ELMÉLKEDÉSEK AZ EVANGÉLIUMRÓL

ANONYMUS

I

PROHÁSZKA OTTOKÁR

ELMÉLKEDÉSEK AZ EVANGÉLIUMRÓL

ANONYMUS
ROMA 1952

Midőn e könyvet a világ útjaira bocsátom, Jézus szándékait osztom, aki mondotta: «azért jöttem, hogy életük legyen és bővebben legyen»; én is azért jövök, hogy a lelkeket a krisztusi élet kifejlesztésében segítsem.

Két világ környékez minket, természet s kegyelem, s mindkettőből élünk. A természet nagy tény; csillagai, erdői, óceánjai, pálmái, fűszálai titokzatos, szép valóságok. Titokzatosak, mert telítve vannak gondolattal; szépek, mert a ritmus ünnepel szineikben, vonalaikban; sőt fölényeseknek is mondhatnám, mert végre is elemezhetlen valóságnak adatai. Elém állnak, imponálnak, lelkembe nyúlnak s belém öntik tartalmukat. Édes formáikon stilizálódik belső világom; néma zenéjüktől tanul énekelni lelkem s valamint ez az erdős, csillagos s hullámos világ, ez a szuverén megtestesülése az isteni gondolatnak fölemel s nevel engem: úgy elém lép a szellemi világ is ugyancsak telítve gondolattal, szépséggel és fölénnyel. Ott is vannak csillagok, holdak és napok, hegyek és óceánok, sasok és sirályok; ott is van gazdagság s bőség típusokban és alakokban; ott is van magasság és mélység, fölség és szépség, fény és sötétség; ott is van kifogyhatatlan termékenység s virágzás erőben s ifjúságban. Ott épül ki tudomány, művészet és ipar, társadalmi, gazdasági, politikai élet; de mindenekfölött ott nyilnak meg az Isten országának távlatai, ahol az Isten már nemcsak teremt s alakít, hanem ahová ő maga áll bele s emberi gondolatban, érzésben, örömben s szenvedésben, vágyban s

imában, könnyben s mosolyban, életben s halálban stilizálja s alakítja páratlan minta szerint a lelkeket. Ő Krisztus; művész s minta egyben; az ő páratlan kinyilatkoztatása s kiömlése pedig az evangélium. Boldogító föladatunk e kinyilatkozást fölérteni, e kiömlést szivünkbe zárni s az eszményképhez hozzáidomulni.

Ezt a nagy célt szolgálja könyvem; segítségére akar lenni a lelkeknek, hogy a krisztusi életet magukban kialakíthassák. Be akarja őket vezetni a krisztusi élet tartalmába s ráképesíteni, hogy ők maguk hatolhassanak abba bele szívvel s kedéllyel s kifeszített, fehér szárnyakon ráereszkedhessenek azokra a mélységekre, melyeket lét és élet, természet és kegyelem nyit. Ez a lélek világa; mint ahogy a sas nem fél, hogy elmerül, mikor az ég mélységében úszik, hiszen erejének érzetétől ittas: úgy legyen a lélek, mikor az Istennek s belénk áradó erejének, a minket hivogató szeretetnek, a krisztusi élet heroikus sugallatainak, az örök, halhatatlan élet szenvedélyének öntudatára ébred s mélységeire ereszkedik. Félni, nem félhet, hanem csak ujjonghat s élvezhet. Szabadítsuk föl ez élvezetre. Hisz ép az a baja, hogy a földi érzés, a kevélység s érzékiség szikláihoz van láncolva s a vágyak viharja tépi keblét; kivánja, keresi a jobbat; keresi nyugalmát, mely a lélek hazája, de nem találja. Rá kell segítenünk a hazavezető nyomra, az Isten nyomaira. Erre az útra utal Krisztus s biztat minket is: evezz ki a mélyre — mondja — s kievezesz, ha jössz s követsz engem.

Krisztus maga az Isten emberi alakban s nekem imádnom és élveznem kell őt, őt és fölséges szépségét, lelkének mélységét, psychéjének eredetiségét, szellemének őserejét, jellemének bűbáját s a belőle kiáradó életet. Ajkán függ lelkem; ő az én orákulumom. Benne mint keretben magát Istent látom; kezei közé hajtom le fejemet s neki adom át szivemet. Ő lévén organuma

az Istennek, ő majd stilizál s harmonizál engem. E hitre biztatok és e tettre sürgetek mindenkit. Ne kutassuk mindenfelé a jobb s nemesebb élet forrásait, ne boncolgassuk a lét szimbolumait, hanem forduljunk Krisztushoz s nézzük s szemléljük őt alázattal s szeretettel s belénk szövődik majd képe s szelleme. Aki őt nézi, az megismeri Istent. E szemlélet ellenállhatatlanul vonz. Ahogy régen vonzott itt köztünk jártában vámosokat, bűnösöket, világias ifjakat, Pétereket, Magdolnákat, úgy vonz most is lelkeket. Erő árad ki belőle; tekintete, szava, érintése az élet illetései voltak. Életet adni jött; ereje volt hozzá. Gondolatot emberek is közöltek; Sokrates, Plato, Plotin gondolkozó fejek voltak, de életet nem adtak a világnak. Árnyékok voltak, fényes árnyékok, de nem volt vérük, sem édes tejük, Krisztussal nem így vagyunk.

De hogy Krisztus elevenítő benyomásait bőségesen vehessük s lelkünk hasznára fordíthassuk, szükséges, hogy a kellő hangulattal, alkalmas lelki előkészülettel s amellett komoly, szent munkára felgyürkőzve lépjünk eléje; enélkül csengő érc s pengő cimbalom az evangélium s ereje nem érvényesül. A haladást és sikert a következő kellékek biztosítják:

a) Minél szorosabb kapcsolatba kell az Úrral lépnünk, utána kell járnunk s őt keresnünk. Szólnunk kell hozzá s szólítgatnunk a természet s kegyelem meleg érdeklődésével, hogy aztán figyelmesen lessük magunkban feleleteit. Ehhez csend, béke, elmélyedés szükséges. Vonuljunk tehát félre a világtól s térjünk magunkba. Némelyiknek a templom, másnak az otthon, a kert, az erdő jó e célra. Az elmélkedés legjobb ideje a reggel s elmélkedjünk térdenállva, ha erőlködés nélkül tehetjük. Lefekvés előtt olvassunk át egy-két pontot — ne többet — s azontúl ne foglalkozzunk semmi mással. Ha éjjel vagy reggel felébredünk, fordítsuk gondolatunkat

mindjárt az elmélkedés tárgyára s már öltözködés közben is foglalkozzunk vele.

b) Legfontosabb kellék a mély, föltétlen, térdenálló tisztelet az Úr iránt, melynek abc-je a tiszta szív. Tisztult szívvel, bűneimet bánva kell az Úrhoz közeledném s gondoskodnom, hogy ne bántsa őt bennem semmi, ami szemeinek visszatetszik s kegyelmes leereszkedésének bármikép útját állná. Azért tehát folytonos gondom, hogy lelkem tisztuljon s a bánat fölkeltése által Isten benyomásaira alkalmasabb legyen. Azután pedig kérem őt, hivom őt imám kezdetén ép úgy, mint annak folyamán vagy bármikor napközben is, ha reá gondolok.

c) Nagy vággyal kell Istenhez közeledni. Úgy vagyok vele, mint aki teli szívvel s szomjas ajkkal szívja az életet; mint aki igazi, ihletett művészettel átviszi magára, ami szépet, jót, nemeset észlel és lát. Szomjazza a több, a mélyebb életet a Bölcseség könyvének szavai szerint: « Óhajtottam s értelem adatott nekem és könyörögtem s belém jött a bölcseség lelke. És fölebb becsültem azt az országoknál s királyi székeknél s a gazdagságot semminek tartottam ahhoz képest. Az egészség és szépség fölött szerettem azt és eltökéltem világosság gyanánt tartani azt, mert elolthatatlan az ő világa ». (7, 7.)

d) Értelmi munkával kell az elmélkedésbe elmerülnöm s jól fölfognom s átértenem azt a képet, jelenetet, eseményt vagy mondatot, amelyről elmélkedem. Érdeklődéssel iparkodom belehatolni s vonatkozásait s kapcsolatait szétszedni. Nézem, forgatom, összehasonlítom, más gondolatokkal kapcsolom össze, ellentétekkel illusztrálom, szóval belehatolok. Például, mikor Krisztus szaváról elmélkedem, hogy « evezz ki a mélységre », elképzelem magamnak a kafarnaumi partot, melyről a hajót ellökik, a piszkos környezetet az őgyelgő néppel s állattal s a kéklő tengert; a part sekélységét s a

tenger mélységét. — a port ott, a tiszta, áttetsző levegőt itt; azt a sós, mély vizet s örvényeit, hol gyöngyök teremnek s viharjait, s a vágyat, mely az embert feléje viszi; elképzelem azt is, hogy itt evezni kell s ilyen tengerjáró s evezőslegény vagyok én is s Krisztus az én mélységem, gyöngyöm s csillagom. Mennyi vonatkozás van mindebben! Épígy kell szétszednem minden más jelenetet vagy történést: Betlehemet, Názáretet, Golgotát. Ugyanesak így járok el Krisztus mondásaival; szétszedem, kibővítem, alkalmazom, földolgozom azokat. Föl-fölvetem szent Ignác kitünő elmélkedési módjának egyes kérdéseit: mit kell itt megfontolnom; mily gyakorlati igazság folyik ebből; mily indítóokaim vannak erre, hogy azt tegyem, azt ne tegyem; mennyire illik hozzá, mennyire méltányos; mily hasznos, édes, könnyü és szükséges; mik voltak akadályaim eddig, mik lesznek eszközeim ezentúl. — Az igazság nekem óceán s passzióval kivánok elmerülni benne.

e) Azt azonban csak érzéssel sikerül elérnem. Azért szívvel s nemcsak ésszel kell gondolkoznom s léptennyomon érzelmeket keltenem: hitet, reményt, bánatot, bizalmat, megnyugvást, bátorságot, harci kedvet, alázatot, odaadást, szeretetet. Hevülök, ragaszkodom, hódolok, tapadok, simulok, lendülök; így nyer a száraz gondolat vért, formát, erőt s lelket. A nehézkes, bár szükséges logikai müveleteket átjárja az eszmények világossága, mint a tavaszi napsugárban a smaragd-zöld fényesség a bükkerdőt; emeli a lelket. Mintha a tenger dagályát s apályát s a végtelennek lélekzését szemlélné s átélné a lélek: úgy magasztosul föl, hogy ismét megalázódjék; úgy vágyik, hogy ismét megpihenjen; kifeszíti szárnyait, mikor megcsapja a végtelenség árama s ismét megnyugszik s eltelik mindezzel. Nem kételkedik abban, hogy az Isten szereti őt s föltétlenül bízik, hogy fölismeri biztató útmutatásait. Tudja, hogy a mennyország kapuja neki is nyitva áll s ő nem ül le

a kapu előtt, hanem befut rajta s azon sem csodálkozik, hogy őt ott várták s szivesen fogadják, hisz oda való.

f) Azután szem előtt kell tartanom, hogy aki sokat markol, keveset fog s e célból a szétszedett gondolatokból csak egyet szemelek ki, mellyel foglalkozom s lelki életemet gazdagítom. Kérdezem magam, mi következik ebből meg abból rám nézve, nem egész lelki életemet, hanem annak egyes irányát, erényét nehézségét, rossz vagy jó hajlamát tekintve, s azt külön gyúrom meg magamban. Itt a részletmunka a legfontosabb, s aki lelki világát ki akarja művelni, annak az egyes erényeket s azok részletes gyakorlását s éppen úgy a hibák, bűnök s rosszra való hajlamok csalfa világát alaposan szét kell szednie s a jót részletekben kidolgoznia s a rosszat gyökérszálankint kitépnie.

g) Továbbá a kontemplációnál nem szabad horgonyt vetnem, hanem a gyakorlatra kell átmennem; tudom, hogy az Isten szelleme erős és tevékeny s az akció az ő legmélységesebb lényege. Tudom azt is, hogy ez a szellem a maga képére és hasonlatosságára alkot s alkotása a lélekben nem teremtés, hanem alakítás: fejt, nyes, vág, simít, hajlít, tör, hevít, tisztít. Az isteni életnek bevezetése szent erőszakkal jár s mindenkinek magának kell az önmegtagadásnak ez útjaira lépnie. Az ilyen igyekszik, fegyelmezi magát, megtagadja kényét, kitart lelki vigasztalanságában, elszenvedi pszichológiájának gyöngéit, bizvást halad lelki elsötétedéseken át, mert hisz, s mert már is megízlelte az édes, erős élet ízét, ki tud tartani megpróbáltatást s nem fél az Isten érintéseitől. Az ilyen lélek kezd reális lenni; szétszedi az önesalódásnak fátyolát s folyton sürgeti magában a nemtelen ember áldozatait. Kitűz magának kis gyakorlatokat s reflektálva eddigi útjaira s fejlődésének s csalódásainak fordulatjaira, egyre mélyebb, igazabb s erősebb lesz.

h) Amit pedig az elmélkedésben átérzett s amit magában jól föltett, azt átviszi köznapi életébe; apró röpimákkal figyelmezteti magát jó föltételeire s röviden visszaemlékszik a reggeli imalelkületre, hogy összeszedje, irányítsa s komoly törekvésre serkentse magát.

Aki így dolgozza majd föl az elmélkedések anyagát, az szerencsésen kialakítja lelkében a természetfölötti világot s hatalommá emeli magában az Istent s kegyelmét. Közel lesz hozzá az Úr s érintéseit érzi. Hisz a lélek oly fogékony s a világ érintéseit is érzi. Veszi a Tátra völgyeinek, a tenger, a bűvös alkony benyomásait; érinti a lelket a hegyeken elömlő esti harangszó s a gót dómokban elnyujtott, misztikus vágy, a csengő némaság s az első virágfakadás a fölhantolt síron. Mennyivel mélyebb s csodásabb az Isten érintése, ki a lelket majd keményen kezeli, mint a művész a márványt, majd lágyan, mint az anya gyermekét. A kegyelmi rendben az Isten érintése felülmúlja az atyai, anyai, jegyesi szeretetnek örömeit s tartalommal telíti a lelket, fénnyel, mely Krisztus arcáról sugárzik, bizalommal, melyet az átélt Istenközelség közvetlensége önt belénk s tetterős készséggel, mely nem kímél sem bálványokat, sem illuziókat, hanem egyet óhajt, egyet sürget: Istennel telt, Krisztushoz hasonló lelket.

Ami az anyagbeosztást illeti, lehetőleg iparkodtam az evangélium időrendjét követni s nem osztottam be a hónapok napjai szerint a pontokat. Ezt mindenki maga tegye meg áhitata s szükségletei szerint. A könyv végére tűztem egyes ünnepekről vagy ájtatosságokról való elmélkedéseket, melyeknek máshol nem került helyük. Az elmélkedő ezeket is forgassa s alkalmasan szúrja be az egyházi év ünnepei közé. A sz. áldozásról, Jézus sz. Szívéről, a szent Szűz egyes, az evangéliumban elő nem forduló ünnepeiről, a magyar szentekről, hamvazószerdáról, a megholtakról itt elegendő anyagot talál.

Műivem végére pontos tartalom-jegyzéket tűztem, mely az elmélkedések tárgyát s sorát mutatja be. Aki tehát alkalmas elmélkedést keres, az a tartalom-jegyzéket forgassa.

A lélek nagy föladatainak szolgálatában indul meg e könyv; adja Isten, hogy azokat sikerrel szolgálja.

Beléptünk a egyházi évnek sajátosan vonzó és kedves szakába: *az Adventbe.* Az advent négy vasárnapját megüljük szokott hévvel s azután ránk köszönt a szent vigilia, a legszentebb glóriás éjfél s a karácsony hárommisés ünnepe.

a) Mi ez az Advent? ünnep; elmúlt idők emléke; régi korok létét, reményét, vágyát ünnepeljük benne. Antifónákat énekelünk, melyekben évezredek szenvedélyes fájdalma s reménye sír föl. Emlékezünk prófétákról. Beleállunk a szent homályba s letakarjuk lelkünket évezredes viziók fátyolával. S miért tesszük ezt? hogy annál lángolóbban örvendezzünk azon, hogy íme, íme abból a multból édes jelen lett. Elgondoljuk, hogy mennyi izzó vágy hasogatta az eget, míg kinyilt; de végre is kinyilt s nekünk ez a fő; mennyi könny melegítette a földet, hogy tavasza legyen; de hát végre tavasz lett. Hála az Égnek. Úgy teszünk, mint az ingerkedő édes anya: eltakarja gyermeke elől arcát, azután ránéz, hogy mosolyra gyúljon. Mi vagyunk a «beati possidentes»; mi a vágyak gyümölcseinek boldog élvezői! Nekünk megadta ezt az Úr!

b) De ez az Advent, mely volt, figyelmeztet arra az Adventre, mely *van,* melyben az Úr jövőfélben van. Jön felénk az Úr! A mi egész életünk Advent. Ennek az Adventnek karácsonya a halál után Krisztus kegyes és irgalmas arcára vetett tekintetünk; az az első tekintet, melyet a kegyelem állapotában kímúlt lélek az Úrra vet, befejezi az élet Adventjét. Ó hát csak így legyen!

Mitis atque festivus Christi Jesu tibi aspectus appareat. Lásd meg lelkem Krisztus kegyes és diadalmas arcát:

c) Míg meg nem halunk, életünk az Advent jegyében áll! Mik a jegyei? 1. A homály. Az élet útjai a másik világba homályos utak. Az ész éjben áll a világnézetek bizonytalanok; kétség és haladás settenkednek körülöttünk. Ó, ki vezet el az éjben, biztos úton célunk felé?! Csakis az Anyaszentegyház. 2. Az Advent második jegye a várakozás. Visszafojtott lélekzettel hallgatózunk, feszült figyelemmel nézünk széjjel s kérdezzük: hogyan vagyok lelkemmel s mikor halok meg? Nem nyughatunk meg végleg; ha elalszunk, erről álmodunk; ha üdvünk esélyeire gondolunk, lázba esünk. Reményeink oly nagyok. Prófétáink annyit beszéltek nekünk; lelkesedéssé fokozták reményeinket. 3. Harmadik jellege az « üdvözítő Istenbe » vetett hit és remény. « Deus ipse veniet ». Elsősorban ez nem a pokol, hanem a mennyország hite. Isten üdvözít! Ó bízzatok s vágyódjatok, imádkozzatok a vágyak 3000 éves imáival.

Az Advent lelke nem passzív, hanem agilis, sürgető lélek; « öltsétek föl Krisztust », hirdeti. Krisztusnak kell éltetekben, vagyis Adventetekben kialakulnia! Az ember élete kifeszített kötél az állat s a Szent közt; kötél az örvény fölött. Veszedelmes az átjutás. Az emberéletnek nagysága ép az, hogy nem cél, hanem csak híd! Feszüljön, lendüljön! Pszichológiája a törekvés, a munka s a küzdelem. A keresztény aszkézis sohase fajuljon restséggé és élhetetlenséggé. Ember küzdj és bízva-bízzál.

* * *

Az Advent homálya. a) Két Advent van, az egyiket ünnepeljük, a másikat éljük. Az egyik emlékünnepe a hálás kereszténységnek, mely beleéli magát a régi évezredek reményébe; a másik Adventben mi magunk élünk, hogy megoldjuk a nagy jövendőség feladatát;

e részben mi is homályban élünk, homályban, melyet a végesség, a földi lét a gyarlóság vet szívre, észre s életre; e homály közös, benne élt Ádám, Ábrahám, Dávid, Izaiás, Ezechiel, Ker. szent János, szent Pál, szent Gergely, Ass. szent Ferenc, szent Bernát, szent Ignác és az utolsó jó lélek, mely tegnap elköltözött: mi is mindnyájan szabadulást keresünk; « Üdvözítőt várunk » — mondja szent Pál —, ki elváltoztatja ez alacsony testi életet. Folyik a « salus ». A régiek várták a világosságot s mi is várunk s imádkozunk: Lux perpetua luceat eis! A régiek keresték az Isten országát, hazájukat, s mi is mondjuk: nincs itt maradandó városunk, hanem a jövendőt keressük. Úton vagyunk, keressük a jobbat, a megváltást. Ezért mondom: Advent van.

b) A mi sűrű adventi homályunk a tévely, a rossz világnézet, a babona, a helytelen fogalmak életről, társadalomról. Gondolok azokra az oltárokra, melyek Isten nevében állottak a földön, Molochra és Dagonra; mily borzasztó sarcot sarcolt ki az emberiségen a babona, mennyi fájdalmába került; mit szenvedett az emberiség « papoktól », kuruzslóktól, zsarnokoktól, királyoktól! Orvosok égették, vagdalták a tudomány, bírák öldösték az igazság nevében. A tévely és a bűn nehézségei közt folyik most is az élet; homályban vagyunk s törekszünk a homályból ki.

c) Mily árnyékot vetett az emberi szivekre az eredeti bűn az érzékiség féktelenségében! Ezt az árnyékot nem oszlatta el rólunk senki. Ez ellenséges hatalom uralma alatt nyög szent Pál s apostoli tekintélyével szerencsétlenségnek bélyegzi, mondván: én szerencsétlen, ki szabadít meg e romlandó testtől? Világ fölött uralkodó hatalmasról szól az Irás: tele van a világ a test s a szemek kívánságával s az élet kevélységével.

Megnyilatkozásai különfélék. Megnyilatkozik mint büszkeség, kevélység, kegyetlenség, majd ismét mint önzés, kapzsiság s végül mint rothadás és testiség.

Miféle béklyók azok, amelyek az erényre született szivet s lelket az alacsonyság gránitszikláihoz kovácsolják! Szent Pál az embert máshol «homo terrenus»-nak mondja. Ó de mennyire igaz, hogy földízű és sáros az ember.

d) Az eredeti bűn legsötétebb árnyéka végül a halál; megváltás ettől nincs. Ezen a kapun mindenkinek keresztül kell mennie s meg kell hódolnia az Isten zászlótartója, a halál előtt. Az ember érzi, hogy a halál fölséges hatalom; nem is tesz az emberre akkora benyomást sem a háborgó tenger, sem a tűzhányó vulkán, mint a halál. Felszabadulásunk ettől nincs. Ave Caesar! morituri te salutant! Mindenki ezzel lép a halál árnyékába s ez a Caesar nem int soha, hogy kegyelmezzenek áldozatának. Igy vagyunk ezzel s maga az Úr Jézus, a világ világossága sem vette le rólunk a sokféle homályt. Mégis kimondhatatlan nagy jót adott; világosságunk lett a sötétségben.

Ha az Úr Jézus jászola előtt térdelek, mily édes, mily kedves nekem az Isten! Milyen más Dávid király érzelmi világa! Milyen kemény az, mily bizalmas világ ez. Velünk van, köztünk van az Isten, az Emmanuel megjött. A meghitt boldogságnak végleges stádiumait még nem állította bele a világba, de a bizalomnak, szeretetnek, bensőségnek légkörét már megteremtette; testvérei közt van a filius hominis! Élek világosságából.

* * *

Az Advent Krisztus-várás. Krisztust várták régen, kívánták megtestesülését s Krisztust várjuk mi is, kívánjuk lelkünkben való kialakulását; azonkívül várjuk eljövetelét a világ végén.

a) A régi Adventben Krisztust várták testben. A megtestesülés a legkegyelmesebb, a legnagyobb tény, nagy középpont a történelemben; az Isten végtelen jótéteménye. Előtte megfagytak a szivek, hideg volt; elbo-

rultak a lelkek, sötét volt; fölemelte koronás fejét a bűn. Sikerült eltemetkezni éjbe, fagyba. Ez éjben dörgött a próféták szava s élesztette a jobb reményt. A sötét éj s az éjben virrasztó remény jellemzi az első Adventet. A nyomorúság mértéke betelt; a hajnal pirkadt s megjött ő, kit a lelkek vártak. Ó végtelenül elnyujtott, szent prófétai remény, te isteni erény, mely a nyomorúságban várod a boldogságot s gyöngeségben álmodol erőről, szálld meg lelkemet; hadd reméljek erősen, lelkesen; gyöngeségem, nyomorom daczára bizom, hogy győzök. Advent van bennem is; édes, erős, szent remény. Reményben van erőm, meg nem fogyatkozhatom.

b) A mostani Advent is Krisztust várja, megérkeztét s kialakulását lelkünkben, azután várja a világ végén való Úrjövetet. Ez utóbbit hiszem, az előbbin dolgozom. Ez az én legfontosabb Adventem. Ezt az én Adventemet is éj, fagy, halál árnya előzte meg: ebben is mély álom s hosszú éj van, de keltegető, ébresztő szózat is hallatszik. A régi Advent elmult; a mostani Advent folytonos s minden egyes lélekben ismétlődik. A lélek alszik... téved... dermed; föl kell ébresztenünk. Némely lelket elfojtott a test; él benne az állat, alszik az ember. Mást elborított a káprázat, eltelt magával; él benne az öntelt ember, alszik az isteni ember. Minden ember többé-kevésbbé szomnambul az isteni világban; él, jár, de inkább csak alvajáró; le van borítva öntudata öntudatlansággal, elfogultsággal, gyöngeséggel s az isteni élet kő- és jégkérgeken iparkodik áttörni. Bennem is mennyi egyoldalúság, hiba hiány, kis-kaliber, idegesség, ellenszenv, — mennyi pára, árny és homály, — mennyi kitaposott útja az öntudatlan indulatjárásnak. Éjben állok valamikép; lelkiismeretem s isteni sugallatok mind megannyi prófétai szó; ébresztgetnek, fölráznak, iparkodnak fölszabadítani a káprázattól. Illumina oculos meos... ! Látni akarok, látni önmagamat. Tisztulni akarok s alakulni. Minek

járjam én az ösztön, az önszeretet, az impulzusok, a reakciók méltatlan marhacsapásait? Kérem az Istent, hogy fölvilágosítson; magamra reflektálok s összehasonlítom magamat másokkal, a jobbakkal, nemesebbekkel; tanulni akarok tőlük valamit, ami megtetszik rajtuk. Félre a lelki szomnambulizmussal; abnormális tünet az, betegség s gyengeség! Aki hibáit látni kezdi, az már ébredez s aki erős kézzel fog azok megjavításához, az már bele is állt az Isten napszámába.

* * *

Adventi erőszak. A természetnek áprilisa a napsugár s a tavaszi fuvalom; a léleknek áprilisa a mély bensőséges vágy. Az adventi vágy végigjárja a lelket, kitör indulataiban, elégedetlenkedik, sír és panaszkodik; epedő szemmel, félig nyilt ajkkal, lihegő mellel néz föl az égre s mondja: Rorate coeli desuper... Excita potentiam tuam... Excita corda nostra! Ó jöjj, ébredj hatalom, járj át sziveket! A mi adventi vágyunk eke, mely hantot forgat... erőszak a mennyországért. Hármas irányban kell azt fokoznunk.

a) A szubjektivizmus túltengései ellen. Elfogultság itéletben, izlésben gyakori betegség. Rokonszenv s ellenszenv pókhálóiba akadunk bele. Kicsinyeskedés, nevetséges ingerlékenység, apprehenziók, furcsa igények jelentkeznek bennünk elismerésre, kitüntetésre, megbecsültetésre. Belső világunk hasonlít a parókás, copfos, harisnyás barokkhoz; csupa mesterkéltség, kényesség, finnyásság. Föl természetesség s kegyelem lelke, adventi lélek! Ha savanyodom, ha érzékenykedem, he elringatom magam beteges gondolataimban, föl, föl a hegyekre; szétvetem elzárt gondolat- s érzelemkörüm deszkafalait; fölpezsdítem aludt véremet, mely ily halavány érzéseket szuggerál. Utat nyitok az adventi léleknek... utinam coelum disrumperes...!

b) Az érzékiség angolbetegsége ellen. Tele vagyunk érzékiséggel, mely ellepi a lelket. A szépség mint forma kápráztat s megfeledkezünk a tartalomról... elborul lelki szemünk! Érzékiségünk olyan, mint a liciumbokor, kiirthatatlan... sok bennünk az édes érzés, az a cukros tapadás; az ilyen bornak sokat kell erjednie... lelkünk nyúlós mint a tészta, tapad mindenhez; jól kell meggyúrnunk, hogy szolgáljon az életnek. Adventi, erős lélek kell, mely nem kényeztet, nem becéz! Nyúlós fantáziánkat ki kell józanítanunk; szuggesztiói alól ki kell szabadulnunk; a világtól nem szabad elbódulnunk.

c) A lélek megöregedése ellen. A lélek öregszik, amikor elfárad s tétlenségre hajlik. Fizikai erőnk mindenestre hanyatlik s amennyiben a lélek munkájához ilyen erő is kell, annyiban az elöregedés nem baj. De a fődolog a lelki életben nem a fiziológia, hanem a belső világosság, az akarat készsége, az erkölcsi motivumokra való eleven visszahatás! Kell, hogy a lelkünk a hit fényében éljen az élet öreg estéjén is s hogy érzéseinek világa friss s üde legyen. Kell, hogy ne vegyen rajtunk erőt a lomhaság érzete s hogy el ne borítsa lelkünk kilátásait lomha, sűrű fülledtség; kell, hogy ne legyünk laposok, hanem hogy hegyek váltakozzanak lelkünkben völgyekkel... szél zúgjon végig lelki világunkon; kell, hogy ne legyünk **fásultak**, hanem hogy hajlékonyságunkat megőrizzük. A lélek hajlékonysága az affektus, az indulat. Ime a derült, emelkedni s megindulni, lelkesülni s remélni tudó **lélek**, fiatal, adventi lélek! Ébresszük föl gyakran az erényes indulatokat s neveljük magunkat ruganyosságra lelkileg s testileg is. Testgyakorlat, sport a természet szeretete is eszköz a ruganyosságra. Isten szivén s a természet ölén mindig friss, erős, eleven lesz lelkünk.

* * *

Adventi programm: magunkba térni és magunkból kilépni. a) Az eszmélődő élet. Az eszmélődő lélek Isten felé igazodik. Istennel rokonok lévén, jelentkezik bennünk a vágy feléje törni; hozzá közeledni, vele egyesülni, benne megnyugodni. Nem okoskodunk sokat azon, hogy ki ő, mi ő; nem ütődünk meg azon, hogy el nem képzelhetjük; sebaj; a virág sem érti a napot, a gyökér sem a földet, s mégis neki való lévén, feléje fordul, beléje tör: így teszek én Istenemmel.

1. Első érzelmem, hogy mélyen megalázom magamat; leülök lábaihoz s hozzá simulok s mondom: ime itt vagyok; veled vagyok; kezeid alkotása, itt vagyok, mert ide vonzottál, te... te, édes Úr!

2. Eltelek nagyságának, fölségének élvezetével, gondolatainak nagyságával, eszményeivel s teremtő, üdvözítő akaratával s jól esik nekem arcraborulva tisztelni, dicsérni őt. Ó édes tisztelet, mily finom érzéket adsz, hogy Isten szemébe nézhetek; ihletsz... fölüdülök, mint magas hegyeiden.

3. Jobbágyi készséggel ajánlgatom föl magamat; tanácskozom: mit is akarhat tőlem Ő, az én nagy Uram?

4. Hallgatok rá; kíváncsi vagyok akcentusára: szólj Uram, hallja szolgád. Tanulmányozom gondolatait, ahol föl-fölcsillámlanak, természetben, evangéliumban, szent testvéreim lelkén. — A hit világossága és fényei nekem oly tanulmány, mint a festőnek az alkony színei. — Kezdek látni lelki világot, azt, hogy az ember testvér, hogy az élet istenszolgálat, nem tengődés, hogy célom hivatás, nem sors, hogy segítség s kegyelem környékez s nem véletlen, s hogy az ember álca, míg a látszat s a világtörténés milliói szálából font gubóból ki nem repül.

5. Hozom közelebb magamhoz... a lélek segít rá... «Implemini Spiritu sancto», teljetek el Szentlélekkel, buzdít az apostol; foglaljátok le azáltal, hogy szívvel

dolgoztok, így: hiszek, töltekezem Veled! Napsugaram vagy és én magamba szőlek... szomoruságomban éj vagy, sötét és felséges, de lelkem denevérszárnyakon, a finom érzés tapogatódzásával eltalál hozzád. Remélek Uram, feszül a lelkem, te vagy a tavaszom! Növök, kitárom lelkem millió pórusát; én erőm! Szeretlek Isten, Jézus, édes testvér, édes gyermek! Te Isten s villámló, nagy emberi lélek, ki rám gondolsz s rám pazarolsz isteni életet.

6. S kópiázok. Átviszem lelkemre vonásait, az örökké tevékeny, a fejlődő életnek vonásait; az egyre szebben kialakuló, tiszta öntudattá kristályosodott ösztönnek, hajlamnak, szenvedésnek s szenvedélynek vonásait. Én, én, én több, szebb, mélyebb, igazabb élet akarok lenni. Evangélium, szent mise, oltáriszentség, sugallatok, kegyelmek, mindezek eszközei az én életemnek, annak az életnek, melyben Krisztus az én eszményem, erőm és tüzem!

b) *A tevékeny élet.* 1. A lélek, amely tenni akar, erős kezét mindenekelőtt megérezteti alaktalan, torz, bűnös belső világával s azt mondja: itt rend legyen. Rend az Isten szent akarata. Ami vele ellenkezik, azt megtöröm, azzal szakítok. Először is a bűnre, a rendetlenségre teszem rá kezemet... vaskezemet s kitisztítom, kisöpröm házamat. Törekvésem tehát először is arra irányul, hogy ne legyen rajtam bűn, hogy tiszta legyek; de ezzel be nem érem, hanem mindig a pozitiv erényt sürgetem s gyakorlom.

2. Rendet teremt a szenvedély, a hajlam, az ösztön vásáros világában, s tágra nyitja szemét a fény felé. *Teremt hitet;* nem kételkedni, hanem élni. Baj, hogy nem élvezzük azt, amink van, nem éljük át. «Man philosophiert zu viel und lebt wenig aus der Wahrheit». Én tudást, hitet, reményt, mind arra használom, hogy melegen, nemesen éljek. Sokat akarok tudni, hogy sokat szeressek. — Teremt *reményt s hűséget.* Kedélyhangulataink

forgatnak, mint a tavaszi szél a szélkakast. A religió nem szélkakas, de isteni kötelékekkel lefogott lelkület. « Keine Gefühlsreligion », mert az én igém szellem és lélek. Életemnek tartama nem lehet változó hangulat, hanem jól megalapozott s hűségesen átélt erkölcsiség. Öntudatában akarok lenni annak, hogy amit érzek s teszek, azt mind én akarom, — az mind belőlem való, — én vagyok azért felelős, mert én teszem, én alakítom, én teremtem erkölcsi világomat.

3. Rendet teremt világi életében. Kötelesség, munka, hivatal, foglalkozás, divat, illem, udvariasság, családi s társas élet, emberi érzés, ez nekem nem kikapcsolt világ, mely hittől, istentiszteletről külön áll; dehogy, én ezt mind Krisztus gondolatai s szándékai szerint alakítom. Amit az ész követel, amit a tisztes élet sürget, milyenek a testápolás, kenyérkereset, szórakozás, érintkezés, mindezt erkölcsi világomba állítom bele.

4. Érzületemmel, tisztult öntudatommal iparkodom magam körül is hatni. Lelkem mécses, tehát világít, szivem tűzhely, tehát melegít. Energiákká váltódtak ki hitem s elveim; következőleg érvényesítem azokat, úgy hogy jót teszek másokkal, nemesítve, javítva, biztatva, segítve hatok rájuk. Mindenki, aki így él, higyje, hogy ő « a világ világossága ». Higyje: Krisztus mondta.

* * *

Az Advent várakozásteljes, sejtelmes idő. Jól illik hozzá az a novemberi, decemberi reggel, mely nem tud kibontakozni ködből s sötétségből; elnyujtja a lélek vágyát is. E hosszú, elnyujtott keltegetés egyszersmind kikezdés; az egyházi év Adventtel kezdődik. Kópiázza a Krisztus előtti évek borongós homályát. Tehát *várakozás, keltegetés, kikezdés,* ezek az Advent jellegei, melyeket szent Pál is említett: Nox praecessit, dies appropinquavit... tűnik az éj, hasad a nap; ébredjünk erőteljes, szent életre, mely Krisztus felé siet.

a) Várakozunk, mert az Úr jön; boldog a szolga, ki Urát várja. Vigilia az élet, szent virrasztás; virrasztó éje az evangéliumi jegyeseknek: « Olajjal telt lámpák velünk, Jézus elé siethetünk ». Virrasztó éje a nagy ünnepnek, mikor Krisztust tényleg meglátjuk. Gót dómnak kapuzatában állunk; próféták, apostolok s az evangélium cherubjai várnak ránk; de a kapu még zárva van; az élet izgalma fut végig rajtunk. Expectantes beatam spem... várakozunk, reménykedünk, szemünk az örök világosság kapuin függ... Jöjj el Úr Jézus.

b) Készülünk. Először is egy szent, kedves ünnepre, a kegyelmek, az ajándékok ünnepére, a szent Karácsonyra. Átéljük az Advent vágyait, izgalmait, reményeit, hogy a Karácsonynak kegyeletes, gyertyafényes, fenyőillatos ünnepén a kis Jézust örvendezve fogadhassuk. Kivált három gyakorlatra lesz gondunk: a) penitenciára, hogy tiszta legyen a szivünk; b) összeszedettségre, hogy valamint a természet most magába vonul s készül új tavaszra: mi is magunkbatérve jobban lássunk s erősebben akarjunk; c) a természetfölötti élet vágyainak ébresztésére: harmatozzatok égi magasok... Isten, én Istenem, hozzád ébredek... nem felejtlek.

c) Különösen pedig ismét kezdők akarunk lenni. Jézus buzdít: kezdj! mint ahogy a napsugár sziporkázik a zuzmarás fák bóbitáin s ingerkedve süt be jégvirágos ablaktáblákon át szobánkba, mintha fölszólítana: kezdjünk hát élni; úgy Krisztus. Kezdjünk sokszor! Furcsa kívánság, de rendkivül fontos. A kezdetnek sajátlagos mozgalma s lendülete van. Még nem ismer fáradtságot s csalódást. Van kedve. Gondolj a kikelet kezdetére; hajt a százéves tölgy és bükk is; puhul, fakad a kenettől. Nem hajtana, ha kemény és száraz maradna. Az Isten keni föl a lelket... « propterea unxit te Deus... » a jó kedv kenetével « oleo laetitiae ». Nagy a föladatunk; a kezdet kezdetén állunk. Szent Pállal, amik előttünk vannak, azok után törekszünk!

* * *

Istenkeresésem szenvedélyei. a) Az élet vágyával, a szebb, teljesebb, mélyebb élet vágyával közeledem az Úrhoz. Folyton keresem s folyton várom. Az ember a lelki élet bármily fokán álljon, várja mindig a jobb, a mélyebb életet; mélyebbet a hitben, az Istennel való érintkezésben s jobbat a szív s a lélek harmóniájában. Tudom, hogy beteg is vagyok, de várom áhitatom, indulatom, buzgalmam vizeinek fölpezsdítését angyali kéz által; tudom, hogy krisztusi érzést, nemes, szent gondolatokat kell lelki világom sötétségében meghonosítanom, de várom a dicsőséges, fényes Krisztusnak feltünését világias káprázatú szemeim előtt. Elmélkedem, imádkozom, gondolkozom, idomítom, tisztítom öntudatomat. Ezt szenvedéllyel, igazi érdeklődéssel teszem.

b) Az örvendező élet igényeinek kielégitését várom tőle. Örömöm mély; nem táncol, nem ficánkol, mint a lámpafény a hullámon; de nem is tünik el s foszlik szét egyszerre. Örömöm a tiszta lelkiismeret, melyben harmóniába öntöttem mindazt, ami szépség s erő van a földön. Örömöm, hogy Isten van bennem s napvilágát s szivárványát látom. Örömöm, hogy imádkozni s énekelni tudok: énekelni az ifjúság s a szabadság énekeit. Örömöm, hogy tejet iszom... Isten gyermekének érzem magam. Örömöm egyre nő, minél jobban látom, hogy a tisztaság erő és élet. Ahol az nincs, ott pusztaság terjeng s a puszta csunya s a halál jár benne.

Die Wüste wächst; wehe dem, der Wüsten birgt!
Stein knirscht an Stein; die Wüste schlingt und würgt.
Der ungeheure Tod blickt glühend braun
Und kaut! — Sein Leben ist sein Kauen.
Vergiss nicht Mensch, den Wollust ausgeloht,
Der Stein bist du, die Wüste ist der Tod.

c) Hiszek a küzdelmes életben. Temperamentumom a küzdelem s a győzelem. Nem vagyunk édeskés

romantikusok, kik andalognak s fuvoláznak; a tettnek s küzdelemnek nemzedékei vagyunk. Látunk a világban ellentéteket érzésünk, tapasztalataink s eszményeink közt; azokat föl kell érteni imában és studiumban s ki kell egyenlíteni erényben s munkában. Ellentéteket látunk erény s ösztön, élvezet s kötelesség közt; ez ellentéteket lassan eltüntetjük azáltal, hogy kimossuk lelkünk ösztönös rétegeiből az iszapot. Tudom, hogy sok állatias, érzéki, merőben fiziológiai elem folyik bele erkölcsiségembe; tudom, hogy ötleteim, vágyaim inficiálva vannak erőszaktól s önzéstől. Keresztül kell látnom a szitán, a bűvös párázaton... « Esto brachium nostrum » — mondom — Te légy karom s erős kezem.

d) Hiszek a győzelmes életben. A földi élet kikezdés és gyökérzet; koronája, melybe kinőni vágyik, az örök élet. Más élet az, de összefügg ezzel; más elemben más tengelyek közt fejlik ki. A gyökérnek más az élete s az eleme s más a lombé s a virágé. Hiszek az örök életben. « Paradiso » — kiáltott föl Neri szent Fülöp s földobta a levegőbe biretumát, mikor hirül hozták neki, hogy a pápa kardinálissá akarja kinevezni, — paradiso s nem bibor kell nekem. Szívem telve van a halhatatlanság öntudatával; ezt ki nem ölöm; öngyilkos senki kedvéért nem leszek. Bölcsek, ti kritikus, örömtelen szellemek, ti kisértetek azurkék égbolt alatt, — kacagok rajtatok. Végtelen égbolt szívja föl a gondolat, érzés, sejtelem, vágy, eszményiség, imádás, lelkesülés szivárványának erezetén át lelkemet; a lét ütemessége hitemben válik himnusszá s zsoltárrá, ti pedig hörgő, tagozatlan hangokon beszéltek hozzám s a halálfej szemüregei a ti szemfényetek. Ezzel elijeszteni igen, de meghódítani nem fogtok engem. Én az örök élet híve, vándora s énekese vagyok.

* * *

« *Tiberius császár uralkodásának tizenötödik esztendejében... lőn az Úr igéje Jánoshoz, Zakariás fiához, a pusztában.* » (Luk 3, 1.).

a) Keresztelő szent János az Úr útjainak elókészitője. « Az Úr szine előtt jársz majd. » (Luk. 1, 76.) « Angelus faciei »; világít az embereknek, hogy eltaláljanak az Úr útjaira. Ő maga kóválygó lángja az Isten megközelíthetlen tüzének; melegét érezzük beszédeiben, tetteiben és egyéniségében. Ilyen útkészitők kellenek. — Baj, nagy baj, ha az Úr útjai előkészítőinek lámpája füstösen ég; ha nemcsak a világ, hanem ők is fáradtak. Ha világosságuk olyan, mint az utcai ködben a reggelig nyitott kávéházak tűzfoltjai vagy a halotti koporsógyertyák lángja. Uram, adj hivőket, kiknek kezükben van a virrasztó léleknek lámpája; az illési s pünkösdi tüzek melegét óhajtjuk. Csak így lehet az Úr útjait előkészítenünk. Égjen a lelkünk mélysége, abból tör ki majd a lelkeket melegítő tűz! A lélek égő mélysége a vértanui hit... A lelkünket átizzító Isten!

b) De nemcsak mécs van az úttaposó kezében, hanem napszámának szerszáma is, a csákány, hogy a sziklasziveket fölszaggassa; van kalapács, hogy összetörje; van fejsze, melyet már a fa gyökerére illesztget, mert « minden fa, mely jó gyümölcsöt nem terem, kivágatik s tűzre vettetik » (Máté 3, 10.); van szórólapát, mellyel föl-fölszórja az életet, hogy a pelyvát az enyészet szele vigye s a magot a világbiró csürébe takarítsa. E hatalmas úttörő prófétának ajkán hangzik el a kemény szózat: tartsatok penitenciát! Tudom, Krisztust várjátok, lelketek urát, eszményét s pásztorát... jöjjetek, vezetlek a töredelem útjaira... Isten útjai azok.

c) S a próféta fölemeli mécsét s belevilágit álmos, fáradt lelkünkbe lelkes, eszményi, rendületlen hitének tüzével s szinte megvakít. Szétrebben a világias gondolkozás, a földhöz tapadt lelkület árnyvilága, melyet

annyira szerettünk. Föl! dörzsöljétek ki szemetekből az álmot — kiáltja —, ocsúdjatok föl tespedéstekből, hisz árnyékot öleltek, délibábot kergettek s lelketeket veszítitek el. Lelketeket bűnök kötelékei tartják fogva; szakítsatok rajtuk olyat hogy szakadjanak; szakítsatok, még ha fáj is. Ó, föl, ki a fölburjánzott gazból, ki a posványból az élet dicsőséges útjaira! — Igen, látni akarom lelkem nyomorát, látni bűnös voltomat s azután szakítani vele. Minden erényes önmeggyőzés egy-egy szakítás a bűn kötelékeivel!

* * *

« *János öltözete pedig teveszőrből vala és bőröve ágyékai körül: eledele pedig sáska és erdei méz vala.* » (Máté 3, 4.)

a) Megjelenik a puszta embere. Csend van a lelkében s elmerülés. Hallgatott sokáig, most beszél. A hallgatás a szépen kijegecesedett lelkeknek anyaoldata. Hacsak egy-két napig fékezzük nyelvünket, mennyivel világosabban állnak előttünk hitünk, eszményeink s kötelességeink. A beszéd nemcsak a gondolatok eltakarására, hanem elhajtására is jó! Ó hallgatásnak nagy országa, mélyebb, mint a halál stixi vizei, magasabb, mint a csillagok, beléd merülök; benned meghallom az Úr szózatát; szent homályban dolgozik a lelkem, mint méhek a sötétben! Szólj Uram, hallgatni akarok; ébredjen föl a lelkem: « Sobald die Lippen schlafen, erwachen die Seelen ».

b) A puszta embere szigorú; komfort helyett vezeklésbe öltözik; missziója van kijózanítani, észretéríteni a lágy, érzékies, világot szerető embert. Ezt a puha testet keményen kell fogni, ezt a lágy érzékiséget erősen kell fegyelmezni, különben a test és érzékiség jut uralomra lélek és akarat fölött. Ezt a puha testet, mely annyiszor vétkezett, az erény s a lélek veszteségeiért meg kell fenyíteni s az Isten megbántásáért peni-

tenciára kényszeríteni. — Végül az érzékiség ösztönös világából is kell áldozataimat Istennek bemutatnom, hogy az egész ember « hostia sancta » legyen! Ez a szigor fegyelem és erő s nem akar porrá zúzni, hanem szobrot vésni, Krisztus-tipust.

c) A puszta emberének szava nem ének; szózata nem édes, nem hizeleg, de belevág a lélekbe. Inkább sivító tavaszi szélnek mondom, mely jeges, de tisztít; megmozgat minden ágat, letöri a korhadt gallyat; a halálra szántak meghalnak tőle, de akikben életrevalóság van, azok összeborzadva bár, de fölélednek. — Penitencia, önmegtagadás, vipera-fajzati, tűzre való pelyva, ez mind igaz rólam is; alázattal elfogadom. Ez a beszéd szétszedi a mámort, a fátyol szétfoszlik s megpillantom szegényes, kényes, erőtlen lelkemet; be jó ez a borzadás, az élet ereje borzong végig rajtam! S magáról is hogy beszél: ő a puszta embere s Urának saruszíját sem méltó megoldani. — Van ott mélység, ahonnan ily erő és érzés emelkedik.

* * *

« *Tartsatok bűnbánatot, mert elközelgetett mennyeknek országa.* » (Máté 3, 2.)

Kell, kell bánnunk a bűnt, kell penitenciát tartanunk. Ez az evangélium prológja.

a) A bánat állandó; kiséri az embert, mint az árnyék; pedig el akarták oszlatni; ki akarták a vallást vetkőztetni hagyományos bánatosságából, föl akarták deríteni a szent homályt s a bánat helyébe örök derűt teremteni az « úr »-embernek, de hiába; a szem, mely az égre nézett, mely a Végtelen erején, szépségén fölragyogott, könnybe lábadt, mihelyt önmagára tekintett: érezte bűnösségét, de érezte a szabad, nemes akarat psychológiájának sugallatát, hogy bűnét megbánhatja s hogy azt bánni is kell. Ó mily édes, hogy ezt tehetem! Fájdalmam édes könnyei!

b) Ha a bánatot földeríteni akarjátok, némitsátok el előbb az ész szavát, mely a jót a rossztól megkülönbözteti, — csitítsátok el harcait az erénynek a bűnnel, emancipáljátok a felelősség érzetétől, fejezzétek ki az erkölcsi törvényt s az eszményeket kilogrammokban s akkor a bánat forrása elapad; elfelejtünk sírni! De addig nem. Nem, nem, míg bűn lesz, míg vereség és szabadságvágy lesz, míg mámor és ébredés lesz, addig folynak a bánat könnyei. Szabadságom, küzdelmem könnyei!

c) Az antagonizmus a tilos gyönyörérzetnek kielégítése s a kötelességérzet közt elementáris tény s a kötelességérzetnek veresége bűnnek hivatik. Az akarat tehet, ami tetszik, de ha vétkezik, a fullánkot a lelkiismeret kárhoztató itélete vágja bele; a lélek érzi: «vétkeztem»; érzi vereségét, szégyenkezik; érzi, hogy az igazság törhetetlen, hogy ő maga kizökkenhet az örök szükségesség vágányából, de csak saját rovására, hogy összezúzassék. Érzi, hogy az erényben, az örök szentségnek emberi lelken rezgő sugarában kell látnunk igazi dicsőségünket s aki attól elfordul, maga-magát kárhoztatja rongyba! Csoda-e azután, ha kitör belőle a vágy ha szomorúságának borújából elővillan a vétek beismerésének villáma s magával ragadja a jó és szép felé? Szent bosszút áll önmagán, elégtételt ad a megsértett rendnek s a rend Urának, alázatban, szomorkodásban utálatban, elfordulásban, vágyódásban; fölmagasztalja az erényt, s ha nem koszorúzhatja meg magát az első szeretet rózsáival s az ártatlanságnak elvesztett liliomával, őszi chrysanthemumokból fon magának koszorút; a rózsák elhervadtak, de a szenvedő erény s a magábaszállás őszies hangulatának is vannak virágai. Nem választotta-e meg helyesen a modern világ is az őszi chrysanthemumot bánatos hangulatának szimbolumául? Ó igen: hagyjátok bánkódni és sirni az embereket: A lelkiismeret bánni akarja bűneit.

* * *

a) « *Teremjétek tehát a bűnbánat méltó gyümölcseit.* » (Máté 3, 8.) Ehhez először is mély, igaz bánat kell; ezt a bánatot tökéletesbíti a gyakori gyónás. Megtérésünk vagy jobbulásunk kezdetén csak zavarosan ismerjük meg vétkeinket; később azután tüzetesen kezdjük megismerni vétkeink sokaságát és nemtelenségét. E megismerés fokozata szerint nő bánatunk. Kezdetben általában szomorkodunk bűneink fölött, azután egyenkint siratjuk azokat. Bár birnók minél szenvedélyesebben! Pontosan és egyenkint, gonoszságainkat egész mezitelenségében csupán Jézus látta, midőn vért izzadott a kertben. A szent vér, melynek gyöngyei a földet öntözték, felszáradt, de bűneink emléke nem foszlott szét. A külön itélet napján elénk fogja azokat terjeszteni. Amily fokban tünedeznek tehát elő vétkeink, azon mérvben nő bánatunk. Nagy vigasz a bánat; különösnek látszik, de igaz, mert a bánat által kiemelkedünk bánatunk tárgyából.

b) A gyakori gyónás által több kegyelmet nyerünk s a kegyelem meglágyítja lelkemet, mint az áztatás a kendert; hajlékonyabbá teszi. S az érzékenységtől függ a bánat. Akiben ez megvan, az jobban tudja bánni a kisebb bűnt, mint más a nagyobbat. A kegyelem mértéke szerint bánkódik mindenki; a szentek legjobban bánkódtak, mert legtöbb kegyelmük volt. Kezdetben darabosan bánkódunk; durva az érzékünk, nyers a légkör, hideg a szív, még tél van. De csakhamar finomabb lesz észrevevésünk, lágyabb a levegő, melegebb fuvalmak járnak. A kegyelem eszközli, hogy valaki magát nagy bűnösnek lássa; Klára pestises betegnek tartja magát, Borgias szent Ferenc nem tud hová lenni bűnterhével; égeti, a pokolban sem talál magának való helyet! Kegyelem kell; ami a kegyelmet adja, az ad bánatot; a penitenciatartás szentsége maga is ad kegyelmet, tökéletesíti a bánatot. Ott bizonyosodunk meg

arról, hogy még mikor bűnösök valánk, halt meg értünk, s meggyőződünk, hogy már akkor szeretett, mikor ellenségei voltunk: Úgy szerette Isten a világot. « Ebben áll a szeretet, nem mintha mi szerettük volna Istent, hanem mivel Ő előbb szeretett minket. » Ó csak járjunk az élet, az érzékenység nyomain! A lélek durvasága akadályozza a bánatot. Nézzék a durva embert, a vadat: lelkére csak a vihar, a szélvész, az orkán, a dörgés és villám tesz benyomást; a bőlcseség, a mélység, a szeretet, mely ki van öntve a teremtésre, őt nem hatja meg. Épen úgy, míg szivünk durva s a föld érdekeit hajhássza, csak a halál, pokol, itélet, a praedestinatio félemlítik meg. Nem tud bemélyedni a kegyelem bensőségébe, az ima titkaiba, a búcsúk kincseibe. Aki nem hatol beléjük és szórakozott, azt csak az itélet dörgése riasztja föl; de aki éber, az meghallja a nyári lég lebbenését a fák lombjaiban.

c) A kegyelemmel jár a hasonulás; kezdünk mélyebben s bensőbben érezni Krisztussal; szenvedését szivünkre vesszük s mélyen meghat az a gondolat; ugyan, hogy néz reám a tövissel koszorúzott Jézus? E tekintettől megrendülök s átszegeződöm. E bánat indító okai kizárólag: véres verejtéke, öt szent sebe, szent arcának éktelensége és szent szivének búja. Szavai: « egész nap kiterjesztettem kezemet a hitetlen és ellenszegülő néphez... mert megfeddett engem, amint mondotta az Úr, az ő elbúsult haragja napjain ». E bánat addig nő, míg életünk tart. Ilyen volt szent Pál bánata, ki a bűnösök elsejének mondta magát; ilyen Mária Magdolnáé a farizeus házában; ilyen folignói Angeláé, ki szégyenkező bánaton kezdte, midőn eltitkolta bűneit a gyónásban; de aztán megolvadt szive Jézus töviskoszorús lángjaiban. Szeretni az Istent! Praktikus értelme: gyűlölni a bűnt, repülni a gyónáshoz, érezni könnyebbülést, szentül vágyódni mind tisztább érzelmek s hangulatok után!

* * *

« *Tartsatok bűnbánatot.* » a) A bűnbánat megtérés és magábatérés. Térj magadba, ott megtalálod az Istent. Lelkeden tükrözik halhatatlansága az örök élet vágyában, mérhetetlensége a gondolat határtalanságában, hatalma az akarat függetlenségében, szeretete az indulatban, szentsége a lelkiismeret szózatában, öröme a tiszta szív érzeteiben, tökéletessége a nemes, áldozatos lelkületben, békéje a lélek nyugalmában. Mily édes vele lenni, őt élvezni; lelket máskép, mint e vonások szép kialakításában és szimetriájában nemesíteni nem lehet. Azért biztat az Ur: térjetek magatokba... s a keresztény aszkézis ezt így fordítja: rendezzétek, szervezzétek lelki élteteket. Possidete animas vestras, hogy az érzéki benyomások szét ne szedjenek, az érzelmek és szenvedélyek össze ne zavarjanak, a vágyak és törekvések szét ne aprózzanak; az egész ember egyből, Istenből, szeretetéből kiindulva, egyre, Istenre irányuljon. Aki lelkét birni s az erényben haladni kiván, annak a háromféle egységesítést kell magában eszközölnie.

b) Egységesítést az érzéki életben. Az érzéki élet gazdagsága a szellemi világ alapja; mindenünket onnan vesszük; a gondolat, tudomány, művészet onnan indul ki; mint a tenger hullámzása, mint a napnyugtakor kigyúladó s egymásba folyó szinek, oly kifogyhatatlan az érzéki élet fakadása, a szinek, hangok, ízek, illatok a selymes, bársonyos érintések; s a lélek könnyen tapad hozzájuk s ha tapad, szétmegy.

Ne hagyjam magam az érzékiség tarka játékában lefogni. Ha hullámos tenger, iránytű kell reá; ha szinjáték, eszme kell hozzá; ha termőföldje az életnek, életcsirák kellenek; vegyünk belőle annyit amennyit, de ne túlsokat; sőt mivel oly behizelgő, oly veszedelmesen édes, minél kevesebbet. Étkezzünk, öltözködjünk egyszerűen, éljünk igénytelenül, józanul s ha kell, tör-

jük le érzékiségünket szivesen, mert a szellemi élet édessége kipótolja az eféle áldozatot.

c) Egységesítést a törekvésekben. Az élet sokféle és tarka, a sok foglalkozásban szétmegy a lélek, mint a tutaj, mikor sziklához vágódik; egységesíteni kell a sok akarást egy akarattá; Isten szent akaratát, lelkem üdvösségét kell néznem: «Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri», e szigorú hangra a szív lelkesülésének hangján kell válaszolnom: «Unam petii a Domino»... Egyet kérek az Úrtól; közel hozzá, nála akarok élni, őt felismerni, hozzá simulni, hogy törekvéseim, munkáim sodra az örökkévalóság felé tartson.

Osztatlan emberek kellenek; nagyok lélekben, erősek reményben, lelkesek hivatásban, kik letörnek minden irányt és törekvést, minden vágyat, mely reményükkel s hivatásukkal ellenkezik. Nem feledkezem meg soha arról, hogy az örökkévalóságért élek.

d) Egységesítést az ész és akarat aktuális használatába, hogy az Isten tényleges ismeretére és szeretetére irányuljanak. Nemcsak irányzat, nemcsak habituális lelkület szerint, hanem gyakori megemlékezés és indulataink tényleges odafordítása szerint. Mártha, Mártha, -- mondja minden szétszedett léleknek az Úr — sok a gondolatod, az indulatod... szét vagy szórva. Térj magadba s pihenj meg Istenedben, tiszta öntudatodban egységesítsd érzékeidet úgy, hogy vágyaid akaratodnak hódoljanak; egységesítsd törekvéseidet, visszavezetve azokat Istenre; egységesítsd gondjaidat s támaszd meg azokat reményeddel, hogy össze ne roskadj alattuk; egységesítsd szeretetedet: mert «mim vagyon az égben s tekívüled mit akartam a földön?» (Zsolt. 72, 25.) Szeretettel gondolok gyakran Istenre.

* * *

« *Elközelgett a mennyek országa.* » (Máté 3, 2.)

Az Isten nagy s óriási mérvekben közli magát s építi föl országát.

a) Első műve a természet; gyönyörű, gazdag, mély világ. Érintkezésben vele megtermékenyül lelkünk; tudomány, művészet, élvezet fakadnak belőle. Lefoglaljuk a természet erőit s uralomra törekszünk. De azért érzem, hogy a természet idegen s hideg az én érzelmeimmel szemben; mintha más, eltérő motivumokon épülne föl erkölcsi világom... az én világom. Mindegy, kifejtem tehetségeimet s a természet erőit, mert ez az Isten gondolata. Beleépítem házamat, templomomat, kulturámat a természetbe; örülök az erőknek s tehetségeknek. Ugyanakkor tudom, hogy a természetet Isten folytonos aktusa tartja a létben, s az én lelkem is belőle nő ki; legmélyebb gyökérszálával van vele összekötve; isteni ez mind s folyton belőle való. Ne maradjunk hát távol tőle tiszteletből. Mily tisztelet az, mely nem érti a közelség titkát s a lélek s az Isten összefüggésének mélységeit. Örüljünk, hogy Istenből való folyton létünk. Legyen is olyan, erős, hódolatos, örvendező.

b) Második műve a kegyelem, vagyis Istennek mint Úrnak, Atyának, Mesternek velünk való érintkezése. Ő vezet az istenismeret s szeretet fokain föl; kinyilatkoztatja magát, bár lefátyolozza arcát; otthont akar köztünk. Ebben is sok a fokozat; különbözők az érzékenyebb s kevésbbé meleg lelkek! Dolgozzunk vele való személyes összeköttetésünkön. Építsük az otthont; az otthon nem a kövek, falak, hanem az ember psychéje s vetületei; az otthon a szeretet, bizalom, béke, figyelem, szülők, testvérek s felénk mosolygó arcok. Ez az Istenországának városa. Érezzük magunkat közel Istenhez e szent városban, ez otthonban; becsüljük ez otthon szellemét, a kegyelmet; éljünk halálos bűn nélkül.

c) Harmadik műve az ő Fia s Fiának hasonmásai. Ah, ez az isteni világ fölséges, különálló kinyilatkoztatás;

természet, kultúra, ó-szövetség fölött el új-világ. A fölényes, isteni élet mindenek fölé emelve. Előrevetett árnyékainak számtalan vonását tiszteljük az ó-szövetségben, de mik ezek vele szemben s mily világ nyílik meg utánzásában! Mily pátosz s temperamentum! Ráborul a lelkemre, uralkodóvá lesz; megnő mérhetetlenül, úgyhogy csak ő nagy s minden egyéb kicsiny lesz, — csak az ő akarata dönt előttem, más nem esik latba; csak az ő szavát hallom, másra nem reagálok, mást nem kérdezek. Így lesznek prófétáink, kik csak őt látják, apostolaink, kik csak róla beszélnek, vértanuink, kik mindent odaadnak érte. Nem csodálatos-e, hogy nem mindnyájan érzünk, gondolkozunk s élünk így?

* * *

Az «ország» Ura. *a*) Életünk sok jellege közül, milyeneket a szentírás sorol föl, mondván, hogy az élet «virág», «álom», «hiúság», «hadiszolgálat», főleg kettő emelkedik ki: a függőség a végtelentől s letörhetetlen bizalom e hatalom iránt; ez a két jegy a «Dominus» s a «Salvator». Az első a «Dominus». Istené a hatalom, ő az Úr, a végtelenség, az elképzelhetetlen személyes szellemi, örök valóság. E gondolataink formák, melyekben több a sötétség, mint a fény, de e sötétségben szivünk az iránytű; lelkünk ösztöne megnyugtatóan igazít el feléje; arcát nem látjuk, de jelenlétében megnyugszunk. — «Nagy úr» ő; senki sem emancipálhatja magát uralma alól, senki, s minden az elmulás s a halál fölséges kultuszával tiszteli az ő nagyságát. Babylonból puszta lesz, a világból eljegesedett földgömb, vasból rozsda, gránitból por, tölgyből redves fa, szépségekből fogatlan anyókák, demagógokból öreg gyerekek... az elmulással hódol az örökifjú életnek, az Úrnak a lét. Mily páratlan kultusz! A «laus jubilus» a természet célja, mikor van, mikor virágzik s pompázik; mikor pedig virága hull s ereje porrá válik, akkor ez a «laus

et jubilus » a legmélyebb « adorációvá » fokozódik. — Én is dicsérek, imádok, akár élek, akár halok... Domine Deus, rex coelestis!

b) Ez Úrnak szolgálnom kell. Akiben érzék van a végtelen iránt, abban jelentkezik a föltétlen szolgálat ösztöne. Mit akarsz te nagy Úr tőlem, ki tőled függök, általad élek, benned vagyok? Megindítóan imádkozik a zsoltáros a « szolgálat » nagy kegyelméért s vigasztalódik vele. « A te szolgád vagyok én; adj értelmet nekem, hogy tudjam bizonyságaidat. » « Jobban szeretem parancsaidat az aranynál és topáznál. » Ezt becsüli: « és föléb becsültem azt országoknál s királyi székeknél és a gazdagságot semminek tartottam ahhoz képest. » (Bölcs. 7, 7.) Hogy becsülte Agatha, a görög leány, a szép Cataniában; « az igazi nemesség — mondja a praetornak — a Krisztus-szolgálat ». Tehát Istennek szolgálni dicsőségem, örömöm, erőm!

c) Ez az Úr nagy ellentéteken vezet keresztül s az élet ellentmondássá s sötétséggé változik el, ha szent s fölséges akaratának fonalát elejtjük. Mit csináljunk nélküle az élet küzdelmeivel, a szenvedéssel? Hozhatunk-e különben harmóniát ez őrjítő, lelket őrlő chaoszba? Mit csináljon Frigyes császár öldöklő torokbajában, mit az ir leány, Alice rákfenével arcán? Segít-e rajtunk az, aki írja: « Wozu am hellen, blauen Tage diese düstern Gespenster, diese moralischen Gurgeltöne, diese tragische, rabenschwarze Musik?... Es wäre endlich Zeit, dass sich wieder ein Regenbogen über dies Land ausspannte, und dass uns jemand sanfte tolle Lieder zu hören und Milch zu trinken gäbe. » Honnan vegyünk az éjben szivárványt s adhatnak-e csontvázak tejet? Egy segít rajtunk: az intéző, uralkodó, győzelmes isteni akarat. Ezt ragadom meg s el nem eresztem, bármerre vezessen; szolgája vagyok; áldozata is tudok lenni. Hiven ragaszkodom hozzá bármely életkörülmények közt!

d) Ennek a hatalmas s sokban érthetetlen Fölségnek üdvözítőmnek, boldogítómnak kell lennie. Tőle van szivem, tőle ösztönöm. Látom gondolatait az alakokban s érzéseit a formákban. Igazság és szépség, öröm és erő az ő nyomai. Öntudatomat is a lét örömével tölti, napsugárt hint rám s virágot elém. Ő célom s megnyugvásom s ő utam is s segítőm is önmagához. Mindenféle életúton vezet, de boldogítani akar: egészség, betegség, gazdagság, szegénység, dicsőség s gyalázat, hosszú, jó élet vagy keserű áldozat, ezek mind útjai. Három kincsemnek kell lennie: a) legyen Istenem; ez derűt s fényt hint útaimra; b) legyen Krisztusom; eszményem s életforrásom; c) legyen az Úr barátom s jegyesem, hogy végre is mondhassam: «megtaláltam, kit lelkem szeret»; megnyugszom benne.

* * *

a) «*Elközelgett a mennyeknek országa.*» (Máté 3, 2.) A mennyország az Istennel való, bizó, szerető egyesülésben áll. Lelkem hozzá ragaszkodik s megnyugszik benne. E tudatot érvényesítenem kell mindenen át s mindennek dacára, ami letör, aggaszt, nyomorgat engem. Akkor úgy érzem, hogy alakítok lélekkel életet, mint ahogy a szobrász alakít szirtből szép alakot. Habozom néha, kislelkű vagyok, a világ rám zudítja hullámait; meglep a kétség, hogy talán mégis csak semmiség az élet. Oly kicsinyek, gyöngék vagyunk, elsodor a hullám; de meg kell győződve lennünk, hogy a lélek győzi. Sei ein starker Ja-Sager! Jézus mondotta: Igen... van mennyország, van Atyánk... El van ugyan rejtve arca, de tudjuk, hogy nem Medúza-arc. Érezzük. A világ nagy, de Jézus mondotta: Nagyobb a lélek. Öntudatra ébredek a nagy világgal szemben. Önmagamat állítom, azután átérzem s átélem a lelki erőt, mely az én világomat kialakítani képes.

b) Ez öntudatra ébredt, derült lélek az evangéliumból két megnyugtató ismeretet merít; meggyőződik saját értékéről s az Isten szeretetéről. E meggyőződésből fakad ki benne a jóindulat s a kedv az élethez. Fényes és boldog; a karácsonyi éj glóriája veszi körül, ki van váltva már rajta a « pax hominibus bonae voluntatis ». Kifejti rajta az Úr, hogy mi a « bona voluntas ». Az a bizó, szerető jóindulat! Ez nem háborodik meg; nem veszti el egyensúlyát s önmagát. Fölötte áll a bajnak. Felső erő hordozza; leng, mint a sirály a hullámok fölött; ül, mint a madár a recsegő ágon (mulandóság); nem fél, hiszen szárnya van. Ez a tudat erőssé tesz megpróbáltatásokban s mosolygóvá teszi a lelket nehézségek közt. Belőle valók azok a hősies tipusok, melyek a lélek tisztaságát s méltóságát az élet minden körülményei közt megóvják.

c) Az Isten irántunk való szeretetének tudatával párhuzamos a lélek méltóságának tudata. Az Isten szeretete méltósággal övez. Aki azt mondja, hogy «Atyám», az a végtelennel rokonnak érzi magát, fiának. Az Istenfiúság pedig méltóság. Az erkölcsi élet tartalma és ereje elsősorban a cselekvőnek önmagáról való tudatától függ; másodsorban motivumainak energiájától; ez szárnyainak feszülése! Aki királyi, sőt isteni öntudatot nevel magában, az győz.

Ezen öntudat óriási méretei alatt összetöpörödik az élet. Kicsiny lesz. Minden intézménynek alárendelt szerepe van. Tudománynál, királyságnál, államnál, egyháznál több, értékesebb az emberi lélek, mely végtelen értékű s értéket ad műveinek. Az evangélium elveken tudatban akarja ezt az arányt tartani s azt minden emberi életben, akár a kormány rúdja mellett, akár az eke szarva mögött érvényesíteni.

Éljünk e tudatban s vigyük ezt magunkkal a közönséges életbe. Az evangélium ki nem emel minket a gazdasági munkából, a társadalmi viszonyokból; tisztel ható-

ságot; szentségnek hirdeti a házasságot, megszenteli a szerelmet, kötelez a munkára, nem sürget a pusztákba; embereknek ismer, embereknek hagy meg minket, de bizik az « erjesztőben », az új világalakulásban e fölséges öntudat révén. Tegyem föl magamban reggelenként, hogy öntudatos, erkölcsi motivumokat viszek bele az életbe. Nemcsak veszem, amint jön, hanem teszek is.

* * *

Az Isten országa a világban. Az Isten országa nemcsak belénk zárkózik, hanem a világban, a közintézményekben, a társadalomban is tért akar foglalni. Ez az Istenország, a több-igazság, nagyobb-jóság, boldogabb élet országa. Ennek is kell közelednie. Ezért kívánjuk, hogy a társadalomban s a közéletben is *szélesebben s mélyebbre hatóan* foglaljon tért az Isten országa.

a) Szélesebb körben. Az Isten országa lassan terjed. Vannak korok, mikor az igazság s jóság alig férkőzik a nagy néprétegekhez, melyek a társadalom mélyében pihennek. Kevés fény és szépség hatol le hozzájuk. Azután pedig megjön az idő, mikor megmozdulnak, — mikor élni akarnak erkölcsileg, társadalmilag; mikor szomjazzák a műveltséget s a fölvilágosodást; mikor a népművelődés nagy érdek lesz, mely a világot mozgatja. Hogy festette a próféta a szép Adventet? « omnes enim cognoscent me», «mindnyájan megismernek engem». (Jer. 31, 34.) Hogyan az Úr Jézus? « a vakok látnak, a sánták járnak . . . » tehát amikor látunk s a szerint járunk s mikor a kínzó rossz vész, akkor van Adventünk. Ez az Advent folyika nagy világban, az iskolákban, a missziókban, az igaz népfölvilágosodásban. Ez adventi énekek hallatszanak, a jobb kor utáni vágyak és fohászok, egybekötve azzal az érzéssel: jön, jön, . . . messze már nem lehet. Most is mondogatják egymásnak a népek: «Jertek, menjünk az Ur hegyére s ő megtanít minket útaira s ösvényein fogunk járni ». (Jer. 2, 3.) Nekünk e népne-

vető törekvéseket mindig Krisztushoz kell utalnunk s az ösztönös vágyat a haladás után mindig a hit útjaira terelnünk.

b) A világjobbulás ez adventi mozgalma csak akkor boldogít igazán, ha a mélybe hat, lelkünkbe! A léleknek kell átszellemülnie, izzania és hevülnie. Ez a folyamat a tökéletesbülés műve. Krisztus javai rendelkezésünkre állnak, de teljesebben kell birtokunkba átmenniök, át kell élnünk a karácsonyi békét, a vérfolyásos asszony bizalmát, Magdolna bánatát; Jézust kell szivünkhöz szorítanunk, úgy mint Simeon s a husvétot s a pünkösdöt átélnünk, mint az apostolok. Szemeinket kell kinyitnunk, hogy az emberekben testvéreinkre ismerjünk s őket szeressük! «Mir genügt der feste Ausblick in das keimende Adventsleben, (vágyaink s törekvéseink csiráztató melege), der feste Glaube, dass alles, was aus diesem Adventsgeiste geboren wird, die Welt überwindet.» Ne kételkedjünk; bízzunk, küzdjünk! Tegyünk szert *fölvilágosodott engedelmességre,* mely az Isten akaratát látja és teszi; *bensőségre,* mely Krisztus életét éli összeszedettségben; ápoljuk *forma-érzékünket,* hogy az életnek egyszerű, erkölcsileg szép alakot tudjunk adni csip-csup dolgok, bajok, pletykák fölött is; *érzékenységre* az Isten benyomásai iránt; *szociális érzésre* testvéreink emelésében. Ó jöjj Úr Jézus. Testesülj meg bennem is.

* * *

A bennünk való mennyország további kifejlődést sürget. a) Tehetségeinkkel s ösztöneinkkel állunk a nagy világban s érvényesülnünk kell benne. Ki kell azokat fejlesztenünk, vagyis tudnunk kell sokat (tudomány), alakítanunk kell a világot gondolataink s eszményeink szerint (technika, művészet), jót kell tennünk s nemesen élnünk (erköles), Istennel, a Végtelennel viszonyba kell állnunk s isteni életét magunkban ki kell alakítanunk (vallás). Négy eleme a léleknek, négy szeráfszárnya. Mind a négy

együttvéve alakítja ki gazdagon s hatalmasan az emberiség életét. Tudni kell az igazat, alakítani a szépet, gyakorolni a jót, félni s szeretni Istent. Nem szabad ezeket szétszakítani vagy egymástól elszigetelni; ha szétszakítjuk, életet rontunk, — ha elszigeteljük, megbénítjuk. Tehát egyesíteni e fölséges irányokat! Művészet s erköles könnyen egyesíthető a legmélyebb s a legbensőségesebb vallásossággal, sőt ez képezi termékenységük forrását, ez lendületességük s erejük alapját. A művészet, különösen a költészet elmélyed a végtelenségbe, hogy az örök igazság s szépség reális honából hozzon le tüzet s világosságot s ugyanesak az erköles a kötelesség s felelősség érzetének nyomán, az eszmények kiolthatatlan verőfényében rátalál minden erkölcsi jónak s törvénynek örök forrására s e csodálatos, szellemi világ szemléletétől kölcsönzi leghathatósabb motivumait, inspirációt s lendületet merít az önzetlen cselekvésre. Használjuk föl ezt mind; isteni kincsek ezek; Isten adta az észbeli tehetségeket, hogy kifejlesszük, hogy erő s jobblét járjon nyomukban. Isten adta, hogy segítsünk magunkon; technikánkkal meg kell szüntetnünk az árvízveszedelmeket, higiénánk által a ragályokat, forgalmunk tökéletesbítése által az éhhalált. Balesetek ellen küzdenünk kell: villámcsapás ellen villámhárítóval, bacillus ellen szérummal. Kell; Isten is akarja! A gondviselés nehézségeit sok esetben gondviselésünk kifejlesztése által oldjuk meg. Ah Uram, áraszd ki ránk tehetségeink kifejlesztése által is a te világosságodat, jóságodat, szépségedet; érvényesítsd erőnk szárnyabontása által erődet, hatalmadat! Előbb e nagy lépéseket prometheuszi lázadásoknak nézték, mi pedig e haladásban a te gondolataidnak mélyebb felértését látjuk s azt hittel s szeretettel párosítjuk. Ők az ész haladásában pártütést láttak; kicsiny volt a szivük e szellemi nagyságnak s hatalomnak helyes méltatására. Emancipálni akarjuk magunkat a tudatlanságtól, a nyomortól, a bajtól, de nem tőled!

Tőled? ugyan hová emancipálnók magunkat? Ha tőled elszakadnánk, akkor abba az öntudatba emancipálnók magunkat, hogy bele vagyunk kovácsolva a nagy mindenség mechanizmusába, — emancipálnók magunkat érthetetlen rabságunk öntudatára s szivünk titkos, olthatatlan kínjainak s aggodalmainak s belső világunk viharos, haragos ürességének érzésére. Ah, ez igazán prometheuszi kín volna s nem boldogság, nem harmónia és szépség. Pedig ha ez a mindenség jellege, a harmónia s a szépség hiányozhatik-e akkor a mindenség koronájából, az öntudatból? Nem hiányozhatik, s nem fog hiányozni, ha hittel, szeretettel fordulok hozzád, Uram, ha meghódolok neked szivem legbensőbb sugallatából. Megteszem!

b) Mily hatalmas eleme s ösztöne az emberi léleknek a vallásos, az isteni élet. A történelem leghatalmasabb s legmelegebb árama. Titáni s démoni harcokban akarták kipusztítani. Égették mint fekélyt s megvetették mint elmaradt szellemi inferioritást. A kritika s a gúny szavaival akarták kiölni .. Ó vak filozófok s kontár kultúrférfiak! Hisz tévelyeiben s abnormitásaiban is fölismerhették volna a kipusztíthatlan őserőt, mely benne érvényesül! Igaz, hogy a tévely s homály kiséri; de az kikerülhetetlen; miután az élet problémáját legmélyebb gyökerén fogja meg s túlra mutatván, az emberi érzések s szenvedélyek világát is felkölti s azok behatása alól ki nem vonhatja magát. — Nem félelem, nem kellem, nem szeretet teremtette meg a vallást, de félelem, kellem, szeretet, ész és szív működött közre, hogy megismerjük a lét s az élet ez örök s végtelen vonatkozását. Nem kellett « kitalálni » hanem meg kellett találni; nem kellett « kikölteni », hanem inspirált szívvel meg kellett látni. Ó Uram, látom, nem menekülhetünk meg tőled; annyi a szöktetőnk, a kerítőnk s lelkünk mégsem szabadulhat ki ölelésedből. Add kegyelmedet, hogy lázas álmainkat kidörzsölhessük szemeinkből s hogy rád

vetve bizó s szerető tekintetünket, örömmel mondhassuk: Atyám, Istenem, szeretsz, mert alkottál, ó vezess, hogy hozzád érjek s benned megnyugodhassam.

c) Nekünk tehát vallásos életünket is kultúránknak megfelelőleg magas fokra kell emelnünk s az akkor áll majd magasan, ha minél mélyebb, ha minél bensőségesebb s öntudatosabb lesz. Ha vallásos életünket ki nem műveljük s gyermekes érzésünk fokán hagyjuk, oktalanul cselekszünk; mert egyoldalú lesz lelki életünk; a reális világ felé forditott oldala ki lesz művelve, de a magaslatok s a mélységek világa el lesz felejtve; azért aztán száraz, unott, lendületlen lesz életünk; a mély érzések s a megindulások forrásai elapadnak. Ilyen átlag a mai intelligenciának világa. A kultúra ezen nem segít, az magában képtelen kiemelni s kielégíteni a több-embert, mert nem önt harmóniát s megnyugvást a létbe. Az ember lassan-lassan szkeptikus és örömtelen lesz. Ne vétkezzünk tehát természetünk ellen, hanem fejlesszük ki tehetségeit minden irányban; bontsuk ki szárnyát a legmélyebb s legerősebb vágynak, mely Isten felé visz. Győződjünk meg, hogy fölületes irányzat az, mely a tudás nagy javait szive odaadásának, illetőleg szive elvesztésének árán vette meg. Az a nagy mondás sem igaz: « Das Herz ist das einzig echte Surrogat für das Genie »; szó sincs róla, az első s legnélkülözhetlenebb kellékét a nagy, fenkölt s édes életnek sohasem lehet nevezni « Surrogat »-nak, akármilyen géniusszal állítsuk is szembe. Mit használ a géniusz, ha nincs szive? Többet mondok, nincs géniusz szív nélkül.

* * *

« *Az Úr közel vagyon... A ti szerénységtek ismeretes legyen minden ember előtt.* » (Filip. 4, 5.)

Az apostol körülbelül így gondolkozik: Testvéreim, lássék meg rajtatok az örvendező hit s a bizó remény. Éljetek úgy, mint akik teljesen a béke s a szent örön

csillagai alatt járnak, mert hisz tudjátok, hogy az Úr közel van. Ruhátok is, tartástok is szerény legyen, de nemes s előkelő is; nézzétek meg, hová ültök, hogyan forgolódtok, kivel álltok szóba... mert idegen előkelő vendégek vagytok a világ szegény házában... Erjétek be kevéssel; éppen hogy; mert minek itt költekezni... Nagy fölháborodásba ne essetek... Minek? hiszen úton vagytok... Szembeszökő legyen előkelő szerénységtek, mert minden igazán keresztény lélek *szerény is*, szerény a lét nagyságától s az ég csillagaitól... A szépség is szerény, mert harmonikus... nem rikít, nem rikácsol, nem tüntet. — A fegyelem is szerény. Vannak művészi lelkek, kiknek minden jól áll; úgy a fegyelmezett előkelő lelkeken is minden szép, a szerénység szépségével. Szerénnyé tesz minket:

a) A hit. Öntudatunkra hozza létünk szerénységét, korlátoltságát. A végtelen lehel ránk. Mint a liliom az ég alatt s a csillag az éjben, olyan a lélek a végtelenben; mint a lótuszvirág az óceán végtelen tükrén. Ha reflektálunk s magunknak tüzet s világot gyujtani akarunk, csakhamar észrevesszük, hogy sötétben vagyunk. Akit a lét sötétsége vesz körül, az csak szerény lehet. Aki vak, az szerény; az éj szerény; a madár hallgat az éjben, szerény... Jézus is szerény... a szentek hierarchiája is szerény, felhőben lakik. Ó Istenem, világíts lelkemnek, hogy lássak, de mindig szerény s alázatos maradjak.

b) Szerénnyé tesz az erkölcsi rend. Ó, itt a póz, a sarkantyú, a ropogós föllépés nincs helyén... Az erkölcsi rendnek sok a sebe s a gyöngéje A földön az erkölcs foltos ruhában jár. Folt és rongy a ruhája. Azért szerény. Nem pózol, hanem meghúzza magát. Viharok járnak fölötte s kövekkel kell megterhelnie a lapos háztetőt, mint az Alpesek szénagyüjtőit. Mennyi ok a szerénységre; szinte szégyenlős leszek szerénységemben,

mikor lelkem gyöngéire s az eszménytől való elmaradásomra gondolok; de ez nem árt!

c) Életünk kerete is szerény. Sok szenvedés és bánat környez; siralom völgyében élünk, dacára az ész vívmányainak; már pedig ily környezetben csak a szerénység stílszerű. Mi az irgalom nyomaiban járunk s lelkünk könyörülettel hajlik le a gyengéhez s a szerencsétlenhez. A reális emberi élet is nagyon szerény; születünk, dolgozunk, szenvedünk, meghalunk. Aki ezt átérzi, az szerény lesz. A királyné is szerény, ha gyermeke van ölében, mert akkor már nem fölséges asszony, hanem gyönge csecsemőt szoptató anya. Fogjuk föl, karoljuk át az Isten sok nyomorgó gyermekét; legyünk jóindulattal az emberek iránt s szerények leszünk. Ez a szerénység mint reális érzés s józan kötelességtudás jelentkezik bennünk.

* * *

« *Látván pedig sokakat jönni az ő keresztségére a farizeusok s szadduceusok közül, mondá nekik: Viperák fajzati.* » (Máté 3, 7.)

Az előbbiek a tudomány, az utóbbiak a születés s a pénz arisztokráciáját képviselték; szent János pedig « viperák fajzatinak », elkorcsosult lelkeknek hívja őket. Igyekeznünk kell elkerülni a rossz szellemi irányzatokat:

a) A tétovázó, a szkeptikus, betürágó lelkek, kik a nagyot nem látják s mindig kis dolgokba botlanak, az élet erős kialakítására képtelenek. A szkepszis az észnek ideggyengesége, nagy munkára képtelen. Aki az erős, szép élettel szemben is csak kételkedni tud, az természetesen élni elfelejt. Ellenben, aki hisz, az a legmélyebb élet tengerére száll; legmélyebbnek mondom, mert a hit az Isten végtelen leereszkedését mutatja be: a teremtésben, hogy a végtelen Úr szeretetben rám gondolt s szeretetből alkotott; a megváltásban, hogy utánam járt és fölkarolt; az eucharistiában, hol titokzatos közelség-

ben, « incognitóban » él mellettem. Legmélyebbnek mondom azért is, mert mérhetlenül fölmagasztal. Ha csak boldogítana, már az is diadalmas s koszorús élet volna; de nemcsak boldogít, hanem az Isten látásáig s az Istenfiúságig emel föl; lesztek mint Ő, mert látni fogjátok őt. Szó szerint igaz: megnyílnak szemeitek s lesztek, mint az Istenek. Tehát az isteni életbe emel föl a hit. Hiszek, hogy éljek; hiszek, mert már istenileg élni kezdtem.

b) El kell kerülni a dekadenciát a szívben: a romlottságot, a durvát, a póriast, a bizalmatlanságot s a lemondást, mindent, ami ellen fölvilágosult lelkiismeretünk protestál. Aki ezt elkerüli, az erős! A hitből való élet ily erőt inspirál; érezzük s éljük át s lelkesüljünk a szeplőtelen életű, krisztusi erkölcsért. Az Úr Jézusban való hit nem gyöngeség, hanem erő. Aki gyöngeségből akar kinni, az nem ismeri az Urat. A vallás nem póterő, vagyis nem az erő pótléka, hanem a természetadta világból emancipálódó léleknek ténye s új erők forrása. Bizalmat s hálát lehel Isten iránt, szeretetre tanít s alázatra. Fölismerjük, hogy mily gyöngék vagyunk, de általa erősekké válunk. Valami szent, diadalmas érzés ömlik el lelkünkön, melynek imádkozni öröm és élvezet. Imádkozunk, könyörgünk, esdünk, de kimondhatlan bensőséggel meg is nyugszunk, mintha Isten töltene el minket. Az Isten eljár lelkünkhöz s kiönti lelkét ránk; megigérte s megteszi s ez édes, isteni bensőségben a világ elváltozik szinében; más fényben látjuk a virágot, a fát, a felhőt, az élet poros útjait, a szenvedést s a kisértést. Lelkünk szomjas lesz a formára; magasabb, szebb életformát sürget; szomjas lesz a szépségre, az erkölcsi tökélyre; ebben ismeri föl s szereti meg a vezető, a nevelő, a boldogító lelket, az Istent.

Jöjj el Teremtő-Szentlélek, leheld az érzékies, a világias, a beteges emberbe a legszebb élet lelkét, hogy elváltozzék szinében, — hogy hagyja el kislelkű gon-

dolatát, kiskaliberű, nyárspolgári, stupid életmódját s éljen, mint Krisztus élt a földön.

* * *

«*Látván pedig sokakat jönni az ő keresztségére a farizeusok s szadduceusok közül, mondá nekik: Viperák fajzati!*» (Máté 3, 7.)

a) A modern ember lelke meg van mérgezve: nem tud erősen hinni. A reformáció a nyugati kereszténység egységét megrendítette s nyomában száz meg száz vallásfelekezet keletkezett. Kritikusok támadtak. Kritikájuk tetszett s a «művelt világ» elidegenedett a történelmi kereszténységtől. Ezzel szemben az igazság, az út s az élet a régi s mindenkinek Istenhez kell lépnie. Kezdet óta úgy voltál, hogy öntudatodban meglelted az Istent; régen is, most is; pedig régen is tagadták, most is tagadják; más-más ugyan a tagadás divatja, de a dolog ugyanaz, ugyanaz a régi kín és régi képtelenség. Azt mondták: nincs Isten, de te mégis Istent látod, érzed, akarod; egy végtelen világot hordozasz magadban; a legnagyobb tényeket, öntudatodat, osztatlan magadat, értékeket, melyek belső világod tengelyei s azokra emelkedel ki az anyag fölé s uralod, te az osztatlan, időn és téren fölülemelkedő kontemplator, a világot. Mindenütt taposod, különbnek érzed magad, mert az vagy! Csak menj, haladj... Ez a lelki, isteni élet és lét; mit kérdeznél mást, hogy mi van benned, mikor tele vagy végtelenséggel s örökkévalósággal, tehát szellemmel! Imádd magadban Istenedet, mindenek ősokát, hordozóját, célját; siess felé, vágyódjál felé; ő vár s te nem lehetsz el nélküle.

b) Te a világban élsz; a történelem nagy folyamának te vagy egyik hulláma. E történelem áramában kapod s élvezed kincseidet. Az Isten is itt lép feléd; s amint magadban rátaláltál, úgy rá fogsz találni az emberélet folyamán, mint aki tágítja, nemesíti s fölemeli öntudatod vallásos világát s tényekben közli magát ve-

led. Ha kilépsz magadból a világba, megtalálod az Istent Jézusban. Miért benne? Mert ő úgy lépett be a világba, úgy állt bele, hogy isteni hatalmának jelei képezik cimerét! Beállt s maga után léptette föl hiveit, kik éltek s meghaltak érte, — kiket a genezáreti tó partjairól elhivott s a neroi paloták kertjeiben szurokkal leöntve meggyujtatott s kik magukkal rántották a «moles imperii»-t s a világba az alázatos, édes kereszténységet állították; beigazult a régi szózat: legyőztem a világot; bizonyára nem a rabbi, nem a názáreti bölcs, hanem az imádott Istenember. Nem az ember, a multnak embere, hanem az örökkévaló, s most is élő! Én adok erőt, — hoztam hitet, reményt... értéket, erőt, eszményt, odaadást... Mennyire tudom én szeretni ezt a Kisztust!

c) A hitben gyakorlati átélés kell. Az evangélium s a történeti hagyomány vezetése mellett, melyet a kereszténység életében föltalálunk, fölszívjuk az élet forrásait, vizeit, bűvös motivumait. Rányitunk a keresztény községekre, a krisztus-életnek tartályaira; a nagy Krisztus a történelemben a társadalmi, az egyházi foglalatot rendelte a lelkeknek. Az evangéliumnak fölséges Krisztusa kiváltja a tant a község öntudatában. Mindkét elem kell: evangélium és egyház, vagyis az evangéliumot a község kötelékében kell átélnünk. A vallás is szociális, mint minden nagy érdek, az a-b-c-től kezdve a szentekig. A katholicizmus alapvető parancsa, hogy akaratainak Isten akaratával s *egymásközt* egyezzenek az igaz élet megnyerésére és birtoklására. Föl kell használnunk e szent közösség kincseit s eszközeit s azokat a vallásos élet nélkülözhetlen forrásául tekintenünk. A Szentlélek most is, ezelőtt is mindig élt az egyházban s csodálatos lelki életet fejlesztett; a mult élete nagy kincs, melyet kiemelünk s jelen életünk fejlesztésére fordítunk. Mily kincs a szentek szelleme, a hymnusok, a régi énekek inspirált áhitata. Istent, Jézust, az igazságot, az életet keressük a multnak életében épúgy, mint szubjektiv

szent sugallatainkban. A szentekkel, a tradicionális szent községgel álljon s éljen lelkünk. Minél mélyebb belső életünk, annál harmonikusabban simul a jó és szent lelkek külső kötelékéhez. Ami legmélyebb s legfölségesebb, annak történelmileg s társadalmilag szervezve kell lennie. Azért hinni s élni akarok az egyházban s nemcsak a jogot s a törvényt, hanem az élet bensőségének e gazdagságát akarom szemlélni benne. Istenem, ez ellen senkinek sem lesz kifogása s ez könnyűvé teszi az engedelmességet a tekintély iránt is!

d) Megtanuljuk külön fogni a fejlődési korszakok formáit a tartalomtól, mint a hüvelyt s a pelyvát az aranyos magtól. Nem ütközünk meg a történelem változatain, a rituson, a szokásokon, az egyházban is divatos s azután divatjukat mult fölfogásokon; hanem a krisztusi gondolatokat s a krisztusi kegyelmet földolgozzuk a mi kultúránk magaslatán. Isten nélkül erkölcsünk fej- és szívvesztett rendszer s az isteni oly imponálón lép elénk Krisztusban... s Krisztus oly szeretetreméltó szépségben adja elénk az életet; a haladás s győzelem összes perspektiváit nyitva tartva; miért hagynók tehát el őt a keresztény századoknak bűnei és félreértései miatt?! Örüljünk azon, hogy a multnak gyöngeségein túl vagyunk, de ne vessük el a hagyomány kincseit. Meg-megnyúlunk gondolatainkban, de a megnyúlás nem rácáfolás a régire. A héj, ha leszárad, az nem a növény tévedése, hanem életének kelléke volt. Sok héj, sok szik van a lélek fejlődésében; méltányoljuk azt is, ezt is s szeressük a szép krisztusi életet.

e) Ne kételkedjél! « Die Zweifel, die wir hegen, sind Verräter, und stehlen uns die Güter, die wir sonst gewinnen könnten, eben durch die Furcht sie zu verlieren. » Élj, nézz körül; a valóság, az erő, a szépség ad értelmet a létnek; neked is az kell, neked is erő s öröm kell. Az az igaz, az a való, az az erős, ami erős, szép életet ad neked; ami pedig elhervaszt, az nem

igaz, az nem lét! Ha materialista léssz, pesszimizmusba veszesz... Ha nincs hited szellemi világban, észszerűtlenség vesz körül, kételkedel... Épen úgy, ha gyöngének érzed magad s nem hiszesz az alakító, boldogító erőben, elpusztulsz. Mit mondjak neked? Karold át az Istent, Krisztust, a szentek községét s erő száll beléd. Egyesülj vele, imádkozzál, mondd: Uram, lelkem abba a szellemi világba néz, mely tér, idő fölött el, a végtelenbe nyúlik, ez te vagy! Nem okoskodom; hódolok; átkarollak, mint minden erő forrását, titkát... Közel vagy hozzám, nálam vagy, bennem vagy. Ó oktalan, bamba öntudatlanság, mely az istenit nem ragadja meg, nem ragadja meg még ma, mindjárt most, mikor hív, indít, nógat, mikor mondja: aki engem szeret, azt Atyám szereti s hozzá megyünk s nála lakunk.

* * *

« *És kérdezé őt a sereg, mondván; mit cselekedjünk?... Eljövének pedig a vámosok is és mondák neki: Mester, mit cselekedjünk?* » (Luk. 3, 10.)

a) A felelet csak az lehetett: tegyétek meg, amit Isten akar. Mi ideális, parancsoló szükséglet alatt állunk, mely követeli: tedd ezt, ne tedd azt. Eszmények, erények csillagai alatt élünk s ez az isteni akarat, mely megtestesülve Krisztusban lép elénk. Ő akarja, hogy így tegyek s ő meg is teszi, hogy példám legyen. Ezt a fölséges isteni akaratot olvasom lelkemben s annak legmélyén, kiemelem az értelmem világával s azután megtoldva pozitiv részletekkel, Krisztus ajkairól hallom s életében szemlélem. Törvény alatt állok, érzem s a törvényt nem én diktálom: a természeti törvényt époly kevéssé diktálom én, mint ahogy nem diktálom az isteni akaratot. Istenem, mit diktáljak én?.. nem diktálni, de megtenni az én föladatom. Megteszem tehát, meg. mert a Te akaratod. S amint érzem, hogy törvény alatt állok s mint rész az egészben a helyem, úgy azt is érzem,

hiszem és remélem, hogy e részszerűségemet, ez elégtelenségemet kiegészíti még az a parancsoló, hatalmas akarat. Az Úrból segitő lesz; a törvény kegyelemmel párosul; az eszmény leereszkedik s előkészíti utaimat. Ez erkölcsi credóm! Hiszem, hogy a legfelsőbb akaratnak engedelmeskednem kell, de tudom azt is, hogy ez engedelmességemben megsegít!

b) Ezt az isteni akaratot az élet egész vonalán, az élet minden körülményei és viszonyai közt kell teljesítenem. Nem vagyok kerék a gépben, sem kavics az árban, sem sárgult levél a szélben; hanem föl kell léptetnem mindenütt az erkölcsi világ követelményeit s gondatlanság, szokás, ösztönök, hajlamok, szenvedélyek, betegségek, nélkülözések közt érvényesítenem kell azokat. Azt a bennem jelentkező s követelményeit bennem kinyilatkoztató eszményi világot nekem kell a külvilágba átültetnem s ha törik, ha szakad, annak érvényt szereznem. Ahhoz erő, ahhoz fegyelem kell; rá kell magamat kényszerítenem, ha szenvedélyeim szembeszállnak velem s ahol nincs is szenvedélyekkel bajom, ott is a nemes jóindulatot s az erkölcsi motivumokat kell életembe bevezetnem, hogy életem szinvonala magas, nemesen erkölcsi legyen. Igen, hódolnom, engedelmeskednem kell s szigorúan kell megkövetelnem magamtól a hódolatot a Fölséges iránt. Nem szabad csélcsapnak, renyhének, tehetetlennek lennem; akarnom kell az isteni akaratot! Az engedelmesség kiváló, nemes, erős akarat! Ez az erős akarat érvényesül majd mint munkaszeretet, rend, tisztaság, fegyelem, pontosság, hűség, lelkiismeretesség, egyenesség, elnézés, könyörület, részvét, jóindulat, igazságosság, nemesség, hála, nagylelkűség, tisztelet, szerénység, illendőség, szelidség, alázat, mértékletesség, józanság, türelem, bátorság; mikor ez érzéseket keltem föl magamban, tudom, hogy Isten akaratát akarom.

c) Ime a jó cselekedetek. Nemcsak az ima, a böjt, az alamizsna a mi jó cselekedeteink; dehogy; hanem

az én öntudatomnak egész tartalma; az, hogy hogyan érzek, hogyan gondolkodom, — hogyan nézek világot, embert, — hogyan taksálok Istent, életet, mily jó, türelmes, elnéző, szelid, erős, okos vagyok, — mily szándékkal dolgozom, beszélek, társalgok, szenvedek, — szóval jócselekedet lehet az egész, egész élet!

Erkölcs az a szép, nemes, kedves élet, melynek fegyelme, törvénye, ritmusa, harmóniája van. — *Erkölcs az öntudatos, ideális akarat.* Nem altruizmus csak, nemcsak önfeláldozás; nemcsak ember- és jogtisztelet, humanizmus és személybiztonság, nemcsak jótékonysági intézmények és szociális érzés. Ezek mind csak részei az erkölcsi életnek s lehet belőlük több-kevesebb az átlagos, erkölcstelen emberben is, s az még nem dönt az erkölcsi szinvonal fölött; hanem az erkölcsiség az *én öntudatos, nemes akaratom és érzületem,* ha remete vagyok is, ha koldus vagyok is; *az erkölcsiség a lélek nagysága,* « Seelengrősse »; *az erkölcsiség a lélek szépsége és életereje.* Ah, ez lelkem légköre, napsugara és erdei fuvalma; ez zónám! Ha kinyílik a názárethi ház ajtaja, megcsap az erkölcsiség fuvalma és illata, akár csak a mennyország kapuját nyitottam volna meg! Ebből van oly kevés s lehetne mindenütt sok! Mozduljon meg bennem ez a te Lelked!

* * *

« *Kezében van szórólapátja és megtisztítja szérűjét és összegyüjti a búzát csürébe, a polyvát pedig megégeti olthatlan tűzzel.* » (Luk. 3, 17.)

a) A próféta erre az erős, hajthatatlan Istenre mutat, ki a rosszakat megégeti, mint a polyvát « olthatatlan tűzzel », « ő mint az olvasztó tűz » (Mal. 3, 2.), « és széthányja őket szórólapáttal a föld kapuiban ». (Jer. 15, 7.) Van búza s van polyva az emberiségben s a polyvát megégeti. Ez is a végtelen Istennek gondolata. A mi véges, lágy érzésünknek nem felel meg mindig az

isteni erő; de látjuk, hogy az életen is mennyi a kemény, hajthatatlan vonás s mennyire szükségesek azok. Nem ismerem tüzetesen az Isten pszichológiáját; bizonyára más az, mint az enyém, ki sem ősok, sem végcél, sem abszolut lét nem vagyok. Ezért édeskés gondolataimmal visszavonulok az Úr fölsége elől s mondom igen, ő az abszolut érvényesülés; más akarat végleg nem állhat fönn az övével szemben; ő tör is, zúz is!

b) A természet is az Isten gondolata s az sem szentimentális; nevezetesen a harc az ő egyik eleme. Örök tendenciát rejtett az Isten a természetbe s fokozott igényeket. Sok életet adott s kevesebb élelmet; ami aztán harccal jár. Ha mindennek mindenütt mindenből elég jutna, akkor harc nem volna. Faji egyenlőtlenséget fektetett az egyedekbe, de a törekvés s az érvényesülés, a kiválasztás az ő törvénye. A természet nem nyujtja nekünk az érzelmes, a lágy atya képét. Tehát vigyázni! a kultúra sok tekintetben ellágyít s elgyöngít; de ne felejtsük el, hogy ez nem minden. Nemcsak lágy érzelmekkel dolgozunk, de erővel is. Ezt érvényesítsük az erkölcs követelményeiben. Ne legyünk Dobzse-Lászlók jóval-rosszal szemben; a rossz embereket is erősen fogjuk le a törvény útjaira; különben az édeskés szemhunyorgatás bűnnel s alávalósággal szemben aláássa az erényt. — A bűnt utálom s elitélem föltétlenül, e részben általános amnesztiát nem ismerek. A « Tout compendre c'est tout pardonner » nem igaz, mert a döntő tényezők közt határozottan rosszakarat is van s annak csak akkor lehet bocsánatot adni, ha megtér.

c) A legérzelmesebb szeretet ez erős alapon fejlik s nem ellenkezik az abszolut, isteni akarattal s a pokollal. Ő felemel kegyelmes szeretetben s lelkünk simul hozzá, mint a rabszolganőből lett királyné urához. Hatalma nem feszélyezi, sőt hatalmasnak, őserősnek, szóval úrnak akarja maga felett királyát s jegyesét. Én is így

tekintek föl Istenhez: ő fölemel, ő szeret, ki másrészt a föltétlen hatalom! Nekem csak hozzá simulnom, reá omlanom lehet. — Ellenkezésről, széthúzó hajlamról nem lehet szó. Ha nem szeretnélek, pusztuljak el; aki végtelen kegyelmes Urát, királyát, jegyesét nem szereti, az csak pokolra lehet méltó!

* * *

« *És megkereszteltetnek vala tőle a Jordánban, megvallván bűneiket.* » (Máté 3, 6.)

a) Fogjunk nagy szívvel lelkünk tisztításához; alázódjunk meg s gyónjunk meg alaposan. Ne mondjuk, hogy nem találunk bűnt. Lehet, hogy néha nincs nagyobb megzavarodásunk, de az nagyon néha van; mert az emberi szív, mint a víz a malomkerék alatt, egyre gyűrűzik karikákat s fodrokat vet s ki nem fogy. A szívben gondolatok, mozdulatok egyre váltakoznak. Hullámzását nem is érezzük, mert megszoktuk. Gondolataink oly számosak, mint az ég csillagai; szivünk érzelmei oly számíthatatlanok, mint a tenger hullámai. « Csalárd a szív », elrejti indító okait, hitegeti, szépítgeti, mert *szereti önmagát;* — hizeleg magának, ábrándozik arról, hogy mily jó; hisz jóakaratában, bámulja ösztönöit. Csak lassan kezdünk felülemelkedni e káprázatokon; hidegen tekintünk magunkra s akkor észreveszünk oly tüneteket, melyek mindjobban sürgetnek, hogy vigyázzunk magunkra; megrendítik önbizalmunkat; gyanakodva vizsgálgatjuk szivünk fodrait, redőit s kezdjük látni, hogy kevélyek, hiúk, gyávák, jellemtelenek, röstek, szeszélyesek, kelletlenek, sértők s merevek, zsarnokiak, összeférhetlenek vagyunk; — hogy megalkudtunk sok apróságon s eladtuk szivünk aspirációit, hogy durvák és müveletlenek vagyunk, hogy vastag önzés a bundánk, hogy beteges, erőtlen föllépés jellemez, — hogy nem tudunk erősen akarni s mint a kátyuba beleakadt szekér, dőlöngünk. Kár, hogy némely ember sohasem ébred, felöltöz-

teti szivének fattyú érzelmeit az erény látszatos mezébe s elképzelt erkölcsi előkelőségének kulturáját fölépíti, mint hajdan az asszyrok városaikat — sárból!

A bűn a részben is kétféle, hogy vannak bűnök *akaratból* és vannak *gyarlóságból;* néha hidegen, öntudatosan számítva, máskor homályos tudattal ösztönszerűen vétkezünk. A második osztály nyit a törekvéseknek óriás tért. Gyarlóságból vétkezünk, ha türelmetlenül kifakadunk, ha képzelődünk, meggondolatlanul gyanakodunk, hirtelenkedve itélünk, — rossz kedvünket le nem győzzük, kelletlenül elhagyjuk magunkat, fegyelmezetlenül oly szavakat mondunk, melyek kisiklanak és sértenek, a szórakozottság ellen nem küzdünk, — a lanyhaságnak engedünk, — hűtlenül viselkedünk, — különfélét gondolunk s nem őrizzük önmagunkat, — hiányzik a mérséklet, megfontolás. Megalkuszunk; bizonyos hibákat föl sem veszünk... Hány ilyen hiba van bennünk, melyet a fölvilágosult szem meglát s elkerülni iparkodik. Mea culpa!

b) Ne röstelkedjünk gyónásainkban ugyanazokkal a bűnökkel előállni. Ha szántszándékos a bűnünk, miért röstellnők magunkat megalázni? — Ha valaki hazudik, — ha társát egyre kiméletlenül traktálja, — ha úgy beszél, hogy mások is botránkoznak, akkor a röstelkedés a *jóakarat hiánya volna.* Ha nem igen szántszándékos a bűnünk, akkor meg nincs mit nagyon röstelni; a hiba megesett, de váltson ki törekvést is! Megismerjük magunkat s így gyónunk majd: én ezen hibám ellen nem küzdtem, vagy néha elhagytam magam, hibámmal szemben közönyös, nembánom voltam. Tehát fogjuk meg magunkat erős, hozzáértő kézzel s terjeszkedjünk ki *a*) oly hibákra, melyeket szántszándékkal követtünk el, *b*) melyeket már többször szivünkre vettünk, *c*) melyek mások megütközésére szolgálnak, *d*) azokra, melyek visszalökhetnek, *e*) vagy melyek, ha csekélyek is, de nagy szenvedélyekre utalnak.

c) Ne kicsinyeljük a gyakori gyónást. Meglehet, hogy még nem nyílt meg szemünk s alapos lélekátdolgozás nélkül várunk jobb jövőt. Ezt csak akkor várhatjuk, ha részletekben kidolgozzuk lelkünket s legyőzzük hibáinkat; ellenkező esetben neveletlenek leszünk. Sem fényes pálya, sem méltóság, sem siker nem ment föl ez alól. Ha kardinálisok s miniszterek is leszünk, akkor is úgy kell leküzdenünk szeszélyeinket, mint most; a királyi udvar ablakából oly unottan lehet nézni a Dunára, mint a szobi téglavetőből. Neveljük lelkünket kitartóan s ne kicsinyeljük hibáit! Figyeljük meg lelkünk moccanásait úgy, mintha másnak lelkét vizsgálnók s ébresszük föl azokat az erényes érzéseket, melyek hiányával vagyunk. Nem lehetünk parancsszóra erényesek, de erényesekké nevelnünk kell magunkat.

* * *

« *A zsidók Jeruzsálemből papokat és levitákat küldöttek hozzája, hogy megkérdezzék őt: Te ki vagy? Illés vagy-e te? és mondá: nem vagyok. Próféta vagy-e te? és felelé: nem.* » (Ján. 1, 19).

a) A zsinagóga ezt nem a Messiást váró hitnek vágyával s alázatával kérdi; de e kérdésben, hogy « ki vagy te », mégis öntudatlanul fölsír a népek vágya, mely fölpanaszolja, hogy nincs prófétánk, nincs Illésünk, nincs Krisztusunk, pedig ez kellene nekünk; e nélkül elveszünk. — Próféta, Istent szemlélő, Istennel töltekező vezér kell nekünk; apostol s nem aposztata! Keressük a szellem embereit, kik a testiség sebeit gondozzák; keressük a lelki szabadság hőseit s hozzánk hasonló rabokat találunk; sasokról álmodunk és éji pillékbe ütközünk. Minden tiszta, krisztusi lélek közkegyelem; forrás a pusztában s tűzhely a hidegben. Mily hivatás szentnek, tündöklőnek, világoskodónak lenni s a szív alázatában sokak támogatására szolgálni. Ez is a lelki élet s a küzdelmek szép motivuma s minden állásban érvényesíthető.

b) Tudja azt keresztelő sz. János, hogy mi a népek vágya, azért áll ott a Jordán partján, mintha vasból volna: áll mint az erő s a lelki épség szobra; a romlatlan s erényes élet őserdei leheletét leheli a nyegle, gyáva, mondjuk, modern, városi népre, abba a fejetlen s szívtelen nyüzsgő sokadalomba, az élvezet, a pletyka, a léhaság vásárába. Tekintete biztos s megtéveszthetetlen, öntudata mint a bércek fölénye a mocsarak fölött. Jönnek hozzá a hivatalos zsidóság küldöttei; fényes ruhájuk neki a vipera zománcának tükrözése. Heródesek állnak a háttérben, inyenc, kéjenc házasságtörők. Mily találkozás! Mint hideg északi szél csap le szelleme a mámorra, a káprázatra, mint földrengés vág bele a spanyolfalak és kártyavárak közé. Emberek, félre a pózzal! Hámozódjatok ki érzékiségtek, világiasságtok hüvelyeiből... eszméljetek! A lélek sír bennetek; siratja bűnös öntudatát, kegyetlen vigasztalanságát, örök veszedelmét. Ne kegyetlenkedjetek önmagatokkal. Juttassátok magatoknak az Isten kegyelmét, békéjét, szeretetét. Józanodjatok s nyúljatok erős kézzel a bűn s a szenvedély kötelékei közé. Az én fejemet holtan, torzan megkapja ugyan a táncosnő, de a ti öntudatos fejetekkel, hozzá még halhatatlan lelketekkel, játszik a világ, hogy végre is eldobja. Azért hangzik egyre az az erős szava az evangéliumnak: tartsatok penitenciát... a fejsze már oda van illesztve a redves fa gyökeréhez... a szórólapát kezemben van, a szél elviszi a pelyvát a tűzbe. Emberek, az első erő a penitencia, az ujjászületés ereje. Erős bánatot kell éreznem bűnöm fölött, erő, komoly akarat legyen bánatom.

c) S jóllehet csupa vas és erő, mégis mélységesen alázatos. Csupa mélység a lelke, mely önmagát fölméri s hirdeti: próféta nem vagyok, Illés nem vagyok, hanem a kiáltó Istennek szava vagyok. Az ő lehelete vagyok; ő lehel belém tüzet, lelket, erőt, — ő, csakis ő. E belátásom az én józanságom, de biztosítékom is. Tőle füg-

gök, de úgy függök, hogy elszakadni nem akarok s míg el nem szakadok, győzhetetlen vagyok. — Igy függök én is Istenemen. A halálos bűnnel szemben függésem radikális; megszentelő kegyelemben vagyok, vagyis Istenhez ragaszkodom úgy, hogy belőle élek s az ő fényes árnyéka a lelkem. — A bocsánatos bűnnel szemben érzékeny szeretetben élek, vagyis Istenen függök úgy, hogy akaratomnak ne legyen más kilengése, mint az ő szent akarata. — Egész életem a jegyes alázatos és féltékeny ragaszkodása Urához s királyához; kebelén függök! Ó igen, az ő lehelete a lelkem, az ő kiáltó szava az én hűséges életem; mily függés, mily boldogság! Ez a függés erő és élet.

* * *

« *Miért keresztelsz tehát, ha te nem vagy a Krisztus, sem Illés, sem próféta?* » (Máté 1, 21.)

a) Ugy-e a keresztség ujjászületés s ujjászülni s lelkeket ébreszteni csak isteni férfiak tudnak s az vagy-e te? Hasonlóképen kérdezi a népek öntudata: Mit mégysz föl a szószékre, mit mégysz az oltárhoz? Illés vagy-e, próféta vagy-e? A szószéken prófétának s az oltárnál a szeretet áldozatának kellene állania. Mily programm papok számára! Senki sem birja el e hivatást egymagában, csak az Úrral együtt. « Isten kegyelme velem. » Istenben kell elmerülnie s Illés lelkével töltekeznie annak, ki maga égni köteles, hogy másikat gyujtson! « Fons vivus, ignis, caritas! » Ó Uram, adj papokat, Illéseket, prófétákat. Ihless engem, hogy én is prófétai erővel imádkozni tudjak prófétai papokért. A kántorbőjtöket azért tartjuk; testvérek, bőjtöljetek és imádkozzatok, hogy prófétáitok, buzgó papjaitok legyenek! Ezt teszem majd én is.

b) Sz.János nem védekezik, nem mondja, hogy Isten küldte, azért keresztel; hallgat róla; gyönge, szétfoszló eszköznek, kiáltó szónak mondja magát; de kiált,

kiált tovább. — A lelki erőnek jellege, hogy tesz, szolgál, érvényesül, de nem sokat disputál. Ne kérdezd, hogy ki vagyok; látod, hogy jót teszek. Ez az a szolid alázat: a szavak alázata értékes tettek mellett. Ez az alázat kell nekem: lenni, tenni, élni hatalmasan s nem törődni, hogy X. Y. mit ad ehhez hozzá, vagy mit vesz el belőle. Igy magaslik ki az alázatos s gáncsot, kifogást könnyen elvisel.

c) «*Felelé nekik János, mondván: Én vízzel keresztelek; közöttetek állott pedig az, kit ti nem ismertek.*» (Ján. 1, 26.) Vízzel keresztelt János; Jézusnak keresztségét még ki nem oszthatta; erős keze gyönge eszközt kezelt, vízkeresztséget s mégis remekelt rajta és vele; épen azért, mert lelke volt hozzá. Nekünk Krisztus szentségei állnak rendelkezésünkre, életszervek, remeklő orgánumok; mit tehetünk ezekkel, ha lelkünk van hozzá?! Hogy lehet keresztelni Lélekkel, tűzzel, hogy lehet hősöket fölkenni chrizmával, hogy lehet szíveket egybekötni a szakramentum kötelékével, hogy lehet örök ifjúságot nevelni az élet kenyerével! Testvér, nézz föl, közöttünk áll Krisztus s fakad az ő ereje s mi nem ismerjük sem őt, sem azt.

* * *

«*Mondák azért neki: ki vagy, hogy választ vigyünk azoknak, kik minket küldöttek? mit mondasz magad felől? Én a pusztában kiáltónak szava vagyok; Egyenesítsétek meg az Úr útját, amint megmondotta Izaiás próféta.*» (Ján. 1, 22.)

a) Ki vagy te? Mutasd meg nekem arcodat, te kemény, tüzes lélek! Ismertesd meg velem fensőbb természetedet, amely éltet, örvendeztet és célszerűen szomorít is? És János feleli: én a küzdelmek, a vágyak embere vagyok, amelyek a pusztában s szivetekben törnek az ég felé, vox clamantis in deserto. Kiáltok, hogy fölébredjetek, — kiáltok, kiáltok, hogy

csatakiáltásommal buzdítsalak s segélyért kiáltsak. — A ti szivetekben is hangzik a kiáltás az élő Isten után, melyre felelet a bűnbocsátás, — hangzik a kiáltás a végtelen után végességtek korlátaiból, midőn fuldokoltok atomokban s nem találjátok meg helyeteket sem szivetekben, sem a csillagos mindenségben. — Hangzik a kiáltás a szebb, az isteni élet után földi, világias éltetek alacsonyságából. Ó ti néma kiáltók, hisz ti is kiáltoztok, de mily baj, hogy szivetek kiáltását nem halljátok; füleljetek, kiáltásomat saját szivetekben fogjátok meghallani. « Attendi et auscultavi! »... figyeltem és hallgatóztam; ezt kevesen teszik; kevesen ismerik föl szivük igaz természetét, melynek Isten, jóság, korrektség, hit, bizalom kell.

b) « *Egyenesítsétek meg az Úr útját!* » Az Úr útjai sziklák közt, mocsarakon, őserdőkön, hegyeken át vezetnek. Az erkölcsi és szellemi világ útjai sokszor sziklás, járatlan utak s szintén fehérlő csontok sövényezik azokat. Sebaj; ne győzzön a rossz; hajótörések daczára törik a gőzösök az óczán hullámait s temetők daczára nyílnak virágok s születnek gyermekek. A világ bozótja az erkölcsi elvadulás, őserdeje pedig az Istentől való elfordulás; ellenben az Isten útjai a szépség s a boldogság útjai. Jézus keresztjével töröm a sziklát s irtom az erdőt. Mindenekelőtt pedig gondom van önmagamban egyenesíteni az Úr útjait s félreiökni visszatetszésének botrányköveit. Mibe ütköznék az Úr szivembe való beléptekor?

* * *

S ki vagyok én? a) « Homo Dei », Isten embere, Istenből indultam ki s feléje küzködöm. Szeretnék az övé lenni. Ésszel s szívvel leszünk övéi. Fölfogással, hittel, s az odatartozásnak legmagasabb fokán azzal, hogy ő a mienk s hogy birjuk s éljük. Ez kultúra, vagyis életünkbe átvitt igazság s annak harmonikus kialakítása. Az

ilyen lélek « *lát* »... látja Urát, célját, látja azt a más világot... « tamquam videns » eligazodik s eligazít másokat. S nemcsak lát, de *él* abban, amit lát; ez a teljes ember! Ereje, lelke van s megérzik azt mások is. « Isten embere, jöjj le », mondják Illésnek; « ha Isten embere vagyok, szálljon le tűz rátok », feleli. Tűz, tűz, lélek... ez az Isten emberének jellege...! Buzgalom és tevékenység fakad belőle.

b) Krisztusé vagyok, « homo Christi ». Úgyis, hogy megvett, megváltott, úgyis, hogy tanítványa vagyok; hozzá járok iskolába; de kivált, hogy barátja vagyok: « nem mondalak már szolgáimnak, hanem barátaimnak nevezlek », mondja ő. Kontempláló közelségbe jutottam s meghitt érzelmi közösségbe. Nincs más eszményem. Ő a « figura substantiae Dei », az alakot, a testet öltött végtelen. « Figura », igen; még pedig ideális remek. Eltalált s belenyúlt szivembe; evangéliuma az én öntudatos filozófiám. Ó, hogy szeretem az Urat, az én Uramat... hogy szeretem szeretetének kitörésében épúgy, mint érzelmeinek mélyeiben... Evangélium, kereszt, eucharistia képezik a krisztusi szeretet hármas motivumát; általuk lesz gyakorlati, áldozatos és bensőséges az én szeretetem.

c) Az egyházé vagyok, « homo Ecclesiae ». Mint « filius » s « servus » vagyok e remek házban; « conversor in domo Dei, quae est columna et firmamentum veritatis ». Elnézem e fölséges háznak, az egyháznak alapjait, oszlopait, boltíveit, kertjeit; büszke vagyok e dómra, melyet Krisztus gondolt s verejtékező munkában fölépített. Itt járok én ki-be. Továbbá itt polgártárs s testvér vagyok az érzés s az élet közösségében, hol a szentség örökség s a hősiesség jó szokás. Szentek, hősök, milyen édes, testvéreteknek lenni. Ilyesmit akarok én is; szép lélek kívánok lenni, mely az egyház dicsősége, mely önmagán feltűntesse, hogy mily nagy, nemes, előkelő házból való. « Christianus catholicus » nemesi előnevem.

* * *

Azt vártuk, ki «elveszi a világ bűnét», az ősbűnt.

a) A föld az isteni embernek volt szánva, de ő nem érte be Istenével, hanem két rettenetes vendéget hivott ide, a bűnt és a halált; vétkezett. — Mi az eredeti bűn? Annak a megtestesülése, hogy «el az Istentől». Az ember Istené volt, aki őt örök gondolataiban hordozta; alkotta; kegyelemben magához vonzotta; gyermekévé tette s nevelte; járt vele, társalgott; ez volt az Istennek eredeti viszonya az emberhez. De az ember más sugallatokra hallgatott; a kevélység elkábította s az érzékiség megmérgezte. Istentől elidegenedett s a bálványok, az illuziók, az önteltség útjain sötétségbe tévedt s elkezdte a tévedések szomorú játékait; az ember tragédiáját. — Mily kár, mily rémes veszteség! Ellenkezzünk az eredeti bűn irányzatával! Csak Istenhez húzni; övé vagyok, övé érzületben, tiszteletben, engedelmességben; az ellenkező érzések pártütések.

b) S a pártütő embernek nemcsak a szelleme sötétült el, hanem parasztlázadás ütött ki benne is; vérében, ösztöneiben, hajlamaiban jelentkezett az állat. A szép lelkiségtől elfordulva a szép test imádásába tévedt s csörtetett utakon, kígyónyomokon s földet evett s állatbőrökbe öltözködött s erdőkben bujdosott, szóval elaljasodott. Ime a lázas vérű, a szilaj, elvadult ember a decadence összes tüneteivel és szenvedéseivel. Így lett gyönge s hervatag testben s lélekben, mert állatias lett. Wo Götter nicht regieren, dort spucken Gespenster. Erős, egészséges testek csak erős lelkek által lesznek. — Fegyelmezem az egész embert; ezáltal öntök ki rá lelket vagyis gondolatot, formát, erőt.

c) A bűn nyomaiban jött a halál; meghalsz, mert vétkeztél; az első halált a testvérgyilkos mutatta meg Ádámnak Ábelben. Mily csunya, hideg, kegyetlen, föltartóztathatlan hatalom; érintésére borzongunk, leheletétől fázunk, megfagy a vérünk. Romlás az ő útja; el-

romlik vérünk, erezetünk, idegzetünk, széthullunk. Ó lélek, hogy nézesz te a halálra? Te a szépség s erő principiuma, te hoztad magadra pártütéseddel! Utálom a bűnt a halál utálatával, az életnek az enyészettől való undorával! Élni akarok; élet a zeném; tehát erény és erő örömöm!

* * *

« *Ellenkezést vetek közötted és az asszony között.* » (Gen. 3, 15.)

a) Az ellenkezést Isten a lázadás s tagadás szelleme s a diadalmas asszony közé veti. Amaz bizott eszében s erejében s mondta: elég vagyok magamnak, nem szolgálok, nem hiszek, az ég csillagai fölé építem trónomat. Az ő ivadéka a kétkedő, tagadó, elsötétült ember. Az asszony pedig tulajdonképen az, aki mondotta: ime az Úr szolgálóleánya, aki hitt s fölmagasztaltatott. — Ellenkezés van az Isten iránti odaadás, a hit s a tagadás közt. Vigyázz, mikor a rossz és jó tudásnak fája alatt elhaladsz s azt súgja neked valami: tudsz te is; mikor gondolat, vér, szenvedély az erős öntudatosságot szakításra ingerli; mikor gladiátorok kardjai csattognak körülötted, nagy, üres nevek, melyek hitetlenségre vagy szabadosságra ingerelnek. Légy ellenkezésben mindezzel s állj az Asszony pártján.

b) Ellenkezést vet az Úr a tagadás és rombolás szelleme s az Asszony közé. Amaz vitriollal, tízzel dolgozik, fölforralja az ember vérét, fölszítja szenvedélyét s a sárba vonszolja. Olyan az ivadéka is, tisztátlan, élvsóvár, moslékkal él; megfertőzteti gondolatait s érzéseit. — Ezzel szemben a szent Szűz, a szép, tiszta, fölséges asszony. Látókká tesz (boldogok a tisztaszívűek, ők meglátják az Istent), erősekké tesz, megedzi akaratunkat, — oltalmunk, támaszunk lesz. S a levertség, a csüggedés, az életuntság nem kisért körülötte, mert az élet szép szeretetére megtanít.

c) «*Ő fejedet rontja meg s te sarka után leselkedel.*» A fény és sötétség, az üdv s átok harcaiban szűz Mária nemcsak a betlehemi édesanya, hanem az «erős asszony». A harcoló ész a Szeplőtelenben találja föl eszményét, ki a tévelyt, hazugságot s álfölvilágosultságot saját szépségével cáfolja meg. — Az anyaszentegyház benne látja az apokaliptikus asszonyt, ki a vörös sárkánnyal küzd s kinek sasszárnyak adattak, hogy emelkedjék. Ezekkel fölemel minket is s bennünk is összetöri rózsás lábával a sátán fejét. « Rontva rontsd el azt a sárkányt, ó de mentsd az árva népet; hisz tizenkét reménycsillag koszorúzza égi képed! Lássa a föld, te vagy szent szülője s csak öledben nyílik szebb jövője ». — Használjuk föl erényes törekvéseinkben a « szép szeretet » motivumait. A « szép szeretet » egyszersmind a szépség szeretete. Gondoljuk el, hogy az erény által szebb, üdébb, fénylőbb a lelkünk s ez buzdítson az erény gyakorlatára.

* * *

a) *Közeledik a mennyek országának ujjáalakítója.* Először kilátásba helyezi őt az Úr. A bukás után leereszkedett közénk s megfogta kezünket; romok közt éltünk, de szent vizióban megmutatta nekünk a « coelestis urbs »-ot; büntetést szabott ránk, de benne rejlett az Istenhez közeledésnek minden áldása. — Zárt kapuja előtt az elvesztett paradicsomnak ült Éva; szintén még zárt kapuja előtt az Isten földi paradicsomának áll Mária. Két asszony, két ország! Az egyház tényleg oly dómhoz hasonlítható, melynek portáléja « Mi asszonyunk ». Liebfrauenkirche a kereszténység. — A szent Szűz é templomnak oltára is. Adventben ez a templom s oltár olyan, mint nagymise előtt; le van terítve tiszta gyolccsal, meg van gyújtva minden gyertyája; csengetnek már, fölzúg az orgona s az ének: Harmatozzatok égi magasok! De Krisztus még nem jött el. Majd eljön! Az erős asszony fia lesz. Anyjára már rámutatott az Úr; a fia

is eljön! Ott kuporgok a szent Szűz lábainál, a mennyei város kapujánál, mint a koldus; kopogok szent szivén, hogy nyissa meg az élet kapuit nekem is.

b) A történelem készített elő rá sok rossz napon át, mikor «az átok és hazugság, a gyilkosság, lopás és házasságtörés eláradtak és a vér a vért érte» (Ozeás 4, 2.); mikor «sírt a föld és elerőtlenült mindenki, ki azon lakott». (Oz. 4, 3.) Nézte az Úr fölülről; nézte az állathoz hasonult embert s mondá: legyen hát, lejövök s «magamnak eljegyezlek téged mindörökre, eljegyezlek igazságban s itéletben, irgalomban és könyörületben». (Oz. 2, 19.) Azóta vártuk, hogy mikor is lesz már köztünk s közel hozzánk az Úr! Ó ne felejtsük el e mérhetetlen kegyet s zúgjanak harangjaink reggel, délben, este s teljék meg lelkünk annak tudatával: itt van, köztünk van az Úr, akit oly soká vártak s érezze meg az élet, a pogány, a hitetlen élet ez üdvözítő tudatnak áldását s vonzódjanak nyomainkban a lelkek püspökéhez. Nem sokat disputálni; hanem élni. élni diadalmasan!

c) Azután eljött a mennyország s az Krisztus volt, ki mennyországot hordozott magában, — mennyországot nyitott meg nekünk keresztje által a halál utánra — s mennyországot megalapítani tanított minket önmagunkban. Minderről természetesen tan is van, de mindez voltaképen tény és valóság: mennyország itt és ott. Aki csak a túlra néz, az gyümölcsöt akar virág nélkül s virágot gyökér nélkül. Az evangélium pedig egyben gyökér, virág és gyümölcs. Krisztus itt akar bibliás életet; hitben, szeretetben, reményben átélt földi mennyországot, melyből kinő a földöntúli. — Istenem, én is ezt az egész evangéliumot akarom s főgondom, hogy itt éljem át a krisztusi mennyországot. Mily kegyelem nekem Krisztus, ki ebbe bevezet. Nyomait szemlélem, csodálom, csókolom és követem.

* * *

Elközelgett az Istenországa a szeplőtelen Szűzben. Az advent homályában áll a szent Szűz, ködéből, mintha az emberiség összes századainak köde volna az, felénk ragyog alakja s hirdeti, hogy milyen volt az ősi, az Isten kezeiből kikerült s milyen az elesett, a saját maga akaratjára hagyott ember.

a) Az Isten gondolatai szerint való embernek Isten világosságában kellett volna járnia, melyet kinyilatkoztatásában árasztott rá. Ő fényt gyújtott neki; tanította; közlekedett vele s szellemében nevelte őt. Az Isten világosságában járó s az ő szellemét élvező ember; ez az Isten első gondolata az emberről. — Ezzel szemben áll a kevély ember, ki az ördögre hallgat: « lesztek mint az Istenek, látók ». S ugy-e látunk? igen, látunk sötétséget, látunk problémákat. Egész tudásunk, hogy házat építünk testünknek; de nem nyugtathatjuk meg lelkünket; látásunk kín; meredés az éjbe! « Átkozott legyen — kiált föl Gratry — a terméketlen tudás, mely szeretni s boldogítani nem tud ». Uram, a te világosságodat iszom; lelkem hozzád hasonul először is azáltal, hogy világnézetemet hitből veszem.

b) Embert akart az Úr, kin az ő szépsége, a lelkiség, a romlatlanság tükröződjék; kin ne a szenvedély uralkodjék s a Kain-jegy ne sötétüljön. Embert, kiben a jó győz s uralkodik az állat fölött az emberi méltóság. Hozzá ragaszkodó, szép Istengyermeket akart, a fegyelem s az erkölcsi harmónia szépségében. — Ezzel szemben áll az állati, testi szenvedélyek hatalma alatt nyögő ember, aki úr akart lenni s szolga lett önházában. Meleg vért adott neki az Úr, mely kiépítse testét s rózsát fakasszon arcán; asszonyt adott melléje, kihez tiszta, nemes szerelemben simulhatott s új paradicsomot alkothatott volna magának. De íme mi lett a meleg vérből, az arc rózsáiból, a nemes szeretetből? fertő, orgia, pusztító tűz. Vissza, vissza az Istengyermek tipusához, akiben meg-

diesőült a szép, a nemes természet is. — A természetet az erény fegyelmében nevelem és élvezem.

c) Az Isten embert akart, ki hozzá simuljon s kinek Ő legyen ura s Istene. Embert akart, ki nála lakjék, nála otthon legyen. Embert, ki szeretetben tisztelje testvéreit s az Isten családját alkossa meg velük a földön. Bizó, istenfélő, szerető gyermeket akart. — Ezzel szemben az ember istenítette önmagát. Elszakadt az Úrtól s a bűn útjain a független természet erejében akarta fölépíteni trónját. S a trón fölemelkedett, Caezárok, Fáraók ültek rajta; a hatalomból nyűg lett s az ember lett igavonó barma. Hol vagy Ádám? Hol vagytok páriák, helóták, rabszolgák, szegények, szenvedők s ti is kultúremberek, boulevardokat építő, villámon járó « istenek », ti szegény, szánalomraméltó istenek? Láncra vagytok verve s nem májatokat, de sziveteket szaggatja föl a végtelen elégedetlen héjája.

Ah Uram, én olyan akarok lenni, amilyennek te gondoltál, nem pedig amilyenné eltorzított a vak kevélység, féktelen érzékiség, állati önzés. Világosságodat szomjazom, szépségedre áhitozom, erődet akarom átélni. Át is élem fegyelemben s önmegtagadásban s átélvezem erkölcsi tisztaságban. Úr leszek, úrrá vérem, ösztönöm, romlásom fölött. S te szépségbe öltöztetsz s szeretetben magadhoz vonzasz, hogy legyen megint ember a földön az Isten szerető gondolatai szerint.

A szent Szűz egyéniségе. A szent Szűz Krisztus után Istennek első gondolata, a « primogenita » nagy hivatásának megfelelőleg, erőben, szépségben, az Istenanyát megillető nagy stilben van kialakítva. A szentírás csak azt mondja: « de qua natus est Jesus », vagyis ez az asszony oly nagy, oly mély, oly fölényes és kegyelmes, hogy anyja lehetett, Istenanya, ki az igét vágyódó, ünneplő lélekkel fogadta, keblébe zárta, vele vérét megosztotta, őt tejével táplálta, lágyságával, gyengédségével, szeretetével kielégítette. Várta s ajtót nyitott a

jövevény Istennek s kezének mirrhás illatával elbájolta őt. Aki Istent fogan és hord 9 hónapig szive alatt s csitít édes tejjel keblén: annak a lelki nagyság s mélység isteni igényeit kell kielégítenie. Az ilyen lélek létet, életet, tudást, művészetet, szellemi világot meghaladó fölényes nagyságban s méltóságban lép elénk. Mons super montes, lelki világa pedig a mélység s bensőség titokzatosságában feslik ki s öntudatosan átélt érzésekben s elragadtatásokban adja ki energiáját.

E nagyságot jellemzi *a*) az Istenközelség. Minden lélek annyiban nagy és szép, amennyiben Istenhez közel áll s e közelségét érzi s élvezi. Senki sincs oly közel Istenhez először a test és vér kapcsán s azután ép ezért az érzület s a lelkület s isteni gondolat, érzés s elmélyedés révén, mint a szent Szűz. Mózesnél közelebb, Illésnél s a viziós prófétáknál s az Istennel közlekedő szenteknél; oly közel van hozzá, mint saját gyermekéhez; azok dörgésben, villámlásban, ködben, füstben, szimbolumokban érintkeztek vele; míg ellenben a szent Szűz gyermekének gőgicsélésében, édes tekintetében, mosolygó arcában vette kinyilatkoztatásait.

b) Jellemzi őt a természetfölötti világgal való páratlan érintkezés. Amica dei, sőt mater Dei. Az Isten benyomásait ő veszi legérzékenyebben, a lelke arra van teremtve; befolyásait ő nyeri legbőségesebben. Itt szivek ömlenek egymásba. Ő az első szőlővesszeje annak a tőkének, — első virágos vesszeje a megtestesülés titokzatos gyökerének; azért az isteni szeretet és élet benne adja ki legigézetesebben erejét. Παντα ψυχῆς πληρη; minden lélekkel telt benne ; azért érzi az ember; Deum patitur... Istent bír el!

c) Jellemzi páratlan hivatása. Amint vért és tejet szolgáltatott az Úrnak s szépségét, kellemét Jézus belőle vette s általa lett « speciosus inter filios hominum »; úgy a kereszténységnek is a szent Szűz kölcsönöz bájt, varázst, illatot. A bethlehemi barlangnak ő a mécsese, a

szent éjnek a legszebb csillaga, az ő fohásza a legédesebb « gloria ». Názáreth nem lenne Jézus otthona, ha nincs az otthonnak édesanyja s angyala; a Golgotha nem volna oly csodálatosan megrendítő, ha Jézus a kereszt mellé nem ülteti a gyöngyvirágot, melyet elsőnek hint meg vérével s ezt a rózsát, mely odatapad s felfut a keresztfán s kinos érzésében kivirágzik. — A szent Szűz eszközli ki az első csodát, — ő járja az első keresztutat, — ő zárja szivébe egymaga a kiszenvedett Krisztusba s művébe lefektetett hitet, ő csókolja meg elsőnek az örök üdvösség vágyával, megnyugvásával Jézus sebeit; ő tartja egymaga az első feltámadás vigiliáját. Ő várta 33 év előtt egymaga az Igét a Gyümölcsoltó Boldogasszonynap éjjelén; ő fogadta egymaga Bethlehem karácsonyában; ő várta őt egymaga a föltámadás hajnalán; ő, csak ő. Una est dilecta, amica, speciosa mea!

E páratlanul fölséges léleknek részünkről lelkes és mély tisztelet jár. Elül jár az Isten angyala a szent Szűz köszöntésében, midőn mondja « Üdvözlégy Mária »; követi őt szent Erzsébet, aki a köszöntést szinte folytatja: « áldott vagy te az asszonyok között »; s a keresztény katholikus egyház, mely ezt a tiszteletet magától az elragadtatásban éneklő szent Szűztől mint szent kötelességet és parancsot vette: « Ime ezentúl boldognak mond engem minden nemzetség ». — Mondjuk ily érzésekkel az Üdvözletet.

* * *

A szent Szűz psychologiája. Képünk nincs a szent Szűz lelkéről, de van néhány értékes, mindentmondó vonásunk, melyekből benső lelki világát összeállíthatjuk s magunk elé varázsolhatjuk.

a) Első jellege e bensőségnek az Istenben, a végtelenben, abban a fényes, mélységes, édes, erős, kifejezhetetlen lelkiségben való elmélyedés. A szentírás a szerető lélek viszonyát a jegyesnek jegyesével való egye-

süléséhez hasonlítja. Egynek lenni vele, benne élni, őt élvezni... ez a szeretet kegyelme, vele jár az elmélyedés az Úrban, az ima élete, a bizalmas közlekedés édessége, a béke, a megnyugvás varázsa. A lélek tényleg jegyes lesz, virágzó, üde, lelkes meleg, Istenhez simuló szellem lesz. A szent Szíznek Istenben való elmerülését jelzi a szent éj, midőn az Ige testté lőn és ő benne lakozék, a karácsonyéj s utána az istenanyai elragadtatásnak negyvennapi öröme, az édes magánynak negyvennapi álma, melybe Isten ringatta s mondá: « nolite suscitare dilectam, donec ipsa velit ». Azután jött Názáreth a szent Szűz imádkozó lelkének folytonos kontemplációjával, melynek napja a gyermek, a fiú, az ifjú Jézus arca; az igazság e napjának sugárzatát a szellemi világ tropusaiban, a názárethi magányban, a szent Szűz fogadta lelkébe s tőle nyílt ki varázsteljes szépségében s lett « speculum justitiae ». Elragadtatással szemlélte, imádta s utánozta Jézusát; tőle tanultunk mindnyájan; szent Bernát, Katalin, szent Ferenc, Teréz, mind-mind az ő nyomaiban járnak.

b) Második jellege érintetlensége; « integerrima virginitas », sértetlen tisztasága s ez érintetlenségben üdesége, ereje, lelkének virága. A mezők lilioma ezt a két tulajdonságát tünteti föl: romlatlanságát s eredeti szépségét. A « myrrha et casia », mit a zsoltár a szép lélekről emleget, eszünkbe juttatja egyszersmind az erőt s az erőnek szépségét. Szép lélek, tiszta, sértetlen lélek csak erős lélek lehet s az erős lélek örvendő lélek; koszorú van fején s ének hangzik ajkán. Azért az a Szűz, kinek homlokára tűzte Jézus a tisztaság csillagát s hajába fonta a tündöklő sértetlenség liliomát, az énekelni is tud; a Magnificat az ő éneke.

c) Harmadik jellege nőisége, kelleme; e vonásokat az biztosítja, hogy van egy szerelmes gyermeke, egy s egyetlen. A boldog szeretet kedvessé s szeliddé tesz; a kellem, a grácia, a szelidség virága. Ahol Isten gyer-

mekszemekből néz édesanyja szemeibe, ahol a Végtelen gyermekdadogásban szólal meg, ott az anya arca okvetlenül magán hordozza a legmélyebb boldogság s a legszebb kellem kinyomatát: édes lesz. Az egyház érzése ezt kitalálta; azért mondja: «illos tuos misericordes oculos . . . !»

d) Negyedik jellege igénytelensége s egyszerűsége. Az igénytelenség lelki szegénység s együgyűség lehet, származhatik tompultságból s érzéketlenségből s akkor ugyancsak nem erény s nem erő; de származhatik fölemelkedettségből, szellemi emancipációból, mely a végtelen értéknek, saját lelkének öntudatos nagyrabecsüléséből való. Elég vagyok magamnak, mert végtelen, isteni világot hordozok magamban, mást természetesen nem is igényelhetek. Érzem fölényemet anyagi lét s érzéki elhaló élet fölött s mivel magam alatt látom az egész világot, természetesen nem becsülhetem többre magamnál, se nem igényelhetem valami nagyon. Annyit amennyit . . . A fának, a virágnak is annyi elég a földből, amennyi gyökerének való, azontúl nem igényel belőle többet, mert a napot keresi, feléje nyúlik, sugaraiban fürdik. A szent Szűz is, ez a napsugaras Istenanya, a földön élt, létének gyökere igényelt e földből maroknyit, de különben az Istenbe terjesztette ki lelkének minden ágát-bogát; igénytelen volt a világgal szemben, mert végtelen igényei voltak s azokat ki is elégítette. — Igénytelen leszek földi javak iránt, de annál nagyobb igényeket támasztok magammal szemben öntudatom világában.

e) Ötödik jellege áldozatos, hősies lelke. Fájdalom nélkül, szakadás és veszteség nélkül életet képzelni lehetetlen; kivált pedig annak kell áldozatra, a fájdalomra elkészülnie, ki istenanyai hivatással Krisztust kiséri útjain. Ez a hivatás maga is már mély, csendes, magábatért fájdalommal jár. A szentírás rámutat: a te lelkedet is általjárja a tőr; átszegezett lelked lesz. Mások

Krisztus sebhelyeit testükben hordozzák, neked egy stigmád lesz; a szived lesz átszegezve. Aki szivedbe lát, az ezt a stigmát már az angyali köszöntés óta látja rajtad. S te ezzel a sajgó sebbel jársz s minél jobban szeretsz s minél édesebben szorítod szivedhez Jézust, annál jobban megérzed sebedet. A te szereteted van megsebezve; a megszentelt fájdalom átvonul életeden; ettől lesz lelked kimondhatatlanul mély. — A szenvedés akkor mélyíti ki lelkemet, ha jellemet, türelmet, bizalmat, hitet növel bennem.

* * *

A szent Szűz arca. «Ostende mihi faciem tuam», mutasd meg arcodat,... ez az én vágyam; szeretném jobban megismerni az Isten elsőszülött, «praedilecta» leányát. Lelkébe közvetlenül nem nézhetek, de mivel a lélek az Isten műve, az Isten műhelyében szeretném ellesni azokat a motivumokat, melyek a szent Szűz arculatát jellemzik.

Az első és fő motivum, mely a szent Szűz lelki faciesén elömlik s mely alapszinezetét és hangulatát adja *a*) a teremtő Isten előszeretete iránta s következőleg teremtő alkotásában a több-erő s a több-szépség. A Szűz eszméje az Úr lelkesülése; a lelkesülő, inspirált szeretet mindenütt tud remekelni; ha pedig ez a lelkesülés isteni, akkor istenileg remekel; ha végtelen vonzalom és édesség inspirálja, akkor remeklésén is a bájnak s szépségnek tavaszi, zsenge ihlete ömlik el. Itt ez vezet; a szent Szűzről elmondhatni: «primitiae amoris et praedilectionis divinae», vagyis rajta pihen az isteni szeretetnek hajnali sugára; ő nemcsak az Úr hajléka, temploma... sokkal több: «sponsa ornata», menyegzős jegyese. Az a szeretet hat s alkot tehát itt, mellyel első szeretetét viszonozni tudó lelket alkot magának, amely szeretettől elragadtatva, a hozzátartozás végtelen boldogságával nyomósíthatja a «praedilecta»: Dominus

possedit me... az Övé vagyok! « Porta clausa », zárt paradicsom kapuja a lelkem; csak Neki nyílik. « Hortus conclusus », az Isten pihenője a szivem; « Senki szigete » vagyok, senkié, azaz csak az övé. E mély lelkiségnek lágy szinei ömlenek el rajta, e szeretetnek finom motivumai rajzolódnak le alakján, melyeket a szentírás jelez, mikor mondja: « flos campi, lilium convallium, palma in Cades, rosa in Jericho », melyeket az áhitat mint egy ősi templom szerteszéjjel heverő díszleteit s ékítményeit kegyelettel egymáshoz rak s suttogja: aranyház, titkos értelmű rózsa, Dávid tornya, elefántcsont torony...

b) A remeklő vonások e lelken a « primogenita » kiváltságai. Hármat említek: 1. A szeplőtelen fogantatás... lelkének ez az átlátszó, kristályos szépsége. A mélység kristályos szépségének mondanám. Lelke mély, de átlátszó, tündöklő mélység. 2. Az annunciatio, a megtestesülés hirüladása... lelkének ez az isteni ébersége az istenfeledett s elnyomorodott világban. Neki érzéke van a közeledő Isten iránt. « Virga vigilans »... virágzó, elsőnek ébredő tavaszi ág. A Szentlélek e lélekre száll s ereje benne érvényesül. 3. A mennybefölvétel: a föltámadás erői Krisztus után a szent Szűzben ülik ünnepüket. Nincs művész, aki e vonásokat szerencsésen elénk varázsolja; de a lelkesülő áhitat oly képeket alkot a szent Szűzről, melyek mélységes tiszteletre s szeretetre gerjesztenek. Ily képét őrzöm szivem oltárán; őrzöm s tisztelem.

c) Jellemzi a « primogenita » lelkét, hogy eredeti szépség s hogy semmiben sem kópia. Nincs hozzá hasonló. Neki az üdv rendjében teljesen különálló helye van s ez az ő pszichológiájának páratlan bűbája. Valóban az ő Istene az ő gyermeke! Ez páratlan « Credo ». Az ő Megváltója nem vette le róla a bűn szennyét, hanem megakadályozta, hogy beszennyeztessék, tehát az ő megváltása páratlan megváltás! Az ő ünnepei kizárólag

az övéi, összehasonlítást sem tűrnek a mieinkkel. Mit mond a megtestesülés ünnepe neki, mit nekünk? Milyen az ő karácsonyéje, milyen a mienk? A mienk is édes, glóriás, evangéliumos; de milyen az övé? Milyen a keresztút s a kereszt neki s milyen nekünk? Hogy virraszt ő s hogy én a föltámadás éjjelében? Hogyan ünnepelte ő s hogyan én Krisztus kegyelmes bevonulásait a világba, a bethlehemi barlangból épúgy, mint a szentsír barlangjából? Ezeket ő élvezte, ő egymaga összehasonlíthatlanul! Akkor csak az ő lámpája égett, csak az ő Glóriája és Allelujája zengett, csak az ő pálmája lengett! Ez érzelmeknek anyja s forrása ő. « Mel et lac in labiis ejus », méz és tej csordul szivéből; érzelmein nevelkedünk mi krisztusi lelkekké!

d) Ehhez képest ömlik el lényén valami mennyei derű, az Isten különös gondviselése, mely « scuto bonae voluntatis » szeretetének fényből s napsugárból szőtt pajzsával oltalmazza őt. Ő más klimának gyermeke; fölötte más csillagok járnak! Az elesett világ, még szentjeinek világa is, egy rombadőlt mennyország árnyékában állnak. Felhős fölöttünk az ég; de az ő ege derült. Az ő üdesége nem a letört virág szépsége. Klima, fény, üdeség tekintetében neki különleges világa van. Amennyit elbir nyelni az istenszeretet hevéből, amennyi napsugár kell a belefektetett energiáknak, annyit nyer. Benne a természet a maga meg nem szentségtelenített eredeti pompájában lép föl s kegyelmének mértékét a szentekéhez nem hasonlíthatni. Ezt a szép lelket különálló gondviselés vezeti s az isteni remeklés ez új paradicsomának külön oltalmazó cherubja, külön őrangyala van. Ki ne vágyódnék látni őt? ki ne kérné forrón: « ostende mihi faciem tuam! mutasd meg nekem arcodat!

* * *

Az érintetlen szépség. a) A Szűz a tökéletes ember, hol ész, szív, kedély a legteljesebb összhangban egye-

sül; az új ember, ki romlatlanságában szerencsésen kifejleszthette minden vonását. Belső világa s külseje is olyan, mint az a gyönyörűséges dóm, melynek minden vonala a legszéditőbb magasságban is hűen van kihúzva, — sehol rajzhiba, sehol zsugorodás rajta, tökéletes minden rózsája, ága-boga; az Isten gondolta, rajzolta, mintázta; — ő a királyleány, ő isteni szűz. — Mint szivárványos angyalfej emelkedtél föl csillagaink közé, — tekinteted mint a csillagok rezgő fénye s aureolád zöldes, kékes, rubinos sugárzásban tündökölt. — Ó szép, szép lélek; nézd e nyomorult, szegény állatembert, a porba lökve és a sárban bukdácsolva, lehet-e még nagyobb romlása? szerelmében ráismersz a vadállatra, önzésében a zsarnokra; mosolyért vagy langyos kis élvezetért odaadja Istenét. Ó, a te lelked az értelmi szépség, a szellemi fölény, a tudás s az itélet örvényes világa, — erősség méltóságos hatalomban, új istentiszteletnek, imádásnak, szeretetnek forrása... az Isten végtelenül jobban szeret téged, mint az egész világot.

b) Ezt az isteni embert, a szent Szűzet, vonta magához az Úr; tetszett neki, mert övé volt s lehajlott hozzája. Nem is lehetett ez másképp, hogy mikor kivirágzott az emberiség 4000 éves ágavéja, pompásan és tündöklően a mi kedves Szűzünkben, rászállt az erő, a bölcseség és szépség « Igéje », mint a méhecske és behatolt és szívta mézét s élvezte gyönyörű lelkét. Méhecske, mely csak virágot keres s mézet szív, lehetne-e azt neki rossz néven vennünk, hogy a tövisek közt szálldogálva, este a tiszta ágáve virágára ne szálljon?! Legyen szivem, édes Jézusom, a te virágod, szállj rám s szívd ki szeretetem mézét; — nem vagyok oly tündéri, oly fölséges lélek, — lelkemben nem emelkedik a szellemi királyság trónja, — szolga vagyok; nincs bennem nyoma a királyi vonásoknak; romok közt, az inkák romjai közt füstös lyukban lakom. Ó, szellemi fölség király-

asszonya, tekints le reám! Ha szegény vagyok is, de mosdatlan, rongyos nem leszek.

c) Ezt a szépséget élvezi a szent Szűz maga, élvezi s örvend rajta; érzi erejét és énekbe tör ki lelkének gazdagsága. Jól jellemzi ezt a Szeplőtelen Fogantatás miséjének bekezdése: « Gaudens gaudebo in Domino et exultabit anima mea! » Örvendezek, repes a szivem, mert látom magamat, látom, hogy választottja vagyok, páratlanul, egyetlenül szép menyasszonyi ruhában... tamquam sponsa ornata...! Azért kitört szivemből a hála: « exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me nec delectasti inimicos meos super me! » Eltünt az ellenség győzelmi mámora, káröröme nem kacag, zsákmány helyett fut csúfos vereséggel. Ó csendes, édes, erős, kedves Deborah... győztél! Magnificatod az Isten hatalmának éneke, ki benned győzött! « Gloriose magnificatus est, equum et ascensorem ejus dejecit in mare... » Megdicsőült benned az Úr, a lovast lovastul a tengerbe dobta.

A szeplőtelen szív e bensőséges öröme, az értelmes teremtés e legragyogóbb glóriája az a tiszta sugár, mely Istenre verődik vissza.

* * *

Csak egy van, aki páratlan és szeplőtelen s kiben romlás nincsen. a) A többi mind megszentségtelenített lélek, — nem kertek, de kiégetett hegyoldalak, — nem források, de mocsarak, — nem csillagok, hanem sötét barlangok. Vedd sorba az emberiség leányait, némelyek mélyen lenn állnak, lealacsonyítva, megszeplősítve, mint a bűnnek leányai; mások jobb utakon járnak, de sok gyarlósággal; ilyenek a törekvőbb lelkek sorai; — vannak, kik nagy hivatással birnak, mint Ágnes, limai Róza, sziénai Katalin: de utóvégre is mind a bűnnek gyermekei, — s ki tudja, hová kerülne egy limai Róza, ha szivének örökölt hajlamait követve, Peru leányai közé-

vegyül s a világi öröm kelyheit szüresöli s nem koronázhatta-e magát Ágnes és Cecilia is a kicsapongó Róma koszorúival, ha a test hajlamait követi? Ó, mennyi rántotta le önmaga koszorúját, — hány vesztette el koronáját s aki előbb szent s jó volt, mint az angyal, nemtelen és kitaposott lett, mint a boltok küszöbe. A szent Szűz pedig szeplőtelen, vagyis kezdet óta az Isten szeretetének csókja van rajta.

b) De nemcsak a szeretet alkotása a bold. szűz Mária, hanem az Isten méltóságának fénye, fölsége nyer benne kifejezést. Az isteni fölségnek méltósága kívánta, hogy legalább trónját föl ne dúlja a tévely s hogy királyi székére ne üljön a bitorló; mert hol volna akkor az Isten uralma, ha még fellegvárából is kiszorulna, — hol volna az Isten királysága a lelkek fölött, ha minden lélekben tábort ütött volna a gonosz? S tényleg volt még hely az Isten számára; a « bölcseség széke » nem volt földúlva; — oda szállhatott az Úr — s onnan kiindult. Őt tartotta meg magának a régi isteni teremtésből, — mint ahogy a száműzött király tartana föl magának egyetlen virágos szigetet birodalmából. Elromlottunk; mert « szövetségre léptünk a halállal és pokollal kötést tettünk ... a hazugságot tettük reménységünkké és a csalárdság ad menedéket. Azért ezeket mondja az Úr: Ime, én követ teszek le Sion alapjába ». (Iz. 28, 15, 16.) Isten az Úr s a szent Szűz az ő menedékköve, az ő trónja. Az Úr leszorult a természetben, de itt megóvta helyét és uralmát. A többi lélek mohos, szaggatott sziklája Moria hegyének, de a hegy temploma a szent Szűz.

c) S Isten e királyi székből indult ki országlani s uralkodni. A szeplőtelen fogantatás az Isten uralmának erős vára; — az elesett, elbukott lelkeknek rajta kell föléledniök, azt a kegyelemből való tisztaságot kell magukba szívniok, melyet a szent Szűz bir; — csak a kegyelem fejezi ki az Isten méltóságát és fölségét; a

lelkeket, kikben kegyelem nincs, halál, romlás pusztítja. Így a szeplőtelen fogantatás nagy jel, — az Isten hatalmának s uralmának jele. Isten fölemeli azt, akit akar s akit felemel, az nem önmagában, hanem Benne áll. Kegyelemre van szükségünk s azt önerőnkből el nem érjük s meg nem teremthetjük, azt az Isten adja. Az egész Magnificat cseng a szeplőtelen fogantatásban, az Isten hatalmának hymnusa s az ember alázatának éneke. « Magnificat anima mea Dominum, quia respexit humilitatem ancillae suae! »

* * *

Hogy szereti Isten a szent Szűzet? a) Szereti azzal a kiáradással, mellyel minden gondolatát, kegyelmét, szándékát benne életté váltotta. Örvényt nyitott szivében, a bensőség mélységeit; édes, kedves, izzó szeretetet gyujtott lelkében, hogy ez a szeplőtelen szív tudja őt viszont szeretni igazán. Neki adta legnagyobb ajándékait: a szeplőtelen fogantatást, a szűzesség páratlanságát, az Istenanyaság méltóságát. Ez szeretetének mindmegannyi új meg új árama! « Abyssus abyssum invocat »...

Finommá, lelkivé tette ezt a lelket, hogy megkívánhassa s gyönyörködjék rajta. « Concupivit rex speciem tuam ». — Érzem, hogy Isten nagyon szeret, ha nagyon tisztaszivű vagyok.

b) Istennek öröme von a szent Szűzön. Öröme az a mély, csendes öröm, melyet az írás « laetitia »-, « delicia »-nak nevez. A szent Szűz lelke Isten gyönyörűségének kertje. « paradisus ». Ez az öröm mint dagadó folyam hömpölygött át lelkén « fluminis impetus laetificat civitatem Dei ». Ez az öröme kifogyhatatlan. Öröm örömöt vált ki benne, ha Istenre gondol: gaudens gaudebo! Örül az Úrnak.

A tiszta lélek örvendhet a sok győzelmen, melyet Isten kegyelme vív ki benne. Mily felséges, nemes öröm ez!

c) Isten dicsősége a szent Szűz lelke. A művész koszorúja az ő műve; az apostolnak koszorúja s dicsősége az ő tanítványa. — Isten legnagyobb dicsősége a teremtés s a kegyelem világában Jézus után a szent Szűz virágos lelke. Ezt lefoglalta s lekötötte magának s róla mondhatja: dicsőségemet másnak nem adom. Érte teremtette elsősorban a világot, érte testesült meg s szerezte az Oltáriszentséget. Ezt csak az érti, ki meg nem ütközik szent Terézia kijelentéseiben Jézus szaván: «Ha nem teremtettem volna meg a világot, érted teremteném meg, Terézia!»

Tiszteljük e mélységeket, elvesznek bennük gondolataink pitykövei.

* * *

Immaculata. a) Lélek az Isten; puha, gazdag, fényes, erős, mély élet! a lelkiség s a tökély óceánja; s mint ilyen, magához való, gazdag, lelki lelket alkotott anyjában. Akarta, hogy övé legyen, hogy értse és szenvedéllyel szeresse őt. Azért tehát bűntelen s szeplőtelen szépséggé teremtette. Kincse és galambja: «elegantissima anima!» Lehet másokon szebb ruha, drágább kő, fehérlőbb gyöngy, de szépség ehhez fogható nincs. Ez a szépség a lelkiség; negatív tekintetben távol van tőle minden, ami elszegényít, elnyomorít lelket s ezt jelezzük azzal, hogy «bűntelen»; de ez csak fényes árnyéka a gazdag valóságnak, csak pereme az örvénynek; pozitív értelemben a bűntelenség az élet, a lélek tartalmára mutat, az egészséges, napsugaras, virágzó, isteni lelkületre, mely tükrözik arcán, kivillan szeméből, fölépül alakjában; mint aranyos fény veszi körül fejét s mint frisseség, báj és kellem zománcozza egyéniségét. Ó, szent Szűz, «lapis electus, pretiosus»; szépségedbe, mint keretbe foglalta magát a megtestesült Isten! Én is nemcsak bűntelen, hanem pozitive erényes akarok lenni.

b) Gazdag az életre! Kimondhatatlan életenergiával telíti az Isten a természetet is; dagasztja, feszíti a levelek erezetét, szövi, festi virágszirmaikat. Hogy van az mind kidolgozva, kiszinezve, kipettyezve! A bold. Szűz lelke ily finom, érzékeny, érzelmes, exstaticus lélek. Teste, idegei, vére, lelke belenyúlnak az Isten végtelen életébe; egész lénye tapogató szervvé vált az Isten életének s szerelmének megközelítésére... az Annunciatio éjében, a bethlehemi szent éjben, Egyptom csillagos s a puszta magányos éjjeleiben! De nem hogy révedező, világfájdalmas s a nagy benyomások alatt szenvedő lélek lett volna, szó sincs róla,hanem az isteni gondolatok s a benyomások erőteljes életét élte; mély, fölséges érzések emelték. Vele nem kelhet versenyre az erőt s a szépséget illetőleg semmiféle műveltség, mint ahogy az ősvilág pálmáival nem kelhetnek versenyre a lég- és vízfütéssel nevelt harasztok s a sas vijjogó fölnyilalásával a gázzal megtöltött léghajók! Sértetlen, fölényes, lendületes élet az ő hozománya! Ó, csak enervált, elgyöngült ember ne legyek! A bűn, az érzékies, puha élet töri a friss, az illatos lelket, elhervasztja fakadását.

c) Az ő kegyelmi állapota is más, mint a mienk. Az ő kegyelme az el nem esett lélek kegyelme! Az ő kedélyvilága kristályos, mély folyam, melyet fény és meleg jár át. Homlokán nem sötétlik az állatjegy árnyéka; ajkain az ártatlan szépség ömlik el; a lélek tüze és szemérme festi át arcát: «Verecundia lampas pudicae mentis, virtutis sedes, virtutum primitiae; rubor ipse genarum, quem forte invenerit pudor, quantum gratiae et decoris suffuso afferre vultui solet». (Bernard. in Cant. 86.) Vagyis: a lélek szemérmes szépsége ömlik el rajta; pírja is, mint a virág kelleme és bája. — A mi szivünk ezzel szemben a vulkán szenvedélyes, tüzes s füstös kráterja; vérünk gyakran tüzet fog s lelkünket elhervasztja. Tisztátlan képek, vágyak kisértetekké lesznek; járnak bennünk, mintha otthon volnának; levernek,

megaláznak. — Nyomódjék ezzel szemben lelkünkbe a szent Szűz tiszta alakja; mosolyogjon felénk biztató, virágos, szép arca; leheljen ránk erőteljes lelkiséget, hogy az érzéki embert az ő gondolatai szerint idomíthassuk. Ne csüggedjünk; nálunk a lelki szépség «manufactur», hosszú, lelkes munkánk terméke.

* * *

«*És nagy jel tünék fel az égen: Egy asszony, kinek öltözete vala a nap, lábai alatt a hold és fején tizenkét csillagú korona.*» (Jel. 12, 1.)

a) A nagy jel a mi egünkön, ott, ahol a mi csillagaink járnak s ahová reményeink irányulnak üdvözülésünk perspektiváiban... az asszony. A régi asszony a földön szintén jel volt, a bukás, a romlás szimboluma; szépsége elhervadt. Vele szemben áll az égi jel, a «mulier in coelo». Mint ahogy van új, égi ember, «coelestis homo», úgy van mennyei asszony. Ennek az embernek kezére s ennek az asszonynak szivére bizta Isten az emberiség javait. Föllépteti itt ismét a két elemet: az erőt és a kellemet, — a Victor Rex-t s a Regina Dominát s új világ, új nemzedék, új törekvés sarjad nyomukban.

b) Ez a mennyei asszony szépségbe öltözött; a napsugár az ő kendője; ami fény, szin, vonal, rajz kerül ki a napsugárból virágra, madártollakra, lepkeszárnyakra, alkonyizzásra, víztükrözésre, opálra, gyémántra, ebből van szőve kendője; benne pedig, szivében rejlik a tüzes, isteni élet melege. Minden napsugaras s királyi rajta: szépsége, termete, koszorúja, hatalma; úgy válik ki a létből, mint a csillagkoszorú az éjből. Ő anyja egyszersmind a királyi nemzedéknek s szellemüknek, a szép szeretetnek.

c) S ha e mennyei asszony szemeibe nézek, tekintetében az imádás, a hála, az alázat, a ragaszkodás bensőségét látom. Istenéhez, Urához, Fiához simul; lelke

rajta függ, nyomaiban jár hűen. Mindig vele van, azért a romlás tőle mindig távol van. Éva kígyónyomokon hűtlenül járt. Szép életet s örömet keresett s mint tanácsadó rossz szelleme, végre is földhöz, sárhoz tapadt; a «mulier coelestis» másfelé jár. Az erős élet csak az, mely a földből, az időből, az érzékiből szellembe, lélekbe, erénybe öltözik. «Mein Sinn ist ganz Dir zugewandt, Mein Leben liegt in Deiner Hand. Du form es gut, Du form es recht, zu einem Kunstwerk schön und echt, Dass es hinauf zur Höhe weise, Und selig seinen Schöpfer preise.»

* * *

«*Lábai alatt a hold.*» *a*) Nagyságából folyik, hogy a világ hiúságát tapossa s az igaz, szép, tartalmas élet útjaira vezet. A világélet üres, a külsőbe kiárasztott lélek hiú. Hiába festi bájos ecsettel jövőjét; mikor jelen lesz belőle, azt mondja róla: érdemes ezért élni? Ez a csendes ház zárja-e le nagyratörő reményeimet? Ez az egyhangúság s megpróbáltság legyen bilincsem és végzetem? Elfogy lelkesülésem s ürt érzek szivemben! Ki tud e lapos világba, ez üres életbe oly lelket állítani, mely elénekelje: ime, ezentúl boldognak mondanak a nemzedékek? Hogy lesz az ács feleségéből, a názárethi ház szerény lakójából nagy jel? Mikor kötötte a Szűz koszorúját, mikor szőtte napsugárból ruháját? Mikor bűvölte meg az angyalvilágot, hogy az égből a földre szálljanak le nézni, csodálni? Nem csodadolgokkal végezte ezt, hanem:

b) tiszta szívvel; szívvel, melyben Isten lakik. Ez a nagyság első titka s föltétele: «Est Deus in nobis». Emberi nyelven akkor is ács feleségének hívták, isteni nyelven azonban *istenének* kellett hivatnia; ház, ruha, munka nem változtat ezen. Isteni érzés, isteni öntudat, isteni közelség édes vigasza töltötte el. — Az isteni

élet elsősorban is az érzületen fordul meg s azt minden állásban s minden helyen ápolhatjuk magunkban.

c) Isteni munkát végzett. Nem remekműveket a technikában, művészetben, hanem az erkölcsben, a szellemi világban. Isteni motivumokat dolgozott ki: szeretetet, hűséget, türelmet, áldozatot, kiméletet, előzékenységet, alázatot, engedelmességet. «Ein reines Herz und treuer Sinn macht eine Magd zur Königin».

d) S azt élvezte. Érezte, hogy gazdag, mélységes élete van, telve örökkévalósággal s végtelenséggel; a külvilág csak szimbolumok lánca volt neki, melyek titokzatos világot, a szellemit takarják; az ő érintésére ez a mély, szellemi világ mindenütt áttört; lélek és szellem lett neki minden. Mint aki selyempapirba göngyöl gyöngyöt, vagy mezitláb s fájós kézzel visz koronát: úgy a szent Szűz végtelen kincseket birt az élet igénytelenségében. A lélek gyengédsége, mély érzelme, kelleme és szépsége környezte.

* * *

A nagy jel az égen az asszony. a) Mily fölséges nap ez, az Immaculata napja. Mennyi lendület, mily páthosz lüktet ez örömben, mily édes és lelkes ünnep! Amit citerák és hárfák zengtek, misztikusok sejtettek, próféták hirdettek *a győzedelmes jóról*, a szeplőtelen győzelmes szépségről, az itt megvalósult. Ez az optimizmus s a pulcherizmus ünnepe. A rossz s a romlás fölött eljön az asszony, még pedig a kegyelmes, a szeplőtelen asszony. Sötét képet nyujt a világ a baj s nyomor miatt, de a kinyilatkoztatás még sötétebb szinekben mutatja be azt; szerinte a koronás hatalom, mely az ég csillagainak harmadrészét lesöpri s pusztítja a világot, kiterjeszti föléje a «peccatum et mors» denevér-szárnyait s ettől minden fej fáradt lesz s elsorvadó minden szív; romba dől a kegyelem világa s a romok közt kígyó kúszik, az ősi kígyó s a «progenies viperarum» lakik;

végre azután üde, friss jelenség tünik föl, egy leányarc... egy madonnafej. A bukott világnak első biztató látomása, első hitvallása, első oltárképe, az ördög fejét taposó asszony. Az ősvallás, az ősremény szimboluma tehát « ha isa », az asszony! Róla álmodott, énekelt, az ő képét szőtte ki a prófétai remény... s most is énekli: « vita, dulcedo et spes nostra, élet, édesség, reménység! »

b) Isten kellett nekünk. Nyomorúságunkat csak ő szüntetheti meg; vágyainkat s örök reményeinket csak reá bizhattuk; megváltásunkat bűntől s haláltól csak az ő karja eszközölhette. Különös, hogy mikor Istent keresek, asszonyt találok; a kinyilatkoztatás a várvavárt erőt, az édes jó, a biztató kegyelmet az ő képében mutatja be. Aki sátánt tapos, annak édesanyai keble van, aki letöri a pokol hatalmát, annak anyai teje van; ah, hallgassatok el citerák, némuljatok el próféták, itt az Isten a költő, a szerető, a teremtő. Isten mindig jó, az üdvözítő, a győzelmes. De hogy mélységesebb és teljesebb legyen győzelme, erejét édes anyaságba, fölséges szüzies szépségbe öltöztette, ez ragad el engem. Ez a művészete az üdvözítő hatalomnak. Mindenki végre is a szépség ideálja alá vonul; ott pihen meg. Mi végleg megpihenünk a szent Szűz lábainál, az érintetlenség, bensőség, a tűz, az ihlet eszményénél!

* * *

A szeplőtelen fogantatás kihatásai. a) A szent Szűz e kiváltságán épül föl a mi gyermekded, kegyeletes lelkületünk iránta. Bár a szent Szűz mint lelkünk anyja anyasága fájdalmait a kereszt alatt szenvedte el, de hivatása a szeplőtelen fogantatásban kezdődik. Mint új Éva, mint az élet anyja itt ragyog felénk. Ha a vérét nem is osztjuk, osszuk mindenesetre lelkületét; de azt sem kapjuk készen, azt ki kell dolgoznunk érzéseink tisztázásában. — Fohászkodjunk sokszor: tiszta szivet teremts belém. Uram!

b) A szent Szűz szeplőtelen fölsége öntudatunkra hozza a mi szeplős nyomorúságunkat. A hegyek lábánál érezzük kicsiségünket; de magaslataik provokálnak; a tenger mondja: evezz a mélybe; a hegyek mondják: jöjj föl. Ne panaszkodjál; galambszárnyaid lesznek imádban s evező csapásod lesz önmegtagadásod gyakorlásában. Légy ruganyos testben s lélekben.

c) Ugyancsak megtanuljuk nagyrabecsülni a kegyelmet. Kegyelem által lett ő naggyá. E kegyelemben gondozta az Urat, gondosan gondozta; lelke csupa érzék. Érzék kell nekem is; finomodnom kell; diszkrétnek kell lennem önmagammal, hajlamaimmal s szemérmemmel szemben; szemmel kell kísérnem lelkiismeretem följajdulásait, nemcsak abban, hogy ez vagy az bűn, hanem abban is, hogy mi vezet a bűnre. — Az ilyen finomság biztosítja a kegyelmet; érzékem lesz az Isten illetései iránt.

* * *

« *A hatodik hónapban pedig küldeték Gábriel angyal az Istentől Galileának városába, melynek neve Názáreth.* » (Luk. 1, 26.)

a) A megtestesülés titka a szent Szűz ünnepe, anyaságának s fölmagasztaltatásának nagy napja; márc. 25, és dec. 25. két nap, melyet az anyai elragadtatásnak kilenc édes hónapja választ el egymástól, de a karácsonyi örömnek, glóriának és paxnak kulcsa mégis csak márc. 25. A bethlehemi angyalseregnek előőrseül az arkangyal jelenik meg itt; a Gloria in excelsis helyett az Ave Maria csendül meg; az evangélium, a nagy örömhír helyett a titkos valóság, a «verbum caro factum», ez a legtitokzatosabb s legédesebb « factum » szólal meg néma hymnusokban, melyek csak az arkangyalnak s a szent Szűznek zenéje. Ime a szent tavaszi éj; telve zsongással s epedő vággyal s isteni termékenységgel! Szent éj, néma éj, tavaszi éj..., mikor az ég megnyílt,

hogy a legszebben megnyílt szűzi lélekbe szálljon le! Szent Szűz, hogy tiszteljelek? « quibus te laudibus efferam, nescio », nincs szavam, gondolataimat elsöpri az isteni, szenvedélyes élet szentéjjeli árja. Ó hogy szeretlek « dulcis et cara, mollis et fortis, opaca et clara anima! Dilectione rapta, laetitia et passione inerrabili circumfusa. Tu carmen et psalmus, tu melodia et hymnus. Te audio, cum auspicio: te fruor, cum intueor. Dulcis et sonora laetitia! »

b) Mily fölséges s ragyogó szinben mutatja be ez a titok a szent Szűzet. Jön az Úr s leereszkedésének korszakos lépcsőin ott áll ő egyedül, hogy fogadja s vegye az Urat. Az Istennel egyesült lelkeknek legtökéletesebb mintaképe, a názárethi leány! Hogy hogyan karol át az Isten szeretete exstatikus lelkeket, azt rajta csodáljuk; az « Isten velünk » s az « Isten köztünk » páratlanul megvalósult benne; édesanyja lett. Ezt az anyát üdvözli az ünnep magyar neve, mikor kedves hasonlattal élve « gyümölcsoltó boldogasszonynak » hívja; itt is oltás történt; az oltóág az Isten fia; beoltotta magát a szent Szűzbe s általa az emberiségbe; három kegyelmi tényben összefoglalja e nap jelentőségét, melyekért hálát adunk, melyeket élvezünk.

c) Önmagát oltotta először a szent Szűzbe kegyelme által. Minden ember vadone, bűnös, férges hajtása az ezredéves gyökérnek; de a szent Szűz az Úr kegyelméből nem bűnös, férges hajtás, hanem « virgo vigilans », az a lélek, mely mikor ébredt, mindjárt virágos volt. — A szent Szűz eredeti bűn nélkül lévén, mint nemes természet jelent meg a földön, homlokán a szeplőtelen lélek méltósága, arcán az Isten leányának szemérme, ajkain a kegyelem szépsége s mihelyt ily lélek megjelent e földön, mihelyt megnyílt az Isten régi gyönyörűségének ez új paradicsoma, lejött az Úr s miköztünk lakozott! Ime az Isten közeledésének titka; hozzám is ez utakon

jön; a tiszta, nemes, szeplőtelen érzés útjain. Ez utakat készítsem elő.

d) Minden annyiban szent, amennyiben Istené. — A legnagyobb szentség is Isten- és lélek-egyesülés; az Úr megkívánja a lelkeket a szeretet egységében. Ez egységet jelenti szent Katalin gyűrűje, melyet Krisztus húzott ujjára; ezt hirdeti assziszi szent Ferenc szeráfja, ki szerelmének sebeit, tehát hasonlóságát, vagyis önmagát nyomja bele szent Ferencbe; egységet akar az Úr, azt akarja, hogy egyek legyünk vele akaratban s érzésben. De a szent Szűzzel még szorosabb egységbe lépett: édes fia lett. Ó, mily egyesülés, mily harmonia, mily jegyesi ének ez! Ha a földön a szent áldozások kegyelmeit felgyülemlítenők, ha azt a sok meleg fohászt, azt az édes bensőséget, azt az illatos áhitatot, azt az elragadó elmélyedést mind egy lélekbe fektetnők: mily világ tárulna elénk; de mi ez mind a szent Szűznek e tavaszi megnyílásához képest, melyre az égnek himpora hullott! Ime az isteni élet fakadása! Fölhasználom e gondolatokat, hogy lelkesülésemben Istennel egyesüljek, akaratát imádjam s magamat hozzá idomítsam.

e) Beleoltotta magát úgy, hogy testével is közölte tisztaságát s az siettette a szent Szűz mennybe való fölvitelében testi halhatatlanságát is. Így lett a szent Szűz a legszebb, istenihletett teremtmény! Bele van oltva az örök tavasz szépsége! — Belénk is oltja magát Krisztus testének s lelkének közlésében, a szent áldozásban. Tavaszi nyiladozásoknak márciusi éledezéseknek kell azoknak a szent áldozásoknak lenniök s a szent Szűz lelkes szépségét s anyaságának bensőségét visszatükröztetniök. A nicaeai zsinat a szent áldozást «symbolum resurrectionis»-nek nevezte; szent Ignác «pharmacum immortalitatis»-nak; szent Irén nem érti, hogy vannak, kik tagadják a föltámadást, jóllehet elismerik, hogy Krisztust vesszük magunkhoz. Ó ne kételkedjünk! Az élet van belénk oltva; az élet kihajt mindenen! Tavaszodik.

Isten van otthon a földön! « Sub umbra illius », a legszebb pálma árnyékában! Szép a Szíz, mint a sudárpálma, « sicut palma exaltata ». Isten bennünk is van; éljük át.

* * *

« *Küldeték... Istentől.* » (Luk. 1, 26.)

a) Isten akart édesanyától születni, hogy mindnyájunkkal közölje önmagát. — Az ige emberré lévén, azt az emberi természetet, azt a páratlan, krisztusi lelket fölemelte magához... Anyától születvén, az édes szent Szüzet istenanyai méltóságra emelte... Közülünk való lévén, mindnyájunkat testvéreinek ismert el, *istentestvéri méltóságra emelt*. Mily dicsőség, mily öröm: Isten, Istenanya, Istentestvérek együtt! E vérből serkentünk, kunyhókból emelkedtünk ily méltóságra. Ezt is át kell élni s át kell élvezni.

b) Közénk ékelte magát anyja által; e kötelék nekünk szentség. « Nemde anyja s testvérei köztünk vannak? » mondjuk mi is. Akart atyai házzal, bölcsővel... akart szülőfölddel birni. A mi édes testvérünk. Menynyire kell hozzá hasonulnunk! Mily hasonlóság Jézus s édesanyja közt; nos és a többi testvér, az annyira elütne? « Vetkőzzetek ki az ó emberből s öltözzetek amaz újba... Vegyétek magatokra az irgalom indulatát, a kegyességet, alázatot, szerénységet, béketűrést ». (Kolossz. 2, 9, 12.) Ezek Krisztus vonásai!

c) Leereszkedik örömmel s belép a házba sugárzó lélekkel az Isten angyala. Éjjel van; márc. 25-ének éjfélje. A régi sabbat csendje, melyben hajdan Ádámmal érintkezett az Úr, tölti el a názárethi ház kis szobáját. — A szent Szíz Istenben elmerült, reng rajta, mint a lotuszvirág az óceán tükrén. Érezte ő e pere közeledését. Isten érintette szivét s fölemelte lelkét az exstasis magaslataira. S most belép az Isten angyala s tisztelettéljes szeretettel tekint királynéjára: látja feje fölött a szent Lélek szivárványos koszorúját s hódolattal köszönti:

Üdvözlégy Mária! — Gyakoroljuk a szerénységet érzületben s föllépésünkben.

* * *

« *Üdvözlégy malasztal teljes.* » *a*) Éva a paradicsomban találkozik a sötét angyallal, a szent Szüzet szobájában keresi föl a világosság angyala. Az nem fél, ez óvatos és tartózkodó; ott a kigyó zörög, itt angyali szépség hódít mély tisztelettel. — Nézd a szent Szűznek áhitatba merült arcát, harmatos, csillogó szemét; tekints lelkének elzárt kertjébe; szebb « paradisus » az, mint ahol a kivánesi Éva áll; az Isten gyermekének mélysége és szépsége a léleknek alázata, okossága, igénytelensége, együgyűsége. E kedves vonásokat kópiázom, mikor az örvendetes olvasót imádkozom, elmerülök beléjük s átviszem lelkembe.

b) « *Ne félj Mária* »... mondja az angyal. Bizalmatlankodni jó, mert sokféle szellem jár ki-be az ember lelkében s jónak látszik, ami rossz s természetesnek, ami bűn, mert egyoldalúan nézzük, suggestiók alatt állunk. De mikor alázatos és erős vagy, akkor ne félj, hogy csalódol. Ez a lelkület kizárja a kapriet, a szeszélyt, az erőszakos, ösztönös lelket; ugyanesak kizárja a félelmet. Az Isten angyalával szemben légy bizalmas, mint Jákob; a sötétségével szemben bizalmatlan, mint Jób. Alázódjunk meg úgy bűnösségünk s gyarlóságunk fölött, hogy az Isten segélyére való tekintetből ugyanakkor bátrabbak, lelkesebbek legyünk. Ami az embert élettelenné s gyávává teszi, az nem az Isten szelleme.

c) « *Kegyelmet találtál az Úrnál.* » Tetszettél neki; ő teremtett úgy, hogy megnyugodhassék benned s te élvezed e mennyországot. Nem lépsz ki belőle soha. — Nekem keresnem kell ez elásott kincset; sokszor kerülő utakon jutok el csak ismeretére; — akkor fogom föl, hogy mily jó, mily édes, mikor hiányát érzem. Szeress Uram engem is; add, hogy megtaláljalak téged. Szeress

úgy, hogy ne oltsa ki hideg lelkem szeretetedet. Szeress és vonzz hathatósan.

* * *

« *Ime fogansz és fiat szülsz... ez nagy leszen.* » (Luk. 1, 31.)

a) Ez nagy leszen... Megváltó leszen; rajta élednek a népek; királya lesz a világoknak, s ez a nagy a tied lesz; kimondhatatlanul! Te e nagyságnak s hatalomnak hierarchiájába tartozol, — lelked a végtelenség szakadékainak búgó galambja, — te hivod őt s ő meghallgat s kebled lesz frigyszekrénye. Benned lesz, tied lesz; azután belőled kilép, hogy mindnyájunké legyen. Mit érzesz te tiszta, illatos, mély, alázatos lélek? Örülsz ugy-e « primogenita »? S mi vagy nekünk te, te, az üdv forrása? Megváltónk arcod szépségét hordja magán, hangjában ráismerünk akcentusodra. Mennyire be vagy szőve üdvünkbe s reményeinkbe! Test és vér a szövetünk, egy vég. A te lelked, a te kegyelmed, a te édességed van érzéseinkbe belekeverve; nekünk a köd is világos, a felhő is fényes, az éj is csillagos a te neved-től, a te « irgalmas szemeidtől ».

b) « *Miképen leszen ez, holott férfiút nem ismerek?* » Elolvad a szived édes szeretettől Istened iránt, kinek átadtad magadat s ép ez átadás iránt tudakozódol. — A szűzies szeretet kérdezi, hogy más szeretetnek útjaira küldi-e őt az Úr? Első megnyilatkozása a szent tisztaság lehelete. Ezt a virágot szövi bele elsőnek menyasszonyi fátyolába; liliommal lép bele istenanyai hivatásába! Az istenanyai fölséget nem képzelheti szüzesség nélkül. Lám, mily ösztönöd van, szent Szűz! Te született Istenanya vagy; első szavad elárulja hivatásodat. — Nagy lelki tisztaság kell minden hivatásra; magas erkölcsi nivón álljon minden élet, akár a leányé, akár a hitvesé!

c) « *Mondá pedig Mária: Ime az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint.* » « Fiat », « fiat », mond-

ja a szent Szűz; visszhangja ez a teremtő «fiat»-nak; azután lehajtja szép fejét, mint a megtermékenyült virág, mint Istenanya. Jézus lelke, kivel az Istenség második személye egyesült, mély hatalmas lüktetéssel megkezdte a szent Szűz szive alatt az isteni életet, megkezdte azt kisérletezés, tapogatódzás, tévedezés nélkül. S ez élet a szent Szűzbe zárkózott s az ő lelkére is kiáradt; e templomát eltöltötte fénnyel s nem ködděl, eltöltötte örömmel, erővel; ez volt a legfölségesebb templomszentelés. Meghitt bizalmasságba vonta ezt a legédesebb lelket, gondolatainak, terveinek, hivatásának közösségé be. Szűzies, leányos szemei előtt nyíltak meg a legmélyebb perspektivák! Ezt az életet sejteni élvezet, kifejezni művészet, utánozni boldogság. Azért mélyednek a Szűz lelkébe szentek s művészek s kiemelik belőle az ihlet s az elragadtatás karizmáit. De senki sem bir vele. Nem hiába halt el Michael Angelo zsenije a pietà kialakításában, mint egy fáradt villám az éteroceánban. Azért nem birta befejezni Tizian az ő utolsó művét, a fájdalmas anyát. Teológia, művészet, ihlet, géniusz tanít rá mélyen fölfogni a szent Szüzet.

* * *

«*És az Ige testté lőn és miköztünk lakozék.*» (Ján. 1, 14.)

a) *Credo.* A hit a lélek teljes odaadását jelenti az isteni valóságba s annak üdvözítő tényeibe. Valóság és tény a hitnek alapja és gerince; a valóságon emelkedik föl hitem s száll fokról-fokra, mindig sziklatalajt érezve lábai alatt. Hitem nem ömlengés, nem érzelgés, nem szétfolyó, ködös hangulat, hanem a legnagyobb valóságról, Istenről s üdvözítő tényeiről való meggyőződés. Isten, Jézus, a szent Szűz, Bethlehem, Názáreth, Golgotha, Tábor, a boldogságok hegye, nagypéntek-este s husvétreggel, karácsonyi barlang és Olajfákhegye a mennybe menő Krisztussal, ez mind természetfölötti s ugyan-

csak történelmi valóság. « Dieser Glaube hat Wucht und Tiefe. » Tartalma végtelen, hatalma igazság; azért ad pokoli s mennyei erőt a földi életbe, s elkerüli a bágyadtságot, a trivialitást, az unalmat; « Scio, cui credidi — mondja szent Pállal — et certus sum ». Isteni a meggyőződésem is, mely áll, mint az Isten hegyei.

Azért félre az olyan vallással, mely csak érzelem és hangulat, melynek nincs valósága s legjobb esetben olyan, mint az a zene, mely szétfolyik és elernyeszt. Hiszen a művészet is elgyengül s tönkremegy, ha csak hangulatokkal s szubjektiv érzelmekkel dolgozik, mint a modern művészet s nem inspirálja azt az örök szépség realitásába vetett hit; mennyivel inkább menne tönkre a vallás, mely szubjektiv érzéseket kultiválna, s ezzel illúzióknak hódolna. Ó Uram, te örök valóság; Jézus, te történeti Istenember, hitem erős, merev, sziklaszilárd. Komolyba veszem az evangéliumot, tisztelem, meggyőződésteljesen ragaszkodom hozzá! Erősítsd Uram hitemet; hiszem, amit kinyilatkoztattál. Nem hangulatokkal, hanem értelmes, őszinte akarattal fogom át igazságaidat. Agyagból Alpesek nem épülnek s hangulatokból nem lesz erköles s jellem.

b) *Credo.* E szilaalapon alakul lelkem egysége, jelleme, s életem következetessége, erényem. Két nélkülözhetetlen kelléke a lelki nagyságnak s szentségnek. Egység kell a meggyőződésbe s az akaratba. Egyet kell hinni s egyet akarni s bár tudom, hogy mit mondott Renan, mit adott hozzá Strauss s mit vett el belőle Zola, de én nem akadok fönn e géniuszokon, kik oly termékenyek s mindig holtat szülnek. Hagyjátok a holtakat holtjaikat temetni, « mihi vivere Christus ». Az evangéliumokból felém sugárzik Krisztus képe, a kritika nyárspolgári betűbölcseségén átragyog az isteni fény s senkitől sem kérdezem, hogy a nap az égen nap-e vagy elektromos lámpa. Aki kapkod Krisztus s filozófok közt, az elgyengül eklekticizmusban; az élet emlőitől elszakad

s a filozófiához, az emberi ész e gyönge leányához pártol, melynek nincs hivatása, hogy vérszegénységében erős nemzedékeknek anyja legyen. Az ilyen lélekben ész, fantázia, szív, kedély harcban áll egymással s nagy tehetségek is kiapadnak s elsorvadnak filozófiában s művészetben, sőt, még politikában is egyaránt. Nincs fiziognomiájuk; árny és folt a világnézetük s rongy a kedélyük. Mély s kielégitő fölfogás nélkül szurrogatumokkal tartják lelküket; ezt a kosztot el nem birják soká. Mi kellene nekik? « Praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam » (Ps. 20, 3.), az kellene, hogy lelkükbe öntsd a te édes, erős kegyelmedet, s fölemeld s megkoszorúzd fáradt fejüket. S részünkről az kell, hogy alázatos s jó szívvel forduljunk Feléd s a piaci lármából fölnézzünk gót tornyaidra; necsak a kövezetet koptassuk, hanem lépjünk be a dómba, mely a piacon áll; lépjünk be s menjünk föl az oltárig; ott boruljunk le s mondjuk a prófétával: vizet kerestem, mert szomjas voltam s elmentem a piszkos Nilushoz, onnan megint az Eufráthoz: kerestem lelkemnek szomját oltani tudománnyal, majd ismét a világ hatalmával s igézetével; de hiába; nekem az élet vizei kellenek s azokat te fakasztod szivemben. Azokból lesz üde, friss, eleven, virágos a lelkem. Egységes lesz, tehát erős s elszánt a meggyőződésében: « neked élek, neked halok, tied vagyok, Uram », ez lesz imája. Egységes, tehát erős s elszánt lesz akaratának érvényesitésében. Az eszményi élet szolgálatába állítja bele az önmegtagadás teljes mértékét; az örök élet hite s féltett érdeke uralkodik majd mindenen s azt nem rövidíti meg semmivel a földön. Csak bűnt ne, csak bűnt ne... ez lesz vágya; erényt, erőteljes életet... ez lesz buzdulása, s minden kisértettel szembeszáll, ha a földi csábot s ingert az örökkévalósággal összeméri. « Quid hoc ad aeternitatem? » Szóba sem állok kisértéssel, ha lelkem bemocskolása fenyeget!

« *És az ő teljességéből vettünk mi mindnyájan malasztot malasztért.* » (Ján. 1, 16.)

a) Jézus lelke a leggazdagabb lélek. Szentlélek és szeretet, kontempláció és exstasis, vágy és bizalom, öröm és pátosz, kín és élvezet tölti el. E léleknek van igazán világnézete, mely földet és eget s az egész világtörténelmi fejlődést harmónikusan egybefoglalja: látja az Isten terveit s a predesztináció örvényeit. Égbemeredő hegyei közt lakik a gondolatnak, párák s zúgó vízesések leheletétől harmatos magányaiban az elmélyedésnek. Benne az érzelmek óceánjai járnak, érez s szenved páratlanul. Ráborul mint hónapos köd az Alpesek mély völgyeire az Istenség misztériuma; karjaiba zárja az Úr e lelket s viszi... « ferebatur super faciem abyssi...» örvények fölött el. — Azután ismét fölemeli a magasba; alázatának mély völgyei elmaradnak alatta; az óceánok rengő vízeseppekké zsugorodnak; fénylő gyöngyszemmé lesz a mélységben imbolygó « Terra », az a föld, mely e csodálatos lélek predesztinációjával van egybefűzve. Azért bármily magasra emelkedik is, e föld hegyeiről, völgyeiről, zúgó erdőiről, fűszeres hegyoldalairól, olajos erdőszéleiről, áprilisi Tábor-hegyeiről meg nem feledkezik. Ó édes, édes Jézus!

b) A legérzelmesebb lélek. Az evangélium szépségeivel van telve, hisz' ázok belőle szakadtak. Érzéke páratlan az isteni szépségnek mintázására. Elragadtatásokban él; a végtelennek nagysága megolvad lelkében s paraboláiban árad szét. Keze a csodák Istenének finom organuma; sziklákat kopogtat meg vele s éltető forrásokat fakaszt elszáradt pusztában; mézet ad és balzsamot; énekelni tud s imádkozni. Látatlanul környezik angyalok s ő hallja éneküket. Szereti a pálmát s az olajfaágat s egyetlen bevonulásakor ezekkel legyezgetteti magát. Szereti az erdőt s az éjjeli olajfákat, az

ezüstös holdsugár táncát a bársonyos, fehérlő leveleken s szereti a pusztát, a csendet, Jordánt s a lengő nádat, a hegyeket s Genezáreth tavának viharjait. Szereti a názárethi hegyi réteket; neki föld, tenger, hegy, Tábor és olajfák mint a szövőszék rúdjai, azokra köti rá gondolatainak s érzelmeinek szálait s kiszövi képeit s szivének világát. Az ég neki nem ólmos, hanem megnyílik fölötte, lehajlik születésében, keresztségében s a Táboron. Bethlehem fölött van az első égnyiladozás, tavasz a mennyországban. Jézus szép lelkétől lett ez a tavasz... ó, hát ki kell virágoznunk.

c) Ez a lélek hódító lélek; meghódította Istent, « concupivit rex speciem tuam », megkívánta szépségét az Úr! Meghódította az eget, megnyitotta kapuit s utat tört hozzájuk, utat viharos, küzdelmes, de fölséges utat. Kifeszíti szárnyait, a « gemitus inenarrabiles », a vágyak szárnyait s szárnyainak csattogására ime a sassszárnyú s a galambos lelkek hosszú sora szegődik hozzá... Ó, hogy tündöklik érczszinű szárnyaik zománca s hogy törnek napkelet felé... haza. Ez Jézus gyönyörűsége, ha követjük s történünk utána bizalommal. Megyünk, repülünk!

* * *

« *Mert a törvény Mózes által adatott; a malaszt s igazság Jézus Krisztus által lett.* » (Ján. 1,17.)

Az isteni szeretet a legszebbet s legédesebbet Jézus lelkében teremtette. Ez az a mű, melyet le is foglalt magának egészen, mondván: enyém vagy lelkem, édes lelkem vagy, szeretlek s a lényeg egységében egyesülök veled. Kielégítem minden vágyaidat, fölkenlek, megkoronázlak. S ez irgalmas szándékait ki is vitte rajta s beállította a létbe Krisztus lelkét, imádásunk, elragadtatásunk karácsonyi vizióját. Tekintsünk e lélek mélységeibe.

a) Ennek a léleknek is első vágya a végtelen, isteni élet: « vitam petiit a te... » életet kért tőled s az Isten teljesítette e vágyát s beleöntötte Krisztus lelkébe a természetfölötti örök élet boldogságát; fénybe, az isteni lényeg szemléletébe teremtette bele. Ez az első lélek, mely látta az Istent; az első, kiben, az örök élet vágya kezdet óta örömben váltódott ki s melyen az örök dicsőség sugara először gyulladt ki. Aki arcába néz, elragadtatással mondja: ó mily szép vagy, elsőszülött testvérünk!

b) Kegyelmekkel koronázta meg e lelket; « posuit in capite ejus coronam », font neki koszorút; mécset adott kezébe, melynek olaja ki nem fogyott, mert « telve van kegyelemmel és igazsággal »; lelke éjjel-nappal virrasztó, « látó » lélek volt. Talentumokkal látta el « secundum propriam virtutem », annyit nyert, amennyit elbirt; kiszórta e lélekre az örök igazság összes magvait s egy konkolyszem sem esett reá; örök tavaszba állította s a « flos campi », a búzavirág s a « lilium convallium », a liliom lett ösvényeinek útszéli virága. Benne élt az istenország összes paraboláinak pszichéje.

c) Képzelheted, hogy mily temperamentuma volt e léleknek s hogy mily fölséges s örvényes pszichológiát élt át. E lélekben váltódott ki az egész teremtés szeretete Isten iránt; ide csorgott le a szentségnek s kegyelmeknek méze, melyből mi mindnyájan részt nyertünk; átvonult rajta a Szentlélek úgy, hogy kiváltotta a legédesebb s a legillatosabb istentisztelet érzelmeit a szentírás szavai szerint: « perfla hortum meum et fluent aromata ejus », menj végig kertemen s ébreszd föl a virágok illatos sóhaját. Mennyire kell hát szeretnem s mily énekekkel kópiáznom Jézus lelkét; elmerülök az evangélium olvasásába, hadd szóljon hozzám, hogy lássam; « sprich, damit ich dich sehe ».

* * *

Jézus első imádója a szent Szűz. Önmagában imádta őt. Senki sem volt méltó őt fogadni, csak a Szűz. « Innixus super dilectam. » Csak egy támasza volt: anyjának bűntelen szépsége. Tehát:

a) Fogadja a tiszta, a « purissima », ki Isten előtt több, mint a világ. A szám s a tömeg nem dönt. Az ő mélységes lelke a maga áttetsző kristályosságában a földön a legfőbb, az isteni érték. A többi nem isteni; tehát sötét és torz, semmiség. — A szívtisztulás útján közeledünk Isten felé. Higyjük azt, hogy mikor tisztábbak s nemesebbek leszünk érzéseinkben s akaratunkban, hogy akkor Istenhez közelebb jutunk.

b) Fogadja a legédesebb érzéssel, anyai szeretetével. Az legszebb virága, ez bája a természetnek. Ez tud édesen szólni! A leány s az anya kettős bensősége. Ez a lélek lüktet az imádásban, amellyel a Szűz Jézus elé borul. Ez szeráfja a földnek, hogy feleljen az égi szeráfok énekeire. Szolgálója s anyja az Úrnak. — Gondoljunk szeretettel Istenre; soha hidegen, még bajainkban sem.

c) Ez imádásban, mellyel a Szűz imádja keblében Jézust, van az Istennek egyik nem lényeges, de édes öröme s bár ő öröktől fogva változatlanul mély életöröm, szivesen árasztja ki a szellemi világra e « jövevény »-örömét, mint új természetfölötti kiáradást. Ettől dagad szivünk, ettől melegszik lelkünk; ő, ki a rózsalevél finom erecskéit szét nem repeszti s beléjük fér egészen, ő lelkünkben is ujjong s énekel, mikor lelkesít, buzdít és vigasztal. Lelkünk ilyenkor az Isten örömének szerve. Ó vonulj belém örömeiddel, a tiszta szív, a szeretet, a jóság, az áldozat, a szépség örömeivel. Hadd reszkessen lelkem ezektől! — Tudsz-e örülni Istenben s műveiben?

* * *

Jézus lelke a vallásos lélek mintaképe, mert

a) Religió annyit jelent, mint kötelék, kapcsolat *először is ember s Isten közt.* Hozzá füződünk, hozzá simulunk, átkaroljuk őt, a lét forrását, lelkünk atyját s törekvésünk célpontját. « Religion ist eine lebendige Gegenwart », eleven, átérzett jelenléte, velünk léte az Úrnak. Vallásos lélek az, aki az Isten közellétét és szeretetét átéli. Az ilyen lelken az Isten a fény; az ő gondolatai, az ő sugallatai az élet tengelyei. A hit emeli föl az élet nivóját s mindenestül belekapcsolja az örök élet perspektiváiba. Az ilyen lelkek látnak, lendülnek, vágyódnak, pihennek, küzdenek s ki nem fáradnak; motívumaikat a legmagasabb égből veszik. Lelkük telve van halhatatlansággal; végtelen kincseket látnak minden életnemben s élethivatásban, melyeket megszerezni vágynak. Ó Isten, lelkünk beléd van merítve, lényegedbe vagyunk beleágyazva, mint a föld a nap vonzásába és fényébe; a kő nem tud e vonzásokról, e büvös fényről; ne legyen lelkem, szivem is kő, mely kapcsolatait, melyek hozzád fűznek, ne érezze. Add, hogy érezzem! Add, hogy vonzódjam hozzád, te forrása a fénynek, színnek, szépségnek. Add, hogy elnyeljem fénysugaraidat, te izzó nap, kinek csak árnyéka a mi ragyogó napunk. Nyisd meg lelki szemeimet, hogy lássalak mindenben s érezzelek szivemben s megnyugodjam benned.

b) *Religió, kapcsolat két világ közt.* A religió föltételez kétféle világot: egyet, melyet itt a térben s időben megtapasztalunk, a másikat ott, hol e korlátolt lét, e korlátolt észszerűség, e korlátolt élet a maga befejezettségét s teljességét birja. De ez a két világ nincs egymástól elszakítva, hanem egymásba tolva, egymáshoz kötve; az a másik világ, az hat *itt és most is,* belenyúl életünkbe s jobban mondva egyetlen, egységes életre képesít, melyet két világon átélünk, azaz, hogy itt kezdünk s ott végnélkül folytatjuk. A mi *végnélküli életünkre* nem esnek a pesszimizmus, a kétségbeesés ár-

nyékai; van rajtunk bűn, van sok gyötrelmünk és kínunk, de éltet a győzelmes jóba fektetett hit és remény. Nem tartjuk azt, hogy itt minden rossz és átkozott; ellenkezőleg tudjuk, hogy isteni erők vannak beleoltva emberbe s emberiségbe s azokat ki kell fejlesztenünk. Gyermekszemmel nézünk betegség s halál elé is; tudjuk, hogy le nem győz minket, ha Istenhez ragaszkodunk. Van sok rossz a világon, de mi nem vádoljuk s még kevésbbé ítéljük el testvéreinket; nem járunk az « accusator fratrum » nyomaiban, hanem szenvedve, szeretve, imádkozva, küzdve bizunk egy jobb, nemesebb, tisztább élet kialakulásában. Ime az *Isten szelleme*, a teremtő, éltető, megújító lélek lehelete bennünk; törhetetlen reményt, energiát, üde friss ifjúságot áraszt a lelkünkbe. A miseima bekezdését hangoztatom gyakran: Introibo ad altare Dei, ad Deum, qui laetificat juventutem meam. (Ps. 42, 4.) Oltáraidnál, szentségeidben, imáimban ezt keresem: bízó, friss, lendületes lelket, melyet le nem tör semmi, mert Isten van vele s az örök élet lehelete csapdossa arcát!

c) S **ép** ezért a religió *itt és most érvényesülő, isteni élet*, melynek két szembetűnő jellege van; először az, hogy bár a legmélyebb, mégis praktikus; positív, reális célokra tör, *ma és itt* akar isteni életet élni. Nemcsak a másvilágban, hanem ebben a világban is vannak problémái; családjában, hivatásában, munkáiban, foglalkozásaiban, barátkozásaiben, nehézségeiben, küzdelmeiben, gyarlóságaiban, törekvéseiben rejlenek az isteni életnek problémái, azokat kell megoldani. S meg fogjuk oldani, ha az isteni életnek *második jellegét* valósítjuk meg magunkban, mely nem egyéb, mint *a meleg, jóindulatú, okos és fölényes érzület*. Én jóindulattal viseltetem az emberek iránt, ismerem vérmérsékletüket s tudom, hogy egyéniek; különböző hajlamokkal, izléssel, neveléssel és tarka hibákkal indulnak a világba. Én a jót szívből szeretem s gyakorlom s az embereket elviselem.

Nem akarok elfogult, ellenszenves, apprehenziv, türelmetlen lenni; nem akarok kifogyni a jó lélekből. Nem vagyok tupa, hogy ne lássak; látok, de lelket léptetek föl az élet apró ütközőpontjain; elnézem, hogy ez ide akar menni, az oda, — hogy ez ilyenkor s így szeretne inkább enni, menni, venni, — hogy ez az ujságot ilyenkor szeretné olvasni, — látom, hogy ezt mi bosszantja, az meg mit mulasztott, mit nem tett jól, amit én kijavíthatok, kipótolhatok, — látom, hogy ez mitől fortyan föl, hogy miféle indulatok járnak hiábavalóan benne, melyeket kár volna megjegyzéseimmel megtisztelni s tudok hallgatni, elviselni; nem prédikálok, nem moralizálok, hanem teszek, élek s életemmel inficiálom jóra s jobbra a gyarló lelket. Az ilyen lélek meleg is, fölényes is, az ilyen lélek bizonyára vezet és emel. Az öntudatosan vallásos lelkek ily meleg, de vezető lelkek is.

* * *

« *Fölkelvén Mária ama napokban, sietve méne a hegyes tartományba, Juda városába.* » (Luk. 1, 39.)

a) Siet Hebronba a hegyek közé. Könnyen lépkedszárnyal. Túlboldog, exstatikus lélek lendülete ez; «mit Höhensehnsucht» jár. Öröm, boldogság, érdeklődés, szeretet, hév, lelkesülés, harmónia tölti el lelkét. Hogy néz végig a virágzó vidéken, — hogy énekel feléje patak, erdő, virág. « Rauschender Strom, Brausender Wald, Starrender Fels, Mein Aufenthalt. » Lendülete gyújt, éneklő lelke másokra is áthat s ime Zachariás is énekel s Erzsébet szive alatt a gyermek is « exultat », örvendez. Ő igen, hiszen a lélek ragyogóbb és melegebb és szebb, mint a napsugár, hát hogyne hintene maga köré szépséget és örömöt. Ezt kell nekem is tennem.

b) Jézus szeretete hevíti a Szüzet; ez a tíz ég benne; ez hevül lelkében, ez csillog szemében, ez érzik meg fényén, keblén, keze érintésén. Szava ettől meleg, érintése ettől lelki; erő áramlik belőle. Ime a járó-

kelő Sacramentum! Bizalomra, szeretetre, megnyugvásra kell segítenünk az embereket. Higyjük, hogy a krisztusi lélek belőlünk is árad majd; higyjük s érvényesítsük.

c) Isten gyönyörűsége ez a siető Boldogasszony! Bethlehemben barlangba rejtette s édes magányban akart vele lenni; most meg kivezeti s hegyeknek indítja: « surge, propera amica mea »... siess, siess. Isten viszi, ő meg magában viszi az Urat. Ez a mi erőnk, ha Istent hordozzuk. « Deum pati », Istent elbirni, ez a legnagyobb s legmélyebb akció. Isten szeretete vigyen el másokhoz; az ő szeretete vezessen ki magányunkból a családi, a társadalmi életbe. — Kérdezzük magunktól gyakran, ez a tekintet mozgat-e? Mozgat akkor, ha nemes, okos, tiszta szándék vezet.

* * *

« *És beméne Zakariás házába s köszönté Erzsébetet. És lőn, amint hallotta Erzsébet Mária köszöntését, repese méhében a magzat és betelék Erzsébet Szentlélekkel.* » (Luk. 1, 40.)

a) Mint a nap kelte, olyan a szent Szűz érkezése. Jön, siet, szive dobog; a Magnificat már hangzik lelkében. Nézi lélekkel a kanyargó út szélén a virágot, az olajfát, a tamariszkust; most belép a házba s üdvözli Erzsébetet, — szava, mint az ezüstharang; ily édes üdvözlet még nem hangzott Hebronban. E szózattól tisztul meg János, telik el Szentlélekkel Erzsébet. Ime az Isten illetései. Lelke tisztít s eltölt s a szent Szűz által közli kegyelmeit; ő vezet közelebb Istenhez, hogy elteljünk s énekeljünk. De van ott valaki, aki még nem beszél, aki néma s félrevonultan áll; ez Zakariás, neki még nem jött meg ideje. — Az életnek csomói, nehézségei, árnyai a kegyelemben is megvannak s nem tünnek el mindjárt. Néha már győzünk egy irányban, de más tekintetben még nyögünk. Türj és várj. Van homály a

fény mellett, van némaság ének mellett; az ne zavarjon.

b) « *És nagy szóval fölkiálta és mondá: Áldott vagy te az asszonyok között és áldott a te méhednek gyümölcse. És honnét vagyon az nekem, hogy az én Uram anyja jöjjön hozzám?* » A szent Szűz csengő hangú köszöntését Erzsébet alázattal viszonozza, mintha riasztaná Mária méltósága, de már a következő percben kitör belőle: boldog vagy, boldog vagy, aki hittél. Nem vagyok ugyan méltó, hogy hozzám jöjj, de engedd meg, hogy hozzátegyem: örülök, hogy itt vagy, maradj itt, ne menj el. — Az érdemet, a jogot, méltó voltunkat Istennel szemben nem lehet tekintenünk, hiszen létünk, éltünk, képességünk, érdemünk, mindenünk vele szemben tiszta kegyelem. E napsugárban fürdöm én, nem akarok mást.

c) « *Beteljesednek mindazok, mik neked mondattak az Úrtól!* » Aki hisz, az megvalósít; annak gondolatai tavaszi erők, életcsirák s azok kihajtanak. A praktikus ideálok nem teóriák, hanem valósuló hatalmak. Boldog, ki hiszed, hogy Isten el nem hagy, hogy legyőzöd kísértéseidet, hogy közel az Úr — hogy Isten gyermeke vagy — hogy itt jelen van; beteljesedik. A valóságot nem azáltal birjuk, hogy látjuk, hanem hogy tesszük. Az intellektualizmus az ő halálthozó illúzióival ott lappang az új filozófiában, mely szerint a fogalom a dolog, az élet fogalma az élet maga; szó sincs róla. « Fac et videbis. » A tettől nyílik meg szemed.

* * *

« *És mondá Mária: Magasztalja az én lelkem az Urat, és örvendez az én üdvözítő Istenemben.* » (Luk. 1, 46).

a) Amit a művész befektet képébe s a harangöntő a harang ércébe s az orgonagyáros a sipok csodálatos vox-aiba, az azután kiárad belőlük s ami mélységet, finomságot, örömöt, erőt, bensőséget fektetett az Isten a szent Szívbe, az most kitör belőle mint ihlet és ének.

Szemléld e kigyúladt arcot s ez énekes ajkat: hálát ad s ünnepel, « mert megtekintette szolgálójának alázatát az Úr » s fölemelte s anyjává tette s azért « ime mostantól boldognak hirdeti őt minden nemzedék ». — Minden lélek abban a mértékben tud örvendezni, amennyiben lelki erős és tiszta, amennyiben istenült. Van benne harmónia és lendület; azért tehát isteni gondolkozást az észbe, isteni érzést a szívbe s a cselekvésbe; főleg szívbeli, mély alázatot Istennel szemben s nemes igénytelenséget embertársainkkal szemben.

b) « *Mert nagy dolgokat cselekedett nekem a Hatalmas, kinek szent az ő neve.* » Lefoglalta őt teljesen a Hatalmas; érzi, hogy birja őt, hogy az övé. Érzi erejét, mely « levetette a hatalmasakat és fölemelte az alázatosakat karjával » s most ugyanez a kar emeli és karolja át őt; « bal keze fejem alatt és jobbja megölel engem ». (Ének. 2, 6.) A boldogság e magaslatairól ereszkedik le a szent Szűz lelke virágosan, harmatosan, illatosan s biztat minket is, hogy örvendjünk a hatalomnak, mely az alázatost össze nem töri hanem megsegíti. Annál inkább élvezem a hatalmat, minél alázatosabb leszek. Ez az alázat erőssé s öntudatossá tesz. Tudom, kire támaszkodom s ép azért meg nem szégyenülök.

c) « *Oltalmába vette Izraelt, az ő szolgáját.* » Mély, csendes megnyugvásban hal el az öröm éneke, amilyen elömlik a májusi vasárnap reggelén kinn a mezőn; élet, erő, szépség vesz körül csendes harmóniában. A Szűz lelke is ezt leheli énekének végső akkordjában, erőt, mely megnyugszik. Hogyne? Hisz benne már Jézus él; ő mintaképe lett a legédesebb oltalomnak; Istennel telve, érhetné-e baj? Az én oltalmam az én teltségem Istennel s kegyelmével. Minél több van bennem széthúzó, békétlen, meghasonlott lelkületből, annál bizonytalanabb a helyzetem. Iparkodom, hogy a bajok ne nőjenek fejemre, v. i. hogy ne legyek lehangolt s kedvetlen bajaimban.

« *Eljegyezve lévén az ő anyja Mária Józsefnek, mielőtt egybekelének, úgy találtaték, hogy méhében fogant a Szentlélektől.* » (Máté 1, 18.)

a) A karácsonyi mysteriumnak édességében ez a keserű csepp, a szinpompás tulipánnak ez a sötét foltja, József gyötrődése, bánkódása, a félreértés, a megnemértés. Mily különös: József kínja a legédesebb Szűz; tövises neki a legaranyosabb rózsaszál. Nem érti. — Mint ahogy az Alpesek kövei sima kavicsokká lapulnak, úgy surlódnak egymáson az emberek is; a legjobbak is néha szegletesek vagy érdesek; el kell egymást viselnünk; hiszen én nem vagyok te, sem ő; s mivel más vagyok, hát máskép is teszek, *elütően*; bizony néha *ütően*.

b) « *József pedig, az ő férje, igaz lévén és nem akarván őt hirbe hozni, titkon akarta őt elbocsátani.* » József szenved s tűr, de nem hamarkodik. Szűz Mária meg hallgat s bízik. Ezek passziv lelkületek, melyek az Istenre, a segítőre utalnak; az is tényező; bizony « az is ». Akárhányszor nem rajtunk múlik az állapotokon változtatni s akkor is az Isten szent akaratát kell tekintenünk s teljesítenünk.

c) « *Mikor pedig erről gondolkodott, ime az Úr angyala megjelenék neki álmában, mondván: József, Dávid fia, ne félj elvenni Máriát, a te feleségedet; mert ami ő benne fogantatott, a Szentlélektől vagyon.* » S íme az angyal leszáll s meginti Józsefet álmában, — a felvilágosítás, az enyhítés, a vigasz, a kiegyenlítés angyala. Ez angyalhoz kell fordulnunk, ha a vigasz s a felvilágosítás késik s kérni segítségét. Ne avasodjunk bele kelletlen érzésekbe, ne rögzítsük egyre csak éjféli oldalát életünknek; ez a helytelen szempont elszegényíti a lelket. Emelkedjünk ki a bénító behatásokból s ne csüggedjünk.

* * *

A várandós Szűz. *a*) A szent Szűz ez állapotában a bensőségnek s elmélyedésnek titka. Magában hordja a mysteriumot; tudja, hogy van; tudja, hogy Isten benne van; de az Urat ő sem látta s csak jelei s angyalai imbolyognak körülötte; érteni őt nem lehet, csak hinni.

Ó titokzatos, szent világ! Lelkünk is terhes Istentől: Isteni van bennünk, a mennyország, a kegyelem, az örök élet. Mindezt hordozzuk magunkban, de nem látjuk, Se baj; pesszimisták, hitetlenek még sem lehetünk; mert ha az Urat nem is látjuk, mindenhonnan a szellemi világ nyomai ragyognak felénk. Angyalok járnak körülöttünk... virágok fakadnak s gyermekek születnek; mysteriumban élünk; megoldása e problémának az, hogy hiszünk! E reflexióval kell gyakran tevékenységre s örömre hangolni kedvetlenségünket.

b) A természet nyílik áprilisban s az édesanya szive vágyik gyermeke után, mint örömének tavasza után. A szent Szűz is mondta: « Ki adja azt nekem, hogy... megcsókoljalak » (Én. 8, 1.) s mondta azt mennyei szenvedéllyel. Vágyott utána! Vannak *beteges* vágyak, vannak *tehetetlen* s épúgy *egészséges, termékeny* vágyak. Krisztust akarta adni nekünk. Nem maradhatott meddő. Minden léleknek és életnek szülnie kell tettet, sok tettet. A tett az édes, a szó a mostoha gyermek. Mi volna a természetből, ha meddő volna s mi lesz a kegyelemből, ha nem szül szép, meleg, nemes, erős életet? A kegyelem cselekedetei szükségesek az élethez!

* * *

« *Lőn pedig ama napokban, parancs adaték ki Augusztus császártól, hogy irassék össze az egész világ. Fölméne pedig József is Galileából Judeába. Dávid városába, hogy bevallja magát Máriával, neki eljegyzett nehézkes feleségével.* » (Luk. 2, 1.)

a) Istennek is vannak nyomai s sajátos útjai, jó lesz meglesni s fölismerni azokat. Két vándor jön Bethle-

hembe; a kényszerűség, az « edictum Caesaris » készteti őket, s ők *engedelmeskedni* jönnek. Ime az engedelmesség az Isten nyoma és álruhája. A rendet szeretnem kell mint az Úr akaratát s ez akaratot teljesítenem kell elüljáróim parancsaiban. Istennek akarok hódolni, mikor embereknek engedelmeskedem.

b) Ki hitte volna, hogy így jön. Inkább villámlás s mennydörgés közt képzeltük volna eljövetelét. De miért gondoljuk, hogy az Isten erőszak, miért nem inkább, hogy alázat és szeretet? Hát ez kevesebb? Hisz az erőszak nem épít, hanem ront, míg ellenben az alkotáshoz csendes és szerető erők kellenek. Így épül a tölgy a júniusi melegben, így a sziklarétegek az óceán mélyében, így a társadalom a család békéjében, így a nagy gondolat, a tudás, a művészet a lélek szentélyében. Szeretem a csendet, abban épülök föl magam is.

c) S miért nem jött pompával? De minek pompával? A pompa külsőséges; ő magába zárt mennyországgal jött. Hol van több fény és ragyogás, mint a tiszta lélekben, melyet el nem nyel a legsötétebb éj sem? Szépség, harmónia s egyszerű szellemiség kell nekünk. A mezei virág szebb, mint Salamon « pompája ». « Ein reines Herz und treuer Sinn macht eine Magd zur Königin », olvastam szent Nothburga sírjánál.

* * *

« *Nem vala helyük a szálláson.* » (Luk. 2, 7.)

a) A barlang az elmélyedés titokzatos sz. helye. Nincs szent Tamásnak, nincs szent Ágostonnak oly teológiája, amilyen a szent Szűzé volt a szent éjben. Közel az Istenhez, közel állott, anyai közelségben s megfelelő kontemplációs mélységben. Lát, szemlél, néz s elragadtatva olvadozik. Itt lehet elrecitálni igazán a lorettói litániát: bölcseségnek széke, örömünknek oka, tiszteletes edény... könyörögj érettünk! Titokzatos értelmű rózsa, te fölfutó rózsa, kinőttél a szikla alján s föl-

futottál s kinyíltál a barlang száján. Te édes, virágos kikelet!

b) « *Én galambom a kőszikla üregeiben, a kerítés hasadékaiban, mutasd meg nekem orcádat, zengjen szózatod füleimben, mert a te szavad édes és arcod ékes.* » (Ének. éneke 2, 14.) Itt hát az Isten galambja, itt búg; e barlangban van mézes érzelmeinek forrása. A sziklából méz fakad, a Szűz imájának méze. E barlangban hozta világra az oroszlánt... e hasadékban volt a sasnak fészke, ki lelkek szárnyalásának vezére. — Szabadon, függetlenül a kultúrától, háztól, várostól, görög, római világtól a hegység barlangjába tette le, hogy innen induljon ki hozzánk! Ó Uram, mily imádandó s magasztos a te végzésed, « *a te parancsodra emelkedett föl a sas és rakja fészkét magas helyeken; sziklákon lakik és meredek kősziklákon... fiai vért szívnak.* » (Jób. 39, 27.) Mit szívjunk mi? Erőt, fegyelmet, kemény igénytelenséget. Ne legyünk puhák, kényesek. A szépség és erő mindig formás; a forma pedig fegyelem és arány.

c) Mily fölséges a stílusa az alázatos lelki fölségnek, mely mint ellengőz csap bele a világ nagyzásának kis kaliberű gépezetébe. Kivetközödik Krisztus mindenből, ami pompás, hizelgő, káprázató; mindenből, ami érzéki, puha s mint a havasok kristálytiszta patakja nekivág a sziklás völgyeknek, mélységekbe szökell, örvényekben kavarog s az alázatot, mint fölényes lelkületet, mint győzelmes erőt mutatja be a világnak. Mily korszerű stílusban dolgozunk mi; gyerekes apprehenziókkal, éretlen gondolatokkal bajlódunk. Megakadunk sokszor másoknak hasonszőrű törpeségén s azzal, hogy nem tudunk fölülemelkedni az emberek törpe világán, legjobban feltüntetjük saját alacsonyságunkat. Az alázat erőteljes igénytelensége sohasem téveszthető össze tompa, mafla bambasággal. Gondolj a sasra s eltanulod a fölséges alázatot!

* * *

A szent Szűz Karácsony-estéje. a) Mint ahogy a májusi erdő a csillagos mennybolt alatt telve van kéjes, illatos élettel, titkos, édes termékenységgel, néma zenével s lefátyolozott szépséggel, olyan volt a szent Szűz Karácsonyestéje. Finom, mély lelkén a próféták és költők és szentek kedélyének villogásai lobbantak föl, az áhitat, bensőség, imádás, öröm elragadtatásai közt. Lelke átszellemült a leányos s az anyai érzések bájától; öntudata, mint egy ezüst tükrözésű mélység, melyből a legszebb, legédesebb s legharmónikusabb életnek világítása áradt ki; ő is látta Bethlehemet, a barlangot, a jászolt, a hivőnek, a prófétának, a szentnek s végre az Istenanyának szemeivel; ah mily fényben látta! Saját édes, elragadó boldogságának fényében. — Hát lelket adj, édes Szűz, lelket, vagyis nyiss fényforrást bennem, hogy lássak, hogy hittel, szeretettel lássak, hogy a szépséget, hogy az Istent lássam. Édes látnok, nyisd meg szemem karácsonyi vizióra!

b) S nem veszik föl, mert telve volt Bethlehem, telve idegennel, jövevénnyel, pletykával, lármával, vaksággal. Ott neki helye nincs. A szív ily Bethlehem lehet; nincs benne helye Istennek. Fölfogad mindent, csak őt nem; tele szívja magát állóvízzel, mint a pocsolyába esett szivacs!

c) Tehát elvonul a barlangba, el a csendbe, el az Isten galambjának sziklaréseibe. Ah, itt csend van, itt ünneplő magány van, itt hangosan beszél a szív, itt hallani az Isten léptét. Mily kedves ez neki. Mint az Úrnak kedves a szegény templom, hol egyszerű nép térden állva imádkozik. Szegénység és melegség. A barlang s benne a Szűz, az « arca Dei »; no lám, megkerült Jeremiás barlangja, hová az Isten szekrényét rejtette; itt a frigyszekrény, itt a cherubszárnyak... mindjárt meglátjátok az Isten dicsőségét!

d) A szent Szűz, mint várandós istenanya, készül fogadni s köszönteni az Urat; várja s hívja ő. Tudja,

hogy eljön, tud ő mindent... Látja leszállni az éjet s tudja, hogy tündöklő lelke azért van ideállítva, hogy a közelgő Jézusnak világítson... Látja a barlang aljazott szalmáját s érzi, hogy lelke ki van terítve puha, illatos szőnyegül a belépő Isten lábai elé... néma az éj s ő tudja, hogy a szférák zenéjének is el kell csitulnia az ő üdvözlő, szerető csókjától. Ah igen, végtelenbe emelkedő dagály emeli a szent Szűz érzelmi világát!... A természet s kegyelem első zsenge szeretete ül ünnepet benne. Szent, fölséges, dicsőséges Szűz!

e) Künn énekeltek Gloriát: de az csak gyönge visszhangja, csak elhaló lüktetése annak a hymnusnak, annak az imádásnak, mely a Szűz lelkében kelt; hiszen e lélekben vált ki a legboldogságosabb anyának éneke, melyet Isten magának rendelt üdvözletül. Kívülre nem hangzott; nem baj. A szív dala öröm, hála, édes vigasz, virágos remény; lendületes, kotta nélküli, belső énekek.

* * *

Három visszapillantás a szent éjbe. a) Lelkemben visszaszállok a multba s szemlélem ennek az én szülőföldemnek határát, mikor az első karácsonyest ereszkedett a világra. Ez a nagy Duna úgy folyt akkor, mint most; a Garamvölgyének mocsarai az alkony elhaló világosságát tükröztették; a márianosztrai csúcsos hegyek, a Pilis, a Duna trachitszegélye részvétlenül merültek el a homályban; a lázkereszt sziklája alatt zsongott a hullám, de keresztet még nem látott csúcsán; vadludak gágogó csataélei vonultak el fölötte, a római legionárius megitatta lovát s nyugalomra készült; túl a Dunán kigyúltak a barbár táborok tüzei. Mily világ! S most a bazilika nagyharangja zúg s elnémítja a Garam hídján robogó gyorsvonat zörgését; a lakóházakban kigyúlnak a karácsonyfák illatos gyertyái; városok és faluk életébe bele van szőve annak ez első karácsonynak áldása... Ezt mind a bethlehemi gyermek tette; elváltoztatta a

világot. Mint vízben a cukor s tűzben a vas s napsugárban a jég megolvad; úgy olvad el kezei közt s szeme édes tekintetétől a kemény, a jeges, a vasas világ... Ó Uram, folytasd művedet... bennem s körülöttem!

b) Nézem, szemlélem azt a másik világot, azt a darab mennyországot, melyet a szent Szűz hordozott az első karácsonyestén lelkében. Mély, szép, meleg, édes! Elmélyed az Isten gondolataiba s végtelen szerelmét élvezi. Lelke a környezetből kiemelkedik s Fiának heroizmusa szállja meg az anyát. — Világ, intézmények, környezet, szokások, mind mind elváltoznak; nem szabad hozzájuk tapadnunk úgy, hogy lekössenek. Lelkemnek nem szabad szenvednie tőlük! Ó te édes, szomnambul idegen, te lélek, ébredj; akkor ébredsz, ha meglátod magadat, páratlan, szinte idegenszerű voltodat, melynek a világ csak fészek, fészek arra, hogy mennyország fejlődjék ki minden lélekben! Lelkem, hadd lássam arcodat; hadd készítsem ki magamban mennyországodat! Bethlehem, Bethlehem, te bemutattad nekünk nemcsak az Istent, hanem az embert is; a te világosságodban meglátjuk önmagunkat.

c) Vetek egy tekintetet magamra is. A szent Szűz nekem nyujtja gyermekét. Barlang, istálló, jászol, szalma, elhagyatottság, szegénység a kerete ez isteni adománynak. Mindenkinek lehet isteni édessége, még ha istállóban lakik is. Ne lakjék ott; helyes; de mivel a világ fejlődését parancsszóra megcsinálni s kínt és nélkülözést egy legyintéssel száműzni nem lehet, állítsuk bele minden állásba s életnembe az Isten erkölcsi erőit; mert mi nem gazdagságtól várjuk a jót, hanem jók akarunk lenni szegénységben s gazdagságban, betegségben s egészségben egyaránt. Ah, bennünk van a jóság forrása, bennünk fakad a jó, az isteni akarat. Ez kell mindenek előtt.

* * *

Kilátások a barlang szájából. a) A római világba, hol erő, jog és politika országol. E hatalomé az egész föld. Cséplőgépe a nemzeteknek; vasszerkezet, melynek karjai Hercules oszlopaitól Indiáig nyúlnak. Fehér, bíborszegélyű tógákban jár a gőg és a beteg lélek. — « Edictumot » ad ki, különben pedig nem törődik a kisdeddel. Később apostolainak s hiveinek csontjait töreti, de a kisded legyőzi. Ó szent, fölséges, imádandó erő, lélek ereje; nagyobb erő, mint jog és politika! Ez erőnek tógájába öltözködünk.

b) A görög világba, hol ész, elmésség, tarka gondolatok vezetnek; játékszerei a legyőzötteknek! Ah, édes Jézusom! Te több vagy Plátónál, praktikusabb Zenónál, mélyebb Heraklitnál; egy árnyékot azonban hordozasz magadon, mely a világot ijeszti s ez az, hogy te félted a lelkeket a világ bűbájától. Sokan megtévednek, a « fascinatio nugacitatis », az ékes szavak bűbája megzavarja hitüket. De te erős úttörő és új világteremtő egyéniséged fölségével kijózanítasz s azt mondod: hát nem vagyok-e én több, mint mindezek? no hát kövess!

c) A zsidó világba, hol megcsontosodott vallási formák alatt szenvednek a lelkek; megtört nemzet, mely a hitből politikát csinál. Nekik rómaiakat legyőző Messiás kell. Olyan nem jött. Jött olyan Messiás, ki az egyéni, a családi, a nemzeti formák fölött érvényesülő, örök életre tanít. Azok elpusztulhatnak; ennek nem szabad elpusztulnia még romjaik közt sem. Ez is ének!

d) A chinai, a hindu világba; ezekbe a régi kultúrákba, melyek zsákutcákat teremtettek az emberi szellemnek, fényes, pagódás, porcellán zsákutcákat, tele rezignációval s a haladás lehetetlenségével. Ezek a hangyaboly-, ezek a csorda-népek nem várnak Megváltót, mert bár érzik rabságukat, de nincs meg bennük a reménység pátosza. — Mi pedig remélünk nyomorunkból folytonos szabadulást!

e) A barbár világba, az erdők, a harasztok közt bujdosó, kulibákban, cölöpépületekben lakó népségek világába. Erdőik, tavaik fölött végigsóhajt a karácsonyéj fuvalma. Észrevétlenül jött meg az Úr, de áldását küldi a barbároknak; ezek az ő sziklái, az ő törzsökei; ezekből farag ő majd dómokat, oltárokat és szenteket. — Szent, szent éj; én, barbár atyák gyermeke, szívből köszöntlek; ó neveld lelkemet motívumaid szerint, hogy a barbár vérből kialakuljon a fölséges Krisztus-arc.

* * *

« *Lőn pedig, mikor ott valának, elérkezék az idő, hogy szüljön. És szülé az ő elsőszülött fiát.* » (Luk. 2, 6.)

a) Megérett s leszakadt a szent Szűz szivéről anyaságának gyümölcse, az édes, kis Jézus. A szent Szűz lelkét ez a szakadás nem sebezte, hanem eltöltötte lágy, bensőséges, édes áhitattal. Imádkozó alázatban térdelt a földön fekvő gyermek előtt, kinek szeretete új kegyelmekben parazsat hullatott lelkére; a gyermek tekintete ez alázatos szolgálóján pihent meg, aki érezte s elolvadt a tudattól, hogy tetszik Urának, hogy gyönyöre Istenének. Ezt a boldogságot énekelte el a szent Szűz a gyermeknek bölcsődalul kizárólag neki. — Az örök élet vágyát és örömét csakis az Úrnak énekelhetjük el, vannak a léleknek kapcsolatai, melyek kizárólag közte s Isten közt füződnek; ezekben emelkedünk ki családból, barátságból... világból. Isten és én!

b) A szent Szűz pedig mit ad neki? Szivének melegét, puha karjait, édes csókjait; imádja, szereti. Csókot nyom lábacskáira, csókot kezecskéire, szemeire, arcára s mindene lesz neki: temploma a barlangban, meleg boldogsága a hidegben, sötétben szemevilága, édes pihentetője a jászolban. — E reménységeken tisztul meg a mi földi szeretetünk is, mint gyaluforgácson a folyadék; akarunk tisztulni érzéki vonzalmainkban s Jézust sze-

retve e szeretetért eltűrni barlangot, hideget, kemény fekhelyt, lelki sötétséget; de mindezt csak azért, hogy mélyebben, igazán szeressünk.

* * *

« *És betakará őt pólyákba és a jászolba fekteté.* » (Luk. 2, 7.)

a) Az örök bölcseség megállapította az Üdvözítőnek bevonulását és fogadtatását. Elrendezte a térben a nemzeteket s az időben az eseményeket. Kijelölte a történelmi fejlődésnek azt az örökké emlékezetes pontját; alkalmas geografiába foglalta a népeket s az államokat, hogy e földből a Fölségesnek zsámolya váljék, melyre a magas égből lelép s az élet szövedéke a takaró legyen rajta. Fürkésző tekintete várak, házak, paloták közül kiválasztotta a legalkalmasabbat; a lakást berendezte, úgy hogy minden szeg és csap, minden szín és alak stílszerű legyen benne; s midőn elkészült vele, szétlebbentette az éjnek sötét, nehéz függönyét s mennyei fényben, angyalszárnyak keretében bemutatta Bethlehemet az ámuló világnak, bemutatta a gyermeket s anyját barlangban, jászolban, éjben! Az isteni gondolat ki volt itt dolgozva az utolsó pontig s vesszőig, a « Verbum Dei » ki volt mondva a lehelet és lélekzet finomságával s a hangsúlyozásnak s előadásnak művészetével. Kezei közt éj és fény, csend és angyalének, Istenanya és rideg jászol, szerető tekintet és tűz-lehelet, anyai karok és fázós érintés, forró szív és szúró szalma az isteni inspirációt fölvevő, finom anyaggá lett s az Isten azt teleitatta gondolataival s érzelmeivel; azóta ragyog szemeinkbe s nyúl ellenállhatatlanul szivünkbe a szent karácsonyéji Bethlehem!

b) Bámulatos kontrasztokat foglalt művészi egységbe az Úr e Bethlehemnek kialakításában; az első ellentét, hogy ott minden érdes, durva és nyers a test s az érzék számára; ahová nézesz, borzongasz; amihez érsz,

az szúr. A szalma mint a tövis s a jászol mintha szegekkel, kiálló szegekkel volna kiverve, faragatlan és szálkás. A levegő nyirkos; a barlangon ajtó nincs. Itt lakatosnak, asztalosnak, kárpitosnak, cserepesnek, kályhásnak, festőnek nem akadt munkája. Itt fukarkodott természet és művészet; a teve nem adott szőrt, a juh nem adott gyapjút, a lúd nem adott dunnát; csak érdes kenderszálakból szőttek egy kis pólyát. Itt minden meztelen, sziklafal, jászolfa és gyermek! Hátunk borzong; érzékeink irtóznak; kedvünk kerekedik elfutni innen.

De ne fussatok! Fogjátok föl a csecsemőnek programmját: «ego memet in ardua fixi!» Én a kemény életet választottam magamnak! Értsétek meg, hogy e sziklahasadékban ezt a kemény fészket az a sas rakta magának, kit a érzékiség meg nem közelít, kit a puhaság el nem kábít, kit a kellem le nem fog, hanem aki érzéken, káprázaton, mámoron, élvezeten s ittasságon, mint sűrű, illatos felhőn keresztül vágja magát hősies csapatjával, csupa sasfiókkal, kik a napba nézni vágynak! Itt semmi sincs bélelve testtel; itt a lélek lakik! Aki palotát akar nagyúri henyének; aki pihés-tollas fészket akar rakni csicsergős kedélynek s abban végleg lakni, mikor már szárnyai megnőttek, az menjen másfelé, itt nem boldogul!

E csecsemőnek missziója van a lélekhez, azt szereti, azt kegyeli, azt jött felszabadítani. Azért megragadta a lelket; csak ezt látta az emberben, ehhez szólt. E radikális irányzatával megszólaltatott sok panaszt: hogy az édes hangot, a finom arcélt, a szép termetet, a kultúra vívmányait, a természet édes élvezeteit ignorálja, – hogy nem ért hozzá és barbár, — hogy íme bujdosik barlangban s a trogloditákhoz téved; de ő csak mosolygott s nem engedett a programmból: nem test – ismételte, — nem test, lélek kell nektek! A kultúra nem ház, nem forum, nem cimbalom, nem váza, nem elegancia és szinház; a kultúra mindenekelőtt a

lélek műveltsége! Borzongjatok, rázkódjatok össze itt a barlang nyirkos éjjében: keményen foglak, hideg kézzel érintlek, hátha fölocsúdtok s szétfoszló érzéki mámorából fölébred bennetek a lélek. Szép, tiszta, nemes, uralkodni s teremteni hivatott lélek kell nektek; ez az igazi kultúra! Ha érzékiségtek lázad, hát csak rajta; kitíztem én már régen a programmot; ha nem hallottátok, hát lássátok; Bethlehem azt kiáltja felétek: Hie Sinne — hie Seele!

c) A második kontraszt az a sötétség, mely az embernek látni s tudni vágyó lelkére borul, mikor a szent éjnek Bethleheme előtt letérdel. Sötétség fogja körül a jászolt s az embert. Kettős éj; az égnek s a barlangnak éje. Az Istennek is az éj a palástja. Az Isten láthatatlan; reánk nézve tehát éjben áll. Az Isten titokzatos, mint az éj és érthetetlen; hogyan lehet tehát a mi világosságunk?! A teológiának sok borzalmas és sötét zónája van s ha valaki szemeit problémáira függeszti, elkábul s elborul a lelke. Itt csak egy menekülésünk van; meneküljünk Jézus Szívéhez a kétség s a lét örvényeinek lehelete elől, mely elhervaszt s megfagyaszt. Elhervasztja a szeretetet s szomorú kötelességet formál belőle; elhervasztja a bensőséget s janzenista szillogizmusokat állít helyébe, megfagyasztja a lelkesülést s tompa rezignációval váltja föl, megfagyasztja a törtetést s rabszolga-indolenciával cseréli föl. Ily környezetben tönkremegy minden: természet, ész, művészet és lélek... Testvéreim, meneküljünk!

Meneküljünk s bújjunk el a bethlehemi barlangba! A sötét, haragos Jehova s a reprobációnak Istene elől, meneküljünk az Istenfiának jászolához! Szegődjünk e Gyermek-Istenhez; arcocskájától szétfoszlik a létnek felhős tekintete! Ha filozófiánk röstelkedik, ha teológiánk aggaszt, csókoljuk meg a gyermek kezét; az nem disputál, nem szédít, nem temet homályba, nem rémít. A gyermek egy szeretetreméltó, kedves, bájos valóság; tekin-

tete gondot s kételyt feledtető fény; mosolya biztatás. S ez az isteni gyermek, higyjétek el, mindez nekünk: báj, biztatás, gondot s kételyt feledtető fény! Eljött, hogy bizzatok benne s hogy szeressétek őt! Ki ne futna éjből, kételyből, örvényekből feléje? Feléje: hitünk víziójához, reményünk otthonához, szeretetünknek karácsonyi Bethleheméhez?

Ó Bethlehem, Bethlehem, örök szeretetnek naiv megnyilatkozása, hadd értsem meg suttogó szózatodat: szeress és ne kételkedjél.

* * *

A szent Szűz és a gyermek. A karácsonyéj a szent Szűzet lelkének legszebb megnyilatkozásában mutatja be. Szív-nyílás van itt: tavasz a télben. Mennyország-nyílás van itt: istenlátás, istenbirás földi életben.

a) Adott-e az Isten nagyobb ajándékot, mint mikor fiát adta; szeretetének kenetével, az irgalom illatával töltötte el a földet! Lépett-e valamikor oly közel az emberiséghez, mint mikor köztünk született? S fogadta-e őt valamikor lélek oly bensőséggel, mint mikor édesanyja ölelte szivére? Nyílt-e valamikor virágkehely oly kéjjel s vett-e magába harmatot, mint a szent Szűz anyai szive? Ugy-e soha; nohát e Szűz elé állít a liturgia, — imádsággá válik szeretete és lelkesülése. A szent Szűz lelkében templomot csodál, mely tömjénfüsttel teljes, — oltárt, melyen lobognak már a gyertyák s hirdetik, hogy leszállt az Úr... a többit pedig ránk bízza; boldogságát nekünk kell elgondolnunk mély tisztelettel s áhitattal! Nincs egyetlen lélek a világon, mely oly éjt virrasztott át, mint a szent Szűz. Vele akar lenni egymagában az Úr; azért tereli el útját a barlangba, el a várostól, el Bethlehemből, ki a magányba; elhallgattat mindent, csak az ég csillagai reszketnek, ahol «peperit filium suum primogenitum» szülte elsőszülöttjét.

A szeretetben egyesülnek a lelkek s ami kettő volt eggyé lesz. Az anyai szeretetben, ami egy volt, ketté válik, de csak azért, hogy a két tűzláng annál hevesebben egymásba csaphasson. Az Isten most kezdi szeretni a szent Szüzet, mint anyját s a szent Szűz Istent, mint gyermekét; ez új szeretetnek varázsa és boldogsága van az éjre kiöntve; az istenmegközelítés elképzelhetlen foka. Ily édes nem volt még az ég: « hodie melliflui facti sunt coeli », ma mézzelfolyó az ég.

b) *És a gyermek?*: « *Jöjjetek nemzetek s imádjuk az Urat* ». — E gyermeknek jár az imádás adója, mert ő az *Isten velünk*, az Emmanuel! E gyermek a mienk! testvérünk... s íme itt kezdjük szeretni az Istent, mint testvérünket... de ez a nagy Isten végtelen nagy megaláztatásban csak végtelen nagy célokért jöhetett. Ezeket jelzik az *éj s a fagy*, melyeket meg kell törnie. A hitetlenség éje borzalmas hatalom s a tél fagya a halált jelenti s a szívtelen elvadulást és hanyatlást. Örvények ezek; de a gyermek játszik az örvények fölött, kacsóit bedugja a vipera üregébe és szelidít vadállatokat.

* * *

A karácsonyéj cherubja. Szent éj, melyet a Fölségesnek közeledtétől öröm s borzalom jár át. Fény gyúlad ki benne; e tűzön gyujtjuk meg karácsonyfáink gyertyáit, ebből való az a ragyogás, melytől a gyermekek arca s a szerető lelkek szeme kicsattan. Ez a szent fény ficánkol az éjféli misére sietők lámpásaiban s vezeti irtásokról, pusztákról, majorokból az embereket Krisztus jászolához; ez gyúlad ki a kontyos kinaiak ágasbogas házaiban, a Jangcekiang partjain épúgy, mint Birmában, vagy Európa városaiban; különféle nyelveken ugyanaz az öröm gyujt rá az énekre: « Krisztus Jézus született, örvendezzünk ».

a) De engem most a karácsonyéj cherubja érdekel; nem az, kinek ajkán csendült meg először az édes evan-

gélium, hogy Krisztus született; hanem az, ki a teremtés hierarchiájában hozta s elsőnek üdvözölte s megcsókolta Krisztust: a szent Szűz. A teremtésnek s a kegyelemnek ez a legszebb angyala hajlik a csecsemő fölé, szeretetének s boldogságának szárnyaival beárnyékolja a jászolt; lelkén s arcán az az isteni szépség árad ki, mely az isteni gyermek első tekintetének pihenője legyen, keble attól az édes tejtől dagad, mely az Istennek első étele legyen s ajkára az a méz van kiöntve, melynek csókja s mosolya a gyermek Jézus első élvezete legyen. Szent, szent éj, csendes, rejtelmes éj, a szerető cherubnak szent éje! Szent éj, a legszebb látomásnak éje, mikor a megkerült paradicsom angyala világít lelkünkbe s elragad Istenhez!

b) Ez a cherub adorál! A szent éj a szent Szűz imaéje. Számítatlan ima-órákban imádta Jézust, tökéletesebben, mint az angyalok. Lelkén, e gyengéd, finom, hűséges médiumon vonultak el az Isten gondolatai; a próféták álmai, a druidák vágyai, a sibillák sejtelmei, a legszebb s a legmélyebb teológia. Exstatikus imádással fogta át az Istent; megtehette, mert Krisztus lelkén kívül egy lélek sem közelítette meg úgy az Urat. Elborította őt csodálatával, hódolatával, dicséretével, szeretetével, örömével, diadalával. Megközelitette végtelen teremtetlen glóriáját. Tökéletességei elvonultak előtte: mindenhatósága, örökkévalósága, végtelensége, teremtő ereje, méltósága, szépsége... azután teste, lelke, élete, szenvedése... Végigsurrant minden léptén, megcsókolta minden nyomát, követte a történelem hullámcsapásait, melyeket az Istenember indít meg, hogy végre is itélőszékének zsámolyán törjenek meg s törésük is dicsőségének véghymnusa legyen. Szent, szent éj, én is imádom benned az Urat, az Istent, a gyermeket; látom nagyságát s hódolnom neki vágyam, vigaszom s örömöm!

c) De e cherubot végre is a gyermek, a gyermek érdekelte, az ő gyermeke. Senki sem szerethetett így:

gyermekében Istenét; fölemelte a csecsemőt s imádkozó bizalommal kebléhez s ajkaihoz szorította s telt keblének édesanyai tejével saját lelke édességét s örömét öntötte beléje. Ez volt az Istenhez mért, illő köszöntés, ez az ő szimfoniája, ez a diadalmas, égre szökő öröm, melynek csak visszhangja volt a « Gloria in excelsis ». Hát fogadhatta volna-e a föld Istent melegebben, mint mikor az istenanya érzelmeivel fogadta? fogadhatta volna-e forróbban, puhábban, édesebben s jöhetett volna-e Isten elragadóbban, mint mikor született, anyját átkarolta s pici ajkát a Szűz keblére illesztvén, szívta magába az életet? « Sitit sitiri », szomjat szomjaz, lelkem vágyát, ragaszkodását, szeretetét, tapadását szomjazza.

d) Ez a szép, cherubinos Bethlehem nem mult el. Élete folytonos; folyik a történelemben, él a művészetben, a költészetben, de kiváltképen érvényesül az imádásban. Az Oltáriszentség körül, ez örök Bethlehem körül folyik a szent éjnek imádása. Édesanyai s testvéri ragaszkodás, cherubinos lelkek hálája s öröme körítse Jézust az Oltáriszentség Bethlehemében. Végtelen áldás, öröm, erő s szépség áramlik e Bethlehemből a lelki világ éjébe, melynek befolyása nagyobb, mint minden irodalomé vagy kultúráé, mert páratlan istenközelségbe emel s mert a lélek tisztulásának, alakulásának s örök ifjúságának titka ép ez: érezni s átélni s átélvezni az istenközelséget. E közelségben az úgynevezett közönséges élet is tiszta, nemes, szép, isteni életté lesz. Aki ezt érti, az szerencsés, isteni művész!

* * *

« *A summo coelo egressio ejus* », a legmagasabb égből lelép a földre:

a) A bűnös, elátkozott földre; mennyi bűn tapad ahhoz; lépten-nyomon van megszentségtelenítve; ki mossa le, mennyi átok s keserű könny száradt rajta: « ma-

ledicta terra in opere tuo », ember, a te munkádon nincs áldás s útjaid « nehéz », « rossz utak ». De ime Jézus a földre lép, lépését megérzi a föld, « ingemiscit », fölsóhajt, — megérzi a pokol, megrendül a győzedelmes Istenembernek léptétől; föllélekzik a természet s erdőn, mezőn, bokron, lombon lágy fuvalom leng végig, mintha mély sóhaj tört volna ki szivéből. Jön az Üdvözítő, a Megszentelő; megszentel mindent. Izzó lelkét a gyermek gyöngeségének álruhájába öltözteti, de szivében lüktet az örök Üdv vágya és ereje. Jön a mi nagy Mentőnk. Isten küldte. Isten hozott!

b) Igen, Isten küldte; ő a mi Apostolunk. Előtte hosszú sorban próféták jöttek hozzánk; közülük többen vonakodtak, féltek küldetésüktől, « puer ego sum » mondogatták; gyermek vagyok, ne küldj engem. Ez a gyermek itt nem szabadkozik; lelkendező szívvel, lelkes szemmel néz a világon végig; Istent látja s látja azt is, hogy ez Istennek szive-vágya visszahódítani az embert! Ó, hogy lelkendez a mi kis Apostolunk. Lábacskáit csókoljuk, mondogatván: « mily ékesek, mily rózsásak ez édes békehirdetőnek lábai », ki jót igér és jót hoz nekünk!

c) Fölszerelve indul nagy munkájára; alázatos formát ölt magára, a kisded igézetével, az erény mosolygós bájával jön felénk. Nem rettent; mint testvérünk alázatra int; szivünket meghódítja « in funiculis Adam, in vinculis caritatis », a szeretet kötelékeivel édes rabságba ejt. Tehát szeretni s mindent szeretetből tenni. Szeretetünk parazsát beledobjuk a hideg, a közönyös, ellenszenves lelkekbe. Ne csak mi szenvedjünk tőlük; szenvedjenek ők is tőlünk meleget. Így legyőzzük őket.

* * *

Jézus lelkének főindulatai: *a*) Az imádás. Van érzékünk a végtelen iránt; sokan tudnak behatolni a mélységbe s fölemelkedni a magasba. A Szentlélekről mondja

szent Pál, hogy fölkutatja az istenség mélységeit; e kutató Szentlélek nyomait legszorosabban követi Krisztus lelke. Sem Plátó, sem szent Pál, sem az exstatikusok nem versenyezhetnek vele. Az ég s az óceán mély, de Jézus lelke mélyebb. — Van sok áldott kontemplátorunk, van sok búvárja az Isten mélységeinek, de egy sem olyan; végtelenül messze esnek Krisztus lelkétől. Szive az imádás orgánuma. — Veled imádkozom édes, imádkozó Jézusom; te törsz utat, én tipegek utánad! Te tömjénes lélek; te, a kontempláció hegylakója, «sziklákon lakol és meredek kősziklákon tartózkodol és hozzáférhetetlen kőszirteken» (Jób. 39, 28).

b) A szeretet. A szeretet az egyesülés intimitásától s a bensőség kenetétől függ. Jézus lelkénél intimebb, Istenhez közelebb lélek nincs. Övé. Mint Ádámot a paradicsomba, úgy Jézus lelkét önmagába teremtette bele. Azért ujjong az Istenfia lelke. Öntudatraébredése szeretet s indulatainak dagálya az öröm. Ó szép lélek ébredés, ó lélekfakasztó kikelet! Az örök boldogság nála nem cél, mert első ébredése a boldogság öntudata volt; a szeretet nála nem fejlett ki, hanem kezdet óta teljes volt. Azt mondja a teológia, hogy Krisztus nem érdemelt ki, nem szerzett magának kegyelmet; kezdet óta mindene volt. — Én pedig szerzek kegyelmet; minden öntudatos, Istenre irányuló vágyam, indulatom, akaratom a kegyelmet növeli bennem. Hű és buzgó leszek.

c) Az engesztelés. E fölséges lelken egyszersmind a legmélyebb fájdalom árnyéka borong. A világ bűnével szemben iszony és irtózás tölti el lelkét; egyszer kiverődött rajta Gethsemaneben; többször talán éji imáiban; mint sötét éj borult rá a keresztfán. — Más szentek is tudtak sírni s a bűnre való gondolat elvette álmukat, de milyen sírni s engesztelni tudó lelke volt Jézusnak! A világ terhe s átka ráborult; arra való volt, hogy azt vigye, «az Úr őrá tette mindnyájunk gonoszságát» (Izai. 53, 6.); az Istenhez való közelség, úgy

emésztette őt, mint a tűz a pozdorját. Így járt köztünk az « Isten báránya », a járó-kelő, engesztelő áldozat. Ez áldozati bárány bégetése hallatszik a szent éjben! Vele engesztelek!

* * *

Jézus hármas szeretete. a) Isten iránt. Midőn Jézus született, lelke természetfölötti módon fölujjongott s első aktusa a szeretet végtelen föllángolása volt Isten iránt. « Adoramus te, glorificamus te, gratias agimus tibi »... mondotta, imádlak, dicsőítlek, hálásan köszöntlek Atyám! A « Gloria in excelsis » ott rengett a kisded lelkében. « Mint a vőlegény az ő teréből, úgy lép ki útjára, örömmel futja be pályáját, mint a hős ». (Zsolt. 18, 5.) Ő az Isten legédesebb, leghősiesebb, legáldozatosabb szeretője. Vér még nem forrt föl így Istenszeretettől, Énekek-énekét így még nem énekelték. Nemesítem, fokozom, szítom magamban e szeretetet; én is vőlegény, én is hős leszek.

b) Édes anyja, a « praedilecta » iránt, ki a praedestinációnak s összes gyengédségének s szorgosságának központja; az Úr legszebb s legédesebb műve. S mert szereti, el is tölti lelkét kegyelemmel, szivét élettel s örömmel. A szülés pillanatában az Istenanya lelkét vigasz, vágy s ragaszkodás árasztja el; lelkület, melyet gyengéd érzéseink aranyos ecseteivel sem tudunk megközelíteni. Látszott rajta már előbb, hogy mily ruganyos élet szállta meg Jézus hordozásában, hogy tud sietni Judaea hegyei közé, — hogy tud énekelni Magnificat-ot; hát mi feszítheti s mi hevítheti őt, s hogyan énekelhet most, midőn az elhagyatott Isten feléje terjeszti ki karjait. Ó szeress úgy, hogy győzz, hogy felülkerekedjél alacsony vagy hideg környezeted fölé.

c) Szeret minket. Ime szerelmesünk. Elhagyta az eget s lejött, mert szeretett; úgy tett, mint a királyleány, ki jegyese kunyhójába vonul. Mit neki palota,

hogyha csak szerethet. Jézus is így szeret s szeretete hevével értékünknek, méltóságunknak, reményünknek öntudatára ébreszt. Szeretlek — mondja — mint Isten nemzedékét, mint testvéreimet s örököseimet. Szeretlek! Ébredjetek; nemes büszkeségre, öntudatra, önérzetre nevellek titeket... szeretetem lángját lehelem arcotokba. Ah, igen, ettől elbódulhatunk! Szeret, szeret az Úr! Csüggedni, lealjasodni már nem tudok. « Excelsae cogitationes filiorum Dei », az Isten fiainak fölényes lelkülete az én részem. Király vagyok, úr vagyok, — nem, nem, ez kevés, hanem *isteni* vagyok. Megszentelem ez öntudattal érzelmeimet, gondolataimat, — megszentelem életem mozzanatait, a helyet s az időt!

* * *

Jézus lelkének élete. a) Jézus élete kezdet óta a legmélyebb s legfönségesebb imádás. Lelkéből szállt föl az Isten szivén győzedelmeskedő adoráció. Lelke volt az első dalos pacsirta, mely lihegve, pihegve belefúrta magát az égbe s himnuszával elandalította az eget... Szive volt a tömjénoltár, melyről fölemelkedett a « virgula fumi ex aromatibus », az illatos füstszalag... «Odor suavitatis », édes illat minden fohásza s a föld most lett igazán virágos s illatos; a « spiritus humilitatis et animus contritus », az alázat és megtörődés lelkülete verődik ki rajta! A karácsonyi éj e mély imádásnak, ez édes adorációnak éje; e nagy imádkozónak szárnya alá vonulva imádjuk mi is az Urat.

b) Jézus lelke a mélység életét éli, a mély bensőségét. Ide húz a lélek, mert itt zeng a létnek s a teltségnek zenéje, míg ellenben a zaj s zsivaj csak a felületen él. Mi az erdők zúgása a fenyők, tölgyek, bükkök, cserjék, moszatok életéhez képest; az csak a felület, ez a mélység s a csend zenéje. Az isteni Fölséget mindenütt csend és mélység környezi; atmoszférája a csend. Az Isten s a lélek e luxusban él. « Silence and secrety!»

Ime Jézus belső világa: az ima csendje. Csak az a csend ér valamit, melyet a lélek elmélyedése s az Isten szava tölt ki; üresség a csendben is unalmas. Nem ezt sürgetjük, hanem a több, mélyebb életet, melyet csendben élünk.

* * *

Az Isten, a szent Szűz s Jézus lelkének karácsonya. Mindegyik egy különálló világ! öröm, mélység, bensőség... mindegyik csendes és magányos... mint a hegycsúcsok élete... zavartalan. Mézzel folyó a szent Szűz karácsonya s szivünkhöz legközelebb áll, értjük s tiszteljük. Gyönyörködünk e rózsás, liliomos lelken, mely egyedüli dísze az istállónak; úgy nézzük őt, mint a fölfutó rózsát, mely a barlangot díszíti... Gyönyörködünk e virrasztó szűzön... az Úr szolgálóján. — Minden gondolatot meghalad az Isten karácsonya. Fia megtestesülésének örömére új csillagot tűz ki ragyogó egére; angyalai lágy, bársonyos szárnyakon ereszkednek le s glóriát énekelnek... S milyen Krisztus karácsonya? Ezt a belső, mélységes világot az élet *háromféle örvénye* jellemzi:

a) Az első az *Istenlátás*... « vidit lucem magnam ». Ádámnak álmokban, Mózesnek, Izaiásnak látomásokban szólt az Úr. A tudomány is látni akar, de csak elfödött arcot lát. Az első teremtmény, mely Istenlátó volt, Krisztus lelke. A végtelen neki nyílt meg, örvényes hullámait lábai elé gördítette. Ezt a látást, ezt a fényt, ezt a mennyországot élvezte Krisztus lelke az első karácsonyi éjben.

Szent bethlehemi éj, mely e nagy világosságot barlangodba rejted s kettős sötétséggel födöd s takarod el, belőled kel majd a nap... Szent éj, mely az élet éjét jelképezed s telve vagy néma kérdésekkel, mily hangos feleletet adsz nekünk, kik a « Napkeletet, az örök világosság sugárzatát » keressük.

b) Második vonása Krisztus karácsonyának a *büntelenség*. Nevezhetem finomságnak, tisztaságnak, lelkiségnek a világ hiányos, torzult, zavaros életével szemben. Valami kristályos átlátszóság van a lelken, hol a homálynak nincs helye, csupa harmónia, leheletszerű szépség. Alacsonyra, kisszerűre, nemtelenre nem való. Napsugaras lélek, mely fényre van teremtve, azért leheli a szívtisztaságot Krisztus Jézus karácsonya.

c) Harmadik jelleg a *szentség*. Szent az, ami Istené... szent a kehely, az oltár... Krisztus lelke az Istenségtől szent. « Lelkem », mondja neki az Isten s elénekli az « Énekek énekét ». Senkit sem szeret úgy, mint lelkét. Azért koszorút köt: « coronam gratiarum », szivárványt lehel homlokára, szépséget arcára, « genae tuae sicut columbae », mézet csepegtet ajkára, « et lac in ore ejus »; kenetessé teszi.

Szent karácsony-éj, Krisztus öröme! Istentől ittas a te lelked, — az első boldog lélek! Testvérem s királyom! Hamuval behintett fejek fölé emeled koszorús homlokodat s biztatsz! « Levate capita vestra». Én Uram, én Istenem! Nemcsak a gyermek könnyeit nézem szemeidben, hanem az Istenlátás izzó napját is; nemcsak istállódat szemlélem, hanem mennyországodat is ragyogó lelkedben; jászolodban diadalszekérre ismerek! Megjelent a mi hősünk! Rex regum, diesőséges, s erős: « gloria Unigeniti a Patre »... Eljött üdvözíteni. Képét lelkünkben hordozzuk s örömmel indulunk utána!

* * *

« *És pásztorok valának azon tartományban virrasztván... és íme az Úr angyala megálla mellettük... és mondá: Ne féljetek, mert íme nagy örömöt hirdetek nektek, mely leszen minden népnek, mert ma született nektek az Üdvözítő.* » (Luk. 2, 11).

a) Nem az Istennek s a csillagok világának, nem is az angyaloknak, hanem nektek. Érdemei, erényei,

kegyelmei a tietek, örüljetek tehát, hogy gazdagok lettetek! Intézményei, szentségei, szentjei a tietek; örüljetek, hogy hatalmasok lehettek. S ő maga... ő maga is a tietek! Nemcsak gazdagok tehát, hanem hatalmasok, de isteniek vagytok. Ó, Uram, add, hogy e jó hírt s mesés kincseit s égi erejét magamba fölszívjam, mert ah, nem fér belém, hogy az Úr nekem született; csak ha arra gondolok, hogy mily megváltásra szorulok, akkor lefoglalom ezt az egész mérhetetlenséget, mert mindent, mindent használhatok.

b) « *És ez lesz nektek a jel: találtok egy kisdedet pólyákba takarva, jászolba fektetve.* » (Luk. 2, 12.) Ez lesz a jel, ez kijózanít majd titeket; ha címert, zászlót, kardot, koronát kerestek, nem találtok az Üdvözítőhöz; nektek egy édes gyermek, szent, szép, igénytelen élet kell. A külsőségekből ki kell hámozódnotok, a nagyzó gondolatokkal le kell szerelnetek; « in indepicto fundo cordis », a meztelen öntudatban kell keresnetek isteni értéket s ott kell föltalálnotok Isteneteket. Hatoljunk a meggyőződésbe, hogy annyit ér életünk, amennyire tisztává s jóvá tehetjük azt s amennyi békét, szeretetet, alázatot önthetünk bele. Tehát ne azt hajtogassuk, hogy minél többet bírjunk s minél többet dolgozzunk, hanem hogy okos, munkás élet mellett minél szabadabban s örvendezőbben éljünk Istennel.

c) « *És azonnal mennyei sereg sokasága jöve az angyalhoz.* » (Luk. 2, 13.) Ezt a « militia coelestis »-t, mely imád, nem utálja a próféta, csak az ellen dörög, melyet imádtak emberek, bálványozván a csillagokat. A csillagos angyalok hódolnak Jézusnak; egy darab mennyország telepedik le bennük a bethlehemi partokon, az Isten tábora, melynek éneke a « Gloria in excelsis Deo »; hazájuk éneke ez; a magasból jöttek; ott élvezték az Isten dicsőségét s itt is azt éneklik. Magasból kell jönni, hogy Isten dicsőségét énekeljük; magasban kell otthon

lenni, hogy szivünk, lelkünk, egyéniségünk Isten dicsőítő éneke legyen.

* * *

« *S ez lesz nektek a jel.*» *a*) « Találtok kisdedet », kis ártatlant. Igazán ártatlant bűn és hiba nélkül. Csak róla igaz, hogy « ilyené a mennyek országa ». Az ártatlanság tekintete e szemből villan ki! Nekem is újjá kell születnem s istenfia leszek lelki tisztaság által. Ó gyermek, hogy tiszta lelkű legyek, hogy a bűnt szívből bánjam s gyónjam hogy a te gyermekséged lelkébe öltözködjem, arra kérlek.

b) « Pólyákba takarva »; keveset igényel a világból. Pedig ő teremtette a világot, de mint lelke remekét, nem mint szellemének megölőjét. Csak annyit a világból, amennyi szebbé, erősebbé tesz, amennyi fejleszt; ami pedig sorvaszt, szárít és perzsel, abból minél kevesebbet. A kultúra s a modern élet e kérdést nem érti; sokat akar élni; mint a légy, mely légyvesztőre száll. Én akarok élni, azért erős, mértéket s fegyelmet tartó életet nevelek magamban.

c) « Jászolba fektetve »; maga számára az alacsonyt s igénytelent választotta, mint tiszta, estalkonyú eget, melyből leemelkedjék finom rajza az igazán nemes emberi életnek. — A világ pedig szereti a mámoros, homályos, nehéz atmoszférát; nem akar öntudatra ébredni, csunya képet látna. Jézusom, én lehajtom fejemet barlangod nyirkos kövére; oszlasd szét az igézetet, törülld le szememről a káprázatot; látok magamban sok nyomorúságot, de az új ember képe, a te képed is ragyog felém s biztat, hogy magamra öltsem vonásait.

* * *

Miért hívja a pásztorokat? a) Az angyalok kara fönt s a pásztoroké lent énekelte az első karácsonyi officiumot. Két kar: fölség és egyszerűség. Istenünk is

ilyen itt; ragyog végtelenségének arculata, de ei van takarva gyermekarccal. Mi abban a hitben, mely a végtelent egyszerűségben keresi, akadunk rá Istenre s mindenre; ráakadunk az Úrra Bethlehemben... s az Oltáriszentségben; mily boldogító s vakmerő igénytelenség. Ráakadunk apró, közönséges cselekedeteink örök értékére; ignoráljuk a Végtelennek nehézségeit, az örvényeket s kinyitva szánkat, azt a vakmerő szót mondjuk, hogy « Atyánk ». — De hisz nem Bethlehemben ereszkedett le hozzánk először. Leereszkedett, mikor gondolt világot, csigát-bigát, csacsogó hullámot, táncoló napsugárt; de mindenek fölött akkor, mikor gyermek lett s ez együgyűségében isteni méltóságra s erőre emelte az emberiséget. — Imádlak téged, együgyű kis gyermek, szólj hozzám, hozzám, kinek egy ügye, egy kincse van: halhatatlan lelke; taníts meg, kérlek, az Isten gyermekeinek azon merészségére, mely nem akad fönn azon, hogy közel van hozzá az Isten, hanem gyermekszívvel néz rá és gyermekajkkal szól hozzá; szólj, Uram, az együgyíihöz, kinek együgyűsége a legfölségesebb művészet, mindent Istennel kitölteni; kinek együgyűsége öröm, vidámság, boldogság!

b) Azért hívja a pásztorokat, mert nincs lelkükön a világélet terheltsége... ők nem letört, elcsigázott emberek, kiket megmérgez szívben, kedélyben a kultúrmunka s a gazdasági élet harca és gondja. Ők nem fonnyadt, blazirt lelkek, kik belefáradtak s belekeseredtek az életbe; kiknek a hit, a vallás legfölebb ír és vigasz. Isten ments! Csakis írt és vigaszt keresni és jajgatni, az kórházi hangulat; a vallás nem beteges érzület, hanem lelkes szolgálata a mi Urunk Istenünknek. Ne legyünk mi lézengő rekonvalescensek, kik az Urat csak betegápolónak nézik. Érte s neki élünk s halunk! Erőteljes élet a mi Istenszolgálatunk. Tehát bele ifjú erőkkel, nagy aspirációkkal, önzetlenül.

c) Azért hívja a pásztorokat, mert nem elpuhultak. Esőben, szélben, csillagos, téli éjben virrasztanak nyájuk mellett. Különös szimpatiája van a lelkek pásztorának az éjben virrasztó pásztorok iránt. — A kényelem, a kényesség nem a lelkek fészke; száraz, ropogós gallyból van az rakva, mint a vadgalambé. Nélkülözésekkel is neveljük a lelket; köves földet szeret. Sziklákat, melyeken lelki világ fejti ki pompáját, meg lehet szeretni. « I nostri benedetti sassi », mondták a vegliaiak, mikor szép, termékeny vidékről vetődtek haza; édes, áldott sziklák, a hit magaslatának s az önmegtagadásnak sziklái; áldott sziklák, ha édesebb, nemesebb, lelkibb élet fakad belőlük és rajtuk.

* * *

« *És azonnal mennyei sereg sokasága jön az angyalhoz.* » (Luk. 2, 13.)

a) Ragyogó angyalok, tüzes lelkek, elragadtatással lebegnek a barlang fölött. Legédesebb éjük, ilyen még nem volt; lehúzza őket vágyuk, leköltöznek a földre. S itt kiömlik harmóniás lelkük melódiákban, édes énekben. Agitato... agitato... Lágyan, imádva, epedve, forrón dagad ez a szent kantáte. S miért dicsérik a kisdedet? Megalázta magát. Itt is, a kereszten is. Ott az Isten felmagasztalta nevét, itt angyalokat küldött. Hol alázatos az Úr még? az Oltáriszentségben; igaz, igaz; ott meg én vagyok dicsérő, imádó angyala. « Lauda Sion Salvatorem »... Jönnek hódolni, mint a kardinálisok az új pápának... Jönnek némán; angyalfejekkel van tele a lég. Mily igéző látvány.

b) « *Dicsérvén és mondván: Dicsőség a magasságban Istennek*». E gyermek dicsősége a magasságbelinek. Igen, az. Az ég nem úgy, a virágos föld nem úgy, mint ez az emberiség. A legkedvesebb isteni vonások e lélekről váltak le... ó be jó. Tükrözés, ragyogás, meleg. Érte áldjuk leginkább az Urat! Dicsőség annyi, mint elismerni

s hirdetni valakinek kiválóságát. Tehát dicsőség ott van, hol értelem lakik... a magasban. Ha örök, síri csend volna, mint a déli jegestenger ragyogó jéghegyei közt: ha csillagok s világok imbolyognának a mindenségben, mint körben járó füstölők s thymiama s indiai füvek égnének bennük, de sem ember, sem angyali szellem nem élne a világban: akkor az Isten dicsősége még ki nem gyúladt volna. Dicsőség abban van, mikor a lélek eltelik ámulattal s ajkáról ellebben a fohász: Uram, én Uram, mily csodálatos a te neved az egész földön! Arra való a lelkem, hogy az Isten dicsősége gyúladjon ki rajta s az Isten dicsérete csengjen meg benne. Memnon szobra minden lélek, a napsugár rajta zenévé olvad. Kulcsa a létnek; értelmetlen nélküle a lét. Mily nagy a kötelessége Istent dicsérni, műveit csodálni, csillagain, virágain éldegélni s önmagában is Isten dicsőségévé válni!

c) « *S békesség a földön a jóakaratú embereknek.* » — Nem halál, hanem harmónia. Békét kell teremtenem magamba, hogy vérem, ösztönöm, szenvedélyem engedelmeskedjenek jóakaratomnak. Jóakaratom akkor lesz, ha ész és hit világoskodik nekem s e kettős világosság nyomában erősen s kitartóan akarok. Jóakarat nem annyi, mint lágy, engedékeny, cukorvizes akarat; jóakarat az, mely a célnak megfelel; tud kemény, tud lágy, tud édes, tud szigorú lenni, ahogy azt az Isten akarja. — Akkor békém lesz Istennel, emberrel s önmagammal. Ó, mily nagy jó, de egyszersmind ritka jó a jóakarat, mely a bűnt kerüli, a rosszat legyőzi, a bajt elviseli! Kezdjek jót s jól akarni; ez a földi mennyország, az égi dicsőség.

* * *

Mi által leszek boldog? Jóakarat által. « Pour le vrai bonheur moins de connaissance suffit avec plus de bonne volonté de sorte que le plus grand idiot y peut par-

venir aussi aisément que le plus docte et le plus habile.» (Leibniz, Nouv. Ess. II. 21, 67.)

a) Tehát jót akarni mindenekelőtt, az Isten szent akaratát mindenben, akár egészség, betegség, akár küzdelem, béke, akár kísértés, vigasztalanság, gyarlóság, vagy haladás legyen a sorsom. Amit ilyen körülmények közt az ész s a hit inspirál, azt igazán akarni. Mi a jó — kérdezem — itt és most? mi a jó e kellemetlen körülmények közt, e száraz, kelletlen hangulatomban, ez ellenszenves emberekkel szemben? S mivel tudom, hogy kedélyem elváltozik, könnyen színt cserél, azért lelkes s áldozatkész akaratra kell szert tennem, hogy tudjak mindig eligazodni az igazi jó iránt. Mit használ patvaroskodni, kibújni, csűrni-csavarni? Mitől szabadulsz ezzel? legföljebb a jótól s belegabajodol magadba.

b) A jóakarat jót tesz, másnak hasznára válik, szolgál, megkönnyíti másnak az életet s a több, jobb életet közvetíti. Iparkodom, hogy mások jól érezzék magukat, hogy boldogok legyenek. Mily fölséges indulat, ha valaki fölteszi magában, hogy ma másnak hasznára akar válni, jóindulattal közeledik az emberekhez, zsémbesség, nehézkesség, keserűség, kelletlenség nélkül.

c) Ezt a lelkületet át kell élveznem. Kell, hogy a jót öntudattal cselekedjem s lelkem e meleg s nemes vonásait észrevegyem s élvezzem. Ez élvezettől örömmel telik el szivünk. Ha ugyanis egy szép vidék, vagy a tenger fölsége, vagy a flóra bája eltölti lelkünket élvezettel, mennyivel méltóbb dolog, hogy a lélek szépsége is így hasson reánk. Ne féljünk attól, hogy önhittek s büszkék leszünk, vagy hogy az Úr szavai ellen teszünk: ne tudja meg bal kezed, amit jobbod művel; mindez nem akar minket eláltatni a szolíd, igaz jóság öntudatától. Öntudat nélkül jóság nincs s ha megvan a jóság öntudata, akkor örülnöm is kell rajta. Ez az öröm lelkesítsen, buzdítson mennyei édességével a jónak további gyakorlására. A jónak élvezete lesz az erény

igazi biztosítéka szivünkben. S ettől az átélvezett jótól lesz majd kedvesebb s megnyerőbb egyéniségünk s még külsőnk is.

d) A jóakarat tiszta, harmónikus lelkületet teremt bennem. Kizárja belőlem azt, ami letöri az életet, ami diszgusztál s kedvemet veszi. Elsimít gondolatokat, melyek szétszednek s kiédesít érzelmeket, melyek keserítenek. Szenvedélyeinket s rendetlen hajlamainkat túltengeni nem engedi, legyenek akár nemi, akár érvényesülési, rátartós, vagy kislelkű irányzatok. Az érzékit magában véve nem nézi rossznak s egységet teremt test és lélek közt. Hát nem bűbájos hatalom a jóakarat? « Ha akarsz az életbe bemenni », mondja Jézus, «akarj s bemégysz! »

* * *

« *Jesu Gaudium Angelorum!* » *a*) Látni a végtelent, mily kicsiny lett... a távoli csillagok urát s a bethlehemi istálló csecsemőjét; ez is Ő, az is Ő. Isten született a földnek, tehát gyermek lett s e gyermek szivébe, szemébe s ereibe belefért egészen! Ó szuverén hatalom, mely « minden »; nagyban s kicsinyben egyaránt! Ez angyaloknak való vizió, cherubimoknak való harmonia; ettől megesuklottak térdeik, lekonyultak szárnyaik, földreborultak arcaik s teljesedett a prófétai szó: s imádják őt Isten minden angyalai. Tették régóta ott fönt, háromszor « Sanctust » énekeltek, teszik újra itt lent. Jákob létráján szállnak föl-le s csodálkozva nézik, hogy melyik hát a tulajdonképeni mennyország, az ott fönt vagy ez itt lent? Akár fönt, akár lent, az mindegy; ahol Isten van, ahol a szerető, édes, boldogító Isten van, ott van a mennyország. Ezt a mennyországot hordozd.

b) Legnagyobb öröme van a karácsony angyalának. Oly áhitatos ő, mint az Annuntiatio angyala... oly vágyódó s küzdelmes, mint Dániel látomásának angyala...

Talán ugyanaz a Gábor arkangyal a karácsony angyala is... fölvette a legszebb ruháját s lejött örömben; azért « nagy örömet hirdet ». — A lélek ruhája az érzület... barlang, szalma, jászol körül is « nagy öröm » lehet... Bennünk van az erkölcsi nagyság, szépség és öröm, fejlesszük s élvezzük azt.

c) S vele örvendeznek társai... az angyali légiók! Mily viharja az örömnek a « coelestis militiában », mely nem ingerekkel dolgozik; életet fonnyasztó, lelket mocskító örömökben elfárad. Ó lelkem, tiszta örömökön nőjj nagyra! Becsüld meg véredet s erődet. Az igazi öröm az élet ereje s virága. « Coronemus nos rosis », én is mondom, de erős, vidám, egészséges arcunk rózsáival. Az örömhöz mindenekelőtt nagy lelkiismereti tisztaság kell; erre legyen gondunk.

* * *

« *A pásztorok szólának egymáshoz: Menjünk el Bethlehembe s lássuk meg e dolgot, melyet az Úr jelentett nekünk.* » (Luk. 2, 15.)

a) A pásztorok buzdítják egymást: gyerünk, gyerünk; szivük izgatott, az beszél. Lehetetlen ellenállniok az örvendező vágynak. — Isten indítja az embert sokszor; a kegyelmek árjában úszunk; impulzusokkal van telítve lelkünk. Az életnek is vannak ingerei, az ifjúságnak lelkesülése, a férfikornak kötelességtudása, de mindenekfölött az Istenszeretetnek van tüze, van égbe nyúló vágya. Ez, ez indítson; ennek szolgáljunk; ez után járjunk! Mondjuk gyakran: érted teszem ezt meg azt; érted, Uram, mert szeretlek.

b) Engedelmeskednek az angyali szónak; nem küldték őket, de hívták; nem szóval, de lélekkel. Isten is hív így gyakran. Nem parancsol, de hiv. Ó, Uram, legyen érzékem, hogy kiérezzem, hogy mit akarsz tőlem. Kész az én szivem minden tetszésedre. Tetszést kiváltani a végtelenben, az öröm visszhangját kelteni a föl-

ségesben, derűt önteni e mérhetetlen óceánra, mily öröm és dicsőség. A zsoltáros mondja, hogy ránk derül az Isten arca, ha jót teszünk! Érezzük ezt át és örüljünk neki.

c) A buzgóság, mihelyt megindulnak, föltartóztathatlanul ragadja őket. A szerető lélek szenvedélye a buzgalom. Csendes, de erős, mint a Duna folyása; nem loccsan, nem csobog, de nincs az a hatalom, mely föltartóztassa. Úgy indulok, hogy haladjak; tenni, tenni akarok; jól tenni s minél többet s öntudatosan tenni s nem akarok ebben kifáradni, mert nem ember kedvéért, nem színre, hanem az isteni értékért teszem, mely fölgyülemlik bennem jócselekedeteimben.

* * *

Szent István vértanú napjára. Miért nő a karminpiros barátszegfű a köves lejtőkön? Az a helye. S miért nő a bethlehemi barlang lejtőjén a vérpiros vértanúság, a jászol mellett szent István véres pálmája? az a helye: az a köves, sziklás meredek part.

a) Krisztus szelleme erőben nyilatkozik meg; barlangjánál őrt a vértanúság áll. A gyermekarcból az áldozatok lelke néz ránk; a világba bevonuló kisded jászolban fekszik, de véres pálmaágak suhognak fölötte; a Glória éneke békét emleget, de kardok, bárdok, vadállatok árnyai ijesztenek a sötétségben. Ah, itt lélek érvényesül s az küzdelem s fájdalom nélkül nem esik meg. Nem félek áldozattól, hisz lelkemnek szól.

Ó, véres kisded, « sponsus sanguinum », vérrel van behintve utad. Jászolod körül fenevad módjára gázol kisdedek életében Heródes; utánad hinti a pusztába siető nyomaidra az aprószentek vérét; az első virág, mely jászolodhoz simul, a vértanuság piros virága. Kisded Jézus, itt nyilatkozik meg szellemed! Neked *vér* és *könny* kell s te eljöttél, hogy magadat átadd s véredet értünk ontsd; de a mi vérünket is kívánod!

Tartsuk ezt mindig szem előtt s ne idegenkedjünk soha könnytől s áldozattól s ha kell, vértől sem. Még vallásos, édes érzelmeink se tereljenek másfelé. Virágaink közt az első a « rosa martyrum ». Uram, itt vagyok áldozatra készen; józanítson ki önzésemből a szent karácsony lelki fölértése.

b) Gyönyörködjünk a lelkeknek érvényesülésén István vértanúban. Hit, kegyelem, lelkesülés, szépség, csodák, bölcseség, Istenszeretet egész az elragadtatásig. A prófétai lelkesülés nagy argumentumaival lép elénk s az égbe néz. Lélek, mely arról beszél, mit az égről leolvas! S ezt a lelket kiüldözi a földről a csőcselék. Paradigmája a lelki küzdelmeknek. Agyonkövezték; tehát legyőzték? dehogy győzték le; ő győzött, de szenvedve! Hogy is ír szent Pál a mi hőseinkről: « megköveztettek, kettévágattak, megkísértettek, kardrahányatván meghaltak, kikre nem volt méltó e világ. » (Zsid. 11, 37). S ezekből épül föl Krisztus egyháza: valamint a régi Rómához vezető utak sírokkal voltak szövényezve s az élők kapuihoz a holtak városán kellett átjutni: úgy itt is a diesőséges Istenvároshoz az út sírok közt vezet... Gyönyörű síremlékek; s valamint azok a sírok óvásul szolgáltak, hogy a pezsgő élet, az élvezet egyensúlyunkat tönkre ne tegye: úgy itt is ébresztik erkölcsi erőnket. Legyünk kitartók küzdelmeinkben s tűrjünk el ellenkezést. Kell tűrni, de ne hagyjuk magunkat kettétörni; az oszlopnak nem szabad kettétörnie, — a láncnak nem szabad kettészakadnia; az erények, a kötelmek mindmegannyi láncok s oszlopok az erkölcsi rendben. Engedelmességünk oszlop, szeretetünk lánc, türelmünk horgony, alázatunk sziklaalap. Ha feszül is, ha reng is, de ne szakadjon s ne roskadjon.

* * *

Az első diákonus. Az Úr bölcsőjénél az egyházi évben áll: *a*) az első diákonus, a szeretet szolgája; ezt

a hű szolgát állították ide. Kommentárja a Megváltó szeretetének, szive az övé és vére. A szivét a gyöngék szolgálatára ajánlja. Te is ezt tedd! Telve van kegyelemmel. Ó legyetek szolgák, kik a jászol mellé vágytok, a szeretet praktikus kiszolgáltatói. Krisztus szeretetet hozott; ti meg kiszolgáltatjátok először testvéreiteknek, azután minden embernek. Az anya, a tanító, a szolgáló, a hivatalnok, a póstás, a kalauz mind Krisztus iránti szeretetből szolgáljon; akkor lesz öntudata édes és élete kincses.

b) Az első vértanú Krisztus, a vértanúk feje; szent István utána indult. Kenyeret adott s követ kapott, de a kő édes volt; «lapides torrentis illi dulces fuere» s vére párázatában látjuk Saulus jelenetét Damaszkus előtt. Szeretetet vetett s gyűlöletet aratott; de Stefanosz a koszorút magasra tartja s a jászol elé teszi: ez a tied. Lelkem, ez a véresen piros, ez a kegyelemben ragyogó «sponsa sanguinum» a tied! Aki vérrel dolgozik, az erős köteléket szakít, ha gyilkos s erős kötelékeket fűz, ha szeret, erős kötelékekkel fűzi magát az Úrhoz «in sanguine». Mi is mindennap reggel vérben szerződünk. Ó a vér melege olvassza föl szivünk jegét s Krisztus véres áldozata sugalmazza lelkünket. Mit ne tennék Krisztusért, ó édes, ó véres, vérből való, véredben lekötő, véreddel éltető Jézusom!

* * *

Evangélista szent János ünnepe. a) «A tanítvány, akit az Úr szeretett» s ezért közel akarta magához Táboron épúgy, mint az Olajfák kertjében — maga mellé ültette az utolsó vacsorán s keblén pihentette; keresztje mellé állította s anyját neki ajánlotta. S a tanítvány érzi e végtelen kegyet, szive túlárad s hirdeti: én vagyok az, kit az Úr szeretett! Elbirja-e a pásztorleány a király szerelmét, ki koronáját osztja meg vele s trónjára ülteti; ha boldog is s büszke is, de a lelke tulajdon-

képen mindig ittas a szeretettől s nem csoda, ha hajtogatja: én vagyok, kit az Úr szeretett. Nem száraz szó ez, nem elbeszélés és konstatálás, hanem pátosz, ének és boldogság. — Krisztus szeret engem; ez kincs és dicsőség. Szeretetében növekedhetem, fokozhatom azt, barátsággá szellemesíthetem; ez legnagyobb ambicióm! Finomság, szívtisztaság, barátság, hűség vezet oda.

b) Lelke e szeretettől lett finom; megtanult szeretni; az evangéliumot ő írta meg a szeretet jegyében. Szive tele van, ajka beszédes, szeme éles; a mester titkait ő tudja; tudja, hogy ki árulja el; a genezáreti tavon ő ismeri meg; a parton ő megy utána, pedig a Mester nem őt hívta, hanem Pétert. Sokáig él, hogy szeretni tanítsa az egyházat; nem vértanú, hogy a csendes, mély szeretetre utaljon, mely vérontás nélkül is egész szivet ad. Ez a mi szentünk; szerény, alázatos, hűséges, kitartó, igénytelen szeretetünk szentje. Ne álmodozzál vértanúságról; az talán csak álom; de szeress; azt kiválthatod.

c) Szeressük Jézust érzelemmel is. Hisz az Oltáriszentségben, pláne még a tért véve is, közel van; szőnyeges, virágos az oltára, selymes a tabernákuluma. Legyen körülötte minden tiszta, fényes, kedves.

Viseltessünk szeretetreméltóságával szemben természetes szivélyességgel; hiszen a szeretet érzelmes; vannak énekei s meleg tekintetei, vannak virágai s koszorúi. Aki mást szeret, az kellemes benyomásokat vesz tőle, mintha a tavasznak lehelete csapná meg arcát; «oleum effusum nomen tuum». Jézus is akarja, hogy ragaszkodó szeretettel viseltessünk iránta, azért tetszett neki Mária kenete s Simon farizeus ellen is azért van kifogása, mert nem volt iránta figyelmes, gyöngéd szeretettel; lábát meg nem mosta, csókot nem adott neki, hajját meg nem kente.

Krisztus nem stoikus; egyháza sem az; balzsammal keni meg kelyheit, hogy az Úrvacsora balzsamos,

illatos legyen; s az Úrnapja virágos, koszorús ünnep. Ne kössük meg az emberi szivet; «diliges Dominum ex toto corde tuo»; corde, corde; szeresd az Istent a te érző szived szeretetével.

* * *

A legnemesebb imádság a hála imája. *a*) Van ima, mely a szív ösztönéből fakad, melyet végre is valamiféle önzés sugall. Roppant természetes, még ha természetfölötti is; érdek-ima. Nem dobunk rá követ. Az ember gyönge, tehát imádkozik, jól teszi; gyönge s belátja, hogy rászorul az Úrra; kér kegyelmet, liheg a lelke; hite is rászorítja: «nélkülem semmit sem tehettek», s jóllehet az Isten folyton ad, mégis akarja, hogy kérjük. S a kérés vájja a kegyelmek árkát. — A veszedelem is késztet imádkozni, hiszen a pokol örvénye fölött vezet az út s a halál leselkedik ránk. «Uram, ments meg, mert elveszünk!» kiáltották az apostolok, a nélkül, hogy előbb mondták volna: «Uram, taníts meg imádkozni»; tudtak imádkozni, mert veszedelemben forogtak. Én is tudok imádkozni, ha nyomorúságom s szükségleteim öntudatára ébredek; az öntudatlan nem imádkozik, a kő, az állat, a bamba ember.

b) Van ima, melyet nem érdek, nem haszon, hanem szeretet sugall, szeretet Isten, lélek, jegyes, gyermek, jóbarát iránt. Így kiált Sámuel az Úrhoz, mert szeret; így az apostol a lelkekért, az anya a gyermekért. Kiérzik az imákból a szeretet, de az is, hogy még mindig keresnek, akarnak valamit; magukat még csak felejtenék, de azokat, kiknek üdvét szivükön hordozzák, el nem felejthetik. Mintha azt mondanák: «Ah Uram, lelkemet adom értük, de mentsd meg lelküket! Szeretem őket, azért szenvedek!» Szent, nemes imádság ez, de ez is keres valamit.

c) De van végre ima, hol nem akarunk, nem keresünk semmit — hol csak elismerünk, csak adunk; hol

az önzetlen lelkiség úgy árad szivünkből, mint az illat az éjjel nyiladozó virágból; hol lelkét, köszönetét, szeretetét leheli ki a szív, ez akkor van, amikor hálát ad: Gratias agimus Tibi! Confitemini Domino, quoniam bonus. A hála igaz szeretet. Ha kérdezed: mit kívánsz? feleli: semmit! Ha kérdezed: mit csinálsz? feleli: szeretek. Szeretem az Urat! Jó ő, jó, örökké jó s kiárasztotta jóságát; akarta, hogy meleg legyen a világon — meleg s hogy érezzék melegét! akarta, hogy érezzék, hogy tőle van minden: az élet, az ébredés, az erő, a mély világ bennünk s a nagy világ körülöttünk, mely arra való, hogy lelkünket szinezze, hangolja alakítsa, gazdagítsa, szépitse, emelje... tőle van ez mind, tőle, a szerető Istentől. S mennyit tesz értünk! virraszt, dolgozik, segít, éltet, mindezt értem! Ah igen, a hála édes érzetével megkoszorúzza irgalmait bennem! Gratias, Deo gratias! S boldogítani akar örök élettel s bevezetni, magához, hol többé nem kell már küzdenem s kérnem, mert lesz mindenem; de hálát adnom ott is örökké kell; a hálátadó imádás ez, a mennyország istentisztelete; a hála a boldogult lelkek imája s nem vagyok-e én is boldogabb, ha szívből-lélekből imádva-áldva hálát adni tudok! Ó igen, hála, hála az Úrnak.

* * *

Adjunk hálát szívből az Úrnak. a) Szilveszter estéjén elfogódott a szivünk, mintha egy édes valamitől kellene búcsúznunk, mintha egy jótékony kezet kellene utoljára megcsókolnunk s könnyeinket ráhullatnunk! Visszanézünk a multba s az Úr szeretetével szemben találjuk magunkat, aki kegyelmeivel árasztott el, mint eső szitál ránk, mint napsugár szóródott lelkünkre; izzó parazsat hullatott ránk! Fölhasználtuk-e az időt, a kegyelmeket, a sugallatokat, lelkünk indulatait, szivünk gerjedelmeit, az élet nemes vágyait, a belső és külső világ erőit? Tisztábbak, nemesebbek, különb emberek

lettünk-e? Vagy vétkeztünk tán nagyon, súlyosan és sokszor? S tán úgy éltünk istenfeledésben és szívkeménységben? Mily szegény s örömtelen élet! Vagy Istenhez tértünk s megbántuk bűneinket s irgalmát élveztük? Elmerengünk a napfényen, a jólét, az egészség, a siker napfényén — borzongunk sok homályos, kínos árnyon, a keserűségek, kisértések, küzdelmek, betegségek, veszteségek éjszakáján; visszaemlékszünk a rózsákra, az öröm, a vigasz, a vígság virágaira s egyszersmind a sok tövisre, mely nem lábunkat, hanem szivünket szúrta. S mégis, mégis forró, imádó szívvel borulok le előtted, Uram, s mindenért, újra mondom, mindenért, a keresztért csak úgy, mint szeretteted csókjaiért hálát adok. Szilvester estéjén összes emlékeim, hitem, vágyam s reményem öntudata nem virulhat ki másba, mint forró, őszinte, mély hálaadásba!

b) A hála által fejlik ki bennem az istenszeretet. Jótéteményekkel akar meghódítani az Úr! de addig nem hódít meg, míg hálásak nem vagyunk; aki nem érzi, hogy az Úr jó neki, az nem lesz hálás, aki pedig érzi azt, az már szeret. Ezért ajánlja figyelmünkbe jótéteményeit, figyelmeztet szeretetére s barátságára; hálót fon kegyelmeiből s azt egyre szűkebbre húzza meg körülöttünk. Ah igen, be kell látnunk, hogy szeret s hogy hálásaknak kell lennünk iránta. A finom lelkek mind hálásak; jóindulatért jóindulatot ajánlanak föl. Szent Pál szenvedélyesen hálás lélek. Szent János hallja az ég imáját s benne a hála akkordját. Az egyház hálás, Oltáriszentségét eucharisztiának vagyis hálaimának nevezte el. Hány Deo gratias lebben az égbe a szent misékből! A szent misét azzal a vigasztaló tudattal hallgassam, hogy Krisztus ad itt hálát értem is; egyesítem hálaimámat az övével.

c) Aki nem hálás, az lanyha. Van a lanyhaságnak több jellege; az egyik bizonyára az *érzéketlenség*. Az érzéketlen lélek nem becsüli az Úr kegyelmeit, leeresz-

kedéseit; nem tesz rá benyomást Jézus példája; nem forr fel szive az «eucharistiá»-tól. Ébressze föl azonban az ilyen lélek gyakran a hála érzelmét magában; tartson jó hálaadást nemcsak Szilveszterkor, de minden szent áldozás után; szorítsa rá magát e «noblesse»-re s meglátja, hogy felmelegedik szive. Viseltessünk érzékkel szivünk ez irányban való nevelése iránt az emberekkel szemben is; legyünk hálásak azok iránt is, kik külön nekünk szolgálnak, vagy közszolgálatban állnak; imádkozzunk vonatunk gépészeért, kalauzaiért, máskor ismét a cselédekért, a postásokért stb. Ezzel is sokkal nemesebb lesz szivünk.

d) A hála végre meghitt bizalmasságba vezet be. Az a nagy, komplikált, kuszált világ valahogy háttérbe lép s én úgy érzem, hogy az Úr voltaképen mindent nekem tett; nekem, értem tette; a keresztet is értem állította föl s a kereszt édes lesz, ha értem áll; az Isten édes lesz, ha enyém, ha az én kimondhatatlan jótevőm! Ime, ahol hála serken, ott istenszeretet, ott istenbarátság virul ki belőle. Ezért követeli is a hálát az Úr s kesereg, ha gyermekei háladatlanok: fiakat neveltem s ők... megvetettek engem. Populus insipiens... ah az esztelen, érzéketlen nép! Utálom a hálátlanságot s reflektálok, hogy ki iránt nem róttam még le hálámat.

* * *

A mult évet azzal zártuk be, hogy hálát adtunk mindenért; hálát életért, öntudatért, egészségért, erőért, munkakedvért — hálát barátságért, szülői, hitvesi, testvéri, gyermeki szeretetért, hálát a természet s a kegyelem minden adományáért: az új évet pedig kezdjük meg

a) hittel: hódoljunk meg Isten szent fölségének. Imádjuk őt, az élet s halál Urát s az idő s az örökkévalóság Királyát. Ez év első napján adományainak új sorozata előtt állunk. Ő adja nekünk az *időt* s buzdít: «redimite tempus», vegyétek meg az időt: időt adok.

de csak akkor lesz tietek, ha jó, nemes élettel, ha krisztusi cselekedetekkel kitöltitek. Ő ad *parancsolatokat* s kiszabja *kötelességeinket* s nekünk minden kötelességben az ő szent akaratát kell látnunk és teljesítenünk. Ő ad *tehetséget* és *kegyelmet*, hogy tiszta szívvel s öntudatos erkölcsi motivumokkal dolgozzunk. — Uram, élet és erő forrása, én a csepp a vedren épúgy kezeidből való vagyok, mint csillagos világaid; áldlak s örülök, hogy vagyok. Ez a szent öröm hajnalt fest ez év első reggelébe s e hajnalban lelkem a te pacsirtád. Kérlek, adj hitet, adj világosságot; nem tudom, mit hoz ez év, de bármit hozzon, ne sötétüljön el lelkem.

b) Kezdjük meg az évet reménnyel. Tenger az idő, vihar és napsugár, szerencse és baj jár rajta; de bizzunk; Isten segít. Remélem, hogy megóv bűntől, tévelytől, bukástól, rossz példaadástól, szívkeménységtől; ezek a lelki élet sötét oldalai. Ugyancsak remélem, hogy pozitív jóra s erényre megsegít s kialakul ez év folyamán a lelkem. Neki ajánlom gyöngeségeimet, főleg azt, mely jobban égeti öntudatomat; azt, melytől legelőször kell szabadulnom. Legyen új élet az új év! Lefoglalom az Isten segítségét s áldását szüleimre, gyermekeimre, hitvestársamra, testvéreimre, barátaimra!

c) Kezdjük meg az évet nagy szeretettel: Istené vagyok, ki szivet adott, hogy szeressek — lelket adott az odaadás s bizalom érzéseire — erőt, tehetséget sokféle tevékenységre. Szeretni akarom őt mindenekelőtt azáltal, hogy parancsait teljesítem s gyakorlati kereszténységet űzök: a nyomorultat segítem, a mezítlent ruházom, a tévelygőt jó útra terelem; jószivű leszek cselédeimhez s alattvalóimhoz, gondját viselem háznépemnek. S hogy ez évet szent szeretettel megszenteljem, megbocsátok ellenségeimnek s jót teszek azokkal, kik rosszat tettek nekem; aki átkoz, azt áldom, aki gyülöl, azt szeretem. Föltéteszem, hogy másokat meg nem szólok, tetteiket félre nem magyarázom, jó példát adok, senkit meg nem károsítok,

senkire sem irigykedem, fösvény nem leszek, szóval fölteszem, hogy szeretek.

* * *

« *És mikoron eltelt a nyolcadnap, hogy körülmetéltessék a gyermek.* » (Luk. 2, 21.)

a) Jézus szent vérének első serkenése. Vérével festi az újév hajnalát; vérével kíván le rá áldást. Kezd fakadni; a szent Szűz nézi, nézi pergő drágagyöngyeit, mennyországoknak, lelkeknek termékenyítő harmatát. Mennyi áhitat e tekintetben, mennyi édes rajongás ez arcon! Ez a vér — suttogja a szent Szűz — titka helyett, nyitja az én szeplőtlenségemnek is... ez a szent, szent, szent vér! Az Ő lelke van e vérben, « anima in sanguine »; e vérben van az ő piros, szerető lelke, benne van az ő tündöklő, lángoló lelke; e vérben van a világot fölébresztő energia! Így nézek én is a kehelyre szent mise közben; az ő vére, az ő vére — mondogatom — az ő lelke és ereje s az mind az enyém.

b) E vérontásban hódol meg a gyermek Jézus először a törvénynek: véres, fájó hódolat. De a törvény, mely nagyságunk s hatalmunk útja, természetesen áldozatot kíván testben, vérben. Fáj sokszor valami, amit meg kell tennem s meg akarom tenni szivesen. Hallom az Isten szózatát: « Vis spiritum? » « Da sanguinem ». Akarsz lelket? adj vért s ne kiméld!

c) A körülmetélés jelezte a lélek fegyelmezését: szivünkben kell körülmetélkednünk. Mint ahogy metélik a követ és oltár, a márványt és Madonna lesz belőle. Tele vagyunk durvasággal, darabossággal, érdességgel, alaktalansággal; törni, faragni, *cizellálni* kell a lelket, hogy szép kehely váljék belőle. — Főleg pedig engesztelésből a multért is kell magamat fegyelmeznem s úgy tennem, mint Heredia bűnbánó vésnöke: halálomban is kell még lelkemen, mint arany szentségtartón dolgoznom!

* * *

a) « *Hivaték az ő neve Jézusnak* . . . » (Luk. 2, 21.)

« *Az Isten nevei,* milyenek a végtelen, a fölséges, a független, a csodálatos, az Úr, nem vonzották a népeket, nem voltak varázs-szavak füleiknek, mert nem érezték ki belőlük azt az akcentust, melyen szivesen elmereng graecus és barbarus, dominus és servus; — nekünk mindnyájunknak *üdvözítő* Isten kell s azt jelenti a szó: Jézus. *Ime ilyen lett Jézus neve,* nagy név, mely öt betüjében öt világrésznek volt szánva s kifejezte az üdvözülés édes reményét, mely borókák közt épúgy, mint pálmák alatt képes sziveket boldogítani. Jézus, vagyis hogy az Isten üdvözít, ez a név az, mely legtöbbször van kivésve grániton, márványon, mely éreszárnyakon röpül ki legtöbbször naponkint a nyomdák gépei közül, melyről legtöbbet írtak, beszéltek, melyért harcoltak, vérzettek! Ez való nekünk, mert az üdvözítő s boldogító szeretetet jelenti — kedvesen folyik angyalajkról . . . s erőteljes, mint az Isten ereje, melyet jelez az angyal, « mert ő üdvözíteni fogja népét ». Isten nevei közül Jézus a legkedvesebb nekem; zene a fülemnek, méz az ajkamnak, kincs s erő a szivemnek.

b) Az egész istenség ég és forr e névben s e tényben: *az üdvözítésben;* az üdvözítés az Isten műve, mely mindent átfoglal és felölel, melynek alapzata az Isten teremtő mindenhatósága, koronája pedig az örök dicsőség, az istenült lelkek boldogságában. A teremtés s a megdicsőítés közt pedig az inkarnációnak titka fekszik összes szineivel és kellemével, lágy és érdes, mosolygó és véres változataival s az egészre rá van írva: Jézus. Jézus neve izzott az Isten homlokán, mikor teremteni akart: Jézus vagyis üdvösség . . . mert hisz végre is boldogítani akart. A Fiú-Isten nemzése szükséges folyamat, a Szentlélek örök eredése hasonlóképen, ott a szabadakaratnak dolga nincs; de igenis szabadakaratból teremtette a világot s ez a szabadakarat mindent, amit te-

remtett, boldogítani is akart. A világgal szemben tehát üdvözítő akarata van az Úrnak. Ó áldott és imádott legyen az Úr, aki boldogítani akar; aki éjjel-nappal teremt új lelkeket s örök üdvösségre teremti őket. A teremtés párkányához lépve szemléljük az örökkévalóság mélységeit, e mélységből látjuk kiemelkedni a világokat, onnan jött néhány évvel ezelőtt az én lelkem is! S mi emelte azt ki onnan?: az ő teremtő s engem boldogítani kívánó akarata.

c) De az Isten sokféleképen boldogíthat. Boldogíthat úgy, hogy a világ végén megtisztult földön, fájdalmak nélkül, teljes életerőben halhatatlanul éljünk, de őt nem látva; ez volna a természetes s boldog halhatatlanság. Ezt keveselte s természetfölötti boldogságba, saját dicsőségébe, fényébe akart öltöztetni; a teremtett lélek *istenisülésébe* fektette a teremtés célját! Ez aztán üdv... Jézus! Ezt a természetfölötti életet s dicsőséget jelenti a kegyelem s a megtestesülés. A megtestesülés hirdeti igazán, hogy « diligis omnia ». A megdicsőülés reményünk tárgya s hogy isteni életünk lesz, azt Krisztusban jelképezve látjuk, ki ember és Isten is, hogy mi is, kik emberek vagyunk, egykor isteni boldogságban éljünk. Jézus által van mindehhez reményünk és jogunk, bizalmunk és erőnk. Nemcsak nekünk, hanem minden nemzedéknek. Akiből, mint szőlőtőből a venyige, életét szivja minden lélek; általa jár a bánatnak Isten irgalmas bocsánata, az imának meghallgatás, legesekélyebb cselekedeteinknek örök bér. Ő varázsol földi életünk minden viszonyaiba áldást és boldogságot s halálunk síri éjében ő kelt ragyogó napot.

d) Gondoljuk el, hogy percenkint hány ezren támadnak lelki halálból életre. Pillanat alatt változik el a bűn sötétsége illatos, derüs pálmás kertté s a lélek, melyet azelőtt az Isten haragja üldözött, ismét gyermekévé lesz. Akár a keresztség vizében, akár a penitenciatartásban minden éledés, minden fejlődés, növekedés *Jézusból való.*

S a lelkek e nemes vértől belső szépségbe öltöznek és isteni erőtől duzzadnak s bár külsőleg szolgálók, mesterlegények, hivatalnokok, tanítók, parasztok, inasok, munkások, belül menyegzői ruhába öltöztetve, Isten kedvtelésének tárgyai. Ez éledés és ébredés, e fejlődés és szellemi iparkodás *Jézus neve* alatt megy végbe! Nincs erkölcsi irányzat több ilyen! Mindenütt megy végbe: kórházakban, templomokban, fogházakban, hajókon, vérpadokon, utcákon és mezőn, a műhely zakatolása s a gyár zúgása közt... Gyermekajkon és vén gonosztevők fogatlan állkapcsai közt zsong e név. Minél több érzéssel mondjuk, annál jobb s a legjobb, ha a Jézus neve van homlokunkra (gondolataink világára), szivünkre (jószándékainkra), karunkra (tevékenységünkre) írva s úgy írva, hogy következetesen át is éljük azt.

* * *

Jézus szent neve: *a*) Nagyhatalom; eget hajlító, poklot záró, embert szabadító hatalom. — A hatalmak, melyeknek szintere a piac, az utca, a színházak deszkái, az akadémiák, a trónok, a harcterek e dicsőséges imádandó hatalomnak csak kereteit alkotják; legjobb esetben neki szolgálnak, különben efemérek, egy darabig vannak, azután letörnek. Egyptom, Babylon, Perzsia, Róma hatalma... az eszmék, az intézmények hatalma.. a tudás, a művészet hatalma a fejlődés hullámai; míg ellenben Jézus hatalma *az égen*: örök engesztelés; *a poklon* az, hogy bezárja kapuit, *a földön* az, hogy kegyelmet ad, örök értéket. Azért értem, hogy mennyire különb név nekem Jézus, mint Caesar, Pharao, Plato, Goethe, Napoleon! « Hajoljon meg neki minden térd ».

b) Az erkölcsi világot mozgató hatalom. Bűnből kisegít, erényre indít; hitet gyujt, szeretetre nevel. Beláthatlan és szövevényes az útja, mint a napvilágnak az őserdőben. Bejárja a városokat s falvakat ez a név, mint a harangszó, mindenütt zsong. Végighúzódik életen, gyer-

nek-, fiú-, leány-, férfi-, nő-lelken. A néprétegeken áthat, mint a szivárgó víz a föld rétegein. Szent derűt és borút hoz, örömöt s bánatot; menyegzőkön emlegetik s betegágyak mellett s bánata is életet teremt. A gyermek dadogja piros ajkkal, a haldokló vele indul a másvilágba, hogy meglássa Jézust. Jézus a te neved ajkainkon hirdeti örök vágyunkat utánad!

c) Jézus nevében állította lábra Péter és János a templom kapujának bénáját: kelj föl és járj. Így állították lábra a világot az apostolok Jézus neve, vagyis üdvözítő ereje által, így az egyes embert. Legyen ez a név erőnk, melytől lábra álljunk... s haladjunk fáradhatatlanul. Különben megbecstelenítjük az Úr nevét, ha erőtlennek bizonyítjuk. « Hordozzátok Jézus nevét », vésétek ki éltetekben. Édes, édes Jézus, legyek dicsőségedre Jézus, reád emlékezés öröm, lendület, fölpezsdülés.

* * *

Jézus neve. a) A hit Jézus neve körül fonódik. Volt hit és babona azelőtt is, hit kevés, babona és tévhit sok; de Jézus neve jelzi a hit győzelmét s térfoglalását. Próbálkozott a hit azelőtt is; de nem volt napsugara. Sok apró, kis láng játszott prófétai lelkekben; de végre ránk hasadt Jézus napja. E név fény... isteni lelkek ébrednek hajnalában... hánynak lopódzik lelkébe s földerülnek. Életünkben ő az út, az igazság és az élet; halálunkban megnyugvásunk. Hogy gyúlnak ki e hitnek tüzei végig a világon; a missziókban, a keresztelt gyermekek lelkén s az én lelkemen is. Végre is nincs más világosságom, mint Jézus... szent nevének erejében megyek Üdvözítőm s birám felé.

b) Jézus neve reményem. Remélek örök boldogságot, kegyelmet, érdemet. Ő megadja, mert hatalmas. « Jesu potentissime, miserere nobis ». Ő megadja, mert jóságos és hűséges. Nincs más név, mely által üdvözülhetnénk. Mikor Jézus nevét bizalommal kimondom, fe-

szül a lelkem, szárnyait feszíti; belevág energiával az élet hullámaiba, mint a hajócsavar a tengerbe. Erősnek kell lennem s hajthatlannak Jézus erkölcsi törvényének megtartásában s eszményeinek szolgálatában. A törvény s a szeszély, az erköles s a divatos eszmék konfliktusaiban mindig Jézus szerint igazodom, hogy ne járjak úgy, mint a pogányok járnak elméjük hiúságában. (Efez. 4, 7.)

c) Jézus nevében járok szerető szívvel végig a világban. E név varázsa megszáll, finom illetésekkel érint, melegen és hathatósan kezel. Behatásai alatt megtanulok szeretni természetesen, közvetlenül, mesterkéletlenül, hősiesen. E behatások elől szétnézve a világban, minden, ami valaminek látszott, árnyékká vékonyul; a test, a vér, a szenvedély, a világ hatalmi szózatai hangot nem adnak e finom, aetheri zónában s másrészt az egész világ lesz áldozati fája e szerelmi lángnak. Legnagyobb kötelességünk és szükségünk e szent szeretetet birni és élvezni. Élvezni is; sokan azért nem fejlődnek a szeretetben, mert nem élvezik át magukban a szerető jóindulatot, szolgálatot, arckifejezést, beszélgetést; át kell élvezni minden szemerjét az isteni szeretetnek.

* * *

Jézus. a) Ez a név az «ember fia», a legelső ember neve. Jelzi a legnagyobb nagyságot, mely a földön megjelent. Lehet valaki nagy észben, tudásban, föltalálásban, művészetben, a beszéd, a nyelv, a kő, a festék, az ére kezelésében. Jézus nagy, de ő nem írt, nem faragott; kőre, lapra, vászonra gondolatait nem bizta, de élt s életében kialakította a mennyországot, telve szépséggel, örömmel és csöndességgel s aki lelkébe néz, akárcsak bokor alatt heverve égbe nézne; az ég egyre lejebb száll, mintha el akarná borítani az embert . . . ! Nagy az Úr Jézus! Nem vonult végig a földön hadseregekkel, nem változtatta meg a politikai térképet, de új világot

alkotott. Születése a történelem legnagyobb adata. Nincs geológiai, nincs históriai korszak, nincs csata és trónfoglalás, nincs fölfödözés és találmány, melyet össze lehetne hasonlítani Bethlehemmel. Vele lép föl az új nemzedék, « qui non ex sanguinibus, sed ex Deo nati, kik nem test és vérből, hanem Istenből valók ». Ez « istenfiak » fölismerik méltóságukat, szabadságot igényelnek, « qua libertate Christus nos liberavit, krisztusi szabadságot ». Pharaók, satrapák, pagódák is jeleznek kultúrát, de az emberi történetnek morális nagyságát Jézus adja. Ó, Jézus, drága, nagy, fölséges név; szent, szent a te neved! Áhitattal mondom: dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

b) Ez a név az Isten legszebb neve. Sok neve van: « csodálatos », « erős », « jövendőség atyja », a hatalom s könyörület neveivel tiszteljük. Jézus neve mindezeket fölülmulja; erőt, hatalmat jelent, de üdvözítésre; rettenetes, rémületes, de az ördögnek; aggressziv, ellenséges, de a bűnnek; kérlelhetlen, de a rossznak; nekünk pedig édes, mint a méz, erős, mint az Isten hatalma, bűvös, mint az olaj illata.

E szent név felé fordulunk *hitünkkel!* Amit keresünk, ő mutatja nekünk, ő ad irányt életünknek. Jézus szent nevével indul ki a hit. Apostolok a hirnökei, vértanuk a testőrei. E név erejében ébred a lélek, csillan meg a kegyelem; a vizek elevenek lesznek a keresztségben, a szavak életre támasztanak a penitenciában. A lelkek e szent név bűvkörében élnek s pihegnek. Az imádság általa nyer erőt... az engesztelés, az áldozat az ő nevében mutattatik be... Jézus, mink van nélküled?

E szent név felé fordulunk *reményünkkel!* Ez győz gyöngeségeinken s a bűn hatalmán. Minden rossz ellen ő biztat: küzdjetek... Nem tennők, ha ő nem mondaná. Kisérteteink, mint a tenger árja; elmerülünk; de az ő nevében a hullámokon is járunk. Confidite... ! E névbe van beleszőve, amiről a jászol, a kereszt, az Oltáriszent-

ség suttog. E szent név öt betűjében az ő öt sebe ragyog felénk s biztat szenvedéseinkben s kínjainkban! « Adjutorium nostrum in nomine Domini », mondja a szorongatott,... « sit nomen Domini benedictum », mondja a hálás szív,... « oleum effusum nomen tuum », mondja a sebzett lélek. Mennyi harcra indulunk ki e szent névvel! Jézus nevét adjuk ifjúságunk ajkaira; a tisztaság, az erkölcs e névvel áll ellent a rossznak; kisértéseinkben imádkozunk: Jézus segíts! E nevet suttogják szenvedők... betegek... haldoklók!

E szent név felé fordulunk *szeretetünkkel!* Az Isten végtelenül szeretetreméltó lett e névben. A szerető Isten, az üdvözítő Isten e névre hallgat. A világ is az Isten szeretetének kifejezése, a kinyilatkoztatás is, a próféták, a szentek is; de legteljesebb s legsikerültebb kifejezése az édes Jézus. Barátságra, jegyesi szeretetre Jézus tanít... Mennyi jegyes jár nyomában! Szentjeink érzelmei Jézus neve iránt, mint a virágzó őserdő illata. Mennyi epedés, vágy, fohász, utána... mily izzó, tapadó áhitat... mily lángoló, szenvedélyes szeretet a lelkekben iránta. « Pone me ut signaculum super cor tuum... » ó te hódító, lefoglaló, féltékeny szeretet, hogy vésted nevedet karjainkra, mellünkre, szivünkbe! Diesőségem is te léssz... « nomen scriptum in frontibus... » te koszorúm, te koronám! « In nomine tuo transgrediar murum... » mindent legyőzök veled!

* * *

A gyermek Jézus s a gyermekek iránti szeretet. Kiváló vonása az evangéliumnak, hogy a gyermekek iránt való szeretetnek mindjárt kezdetben két forrást nyitott: *az egyik az isteni kisdednek, az Úr Jézusnak szeme, a másik az Istenanyának szive;* az egyikből a gyermek könnye, a másikból az anya teje fakad; a keserű könnyet édes tejjel, a gyermek fájdalmát anyai szeretettel kell enyhítenünk.

a) Igen, kell; mert a kinyilatkoztatásnak első bemutatkozása Jézusban a szalmán fekvő gyermek lett, ki kacsóit édesanyja felé nyujtja; vágyik az elhagyatott Isten a halandó anya keble után. Az evangélium első képe az elhagyatott gyermek, első érzése a gyermek fájdalma, első éhsége éhség az anyai tejre. Az Istenországban tehát a fájdalom, mint a gyermek fájdalma, éhsége, mint a gyermek éhsége jelentkezik; a mezítlenség a csecsemő kisded ajkán panaszolja föl a pólyák hiányát; a hajléktalanság a született gyermek számkivetésében mutatkozik be. Az irgalmassági cselekedetek árnyékképen a bethlehemi barlangból vetődnek a világba s sürgetik a jóindulatot, mely békét hoz az embernek, hogy tegyen, segítsen a szenvedőkön, elsősorban a kisdedeken. A gyermek Jézusért kell könyörülnünk a szegény gyermekeken.

b) Ugyancsak e barlangból lép elő a kisdedet csillapító, könnyet törlő, meztelent ruházó könyörület a boldogságos Szűz ideális, anyai szeretetében. Itt kanonizálta Isten saját anyjában az irgalmat s az anyai szeretetet. Anyjában tüntette föl az isteni szeretetnek a világban oly gyakran nélkülözött gyöngédségét. Kemény a világ sora, gyakran ugyancsak nem látni rajta a szerető Isten nyomát; részvétlen s kegyetlen sokszor a természet s nem vesszük észre rajta, hogy az Isten szeretetben alkotta meg törvényeit; de ne zavarodjunk meg az élet változatain; fény és árny, halál és élet váltakoznak útjain s bármily kemény legyen is a természet rendje, beleállította abba is az Úr a szerető lelket, az anyát, a legédesebb szeretetet. A szent Szűz királyi nőisége s az Istenanya érintetlen szépsége bájt kölcsönöz a rideg barlangnak s a kemény isteni akaratnak. Ez az asszony ünnep a világban. Arcától, mosolyától, tekintetétől kedves lett a kemény és szigorú lelkiségnek megnyilatkozása, kedves lett az őt körülvevő szegénység, nélkülözés és félreismerés. Ó, be jó, hogy ez isteni asszonyt s

anyát adta nekünk s hogy nem nyomta el, nem homályosította el rajta az asszonynak, az anyának kellemét s hogy a szánakozó szeretet szépségét lehelte rá! Ez a legszebb teológia, a megkoronázott s fölmagasztalt szép természet. A szent Szűz belenéz a megtestesült Isten szemeibe s meglátja benne az emberiségnek való viziót, hogy szeretet által lesz az ember isteni s hogy könyörület s irgalom honoljon szivünkben egymás iránt, kivált a szenvedők s gyengék iránt. Legyen karácsonyi szeretetünk elsősorban a gyermekek iránt. Szeretetünkre vannak utalva, szeretetünk légkörében fejlődhetnek csak szerencsésen. A szent Szűz bája, szépsége és kelleme, az anyasággá nemesbült nőiség nevelik bennünk ez érzést. Hallgassunk e nemes, szent gondolatokra s tisztelő szeretettel emeljük föl a szegény, szükölködő gyermeket.

« Wer dies jemals hat empfunden,
Ist den Kindern durch das Jesukind verbunden. »
(Brentano.)

* *

« *És minekutána elérkeztek az ő tisztulásának napjai, Mózes törvénye szerint Jeruzsálembe vivék őt, hogy bemutassák az Úrnak és hogy áldozatot adjanak* ... » (Luk. 2, 22.)

a) Annyi anya ment föl arra a szent hegyre Ábrahám nyomában, de mindegyik megváltotta gyermekét s azon biztató öntudattal tért haza: gyermekem, enyém vagy. Csak egy anya találkozott, aki nem volt oly szerencsés, kitől Isten a bemutatást elfogadta úgy, hogy annak a gyermeknek életét kívánta — anya, ki úgy látszik, nem talált irgalmat — aki úgy látszik, ki volt szemelve, hogy megfizessen valamennyiért s hogy ránehezedjék az Úr keze s ez az anya nem a legrosszabb, nem a leghitványabb, nem a legnemtelenebb volt, hanem a legszebb, a legédesebb, a legnemesebb: a boldogságos szűz Mária. Miért? mert ha áldozatot hozni minden

léleknek ékessége és szépsége, nagy áldozatokat csak nagy lelkek képesek hozni: a legnagyobb áldozatot a legszebb lélek hozhatta.

b) Az áldozat a lélek ékessége. Mert az áldozat szeretetből fakad. Amitől elválsz azért, hogy ragaszkodjál máshoz, az mutatja szeretetedet; ez az elválás az áldozat. Elválunk pénzünktől, mert szeretjük a szegényeket — elválunk vagyonunktól a becsületért — élvezeteinktől a tiszta erkölcsért — vigaszainktól az Isten dicsőségeért... életünktől Krisztusért. A szent Szíztől Isten fiának életét kívánta s a Szíz elszakadt tőle szivében mindjárt, az első pereben s ezt készséggel tette: bár nem volt, mi jobban fájt neki; s ezt titokban tette; csak ő tudja, meg még valaki... dicséret nélkül, önzés, hiúság nélkül... Az Isten a szent Szíznek ezzel a tízpiros szeretetével aranyozza be a jeruzsálemi templomot. Szegény a templom, mondták a zsidók, nincs rajta aranylemez, mint Salamon idejében; a pogányok nem veszik majd számba; de az Isten mondja: ne féljetek; aranynál, ezüstnél fényesebb díszt s a tenger gyöngyénél drágább ékességet adok rá s ez az ékesség *az áldozat szeretete*.

c) S ez a legszebb dísze a közönséges, apostoli szentegyháznak. Az Isten mintha keresné s különös kedvét lelné az áldozatos lelkeken s azok a lelkek is mintha kiéreznék, hogy mi tetszik az Úrnak; észreveszik, hogy áldozatot akar; szivet, mely úgy szeret, hogy érte tűrni, nélkülözni, sírni, szenvedni tud. Az igaz keresztények házait ez dicsőíti és ékesíti. S kivált a keresztény nők járuljanak a boldogságos Szíznek s mutassák be vele áldozataikat, ki fiát, mint a szent Szíz, ha az Isten elviszi, — ki egészségét, boldogságát, hitvesét, — ki jószágát, becsületét, hírnevét, — ki szerelmét és szivének hajlamait. Ezek az igazán tiszteletreméltó lelkek. A világ nem tud róluk, de az Isten tud róluk s ez elég! Az áldozat fönségén, mely oly gyakori, vigasztalódhatik

meg lelkünk s az áldozat kereszténysége biztosítja igazán a világ számára a kereszténységet.

d) S mit tesz az Úr Jézus a szent Szűz karjaiban? Odaadja magát neki, hogy mutassa be őt az Úrnak. Nekünk is odaadja magát. Mienk ő; mienk embersége, szive és lelke, rejtett élete és tevékenysége, szenvedése és dicsőséges szentséges anyja és angyalai, egyháza és a jó cselekedetek, a szent misék, a purgatóriumban szenvedő lelkek keserve, a kegyelmek, melyek az elkárhozottaké voltak, a szentek szentsége és csodái s főleg Jézus szivének minden érzelme és érdeme. S az ember mindezt fölajánlja, ezzel kopogtat és közbenjár, mert «minden a tietek, akár az élet, akár a halál, akár a jelenvalók, akár a következendők». (I. Kor. 3, 22.) Ezzel ad hálát s bemutatja az Úrnak: Uram nézd, mindez az enyém s én felajánlom neked! Amit teszek, az ugyan kevés; ájtatosságaim, imáim sokszor hidegek! Szeretném dicsőségedet s felebarátaim testi-lelki javát előmozdítani, szeretném, de ha nem is sikerül, ime, még mindig gazdag vagyok. Téged mutatlak be az Úrnak főleg a szentmisében.

* * *

Purificatio et oblatio ... tisztulás és áldozat együtt jár a lelkek élettörténetében. Két oldala az éremnek; két életnyilvánulása a törekvő szívnek. Az anya áldozata az asszony tisztulása s nálunk is a tökéletesség az áldozat fokain jár föl-alá.

a) Az első fok az engedelmesség a törvény iránt; az első áldozat, melyet meg kell hoznunk. Akár Istenanya, akár koldusasszony, természeténél fogva Isten szolgálója. Istennel szemben mindnyájunknak, a szent Szűzön kezdve végig, imádó hódolat a kötelmünk, hódolat a megsemmisülésig. Ez a teremtmény érzülete, de kivált a teremtményé, mert egyre hallja az Úr ajkán: áldozatot nem akartál testben, tűzben, de teremtettél s

akartad, hogy teljesítsem akaratodat. Engedelmeskednünk kell. Az engedelmesség a szabad lelki világ rendje; belőle való a szépség s a harmónia. A fizikai rendben van a szükségesség, az erkölcsi világban az engedelmesség. Nem emancipálhatjuk magunkat alóla; époly kevéssé, mint a fölség, a szépség, az igazság alól. Szolgálok, Uram, engedelmességemben alakítasz engem; nem vagyok remek, de csak alakíts; készséggel fogadom minden illetésedet.

b) A második fok a készség a jobbra. Jeligéje: éljen a jobb. Többet adni, minél többet; minél többet a testiből, érzékiből, állatiból a több emberért, a több lélek és szellemért. A test és vér ugyanis hadakozik a lélek ellen; hadakozik a lélek is a test ellen. De áldozatokra csak szeretetből a jobb s a különb élet iránt leszünk képesek; az késztet az erénynek robotjára, mely vérbe s verejtékbe kerül. De ki ne adná ezeket a szebb, a finomabb életért?!

c) A harmadik fok a hősies szeretet. Az már külön lapra tartozik. Magamat felejtem, mert Istent lelkesen szeretem. « Nagyobb szeretete senkinek sincs, mint mikor életét adja oda valaki... » add oda életedet! Azt a szent Szűz megértette. Megértette, hogy Fia áldozatával a magáét kell egyesítenie. Meghallotta, hogy tőr járja át szivét s 33 boldog, názáreti évnek kéklő fátyolán át látta a keresztet s nem vesztette el lelke vigaszát s békéjét. Mit akarsz, Uram, tőlem? Mi vár rám a jövőben? Engedelmességet kívánsz-e, vagy vért s életet is? S mit adjak neked most, ugy-e valamit, ami áldozatomba kerülne, de amit üdvöm, haladásom követel tőlem? Ecce ego!

* * *

Gyertyaszentelő... tulajdonkép pedig Szűzszentelő. Elragadó látvány: a legtisztább s legnagyobb lélek a tisztulás törvénye alatt. Homlokán az érintetlenség mél-

tóságának fénysugara, szemeiben a tiszta lélek ragyogása; liliom és mirrha-illat ruháiban; karjain az isteni gyermek s ez a Szűz mégis tisztulni jön; érzi, mily szent s tiszta az Úr. A szent Szűz nyomaiban járnak a lelkek, kivált a lelkek anyja, az egyház, Krisztus jegyese, a Szentlélek orgánuma, a kegyelem hordozója, az Isten galambja, csőrében az olajfaággal. *Jellege a szentség!*

a) Megnyilatkozik ez hitvallásában, tanában, buzdításaiban, erkölcsi tevékenységében, erényeiben; « suspirat ad sanctitatem... » vágyódik a szentség után. E vágyat Jézus szivéből veszi. Jézus küldetésének virága az egyház szentsége. Érezte ezt Szent Pál: « Krisztus szerette az anyaszentegyházat és önmagát adta érte, hogy azt megszentelje, megtisztítván a víznek fürdőjével. » (Ef. 5, 25.) A látnok látja az egyházat, mint szép, koszorús jegyest. Szép koszorút, gyönyörü koronát font Krisztus az egyház hajába. Nem akarom elektelenïteni életemmel az egyház szentségét; lássék meg erkölcseimen, hogy a szentegyháznak hive s fia vagyok.

b) Nemcsak vágyik a szentség után az egyház, hanem leheli, neveli azt. Nevelt erényt s elbájolta vele a világot: angyali tisztaságot, istentiszteletet, hűséget, ellenségszeretetet, kitartást, bátorságot. « Magis timent virgines nostrae si ad lenones, quam si ad leones damnantur », leányaink inkább félnek a kerítőktől, mint az oroszlánoktól — mondotta Tertullián. Emelte a közerkölcsöt; szentsége eleven erő volt. Ah, ezen kell megismerni az egyházat; támasszon életre, mosson tisztára, alakítson, remekeljen. Célja, értéke, ereje, hivatása merő erkölcs. Ettől lett virágos a föld; szent lett China, Japán, India is. S most is hány lélek nyitja ki az egyház keblén szemét az örök világosságnak — hány emelkedik ki bűnből, homályból! Pedig most nehéz ez! Szerencsétlen hideg áramlatok járnak a világban s nagy a hajsza! Ki irányítsa a lelkeket, ki nyissa ki szemeiket?

c) S kire vár e részben a nagy föladat! « Ad vos o sacerdotes » — mondja a próféta. Papok, nálatok a « magisterium », az apostolság! Felétek nézünk elsősorban! Mutassátok meg, mennyi önmegtagadásra s világmegvetésre, mily tisztaságra s türelemre képes a kereszténység. Ne kompromittáljuk az egyházat. Hibáinkkal, bűneinkkel útját álljuk Krisztus művének; mert nem hisznek az evangéliumnak sem, ha azt gyönge erkölcsök hirdetik. — S végre a világ megveti a papságot, mely Krisztus szivéből nem tud tüzet s eucharistiájából világlegyőzést meríteni. Tisztelni s hinni fog, ha szentek leszünk.

* * *

« *És ime egy ember vala Jeruzsálemben, Simeon nevű, igaz és istenfélő.* » (Luk. 2, 25.)

a) Öreg, őszbeborult ember, nemcsak az évek dere van fején, de a tapasztalatok, küzdelmek, csalódások terhe a lelkén. Emberileg szólva, mondhatni: fáradt ember. Látta a világot, ismeri gonoszságát; szemei előtt szenvedtek kis bűnösök s uralkodtak nagy gonosztevők; látta a bűnt s az erényt bíborban s rongyokban; de ő maga « igaz istenfélő » volt, tehát értelmes is s kötelességtudó is volt. Értelmem is, hitem is, kötelességtudásom is azt mondja: ne a bűnt, hanem Istent nézd s aszerint tégy. Ha szemét van körülötted, sebaj, nyílj ki s légy virág rajta; ha felhős s ködös a táj, sebaj, szárnyad van, lendülj a felhők fölé! « Istent féld s tartsd meg az ő parancsait; — mert ez az egész ember. » (Eccl. 12, 13.)

b) « *Várván Izrael vigasztalását s a Szentlélek vala őbenne.* » A szívtisztaság ad bizalmat s halhatatlan reményt a léleknek. A remény a lélek kizöldülése s tavasza. A remény az éber, a rugalmas lélek sajátsága. Szeme egy más világba néz s virraszt az éjben. Ösztöne, hogy akadályokon s nehézségeken át, mint a gyökér a föld

rétegein keresztül, a gazdagabb, napsugaras életbe törjön. Óriási hatalom a reménylő ember; temperamentuma a küzdelem s a legnagyobb hatalom az örök életbe törő ember. Credo... vitam aeternam! A hit akkordjai a reményben győzelmi énekké, a világítélet viharjává fokozódnak s az isteni remény ekkor veszi el koszorúját. Ezt a reményt keltem fel magamban: remélek örök életet s isteni segítséget rá ma is!

c) « *És feleletet vőn a Szentlélektől, hogy halált nem lát, mígnem előbb meglátja az Úr Krisztusát.* » Nagy biztatás ez: nem halsz meg, míg meg nem látod Krisztust; azután pedig még kevésbbé halsz meg; mert aki őt meglátta, nem hal meg örökké. — Nem halok meg én sem, mert látom az Urat hitemben; a szkepszis éje nem borul rám. — Nem halok meg; nem nézek nirvánába, hanem a valóságos, substanciális végtelenbe. — Nem halok meg, nem öl meg az unalom; lelkem tele van értékkel s erővel. Virágos, fűszeres, tavaszos a belső világom: Isten lakik bennem s én neki élek; reggeltől estig mindent érte teszek.

d) « *És a Lélek által indíttatva a templomba jöve.* » Vágya Krisztus után volt nagy kegyelmekre való távolabbi előkészülete; a Lélek indítása a jóra, a közvetlen ráképesítés. Lélektől indíttatva, vagyis természetfölötti motivumból kell eljárnom, akár templomba, akár munkámra megyek. Lélekből, nem szokásból, nem gondolatlanul, fásultan. Lélekből, mely Krisztust megtalálja s fölismerje elsősorban a templomban, az evangéliumban, szentmise-áldozatában, Oltáriszentségében. Ha lélekkel járok, akkor rátalálok s nem járok idegenben.

e) Mily jól vezet a lélek... krisztusi találkákra. A mi önző vagy érzékies lelkünk pedig el-elvezet tőle. Más örömök, más érdekek felé más-más lelkek vezetnek. Az önzés lelke a legfinomabb s legfortélyosabb: jócselekedetekben is dicsőséget hajhász, imáiban is önmagát keresi, az Isten szolgálatában is csak vigaszt

szomjaz. Csoda-e, hogy nem találkozunk Krisztussal, ha ez vezet?

f) « *És amikor a gyermek Jézust bevitték szülői, karjaira vevé őt.* » Nem elég Jézust látni, nem elég nézni, hanem bírni, karjainkra venni, szivünkhöz kell szorítani őt. Ki érné be a látással? Mi egy kedves gyermeket megcirógatunk s átkaroljuk: az Istent is nekünk valóan nemcsak látni, de bírni, de átkarolni akarjuk áhitatunkban; ott akarunk lenni, ahol ő van; szólni hozzá, szivünkbe várni őt. Ezt akarta nyujtani nekünk az Oltáriszentségben. Az itt imádkozó lélek suttogása érthetőbb, mint az orkán szava, titokzatosabb s édesebb, mint az erdő zúgása; a kápolna csendje s bensősége emberibb, mint a tengerpart s az erdőszél. Azért nekem az Oltáriszentség közelebb hozza az Urat, mint az erdő, a tenger, a csillagos ég. Emberi módon kell bírnom s élveznem az Istent.

Nem elég az igazságot látni, azt vérünkké kell változtatni; azt élvezni, abból élni kell. Mit teszek érte? Keresem, kutatom, vágyódom utána, segődöm hozzá; szeretem, éneklem, olvasom, ízlelem, élvezem. Ehhez idő kell s én szivesen szentelek rá időt s munkát. Akik a külső tevékenységet ennek rovására sürgetik, azok roszszul tesznek; erős, bátor, kitartó, áldásos praxisra a lélek elmélyedése s megfeszülése, s a szív lefoglalása nélkül szert nem tehetek. Erőm titka a mélység, szárnyalásom a magaslatoktól van.

g) « *És áldván az Istent, mondá: Most bocsásd el, Uram, szolgádat a te igéd szerint békességben, mert látták szemeim a te Üdvözítődet.* » Most bocsásd el szolgádat e szolgálatból, a külső, ködös, távol vidéken végzett szolgálatból, hol éjjel-nappal készségesen szolgáltalak; szolgáltalak télen, vagyis kedélyem elborulásaiban; szolgáltalak tavaszkor s nyáron, vagyis szivem vigaszaiban; küzdve, bízva szolgáltam neked. Szivesen megyek, mert te bocsátsz el! akaratodból jöttem, parancsodra megyek;

éltet a remény, hogy jobb helyre bocsátsz el. Jobb jön ez után: hisz az Üdvözítő biztosít róla. Érzem a sassafras illatot a keserű hullámok felett az új világ irányairól. Üdvözlégy örök javak biztosítója, Üdvözítő! — Szívesen megválok földtől s élettől; mi tartson s mit szeressek rajtuk? Azért vannak, hogy lelkem az örök életre fejlődjék rajtuk, mint fészekben a madár a repülésre. Életem olyan, mint a télen kivágott fának tönkje, várja a tavaszt s az új fakadást.

h) « *Mert látták szemeim a te Üdvözítődet, kit rendeltél minden népek szine elé, világosságul a pogányok megvilágosítására s dicsőségül a te népednek, Izraelnek.*» Mert téged láttalak, azért homályosultak el szemeim minden másra. Az a « más » különben is csak fátyol, csak szimbolum; legtöbbször oly sűrűn szőve, hogy az arcot mögötte sehogy sem bírom kivenni. De a hit s az imádkozó vágy, a tiszta szív s az éles szem előtt lassanként kibontakozik a « facies Christi ». Mily arc ez! Aki látta, nem kételkedik s nem retteg; testvérünk arca! « Quando veniam et apparebo ante faciem tuam! » Mikor jövök már szined elé!?

Ez az arc fölvilágosít nemzeteket. Nem mint a déli jeges sark vulkánjai, melyek hat hónapos éjben s örök télben csóválják a tüzes erupciók fáklyáját, de nem indul meg senki e fény után; te nem így; te világítsz s vonzasz. « És elmegyen sok nép és mondja: jertek, menjünk föl az Úr hegyére s ő megtanít minket útjára és ösvényein fogunk járni. » (Izai. 1, 3.)

i) « *S mondá Máriának: Ime tétetett ez sokak romlására s föltámadására Izraelben s jelül, melynek ellene mondatik.* » Romlásunk is lehet az Úr! Nem hinnők, ha életünk nem magyarázná meg, hogy eszményeink vádolóink s kegyelmeink terhünk lehetnek. Csalárd a szív... Mennyi romlás csak egy életben is, hát még a világban! Mennyi rom, ártatlanság, hűség, becsület, tisztaság, hit, remény romjai; romok közt élünk. Iszonyú

hatalom a «mysterium iniquitatis!» Krisztus szegletkő, de malomkő, sőt sírkő is lehet.

Föltámadásunkra akar lenni; ez eleme; föltámaszt minden lelket: újjászül, elevenít, izzít, boldogít. Hány bűnös kel föl érintéseitől. Szentségei az élet forrásai. Ahol ő van, akiben van, az él. Spiritus et vita!

j) «*A te lelkedet is tőr járja át.*» Figyelmezteti a szent Szüzet Jézus keresztjére; ez a tudat a szent Szűz szivének már most is tőre, melyet magában hord; életáldozata. Tőre főleg az a tudat, hogy romlására is lesz szent Fia a lelkeknek. Szenved az ellentmondástól hitetlenségünkben, ellentmondástól bűneinkben. Csupa ellentmondás egy-egy élet Krisztus ellen. Az ellentmondás szellemének fejét összetörte a szent Szűz; ne szegődjem hát e szellemhez, mely ellentmond irgalomnak, tisztaságnak, szeretetnek, nagylelkűségnek, áhitatnak, bizalomnak; tőrt döfnek ezzel a szent Szűz szivébe.

* * *

Mi az áldozat? A szent Szűz az áldozat útjaira tért, Simeon áldozatról beszél és világosságról, melyet az áldozat gyújt. Uram, gyújtsd meg e világosságot, hadd tudjuk, *mi az áldozat?*

a) Az áldozat nem csak fájdalom, hisz fájdalom az állatvilágban is van elég, ahol áldozat nincs; áldozat csak az erkölcsi világban van. Az emberi élet is ismer sok fájdalmat, mely nem áldozat. Az áldozat ugyanis oly elválás és szakítás, oly fájdalom, amelyet az akarat győzelme jellemez; az áldozat veszteség nagyobb nyereségért, leszállás fölemelkedésért, elborulás nagyobb fény kigyúladásáért. A vértanú odaadja életét az örök életért — a szenvedő eltűri a fájdalmat az erény dicsőségeért —, akinek meghalt valakije, megnyugtatja szenvedő akaratát felsőbb akarattal; ime fájdalmak, melyeket lélek és erény felsőbb javakká alakítanak, vonások, melyek torzképet adnak, ha magukra maradnak, de új

szépség világosságában tünnek föl, mihelyest átvillan rajtuk a türelmes, a megnyugvó, a felsőbb jót szomjazó akarat. Igen, az áldozat a felsőbb jót és szépet keresi, azt szomjazza, azért jár a fájdalmak s lemondások útjain.

b) De miért nem lehet az élvezet, a gyönyör útjain járni a jó után? Sokszor azokon is lehet; de nem mindig, sőt rendesen nem. Az élet ugyanis küzdelem, tisztulás korlátlanságból, alacsonyságból való folytonos kiemelkedés; föladatunk legyőzni önmagunkat: a tiszta erény fölséges processus; ezt kiemelni rombadöntés, lemondás nélkül nem lehet.

Nézzünk önmagunkba. Tudatlanság és önzés a hozományunk; akaratunk tökéletlen, hiányzik világossága s tudja szeretni a sötétséget. Igen, szeretni tudja; jól esik neki: «az emberek szerették a sötétséget»; hiányzik szabadsága, szenvedélyek kötik le. Megmondta az Úr, hogy csak az igazság szabadít föl. De ez vérbe kerül! Érzem, Uram, gyakran véres verejtékbe!

c) Hozzuk áldozatainkat szivesen, melyeket lelki szabadságunk követel. Az első nagy lépés feléje a hit, lelkünk térdrehullása a végtelen, felénk közeledő Úr előtt. Szabadságunkat szolgálja továbbá minden erényes törekvés, mely által kilépünk a szenvedély bűvköréből s azután az a sok kis lépés, mely által megközelítjük az Isten szent akaratát. Néha az áldozat szinte rémületbe ejt; oly nagy lépést kíván! halált; a halál nem cél, hanem a legnagyobb lépése a léleknek; ó, csak ez ne legyen félrelépés!

* * *

«*Mikor tehát született Jézus Juda Bethlehemében, íme bölcsek jövének napkeletről Jeruzsálembe.*» (Máté 2, 1.)

a) Azt a csillagot az Isten gyújtotta ki; az Istentől van az is, hogyan ragyogjon sugára bele az ember lelkébe. Hányan látták s meg nem indultak; a három

király lelkébe úgy világított bele, hogy megindultak. — Ez a kegyelem titka. — Hány eszményi csillaga van a mi mennyországunknak is, mely nekünk sötét csillag; hány igazság, melyet ismerünk, de nem szeretünk; azután pedig kitüzesednek a mi lelkünkben is s követjük örömmel. — Nem értjük, hogyan lehettünk oly sokáig érzéketlenek s ime most a lélek, az üdv, az Oltáriszentség meleg valóságok nekem. Ó, nyissuk meg szemeinket; tartsuk meg érzékenységben szivünket, hogy « lássuk csillagát ».

b) Csak ők indulnak; a többi ezer okot talál nem indulni; az önszeretet kibújik minden alól, ami terhes s kellemetlen s született prókátora a restségnek s önfejűségnek. Én pedig nem akarok nehézkessé, keserűvé, érzéketlenné válni; fölpezsdítem lelkemet; koporsószegekkel nem szegezem le magam a blazirt gondolkodás padjára.

c) Csillag az értelem, a hit, a sugallat. Sötétben vagyunk, de a csillagok fénye pajzst sző fejünk fölé. « Tempus stellae », vannak a csillagoknak, a belátásnak, a fölbuzdulásnak, a megindulásnak szentelt percei, órái vannak a jó, lelkes hangulatnak napsugaras napjai; ez a « tempus stellae », használjuk föl; ne sokat aggódjunk, hogy mi lesz velünk? megálljuk-e helyünket? Int a csillag, sugárzik, vezet; gyerünk. « Ich trau' dem Genius, der mir winkt. »

* * *

« *Láttuk csillagát napkeleten.* » (Máté 2, 2.)

a) Érzéket a minket körülvevő anyagi és szellemi világ iránt; szemet, szemet! Ha követ dobok sziklára, az csattan, — ha vízbe, az loccsan, ha a harangot megütöm, az hullámozva reng, — az Amati-hegedűn végighúzom a vonót, az a mélység hangjait ébreszti; az ideg is reng, a lélek is reng s amilyen lesz a műszer, olyan lesz az érzés; amilyen mély, amilyen lágy, amilyen ára-

dozó, amilyen erős lesz. Ahogy ki van feszítve, ahogy meg van hangolva — ahogy tud befogadni és hasonulni; ahogy tud a mélységekből resonanciákat teremteni. Ezt léleknek s kegyelemnek hivjuk; ez az a fölkent, ez az a léleknek született lélek. Isten ihlet, Isten tüzesít át minket; ő hajlít, ő feszít, ő hat át. Hagyjatok szabad kezet ez idomító, hajlító, hangoló művésznek; e léleknél finomabb Léleknek. Lelkem kifeszített húr; szivem a te orgánumod; nyúlj bele és isteni élet zeng, hevül, örül, virágzik benne!

b) S hogy kell az érzéket nevelni? az ég iránt úgy, hogy a föld nyirokját és terhét megérezzük, a fény iránt, hogy a sötétséget észrevegyük — a végtelen iránt, hogy a végesség nyomja a lelkünket, az örökkévaló iránt, hogy az idő hervadását átszenvedjük, — a kegyelem iránt, hogy a bűn kínozzon, — a Megváltó iránt, hogy rabságunk láncai tűrhetetlenek legyenek, a Fölséges iránt, hogy alacsonyságunk lelkünk mélyéig érjen. — Ellenben ha csak napvilágot látunk az életben, akkor csillagot nem látunk, — ha a föld paradisus, akkor ég után nem vágyunk, — ha az ember minden, akkor az isteni nem vonz; ha elszorul belső szemünk s adelsbergi grottában élünk, akkor megvakulunk; — ha szűk a látóhatárunk, elgyöngül a szárnyunk. Az élet nem mélység a pillangónak, az óceán sem a vizipóknak; az emberi nyomorúság nem probléma a játszó babának; a bogár a sziklaparton nem tudja, hogy szilurról jurába mászik át s hogy százezer évek mesgyéjét csápjával fogja össze. Ha lelkünk nem mély, akkor nem keletkezik benne új világ... ! De mély lesz, ha az Isten gondolatait gyermekszívvel s imádkozva fogadja!

c) Tehát látnunk kell az örökkévalót... az élet szűk kereteit... egy más világ sugárzatát... Éreznünk kell örök hivatást... az örök élet fuvalmait... foszladozni kell sötétségünknek az örök hajnal fényküllőitől; lelkünkre kell borulnia a gondnak, a bánatnak, az «atra

cura »-nak; éreznünk kell a tapogatódzást minden filozófia dacára s azt, hogy a merő ész elégtelen vezető; elszegényítést, laposságot, sivárságot kell látnunk mindenfelé a mélységnek inspirációi nélkül; aki földet eszik s hason csúszik, annak nem nő szárnya. Azért, aki Jézust mint csillagot látni akarja, annak a sötétség s lehetetlenség árnyait kell az emberi életen látnia s ezzel szemben a csillagos, a ragyogó, vonzó, nagy tényt: őt; nem szót, nem képet, hanem erőt, « virtus ex illo »; nem programmot s filozófiát, hanem valóságot s boldogságot; a sok pelyva közt rá kell találni a zsendülő magra... nobis Dei virtus... mely « megbizonyítja magát jelekkel és csodákkal, különféle erőkkel és a Szentlélek osztogatásával ». (Zsid. 2, 4.) A tényt akarjuk látni; azért a nem-tények közé ülünk, pl. a filozófiák közé, hogy Krisztus csillagos valóságát lássuk vagy tehetetlenségünk s ájuldozásunk árnyvilágába állunk, hogy Krisztus kegyelmének teremtő erejét szemléljük. Jézus élet, út, igazság... te egyetlen édes, meleg valóság!

* * *

Jeruzsálem előtt eltünik a csillag. *a*) Eltünt idegen földön; aki nem járt nyomában, nem törődik eltünésével, de mi lesz azokkal, kiknek vezetőjük volt s most sötétségben járnak? Nem kételkednek-e majd? nem zúgolódnak-e? Eddig jártam a nyomában s most hagy el? Nem csalódtam-e benne is? igaz világosság volt-e? A lélek elsötétüléseit senki sem kerülheti ki, de ha sötét lesz körülötte, ne kételkedjék. Maradj velem, Uram, ha sötétedik; hozzád ragaszkodom még akkor is, ha éjjelemben még csillagaim is kialusznak. Szemedbe nézek s mondom: nem hátrálok.

b) Azért tünik el néha vigaszunk csillaga, hogy új erények fakadjanak lelkünkben: bánat, türelem, alázat, szelídség. Istenhez való ragaszkodás. A nyomor is arra való, amire a hiís völgy, ott fakad az ibolya; szeren-

csétlenség is arra való, amire a napos, köves hegyoldal, ott izzik a karminvörös barátszegfű, ott szűrődik a tüzes bor. Ha megaláznak, mily jól imádkozom; ha meg nem értenek, mily könnyen válom a világtól; ha üresnek találom a földet, mily édes lesz az ég; ha léhák az emberek, mily fönségesek a szentek; ha a nyegleséget látom, mily üde rózsa az érintetlen szív. Szenvedélyeim s szenvedéseim is tűzláng, benne gyúlad ki lelkem érzelme csodaszinekben. Ó Isten hát csak vezess és gyúrj, mintázz és olvassz; művészetedben bízom s érintéseidet eltűröm, még ha fájnak is.

c) A bölcsek a zsinagógához fordulnak s kérdik: hol van a zsidók született királya? Isten akarja így, hogy a hit kérdezze a hitetlenséget, a tisztaság az erkölcstelenséget, ha tényleg ez a hitetlenség s erkölcstelenség a kathedrán ül. Isten élesen fejezi ki ezzel azt, hogy a hivatalos tekintély előtt meg kell hódolnia mindenkinek, még akkor is, ha ez hitetlen és erkölcstelen, mert rendet akar. Ez a megalázkodása a tisztaságnak a gonosz előtt s ez az eligazodása a hitnek a látszatok közt, nagy érdeme az erénynek s bizonyára nem válik kárára. Isten áll jót.

* * *

«*Hol vagyon, ki született, a zsidók királya?*» (Máté 2, 2.)

a) Ez bátor kérdés, bátor, mert a közönség boszankodik is s kacag is kórusban; hát még ha látná az istállót vagy épen a később ott leboruló bölcseket; mily kacagó nevetés venne erőt rajta. S mégis mily ünnepélyes e kérdés megokolása, mert «láttuk napkeleten csillagát». — Fölséges hit, hit, melynek más világítása, más szeme van, mint a világnak! Fővárosban, palotában, udvari pompában kérdik, hogy hol van a király? hát nem imponál nekik a környező dicsőség? de ah, mi ez a dicsőség egy napkeleti csillaggal szem-

ben!? mi mást látunk; máskép itélünk; a fölség, a világot porszemmé összezsugorító fölényesség benyomásai alatt állunk; ez az örök gondolatok stílusa s a halhatatlanság páthosza! Mi is kérdezzük: hol van az Isten, az Úr, a király? hol van a boldogság, az erő, az élet? hol van a bűnbocsánat és az örök világosság?... Kérdezzük mindezt hatalmas, virágzó kultúra ölében. S nincs-e igazunk?

b) « *Hallván pedig ezt Heródes király, megháborodék* ». Megzavarodott Heródes király nem a Megváltó fölségétől, hanem saját törpe gondolataitól s szivének titkos szenvedélyeitől, melyek fölzizzentek, mint a kigyók a szétrúgott kigyófészekben: ármány, gyülölet, félelem, féltékenység, vérszomj, cselszövény karikáznak undok lelkében s szemben áll a három böles, ki Krisztust keres? Mily gyöngeség ott, mily erő itt! Itt biztosítva vannak megalázó megzavarodásoktól s ez a mi alázatos büszkeségünk. Ott lépten-nyomon meginog a béke; a szegénység, a sorscsapás, betegség és halál, kegyvesztés és megalázás fölborzasztják a lelket; fáznak minden áldozattól, óvakodnak minden érdesebb érintéstől, félnek szigorúbb igényektől. A nagylelkű hit s áldozatkészség pedig békét élvez! Ime a jóakaratú emberek békéje!

b) « *És összegyüjtvén mind a papi fejedelmeket és a nép irástudóit, tudakozódik vala tőlük* ». S ők igazat mondtak, Bethlehemre utaltak. Ismeret volt, de a tett hiányzott; a gyöngy nyálkás csigában pihent; föl nem ragyogott. — Mennyi most is a becsület erény nélkül, tisztesség tisztaság nélkül, lovagiasság következetesség nélkül; mennyi a tudás s mily kevés az élet. S mire való az ilyen tudás, mire való a lélek, ha nem szeret. « Scire amare est », ezt tartom én; « tanto sa, quanto fa », ezt vallom én; élni és szeretni, nemcsak tudni és nézni.

* * *

«*S elküldvén Heródes a böleseket Bethlehembe, mondá: menjetek, kérdezkedjetek szorgalmasan a gyermek felől*». (Máté 2, 8.)

a) Meghallván a választ, hogy Krisztus Bethlehemben születik, a napkeleti bölcsek elvonultak. Szívesen váltak; hitetlen környezetből a hit szívesen elbujdosik: kopár, fakó puszta neki az oly világ, hol nem szeretnek; száraz avar zörög ott, nincs tavaszi rügyezés. Bíbor lehet, pompa lehet, de az hideg fény; mi azzal szemben a lélek édes otthona, az istenközelség?! Ahol Isten nem lakik, hol szívek nem szeretnek, hol az örök remény tavasza nem fakad, ott nincs szép világ, ott a napkeleti csillagok igazán letűnnek. S nehéz-e ott elmondani a zsoltárossal: «Jobb egy nap a te tornáczaidban, Uram, ezreknél. Inkább akarok utolsó lenni az én Istenem házában, mint lakni a bűnösök hajlékaiban». (Zsolt. 83, 11.)

b) «*Meglátván pedig a csillagot, örülének igen nagy örömmel.*» Íme a palotán kívül, az úton, az éjben elárasztja lelkűket ismét az öröm; az Isten bevilágít lelkükbe! Ez kell nekünk: élet és öröm! Nincs nagyobb, mint Istenben! Beleolvad abba minden édes élvezetnek s minden szépségnek bűbája; kárpótol mindenért. S ez kisérhet hegyen, erdőn, mezőn s eltölthet s kicsordulhat egyéniségünk összes megnyilatkozásaiban. Mi teremtünk, mi énekelünk, mi szinezünk akkor s ahol nincs szépség és öröm, mi visszük el oda!

c) S mentek a maguk útján, mentek s felejtették Jeruzsálemet, Heródest, kritikát. Erőiket nem szóharcokra pazarolták, nem disputáltak. Az egész világ olyan, mint csiesergő s szökkelő verebek zsinatja egy régi eresz alatt s ez a zene nem lélekemelő. Egyre arról folyik a szó, hogy mi igaz, mi nem s kinek van s kinek nincs igaza s a legjobbra rá nem érnek; menjenek s örüljenek nagy örömmel. Ne rugdalják, ne tapossák egymást, hanem emeljék föl egymást, a világot nem győz-

zük meg ésszel; voltakép pedig mi nem győzni, hanem élni akarunk. Vivere festina!

* * *

« És ím a csillag előttük méne, mígnem oda eljutván, megállapodék a hely fölött, ahol a gyermek vala. És bemenvén a házba, megtalálták a gyermeket anyjával s leborulván imádák őt.» (Luk. 2, 9.)

a) A mágusok imája az erőteljes hit kivirágzása s bódító illata. Nem szokásból, nem divatból imádkoznak. Ez az ima egy küzdelmes lélek munkája, mely utat tört magának sziklák közt s harcban áll egy világgal. — Látnak gyermeket, édesanyát, tűzhelyet, gyékényt, üstöt, eperfabotot, zsákot, tömlőt, az orientális igénytelenség kultúráját... de a csillag elég nekik: imádják a miszteriumot. Van-e nagyobb örvény, mint az, mely gyermek s Isten közt nyílik? Sebaj; örvények nyiladoznak körülöttünk; a homokszem a végtelenből, a pillanat az örökkévalóból, a virág s a gyermek az Isten szeretetéből való. Nem nézünk-e mindenütt a végtelenbe? s a csillagokon túl nem a mérhetetlenség özönlik-e lelkünkbe? A végtelenség óceánján lótuszvirág a lelkünk! Igen, igen az, ha imádkozni, ha a tenger hullámain ringatózni, ha illatozni tud! Úgy legyen, jertek imádkozzunk az ég alatt, a holdsugárban, a tengeren, de még inkább e gyermek előtt s az Oltáriszentség titka előtt.

b) Imádásuk alázatos, meghajolva térdelnek az Isten végzései előtt; átérzik, hogy nagy kegyelem az, így imádkozhatni. S ez nem esett terhükre; hiszen az Úr gyermek lett; mily édes és egyszerű, mily kegyes és biztató. Beszélhetnek vele. — A gyermek légkörében mindenki alázatos lesz. Különben az ember merev és büszke, felületes és léha; de a gyermekeknek köszönhetjük a mélyebb, az igazi életet. Különösen pedig e gyermeknek. — Minél mélyebben hajlunk meg előtte,

annál jobban emel magához, mert az az alázatos, az a böles lélek tetszik neki.

c) Imádásuk odaadó, tapadó volt. Nem is értem, hogy nem tört meg a szivük s nem lehelték hódolatban lelküket a gyermek arcába. Szivüket elvitték Jézus kegyelmével telve, aranyos, tömjénes, mirrhás kegyelmével. Aranyos lelket, tisztát, értékeset — tömjénes szivet, imádkozó illatos, érzelmes szivet s mirrhás kezet adott nekik viszont ajándékba, kezet, mely nagyot teremt, mely áldozatot hoz. Ó, aranyos, tömjénes, mirrhás Jézusunk! ilyen vagy, ha kincsünk vagy, ha imádásunk s áldozataink féltett központja vagy! Ilyen vagy, ha mindent odaadunk érted, mindent, ami egy szemerrel is kiszoríthatna téged a lelkünkből s ha édes emléked s titkos jelenléted úgy kiséri lépteinket, mint a füstoszlop a puszta népét. Te tűzoszlopunk vagy, te tömjénfüstünk vagy; s mirrhát szedünk sebzett kezeidből, mirrhát elernyedés, rothadás és hervadás ellen. Hát testvérek, ma aranyat, tömjént, mirrhát hozzatok Jézusnak!

* * *

A mágusok ajándékai. A napkeleti bölcsek fölajánlanak Jézusnak: *a*) aranyat a királynak; nem nézik, hogy hol van a koronája; tudják, szív a trónja; nem nézik, hol van trónja; tudják, hogy az új csillag sugarából van fonva; nem nézik, hol van udvara; látják, hogy a szent Szűz hódolatos lelke mindent pótol. Ó, fölség, hogy hódolok neked. Térdhajtásom, imádásom, oltáraid előtt imádkozó néped, ez káprázatos, mélységes hódolat; háttérbe szorul tőle udvar és trón; az áhitatos lélek ragyogó tekintete minden aranysugárzást homályba borít.

b) Tömjént ajánlanak föl; hódolunk, mint Istennek. Istent itt se látni; de a csillag, az elég, hogy higyjük. Nekünk Jézus egyénisége s az ő műve elég, hogy higyjünk; elég nekünk ez a csillagos élet, ez a csilla-

gos történet... ezek a virágos nyomok a földön, s a csillagos lelkek árama a történelemben; ez az árama az életnek, az ihletnek, a bensőségnek, a gyengédségnek: elég nekünk az a páratlan szép erkölcsi világ a maga motivumaival, eszményeivel; elég nekünk az erénynek, az individualitásoknak az az őserdeje... elég nekünk az igazságoknak ez az óceánja; elég nekünk a kontemplációnak a csillagfényes csendes pusztai éje... Elég az a viziós lendület, mely lelkeket megittasított, elragadott, szerelmesekké tett égő, forró szeretettel. Áldozatról álmodoztak; ez volt egyetlen enyhülésük; enélkül a szív kínlódott, de a permetező vér lett gyógyító meleg borogatása! Ó lelkek, kik lázban égtek Krisztusért... ó szép anyaszentegyház «liliis virginum candida, Martyrum sanguine roseo rubea», te kötsz minket Krisztushoz!

c) Mirrhát ajánlanak föl; megtisztelik Jézusban a szenvedő embert, megsajnálják. Ez ad résztvevő gyengédséget érzelmeinknek... Ti finom, gyengéd, résztvevő lelkek, ti betegjei a résztvevő szeretetnek; Krisztus iránt való tiszteletetek hódolatosan alázatos, bensőséges és gyengéd. Így tisztelnek, akik szeretnek. Ez a tisztelet, szeretet. Olvassuk pl. Juliána Falconieri érzelmeit az Oltáriszentség iránt. (Faber, Das allerh. Altarsacrament. 591.)

* * *

Missziók. Körülálljuk a kisded Jézus jászolát, ki magához hívja a nemzeteket s megvilágítani jött a népeket s kérdezzük, honnan van az, hogy ez az Epifánia nem lesz hódítóbb, hogy annyi millióhoz el nem jut? Kin múlik s mit kell tenni, hogy Jézus legyen az Úr a földön?

a) Az Ige megtestesült, tehát emberi igazság lett s így emberi szív kell hozzá, mely befogadja — emberi ész, melyben fészket rakjon, — emberi lelkesülés, mely

küzdjön érte — emberi szó, mely terjessze... következőleg először is sok-sok áldozatos, buzgalmas lélek kell, akik szócsövei, hordozói, hirdetői legyenek. Kellenek buzgó lelkek, papok és laikusok; ez az Epifánia suttogása? Ki ad nekem prófétai lelkeket, erős és puritán kereszténveket, kik nem törődve földi érdekekkel, előléptetéssel, kitüntetéssel, küzdenek? ki nevel apostoli szellemeket, kik keserű vizeken tudnak evezni illatos, fűszeres szigetek felé? Ugy-e buzgalom kell?!

b) Mi kell még? sok pénz kell; ez az Úr Isten adója; nincs kivetve, nincs adóhivatala, nincs végrehajtója; a buzgalom diktálja, az szedi be; minél többet adnak, akik tehetik, annál nagyobb mérveket ölt az Isten országa. Pogányok a missziókra nem adnak, minél szegényebbek lesznek a keresztény népek, annál kevésbbé terjed az Isten országa. De a szegénység terjed, ha pogány elvek teszik tönkre a népeket s minél nagyobb a keresztény igazság uralma: annál nagyobb a gazdagsága. De ki ápolja a keresztény elveket? ki küzdjön értük minden téren? ki pártfogolja és védje a népet? — buzgó papok és laikusok! Kellenek keresztény férfiak és nők, kik a népet igazán szeretik s a pogányságot minden téren üldözik.

c) Van-e nagyobb cél, mint a kereszténység által boldogítani a népeket? Került-e valami több fáradságba s áldozatba? több vérbe s nemes szívdobbanásba? Megértjük, ha hármat tudunk: szeretni a halhatatlan lelkeket, gyűlölni a bűnt, becsülni a kegyelmet. Xav. szent Ferenc nagy jellemét ez az izzó szeretet fejleszti, ez olvasztja rá az apostolok hősies erényeit; a bűn gyűlölete foglalta le az apostoli férfiak nagy egyéniségeit, a bűn gyűlölete, mely megrontja a halhatatlan lelket. Mi más a kereszténység erélyének kifejezése és hőmérője, mint a szeretet a lélek iránt? Miert alakulnak a városok forgalmában egyházközségek s kezdenek viszontagságos, küzdelmes életet? a lélekért. S ezek a templo-

mok és intézetek minek? miért dolgozik napszámba tudomány és művészet, mire jók a pápa szent Péter székén, a bíborosok, az ő vértanui ruhájukban, a püspökök és papok? Mire valók a zsinatok s előmunkálataik, a nagy pénzkiadások, a foliánsok és disputációk? a lélekért. S a kolostorok szigorú fegyelme, a halovány, kevés szavú férfiak és nők penitenciája, imája, epedése, vérzése? a lélekért. Az Úr Jézus kegyelme és szeretete, szentséges lelkének első fohásza és utolsó sóhaja a szegény lelkekért van; Krisztus Jézus e világra jött üdvözíteni a bűnösöket, kik között első én vagyok, mindenki első s minden lélek egymaga elég, hogy az Úr Jézus ráfordítsa szent vérét és minden keservét. Ruha, ostor, kötél, mely Krisztus vérében ázott, arra az utolsó szegény lélekre van rárakva, hogy el ne vigye azt a gonosz szellem; minden göröngy és porszem érte van véres verejtékkel öntözve! S az Oltáriszentségben érte időz az Úr Jézus; őt várja! Ó csodálatos jegyese a szegény, bűnös léleknek, Anyaszentegyház! ki ne tanulná meg tőled szeretni, nagyrabecsülni, meghódítani a lelket. A magunkét és a másét. Égjünk a vágytól: soha, soha halálos bűnt!

* * *

Vízkereszt... az egyház katholicitásának ünnepe.

a) Krisztus egyházat, « Istenországot » alapított s Péternek adta kulcsait. Az egyháznak katholikusnak vagyis általánosnak kell lennie, általánosnak, mint az igazság s jóság térfoglalásának — mint az Isten országának. A katholikum a Megváltó egyik jellemvonása, szemben a pogányság ziláltságával s a zsidóság elzárkózottságával. A pogányság is kiárad a népekre, de vele egyszersmind a tévely sokfélesége. Ezer helyi kultusza volt. A költészet volt teológusa s költő volt mindenki. — A zsidóság a faj, a vér, a nemzet vallását ismeri; apostolai nincsenek. Az egyház pedig katholikus, mint a

napsugár, mint az igazság, mint az Istenszeretet, mint Krisztus s az ő áldása. Szeressük az Istenországot! Népek, fajok, nyelvek vannak benne, becsüljük meg ezeket is. Vannak egyedek s azok a családban; vannak nemzetek s azok az egyházban. Izetlen dolog kérdezni: mik vagyunk inkább s előbb, katholikusok vagy magyarok? Ne üssük agyon a lelket a testtel, de a testet sem a lélekkel. A nemzetiségi géniuszok béka-egérharcát ne vigyük a templomba. Prédikáljunk azon a nyelven, amelyen megértenek minket. Álljunk mindig az apostoli egyházunk szinvonalán. Aki politikával elegyíti a vallást, az a barbárság felhőivel borítja az Epifánia csillagát. Ó Istenország, jöjj le s neveld emberekké a barbárokat!

b) Általánosnak kell lennie az egyháznak azért is, mert egybeforrasztó lelke az Isten kegyelme. Ecclesiának vagyis összehívásnak nevezik. Az Isten hív ide, «qui vocavit nos...» A hívó szózat organuma az egyház; belőle cseng az világgá; belőle indulnak ki az apostolok, a missziók. A három király képviselte a nemzeteket, de lélekben ugyancsak ott látom az apostolok őrangyalait, Pétert és Pált... s a sok névtelent. Ott látom az európai nemzetek apostolait: Patrikot, Remiget, Bonifácot, Emerántot, István, Olaf, Kanut királyt; a későbbi hithirdetőket, Xav. szent Ferencet, a kinai vértanukat... közöttük az ima apostolait... Terézia izzó lelkét! Mennyi pihegés, vágy, kín, áldozat, mily nagyrabecsülése az emberi léleknek! Mennyi s milyen egyéniségek, jellemek, erők s küzdelmek... «Dabo tibi gentes» nemzeteket adok neked, mondod te Uram s az apostoli lelkek azt nyögik rá: «da nobis animas», lelkeket, Uram, lelkeket! Ó, Epifánia bűvös csillaga, mily viziót szemlélek fényedben! Mily titkos erő szürönközik le sugaraidban, erő, mely szétrobbant klasszikus világokat, alkotmányokat, szervezeteket, ez az erő a lelkek egyenlősége s végtelen becse Isten előtt. Szállj meg, feszíts,

indíts! Mindig új, szebb világok felé siettetsz! Megyek, megyek én is, keresek, buzdítok, mentek, mert szeretek! Mindenkinek apostolnak kell lennie saját körében; lehetetlen, hogy lelkünk legyen s az ki ne sugározzék környezetünkre. Ébreszd föl magadban gyakran az öntudatot s gyakorold az intés, buzdítás, jóra való irányítás cselekedeteit.

* * *

« *És feleletet vévén a bölcsek álmukban, hogy vissza ne menjenek Heródeshez, más uton tértek vissza tartományukba... Akkor Heródes látván, hogy kijátszatott, megöleti mind a gyermekeket, kik Bethlehemben és környékén valának.* » (Luk. 2, 16).

a) A ragyogó gyermekarcra Bethlehemben szenvedő kis arcok, véres fejecskék, a glóriás himnuszra anyák siralma emlékeztet. Heródes dühöngött s a kisdedek elvéreztek; de elvéreztek Krisztusért. Krisztus helyett. Nagy dicsőség! Ha fölfoghatnánk egy csapást is, melyet Krisztusra mér szentségtörő kar, mily boldogság az a kékség, az a seb; hátha még a halálthozó csapást fogtuk volna föl! Krisztus helyett szenvedni dicsőség. Az életnek nagyobb hivatása nem lehet, mint Istennel összeforrni hősi szeretetben. Rajta tehát, lelkendezzünk Krisztus helyett szenvedni, csapásait fölfogni... Krisztusért, nevéért áldozatot hozni!

b) De a seb fáj s a könny keserű s az ember érzi és nyögi. — Az Isten nem akarja, hogy ne érezzük; hisz az nem függ tőlünk; nem akarja hogy meg ne rendüljünk; nem akarja, hogy a szomorúság árnya soha se lebbenjen el fölöttünk. Nem, nem; mi emberek vagyunk: szivünk dobban, idegeink reszketnek; de akaratunk hű. Ez elég, aztán megint mosolyogni iparkodunk.

c) S ki préseli e gyermekszivekből a vért? Heródes, vagyis a szenvedély, a bűn; vér csurog karmai közt... De mily különbség van a szenvedély áldozatai

közt; lelket ölhet vagy vértanukat avathat; degradált, prostituált lelkek vagy szentek lehetnek a szenvedély áldozatai. Minden attól függ, hogy ki milyen lelket állít ki a szenvedéllyel szemben. Én is lélekkel kezelem majd szenvedélyeimet. Nem bízom magamat ösztöneimre; állatnyomokon járnak. Mindig készen állok harcolni nemtelen érzéseim ellen, mert mindig győzök, akkor is, ha küzdelmeimben tönkremennék.

* * *

«*A napkeleti bölcsek elmenetele után ime az Úr angyala megjelenék Józsefnek álmában, mondván: kelj fel, vedd a gyermeket és anyját és fuss Egyiptomba.*» (Máté 2, 12.)

a) Isten a megtestesülés által a történelem útjaira lépett s életében is érvényesülnek a történelem tényezői: gyöngeség, hatalom, szenvedély, bűn, igazságtalanság, szentség, türelem. Ő is fölhasználja a dolgok rendjét s menetét. Ahogy anyja van, úgy van gondviselő atyja, aki fölkel és fut vele. Isten gondunkat viseli, de föl kell használnunk a természet erőit s esetleg szembe szállnunk velük; mert a harc és ütközés a fejlődésnek útja s nehézségekkel küzdve alakul ki gondolat, tudomány, fejlik ki ipar és gazdaság; mindezt pedig Isten gondolta s rendezte el így. Mily megadással megy a szent Szűz a pusztán át; kegyetlen utakon jár, de Jézust viszi; ime az élet problémájának megoldása. Jézust kell bírnunk, bármily harcokban s nehézségek közt éljünk is. Először ezt kérdezem: szivemben van-e Jézus? A többivel boldogulok.

b) Heródes halála után «*az Úr angyala megjelenék Józsefnek álmában Egyiptomban, mondván: kelj föl, vedd a gyermeket és anyját és menj Izrael földjére... Hallván pedig József, hogy Arkelaus uralkodik Judeában, atyja, Heródes után, félt odamenni s eltért Galilea részeire.*» (Máté 2, 19.) József csendesen várt, kitartott

Egyiptomban s nem okoskodott, hogy mint lesz, hogy lesz. Képviseli a « caritas fidelis »-t, a hűséges szeretetet, mely tűrni, várni, kitartani tud. Az « édes » szeretet gyermekarc, a « hűséges » szeretet angyalarc; az édes szeretet tej, a hűséges szeretet vér. Mikor a szeretet élvez, a hűség pihen; mikor a szeretet fáradt, a hűség virraszt. A hűség a szeretet őrangyala. Csak akkor szeretek igazán, ha nehézségek s áldozatok közt tudok szeretni, vagyis ha hű vagyok.

c) Angyal inti s József reflektál s megfontolva cselekszik. Közreműködik az angyali világossággal; hitet ésszel kombinál. Az isteni sugallat az egyik elem, a másik az én értelmes, érdeklődő, közreműködő lelkem. Szivemen kell hordoznom ügyeimet, erős kézzel munkálnom érdekeimet, bár hiszem s remélem, hogy az Úr megsegít. Így ki lesz zárva a gépiesség. A szív nem gép. A jószándékban is lehet gépiesség, ha az ember megszokta; tehát lelket, öntudatot kell belevinnem jó, szent gyakorlataimba is. Az első, gondos érzület kisérjen mindenben, a « caritas prima ».

* * *

« *És szülői esztendőnkint Jeruzsálembe járnak vala a husvét ünnepére. S mikor Jézus tizenkét esztendős lett, fölmenének ők is Jeruzsálembe az ünnepi szokás szerint.* » (Luk. 2, 41.)

a) Jézus fölmegy a templomba örömmel s áhitatának, bensőségének illatával tölti el azt. Volt már itt mint csecsemő, most itt van mint virágzó fiú. Megszenteli a templomot. Szenteli a templomot művészet, ima, áldozat, szépség, de mindenekfölött Jézus jelenléte s lelke. Az ő lelkét keresem s az imádság szellemét hozom magammal a templomba. Az imádó, hálátadó, engesztelő, kérő lélek sóhaja most is megszenteli a templomot. Hozzuk s kérjük ezt. Az imádkozó s áhitattól hevülő fiú-Jézus emléke kisérjen.

b) Szeret a templomban lenni; lelke átélte, hogy «mily kellemesek a te hajlékid, erők Ura! kívánkozik s eped lelkem az Úr tornácai után». Örvend, szereti, átkarolja oltárait! Lelke itt van otthon, mert érzi: «boldogok, kik a te házadban laknak, Uram!» Elmerül az Istenbe az áldozat s a várakozás e szent hegyén; látja az oltárral szemben a magáét; érzi, hogy az Isten várja az ő áldozatát. E lelkülettel térjünk be sokszor templomainkba; ime itt «Jézus a templomban», mint ott hajdanában; merüljünk el bele s vele; az arsi plébánossal mondjuk: Je l'avise, il m'avise. Szeressünk, örvendjünk, áldozzunk vele!

c) Jézus imádsága a templomban mint a tömjén; ilyen nem szállt még föl itt. Ideje volt, mert «áldozatot s ajándékot nem akartál, égő- s bűnáldozatot nem kívántál; akkor mondottam: ime jövök, hogy a te akaratodat cselekedjem». (Zsolt. 39, 7.) Behozta az igaz kultuszt, mely az egész embernek, a gondolkozó, érző, vágyódó, reménykedő embernek istentisztelete, istentisztelet «lélekben s igazságban»; ez a kultusz elveszhet racionalista gondolkozástól, puritán ridegségtől s épúgy gondatlan, szentségtörő bizalmaskodástól. Mély istenfélelmet hozott közénk az Úr; közelében érezzük, hogy «ez a hely szent» s megtesszük, amit kíván tőlünk: «féljetek az én szentélyeimnél. Én vagyok az Úr!» (Levit. 16, 2.) De a félelemnél nem áll meg; kiönti szivét hálában, szeretetben. Koncentrálja szivében a világ imáját. A mi Isten-dicsőítésünknek gyönge sugarai szivében mint erős lencsében kigyúlnak; ezer életet ajánl föl; elzeng minden dicséretet és kantikumot, mit próféták énekeltek. Majd mint sas emelkedik s vonz minket is föl, majd mint kotlóstyúk kiterjeszti szárnyait fölénk s engeszteli az Urat. Ezt teszi Jézus most is az Oltáriszentségben. Vessük le lelkünk darabosságát, hogy lássunk s hevüljünk.

d) Jézus jelen van az áldozatnál; fölérti mély jelentését; lélekben látja Ábel, Ábrahám, Melchizedek áldozatát s a következő korok füstölgő oltárait; füst ez mind, szétoszlik; inkább jel mint valóság. A valóság Jézus szive: oltár és áldozat; « Ime jövök... » suttogja. A vértanuság vágya a szentekben csak árnyéka Krisztus áldozati vágyának. Belepirult a Fiú s ragyogott a szeme. Ez a Megváltó Jézus életének hajnalpirja. Ily érzésekkel készüljünk az életre, a hivatásra; az áldozatos szeretet pirja a lélek tavaszának, szépsége s szép, munkabiró élet napjának biztosítéka!

* * *

« *És elvégződvén az ünnepnapok, midőn visszatértek, a gyermek Jézus elmaradt Jeruzsálemben s nem vevék észre szülői.* » (Luk 2, 43).

a) Három napig keresték Mária és József a gyermek Jézust; három nap három év, két álmatlan éj két kis örökkévalóság nekik. Hol maradt, hol van, miért maradt el tőlünk — kérdezték — büntet tán vagy megpróbál? Lelkük tiszta volt; szivükben az Isten szentjeinek legnagyobb kegyelme s mégis könny a szemben, fohász az ajkon. Jézust elvesztjük, ha halálosan vétkezünk; de elvesztjük úgy is, hogy elvonul tőlünk érzékelhető, édes jelenlétével a vigasztalanság, a lelki szárazság óráiban. Néha tán rászolgálunk kislelkű, hűtelen, lanyha viselkedésünkkel; néha tisztára a megpróbáltatás órái ezek. Tartsunk ki ilyenkor s reformáljuk meg lelkünket.

b) Mily lelkülettel keresik Jézust? 1. Alázattal. Nem vagyunk méltók az Isten leereszkedéseire; ő az Úr; amikor akar jön s megy. Végtelen világokból jön felém; csoda-e, ha molyszerű lelkem néha elveszti fénysugarát. Néha meg önteltségből káprázik szemem vagy rossz irányban, önzésem, érzékiségem irányában keresem. 2. Türelemmel. Az élet talaja köves; véges természetünkben sok hibátlan hiba van, sok a széthúzás, akarat

s érzelem; a psyche sem tűz mindig, néha langyos, fáradt. « Inspirata patientia »-ra van szükségünk. Tűrni kell önmagunkat lélekkel, öntudatos fölülemelkedéssel. 3. Szorgalommal keresték; gondolatuk, akaratuk, érzékük egy célra irányult: Jézus hol vagy? Keresték nyomait, jártak, kérdezősködtek, ki nem fáradtak. Ime a megtérési s az apostoli Jézus-keresés.

c) « *És lőn, harmadnap mulva megtalálták őt a templomban a tanítók között ülve, amint hallgatta s kérdezte őket.* » A rokonság, a test és vér, az utca s sürgés-forgás nem adja őt nekünk, hanem a szent hely, a csend, a magány. Ott keresd. A bűnbánat, elmélyedés, elfordulás s magábatérés útjain közelítjük őt meg. Megtaláljuk a templomban, az egyházban; üljünk le itt a szentek községében s merítsünk forrásaiból. Az erősebb testvérek is, szent Pál, szent Ferenc, szent Teréz... közelebb hoznak hozzá. Ezektől el ne szakadjunk. Lesz az öröm, mikor megleljük! Mily édes rátalálni ismét az Úrra, örvendezni vele s elmerülni benne. Mily édes nézni azt a fiút is, amint hallgat és kérdez s nézni az örvendező anyát, amint megpillantja s nézi s megszólítja s viszi!

d) « *És anyja mondá neki: Fiam, miért cselekedtél így velünk...? És mondá nekik: Mi dolog az, hogy engem kerestetek? Nem tudjátok-e, hogy amik az én Atyáméi, azokban kell lennem.* » Ez a Jézus-tipus; lelke Istennel egyesülve az élet minden útjain. Emberség Istenséggel telve; azokban van, melyek Atyáéi. Ezt az egyesülést élvezi mint fiú Názáretben, mint férfiú Jeruzsálemben, a Táboron épúgy, mint a Golgotán; erre vonatkozik keserves áldozatában: Atyám, ne az én akaratom... Ez az egyesültség kiséri éji imáiban. Isten van vele. Ha anyját elvesztette, akkor sem magányos lélek. Vigaszunk elvész, sötétség tölt el s csüggedünk, ha öntudatunkra jön, hogy magunk vagyunk, « solus ». Ó az ember nem elég önmagának; kell neki támasz s segély, e nélkül

letörik; de Istennel falakat mászom meg s hegyeken kelek át.

* * *

«*És jöve Názáretbe és engedelmes vala nekik.*» (Luk. 2. 51.) A közönséges életnek isteni kiadása. *Zarándokhelye* azoknak, kik istenileg élni szeretnének, de nagyot tenni nem birnak. *Menhelye* az idealizmusnak, melyet megvisel a közönséges, hétköznapi élet. Oly zóna, hol a lélek nem öregszik. Kincsesház, örömház, aranyház... Mi a szelleme?

a) *Az otthon szelleme;* légköre nem a jog, nem a törvény, hanem a szeretet s a készség, a figyelem, jóindulat s előzékenység. Mi a különbség az otthon s a kaszárnya közt? Ez a kényszer háza; ha kinyitnák kapuit, lakói mind szétszaladnának; az otthonból meg ha ki is verik az embert, vissza-vissza bujdosik. Mi a különbség az otthon s a vendéglő közt? Itt a profit vezet; pénzért még mosolyognak is; az otthonban önzetlenség lakik. Mi a különbség az otthon s ismerősünk vendéglátó háza közt? Egy-két napra fogad, mienk is meg nem is; az otthon a mienk s az marad. Ezt a szellemet vigyük bele Istenhez való viszonyunkba; készséget, szeretetet, önzetlenséget, édes átkarolást. Éljük át, hogy nála s vele vagyunk. Értelmünk otthona az igazság, szivünk otthona a jóság, kedélyünké a sokarcú szépség s igazságot, jóságot, szépséget mérhetetlen mértékben nála találunk, ah tehát ő a mi otthonunk. Édes otthon, hangulatos, illatos... jó nekem itt lennem.

b) Jellemzi a názáreti házat *sok dolog és csupa kis dolog.* Munka kell; restségben, tunyaságban nem nyitunk rá a názáreti házra. Csupa kis dolog az élet; amilyen a szívdobbanás, lélekébredés, buzdulás, napi foglalkozás, jóindulat, mosoly, szeretet, készség, elnézés, segítés; csak az Isten nagy, minden egyéb kicsiny; s ami nagynak mutatkozik be, az is kicsinyből áll. A nagynak

művészete a kicsinynek formás, kedves kialakításában áll. A szép, nagy életnek tehát a sok kicsiny apróság nem ellensége; hiszen szép élet ép a kis dolgokban való ütemességből s azok harmóniájából való; dolgozzunk rajtuk a nagynak koncepciójával s ihletével. Imáink, hivatásos s polgári kötelességeink, belső indulatunk, emberekkel való bánásmódunk, a szó s az akcentus rajta, az arckifejezés és testtartás, mindezek a kis dolgok a szép nagy életnek ragyogó mozaikkövei. Művészük a názáreti ház szelleme.

c) A názáreti ház szelleme a pietás lelke. A pietás gyermeki lelkület; Istenben atyát, szentekben testvéreket, szülőkben Istent, emberekben Krisztust lát; nem kemény, nem önös, nem frivol. Tud Istennel beszélni s közelében tartózkodni; szavai, cselekedetei, tekintete, testtartása, indulatai csupa apró, kedves módja az Istennel való érintkezésnek. Nincs tehetsége, melyet Isten át nem jár. Az apostol gáncsa, hogy az emberek « önszeretők, kérkedők, kevélyek, szeretetlenek, irgalmatlanok, kegyetlenek, inkább a gyönyörűségnek, mint Istennek szeretői », őt nem éri. A kegyelet e szellemében akarok eljárni s az embereket Istenhez való viszonyukban szemlélni és aszerint, kezelni, hogy az emberiben Isten gondolatait lássam.

d) Jézus szereti Náráretet s szülői házát és kedves neki a fala, az udvara, a tája. Érti szomszédait s jóindulattal van a falu gyermekei iránt. Ez is az ő pietása. A szentekben mély szimpátia van a világ iránt; szinte gyermekdedek s meleg, jóságos szivet visznek bele környezetükbe. Viseltessünk mi is pietással szüleink, testvéreink, szülőházunk, hazánk iránt; hisz nem vagyunk mostohák, hanem gyermekek. Szeressük az anyaszentegyházat. Oltáraira visszük virágainkat, énekeit énekeljük, ünnepeit megüljük, búcsút járunk, szolgáit tiszteljük, meg nem szóljuk. Harangszava, orgonabúgása, szenteltvize, szentolaja, relikviái kedvesek ne-

künk. A haza is nem rendőri fogalom, hanem nemes, emberi érzések szintézise; tehát azt is Isten gondolta s én aszerint szeretem s szolgálom.

* * *

«*És Jézus növekedék bölcseségben és időben és kedvességben Istennél és embereknél.*» (Luk. 2, 52.) A természetfölötti élet hitből vett gondolkozás, érzés, akarás, cselekvés; a názáreti házban látok három ilyen izzított, lelkesített, mozgatott lelket: az isteni Megváltót, a bold. Szüzet és szent Józsefet. Vegyük fontolóra, hogy miben nyilvánult természetfölötti életük?

a) A fölfogásban. A názáreti kis házban a napfényen kívül van más világosság, melynek fényénél a bold. Szűznek és szent Józsefnek, az ácsnak, fiában mindenekelőtt az Istennek valóságos fiát látjuk, aki a legközönségesebb cselekvésbe is a legtitkosabb és legfelségesebb erényeket szövi bele; apró szolgálatai is örök érdeműek, a legkisebb is; mikor a kútra megy vízért, vagy segíti ácsoló atyját, cselekvéseiben örök értéket rejteget. Mindenütt kiséri a gyermeket isteni méltósága; amit tesz s amihez nyúl, azt mind az Isten fia illeti s kezeli. Nem hogy nagyot tesz; de hogy ő teszi, ez az érdem éltető idege. Tudjuk ugyanis, hogy az erkölcsi cselekvésben az értéknek első tényezője a cselekvő egyénisége. A gyermek mellett látjuk édes anyját. Mily fényben tünteti föl a hit ez asszonyt? A hit ugyanis nemcsak az ács feleségét, hanem az Isten anyját látja benne, akivel az Auguszta Rómában egy napon nem is említhető, s erénye, élete, érdeme mégis le van borítva az ács feleségének igénytelenségével és egyszerűségével. Barbárság volna az állással azonosítani az erkölcsi értéket.

b) Tekintsük meg továbbá e családnak sorsát s esélyeit. Az Isten szerette ezt a házat, úgy mint semmit égen és földön, de azért a munka és a gond nem

kerüli el tájékát; a Gondviselés különösen őrködik fölötte és mégis meg kellett feszíteni inaikat, futniok, küzdeniök kellett az élet harcaiban. Nem élnek itt úgy, mint szent Antal a pusztában, akinek holló hoz kenyeret, itt a kenyeret meg kell szerezni; az Isten nem állítja meg a futamodók előtt a Nilus folyót, ha át akarnak menni, kęresniök kell hajót vagy hidat. A pusztában éktelenkedik a sárga, vörhenyes homok, nem változik el édenkertté. Az egész élet szürke és köznapi s ebben a szürke és köznapi életben rejtőzik a hit világa mellett a természetfölötti élet, mely a megszentelő malaszt állapotában hitből lett motivumok szerint dolgozik; akár esztek, akár isztok — mondja szent Pál — mindent Istenért tegyetek. Ezt többször föl kell keltenünk!

c) Az ilyen szivek melegek. Istennel, a szentekkel, az anyaszentegyházzal, embertársaikkal szemben másképp kezdünk érezni. Az emberi lélek, amelynek hite meleg érzéssé olvadt, odatapad az Istenhez, úgy érzi magát, mint a gyermek édesanyjának karjaiban. Bajaival, gondjaival, küzdelmeivel teljesen megnyugszik Istenben. Közellétét úgy érzi, hogy szóbaáll vele; gyakran és könnyen gondol reá, hozzá fohászkodik, vele vigasztalódik, rajta buzdul és lelkesül; ezt az állapotot az imádság szellemének hívják. E lelkület erőt és vigaszt nyujt. Azonkívül folytonos tisztelettel és istenfélelemmel tölt el s megértjük, amit Alacoque Margit életében olvasunk, hogy mindent térdenállva szeretett végezni, érezte az Istennek közelségét, bárhol is. Ne maradjunk tehát a természetnél; a természetben nagyon sok jó van, de csak kikezdéskép, s hozzá tömérdek harc és küzdelem; a természet vad gyökér, oltsuk be: ne érjük be a vackorral, hozzunk nemes gyümölcsöt!

* * *

Éljünk mint a nagy családatya gyermekei. Nem lehetünk mindig gyermekek, de a gyermek arculatának

néhány vonását meg kell őriznünk; néhányat, melyek nem tesznek gyöngévé, hanem gyöngéddé, nem együgyűvé, de egyszerűvé, nem ügyefogyottá, hanem alázatossá. A gyermek psychológiája a *közvetlen, bízó, ragaszkodó, kételkedni nem tudó, meleg lélek.*

a) Ez a keresztény religió szelleme. Meleg lelkem szeretettel suttogja: «Miatyánk» s örvendek, hogy nem találsz bizalmamon kifogást, sőt ezt szereti: «ha nem lesztek olyanok mint a kisdedek...» Mi más a bálványok szentélye, sőt még Jehova temploma is! Szigorú vonásokban mutatkozik be a «Dominus»; sok a keménység, kevés a bensőség s a Fölségtől megmerevednek a szivek. A kereszténységben is sokan megfeledkeztek Jézus szivéről; az Istenháza hideg nekik, Krisztusvakító eszmény s a szentek héroszok. Ah, nem így érzett Magdolna... Az egyházat is mint igaz Istenházat, a pietás lengi át. Ez ömlik el hittanán (ninesenek szívtelen dogmái), szentségein (velünk az Isten), templomain (lakályos, szőnyeges, virágos szentélyek), áhitatán (Jézus szive, engesztelés), híveinek otthonain (szentképeikkel, mécseseikkel, szenteltvíz-tartóikkal, pálmaágaikkal), ünnepein (Krisztust éli át bennük). Ó be jó itt lennünk!

b) Ez érzület nagy előnyei. 1. Istent megtiszteljük vele. Különben ugyanis tele van a szivünk bizalmatlankodó, félénk, gyanakvó érzésekkel s az Urat önzőnek, kegyetlennek nézzük. Nincs kellő fogalmunk Istenről s azért a szivünk sem porhanyós, termő föld; nem tudunk szívből megalázódni s ügyeinket és gondjainkat reá vetni. Azzal aztán elvész lelkesülésünk s szives készségünk is. A pietás meleg vérlüktetése mindezt eltünteti.

2. Hasznos felebarátunknak is, mert testvért látunk benne s résztveszünk örömében s bánatában s nemcsak bánkódni, de ami nehezebb, örvendezni tudunk vele.

3. Nekünk kimondhatatlanul jó, mert nem érezzük magunkat árván, hanem a legnagyobb s a legszeretőbb

hatalom karjaiban. Vele közlekedünk s életét éljük. Bízunk, hogy boldogulunk s megfelelünk. Isten kezéből fogadjuk áldozatainkat s könnyen felejtjük önmagunkat! Ó édes lélek, mely a félelmet kiűzöd s bizonyságot téssz róla, hogy Isten fia vagyok, én erőm, én büszkeségem, légy lelkem; belőled élek.

* * *

« *Lakék azon városban, mely Názáretnek neveztetik.* » (Máté 2, 23.) Sokan nem értik, mit csinált Jézus 30 éven át Názáretben; gondolják, hogy Indiában élt s a braminok bölcseségét tanulmányozta. A szentírás megmondja, hogy mit tett: isteni életet élt, rámutatott az élet értelmére, tartalmára s mélységére.

a) A csendes, tiszta, munkás élet tele van Istennel. Csendes az éj s tele van pihenő hanggal s szunnyadó színnel, csendes a tél s tele van alvó energiákkal; csendes az Úrfelmutatás alatt a templom s tele van érzéssel. Ily csendes igénytelenségben élt Jézus, mely tele van élettel, öntudattal s érzelemmel. Higyjük ezt s tapogatódzunk Isten felé; tele van a világ Istennel; minden találmány s minden szép lélek az Isten arcának egy-egy leleplezése. Lelkünk vágyai, gondjai, imája, megtisztulásunk s megnyugvásunk Isten tükrözései. Hisz Isten szellem és élet s mi egészen belőle vagyunk, s ha szívvel hozzáfordulunk, okvetlenül ráakadunk. E mélységeket járta Jézus 30 évig; járhatta volna az örökkévalóságig.

b) Élt, mesterséget folytatva, örök hivatásnak. « Sub specie aeternitatis », az örökkévalóság jegyében, jártkelt, fűrészelt, faragott; felhőtlen égbolt domborodott fölötte s ez égről lenézett rá Atyja arca s lesugárzott Atyja akarata, melyet teljesített. Szabad kilátása nyílt lelkének, bűn, alacsony érzület nem homályosította; tiszta szándékok öntudata volt atmoszférája. Neki az élet nem volt zsibvásár, hol egymást csalják, sem cirkusz,

hol erőt fitogtatnak; munka, kereset, ügyesség, tapasztalat egyet szolgált; az Istengyermek típusának kialakítását: «növekedett bölcseségben, korban s kegyelemben». Higyjük el, hogy tudás, tanulás, küzdelem, kereset, karrier egyet szolgáljon, a szebb, tisztább, emancipáltabb lelket. « Nicht Carrière, sondern Charaktere ».

c) Ez a nagystílű élet a legédesebb s a legbensőségesebb. Otthona szent, mint az Isten háza s meleg, mint a család; bensőséget, édes meghittséget, édesanyai szeretetet élvez. Atyja van, munkás, küzködő atyja, kinek munkájába beletanul az Úr s mindkettőnek fáradalmát s gondját enyhíti a szent Szűz, a hitves s az anya. A lelki élet nagy stílje nem törte le az emberi lét e virágait. Ezt mind bele kell állítani az isteni életbe. Názáret kell az emberiségnek. Jézus életének 30 éve ezt nyomósítja. « Magna vixit, nihil dixit! » Nagy élet s kevés szó! « Assides nato pia mater almo, Assides sponso bona nupta, Felix, si potest curas revelare fessis, Munere amico. » Leül a szent Szűz édes, isteni Fiához, leül mint jó hitves kedves férjéhez s jól esik neki fáradtságukat megenyhíteni.

* * *

a) « *Ecce fidelis servus.* » Szent József, az öreg. hű szolga. Szolga, ki másért tesz, másnak nevében s érdekében jár. Olyan ő itt a földön, mint az Atyaisten árnyéka; Isten tervein dolgozik, saját gondolata nincs. Mint Eliezer, Ábrahám szolgája, ura érdekében messze földön járt s teljesen megbizható volt. — A szentírás semmit sem tud róla; a szent titkok hátterében áll. A világ szintén semmit sem tud róla; csak az imádkozó lelkek érzik, hogy miféle szent, gazdag bensőség zárkózott lelkében. — Nekem is kitartóan s hűen kell szolgálnom az Urat; « fidelis servus », isteni címe az embernek.

b) Belső, külső megfeszüléssel dolgozott a jó, öreg szolga; gondok kételyek s aggályok jártak lelkében;

de az Isten megvilágosította: «Ne félj elvenni Máriát feleségül», «fuss Egyiptomba s maradj ott»; «ne Judeába, hanem Galileába menj.» S karja, keze megfeszülésével dolgozott a kenyérért; Istenért, Isten fia számára dolgozott. Ez a munka léleknemesítés volt, mely őt egyre szorosabban fűzte Istenhez. Az ilyen munkáról istenes embereknek van fogalmuk, középkori művészeknek, trappistáknak s lelkeknek, kik abban élnek, hogy mindent Istenért tesznek. Ezt mindenütt mindenki teheti.

c) Ez öreg, hű szolgát csend, szerénység s megnyugvás jellemzi. Külre nincs hivatása; a közéletben nem jutott neki szerep; mindazonáltal teljes és gazdag az élete, mert isteni. Szent Bonaventura mondja: «Vita Dei adipiscitur per fidem summae veritatis, per amorem summae dilectionis, per imitationem summae virtutis»; isteni életünk lesz a legfőbb igazságnak, a legédesebb szeretetnek s a legszebb példaképnek lelkes átkarolása által; ha hiszünk lelkesen s teszünk szivesen.

* * *

Szent József megbecsülhetetlen Krisztus közelében; fölgyürkőzve, zörgő bőrkötényében, kérges kézzel képviseli a munkát s nincs ellenkezésben a Mesterrel, ki imádkozik, kontemplál, tanít. Ez a két munka voltaképen egy: *az ember munkája.*

a) A fizika mindenféle munkát ismer, melyet a szél, a víz, a villamosság, a gőz végez. A homokbuckák s a hegyek nagy erőknek munkái. Végez munkát a madár, mikor repül; a macska, mikor ugrik; méhek, hangyák, marhák dolgoznak. Az ember munkát végez, mikor kókuszt szed a Kongó partján; több munkát végez, mikor szánt, vet, arat; még többet, mikor zúgó, zakatoló gépeivel úrrá akar lenni. Igen, a munka az ember hatalma, ki a természetet akarja átalakítani az ő sajátos gondolatai szerint. Csinál magának világot, alkot. Míg

nem alkot, addig nem egész ember. E munkában nyilatkozik meg önálló, alakító, öntudatos szelleme. « Die Kunst ist eine Arbeit, das Leben selbstbewusst zu gestalten. Die Natur hat nur Geschöpfe, die Kunst hat Menschen gemacht. » (Schiller.) Ez alakítás erejében lett szabadabb az ember. Ez az Isten gondolata a munkáról. Megbecsülöm s kifejtem magamban; kifejtem összes tehetségeimet; tudom, hogy szabadabb s nemesebb leszek ezáltal. Életet, tartalmat szomjazok.

b) Melyik a legnagyobb munka? Önmagunk kialakítása; hogy az ember ne legyen tárgy, hanem személy; hogy ne nehezedjék rá öntudatlan súllyal a természet, hogy ne zúzza őt össze szenvedés. S ez öntudatot s egyéniséget kialakító munkában ideálkép áll előttünk az Úr Jézus. Szemben érzi magát az ember anyaggal, világgal, rosszal, s érvényesülnie kell, mint mindezt legyőző hatalomnak. Ez a mi nagy munkánk. Aki ezt nem teszi, az nem lélek. Ez a passzivitás az oka a sok sikertelen törekvésnek s a kevés lelki előhaladásnak; nem dolgozunk lelkünkön öntudatosan és psychológiánknak megfelelőleg.

c) Mik e munka erői? 1. A *kegyelem*, az Isten ad lelkes és meleg gondolatot. Inspirál, hogy törekedjünk «conformes fieri», Krisztushoz hasonlókká lenni. 2. *Egyéniségünk*, melyben sok jó tulajdonság pihen, ezt föl kell ébresztenünk s a durva, nyers elfogult lelkületet leküzdenünk. 3. A *természet*, melynek ölén fölüdülünk —. ruganyosságunkat s jókedvünket visszanyerjük. Egészségünkkel jókedvet is kapunk a lelki küzdelmekre. 4. A *jó környezet*, mely a maga jó lelkét, jóindulatát mintegy belénk sugározza. Viszont a rossz környezet lankasztólag hathat; nehéz vele szemben ideális irányban haladni. A rossz környezet ront; levegője mételyez. Ha ilyenben vagyunk, énekeljünk, dudoljunk magunkban buzdító éneket, ne ütközzünk bele a kislelkű okvetetlenkedőkbe. Menjünk másfelé, amikor csak lehet; dolgozzunk a ház körül,

a kertben s mondjuk magunknak fölényesen: hej, ki nem fogsz rajtam, te szürke lelketlenség!

Kevés a törekvő, ideális ember s rengeteg sok a naplopó! Eszmények, eszmék és lelkiéletből édeskevés van. Ó, szent József, taníts isteni életre nádfedeles igénytelenségben is; te sem laktál különben.

* * *

« *És kiméne ker. Jánoshoz egész Judea... és megkereszteltetnek vala tőle a Jordán folyó vizében...* » (Márk 1, 5.)

a) Folyóvizek felé igazodunk, melyek partján lelkünk föléledne. Isten végigfolyik a világon; nem szabad elszáradnom; igazodom hát feléje. Véges világban állok térben s időben; a váltakozó korok fölfogása fejlik s világképük is egyben-másban elváltozik. Kevés biztos s igaz ismeretem van; filozófok közt járok, kiktől sokat nem tanulok; de bizonyos reálizmus jellemzi természetemet, mely biztosít, hogy a valóság nem játék; értelmem a materializmusban nem lel nyugtot, s a panteizmusban, mely az én-t tagadja, elveszti önmagát. Én tehát a filozófiák álló vizeitől a hegyekből jövő folyóvizekhez menekülök; a történelmen végighömpölyög az isteni kinyilatkoztatás folyóvize. Ezek friss, erőteljes áramok; ide alázattal is járulok s bűneimtől itt fürdöm meg tisztává. Itt haladok, itt fejlem is. Itt nem ülünk pocsolyák partján, hogy szomorú képünket nézzük. Ó, Uram vonzz hát, segíts, vezess, tisztíts! Te mondod; ha rám hallgatsz, mint a dagadó folyam, olyan lesz a te életed! Legyen, legyen. A mocsárlázt utálom s ha folyóidra nem térek, megkapom.

b) « *Megkereszteltetvén pedig Jézus azonnal feljöve a vízből... És ime szózat lőn mennyekből, mondván: Ez az én szerelmes fiam, kiben ñekem kedvem telik.* » (Máté 3, 16.) A történelemben fejlődik ki az emberiség s az Isten is ott lép hozzá. Hozzánk lépett Krisztusban, önmagát, a valóságot, igazságot, szépséget s kegyelmet

benne mutatta meg nekünk; « plenus gratiae et veritatis, telve kegyelemmel és igazsággal ». Az ember Őt nézze s Hozzá ragaszkodjék; ne csússzék le a mechanizmusba a történelem magaslatairól s ne az egyéni benyomások s bizonytalan alakulások khaoszába az isteni képmás verőfényéből. Be jó nekünk, hogy spekulációnkon s nézeteinken kívül van Krisztusunk, kiből világot legyőző bizonyosságot meríthetünk; általa s benne átvágja magát hitünk a tévely éjein s rebegi: tudom, kinek hittem; hitvallásom: hiszek Krisztusban! Ez az én világosságom s napsugaram; lelkem itt nő, kedélyem itt édesül; nem lesz sötét, nem is erőtlen! Lelkem előtt Krisztus mint a magas Tátra; a magaslatok vágya visz feléje! A magaslatok vágya a mélységből. Bűneim vannak s kegyelmet keresek. Jézus a Megváltó a bűntől; ez a kereszténység. Általa s érte bocsát meg az Úr; ez az evangélium, mely sohase múlja idejét.

c) Hitemmel átnyúlok a világon túlra s ezt a túlvilági valót Krisztusban találom meg; benne száll le hozzám; szerinte építem hát ki életemet, szerinte alakítom ki hitemet. Nem disputálok, nem kételkedem, hanem élek. — Sokat kételkedünk, mert keveset élünk. Karthauzi Dénesről írja Moguel: « Sokat akart tudni, hogy nagyon szeressen, a multnak azon szentjei közé tartozik, kiknek tudni annyi, mint szeretni ». Ugyanez a Dénes írja: « Olvassunk, tanuljunk hát, nem hogy az időt agyonverjük, vagy hogy emlékezetünket terheljük, hanem hogy fölüdítsük szellemünket s szivünket istenszeretetre gyúlasszuk ». — Sokat disputálunk, mert még nem élvezünk; aki élvez, vagyis mélyen él, az nem okoskodik sokat; akinek kincse van, az nem sopánkodik, hanem örül. Lelkemnek is kell levegő és napsugár; ezt hitem adja! Nem kételkedem, nem disputálok, hanem élek!

* * *

« *Lőn pedig, mikor megkereszteltetett az egész nép, Jézus is megkereszteltetvén és imádkozván, megnyilott az ég és leszálla a Szentlélek testi alakban mint galamb ő reá s e szózat lőn a mennyből: Te vagy az én szerelmes fiam, te benned telik kedvem.* » (Luk. 3, 21.)

a) Mély alázattal, szent örömmel s a lélek izgalmaival közeledett Jézus a nagy keresztelőnek táborához, a Messiást váró jordánparti csoportokhoz; megrendült a nyilvános bűnbánat e tüzes, alázatos áhitatától; ah, hisz mindezek őt várták, ezek a tüzes vágyak, ez a szent izgatottság mind neki szólt. Missziójának öntudata eltölti őt lelkesüléssel, oda lép János elé s alázatban megkereszteltetni magát tőle; de a keresztelőnek megnyílik lelki szeme s vágyva vágyik a Jordán mélyeibe merülni előtte; akarja, hogy Krisztus keresztelje meg őt. « Hadd el — mondja az Úr — teljesítsük az Isten akaratát; keresztelj meg engem, de érezd, hogy nem vagy méltó sarum szijait megoldani. » — A keresztelés Krisztus nyilvános életének kapuja; fölavatás. Alázatban kezdi, Keresztelő szent János bűnbánatával. Ébresszük föl magunkban a keresztelésnek, mint új világba való elmerülésnek, mint új életre való felavatásnak, mint izgalmas, az egész lelket lefoglaló átadásnak érzéseit. Ó, mily kevés a keresztelt öntudat!

b) « *S imádkozván megnyilott az ég* »; különben zárva volt. Ki megy föl az égbe? — mondták csüggedve a régiek, mi már tudjuk, hogy ki nyitja meg nekünk az eget. Mások világutakat nyitnak, Jézus égi utat. Páratlan ez az úttörő s ez az út. « A te utaidat mutasd meg nekem s ösvényeidre taníts meg engem. » (Zsolt. 24,4.) Hányan állnak kint s okoskodnak s kritizálnak s elfonnyadnak. Ah, ezek úgy látszik, a galamb szárnyasuhogását és sugallatát nem érzik. Akik érzik, azok mennek, a nyitott ajtón belépnek, Krisztus arcába néznek s föléledtek. «Ich trau dem Genius, der mir winkt.) A mennyország lépcsőin ül egy ráncos, éles szemű vénasszony,

a kritika. Zsémbes és meddő. Látják ülni, de nem erednek vele szóba a szerető lelkek, a hősök, művészek és szentek; követik szivüket! Én is!

c) A megnyílt mennyország kapuja a szív; a *tiszta szív*, mely föl van kenve és fémjelezve igazi isteni érzésekkel. A tisztulás hosszú folyamat, önzés és erőszakból való kialakulás. Azután a mennyország kapuja a *szerető szív*, mely szeretete erejében érzi hogy az Isten gyermeke; ez az a lélek, « mely bizonyságot tesz lelkünknek, hogy Isten fiai vagyunk » (Róm. 8, 16.); végül a *baráti együttérzés szent közösségében élő szív*, mely nem a törvény késztetéséből, hanem az együttérzés közvetlenségéből indul ki s máskép ép azért nem tehet, mert Jézus a barátja.

d) « *S a Szentlélek mint galamb szállt rája.* » A galamb szárnyalása a sebes vágyat jelenti; mihelyt megnyílik az ég, derepül a galamb. Ez a galamb talált pihenőt, Jézusban; virágos olajfaágat hozott neki; körülrepkedte s megcsókolta őt. Ó fölséges Istenember « filius columbae », a galamb fia; vágyaid sebesek s isteni sugallatokból élsz; mindkettőt ápolom s élvezem: a vágyat s a sugallatot.

e) « *Te vagy az én szerelmes fiam* », te bűnösnek látszó, bűnbánatot tartó ember, te az igazi ember, az istengyermek, te mintaképe s tanítója az igazi szentségnek; szerinted alakuljon mindenki. Érezze minden egyes ember a maga elégtelenségét s ragadja meg a te kegyelmedben az Istennek tetsző élet erejét. Mi Krisztus által, általa szerzett kegyelem által leszünk egész emberek. Magunkból, önerőnkből nem boldogulunk, de általa egész, erős, boldog emberek leszünk. E Fiában szereti a képére alkotott istengyermeket: Szeretem fiamat, szerelmes ő nekem s szeretem, ki nyomaiban jár! Ez emeljen; ebből merítsek vigaszt s öntudatot, hogy soha el ne hagyjam magam. Hisz engem is jobban szeret, mint az egész világot; lelkét adta rám; én is « filius colum-

bae » vagyok. Az én keresztelésemben is megnyílt az ég, lejött a Szentlélek s Isten fia lettem. Lelkemben azóta is sok lelki erő pihen, felsőbb érzések energiái, Isten fátyolos vonásai; ki kell ezeket fejlesztenem krisztusi életben. A keresztelt lélek olyan, mint a harmatos rét, friss, üde, pihent, tele alvó, búbájos erőkkel, melyeket fölébreszt a kegyelem napsugara s fejleszt és tökéletesít a gyakorlat.

* * *

« *Jézus is Názáretből eljöve a Jordán mellé, hogy megkereszteltessék. János pedig ellenzé... Felelvén pedig Jézus, mondá: Hadd ezt most, mert így illik teljesítenünk minden igazságot.* » (Máté 3, 13.)

a) Minden élet programmja: teljesíteni minden igazságot, tehát átélni azt, amivel Istennek, embernek s önmagunknak tartozunk. Mi egyéb ez, mint a valóságnak megfelelő eligazodás Isten, önmagunk s a világgal szemben. Abból ered az egyensúly, a harmónia, a béke s az öröm; ez az az érzületben, akaratban, életben kiváltott igazság. A « veritas » önmagunknak, tehetségeinknek s bűneinknek fölismerése! a « justitia » ez ismeret átvitele az érzületbe; a « veritas » az Istennek s uralmának s fölségének fölismerése; a « justitia » ez ismeret szerint való érzület. « Veritas » a világnak s az életnek fölismerése; a « justitia » a helyes elhelyezkedés benne! Váltsuk hát ki a «veritas» készleteit égretörő «justitiá»-ban; az átérzett igaz valóság, a harmóniában kialakított lét kell nekünk. Körülöttünk pihen a nagy valóság; érintsük meg a lelkek érintésével s «pax» és «gaudium», béke és öröm lesz belőle. Mi legyünk alakítói a világunknak, teremtsünk bele erényünk által világosságot s napsugárt, harmóniát és szépséget. Ne várjuk ezt mástól, mert a lélek nem passzivitás, hanem aktiv, alakító erő.

b) Istennel szemben helyzetünk teljes, föltétlen hódolattá válik: észben hitet, szívben áldozatot, erőinkben

könnyeink s verítékünk gyöngyeit s küzdelmeinket ajánljuk föl neki. Semmit sem igényelünk, de őt bírni akarjuk. Szívből szolgálunk neki s nem képzelődünk, hogy különös kegyelmeink s hivatásunk van; elég nekem Krisztus szeretete. Kinyilatkoztatásokat nem várok; mit várjak, mikor Ő néz szemembe, Ő, az én napom, kinek én mezei virága akarok lenni. Jelenéseket nem várok; minek? hiszen Krisztus ragyogott föl lelkünkben, « illuxit in cordibus nostris ». Csupa lélek közé állít, melyek úgy ragyognak, mint kvarcszemek a fövényben; úgy kandikálnak ki a nagy világba, mint virágok az erdőszélről a pusztába. Tiszta, nyilt szemmel akarok kinézni a végtelenbe, tudom, hogy testet hordozok egy darabig, azután átsiklom más világokba.

c) A világgal szemben « justus »-nak kell lennem; látnom kell benne az erőt s a jót is, hiszen isteni; de a rosszat s a veszedelmet is, mert fejlődésre szánt, ütköző erők rendszere. Nagy erőszisztéma a világ s arra való, hogy a halhatatlan lélek kicsiszolódjék rajta; föl kell tehát használnom az isteni világot erőim, tehetségeim kialakítására; de egyszersmind mértéket kell tartanom, hogy a föld termőföldem legyen s ne sírhantom! Erőm a világ, mint a fának a föld; lábam alá való, de lábam inkább gyökér; erőt szí! Necsak félni, necsak undorodni; hanem fölhasználni s a pelyvás földi létből az arany szemet kiszedni; különben a világ fiai okosabbak lesznek; az pedig kár!

d) Önmagammal szemben « justus » leszek, ha sem túlsokat, sem túlkeveset nem követelek magamtól. Mértéket kell tartanom mindenben, az önmagammal való elégedetlenségben is. Aki gyorsan akar valamit, akinek nincs türelme, aki nem veszi tekintetbe a természet folyását s fejlődését, aki bizonyos hibák miatt, melyek természetéből folynak, fönnakadást szenved tökéletesbülésében s azért aztán tele panaszolja a világot, az nem érti a « justitiát ». Ide tartoznak azok is, akik

a természetet a kegyelemmel s a kegyelmet a természettel ütik agyon: a szigorú, sötét, fanatikus zelóták, kiknek fáj, hogy testük van, jóllehet Isten is így akarta; vagy megfordítva: a kényes, tehetetlen, finnyás nyavalyások! Ó értsük meg magunkat. Érezünk mi sokat, de nem tehetünk róla. Valamint külsőnk nem függ tőlünk, úgy belsőnk is adva van bizonyos értelemben. Vannak bennünk hatalmak, melyek nem egyhamar hallgatnak ránk s Isten is nem azt mondja: menj s parancsolj, hanem inkább azt: evezz és boldogulj!

Ha ezt a hármas «justitiát» eltaláltuk, rányitottunk az Isten gondolataira s azzal együtt a «pax et gaudium»-ra. Be jó ott; be jó meleg van ott; virágoznak a lelkek: «justus ut palma florebit»; ott erő van, «sicut cedrus Libani multiplicabitur» az igaz úgy nő, mint a pálma s úgy erősbül, mint a cédrus. Számtalan csalódástól, sok bajtól s vigasztalanságtól szabadulunk!

* * *

Jézus bőjtöl a pusztában. «És hozzá járulván a kisértő, mondá neki: Ha Isten Fia vagy, mondd, hogy e kövek kenyerekké legyenek. Ki felelvén, mondá: Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, mely az Isten szájából származik.» (Máté 4, 3.)

a) Egyél; foglald le a világot: élj. Legyen kenyered, az legyen főgondod, szolgáljon e törekvésednek minden kő, minden porszem. Csinálj kenyeret s élj erősen, hatalmad tudatában! — Jézus óvást emel a kisértő ellen: kenyér kell, de nemcsak kenyérből, föld- és kőtörésből, tenger- és világfoglalásból él az ember; mindennél szükségesebb az isteni lehelet, a szép, tiszta, nemes élet, az öröm, a megnyugvás! A kultúrvilág nagy kisértése az embernek; elfelejti a szép földtől a belső világot, a produktiv munkától mennyországát, az alkotástól lelki világának kiépítését. S hozzá még helytelen irányba terelődik s a testet-lelket törő munkában életcélt lát.

Szegény, az eszközt céllá emeli; igát farag magának. Ó Uram, a te leheletedet szivom, azzal térek magamba, a legfontosabb munkára; ez lesz lelkem kenyere és öröme. Dolgozom, de a munka nem cél, hanem eszköz nekem. Mennyire van ettől az a kultúra, mely az «improbus labor» igájába hajtotta az embert; legjobb esetben az csak átmenet lehet. Így érzek a nagy világgal szemben s így rendezkedem saját világomban.

b) Jézus az anyagi és szellemi szükségletek közt vezet el. Kell a tehetségeket kifejleszteni, kell dolgozni, de ne várjunk a munkától s kulturától boldogságot. Ily lelkület a földhöz tapad; az istengyermekből világfi lesz; a belső elszárad a külsőtől. Pedig Jézus ezt a királyi Istengyermeket, ezt a halhatatlanságra született Fölséget akarja érvényesülésre segíteni. Öntudatra ébreszti, fölényre neveli, mondván: «Mit használ az embernek ha az egész világot megnyeri s lelkének kárát vallja.» (Máté 17, 26.) Azért tehát bátran, nagy föladatunk öntudatában követeljük magunktól, hogy lelkünket nagyra becsüljük s gondozzuk.

c) Máshol is kevés bizalma van Krisztusnak a föld, a kultúra, a gazdagság iránt; «bizony mondom nektek, hogy nehéz a gazdagnak bejutni a mennyeknek országába.» (Máté 19, 23.) Nem mintha magában rossz volna, hanem mert átlag anyagiassá, világiassá tesz; rabbá teszi a lelket; lefogja s elfojtja. Jó a világ, a gazdagság, a hatalom, de csak akkor, ha a nagy céloknak szolgál. Ó Uram, ne fonnyadjon el lelkem se a gazdagságtól, se a szegénységtől! Nem hagyon magam elhervasztani semmiféle gondtól.

* * *

«*Akkor fölvivé őt az ördög a szent városba és a templom tetejére állítá őt és mondá neki: Ha Isten Fia vagy, bocsásd le magadat, mert írva vagyon, hogy angyalainak parancsolt felőled és kezeikben hordoznak*

téged, netalán kőbe üssed lábadat Mondá neki Jézus: Ismét írva vagyon: Ne kísértsd a te Uradat, Istenedet.» (Máté 4, 5, 6.)

a) A második kisértés a világ; hadd lásson, hadd nézzen prófétának, szentnek! Hadd tiszteljen s hódoljon neked, ülj nyakára; úr kell neki. — Igen, én is úr akarok lenni. Az én uralmam igaz, nem látszólagos hatalom, lelkem szép kialakítása; itt vagyok én úr s tiszteletet nem hajhászok. Ne tereljen el a világ lelkem nagy missziójától; sem látszat, sem külszín; az csal is; kevésnek is jut. Az Isten országa a belső valóság; ez az igazi szuverénitás és fölség. Világ fölött állni; weltüberlegen! De nem stoikusan, mert az is hazugság; hanem szent Ferenc szellemében, ki szeret mindent s örül neki.

b) Megyek bátran, emelt fővel, nyilt szemmel előre. Ne tereljen el semmiféle kisértés, sem édes, sem keserű. Bármily alakban jöjjön felém; szuverén lelkemet követem. Jézus állít ez útra s itt néha még keménynek is látszik. Mint 12 éves fiú mondja panaszos édesanyjának: Mit kerestetek? Nem tudtátok, hogy Atyám akaratában járok? Mikor Kafarnaumban prédikál tevékenységének első tavaszán, «kimenének övéi, hogy megfogják őt» s később «eljövének az ő anyja és atyjafiai és kinn állván, hozzája küldének, hiván őt.» (Márk 3, 21, 31.) De ő kemény velük szemben, nem enged a test és vérnek s megy nagy küldetése útján. Igy kell győznöm s a lelket kiemelnem a sokféle berolyástól! Minél nagylelkűbb leszek, annál derültebb s erősebb leszek. A tökéletes ember ne legyen verébijesztő, hanem igaz, nemes, bátor, egész ember, aki szeret gyermeket, szülőt, feleséget, de soha az isteni szeretet rovására.

c) Ezért áldozatokat is kíván, melyeket csak e világításban tudunk helyesen értékelni; kívánja, hogy szembe szálljunk néha oly vonzalmakkal is, melyeket másutt parancsol: «Ha ki hozzám jő és nem gyűlöli atyját és

anyját, feleségét és fiait, ... sőt még önnön lelkét is, nem lehet az én tanítványom». (Luk. 14, 26.) Lehet hivatásod a teljes odaadásra. Ha ezek szembe szállnak a te misszióiddal, légy erős; ne bántsd meg Istenedet félreértett pietásból. Az istenellenest törd le mindenütt. Az Isten országa megérdemli tőled. Azért ragaszkodjál jobban Istenhez, mint szülők, testvérek, feleséghez, hisz nem szereted őket, ha e szeretettel magadat téveszted s fokozod le.

* * *

«*Ismét felvivé őt ördög egy igen magas hegyre s megmutatá neki a világ minden országait s azok dicsőségét és mondá neki: Ezeket mind neked adom, ha leborulván, imádasz engem. Akkor mondá neki Jézus: Távozzál sátán; mert írva vagyon: a te Uradat, Istenedet imádjad és csak neki szolgálj.*» (Máté 4, 8, 9.)

a) Mindezt neked adom, ha leborulsz bálványok előtt. A bálvány nem Isten, tehát nem igazság, nem élet. Vagy ha élet, hát csak úgy, mint ahogy az illúziók élnek fejünkben, melyeknek vége a keserű kiábrándulás. Ne tarts a bálványok felé. Keresed a világot, a több, jobb világot bálványok tiszteletében, milyenek a hatalom, az élvezet, a szépség, saját szenvedélyeid s mikor mindent bírni akarsz, lefokozod önmagadat. Mit használ neked a világ, ha nincs élni, örvendezni tudó szived? Mit ér a kert, ha ki van szúrva szemed? Ez a szép, dicsőséges világ kín és gyötrelem lesz szép és dicsőséges lélek nélkül. Élvezetei ki nem elégítenek s illúziókkal s csalódásokkal keserítenek. Megőrzöm s óvom szabadságomat, hogy igézetével le ne győzzön. «In libertate labor», ez a szabadság munkát s küzdelmet kíván.

b) Az ellenkezője igaz; akkor birsz-mindent, ha e bálványok előtt nem hajolsz meg, ha úri lélek vagy. Jézus egy más kisértésben is megmutatja, milyen elszántaknak kell lennünk, hogy az Isten utait a dicsőség s

nagyravágyás igézeteiért el ne hagyjuk. Egyik jeruzsálemi útján beszélte tanítványainak, hogy majd szenved és meghal s akkor « fogván őt Péter, kezdé feddeni », (Márk 8, 32.) mondván: « Távol legyen ez tőled Uram, nem történik ez rajtad. Ki megfordulván, mondá Péternek: Hátra tőlem sátán, botránkozásul vagy nekem: » (Máté 16, 22, 23.) Mily elszánt az Ur az « emberi gondolatok » visszavetésében. Nem szabad kímélnie magát; aki itt kímél, az önmagát rontja meg. Tehát minden kisértésben mondom rögtön: hátra tőlem sátán, Isten útjain járok; erősen, keményen akarok. A világ s a filozófia bármely igézetével szemben rögtön fölemelem az Isten uralmának zászlaját s az istengyermek öntudatát érvényesítem!

* * *

« *És látván* (Ker. János) *Jézust ott járni, mondá: Ime az Isten báránya. És hallá őt két tanítvány és követék Jézust.* » (Ján. 1, 36.)

a) A hivatás bennünk érzék a Fölséges iránt, a lélek s a lelkiek iránt, még pedig az élet odaadásában. Kezdődik azzal, hogy az isteni lelkünk elé lép s imponál és vonz. Kisérjük Jézust gondolatainkban, kérdéseket intézünk hozzá felejtve magunkat; Mester — mondjuk — hol lakol? s elmegyünk s megnézzük s nála maradunk « az napon »; de még nem végleg. Beszélünk róla másoknak, érdeklődésünk tárgya lett: megtaláltuk a Messiást — mondjuk — Jézust, József fiát Názáretből. Ha mások ellenvetik: kerülhet-e valami jó Názáretből — megvédjük, hevülünk, lelkesülünk. Ime az életodaadás, az apostolság hajnala; ezt szívtisztasággal, imával s munkakedvvel kell párosítani. Jézus pillant belénk!

b) « *Rabbi, te vagy az Isten Fia, te vagy Izrael királya.* » (1, 40.) A természetfölötti érték kihámozódik az emberi fölfogás, a világias érzések hüvelyeiből;

Krisztus természetfölötti erő, behatásai természetfölötti hatások; e hatásoknak hordozói is vannak: egyének, egyház, szentségek; ez irányzatnak folyamágya van, melyben hömpölyög; visz hátán királyi gályákat, de sodor szemetet is. Már most a kegyelemnek, mint erőnek hivatását a világban fölfogni s magát szolgálatára fölajánlani, — erejében bízni s azt fölhasználni szent reakcióban a világias szellem ellen, ez krisztusi, apostoli hivatás. « Kegyelem, vagyis krisztusi lelki erő », az én gondolatom; ezt el nem riasztom, alázatban kiérdemlem, nagyrabecsülöm... ez az apostoli hivatás érzéke. Vigyázok, hogy sehol se álljak útjába; alázatos vagyok, a szegényeket szeretem, a lelket mindenkiben nagyrabecsülöm.

c) Isten részéről pedig a hivatás hívás, vonzás, lelkesítő kényszer, szeretet. Senki sem jöhet hozzám, ha Atyám nem vonzza — mondja Jézus. Finom lelkiség s természetfölötti érzék bizonyítják Isten összeköttetését a lélekkel; az ilyen léleknek érzéke s tüze, tehát Lelke van. Isten ad ily kegyelmet; Jézus föladataira s a Szentlélek kihatásainak szolgálatára s szentségei kiszolgáltatására kiválaszt lelkeket. Nem világraszóló küldetés ez, hanem buzgó, vágyó, Krisztus érdekeit szolgáló lelkület. Nagyrabecsülök minden ily hívást; rögtön fölkelek s felelem: Uram, ime készen állok parancsodra. Szólj, hallom.

* * *

« *Harmadnapra menyegző vala Galilea Kána nevű városában... s elfogyván a bor, mondá Jézus anyja neki: Nincs boruk.* » (Ján. 2, 1.)

a) A názáreti szerény viszonyokhoz szoktatott édes anya hamar észrevette, hogy zavarban vannak s jóságos szive ösztönözte a közbenjárásra. Mély, bensőséges tisztelettel közeledik szent Fiához s neki, ki a násznép zavarát s az ő óhaját is egyaránt érti, előadja

kérését. Bármi lesz a felelet, az őt nem bánthatja; ismeri Fia szivét s tudja, hogy meghallgattatik. — A szerető, Istenhez tapadó szivek tudják, hogy végre is meghallgattatnak, ha nem így, hát úgy. Jézus is mondja: « Én ugyan tudtam, hogy mindenkor meghallgatsz engem » (Ján. 11, 42.), mert bármit kérek, mindig csak a te szent akaratod teljesedéséért könyörgök. Ilyen volt a szent Szűz. Így imádkozom majd én is; minden kérésemen kiverődik a vezető gondolat.... a te szent akaratod.

b) « *Vinum non habent, nincs boruk.* » Éltünk lakomája sokszor nagyon szomorú. Sok az étel; nehéz ételek, melyekkel tudomány s politika szolgál, de hiányzik borunk, mely a lelket földerítse s tiszta, nemes életörömmel eltöltse. Anyánk, járj közbe isteni Fiadnál, mutasd be neki szükségünket; mondd bizalommal: nincs boruk. Ő majd gondoskodik rólunk.

c) « *Ez volt Jézus csodatételeinek kezdete.* » (Ján 2, 11.) Igazán szerény kezdet; kedves körben kedves ajándék. Mások is hoztak ajándékot a násznépnek, ki ezt; ki azt; Jézus is hozott; az « ő kelyhét » nyujtotta nekik, « calix inebrians », « praeclarus ». Édes bort, tüzes bort nyujt az Úr Jézus menyegzős lelkünknek; fölhevíti, fölmelegíti szivünket. Ah az első, forró szeretetnek, a mámoros, első buzgalomnak bora édes és világfeledtető. Ezt a drágalátos kelyhet szomjazom én!

d) « *Minden ember először jó bort ad, azután azt, ami alábbvaló.* » (Ján. 2, 16.) Itt megfordítva van. A lelki élet kezdetén Isten sok vigaszt ad, ami jól esik a könnyen csüggedő, tétovázó léleknek; gyöngeségét számon tartja az Ur, becézi, bíztatja; később keményebben fogja s akarja, hogy érzékelhető vigasz nélkül is szolgáljon neki. Ah ez több s ez jobb; ez már erős élet. Semmiben sem teszem függővé az érzékelhető vigaszoktól szolgálatomat. A kötelesség s az Istenszeretet előirja nekem, hogy mit tegyek s azt föltétlenül

megteszem, hisz nem vigaszomat, de az Isten akaratát keresem.

* * *

«*Vala pedig a farizeusok között egy Nikodémus nevű. Ez Jézushoz jöve éjjel és mondá neki: Rabbi, tudjuk hogy Istentől jöttél... Felelé Jézus: bizony, bizony mondom neked, hacsak valaki újra nem születik, nem láthatja meg Isten országát.*» (Ján. 3, 1.)

a) A belső embernek újjá kell születnie, a krisztusi típust kell magára öltenie... mulhatatlanul, különben célt téveszt. Az új ember a kegyelem által ilyen. Kezdetben ez az alak tökéletlen, inkább csira s kikezdés. Az Isten vonásai, milyenek a hit, remény, szeretet, még fejletlenek. Természetfölötti pszichológiánk is a gyermek laza fogalmait és benyomásait utánozza; csak lassan lépnek be ezek öntudatunkba s a hasonulás Krisztushoz hosszú, lassú folyamat; erről beszél szent Pál: «Fiacskáim, kiket újra szülök, míglen Krisztus tibennetek kiképződik». (Gal. 4, 19.) E stádiumban sok az öntudatlanság és tökéletlenség. Szűk s kiskörű a mi természetfölötti látókörünk. Sokat kínlódunk, méltatlankodunk, nyugtalankodunk. Isten, vallás inkább ijeszt, mint vonz. Hajlamaink az érzéki javak felé tartanak. Erényünk gyönge s megbizhatatlan. Ime a gyermek-típus gyermekbetegségei! Érdeklődjünk, engedelmeskedjünk, hagyjuk magunkat vezettetni.

b) Hogy törpévé ne váljam, fejlődnöm kell. Öntudatosan kell felfognom a hit igazságait s azokból érzületemnek s tevékenységemnek motivumait kölcsönöznöm. Meg kell értenem magamat, fiziológiámat, pszichológiámat, hajlamaimat, ingereimet testemben ép úgy, mint lelkemben; nem szabad bűnnek tartanom a természetes ingereket, kivált a nemi életet illetőleg; de ismernem kell az érzés hangulatait és szineit; ki kell tágítanom öntudatos világom sugarát s azt az akarat fönha-

tósága alá szorítanom. Ebben a rendezett, okos, észszerű, belső világban megközelítem Istent, az örökkévalóságot, Krisztust, az éltető Szentlelket s nem fogom az erényt nem tudom milyen szent «excessus»-okban keresni, hanem az élet minden körülményei közt napról-napra átélem azt. Nem a remeték pusztáiban, nem a bűnbánók barlangjaiban lakott az Úr, hanem a názáreti házban!

c) Spiritus et vita... a hosszú szabadságharcban kivívott lelki függetlenség és béke! Sok vergődésen kell átmennem, míg lelki szolidságra teszek szert s uralomra engedem a hitet világnézetemben s a krisztusi kegyelmet érzületemben. Átmegyek sok érzelgésen, de nem olvadok meg tőle; átesem a lelki serdülés egyoldalúságain, a vérmes, vakmerő vágyakon, kiábrándulok a szentségnek elragadtatásokkal, ostorozásokkal, víziókkal való azonosításából; be kezdem látni, hogy a kanonizált szentek életében is ne a csodálatost, hanem a mély, bensőséges életet szemléljem; meggyőződöm, hogy a keresztény tökéletesség az Isten szent akaratán megnyugvó, fegyelmezett, igénytelen, egyszerű, örök reménytől ihletett élet. Keveset akarok az anyagból, sokat a lélekből, keveset a világból, sokat Krisztusból! Rajta, átadom magam e szellemnek. Megyek. «Post Alpes Italia, Alpeseken át a szép Itáliába» s az elefántok átmentek az Alpeseken is. Cortez megégette óceánjáró hajóit, mikor reményei földjére ért. Én is szakítok alacsony, érdes, nyakas, kiskaliberű magammal.

* * *

«*Mi a testtől születik, test az; és mi a lélektől születik, lélek az.*» (Ján. 3, 6).

a) A szép erköles a legszebb remekmű. Van különféle szép remek kőben, színben; ez a szépség pedig mind a lélekből áradt. Az magában véve mindezeknél szebb. Szép lélek, tiszta erköles, harmónikus élet, ez az igazi remekmű. Azért az Úr Isten a szobrokat, a

képeket lenn hagyja, de az ég múzeumába a szép lelkeket viszi át. Mert a márvány-remekből meszet égethetnek, képből rongy lehet, de a lélek, mely az Úr Isten képére alakult, maradandó, örök emlék lesz; ezt a remekművet az Úr Isten is élvezi. Ellenben az erkölcstelen ember romlás és rothadás; nem alak, hanem alaktalanság; nem rithmus, nem arány. Ott a test túlteng a lelken; a gondolatot elöli a szenvedély, az egyik szenvedély a másikat; az erkölcstelen ember chaotikus, rendezetlen világ, hol erők küzdenek s kialakulni még nem birnak... Legyetek krisztusiak, legyetek Isten fiai, kölönb emberek... ezt sürgetik sugallataink; ezt imádkozzuk, hogy meg is tegyük.

b) S hol teremnek a szép lelkek? Mindennek megvan a maga hazai földje; megvan a zónája. A régi világokban a zsurlók hatalmas erdőkké nőttek; azóta eltörpültek, mert lehült a föld; az oroszlán az állatseregletben ütött-kopott király s nincs hazájában, ketrecben van. Neki végtelen pusztaság kell. Hát a szent szeretetnek hol van hazai földje, zónája? Sehol annyira, mint az evangéliumban s ha az áhitatnak életét tekintem, sehol úgy, mint az Oltáriszentség atmoszférájában. A tiszta, harmónikus, szép lelkeket s nekik való levegőt, vizet, napsugarat s gazdag energiát az Eucharisztiában találjuk meg. Ott találunk nagy, széles látókört, boldogító szabadságot. Isten van veled, szabad vagy. Krisztus van veled, Krisztus van benned. Te Cézárnál, Napoleonnál nagyobb vagy. Nem a hatalmat, nem a zsenialitást, hanem az élet szuverénitását véve. Te az Isten temploma vagy. A benned suttogó imát jobban becsüli az Isten, mint szent Péter templomát, mint a katakombákat. És hol érzed azt inkább, hogy benned ily érték rejlik, mint a szent áldozásban?! Ott ébred az ember saját méltóságának, gazdagságának, istenfiúságának öntudatára. Ez jó neki.

c) Kellenek a szent szeretetnek továbbá források, melyek tiszta vizet adnak; láz- és tifusz-bacillusmentes vizeket. Ezzel a szent tisztaságra célzok, mert a szent tisztaság a legüdébb, a legkedvesebb erkölcsösség. Az ember megvakul a szenvedélyektől, kivált a VI. parancs elleni vétektől; sűrű lesz vére s kiszárad veleje. Mi locsolja föl ezt a szárazságot? Az Oltáriszentség kegyelme; az nevel előkelő nemzedéket. Ha vannak lelkek, melyeket a Pontificale Romanum « sublimiores animae », « fenkölt lelkek » névvel jelez, ezek mind a szent tisztaság kedvelői. Az Oltáriszentség a szeplőtelen érintetlenséget, a lelki világnak átlátszóságát teremti meg. Ahol ez nincs, ott az erkölcsnek ereje, szépsége, harmóniája hiányzik.

d) Végül a szép lelkivilághoz meleg lendület kell. A meleg csupa energia, a lendület csupa erő. Anélkül nincs szabadság, kiindulás, lelkesülés és bátorság. Az eucharistia imája az áldozat szelleme. A mi küzdelmes, szenvedő lelkünknek megnyugvása az Úr Jézus szive. De a tűrés az áldozatnak alsóbb foka; a magasabb foka az önkéntes áldozat. Ha testet, érzékiséget, világot, amennyiben ezek lépcsői lehetnek a léleknek, lábbal tapos s azáltal fölemelkedik. Ez az áldozatkészség volt az egyház nagyszerű hozománya. Oh beatam Ecclesiam — kiált föl szent Cyprián — fuit quondam in operibus fratrum candida, nunc facta est in sanguine martyrum purpurea! » Az Ecclesia ruhája fényes, ezüst és arany brokát volt, fuit quondam candida, a pünkösdi tűznek fényében; azután beleszőtte az Úr Isten abba az arany és ezüst brokátba a tüzes rózsákat, a vérpiros szálakat s facta est purpurea! Minden lélek, amely az Úr Jézust szereti, az áldozatos jelleget hordozza homlokán s ez a szentáldozásban verődik ki rajta; áldozatra készségessé teszi! Itt teremnek a költő szavai szerint a « magnae animae prodigi », kik pazarolják a lelket, az

életet, de úgy, hogy azután százszorosan megtérül az bennük.

* * *

« *Ne csodáld, hogy azt mondottam: szükség ujonnan születnünk. A szél, ahol akarja, ott fúj és zúgását hallod, de nem tudod honnét jő, vagy hová megy; így van mindaz, ki lélektől születik.* » Ján. 3, 7.)

a) Jön a lélek, amikor akar. Egy-egy szó a könyvben, érzés az imában, gondolat, vagy ötlet az elmélkedésben megmelegít, fölbuzdít, megnyugtat. Bennem csillámlanak meg az Isten gondolatai, mint a fövény aranyszemecskéi a napsugárban. Mikor így jön hozzám, érzékkel s epedve fogadom s teszek szerinte.

b) Ahogy akar, úgy jön, majd komolyan, majd vidáman; lesújt, vagy fölemel; néha buzdít, máskor megszégyenít, néha megfélemlít majd lelkesít; néha lábaihoz kuporodunk, máskor szivére borulunk. Néha messze van tőlünk, hogy vágyódjunk, máskor közel, hogy ne csüggedjünk. Néha mint köd, felhő... máskor mint ragyogó, napsugaras intuició borul a lelkünkre s abban is akarata szerint tesz, hogy majd édes élvezetre, vigasztalásra, majd türelemre s áldozatra indít; néha megaláz, máskor a nagy tettek ingerével hat reánk. Mindent fölhasználunk! Ne mondja senki, minek élek s unatkozom. Ne mondja! Hát nem adhat-e egy pohár vizet a szomjazónak, jó szót, tanácsot, indulatot, szolgálatot a testvérnek? Élj, ne okoskodjál; hisz mennyországot élhetsz át.

c) Más nem pótolhatja ajándékait, melyeknek neve: élet, életkedv, önérzet, bizalom, öröm, lelkesülés, béke, bátorság boldogság... Isteni ajándékok ezek; Jézus is ilyeneket adott: vaknak világosságot, betegnek egészséget, halottnak életet; ez az isteni mód. Jöjj el Szentlélek s adj életedből minél többet belém.

« *Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adá...* » (Ján. 3, 7.)

a) Fiában szeretett minket. Míg nem így szeretett, nem igen értettük. Végtelen ő s nincs emberi érzelme, a gerjedelmek változatai nem járnak benne; nem lélekzik, nem piheg, nincs vére; tiszta, végtelen szellem ő. A természetben kimutatta, hogy szeret. Ragyogó napot teremtett, de jeges tengert s jégmezőt is, — virágillatot, de tűzhányót is, — csobogó hullámot, de vihart is. Beszélt édesen, de csattogott villámaiban is; ah, Uram, nem értlek egészen! Az erkölcsöt illetőleg sem; az erény szépsége dagasztotta keblünket, de a gonoszság özönvize is végigságuld rajtunk; a szent szeretet pirja s a bűn szégyenérzete váltakozott arcunkon s elsötétült szereteted tudata. Szeret talán — kérdeztük — azzal az abszolút jóakarattal, a természet célszerűségével, a mindenhatósággal? S beéri-e ezzel emberi érzésünk? Ah, ez megtévesztő gondolat. Végre rátaláltunk s megtudtuk, hogy szeret Jézus szivével; « *így* szerette Isten a világot », így szeret. Ezt értem s megnyugszom.

b) Igy szeret, ily isteni szívvel szeret. Az emberek közt is vannak áldott szivek; a jegyesi, a szülői, a baráti, a gyermeki szeretetnek, a szívnek s kedélynek csodavilágát nyitják meg; illatos, édes érzelmekkel hintik be az életet. Tovább, a szív a művészet világát sugalmazza. Azután jön a hit, az érzelmek új világával. Mit gondoltok, milyen világba vezet bele Jézus szive, mellyel Isten akart szeretni s minket egy isteni, érzelmes világba bevezetni? « *Igy* szerette Isten a világot. »

c) E szeretet minden ponton remekelt. Szentlélektől fogantatott s szűztől született, romlás nélkül, azért lett « speciosus », szép. A kellem megnyilatkozott vonásaiban, a szeretet csendült meg szavában; jelképéül a bárányt választotta. « Isten báránya ». Szeretetreméltósága fátyolozta el a gyermeklélekben a « minden tudo-

mányok» fényét s szemeiből csak a gyermek kedvessége s ártatlansága sugárzott. Férfikora a lélek hatalmának igézetében telt el; «kövess» — mondá — s követték bíínösök s tömegek; nélküle az otthon puszta volt s a pusztában vele elfelejtették az otthont. Az apostoli lelkek az ő árnyékai; szent Domonkos az ő fehér gyapjúszövetében s szalézi szent Ferenc sajátos egyénisége egyaránt emlékeztet reá. Szereti az embereket s vonzódnak hozzá; korán van a templomban s mielőtt a napsugár az Olajfák-hegyére esett, már ő fái alatt imádkozott. Beszédbe ereszkedik, oktat, tanít s eszmét s érzelmet cserél; nem hideg, nem sablónos. Van is, nincs is lakása; Nikodémus este jön hozzá s ha nem jön senki, imádkozik. Néha egész éjjeleken át; haja és ruhája nedves az éj harmatától, de ő nem érzi, oly mélyszivű ember. Egyszer-kétszer szó van a Szentirásban szemeiről; a gazdag ifjúra elragadó szeretettel, Péterre mély bánattal tekint! Milyen hatást tett Mátéra, Zachaeusra s Magdolnára! «*Igy* szerette Isten a világot».

d) S ezzel a szeretettel «végig szeretett» s azért szeretetet kér viszont. Szeressük mi is emberi, meleg, lelkes szeretettel. Caecilia s Ágnes szeretik őt, mint jegyesüket; Néri szent Fülöpnek kitágul két bordája a szeretet hevétől; szent Katalin szeret s Jézus gyűrűt húz ujjára. Akarja, hogy érzelmesen szeressük őt, «nézd e szivet — mondja — mely annyira szeretett!» Ó Uram, viszontszeretünk téged tőlünk telhetőleg. Úgy szeretem Jézust, hogy magamat adom érte s örvendezve teszem!

* * *

«*Jöve tehát Szamaria városába, mely Szikarnak neveztetik... Ott vala pedig Jákob kútja is. Jézus tehát elfáradván az úton, oda üle a kút fölé. Egy asszony jöve oda Szamariából vizet meríteni. Mondá neki Jézus: Adj innom.*» (Ján. 4, 5.)

a) Adj innom. Eltikkadt vándor vagyok, lelkeket keresek; voltakép ők italom s az Isten akarata ételem; de téged is kérlek, adj innom. « Sitio. » — Jézus lelkeket keres, üdvüket szomjazza; közeledik hozzájuk, szeretetüket kéri... azért ő kezdi a beszédet; a próféta álruhájában, de az alázatos, apostoli szeretet közvetlenségével lép az asszony lelkéhez; adj innom, annyit jelent: add nekem lelkedet. — Így kell a lelkek után járnom, hozzájuk szólnom; nem röstelkedem; s mint Loyola szent Ignác mondja: az ő kapujokon akarok bemenni hozzájuk, hogy az én kapumon át vezessem ki őket.

b) « *Mondá pedig néki az asszony: Hogyan kérsz te zsidó létedre tőlem italt, ki szamariai asszony vagyok? Holott a zsidók nem társalkodnak a szamariaiakkal.* » Az elfogult lélek mereven s hidegen áll a Mester útjába, visszautasítja; nem érzi ki hangjából a szeretet akcentusát, a szemből nem olvassa ki az apostol vágyát: ő más gondolatokban él. Így viselkedünk mi is Istennel szemben; nem vagyunk finom, érzékeny lelkek, ugyanesak így viselkednek velünk szemben mások, kiknek más világnézetük, nevelésük, életük van. Ez ne rettentsen vissza. A buzgóság türelmes s kitartó. Türelem nélkül fanatizmus volna, mint ahogy a türelem buzgóság nélkül indifferentizmus; az láva, ez jég; egyik sem termő talaj.

c) « *Felele Jézus: Ha tudnád az Isten ajándékát és ki az, ki neked mondja: Adj innom: talán te kértél volna tőle.* » «Ha ismernéd ezt a két világot, azt, mely feléd jön s azt, mely benned rejlik; ha tudnád, hogy milv lélek szól most hozzád, ó mennyire változnék érzületed! Te éj vagy, én napsugár, — te élvsóvár, én örvendező, — te degradált, én dicsőséges, — te virágát hullató, én sértetlen! Ha tudnád, hogy mily erős vagyok én s mily gyönge te, s hogy a kegyelem mire képes s mit teremt...! De ez az Isten ajándéka. » Ő teremt lelket, életet, szépséget, erőt, örömöt, boldogságot; ezek Isten

ajándékai. Ezeket várni s kérni kell. Menj felé, kérd, majd ad hathatós, teremtő, fölszabadító erőt.

d) « *Élő vizet adott volna neked.* » Élő víz, élet vize. Üdít, frissít, erőssé, egészségessé tesz, jó vért csinál; tiszta víz, nem hináros, nem iszapos, nincs benne bacillus. — A pusztában járónak elsősorban víz kell, mely felüdítse; elfáradunk; élő vizekre szorulunk. Más vízforrások elapadnak vagy gyöngén, vékonyan csergedező erekké silányulnak; ellenben ez az élő víz ragadó folyam! Az ifjú lelkesülés, az idealizmus is lassankint elapad; ellenben Krisztus kegyelme kiapadhatatlan « fluminis impetus ». — Más víz elveszti erejét, állott, poshadt víz lesz; ellenben a lélek vizeit az imádság angyalai kavarják föl folyton s meggyógyul, ki beléjük ereszkedik; « szökőkút vize ez az örök életre ».

e) Mondá neki az asszony: « *Uram, add nekem ezt a vizet, hogy ne szomjazzam s ne jöjjek ide meríteni. Mondá neki Jézus*: *Menj, hívd el férjedet.* » Az élet vizét neked nem adhatom; tisztátlan vagy, hűtlen, csapodár vagy; esküszegő, hitszegő, házasságtörő vagy. — A bűnös lélek is ilyen; amily nagy tisztelettel szól a Szentírás az istenszerető lélekről, oly megbélyegző kifejezésekkel illeti a hűtelent. Nem kap élő vizet. Hogy eressze az Úr posványba a kristályeret? Templom vagyok-e, hogy Isten lakozzék bennem? Kicsiben is sok hűtlenség lehet; fegyelmezetlen vagyok talán imámban s különben is gondolataimban szeszélyes? Könnyelmű vagyok talán nézésben, érzésben, kényességben?

S mily finom az Úr Jézus, épen hogy csak érinti a sebet. Így kell! Ez neveli tisztességre az elvetemültet. Az orvos tartsa meg intransigens állásfoglalását a rothadással szemben. Az apostol lehelje az erkölcsöt s az újjászületést. A gyónásban is így kell nyúlni a sebekhez; ah, hisz a megalázott szenvedő megérzi ez illetést!

f) « *Mondá neki az asszony*: *Uram, látom, hogy próféta vagy* tc. *Atyáink e hegyen imádkoztak s ti azt mond-*

játok, hogy Jeruzsálemben van a hely, ahol imádkozni kell. Mondá neki Jézus: Asszony, hidd el nekem, hogy eljön az óra, mikor sem e hegyen, sem Jeruzsálemben nem imádjátok az Atyát... Lélek az Isten és azoknak kik őt imádják lélekben s igazságban kell imádniok. » Asszony, ne nézd a hegyeket s a füstölgő oltárokat, hanem iparkodjál lélekben s imádságban, vagyis tiszta szívvel s odaadással Istenhez közeledni. Ez az első s ez a fő, azután jön a külső istentisztelet rituáléja. Oltárnál, áldozatnál szükségesebb a törődöttség, bensőség, érzés; azután legyen gondod az oltár és áldozat. Lélek az Isten; tehát légy először lelki; a lelkiség inspirálja külső vallásosságodat. Ez a szavak értelme. De azért formára, szép, kedélyt megragadó formára van szükség az istentiszteletben is. Minek lenne az istentisztelet puritán, mikor az Isten szivet, kedélyt, szépséget és érzést is teremtett? Bizonyára csak az imádkozik « lélekben és igazságban », ki őt egész természetével imádja. Tehát díszérje az Istent a templomban is művészet, zene, ének, virágillat, tömjénfüst; segítse emberi természetünket lelkes imádásra.

g) « *Mondá neki az asszony: Tudom, hogy eljő a Messiás... Mondá neki Jézus: Én vagyok az, ki veled szólok.* » Bemutatkozik s fölemeli magához. Máshol parabolákban sejteti kilétét, itt bemutatja nyiltan. Az asszony már csupa fény és tüz; egyet gondol, őt. Korsót, vizet, forrást felejt; már tüzet fogott, fut, siet, hirdet! — Jól alakít az Úr, fogékonyságra, odaadásra nevel, s amellett meghagyja alázatában és szerénységében. Jöjjetek, ismerjétek meg a Messiást, ő megmondta bűneimet s megnyitotta szemeimet; én már látok, lássatok ti is! A természetfölötti élet a bűn megismerésén és bánatán kezdődik.

* * *

A kafarnaumi «királyi ember» Jézushoz ment s kérte őt, hogy jöjjön s « gyógyítsa meg az ő fiát; mert már halálán vala ». (Ján. 4, 40.)

a) A « királyi » embert hite vezeti Jézushoz; mutatja neki, hogy kihez menjen s mit gondoljon, mikor a természet már nem segített; hogy mit reméljen, mikor emberi erő már nem állt szolgálatára. Ime, a hit elborult lelkünknek derengő fénye; jó, erős, édes tudás. Neveljük. Jézus is a hitre utal; hitre, mely örök életet keressen, mely megnyugodjék szeretteink koporsóján is. A « királyi » ember ezt még nem érti; ő a hitet még át nem élte, még át nem érezte igazán; mert csak eszköznek nézi a földi bajok ellen. Pedig a hit felelet az egész létnek, időnek s örökkévalóságnak kérdéseire. Vágyam van az örök élet után s hitem mondja, hogy máris örök életet élek, melynek a halál csak pályaválasztója boldogság, vagy boldogtalanság felé. Ebben élek, eszerint érzek. Hit és érzés közt nagy különbség lehet. Mi hisszük például, hogy Isten jelen van s hogy hajszálunk sem esik le tudta nélkül s hogy lelkünk végtelen kincs; de ezek átérzésétől még messze lehetünk. Hitünk, mint az évelő gyökér a fagyos földben; van benne erő, de nincs kifejlesztve. A hit isteni gyökerét a keresztségben mélyesztette belénk az Isten; a mi föladatunk az, hogy 1. öntudatunkra hozzuk azt hogy a hit nem katekizmusi kérdések foglalatja, melyeket csak be kell tanulnunk; hanem valóságát át is kell élnünk. Istent s titkos benyúlásait kell tapasztalnunk. 2. Gyakorolni kell a hitet; Carlyle is mondja: akit kétely környékez, az tegyen; a tett elűzi a kételyt. 3. Támogassa imával törekvéseit: « unctio ejus doeet », kenetessé, ékessé, vonzóvá válik imáinkban hitünk.

b) A « királyi embert » vezeti szeretete. Meg akarja gyógyítani azt, akit szeret s aki szenved. Maga áll bele a mentő munkába; megy, jár, kér, rimánkodik, tűr, megalázódik. Ez a gond indítja útnak, ez kiséri; ez biztatja, hogy Jézus megérti majd s megsegíti. Szeretsz-e te is? Szereted a lelkedet? Járbut-e utána, ha beteg? S mit csinálsz, ha más beteg, ha a teste, vagy a lelke

beteg? Könnyítsz-e rajta? Van-e irgalmad? Észreveszed-e, hogy házbelid, cseléded nem törődik lelkével, nem gyónik? Az irgalmas szeretet tud tériteni; nemcsak testi, de lelki gyógyítást igyekszik adni a szegény betegnek, mert a testi bajon túl a lelki bajt látja. Kérjük és sürgessük mindkét baj gyógyítását, eszközöljük áldozatainkkal is.

c) «Mert már halálon vala», fogyott életereje; hülnek a tagok, gyöngül a szívverés, fáj a fej, a mell, hervad a szem. A léleknek életereje a hit, az odaadás, a szeretet, a bensőség, a lelkesülés, az öröm; ez az igazi szív- és vérlüktetés, melytől a lélekben erő és tartalom van. Ó be jó ez! Ebbe állítom s gyakorlom bele magamat. Van hülés a lélekben is; mikor hanyagok vagyunk s lanyhulunk; mikor imánk s áldozásaink hidegek; mikor messze idegenben érezzük magunkat az Úrtól. Ezt a haldoklást utálom s nem tűröm. Megvizsgálom, mi ez elhidegülés oka s fölkeltem magamban ilyenkor a hűséges szeretetet. Mikor a lélek ép, erős s lelkesen indul meg eszményei felé, akkor nem igen jelentkeznek az ily lelkiállapotok; de nagyon is gazba nőnek a lanyhaságban. Olyankor érzi az ember, hogy ha nincs is valami különös bűne, az egész lelki élete erőtlen s örömtelen. Rázza föl magát s vegye lelkére a buzdítást: «esto fidelis»; hűtelen vagy, azért nem mégysz semmire. A hűséget pedig kezdd meg a legegyszerűbb dolgokban: szemeid, nyelved, gondolataid fegyelmezésén, a készségen, jókedven stb.

d) A bomlás útját a sok bocsánatos bűn jelzi. Az a sok kellően nem méltatott félrelépés, hiba és sértés, melyet Isten ellen elkövetünk s föl sem veszünk. Jaj, ez a szeretettel ugyancsak meg nem fér. Aki hazudik, megszól, gyülölködik, bántalmaz, érzékenykedik, türelmetlenkedik, idegeskedik, aki kötelességet könnyen vesz, embert nem tisztel, az mosdatlan, fésületlen, csunya arc s ugyancsak nem az Isten gyermeke. Szive nem

éber, nem az Isten szelleme lakik benne. Kell belénk éber, erkölcsi esztétika!

* * *

« *Mondá neki Jézus: hacsak jeleket s csodákat nem láttok, nem hisztek. Mondá neki a királyi ember: Uram, jöjj le, mielőtt meghal fiam.* » (Ján. 4, 48, 49.)

Az ember eljár mindenütt, ahol szüksége, nyomorúsága jelentkezik; ha beteg, gyógyulni akar, ha veszedelem fenyegeti, Jézushoz fut; de az Úr azt akarná, hogy bajaink s szenvedéseink enyhítésére elsősorban is mély, lelkes hitet szerezzünk magunknak. Hinni, Istenhez simulni, belőle élni, ez kell a léleknek.

a) *Az én hitem* vonzó, lelkes lendület, tehát hatalom. Ami rideg, az nem vonz. Jézus pedig mondja, hogy az Atya lelke vonz, még pedig hatalmasan, tehát nem erőszakosan, hanem bizalommal, szeretettel, érzéssel. Az erőszak gyönge vonzóerő, a szeretet, az öröm, a kedv a legnagyobb. S hogy vonzóbb legyen hitünk, azért van Jézusunk, a szent Szűz édes fia; azért van anyánk a szűzesség szépségében s az anyaság édességében. Más a Sinai hegy s más Bethlehem... cikkázó felhők helyett gyermek- s madonna-arc! Más Illés hegye, hol tűz emészti az embereket, más a Golgotha; ott piros tűz, itt a fájdalmak emberének s a fájdalmas anyának halaványsága! Ah Jézusom, ki oly édes emberi, oly anyás vagy, ki a kellemet, a gráciát, az unctiót csepegteted hitembe, ó vonzz és puhíts! A hitnek gyakorlata által tovább érek, mint okoskodással. Élek szerinted; akkor el nem nyelnek az értelmi nehézségek.

b) Hitem bensőséges, meleg lelkület. Sokféle hit jár köztünk, hideg, sötét, bizalmatlan, száraz, izetlen hit és hitetlenség. Némelyek nem gondolkoznak s hisznek, mások gondolkoznak s nem hisznek; mások ismét gondolkoznak, hisznek s nem élnek. Ezek mind holtak, vagy elevenholtak. Szivet bele az élettelenségbe, akkor

lesz hit. A hit odaadás a vezető Isten iránt; bízom szavában s vezérlő kezében; teljesen átadom magam, ahogy illik mindenek központja, célja, reménye iránt. Ha egész szívből hiszesz, akkor megkeresztellek, mondotta Fülöp az étiopiainak. Nekem is ez kell; egész szívből kell hinnem. Panaszkodunk, hogy nem hiszünk; hát dolgoztunk-e teljes szivünkkel, jártunk-e utána jóakarattal, iparkodtunk-e gyermeki lélekkel feléje? Megértettük-e szivünket, vágyainkat; meghallgattuk-e panaszos vágyait a nemes, tiszta, napsugaras magaslatok után?

e) Hitem erős, kitartó lelkület. Az apostol szava adja meg pszichológiáját; «credidi et *certus sum*», hiszek s nem ingok. Vannak nekem is nehéz perceim, sötétségem az észben s szenvedésem a szívben, de e sötétség s e szenvedés ellen oda állítom akaratomat. Akarok, Uram, megnyugodni benned! Veled a halálba is megyek; a te szavadra megvetem a hálót s tudom, hogy gyöngyöket halászok majd vele. Ezzel az erős, megnyugtató akarattal szabadítom föl magamat a kételyektől, ingadozásoktól, bizonytalanságoktól. Kedves a gyermek hite, melynek nincs kételye, de szebb az apostol hite, ki a kételyekből fölszabadította hitét; «tudom, kinek hittem s megnyugodtam». Az ilyen hitnek van husvétja... pünkösdje... békéje. Legyőzi a világot.

* * *

«*Jézus elmenvén a galileai tenger mellett, láta két testvért, Simont és Andrást, amint hálót vetettek a tengerbe s mondá nekik: Jöjjetek utánam és emberek halászaivá teszlek.*» (Márk. 1, 16.)

a) Istent közvetlenül nem ismerjük, hanem közvetve s ott is erdőnél, óceánnál, égboltnál kimondhatatlanul jobban vezet az Isten önmagához a történelem által, első sorban s véglegesen Krisztus által. De hol van Krisztus maga? Ime, ő kitárja kezeit Péterre, Andrásra, Jánosra s apostolaivá teszi, ezek ismét kezei-

ket teszik Pálra, Barnabásra, Pál ismét Timoteusra s átadják a hatalmat a kézrátételben, a papszentelésben nemzedékről nemzedékre. A rendi hatalom nyujtja nekünk Krisztus evangéliumát, Krisztus szentségeit s biztosítja kegyelmeit. Krisztust nézzük papjainkban: «úgy tekintsen minket az ember, mint Krisztus szolgáit és az Isten titkainak sáfárjait». (I. Kor. 4. 1.) Ez a mi hitünk s örömünk. Tehát ha mondod pap-ismerősödről: ezt ismerem, játszótársam volt; hidd azt is, hogy Isten küldöttje, mikor mondja: ez az én testem... én téged feloldozlak, s tiszteld úgy.

b) «Emberek halászaivá teszlek», de nektek is szívvel-lélekkel, egész élettel kell e munkába beleállnotok. Hatalmat adok; e hatalmat éltetekké kell változtatnotok. Küldetést adok; e küldetésben folyton kell járnotok. Magamhoz emellek; ez istenközelséget át kell élnetek; nem mechanikus eszközeim vagytok, hanem apostolok. Oltáriszentséget bízok rátok; éltetek az itt rejlő erőnek kommentárja legyen; evangéliumot adok, mélységeiben kell laknotok. Szóval: én teszlek, de nektek is egész élteteket kell belefektetnetek.

c) Úgy-e nagy dolog ez? De ha Isten akarja, s Jézus teszi meg, akkor már csak sikerül! Van itt erőforrás, az oltár; van tűzhely, Jézus szive; van áldás, Jézus szeretete. S ha Gedeont küldte a szérűről, Dávidot a mezőről, Sault Efraim hegyeiről, hősnek, prófétának, királynak s ha halászokat avatott föl apostoloknak: küld s avat ő most is papokat családokból, hol mély hit lakik, — anyák mellől, kik Sámuel anyjához hasonlítanak, — szemináriumokban, melyek fölött a tisztaság, az ima, az elmélkedés, a buzgóság tűzoszlopa áll s jelzi az Isten legkedvesebb lakóhelyét s a Szentlélek kertjét, «seminarium».

* * *

« *Úgy tanítá őket, mint akinek hatalma vagyon és nem mint az írástudók.* » (Márk 1, 22.)

a) Jézus mint ember a világnak az Istennel érintkező pontja és kapcsolata, csupa élet és erő. Emberi lelke az istenfia lelke, mely látja az Istent s bár véges lévén, föl nem fogja egészen, mégis istenlátásában mérhetetlenül bölcsebb, mint a földön járó, indukcióval s szillogizmusokkal dolgozó géniuszok. Látja Istent s a világot, az élet végtelen áramát s dagályát s ettől lesz lelki világa szép, édes, mély, erős, varázsos s ezt árasztja ki magából az egyéniség üdeségében, a meg nem gyöngült erélyben; ez sugárzik szemeiből; ez a hervadatlan kedély titokzatosan s ébresztően érint lelkeket. Az élet ez üdesége és ereje párosul az isteni, természetfölötti behatásokkal, melyekről mondja: senki sem jöhet hozzám, ha Atyám nem vonzza őt. Érints, Uram, hogy éledjek, hogy benső világomban veled érintkezzem; lelkemet, szivemet, kedélyemet behatásaid alá helyezem. Jézusom, Mesterem!

b) Jézus ereje a valósággal, igazsággal, intuicióval s meggyőződéssel telített gondolatok, — az érzések heve s kristálytisztasága, — az Istentől áthatott kedélyvilág szépsége. Az ő gondolataiban tükrözik az Isten; az igazság az ő ajkán édes tejjé lett; amit élt és szólt, az mind életre emlékeztet; « panis vitae », « fons vitae », « lignum vitae », csupa élet, s ezt a szép, erős életet az Isten általa belénk tapogatta, rajtunk kimintázta kegyelmei vagyis benyúlásai által. Az ő szive a hatalom s az ő vére a díj, melyen megvett. Vér köt össze vele, s mily vér! S mindez egyre ösztönöz és bátorít, hogy vegyük magunkba ezt a krisztusi erőt. Ha a kőbe belevéssük a szép formát, éljük bele magunkba a krisztusi tipust. Emelkedjünk fel gyakran az ő gondolatainak, érzéseinek, vágyainak magaslatára s ereszkedjünk az ő imádkozó, Istenhez simuló lelkének mélységeibe, s érezni fogjuk, hogy emel is, vonz is, formál is. De ne tekintsük

mindezt csak szép szónak, hanem eleven erőnek; kisértsük meg átélni.

c) Jézus hatása nemcsak a léleknek kisugárzása volt, hanem a kegyelem működött közre szavaival s példájával. Isten megérintette a lelkeket s illetéseitől elváltoztak. Sokan beszélnek szívből s mégis hatástalanul; kegyelem vagyis Isten-benyúlás, isteni illetés kell, hogy legyen hatásuk. Az Istennel egyesült, Istennel telített lelkek, apostolok, próféták és szentek tudnak hatni igazán. Vele kell töltekeznem nekem is; általa leszek erős!

* * *

«*Jézus a zsinagógából Simon házába méne. Simon napa pedig nagy hideglelésben vala és könyörgének neki érette*». (Luk. 4, 38.)

a) A léleknek is vannak lázai, sőt a tisztulási folyamat is láz, mely nem esik meg fájdalom nélkül. Lesznek kínjaink, melyek tűzként égetnek s hevükben bűnös hajlamaink s kívánságaink Istennek tetsző energiákká változnak el. — A nyugtalan, kapkodó lélek is lázas. Az idegesen érdeklődő, ambiciós lélek is az; a lágy, impressziós, érzelmes, szerelmes lélek szintén. — A nevelés és tisztulás ilyenekre mindig fölszabadítólag s ne elkeserítőleg hasson, úgy, hogy kedvük s erélyük is legyen a szív darázsfészkébe belenyúlni. Greife nicht ins Wespennest, doch greifst du zu, so greife fest. Nekünk bele kell nyúlnunk; tegyük meg vaskézzel.

b) Jézus odalép a beteg ágyához; megfogja kezét; erejével befolyásolja. Biztos, nyugodt tekintete a beteg lelkébe mélyed, megnyugtatja, vonzza. Fölséges, szép lelke rányit a bűnös, lázas, beteg szivek legnagyobb szükségletére, a legkevésbbé kielégített igényére: a szép, erős, örvendező élet vágyára. Ugy-e ez kell a lázas lelkeknek? S az orvos mondja: mit kapkodsz, mit sürögsz és rángatódzol? Légy nyugodt; itt vagyok én! S a tudományszomjban vagy élvezetvágyban egyensúlyát vesz-

tett lélek érzi, hogy hozzája lépett az *egészség* erkölcsi korrektségben, s a *derült szépség* az istenes élet harmóniájában. Tetszik neki, megszereti, megkísérli s gyógyul.

c) S fölkel s szolgál Jézusnak. Erős lett; örülni tud, azért készséges. Testi, lelki erőit szolgálatába szegődteti, mert szereti örömének s jókedvének forrását. S minél készségesebben szolgál, annál erősebb lesz. Mily jó erősnek lenni. « Ha nem hiszitek, meg nem értitek ». Tettekben kell azt kitapasztalnotok. Itt és ma, mindjárt ujjongnotok kell, hogy az Isten gyermekei vagytok, s hogy jót akartok s jót tesztek s hogy lelketek ennyiben napsugár, melynek nem lehet elsötétülnie semmiféle éjszakától, de igenis elsötétül, ha elfelejtitek, hogy mik vagytok s mily isteni élet fakadhat bennetek s áradhat ki belőletek.

* * *

« *És korán reggel fölkelvén, kiméne egy puszta helyre és ott imádkozott. És mikor megtalálták őt, mondák neki: Mindnyájan keresnek téged.* » (Márk 1, 35.)

a) Mindnyájan keressük őt, mert először is megnyugvást ad nekünk az iránt, hogy bűneink megbocsáttatnak s azután, hogy részünk lesz a diadalmas, isteni, örök életben. Lelkünk mindenekelőtt bűnbocsánatot sürget, mert az erkölcsi világrend fölségében észreveszi s imádja a boldogító vagy kárhoztató isteni akaratot. Értsük meg az emberi szivet: nem tudni, nem kérni, nem bízni, hanem *lenni akar;* nem akar tönkremenni. Sok a bűne... s a szív kiáltása a tisztaság s a szeplőtelenség, tehát bűnbocsánat után, ez a legősibb, legmegrendítőbb zsoltár. Tiszta szivet adj Uram, különben elveszek... s Jézus jön s biztat: adok! Ez az a nagy tény, melyet nem a világ, ez az a fontos értesülés, melyet nem a tudomány, művészet, kultúra közvetít. Egy angol filológus beszéli, hogy a szegények városrészében, Dublinban, séta közben egy haldokló asszony-

hoz került, ki szalmán feküdt a földön s mellette terült el gyermeke holtan, mintha viaszból lett volna. Kacsói össze voltak kulcsolva s újjhegyei pirosak. Körüskörül a padló vizes volt; az apa ugyanis a haldokló anya utasításai szerint megkeresztelte a gyermekét. Az asszony a filológusra tekintve, halkan kérdezi: «Maga a doktor?» «Nem, de az is eljön nemsokára!» «Imádkozzék» — rebegte tovább —, «hogy Isten bűnben el ne vegye lelkemet.».

A filológ letérdelt s az asszony olvasóján imádkozott, míg a pap is, meg a doktor is eljött. «Isten fizesse meg!» — mormogta a beteg — «most megnyugszom.»

Képzeljétek el — folytatja elbeszélését a filológ —, hogy mindent megmondtam volna neki, amit görög bölcsektől s írókról tudok s amire a filozófia tömkelegében ráakadtam; mit használt volna mindez nekem s főleg neki? Azt fogjátok erre mondani: no igen, nem használt volna, mert műveletlen volt a szegény asszony; de tehát tegyük fel, hogy a művelt felsőbb osztályhoz tartozott volna, változtatna-e az a dolgon? Filozófia, műveltség jó dolog, de csak *dísz;* a pamlagon, a szalonban, párolgó tea mellett megjárja. Jó az embernek, ki a világban békésen él s egészségnek örvend, de életet, azt a tudatot, hogy kiemelte s boldogította s érvényesítette az embert, nem ad. Sőt a külvilágra irányuló műveltség legtöbbször felületessé tesz a belső összefüggések s értékekkel szemben, kívülről várja a több jót s a több életet; a belső, erkölcsi világ pedig ellapul s elgyöngül a daemoni hatalmakkal s sötétséggel szemben. A kultúrának nincs meg öntudata, hogy segíteni tudna az emberen, «das Gefühl der Nichtigkeit spuckt überall». Kiemelni az embert az őt környékező sötétségből s az őt fenyegető letörésből nem bírja! Ezt Krisztus teszi, azért reá támaszkodik az ember reménye,

rajta emelkedik föl az élet s általa bírja értékét a tudás s a művészet is.

b) Öntudatot s megnyugvást ad az iránt, hogy részünk van diadalmas, isteni, örök életben. Az élet a valóság... az örök élet a legnagyobb valóság s ami ezt azt örök életet adja, az az igazi, boldogító s üdvözítő erő. Jézus erőt ad az örök élet kialakítására. Minden emelkedő s haladó korszak az erőt imádja. A modern kultúrának eszménye szintén nagy erő. Megmozgatta s folyamatba hozta az egész természetet, fölébresztette erőit s azoktól várt boldogságot s jobb embereket. Végtelen életvágy, kiolthatatlan boldogságszomj verődött ki rajta. De nagy komplikációk támadtak; az erő valahogyan elemelkedett az élettől, önálló hatalom lett, mely az embert inkább szolgává, mint úrrá teszi az óriási munka révén, melyet tőle követel. S e munkában elfonnyad az ember; nem ér rá nemesbülni s az élet szellemi tartalmát kifejleszteni. Az erőfejlesztéssel járó öröm is elapad, mert hisz csak az az erő okoz örömöt, amely emel s nem az, amely lenyügöz. Minek az erőt fölébreszteni, ha nyüg lesz belőle? Úr Jézus, a te erőd is munkát kíván, de ez a munka mindig emel; közreműködést kíván, de ez mindig szabadít, soha nem nyügöz le. Ez az erő és munka a lelket, az öntudatot, az életet munkálja; több, szebb, erősebb életet ad. Vashámorok, gőzpörölyök, kohók, földrengető gépek, füstös gyárkémények közt mindenütt azzal az öntudattal járok: Jézus! a te munkád különb, a te erőd fölségesebb, a te műved eszményesebb, te örök életet fejlesztesz, te uralkodó lelkeket nevelsz! A te erőid a mélység erői s mikor azok a magasba törnek, a lélek magasztosul föl általuk. Ó mester, taníts, mit tegyek, hogy örök életem legyen!

c) Nemcsak örök életet ad, melyben a lélek éljen, hanem megújítja s romlatlanságba s halhatatlanságba helyezi át ezt a mi életünket; nemcsak a léleknek,

hanem az embernek is hervadatlan megnyugvást biztosít. S nekünk tényleg az kell; az kell, hogy találjunk egy teremtő, restauráló kart, mely az ember világát a halál útján újjáteremtse, föltámadást várunk, restaurációt, megújulást! Ha meghaltam, nem kell életiró nekem, ki egy elmult életet holt papirra, holt betükbe temessen; nem szobrász kell nekem, ki szétporlott alakomat érzéketlen kőben, vagy hideg vasban utánozza s kitegyen a piacra, vagy az útszélre, hogy ott álljak némán és vakon; hanem *életmegújításra van szükségem;* aki ahogy teremtett, úgy hívjon létbe ismét, de szebb, halhatatlan s mégis emberi létbe. Ezt igéri nekem, ezt hozza majd meg egykor az én Uram, a föltámadás s az élet, ki önmagán kimutatta már tervét s husvétjának hajnalpirján vetette bele lelkünkbe. Ó jöjj, élet, édes föltámadt élet, téged várlak, érted lelkesülök!

* * *

« *Lőn pedig, midőn a sereg rája tódult és ő a Genezáreth tava mellett állt, látott a tó szélén két hajót állni s bemenvén egyik hajóba, mely Simoné volt, kérte őt, hogy a parttól vigye beljebb egy kevéssé és leülvén, tanítá a hajócskából a sereget.* » (Luk. 5. 1.)

a) Mily kedves kép! A tóduló tömeg s a magát elkülönző Jézus; elkülönzi magát, de csak egy lépésnyire, « beljebb egy kevéssé ». A parton tolong a tömeg, a sekélyes vízben úszkál tört nád; szalma, rothadó levél, szemét; ott állanak a földi, a partszéli emberek, kik a tengerre néznek... Jézus e környezetből a tiszta elemre vágyik... nem mondja, hogy « odi profanum vulgus »; dehogy mondja, sőt szereti; ugyanakkor azonban azt is tudja, hogy az élet rettentő szegényes, poesolyás, piszkos, szemetes; ellenben ő s az igazság s az ő kathedrája tiszta, szent. Ezt a szent különbséget evangélium és élet, igazság s világ közt láttatja az Úr Jézus: nem szakad el az emberektől, de különb náluk,

fölségesebb; egy más elemből, más világból szól hozzánk. Ha parton, ha sekélyes vizekben állunk is, de nézzük a tengert s hallgassuk az Úr igéit!...

b) « *Kérte Simont...* » Mily kedves és jóságos; teljesen, egészen közénk állt s emberséges lett. Ő, az Úr akar valamit, de kéri. Az akarat nagy skálát játszik; a Fölség abszolút érvényesülésétől a kegyelem lágy leheletéig; zúg és suttog, tör és enyeleg, ragad és vonz, parancsol és kér; szóval erős és finom; lágy, édes, halk vonzalmai és indításai vannak. Kraft ohne Trotz, Weichheit ohne Schwäche! Engem is vonz az Úr, nógat, hivogat; kegyelme, mint a nyaldosó parti hullámzás.

Ó induljunk a leglágyabb érintésre!

c) Ez Péter hajója. A készségesen, sőt szenvedélyesen hódoló Péteré! Mit ne adna s mit ne tenne meg Urának! Jól indul, hogy nemcsak törékeny hajócskával szolgáljon az Úrnak, hanem rendületlen sziklaalapjává legyen az egyháznak. A hajócska is kép, a szikla is kép, a csodálatos halfogás is kép. Az első jelzi az evangélium sorsát az emberi akarat s szeszély tengerén, a másik kettő a föltétlen érvényesülést. Mindkét tekintetben ragaszkodjunk Péterhez s az anyaszentegyházhoz; hajócskája átvisz háborgáson s megzavarodáson s sziklája biztonságot s ragaszkodást nyujt kételyek s harcok közt. Isten áldása van ez emberhalász kezén, mert Jézus szavára s az ő kegyelmével veti meg a hálót. Foglya vagyok én is.

* * *

« *Amint pedig megszünt szólani, mondá Simonnak: vidd a mélyre...* » (Luk. 5. 4.)

a) E mélységek saját lelkünkben nyílnak. Állunk a végtelen tornácaiban; e tornácok fölségesek; e tornácban üti fel trónját a tudomány s beszél arról, ami igaz és való; a művészet itt tárja elénk a harmóniák

játékát; az élet itt zsibong, az a mély ösztönű s mégis kimondhatatlanul felületes élet. Innen nézzük a csillagvilágot s megértjük, hogy ragyogó flottán evezünk; admirális hajónk a nap. Földünk, Merkurunk, Vénuszunk mint szerény gályák imbolyognak körülötte s ez az egész csillagflotta az ég mély óceánján előretör s megy, megy, hová? Bármerre menjen, bárhová törjön, a végtelenség tornácából ki nem kerül, « dans le vestibule de l'infini » marad. Ime az ég földjei, ime a föld egei. Aki e tornácokban áll, akár P. Secchi refraktorjával, akár Flammarion csillagászatot népszerűsítő képzeletével, akár du Prel tapogatódzó titokzatosságával, akár Mädler költői vénájával s a végtelenbe néz, arra ráborul a végtelen lét titokzatos, borongós sejtelme!... Es gibt eine Metaphysik, mormogja... van végtelen... megszállja őt az alázat, a függés érzete... borzalommá válik benne, melytől haja égnek állhat; ugyanazt érzi, amit régen Jób « in terra Hus » három ezer év előtt. Azóta sem változott el lelkünk; mind Jóbnak s a prófétáknak testvérei vagyunk. A végtelennek partján letérdel az ember s Descartessal elmondja: érzem, hogy véges lény vagyok, mely egyre a jobb, a nagyobb, a tökéletesebb után vágyik. Ó csak rajta, vágyódjék szabadon; vágyódjék s ne féljen! Nézzen az égre vagy a virág kelyhébe s mondja: értlek, Uram, hisz oly közel vagy hozzám, hogy leheletedet érzem. Érezlek, édes, hatalmas létforrásom! Érezlek s élvezlek!

b) Az örökkévalóságban ismét más perspektiva nyílik meg a léleknek. Az idő más mélységre mutat, más tengelyt szúr a létbe, s azon hátrafelé a multba s előre a jövőbe néz. Hátrafelé a történelem taposott nyomain, a prachistoria adatain nyomul előre, azután a mese, a mithosz szederindái közt bizonytalan világba kúszik föl, végre elakad útja; de mikor a történelem elhallgat, mikor a mithosz mécsese kialszik, a tudás föltárja a föld szikláinak rétegeit s kövületek beszélnek

régi világokról és azután? és azután? Ó örökkévalóság! aeternitás! Időből való vagyok s mégis a te gyermeked vagyok. Nélküled nem lehetek, bár e csepp ésszel végtelen súlyod alatt roskadozom. Roskadozom, de ez a fölségesnek borzalma bennem, mely bevonul lelkembe s ködöl s tömjénfüsttel tölti be szentélyét. Ez tehát az Isten; ez a szükséges, örök valóság értelemmel s ez a végtelen, engem teremtő s édesen, lágyan vonzó hatalom akaratommal szemben. Ő az ős-ok, die Ursache! Minden belőle s minden benne van; az ő gondolata, poézise, szeretete s alkotása a világ.

c) Ebben a teremtésben van az a csodálatosan befejezetlen s mégis végtelenül értékes mű: az ember. Aki sokat okoskodik s sokat kételkedik, de ebben is s még inkább szeretetében, lelkesülésében rámutat azokra az örök attrakciókra, melyek a szellemi világ központjai, mint a nap a bolygóké s melyek mind Istenben futnak össze. Mily nagy baj, ha nem tud e nap felé bizalommal s örömmel fordulni, mikor látja, hogy nélküle nem lehet s hogy őserők terelik feléje. Mily nagy baj, ha törpén, kicsinyesen gondolkozik a végtelenről s fölveti a kérdést, vajjon szeret-e az, vagy gyülöl? Mily perverzitásai az emberi léleknek! Ezt okozza az a filozófia, mely a szellem-életet teljesen az én-be zárja s függetlennek tekinti az isteni befolyásoktól. Nem, nem; ez nem helyes: az élet, s a lélek s a világ Istennel telítve van!

Azért tehát: 1. *Keressük az Istent,* ἐρως ὑποπτερον, szerető s vágyódó értelemmel! Alázzuk meg magunkat előtte alázatos hitben, mert

> Matto è chi spera, che nostra ragione
> Possa percorrere la infinita via
> Che tiene una sostanza in tre persone.
> State contenti, umana gente, al quia.
>
> (*Dante.*)

2. *Fogadjuk készséges örömmel* a leereszkedő Istent a kinyilatkoztatásban; ő az erkölcsi világ legnagyobb s legfölemelőbb ténye, a mi Urunk Jézus Krisztus. Mondhatjuk Thierry Amadéval: filozófiához nem értek, de a nagy tényt a történelemben látni s csodálni tudom: hozzá szegődöm.

3. *Ragaszkodjunk hozzá*, ha nem is értjük. Sok filozofálásról lehet elmondani a Leibnitzi megjegyzést: «On peut dire des explications, ce que la reine de Suède disait sur la courone, qu'elle avait quitté: non mi bisogna, e non mi basta».

4. *S szeressük az Urat s éljünk, belőle*, mondjuk Claude Janettel: «je parle à Dieu, je l'aime, je l'adore, je l'attende.»

* * *

«*Eresszétek meg hálóitokat a halfogásra. Felelvén Simon, mondá neki: Mester, egész éjszaka fáradozván, semmit sem fogtunk, de a te igéidre megeresztem a hálót.*» (Luk. 5. 4.)

a) Ha valahol, hát a lelkek körül igaz, hogy sokat fáradozván, keveset fogunk; óriási munkának kevés a látszatja. Saját lelkünk körül is ugyanezt tapasztaljuk. Nem szabad csüggednem; «nagy kötelesség s mély vonzalom kisér végig életemen»; Isten adta mindakettőt. Az eredménytelenség nagy kisértés ugyan, de e kettővel legyőzöm. A buzgóság meg-megújuló intelmére én is azt felelem: «a te igédre megeresztem a hálót», meg ahol s amikor s ahányszor akarod. Tudom azt is, hogy sok fáradalomnak csak évek mulva van sikere. Jézus s apostolai keveset láttak fáradozásuk eredményeiből, de tudták, hogy lesz a munkának gyümölcse. Istenért s Istennel dolgozva én is tudom ezt; tehát előre! Kitünő lelkület, ha a sikertelenség nem bénít, mert a «mély vonzalom» Isten felé kisér.

b) « *És midőn ezt mívelték, a halaknak oly bő sokaságát rekesztek be, hogy szakadoz vala hálójuk.* » Jézus akarta így jutalmazni s biztatni hiveit. Engedelmességüknek érdemét azonban ez a siker nem érintette. Lehetett volna, hogy Jézus szavára kivetve a hálót sem fognak semmit; Péter akkor nem buzdul, nem lelkesül föl, de erénye kifogástalan. Igy azonban Jézus segített s Péter közvetlenül, mély meggyőződéssel tapasztalta Jézus segítségét. Isten keze nyúlt bele életébe s e benyomástól megrendülve kiáltja: « Menj ki tőlem, mert bűnös ember vagyok, Uram! » Ah, oly közel jársz hozzám, benyúlsz lelkembe, segítsz, biztatsz... szeretsz s segítesz, ugyanakkor érdemtelenségem öntudatára ébresztesz. Nem vagyok méltó kezedre, segítségedre, hűséges szeretetedre. Isten jár közel hozzám, mily hatalmas indító-ok ez minden jóra.

c) « *És mondá Jézus Péternek: Ne félj, mostantól már embereket fogsz.* » Jézus érezteti velünk szeretetének hatalmát s irgalmát s aki ezt egyszer átélte, az követője, tanítványa s apostola lesz. Jézus vonz... ez az ő hatalma! Keresztelő János azzal biztatott: tartsatok penitenciát, mert közelget Isten itélete; Jézus pedig azzal vonzott, hogy elközelgett a mennyek országa s szent János az egész evangéliumot így foglalja össze: szeressük az Urat, mert ő előbb szeretett minket! Apostola csak az lehet Krisztusnak, aki fölértette s viszonozza szeretetét!

* * *

« *És jöve hozzája egy poklos, kérvén őt és térdhajtva mondá neki: ha akarod, megtisztíthatsz engem.* » (Márk 1, 46.)

a) Két ember szemben egymással: a poklos és Krisztus. A pokolvar fölszívja a vért s mint az élet penésze kitèrjed a testre; összeaszik s eltorzul az ember. Vele szemben az Istenfia, mily fölséges Istenarc!

Ezt az Istenképet elronthatom magamban; a bűn rontja el; elhomályosítja szememet, a fölismerést; összeszűkíti homlokomat, állatias tipussá válok; megsüketít, tompítja az isteni iránt való érzékemet; bágyadt s szomorú leszek. Mennyi bélpoklosság van a lelkeken; de ha nem is pokolvar senyveszti, hol marad a szépség, az erő, az előkelőség?! Ó dolgozzunk féltékenyen az isten-képen! Hol zsugorodik, hol torzul el bennem? Ha találnék klasszikus szobrot elásva, vagy Rafael-képet lomtárban, megmosnám s örülnék szép vonásainak: így kell a lélekkel tennem!

b) A poklos jön; a lélek lépései a vágy, törekvés, munka, áldozat... Azután térdet hajt; ez a legnagyobb lépés; a végtelent érjük el vele, ha hitben s alázatban tesszük. Aztán kér. Ha ezt értenők! Térdeljünk le, boruljunk le s kérjünk, csak 3—4 percig, de lélekkel, mint a koldus kér kenyeret. Óriási erő ez.

c) « *Ha akarod, megtisztíthatsz engem.* » Undok dolog szennyben elsenyvedni, lelki szennyben. Pedig ez a lelkek rettenetes sorsa... 40, 50, 60 éves szennyben! « Ha akarod... » ezt mondják a szentek s bűnösök egyaránt, megtisztíthatsz, vagyis erőteljesen ébredező, reaktiv lelket adhatsz. S az egyiknek oly lelket ad, hogy a legkisebb szennyet sem tűri magán; elegáns; ezek a szentek. Másokban a lélek folytonos, de lassú tisztulást eszközöl; ezek a gyöngébb, de törekvő lelkek. Mások a lelket nem becsülték; szokásos bűnösök, visszaesők, kik gyönge, megrendült akarattal bukdácsolnak; az ilyeneknek kell mély hittel mondaniok: Ha akarod, ha akarod... a te akaratod erő. De az Ur viszont sürgeti őket: csakhogy neked is « akarnod » kell; kegyelmet adok, de én is mondom: ha akarod, megtisztulsz!

* * *

« *És ime hozának neki egy ágyban fekvő inaszakadtat. És nem vihetvén őt eléje a sereg miatt, fölbonták a tetőt és a nyiláson lebocsáták az ágyat.* » (Márk 2, 3.)

a) Jézus bement egy házba s odaeső dült a nép. Krisztus miatt jöttek, ő a központja a háznak, az egyháznak. Fölséges ház; nagyszerű a történelme, de minden kor végre is csak Krisztust keresi e házban; lélek s üdvösség, bűn és kegyelem képezi alapját s tartalmát minden theológiának, akár bazilikákban, akár sátrak alatt imádkozunk. Belép a gót dómba a szegény kondás, ki nem ért művészethez s kultúrához s belép az építőmester, a művész is s mindhárman letérdelnek; ez a fő; Krisztust keresik, ki elveszi bűneiket s házában otthon akarnak lenni. Ezt keresem én is: Homér óta: « θεῶν χατεους' ἀνθρώποι », Isten után vágyódnak (tátják szájukat) az emberek.

b) « *Valának pedig ott némelyek az írástudók közül, ott ülvén és gondolván szívükben...* » Kik vannak Jézus körül? Kritizáló farizeusok s közönséges, jó, vagy léha emberek, tehát a tömeg s végül hitben erős férfiak, kik a beteget hozzák s a ház tetőzetén át Jézus elé bocsájtják; ők nemcsak jönnek Jézushoz, ők visznek is másokat. Hitük, szeretetük viszi az inaszakadtat. Krisztus az első, ki visz; ő az « aquila provocans », vállain emel; az apostolok, a szentek visznek, hordanak nemzeteket szivükben s vállaikon; a tanítók, szülők, jópéldátadók szintén visznek fáradt, gyönge, gyáva lelkeket. Vigyük a gyengébbeket; öröm Krisztus elé hozni lelkeket. Vigyük előbbre a tudatlanokat, bűnösöket, az érzéstelenéket; vigyük a gyónáshoz, az Oltáriszentséghez!

c) « *Mi könnyebb, mondani-e az inaszakadtnak: megbocsáttatnak bűneid, vagy mondani: kelj föl és járj?* » « Megbocsáttatnak bűneid » — mondja Jézus. Hatalmas, teremtő, megváltó szózat. Lélekknek ez a legnagyobb jótétemény. Ha csodát tennék s beteget egy szóval lábra állítanék, nem tettem annyit, mintha Isten nevé-

ben bűnt bocsátanék. Átérzik ezt a mély lelkek, miałatt a világ az előbbit becsüli, miałatt az ideiglenesen s a végesen függ s a lélek kegyelmeit föl nem érti. Jézus e fölületes vélekedést gáncsolja: ti a bűnt, a bocsánatot, az evangéliumot, a kegyelmet szóbeszédnek tartjátok, de a gyógyítást tettnek nézitek; jól van, hát tettet teszek, isteni tettet; meggyógyítom a beteget, de azt is csak azért, hogy a bűnbocsánat kegyelmét, melyet nektek hoztam, isteni kegyelemnek nézzétek. Higyjetek a bűnbocsánatban s szerezzétek meg magatoknak. Hiszem, hogy mikor mély bánattal meggyónom, nagyobb kegyelmet veszek, mintha csodásan meggyógyulnék.

* * *

« *És átmenőben látta Lévit, Alfeus fiát, a vámon ülni és mondá neki: Kövess engem.* » (Márk 2, 14.)

a) Lévi, azaz szent Máté látta az Urat; tudta, ki az; érezte, mily távol van tőle; látta az Urat magas fölségben s önmagát itt a mélységben, a vámpadon. Itt nyúzta, csalta az embereket s ezek őt megvetették s gyűlölték, Jézust pedig szerették s követték. Jézus nem szedett šenkitől semmit s mégis mily gazdag volt; gazdag annyira, hogy mindenkinek adott; hogyan nézhet hát rá ez a hatalmas gazdag Úr! Igen rá nézett, a mély belátás és észretérítés tekintetével s hívja, hívja a legmagasabbra: mást visszautasított, ezt apostollá teszi, mert látta érdeklődését, vágyát, elégületlenségét. Minket is hív az Úr a kötelesség, fölismerés, jobb belátás, fölbuzdulás révén.

b) « Kövess engem. » Mily szózat, mily kinyilatkoztatás; a Krisztus-kép beleragyog a lelkébe s kitölti fénnyel s erővel. « Átmenőben » ugyan, de hódítólag. Eltörpül e hatalmas szózattal szemben érdek, elsitul minden más hang s könnyű lesz a szív, lendül s indul: « parancsaid útján futok, ha kitágítod szivemet.» Ugyan-

csak teremtő szózat; új embert alkot. — Ne kételkedjünk az erőben; sokat tehet, ha lelket talál.

c) « *És fölkelvén követé őt.* » Fölkel; ez már más ember, nem az, aki régen ült itt. Fölkel s elválik, elszakad; szive azért vágyik; fáj; de a nagy elhatározás győz. — Mily rövidke szavak ezek: kivándorolt, meghalt, vagy ez: fölkelt; de mily világot takarnak; dúló, fájó érzésekkel, elhatározásokkal, megrendülésekkel teljes világot! Ezektől nem kimél meg az Úr, de megsegít, hogy lépésekkel kövessük, melyek világból világba visznek át. Hacsak szebb, tisztább, mélyebb világba jutunk, szivesen megyünk!

* * *

« *És lőn, hogy letelepedvén ennek házában, sok vámos és bűnös telepedék le együtt Jézussal és az ő tanítványaival.* » (Márk 2, 14.)

a) Jézus mély édes kegyelmet juttatott Lévinek vagyis szent Máténak, mely meghódította őt, s örömteljes követésre bírta. Azért vendégséget készít az Úrnak; örvend s hálaját mutatja be neki. — A lélek Istenhez való viszonyát gyakran vendégséghez hasonlítja a Szentírás. Jó kedve van az Istent szerető lélek-nek; ködben, fagyban is jól érzi magát az Úrért. Közel van, velem van az Úr; meleg szivén pihenek. Virágok, a szőlő illata, a bor zamatja, az ének kicsalja lelkem örömét. Illatnál, zamatnál több az Úr nekem. Miért volnál tehát szomorú, édes lelkem? Tiszta, átlátszó és mély az én örömöm, mint a hellbrunni források; csendes, édes a zeném, mint a virágkehelyé...!

b) « *Az írástudók és farizeusok látván, hogy a vámosokkal eszik, mondák az ő tanítványainak: Miért eszik és iszik a vámosokkal és bűnösökkel a ti mesteretek?* » Künt sötét, örömtelen alakok kullognak, az öntelt igazság és szentség hivei, mely taszít és nem vonz; nem érez mélyen és nem itél helyesen. Kifogást emel az

Üdvözítő ellen irigységből, a bűnösök ellen kevélységből, voltakép pedig lelki szegénységét s rideg terméketlenségét mutatja be az öntelt lelkületnek; magát nem nemesíti, másokat nem javít meg. Jaj, elfogultság, lélekből táplálkozol te is, de csak úgy, mint a gomba s a penész a fa nedveiből! Vigyázzak itéleteimre, hogy elfogultság, szűkkeblűség, szeretetlenség, rosszakarat ne szürönközzék beléjük.

c) «*Ezt hallván Jézus, mondá nekik: Nem szükséges az orvos az egészségeseknek, hanem a betegeknek.*» Itt vagyok a helyemen az eltévelyedett emberek közt; nem tobzódni, hanem embereknek utat mutatni jöttem ide. Bőjt, ima, köménymag, menta, templomadó emberszeretet nélkül semmire sem jó: én szeretetre tanítom őket. Úgy járok köztük, mint a jegyes s akarok menyegzős örömöt fölkelteni bennük. Érezzék, hogy jó az Isten s orvosa a beteg léleknek; érezzék, hogy vonzza őket mint szerető Atya és jegyes s hogy vele elintézhetik lelkük összes baját s búját. Ha ezt megtanulják, akkor bőjtölni is fognak, a törvényt is betartják. — Szeretettel kell végeznem minden vallási gyakorlatot.

* * *

«*És sok vámos és bűnös telepedék le együtt Jézussal s az ő tanítványaival és az írástudók és farizeusok látván, hogy ő a vámosokkal és bűnösökkel eszik, mondák az ő tanítványainak: Miért eszik s iszik a vámosokkal s bűnösökkel a ti mesteretek?*» (Márk 2, 15.)

a) Jézus szereti az életet; nem fordul el tőle; az a lélek, melynek gyönyörűsége a virág s a gyermek, beleáll az élethe s fölemeli azt. Szerette az embereket s leült közéjök, hogy legyőzze, ami köztük Istentől elfordult, ami elesett. S mint Elizeus próféta ráfeküdt a holt fiúra s a fiú éledni kezdett, úgy árasztotta ki Jézus az ő erős, virágos, meleg lelkét rájuk, hogy ők is érezzenek, hogy jobb vágyaik ébredjenek; tudta, hogy eze-

ket is csak egy oly élettel lehet gyógyítani, mely szebb, mint az övék; örömökkel, melyek ragyogóbbak, mint az övék; ők érezték e fölényes lelket s gyógyultak tőle. E ragyogó májusi napkelet hátterében cirpelnek még nagy bőregerek s botránkoznak a világosság csodáin. Ó Jézus, mester, hozzám jöttél; most pedig én viszonzom jöttödet s utánad tartok...!

b) «*Most János és a farizeusok tanítványai, kik böjtölnek vala, eljövén, mondák neki: Miért böjtölnek János tanítványai, a te tanítványaid pedig nem böjtölnek? És mondá nekik Jézus: Vajjon a násznép, míg a vőlegény velök van, böjtölhet-e?... mikor elvétetik tőlük a vőlegény, akkor majd fognak böjtölni.*» (Márk 2, 18.) Jézus nekünk menyegző, öröm, ének; a menyegzőn nem a böjtről kell aggódni; ő nem azért jött, hogy elsősorban böjtre, hanem hogy örömre, isteni érzésre tanítson. Az elhervadt világot nem böjttel kell elsősorban fölélesztení. Böjt, önmegtagadás önmagában nem cél, hanem csak eszköz; a cél itt ez: fejlesszétek ki magatokban az Istenhez ragaszkodó lelkületet, legyen ez erőtök s örömötök s ennek fogtok majd tudni alárendelni testet, élvezetet, világot. Az üres formalizmus, az öröm s a lélek nélküli böjtök farizeusi lim-lom, ez mind nem tökéletesség. Tudtok ti botránkozni Jánoson, aki böjtöl, ép úgy mint Jézuson, aki nem a böjt szigorában, hanem az isteni érzés szépségében jött hozzátok. — Én mindent e szempont alá foglalok; a böjtöt is engedelmes lélekkel végzem, de csak a több lélekért, a tisztultabb, istenesebb lelkületért.

c) «*Senki sem varr új posztófoltot ócska ruhára, mert különben az új folt elválik az ócskától s a szakadás nagyobb lesz. És senki sem tölt új bort ó-tömlőkbe; mert különben a bor szétszakítja a tömlőket s a bor kifoly s a tömlők elromlanak; hanem az új bort új tömlőkbe kell tölteni.*» (Márk 2, 21). Ó ti foltozó vargák s foltozó szabók, v. i. emberek, koncepciók, nagy, meleg gondolatok

lelkes kiindulások nélkül; gondjaitok s gondolataitok egyre lyukak, szakadások, rongyok, foltok körül forgolódnak; vétkeztek és gyóntok, gyóntok s ismét vétkeztek; piszmogtok hibák s visszaesések körül; jártok lelki, testi orvosokhoz; egyre van szükségtek, hogy Jézus nagy lelkének tavasza ereszkedjék belétek, a «novitas vitae», az élet ujdonsága, a nagy, bizó, örvendező lelkület. Nem félek, Jézus van velem; arcába nézek az evangéliumban; megváltó kegyelmét veszem készséges, ragaszkodó hitemben; lelkét s életét osztom gyermeki szeretetemben, mely mindig derült, s ha sír is, a gyermek könnyeit ontja. Ujat teremteni; újba, új életbe öltözködni; az már nem rongy, nem folt.

d) « *És lőn ismét, midőn az Úr szombaton a vetésekre ment át, az ő tanítványai előre menvén, búzafejeket kezdének szaggatni. A farizeusok pedig mondák neki: Ime mit cselekszenek szombaton, ami nem szabad? És mondá nekik: a szombat az emberért rendeltetett és nem az ember a szombatért. Annakokáért az ember fia ura a szombatnak is.* » (Márk 2, 23.) A szombat az emberért van, hogy a lelke fölüdüljön; szükségeit azonban szombaton is kielégítheti az ember. A szellem soha sem töri össze az embert s intézményei szolgálják fejlődését s boldogságát. A szombat is nem betű, hanem szellem legyen s akkor az Isten szeretetében nemes szabadságra szert tett ember intézkedik benne s megteszi azt, amit az Isten gondolatai szerint való élet s annak szükségletei kívánnak. — Mi is megüljük a vasárnapot s ünnepet s bűnösöknek éreznők magunkat, ha lustaságból, vagy valamely látogatás miatt, vagy egyéb csekély, haszontalan okból elmulasztanók a köteles istentiszteletet; de ha szegénységből, vagy irgalomból egyszer-másszor nem mehetünk el a szentmisére, nem kell aggódnunk; Jézus nyomaiban járva, ilyenkor urai vagyunk a szombatnak. Jézus tehát megtanít a törvényt tökéletesebben felfogni s helyesebben magyarázni.

* * *

« *Vagyon pedig Jeruzsálemben egy fürdő-tó, mely zsidóul Betszaidának neveztetik... Vala pedig ott egy ember, ki harmincnyolc év óta betegeskedett.* » (Ján. 5, 2)

a) 38 évig betegnek lenni krisztusi lélekkel, égbenyuló lelki nagyság. Nagyot mondani könnyü; küzdelemben élni s munkában verejtékezni is könnyebb, mint betegen feküdni. Itt fekszem — mondja az ilyen — hiábavaló az életem; mások terhére esem! De mily nagy élet ez, ha lélek van benne, mely azt mondja: ne az én, hanem a te akaratod legyen. Azért nagyra kell tartanunk s jól föl kell használnunk a megpróbáltatás ez idejét. Nem az egészségen, nem a betegségen, nem a nagy tetteken fordul meg minden, hanem azon, hogy Isten szent akaratát teljesítsük. S van-e nagyobb tett, mint Istenről s győzhetetlen kegyelméről türelemben, jóságban tanuságot tenni s a lelkekre a szenvedés elviselésének jó benyomását vetni. Sok betegágy missziótelep. Az olyan szenvedőnek arca, aki türelmes volt szenvedésében, legértékesebb emlékeink egyike; biztatólag s békéltetőleg világít bele lelkünkbe.

b) « *Ezt Jézus feküdni látván... mondá neki: akarsz-e meggyógyulni?* » Akarsz-e igazán? akarod-e az egészség összes feltételeit s következményeit s kötelességeit? Akarod-e azzal a munkával, önfegyelmezéssel, önmegtagadással? Akarsz-e meggyógyulni s dolgozni a szebb, erősebb életért? Kevés emberben van ez az akarat, mert hisz ép ez a léha, gyönge, rest, fegyelmezetlen lelkület az ő lelki betegsége. De hogyan akarjunk? Kicsiben, egyszerű, konkrét esetekben neveljük azt magunkban, akarom s megteszem ezt, vagy azt. Utálom a tétovázást, a határozatlanságot. Örülök, hogy akarhatok, tiszta, egyenes, egészséges lélekkel. Ez akarat lelkemnek mezei virága, melyet Uramnak fölajánlok.

c) « *Felelé neki a beteg: Uram, nincs emberem, ki, midőn a víz hullámzásba jő, engem a tóba bocsásson.* » Uram, nincs emberem... Emberem, ki erősen, bátran

s nagylelkűen karolja fel ügyemet. Tényleg ez panasza az egyháznak, a népnek, a közügynek! Hány beteg gyógyulna föl, ha volna embere. Hány emelkednék ki a nyomor s a sötétség mélyeiből, ha volna embere, kiben lélek, tűz, erő van. « Homo sum », mondja a gyönge ember, hogy magát kimentse; mondja hát az erős, a hivatott ember is: « Homo sum », ki nem vérből, nem a test kívánságából, sem ösztönös, kemény természetből, hanem Istenből való vagyok; szeretek s segítek. Jézus is panaszkodhatik, sok családra, intézetre, községre mutatva: nincs emberem, ki anya, tanító, pásztor és apostol legyen! Azért annyi a baj; kevés az ember!

d) « *Mondá neki Jézus: kelj föl, vedd ágyadat és járj.*» Ime az ember! Nem panaszkodhatunk, hogy nincs emberünk; Jézus a mi emberünk. Fölsegít, meggyógyít, teremtő igét ad, lelket s erőt. Aki föl akar kelni, ne várja a jövendő energiák, a titokzatos vizek fakadását; ne várjon a kultúra új eszményeire; ne a megindulás, fölbuzdulás perceire, ne az elérzékenyülés, az ihletés páthoszára... Jézus van itt s ő mondja: kelj föl. Mily esztelenség volna várni tovább s azt gondolni: nem birok! Erkölcsi hipochondria ez, mely káromkodás. Birok, fölkelek.

* * *

« *Lőn pedig ama napokban, kiméne imádkozni s az egész éjszakát Isten imádásában tölté.*» (Luk. 6, 12.)

a) Imádkoznunk kell, hogy mélységesen megbizonyosodjunk Istenről s kegyelméről, hogy közelebb érjünk hozzá s mélyebben hatoljunk bele s lelkünkben fölüdüljünk, megtisztuljunk s kialakuljunk. E fölséges munkát végezzük imáinkban! Átéljük benne, hogy mily jó, mily kipusztíthatatlan nagy jó nekünk az Úr, szivünknek Istene, melege és öröme. Arcát nem látom s bár fölfoghatatlannak tudom, de valónak érzem. Ha kérdezitek, hogy miért ragaszkodom hozzá, azt mondom nektek:

ész, szív, érzelem, kedély, akarat, szóval lelkem, a lelkem fűz hozzá. Halljátok csak filozófok: a legmélyebb gondolkodás végre is az ismeretelméleti probléma rétegére bukkan, « a sötétség », « a föltevések » rétegére; ebből a sötétségből indulnak ki logikai okláncolataink, vele összefüggésben vannak a hit s a misztérium. Abból a mélységből, melynek neve « psyche », való az ismeret s törvénye, a logika; belőle szól felém ugyancsak az erkölcsi törvény s az eszményi, törekvő irányzat. A nagy, csillagos, virágos világ Istenhez utasít; de ugyancsak hozzá utal belsőnk, az értelmes, erkölcsi öntudat; az egyénnek inspirációkkal, vágyakkal, hajlandóságokkal telített világa. Mélyedjünk el szivünk szükségleteibe... Én, én... a szivem a vallás egyik mélységes forrása; szivemből, lelki világomból indulok ki s megtalálom őt. Te itt vagy Uram, bennem vagy... ha magamba nézek, öntudatom mintegy a barlang szája s azon át s abból ki fölségesen szép, éteri, verőfényes világba nézek. Beléd nézek, téged látlak!

b) Keressük az Istent lelkünknek ez értelmi, érzelmi, erkölcsi, kedélyi nyomain s győződjünk meg róla, mikor önmagunkba merülünk. A lélek csodálatos világa az Isten tükre; nézzünk beléje s gyúladjunk föl szeretetére. Ne kicsinyeljük, hiszen az öntudat nekünk az első s fő valóság. A külvilágot is csak e belső, titokzatos energia által látom. Azért amit ez a belső világ igényel, az mind valóság lesz. Testi életünk igényel ételt, meleget, napfényt, nyugalmat, hogy el ne pusztuljon, s ez valóság és fizika. Épen úgy igényel lelki világunk Istent, erkölcsöt, eszményt, örök célt, boldogságot, ez is valóság s vallás s élet. Ah, Uram, adj gyermekszemet! Gyermekszemmel nézek lelkembe és beléd: kérdezlek folyton s hiszek feleleteidben, melyeket magamban hallok. A világ néha megzavar s szinte eltávolít tőled. Csodálatos nehéz függöny a világ, mely téged eltakar; bámulatos gazdag történés szálaiból van fonva, mely a figyelmet tőled

eltereli s magában megakasztja; érzelmeinkkel is ellenkezik sokszor, mert törvénye a szükséges, mechanikai láncolat s e nehéz lánc alatt nyögünk mindnyájan, de ha az erős élet érzékével magamba fordulok, ott szellemre, lélekre, Istenre találok. Ezek az élet forrásai; itt födözöm föl az erős, nemes élet derült, meleg, napsugaras atmoszféráját; itt szabadulok föl pesszimizmus, vagy agnoszticizmus lidérenyomásaitól s emelkedem verőfényes magaslatokra; innen látom a hitetlen, meghasonlott világnak kimondhatatlan nyomorúságát. Innen nézem a pozitivizmus önesonkított alakjait, kik mozgással s lökésekkel akarják azonosítani a lelket, a gondolatot s akaratot; innen sajnálom meg a nagyzás önkívületében dühöngő moderneket; innen szemlélem egyszersmind az élet napsugaras kertjeiben dőzsölő, valamint a szenvedés éjféli oldalain ténfergő, kétségbeesett emberiséget. Látom ezt a poklot s undorral fordulok el tőle! Mennyire szeretlek hát téged, édes, tiszta, isteni világom. « Signatum est super me lumen vultus tui. » A te arcod ragyog rám, vagyis a végtelen, szellemi valóság, a szépség és jóság, az erő és boldogság... a « minden » végtelen boldog életben kifejezve; az ragyog reám; belőle vagyok s feléje török, s ha szerinte élek, bizonnyal hozzá érek s benne élek majd. Az pedig annyit tesz, hogy az a csodás élet, az az életem, mely bennem jelentkezik s vágyaimban feszül s fejlik, valamikor vele telik el majd teljesen. Vele, a napfénynél végtelenszer szebb, színgazdagabb fénnyel; vele, minden édességnél s zamatnál édesebb s élvezetesebb ízléssel; vele, minden örömnél lendületesebb s erősebb élettel. Isteni életre hív engem; ad erőket, kegyelmet, hogy arra képes legyek! Justificabit ipse justus servus meus multos. (Isai. 53, 11.) Az én igaz szolgám sokat megigazulttá tesz.

* * *

« *Lőn pedig ama napokban, kiméne imádkozni s az egész éjszakát Isten imádásában tölté.* » (Luk. 6, 12.)

a) Kontempláló lélek. Az ima valóságos szemlélet. Isten igéri, hogy « kiöntöm lelkemet minden testre és prófétálnak majd fiaitok és leányaitok; a ti véneitek álmokat álmodnak s ifjaitok látomásokat látnak. » (Joel 2, 28.); a lelkes lelkek látják ezeket. A mi víziónk a nagy valóságok szemlélete. Közelebb jön hozzánk az Isten, sőt közel jön. Ez a helyes kifejezés. Leereszkedik 1. *a természetben.* A teremtés maga nagy leereszkedése a végtelennek. Lejön műveinek létráján hozzánk, hogy megillessen s fölébresszen, s akinek finom érzéke van, az érzi, hogy « πάντα ψυχῆς πληρη », lélekkel van telítve minden; Isten jár körülöttünk. 2. *A történelemben,* s mindenekfölött az isteni érintkezésnek, a kinyilatkoztatásnak történelmében. Ah, abban a lágy hangban, az édes szóban, « a testté lett szóban » megértettük, hogy mily közel jött le hozzánk; vérünk közösségéig, a testvériségig. 3. Amint lenyúlt hozzánk a magasból, úgy föl is emelt magához s *fölmagasztalt.* Hacsak boldogságot adott volna... Istenem, azért is örök hálát kellene mondanunk, de Istenfiúságot adott, isteni életet adott s kilátásba helyezte, hogy kontemplációnk színről-színre való látássá változik! Hát ezt a körölöttünk járó, minket hivogató Istent kell néznünk imánkban, elragadtatással kell szemlélnünk nyomait s eltöltenünk lelkünket vele.

b) Imádkozó lélek. Mikor imádkoztok, beszéljen a szivetek. « Teljetek be Szentlélekkel... zengedezvén és énekelvén sziveitekben az Úrnak. » (Efez. 5, 19.) A szív beszéljen a benne levő s melegét kiárasztó Istentől; ússzék érzelmeiben; csapkodja szárnyait; mert « animae lingua devotionis fervor est », a lélek akkor beszél, ha megindult; ha megindult a mélység érzetétől, vagy a Fölségesnek borzalmától, vagy saját érthetetlen ösztöneinek dagályától. Az ilyen lélekben *zsoltár* kél, a végtelennek fuvalmától, — *himnusz* hangzik a dicséret, az imádás

motívumaival, — *dal* kél az öröm, a vígság érzelmeitől, hogy nagy az Úr és szent s a mienk, akit szeretni lehet és kell! Ily imádkozókat akar az apostol, kik zengedeznek «zsoltárokkal, dicséretekkel és lelki énekekkel» (Efez. 5, 19.), s akik kérni is tudnak, hogy alázatukban meghajlítsák az isteni akaratot. Uram, adtál lelket, akarod, hogy akarjak; lefogtál a szükségesség láncaiba, a fizikának vaspántjaiba, de szükségesség s fizika fölé kiemelkedő akaratot adtál; tehát akarod, hogy kérjek, hogy elnyögjem, ami szivemen van. Te töltöd meg lelkemet, hogy kicsorduljon, ime lábaid elé öntöm érzelmeimet! Ó segíts; segíts s erősíts! Lelkem még fejletlen, emelj föl magadhoz s adj erőt, hogy a belátás s a kötelesség útjain tele szívvel járjak s ne csak járjak, hanem szárnyaljak. A társadalmi állás s a hivatalbeli kötelességeknek értelmetlen s száraz világába beleállítom a te illetéseidtől fölmelegedett szivemet; lelkeddel akarok eltelni, hogy éltem poros útjainak széleit is isteni érzelmeknek flórája diszítse. Igy könnyebb is s igazabb is az élet.

* * *

«*Lőn pedig ama napokban, kiméne imádkozni s az egész éjszakát Isten-imádásban töltötte. És midőn megvirradott, hivá tanítványait, és választa tizenkettőt közülök, kiket apostoloknak is nevezett.*» (Luk. 6, 12.)

a) Jézus az égre néző s Istennel töltekező lélekkel, hegyen imádkozik egész éjjel! Ez az ő iránya, errefelé fordítja az emberiség tengelyét. Imádkozik nagyon, mert érzi, mily nagy dolog előtt áll: választani akar apostolokat, kik «kalifái», helytartói legyenek; helyette járjanak, tegyenek, kik az ő lelkét bírják. Mély lélek kell ahhoz, hogy az Úr követésében eljárjunk; elmélyedő lélek, mely kiemelkedik látszaton, fölületen, szűk tekinteteken. Puritanizmus, asketizmus kell ahhoz, hogy a tömegből kialakuljon az erős ember, az úr! Jézus imádkozik ily lelkekért!

b) Magához hívja őket... magához föl! A magasabb embert keresi; az egyház is ki akarja emelni papjait a tömegből, a nemi élet kötelékeiből, az üzleti életből, hegyre hívja; ezt jelenti a « klerus ». Előkelőbb, finomabb lelkűségre neveli; Istenem, bár sikerülne! De Jézus egész éjjel imádkozik; mennyire kell tehát az egyháznak is könyörögnie, imádkoznia! Aki nevel, sokat imádkozzék lélekért, hogy tanítványainak fogékony, nagy lelket adjon az Úr. A hegyre kell föliparkodnunk, Jézushoz, igazságaihoz, példájához kell emelkednem; « Höhensehnsucht » kell belém.

c) S miféle emberek ezek? halászok? Hogy öltözködnek, hol hálnak, mit esznek? hogy lépnének be római szalonokba? verbéna-parfüm nincs rajtuk. Hogy néznek rájuk még a farizeusok is! De erőteljes, egyszerű nép; bükkök és sólymok. Töretlen szűzföld. « Infirma mundi » a szó szoros értelmében, vagyis a világból kevés van rajtuk. Isten tett itt mindent; ez az ő szenvedélye: mindent tenni. « Én választottalak ki titeket. » Örülök ez abszolut, rendelkező akaratnak, mint a szunyograj az esti napsugárnak. S mit csinált az Úr belőlük? lélekhalászokat, vértanúkat, szenteket; a római bazilikák az ő mauzoleumjaik! S mi lett volna belőlük, ha a genezáreti tavon maradnak? Krisztus, te emelsz ki igazán lelkeket az örök dicsőségbe!

* * *

« *Látván pedig Jézus a sereget, fölméne a hegyre és miután leült, hozzája járulának az ő tanítványai és megnyitván száját, tanítá őket.*» (Máté 5, 1.)

a) Az elnyomott, elcsüggedt néphez szól Jézus a könyörtelen, klasszikus, idegen uralom korában; a szenvedő népnek borús érzelmi világába, a római erőszakos politika s a farizeusi formalizmus korszakába beleállítja a maga szép, nagy lelkét. Irányt mutat, mely elsősorban szükséges, de mely nem minden. Fölmegy a hegyre.

A kultúra hegyei fölött elemelkedik az ő hegye. Az ő isteni páratlan lelkületének, a nyolc boldogságnak napja e hegy fölött kel föl. Onnan ragyog felénk az «invictus sol». Magas hegy, az új törvény, a nemes, fölényes, tökéletes akaratnak magaslata. Utban vagyunk e hegy felé; meredek utak, sziklák s örvények közt vezetnek a magasba; látom, hogyan iparkodnak a hivek e hegyre; némelyek fáradtan, terhelten, némelyek tétovázva, kislelkűen; én Krisztusra nézek, magaslata dacára közel érzem s megyek bátran előre; ő segít.

b) «*Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa.*» Minden embernek kincse a lelke s föladatai elsősorban e körül vannak s nem jogai, állása, carrièreje, gazdagsága körül. A helyzet magaslatán az áll, ki egyszerű szívvel, nagylelkűen munkálja lelke üdvét s méltán boldognak mondható, kit a gazdasági érdek s földi vágy le nem bilincsel, ki kasztok, gazdasági keretek, történeti viszonyok s kulturális igények fölött áll az ő fölényes, örök boldogságot igénylő lelkével. Boldog az ilyen emancipált, szabad lélek! Az ilyen gazdag önmagában s gazdagságából ad sok szegény gazdagnak. Lelki szegény az, ki a lenyügöző, a lelket ölő, a szivet megkérgesítő gazdagságot nem ismeri. Ez a lelki szegénység, nem koldusság, hanem előkelőség.

c) «*Boldogok a szelidek, mert ők bírják a földet.*» Boldogok a szelidek, kik nem dolgoznak erőszakkal, keménységgel, elbizakodottsággal; kiknek szelleme nem arrogans s nem ismerik az önhittséget, mely kevélységre vezet. Mit használ az az uralkodó erő, mely alattvalóinak boldogtalanságától szenved? Az evangélium irányzata egyéni; a tökéletességet az odaadáson méri. Az erőnek, a hatalomnak arra kell törekednie, hogy minél több ethika s minél kevesebb erőszak legyen a világon. Ez nem annyit jelent, hogy málék s erőtlenek legyünk s hogy csak szeretettel akarjuk megoldani a világ problémáit; kell a világba erős kéz, kell jog-

szolgáltatás és szigor is; de ez csak alárendelt jellege a rendnek s nem a lélek boldogsága.

d) « *Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak.* » Az elgyötört, szegénységtől, bajoktól elkinzott embernek Isten a vigasztalója; várja és keresse nála vigaszát; meg fogja találni. A sírás nem boldogság s azért sem kell sírni, hogy megvigasztaltassunk; de mikor ránk szakad a baj, higyjük, hogy van vigaszunk; van vigasza a bűnösnek, a bukottnak, az üldözöttnek, a betegnek. « Ne bánkódjatok, mint egyebek, kiknek nincs reményük. » (I. Thess. 4, 12.)

e) « *Boldogok, akik éhezik és szomjuhozzák az igazságot, mert ők megelégíttetnek.* » Nem szereti azokat, kik magukkal s tökéletességükkel beérik, kiknek nincsen vágyuk a több, a jobb után; ezek hullák. Ki érheti be Krisztus szerint a már elért lelkiséggel? Ki lehet vágyak s törekvések nélkül? Milv hegyek emelkednek előttünk? A valóság, a fölség, az ismeret, a fenköltség hegyei! Ez az éhség a lelki egészség jele, az erőnek szimptómája, mely feszül, dolgozik s újratöltekezik; ez a mi utunk. Hiszek abban, hogy mindig jobb lehetek.

f) « *Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek.* » Az irgalomnak mindig találunk helyet. Összetört szíveket, hajótörötteket, a bűn tudatában szenvedő embereket föl kell emelnünk. « Az Úr irgalmasságának nincs határa.» Nála találok otthont én magam, ki tudom, hogy jó föltételek dacára mi a bűntudat s a nyomorúság, nála tanulok irgalmat a testi-lelki szenvedők iránt. E néven fölismerem a koldusban is az istengyermeket; misszióm lesz az irgalmasság balzsamát csepegtetni mások szívébe s az élet bölcsesége, a türelem követi lépteimet.

g) « *Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent.* » Van sokféle szem; egyik keveset lát, másik többet; van, akinek szemében színpompássá, csodássá, mélységessé, műremekké válik bokor, hegy, erdő, táj;

lelke van hozzá. A tisztaszivűnek szeme ily mélyreható, ily kinéző szem; csodálatos, finom orgánum: látja az Istent; ráismer; máskép fest neki a világ, virág, tövis, csillag; ahol más ködöt lát, ő azon át napot lát s ahol más csak sötétséget, ő ott csillagot is; látja az Urat: Dominus est...! Ne tompítsuk el lelkünk szemét porral, sárral, földdel; az állati ember nem látja az isteni vonást! Mily élvezet látni az istenit s majd egykor az Istent.

h) « *Boldogok a békességesek, mert Isten fiainak hivatnak.* » Jézus mindig a fölényes lelkiséget s nem a bamba passzivitást magasztalja: a békességet, mely a jóakarat gyümölcse, az erős, türelmes, okos, mérsékelt jóakaraté s nem a támadó, erőszakoskodó hatalmaskodásé. E békességért sokat kell küzdenünk, ez a béke is egyik kezében kardot, másikban pálmát lenget. Legyen békém először Istennel, v. i. legyen tiszta szivem; legyek békében embertársaimmal. Kár az idegeskedésért; minden veszekedés után belátom, hogy jobb lett volna abba bele nem menni.

i) « *Boldogok, kik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyeknek országa.* » Kik az igazságot úgy szeretik, hogy szenvednek is érte; kik meggyőződésükből, hitükből, erényükből, az erőszakkal szemben nem engednek, hanem inkább mindent elveszítenek: kegyet, előmenetelt, tiszteletet, barátságot, vagyont, életet. Ezek az arisztokratikus lelkek, kiknek szemében a világ elvesztette értékét a vele szemben álló örök értékekkel szemben. Kis, nagy áldozataimban, melyeket az igazságért, erényért, Istenért hozok, pillanatig sem habozom. Nem kell vértanunak lennem s mégis szenvedhetek igazságért, erényért mellőzést, neheztelést. Az ne zavarjon meg. De szenvedhetek az igazságért úgy is, hogy ártatlan lévén, megszólnak, elitélnek, börtönbe vetnek, megfosztanak állástól, jóléttől. Gondoljunk a « bibliás ember » vigaszára! Szenvedni az igazságért s csak

Isten előtt tisztának lenni, fölséges, isteni lelkület. E lelkek leleplezése lesz az utolsó ítélet fénypontja!

* * *

« *Boldogok, kik üldözést szenvednek az igazságért.* »

a) Csodálatos világosságot áraszt ez a « boldogság » az Isten műveire. Tehát az igazságért lehet üldözést szenvedni s az isteni gondviselés ezt megengedi. Isten szereti a hősi lelkeket s megengedi, hogy vértanui legyenek; megengedi, hogy szivek vérezzenek, hogy szentek sorvadjanak, hogy Fia kereszten haljon meg. A gondviselés tehát elsősorban a lelket nézi; életet, vagyont, egészséget nem biztosít mindig, de fájdalmon, veszteségen, szenvedésen át gondja van a lélekre. A gondviselés célja nem a világi boldogság — ahelyett gyötrelem s keserűség lehet részünk —, hanem lelki boldogság üldözésben és kínban is jogosan lehet. Szerencsében s rossz sorsban, betegségben s egészségben, gazdagságban s szegénységben mindig e lelket nézd, azt szeresd, azt óvd; ez a te szemed fénye s a gondviselésé is.

b) Igazságért szenvedni annyit tesz, mint igazságtalanul, hibáján kívül szenvedni. Hány embert ítéltek el igazságtalanul a halálra, hány leányt becstelenítettek meg erőszakkal, hány ember ment tönkre hibáján kívül, hányat keserít sikertelenség s félreismerés. S az ember mondja: miért nem sujtja az Isten a gazt villámával s hogyan engedheti meg e szörnyűségeket, hisz én nem engedném meg, ha rajtam állna! Ime a nagy nehézség a gondviselés ellen s Isten feletete rá: boldogok, kik az igazságért szenvednek. — Életünk a fizikába van ágyazva s mások szabadakaratának befolyásai alatt áll; a fizika őröl s veszedelmei ellen Istentől csodákat kívánni, rendesen nem észszerű gondolat; mások szabadakaratába pedig rögtöni büntetéssel vagy jutalommal belenyúlni, megszüntetné az erkölcsi rendet. Az paprikajancsi-szín-

ház s nem világrend volna. A világrendben a szabad erkölcsiségnek kell kialakulnia s nem szabad a boszuló, isteni karnak előtérben állnia. Nem a büntetésért kell a rosszat kerülni, sem a jutalomért a jót tenni; ez alacsony színvonal lenne. Nekünk pedig érvényesítenünk kell az erkölcsi rendet fizika s állatiasság dacára s hinnünk kell, hogy veszteségeink nem fosztanak meg mennyországunktól. Szent Lucával mondja pl. minden ily szerencsétlen nő: ha erőszakot veszesz is rajtam, nem vesztem el becsületem. — Fizikai csapások s kegyetlenségek közt is éltessen a tudat: végtelen kincset viszek: nem adom oda, nem veheti el tőlem senki s nem vesztem el semmiért.

c) Imádjuk az Istent, mikor konfliktusaink közt csikorog a lelkünk. Érzelmeink s szenvedéseink csak kődarabok a világrend dómjában. Az ő stilusa isteni s ne csodáljuk, hogy az isteni nem egészen emberi, sőt... ! Legfontosabb föladatunk a rendületlen, ragaszkodó kitartás: ne a lágy érzés vezessen, hanem az a szent Páli szenvedély: Ki szakít el minket Krisztustól?

* * *

« *Ti vagytok a föld sava: ha a só megromlik, mivel sóznak? Semmire sem való többé, ha nem, hogy kivettessék és eltapodtassék.* » (Máté 5, 13.)

a) Sok a rossz a világban; augiászi istállóhoz hasonlít s lernai mocsárhoz; mocsár a korrupció; sötétség a léha, erkölcstelen népfölfogás; a jellemtelenséggel együttjár a komaság bűnnel s nyomorral. « Ti vagytok a föld sava »; álljatok a rossz világba, mint a bűn ellenesei, mert ellenkezést vetett közétek, lelketek, szellemetek, kegyelmetek s a bűn s rothadás közé az Úr; — ez a ti dicsőségtek. Ellenkezzetek tehát azzal a szegénységgel, mely bűnre visz; a zsarnoksággal s önzéssel, mely elernyeszt néprétegeket; a tisztátlansággal, mely az ösztön uralmát s elfajulását szolgálja. — Tudjátok, hogy

az ördöggel küzködtök, aki kegyetlen, gyilkos, erkölcstelen, gonosz, gyűlölködő. Ne várjatok tőle s csatlósaitól mást. A rothadás hatalmán s szomorú művén meg ne botránkozzatok. Az evangéliumi só kifogyhatatlan. Dezinficiálja lelketeket s kiöli a métely gombáit, csak alkalmazzátok okosan s eréllyel. Mindnyájan küzdjünk minden rossz ellen, kivált a papok. Olvassuk szent Pál leveleit s élvezzük át a legkisebb jót, mit tennünk sikerült s örüljünk neki.

b) « *Ti vagytok a világ világossága.* » Álljatok a sötétségben, mint tűzoszlopok. 1. Éljetek. Herkulesi munkához Herkulesek kellenek. Ne sokalljuk ezt. Többnek kell lennünk: krisztusiaknak. Egyéniségünk programm legyen, mely irányt mutat, mely gyöngéket biztat, bátorít, támogat. 2. Tanítsatok. Krisztusi szellemmel eltelve vezessük be az embereket a kereszténységbe; nem hogy csak tudjanak katekizmust, hanem, hogy belső fölemelkedésre s megnyugvásra segítsük őket. Istent kell tapasztalniok s csodálatos benyúlásait a szívbe átérezniök. A mi vallásosságunk akárhányszor babona s materializmus közt ingadozik. 3. Vezessétek az embereket észszerű, egyszerű életmódra s munkára, melyet nem mint barmok, hanem mint emberek végeznek s fogjatok kezet oly törekvésekkel, melyek az érzékiségből s állatiasságból kiemelik őket, akár művészet s tudomány, akár hygiene vagy társadalmi akció neve alatt indulnak. Mily hivatás világoskodni; ez az igazi napsugár; Isten ereje s öröme; Krisztus dicsősége!

c) Ha pedig a só maga rothad, ha apostolok s papok maguk elernyednek s ha a világosság kialszik s kettős sötétség fedi a mennyország útjait, mily mély szomorúság ül ki Krisztus arcára s mily új gyalázat s félreismerés száll evangéliumára. Ez a pusztulás utálatossága a szent helyen! Szentek nyomaiban a hitnek, a kegyelemnek, szentségeknek kompromittálói. Ilyenkor lesznek betegek egész népek s az emberiség, megtévesztve a

világias érzés hatalmától, idegen isteneknek áldoz. Légy te sava annak a körnek s világossága annak a háznak, melybe Isten állított; ne várd, hogy más legyen jó; légy te jó; ne várd, hogy más világítson s melegítsen, « világoskodjék a te világosságod ». Veszedelmes az a lelkület, mely mindig csak mástól vár minden jót; sónak, mécsnek kell lennem nekem ép, erős, krisztusi lelkületem által.

* * *

« *Ne véljétek, hogy fölbontani jöttem a törvényt vagy a prófétákat; nem jöttem fölbontani, hanem beteljesíteni.* » (Máté 5, 17.)

a) Van törvény, de az nálatok betű és külsőség; ti azt a gondolatokra, érzületre, akaratra ki nem terjesztitek; be kell azt teljesítenem, vagyis arra kell tanítanom titeket, hogy jóindulat, tisztaság, igazság, egyenesség, őszinteség, szépség legyen a lelki világotok. Isten áll velünk szemben, az igazság, jóság, szépség, erő; az érte való lelkesülés az engedelmesség útjain jár, az ideális élet vágya, az erő szenvedélye a fegyelmezés részletmunkáját kívánja; ezzel jön meg az igazi szabadság és egyéniség. Teljesíteni törvényt, azaz törvény szerint akarni, a szentimentalizmus féligazságait kijavítani; a kényszert nem tűrni, de az önkényt magunkban is üldözni. Kraft ohne Trotz, Weichheit ohne Schwäche!

b) « *Hallottátok, hogy mondatott a régieknek: ne ölj; aki pedig öl, méltó az ítéletre. Én pedig mondom nektek, hogy minden, ki atyafiára haragszik, méltó az ítéletre.* » A harag is átlag erőszakos és igazságtalan; annak is többnyire patája s karma van; abba a tiszta, ethikai zónába ez állati erő nem való. Van bennünk indulat s szenvedély, vannak neveletlen hatalmak; fékezni, nevelni kell azokat; az erkölcsi törvénynek hódoljon minden temperamentum. Legyen erőnk viharban is úrnak lenni. Akkor vétkezünk, amikor az indulat meg-

szökik belátásunkkal, mérsékletünkkel s degradál minket.

c) « *Ha jobbszemed megbotránkoztat téged, vájd ki azt . . ., ha jobbkezed megbotránkoztat téged, vágd le azt.* » A szellemnek kell saját természete ellen, a bukott természet ellen küzdenie; nagylelkűen kell ragaszkodással, édes érzéssel életmóddal szakítania az üdvösségért. Ha nem teszi, élete halál; ha megteszi, halála is élet. Goethe mondta: « stirb und werde »; áldozz a több, szebb lélekért. Szemedet fékezd a lelki fényért; kezedet húzd vissza, hogy be ne szennyezd magadat. A napoleoni orosz háborúban egy muzsiknak karjára forrasztották Napoleon nevének kezdőbetüjét, az N-t; a muzsik levágta karját; nem akart Napoleoné lenni; szive a cáré. Szivünk Istené; mindent eszerint rendezünk.

* * *

« *Ne véljétek, hogy fölbontani jöttem a törvényt, vagy a prófétákat; nem jöttem fölbontani, hanem teljesíteni.* » (Máté 5, 17.)

a) Nem bontja föl a törvényt, hanem teljesíti, vagyis kikezdései, szimbolumai helyébe a valóságot lépteti, a betűt, mely öl, szellemmel magyarázza. — Azután nem vonja ki magát a törvény alól, mert a törvény a szép életért van; aki tehát azt élni akarja, a törvényt kell átélnie. A törvény nem külsőségesen ránk diktált valami, hanem az élet formája; értelmünk, szivünk eszményi irányzatunk így nézi a törvényt, azonosítja magát vele s készséggel kívánja teljesíteni. Szeressük az isteni akaratot, hisz ez a mi helyesen fölismert s legmélyebb akaratunk. Az igaznak nincs törvénye, abban az értelemben, hogy teljesen magáévá teszi az isteni akaratot s azért nem érzi a külsőséges korlátot s keretet.

b) « *Mert bizony mondom nektek, míg elmúlik az ég és föld, egy betű, vagy egy pont el nem marad a törvényből, míg mind meg nem lesz.* » Az egész embert

állítom bele Krisztus törvényébe s morális életemben az utolsó jottáig megtartom azt. Ahol érezni, akarni, tűrni, szeretni kell, ott csak egy szempontot ismerek: a szent, keresztény morált. Azért tehát: 1. Az én életbölcseségemet nem filozófiai morzsák alkotják, hanem az örök élet elveinek hatalmas szisztémája. Mikor életről beszélek, egész lelkem telik meg crédóm, reményem öntudatával. Eszményem Krisztus; az evangélium nekem nem tan, hanem « Dei virtus ». 2. Az én kultúrám nem civilizáció, intézmények, tudás és művészet, hanem színerköles, tiszta isten-gyermekség, — « race », — « tertium genus ». 3. Nekem az erköles szabadság és fölszabadulás; fölszabadulás az ösztönös, állatias, érzéki, erőszakos, torz létből. Nekem az erköles lelkiség, tehát kiemelkedés a buta anyagból. Nekem az erköles erős, egységes akarás; akarni, amit Isten akar. 4. Nekem a haladás nem filantrópia és altruizmus, mely másnál s nem magánál keresi a tennivalót. Az « én » magamnál kezdődik s magamban végződik; én elsősorban nem vagyok sem te, sem ő. Észszerűtlenül kevés tehát a haladást az altruizmusban keresni, mert ez máshoz, tehát a külsőhöz való viszonyomat illeti; mialatt az én erkölcsöm s tökéletességem az én tisztult, nemesbült, Isten akaratához simuló lelkiségemben rejlik, szupremáciával az állat, az érzék, az érdek s az önzés fölött. Ha nem volna más ember a világon, vagy remete volnék, ez alapon akkor is mélyen erkölcsös lehetnék. Tehát magamban kell mindenekelőtt kialakítani a tisztult, szép, nemes lelkiséget.

c) « *Aki tehát felbont egyet a legkisebb parancsolatok közül és úgy tanítja az embereket, legkisebbnek fog hivatni mennyek országában; aki pedig megcselekszi és tanítja, az nagynak fog hivatni mennyek országában.* » E kettőt összefogni: eszményt és valót! Az én paedagógiám: átélni az istenit. Ez irányzat sokba kerül; nem cukros víz. Tudom, hogy sok nemtelen, rossz hajlam

van bennem, azokat meg kell törnöm s nemesbítenem. Pszichológiám nem édenkert, hol szentek sétálnak; terhem a bűn s legnagyobb szükségletem a bűnbocsánat. Nem nézhetek az örök élet szemébe, ha lelkemben a halált hordozom s attól nem szabadít föl sem tudás, sem zene, sem sport. Az én energiám nem öntelt optimizmus, hogy « tudok, birok, csak akarnom kell ». Nem is tudok eleget s nem is birok mindent. Igényeim a mélység igényei, azokat egyedül a hit elégíti ki; megváltásra s isteni erőkre van szükségem, vigaszokra van szükségem, melyeket ember s világ nem adhat. Az érthetetlen élettel és halállal szemben lelkemet az egyedül vigasztaló, mert egyedül észszerű Istenszeretetre s az általa fakadt reményre bízhatom!

d) Ki tanít s nem tesz, az szomorú alak; szomorú az is, aki nem hisz s nem tanít egy emberélet odaadásával. Készül életet teremteni s a lét mélységét öntudattá kialakítani s ime apró-cseprő minták után kapkod a nagy eszmény hűséges követése helyett s az isteni kegyelem mellett még idegingerekre s benyomásokra hallgat. Michel Angelonak készül s csurgói fazekassá lesz, Beethovennek indul s verébcsiripelés imponál neki. Ó a szegényes kontárlélek! Istenem, föltétlenül utánad indulok s amit hiszek, azt élem. Elég vagy te nekem! Jézus az én stílusom; egyöntetűen szerinte alakítom életemet; így kikerülöm az írás vádját, hogy foszlott ruhákra, sokrateszi köpönyegekre, plátói tógákra, zenói palliumokra krisztusi foltokat varrogatok s végre is foltozó szabó vagyok. Nem, nem, én az « Isten magva », Krisztus tanítványa vagyok; az ő szava s példája bennem szellem és élet.

* * *

« *Mondom nektek, hogy mindaz, aki atyafiára haragszik, méltó az ítéletre. Aki pedig mondja atyafiának: raka, méltó a főtörvényszékre; aki pedig mondja: bolond, méltó a gyehenna tüzére.* » (Máté 5, 22.)

a) Nem haragudni, pörlekedni, veszekedni, sértegetni, hanem jóindulattal viseltetni az emberek iránt. Éreznem kell, hogy szivemből meleg áramlik s hogy vonzok. Ki bírja azt? Nem a szépség, mely vonz, de felületesen; nem a tudás, mely ha pedanteriával, édességgel párosul, kiállhatatlan; nem is a fölényes, szigorú, követelődző erény; hanem az a lelkület, mely jót akar, mely javít, emel, — mely a saját fölényét s a magam gyarlóságát nem érezteti, s mely mégis nevel és vezet. Ez az igazán fölényes s erkölcsi érzület. Ez az érzület tud alkalmazkodni, tud egy kissé «más» lenni; nem parancsol, nem ellenkezik sokat, hanem megérteti a gyarlóval, hogy mit kell tennie s szinte észrevétlenül jóvá teszi, amit a másik elront, amit elhanyagol, vagy elfelejt. Ő a környezetnek az, ami a tavasz a természetnek; illatát, szépségét, melegét érezni erőszak nélkül! Ezt gyakorolni gyönyörűség!

b) Az ellenkezés, veszekedés saját lelkünknek diszharmóniája; megzavarodásunk piszkos folyása ömlik ki benne s mi szenvedünk alatta legtöbbet, akár durvaságunk s faragatlanságunkból vagy korlátoltságunkból, akár kislelkűségünk vagy ellenszenvünkből való. Mások is hibásak, a környezet is tűrhetetlen lehet, de bármint legyen, magamat elkeseríteni, eltorzítani, elmérgesíteni nem hagyom. Azért iparkodom másoknak szolgálatot tenni, vigaszára, segítségére lenni; ha valamit akarnak s nem bűn, nem rossz, megteszem. Az ellenszenvet természetem sajátosságának nézem, mely végre is relativ s nem mérvadó. Szivesen meghozom e részben lemondásaim, önmegtagadásaim, a szives közeledés áldozatait. Isten jár előttem.

c) A gazdasági s elvi harc az embereket elidegeníti egymástól, mert egyikben sincs szeretet, Csináljunk magunknak néha ünnepet s közeledjünk jó szívvel az emberek felé; felejtsük a harcot, a bántódást, a keservet s akarjunk érteni s megbocsátani. Ezáltal kikorri-

gáljuk pszichológiánk egyoldalúságát s kizárjuk az ellenszenv s a meghidegülés elhatalmasodását. Mondjuk magunknak néha: ma megbocsátok, ma elfelejtek ismét mindent; ma megint szeretni akarok az egyenesség s őszinteség naivságával. Jó lenni, használa akarok lenni ennek és mindenkinek. « Mindeneket azért, amiket akartok, hogy cselekedjenek nektek az emberek, ti is cselekedjétek nekik. » (Máté 7, 12.)

* * *

« *Hallottátok, hogy mondatott a régieknek: ne paráználkodjál.* » (Máté 5, 27.)

a) E régi törvénnyel szemben gyönge a világ. Barbár módon töri a tisztaságnak finom érzékét. Virágában sorvasztja el s emészti föl az ifjúságnak erőit, kiapasztja ideális vonzalmaink forrásait, letöri poézisét. Elfogy a tiszta vérrel az életerő s az ifjúságról panaszolhatjuk föl a legkeservesebb elegiát: cinis est cor ejus, hamu a szive, nyál a vére. A tisztátlanság eltompít az eszmények iránt. Pedig mindennek oda kellene irányulnia, hogy az eszményi irányt szolgálja; természetnek, oktatásnak, művészetnek, gymnastikának a vallással kezet kellene fognia, hogy a tiszta, erkölcsös életet segítsék kifejlődni, hogy testben fegyelmezett, lélekben öntudatosan fölényes, ösztöneivel szemben uralkodó, parancsoló egyéniséggé fejlődjék az Isten minden gyermeke. Erre iparkodom én s ha törik-szakad, tettben akarom kiváltani egy néha csikorgó, de mindig győzelmes akaratnak érvényesülésében az Isten parancsát s az Isten kegyelmét.

b) Parancs nincs kegyelem nélkül. Ha Isten parancsol, akkor erőt is ad hozzá s nekünk *először* is mélységesen meg kell győződve lennünk, hogy valamint inkább meg kell halnunk, mint egy bűnös gondolatba öntudattal beleegyeznünk: úgy az Isten kegyelmet ad mindenkor, hogy minden kísértést legyőzzünk. Ez a

meggyőződés imává magasztosul, valahányszor a tisztaságnak nagy kötelességére s tüzes harcaira gondolunk; s valahányszor e harcokba belekeveredünk, imádkozzunk, hogy elteljünk istenfélelemmel s a bűn utálatával. Imádkozzunk, hogy erőnk legyen legyőzni a kísértést. Süssük le szemeinket s magunkba térve mondjuk: Uram, segíts meg! *Másodszor* nevelnünk kell magunkat a tisztaság nagyrabecsülésére, úgy hogy az Isten szent akaratát lássuk benne, mely a tisztaságot, mint a természet s az erő fejlődésének kellékét s titkát köti a lelkünkre, úgy is, hogy a tisztaságért folytatott harcokban annak az akarati s jellembeli erőnek érvényesülését lássuk, mely föltétele a nemes érzésnek s egy szép, fenkölt, boldog belső világ kialakulásának. A tisztátlanság ugyanis alacsony, nemtelen érzést, a legmagasabb kultúrában is csak szemre való tisztességet nevel. A Szentírás szerint « reprobus sensus », aláváló, perverz érzés fejlik ki a tisztátalan lelkekben, mely ugyancsak bemutatkozik a modern sexuális túlingerültségben. *Harmadszor* ismerjük föl s itéljük meg helyesen természeti ösztöneinket s mindazt, mi a tisztátlanságot éleszteni bennünk s helyezkedjünk ezekkel szemben helyes álláspontra. Az alsóbb életnek két gyúpontja van: az önzés s az élvezetvágy. Az önzés megronthatja az érzelmeket, az élvezet megmérgezheti a testeket. Idomítani kell e természetes erőket s az erény harmóniáját kell rájuk önteni a törvény formái által. Nem lehet az ösztönöket fölszabadítani, de le kell azokat győzni. A modern kor erőszak és erkölcsi tusák nélkül akar a sexualizmussal boldogulni s lázas éjek álmaiban s az élvezeti mámor szenvedélyes kitöréseiben félrebeszél szabadszerelemről, új nemi viszonyokról s ezáltal kielégítést akar önteni e mérhetlen vágyakba. Higyjünk ezzel szemben a krisztusi szónak: kardot hoztam s nem békét. Itt kard kell, itt vágni s győzni kell, azután lesz csak béke.

c) Nemesítsük érzékeinket, nevezetesen szemeinket, úgy is, hogy ne nézzünk s ne olvassunk semmit, ami izgat, úgy is, hogy a szép formákban mindig az Isten gondolatait keressük föl, a lelket. Az igazi szépség nemcsak érzeteket, hanem gondolatokat is fakaszt. Hány betegje, hány bolondja van a szép testnek; a szépség kultusza gyöngít, ha csak a fölületen reng; nekünk az érzéki forma szépségében mindig a lelkileg jelentőséges, a megindító, a szívreható elemet kell tekintenünk. Gondoljunk továbbá arra, hogy a tisztátlanság tönkreteszi az igazi, szép szeretetet s szerelmet; profanálja a lelket s lehúzza azt a vak, őrjöngő szenvedély szégyenébe; degradálja önmagát s azt, akit szeret s megfosztja az önbecsülés s az észszerűség boldogító öntudatától. Testvéreim, szorítsuk az állatias, az ösztönös elemet az erény, a fegyelem formáiba. Harcoljunk, küzdjünk s hogy harci kedvünk legyen, ihlessen az istenfélelem s az istenszeretet. Imádkozzunk kísértéseinkben s járuljunk Jézushoz a szentségekben. A gyónás s a szentáldozás egymaga képes tiszta nemzedéket nevelni, ha azt nagy öntudatossággal s mély hittel végezzük. Ime, az angyalok kenyere, a küzdő vándorok eledele, angyaliakká lesznek általa az élet utasai!

* * *

«*Én pedig mondom nektek, hogy mindaz, ki asszonyra néz, őt megkívánván, már paráználkodott vele szívében.*» (Máté 5, 28.)

a) Jézus akart isteni embert nevelni s felsőbb szépségbe öltöztetni. S valamint a művészet formával töri meg a formátlanságot s szépséggel győzi le az anyagot: úgy kellett az Úr Jézusnak erkölcsel megtörnie az ösztönös embert s elsősorban is a nemi viszonyba szentséget, ihletet, szépséget s erőt teremtenie, hogy előálljon a « tertium genus », az isteni ember. Megteremti

ezt azáltal, hogy ragyogó tiszta, egészséges atmoszférát biztosít neki. Ezt a léleknek az igazság, az eszményiség, az akaraterő s a harci kedv nyujtja. Kell, hogy gondolataink ne legyenek sötét, tehetetlen, vagy vad, merev gondolatok; kell, hogy érzésünk ne legyen beteges, lemondó, hisztérikus. A nemi élet tekintetében a modern kor fiai s leányai egészségtelen atmoszférában nőnek föl, mely telítve van miazmával s gyöngítő ingerekkel. Fölfogásuk terhelt, egyoldalúan túlzott nemiségnek betegei. Azzal álmodnak, művészetük bolondja e problémának; életük egyre jobban hasonlít ahhoz az alsóbbrendű állatvilághoz, melynek főfunkciója a megtermékenyülés. Ez az egyoldalúság helytelen, beteges irányba szorítja az érzést s a kedélyvilágot, egyre jobban arrafelé, melyet az apostol jellemez: « in ignominiam ... in reprobum sensum ... stulti facti sunt ... digni morte », dekadens, perverz népség. Ezzel szemben a tiszta, erkölcsös ember gondolatai a józan ész s a hit fényével vannak átjárva; a nőben embertársat lát s a nemi viszonytól csak annyi boldogságot vár, amennyit az erény révén nyerhet. Nem mámoros, nem neuraszténikus s a szerelem virágait nem szaggatja, hanem Isten akarata szerint gondozza s élvezi! Ó ti, kik az emberiséget szeretitek, ti édes utopisták, kik napsugárt, erdei levegőt, kék eget követeltek a nagyvárosok népének, követeljetek elsősorban napsugárt s üde leheletet lelkük számára, hogy el ne fonnyadjanak az erkölcstelenség egészségtelen atmoszférájában! Ó Ruskin, ki arra biztatod az embereket, hogy házaik ne lebújok legyenek, tanítsd meg őket arra, hogy szívük-lelkük ne legyen undok gondolatok s rothasztó érzések s vágyak lebúja. Ó Kunowszky, te, ki az életet művészettel akarod megreformálni, térítsd észre az embereket, hogy belső életükbe is, érzéseikbe s gondolataikba is vigyék bele az erény formáját, léptessék föl e csúnya chaoszban a fegyelem s az önmegtagadás hatalmát; akkor megértik majd

jobban az Úr Jézust is, kinek első követelménye a tiszta szív, a tiszta lelki világ, mely informálja az egész embert s annak egész életét. Uram, tiszta szivet teremts belém; tiszta, nemes gondolatokat, erőteljes érzést adj lelkemnek, hogy el ne hervadjon lelkem. Küzdeni fogok minden erőmből a tisztátalan gondolatok s vágyak ellen.

b) Erőteljes, virágzó, tavaszias életerőt ad belénk. Ha a szépség s az erény helyébe állati ösztön lép, meglazul minden kötelék s megrothad a nép életerejének gyökere. A tisztátlanság tűz, mely az életet virágában emészti el; nemcsak a velőt, hanem azzal együtt az életkedvet, az energiát, a teremtő géniuszt. Sehol sem tapasztalni ezt úgy, mint az önfertőzésben; az önfertőzés tényleg fertőbe csapolja le az életerőket s az ilyen nemzedék igazolja Bouffon orvos szavait, hogy az emberiség nagy része az oktalan s elsősorban tisztátalan élet révén nem hal meg, hanem megöli, meggyilkolja magát. Az erejében megszentségtelenített s életet adó hivatásában megbecstelenített természet azután maga föltámad ellenünk s a bujakórban nem az élet, hanem a senyvedés s a halál forrásává válik. Az erőteljes természet, mely az erény határai s korlátai közt él, életet nemz, a megbecstelenített természet pedig nyomort terjeszt életképtelen gyermekeiben. A tisztátlanság a népek életének forrását mérgezi; a bordélyházak kapujánál is az ördög s a halál ül. Orvosok, kik tiszta vért, friss lelket, üde életkedvet akartok biztosítani az emberiségnek, nézzétek az élvezetvágy hekatombáit; mélyedjetek bele górcsöveitekkel a bujakór penészflórájába; elemezzétek ezt a vért, mely elgyöngült, megbecstelenített életerőt hagyományoz át a házasságokban! Küzdjetek bacillusok s prostitució ellen, de tartsátok szem előtt, hogy az emberi élet lelke s ereje az erkölcs s erkölcsi erő: nélkül, önmegtagadás, bánat, fegyelem, ima nélkül összes tudományokkal részeg embert támogattok, ki egyre roskad, egyre csuklik tér-

deiben; nem ember az, hanem zsák; azt haladni, küzdeni, hódítani meg nem tanítjátok; aludja ki mámorát s akarjon s küzdjön s áldozzon, akkor boldogul. Járuljon Jézushoz, az ő szíve élet, erő s lángoló szeretet. Éget, hogy gyujtson. Keresztje az élet jele; feszítsük rá a bennünk lakozó halált, a bűnt, a szenvedély pusztító, öldöklő kínját s élni fogunk. Egyesüljünk vele az Oltáriszentségben; e szent symposion az ő isteni lelkének tiszta, ragyogó, életerős, virágzó gondolat- s értelmi világát közli velünk; attól pusztul a halál s föléled az élet.

* * *

«*Hallottátok: Hamisan ne esküdjél... én pedig mondom nektek, hogy: teljességgel ne esküdjetek... Legyen a ti beszédetek: úgy, úgy; nem, nem; ami ezeken túl vagyon, a gonosztól vagyon.*» (Máté 5, 33.)

a) Jézus őszinteséget s egyenességet akar. Az igazmondás az igazság szolgálata, melyet társainknak teszünk. A krisztusi lélek nem hazudik, sem mikor beszél, sem mikor hallgat. A titkot kell őrizni; ügyetlenkedni, indiszkrétnek lenni, nem kereszténység; de úgy kell mindig eljárnom, mint ki az igazságot szolgálja. Ha többen leszünk, kik így érzünk, akkor mi köztünk sem bizonyságnak, sem eskünek nem lesz helye; az igaz lelkek az erősködést el nem viselik. — S szeressük az igazságot bátran; bízzunk benne s tartsunk ki meggyőződésünk mellett. Könnyű dolog meggyőződéssel a rejtekben vagy egyetértő emberek közt élni, de nehéz ellenséges, széthúzó világban. Aki sokat okoskodik és sokfelé néz, gyáva s hazug lesz. Én pedig krisztusi lelket akarok.

b) «*Hallottátok: szemet szemért; fogat fogért. Én pedig mondom nektek: ne álljatok ellene a gonosznak; hanem aki megüti jobb orcádat, fordítsd neki a másikat is.*» Van jog a visszatorlásra, van jogom ehhez, ahhoz, van jogom mással szemben, melyet sérteni tilos. Igaz; a

jog szükséges; az élet egyik sarka, de egyszersmind egyoldalú s kevésbbé boldogító tényezője. Ne bízzatok benne nagyon éltetek gazdagítására s boldogítására nézve. A jogból van elég; de adjatok több jóindulatot, nemes érzést, testvériséget, előzékenységet, szolgálatkészséget. A jog végre is személytelen erő; én pedig szerető, nemes egyéniséget akarok. Legyetek nagylelkűek, fiai Atyátoknak, ki napját felvirrasztja jókra és gonoszokra; szeressétek az embereket, ha ők nem is igen szeretnek titeket s neveljétek, becsüljétek meg, köszöntsétek, hogy fölemeljétek őket.

c) « *Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek.* » (Máté 7, 1.) Ne ítéljetek ellenséges indulattal, ne is szubjektiv szempontokból; így sok-sok tévedésnek s igazságtalanságnak mentek eléje. A ti érzéstek s egyéniségtek szürönközik bele az ítéletetekbe; hogyan lehetnétek így igazságosak? Azért ha ítéltek, tegyetek előbb szert nemes, emancipált, elfogulatlan lelkületre; akarjatok jót és jól. — Ne ítéljetek szigorúan; emlékezzetek meg saját gyarlóságaitokról s arról, hogy mennyi kellett ahhoz, míg valamire jutottatok, ha ugyan jobbak vagytok másoknál! « Amily ítélettel ítéltek, olyannal ítéltettek meg. » A szigorú, kemény ítéletek többnyire az önismeret hiányával járnak; legyen öntudatunk gyarlóságunkról s hibáinkról.

* * *

c) « *Óvakodjatok, hogy igazságtokat, jócselekedeteiteket ne cselekedjétek az emberek előtt, hogy láttassatok ... Mikor imádkoztok, ne az utcák szegletein állva.* » (Máté 6, 5.)

a) Ne törődjünk elsősorban a külsővel, a színnel, a látszattal; hisz a külső a belsőnek virága; a külső a szívnek illata s melege. Ezt a belsőt gondozzátok, majd áttör aztán ereje s fénye rajtatok. Mit használ a külső, ha nem a belső szép világ kisugárzása? Mit használ a

szép síremlék? Az áhitat s a képmutatás közt az a különbség, ami a tejes-rózsás arc s a festett lárva közt. Szegény üres lárva! Nekem erő, öröm, élet, bensőség kell; ez telít, ez képesít a külső világ átalakítására.

b) Tehát a belsőbe zárkózzatok. Az öntudat csendjében csendülnek meg a mélység akkordjai. E szent rejtekben van az Úr. « In indepicto fundo cordis », a lélek átlátszó mélyében, ott, ahol látszatot, csalódást levetettem, ott, hol káprázat nélkül, tiszta gyermekszemmel önmagamat megláttam, ott találkozik Isten és én, a lélek és atyja. « Menj be kamrádba és ajtóbetéve imádd atyádat a rejtekben. » Aki e kamrába benyitott, az nem sokat szórakozik. Minél jobban hatolsz magadba, annál jobban imádkozol.

c) A művelt ember nem igen szeret külső áhitatgyakorlatokban, körmeneteken stb. résztvenni. Ezt a hajlamot is korrigálni kell. A külső istentiszteletben részt kell venni; a Jézus akarata, miután Istent társasan, testvéries egyesülésben is kell imádnunk; de különben csak hatoljunk a mélybe. A külső istentiszteleten a testvéri szeretet, az alázat s a hitmegvallás is képezi az igazi belső értékeket.

* * *

« *Mikor pedig böjtöltök, ne legyetek szomorúak, mint a képmutatók. Te pedig mikor böjtölsz, kend meg fejedet.* » (Máté 6, 16, 17.)

a) Ne szemre, mire jó ez? Mindent csak a lélekért. A böjt a lélek megsegítése a test ellen. A test nehézkes, laza, lusta, ösztönös és szertelen s ezzel a súlyával s pszichológájával ráül a lélekre s nyomja. Lelket bele, lelket, mely könnyed, formás, készséges, fegyelmes, ügyes, erős, gyors, szívós; mely nem lapul, hanem feszül s lendül. Ha igazán böjtölsz, szivesebben imádkozol; tisztultabb a lelki világod, nincs annyi gőz és köd lelkeden; ösztönöd nem oly tüzes és erőszakos, hanem istenesebb. Azután a böjt penitenciád is; mert

bünteted magadat; azt mondod, amit a tanító a rossz gyermeknek: ma nem eszel; rászolgáltál.

b) « *Mikor alamizsnát adsz, ne kürtöltess magad előtt.* » (Máté 6, 2.) Elvész a szemek szolgálatában a szív, a lélek. A balkéz ellopja a jót a jobbtól. Csupa tolvaj az emberi tekintet. Úgy tesznek itt, mint a kiállítási palackborokkal; a palack, a címke megvan, de különben víz lotyog bennük... víz, víz, állott, ízetlen víz. Az erkölcsi érték kiesett; üres a szív. A jóindulat, a szívnemesség az alamizsna értéke; enélkül igazán utcára dobod pénzedet.

c) Tele vagyunk formalizmussal; megvannak a jócselekedet hüvelyei, de magvaik kihulltak. Szívünk üres edény; lelkünk hideg tükrözés. Tehát ki kell tölteni érzéssel s élettel. Hogy ma húst eszem vagy nem, azzal a törvény betüjét követem, de induljak ki ebben is mély érzelmekből, bűneimnek, Krisztus szenvedésének átérzéséből; mindent ki lehet szőni lélekké s érzéssé; a bőjtöt is engeszteléssé, hódolattá, alázattá, szóval isteni életté. E meleg életről feledkezik meg az ember; kevés benne a vallás, mint átérzett gondolat; vannak emóciói, de nem tud belőlük « istenországot » alakítani; nem tud bennük örvendezni. Nem tud sem hinni, sem megnyugodni, sem lelkesülni, sem örülni. Örvendjen az alázatos hódolatnak, örüljön a lélektisztulásnak, mely által jegyesi szeretetre tesz szert. Ó igen, átérezni, fölemelkedni, örvendezni, mert különben ránk olvassa a középkori Eckhardt: « Was nützte es, ich wäre ein König und wüsste es nicht ». Lelkemet átélem.

* * *

« *Te pedig, mikor imádkozol, menj be kamrádba s ajtóbetéve imádd Atyádat a rejtekben.* » (Máté 6, 6.)

a) Imádkozni... lelkünket Isten felé kifeszíteni, mint ahogy a lepke kifeszíti szárnyát a napsugárban s fölszívni az isteni benyomásokat, a fényt, az ener-

giát s azután átélni azt. Ez csendes, folytonos ima és élet. Isten közli magát s mi átéljük. Éljünk imádságosan magunknak. Jóllehet van a földön munkakörünk s hivatásunk, de ne felejtsük öntudatunkat, belső lelki világunkat kialakítani. Sok energia feszül meg kenyérért, hatalomért, kultúráért, élvezetért; fektessünk sok erőt ebbe is. A természet is mindenütt az erős alakot sürgeti, akar erős oroszlánt, erős sast, erős liliomot. Önérzésem is ezt sürgetné: fejtsem hát ki szépen, nemesen, erényesen öntudatomat; építsem ki krisztusi motivumok szerint. — Voltak csendes művészek, kik egy kaput faragtak, egy rostélyt kovácsoltak, egy könyv iniciáléit festették életükön át; én is ily csendes művész vagyok, egész életen át életemen dolgozom. Igazi művészet, mely nem kenyérkereset.

b) Mindent a több életért. Az élet súlypontja nem haszon, nem a kihatás, vagy az érvényesülés; nem a mű, melyet valaki önmagán kívül alkot, hanem melyet magában alakít ki. Ha remekművet kőben, színben, fában, szóban, hangban alkotni nem tudok, az nem baj; csak tudjak alkotni önmagam érzületében. A létet kidolgozom érzéssé, bizalommá, reménnyé, nyugalommá, szeretetté, örömmé, harmóniává, szépséggé, zenévé; az ösztönös természetet szabadsággá, a szabadságot krisztusi egyéniséggé. Erre szentelek időt s erőt! Nem gondolom elveszett időnek, melyben önmagamba tértem s önmagamat rendeztem, hogy ne ösztönök indítása szerint cselekedjem, hanem azokat szolgálatomba hajtsam. Tisztelem a misztikus lelkeket, mert életet lehelnek, mint az erdők, békések, mint a völgyek; ezek élik át s írják meg « Krisztus követését ».

* * *

« *Ti tehát így imádkozzatok: Mi Atyánk, ki vagy mennyekben.* » (Máté 6, 9.)

a) Mi Atyánk... Te erős, édes, személyes szellem... telve jósággal; mikor Atyánknak hívunk, akkor

közelítünk meg téged legjobban. Szivünk sugallata kell hozzá; falábakon járó eszünk csetlik-botlik az Istenkeresés útjain. Az « Istenfogalmak » azért olyan vérszegény vagy éppen torz képletek. Szellem és élet az Isten s a fogalom halaványs a képzelet megtévesztő. — Jézus e szóval « Atyánk », mutatott rá az útra, melyen Isten felé mehetünk. Mással ne igen gyötörd magad: szeress s légy gyermek. Adjuk át magunkat Atyánknak s akit küldött, Krisztusnak, mint ahogy az evangélium ösztönöz és tanít. Szerető hittel menjünk feléje, alázatos, hódolatos, engesztelő, vágyódó akarattal. Ez érzületben a lélek finom érzékenységet mutat; enélkül elsötétül s elszárad. Tehát föl az Istenközelségbe, az ő oltalmazó, biztató, megnyugtató közelségébe. Atyám ő s erőm; erőt szívok belőle, csak úgy boldogulok; ő egészíti ki elégtelenségemet; ha átleng rajtam, föléledek. Egy csepp az ő édes szeretetéből többet ér, mint a tudásnak óceánja. Ó szólj gyermekedhez; tölts el vigasszal s megnyugvással. Pater mi, pater mi!

b) « *Szenteltessék a te neved.* » Inspirált tiszteletre van szükségünk az örök végtelen Fölséggel szemben: imádnunk kell őt. Kicsiny, véges vagyok; te, Atyám, végtelen vagy; időben élek, te örök vagy. Te a nagy Úr, én szolgád s bennem lesz öntudattá a te nagyságod s a világ függése. Tisztellek s mély hódolattal tekintek föl rád, ki a mélység fölött tartasz, nem azért, hogy ledobj, hanem hogy üdvözíts. Azért tiszteletem szeretetbe csap át s örvendezve mondom: Szent, szent, szent a seregek Ura Istene. Teljes a föld s az ég az ő dicsőségével. Igen, teljes, akinek te betöltöd; teljes gondolattal, alakkal, erővel, szépséggel annak, ki téged ismer; aki pedig nem ismer, annak teljes a föld érthetetlenséggel, kínnal, sötétséggel. Ó vonzz, hogy érezzelek, emelj, hogy dicsérjelek s dicsőítselek örökké. Iparkodlak megdicsőíteni magamban... mily kegyelem s boldogság, hogy ezt tehetem.

c) « *Jöjjön te országod* », a tied. Másoknak is vannak országai; a nemzeteknek, a tudománynak s kultúrának. Ezek az országok ki nem elégítenek; térben s időben terjeszkednek, de a szív mélységeit s magaslatait meg nem közelítik. A te országod e mélységeket tölti ki s magaslatokra vezet! a te országod erő, élet, öröm a lélekben; továbbá a te országod az igazságosabb, nemesebb, emberibb, földi lét; — a te országod a lelkek nagy közössége, az anyaszentegyház s végre az örökkévalóság. Valami már van ez országodból bennünk s körülöttünk; kérünk, foglaljon tért jobban; fejlődjék lelkünk, fejlődjék a világ a te gondolataid szerint, fejlődjék ki minden. Legyen kevesebb sötétség, kín, pusztulás, halál körülöttünk; ismerjünk rá műveidben a te végtelen jóságodra! Ez adventben, az Istenország terjedésének reményében élünk s dolgozunk... jöjjön el országod, azt sóhajtja minden imánk, minden munkánk s küzködésünk!

d) « *Legyen te akaratod, miképen mennyben, azonképen a földön is!* » Te a létben föltétlen s akaratodban szent s kifogástalan vagy! De a te akaratod nem emberi s az emberi tervek, gondolatok s érzések méreteit végtelenül fölülmúlod. Te igazítsz el mindent, jót, rosszat. Rosszat is, abból ki nem menekülhetünk, mert a világ mechanikájának malmában őrlődünk, de te a rosszat is erkölcsi jóra rendeled. Nem szabad tehát a bajoktól s küzdelmektől elernyednünk; ha át is csap rajtunk a keserűség hulláma, kérdezzük mindjárt: mit tegyünk, hogy az Isten akarata legyen? A tompa szenvedés nem az; a küzdő, tűrő, bizó szenvedés igen. — Minden másban is azt teszem, amit az ész s a hit, a természet s a kegyelem javasol. Ez az Úr akarata. Mindig meglesz az Úr akarata, ha a hivő, bizó lelket érvényesítem s világ, keserűség, munka, küzdelem fölé emelem.

e) « *Mindennapi kenyerünket adjad nekünk ma.* » Szükségleteink s igényeink vannak; kenyérre, ruhára,

hajlékra szorulunk; egy darab világ kell nekünk, hogy rajta lelkünk szépen kifejlődjék. Ne borítsa el a föld, a világ a lelket, de viszont ne sorvadjon el a lélek a világ hiányától. Adj nekünk annyit, amennyit az egyszerű, igénytelen, nemes élet kíván. — Sok lélek nem a hiánytól, hanem a bőségtől vagy a szükségletnek túlságos hajszolásától sorvad el. Minek a sok ideginger s élvezet, mely tönkreteszi az erős életet? Igaz Bouffon szava: az emberek nem halnak meg, hanem megölik magukat... esztelen életmóddal. « Tedd, hogy a kövek kenyérré legyenek », mondja a modern, lelket-testet ölő munka; de mi haszna, ha e sok kenyértől meghalunk! A kenyér is kő lett nekünk. Becsüljük meg az egyszerű ételt, a jó vizet, levegőt, éji álmot; taníts minket élni, Uram!

f) « *És bocsásd meg nekünk a mi vétkeinket, miképp mi is megbocsátunk az ellenünk vétetteknek.* » Ahogy élni akarunk testileg, úgy még inkább lelkileg. Ez a kívánság a szív legmélyebb s legizzóbb vágya, a lélek kiáltása: « Hallgasd meg Isten az én imádságomat és ne vesd nem könyörgésemet, figyelmezz rám és hallgass meg engem ». Bocsásd meg bűneimet... ezt kérem tőled. Ezt csak kérnem lehet, mert rám nézve sem érdemnek, sem küzdelemnek, csak kegyelemnek tárgya lehet. Te adhatod meg. Ha megadod, élek; ha nem adod, meghalok örökre. Szivesen megteszek mindent, amihez e kegyelmet kötötted; bánok, gyónom, eleget teszek s még valamit: én is úgy teszek, amint hogy nekem tégy, remélem; én is megbocsátok szívből, igazán; megszólítom, kire neheztelek. Te mondtad máshol, hogy templom, oltár, áldozat nem segítenek rajtam, ha a testvérre haragszom. S valóban mit is kérek bocsánatot, vagyis könyörülő szeretetet, ha a szeretet, jóindulat s a közösség lelkét mással szemben nem érvényesítem. « Irgalmat akarok s nem áldozatot. »

g) « *És ne vigy minket a kisértètbe.* » Az életben sok a sötétség, nehézség, küzdelem és érthetetlenség;

ezek lelkemnek kisértései. Imádkozom s nem hallgat meg az Úr; szenvedek igazságtalanul; türelemre van szükségem természettel s emberrel szemben; lelkem egyensúlya meghibban; nem értem magamat s a világot; Istenem, ne vigy a kisértetbe; ne boríts rám sötétséget; ne érezztesd a lét s a küzdelmek kegyetlenségét. Kisértésem lesz, ösztöneim ellenemondanak lelkiismeretemnek; a test, a világ, az ördög nem némák; de add, hogy megálljam helyemet; adj a kisértésekben kitartó, el nem sötétedő, bátor, áldozatkész lelket. — Legyen bátorságunk a jóhoz, a kötelességhez! De részünkről is tegyünk meg mindent, hogy a kisértetbe bele ne kerüljünk; óvakodjunk gondolatainkban, érzéseinkben, képzeletünkben a rossznak útjaitól. Bizalmatlankodjunk minden iránt, ami a lélek békéjét zavarja. A lelki egyensúly megzavarodását könnyen követi a hajótörés.

h) « *De szabadíts meg a gonosztól.* » A személyes gonosz az ördög. A szentírás rámutat s nincs pszichológia, mely meg tudná magyarázni lelki életünk elsötétedéseit s keserves megzavarodásait; belőle való sokszor a kétely s bizalmatlanság; közelségének tulajdoníthatni a sötét, hideg gondolatokat Istenről s kegyelméről. — Szabadíts meg a földön járó gonosztól, mely máris ily sötét, hideg s kiöli az életet, s még inkább a gonosztól a másvilágon; óvj meg, hogy ne essünk hatalmába! Ez az, mely testet s lelket a gehenna tüzére vet. Ments meg, Uram, minket az örök haláltól. — Itt a « gonosz » átka a bűn s a halál, ott túl pedig a kárhozat.

* * *

« *Tested világa szemed; ha szemed tiszta, egész tested világos leszen; ha pedig szemed álnok, egész tested sötétség leszen.* » (Máté 6, 22.)

a) Szemed a lelked; fénye ömlik ki rád. Tényleg testünkre ömlik lelkünk; lázba sodor és inficiál. A bűn, mely az akaratban van, megzavarja a testet is. A harag,

irigység, búbánat, féltékenység, aggodalom mérgez; meghasonlás, rosszkedv inficiált atmoszféránál rosszabb. A dühös, fölindult ember verejtéke s nyála is mérges; megmérgezte azt a lélek a maga gondolataival, képzeleteivel, vágyaival. Ellenben a szeretet, az öröm, a lelkesülés friss erőt s ifjúságot ad; fölépíti s kialakítja a testet is. Ki kell tehát mosnunk lelkünkből minden zavaros, iszapos, petyhüdt, mérges, nemtelen érzést; szabad folyást kell biztosítanunk a lélek kristály-áramainak. Ne mondja senki: nem birom; ne higyjen a rossznak, higyjen a jónak s erejének; gondolkozzék s szeressen Isten gondolataival s szeretetével.

b) Sugározd ki ezt a világos, illatos lelket; a világ azt a színt ölti, melybe öltöztetted. «A lélek minden; amit gondolsz, az leszesz.» «Tedd szép gondolatok otthonává lelkedet. Senki sem tudja, mert kora ifjúságától senki sem próbálta meg, hogy a boldogság mily tündérkastélyait építhetnők föl jó gondolatokkal, melyekbe bizton megvonulhatnánk küzdelmeink közt.» (Ruskin.) Szent igaz, hogy a lélek teremt világot; érzelmei magaslatain dacolhat alacsony viszontagságokkal, mert

«Vor eines Dichters Blicken
Wird jede Blüt am Strauch zum Lied;
Die Strasse wird zur Bühne,
Wenn Shakespeare's Auge auf sie sieht.»

Legyen hát lelkem fény- és hőforrás; hisz több van benne Istenből, mint az egész anyagi világban!

* * *

«*Ne aggódjatok éltetekről, mit egyetek, sem testetekről, mibe öltözzetek... Tekintsétek az égi madarakat; nem vetnek, nem aratnak... Nézzétek a mezei liliomokat... nem munkálkodnak és nem fonnak.*» (Máté 6, 25).

a) Dolgozni, ez az első evangélium, melyet a teremtő hirdetett. Ez nagyságunk s uraságunk útja, tévé-

déseink kiigazítója, kételyeink oldozója, s Krisztus ezzel nem ellenkezik, hanem elitéli azt a lázas, önző, egoista kegyetlenséget, melyben az ember töri magát s tönkretesz mást; azt az aggódó, versenyző, izgalmas gazdasági harcot; azt az esztelen gazdagodási vágyat, mely minél többet akar s ezáltal szétszedi saját lelke szépségét s a világ harmoniáját. Minek fokozni az igényeket ételben, ruházatban? Van-e szebb élet, mint az egyszerű, énekes s virágos természet? Ha nagylábon éltek s mástól minél többet elragadtok, krizis lesz a vége. Ez a hajsza nem az evangélium programmja; « gazdagodjatok », ez nem evangélium, hanem « dolgozzatok s lelkiek legyetek ». Nagylábon való életért az evangélium nem szavatol; a föld nincs arra berendezve, hogy milliomosok legyünk.

b) Kivált apostolaitól kívánja ezt az Úr. Tudjatok morzsákból élni! « Wer von Brodsamen nicht leben und für ein Schwert nicht alles entbehren kann, ist nicht geschickt zum Dienst der Wahrheit ». Mi lesz az evangéliumból, ha az apostolok pénzt keresnek? Az egyszerű élet, az igénytelenség adja a « pondus Evangelii »-t, az erkölcsi komolyságot. Lesznek mindig, kik az evangéliumért minden egyebet odaadnak. Valamint a harcos, midőn a tárogató szól, kibontakozik nejének s gyermekeinek karjaiból, elhagyja házát s otthonát: úgy az apostoli ihletű lelkek is tudnak lemondani mindenről s tarisznya s bot nélkül nekiindulni a világnak. Ez Jézus gondolata s kívánsága!

c) « *Mondom pedig nektek, hogy Salamon minden dicsőségében sem volt így felöltözve, mint egy ezek közül.* » Elragadtatással nézi az Úr Jézus azt az isteni pompát, melybe a mezei virág van öltözve. Szereti s élvezi s dicséri a szépséget; van lelke hozzá, mely isteninek látja azt. « Ha pedig a mezei füvet, mely ma vagyon s holnap kemencébe vettetik (miután avar, kóró, pozdorja lett belőle), az Isten így ruházza, mennyivel

inkább titeket, kicsinyhitűeket!» Az Isten minket tehát szebben ruház; ad szép természetet, isteni vonásokat a kegyelemben, mintáz, alakít a segítő malaszt finom illetéseivel, fölséges érzéseket sző lelkünkbe: miért nem bizunk szerető művészetében?! Ijeszt tán a környezet, a sokféle kudarc, az üres szépség? Igen el lehet rontani a szép lelket s üressé tenni szépségét, de az ne zavarjon; kórók, avar dacára kifeslik a napsugárban a mezei virág! Hordozzam lelkemben kincsemet, az Istent, éljem át kegyelmét; lesz harmat, lesz virág, lesz olaj, lesz illat a lelkemen; de óvom is e virágot s lelkesülök érte jobban, mint Salamonnak s az egész történelemnek pompájáért, mert ime én több vagyok ezeknél!

d) «*Tekintsétek az égi madarakat... nem vetnek, nem aratnak.*» Ime a szárnyaló madár, a természetnek ünnepnapi köntösbe öltözött kegyeltje; földet, létet arra használ, hogy emelkedjék és szárnyaljon. Emelkedni... töltekezni... imádkozni. De az emelkedés s a repülés nagy energia. Mily fölséges látvány az ég mélyein uszó sas! Mi kell tehát nekünk? 1. Függetleníteni a lelket a lelkiek lángoló szeretete által. Úgy szeretni, hogy el ne hanyagoljuk magunkat, még ha gondok ostromolnak is. 2. Úgy nevelni magunkat s másokat, hogy kevés igényünk legyen. Jézus így nevelte apostolait s mégis kérdezni merte: szenvedtetek-e hiányt valamiben? úgy-e nem? 3. Nagy bizalom és megnyugvás Istenben; többször átélvezni a 90. zsoltárt: «Aki a Fölséges segítségében lakik, a menny Istenének oltalmában marad».

* * *

«*Imádkozzatok rágalmazóitokért; és aki egyik orcádat megüti, fordítsd neki a másikat is... Mert ha azokat szeretitek, kik titeket szeretnek, minő hálát érdemeltek? hisz a bűnösök is szeretik azokat, kik őket kedvelik.*» (Luk. 6, 28.)

a) A fizikai világban vannak erőforrások; a morálisban is legyenek: ilyen az akarat, mely a jót, a helye-

set, a nemeset akarja, mely célba tör, rendet és egyensúlyt teremt, akadályokat legyőz, ellentéteket elsimít, szóval jó erő-, fény- és hőforrás, gyógyforrás; tekintete, arckifejezése, kézszorítása is jót tesz. Ezt a teremtő, eligazító, rendet s egyensúlyt alkotó erőt hozzátok magatokkal; induljatok ki magatokból a jónak gyakorlatára; szeressetek, emeljetek, melegítsetek. « Ha azokat szeretitek, kik titeket szeretnek », nem vagytok erkölcsiek, hanem az akció s reakció törvénye alatt álltok; azt a bűnösök is, ezek a nem szellemi emberek is teszik; ti szeressetek ott, hol titeket nem szeretnek; akkor lesztek napok, gyógyforrások, gyógynövények; akkor adtok valamit magatokból. Ime, mily érvényesülés ez: adj, tégy valamit, ami nemcsak reakció és mechanika.

b) « *És ha azokkal tesztek jót, kik veletek jót cselekszenek, minő hálát érdemeltek.* » Akkor ti csak anyag, súly, mennyiség vagytok; csak a passzió törvénye alatt álltok; a $2 \times 2 = 4$ képlete vagytok; lélek nincs bennetek. Tehát nemcsak reagálni, hanem léleknek, vagyis kiinduló akciónak lenni. Jót tenni azokkal, kik ellenszenvesek, azért, hogy emeljük őket; utánuk járni, megnyerni őket. — Akarok másoknak ma hasznára lenni, és pedig szívből; akarok nekik valami szolgálatot tenni s ebben kedvemet lelem.

c) « *Ne itéljetek s nem fogtok ítéltetni; ne kárhoztassatok s nem fogtok kárhoztattatni; bocsássatok meg s megbocsáttatik nektek.* » Mindezt az embernek, mint pozitiv lelki erőnek s alkotó jóakaratnak szempontjából. Ez nem a mafla együgyűségnek ajánlása, mely mindenre ament mond, hanem további jellemzése az intézkedő lelki erőnek. Látom mások hibáit, de nem ütöm őket agyon; ügyetlenségük, sértéseik ne legyenek csomó a lelkemben, melyektől görcsös, gödrös lesz a belső világom. Nem, én pozitiv villamossággal vagyok telítve s fölülemelkedem s tudom az embert elviselni s előre vinni a jóban. Különben magam adnám meg az árát

kelletlen, pesszimista, tehát szenvedő lelkületemnek. Szabadságot adj, Uram, a belső torzalakulásokkal szemben.

d) « *Adjatok s adatik nektek, jó és tömött, megrázott és kifolyó mértéket öntenek a ti öletekbe.* » Akiben a lélek aktiv s kezdeményező, akiben pozitiv kihatásokra van nevelve, aki a világban nemcsak szenvedni, nyögni, panaszkodni, sérülni akar, hanem napsugár akar lenni és hegyi patak és harmatos rét akar lenni s útszéli gyógyfű, annak adatik jó és tömött és kifolyó mértéke az életnek, bensőségnek, tartalmasságnak, vigasznak, örömnek. Próbáld meg; de légy lélek s ne vajcsomó.

* * *

« *Azután monda nekik hasonlatosságot is: Vajjon a vak vezethet-e vakot? nemde mindketten a verembe esnek.* » (Luk. 6, 39.)

a) A vak, vagyis, aki nem hisz, nem remél, aki sötéten néz, akinek nincs napsugara, az nem vezethet, nem nevelhet, nem emelhet. Hasonlókép, aki el van káprázlatva a közvetlen környezettől, akit a szokás, a hagyomány, az emberi tekintet megfoszt a végtelen kilátásoktól, az sem vezethet. Ugyancsak kit a szép test s a szép föld megigézett s aki ezzel a belső világosságot elborítja s a lelket elfelejti, az sem vezethet. Vezessen, aki lát, aki nem ködbe néz, aki szabad, aki szellem és élet; ne a pesszimista, ne a farizeus, ne az epikureus, hanem « egy a ti mesteretek », a látó, a fényes, az Istenfia s amennyiben én is vezetni akarok, hozzá hasonlóvá kell lennem.

b) « *Nem föllebbvaló a tanítvány mesterénél; tökéletes lesz pedig mindenki, ha olyan, mint az ő mestere.* » Ha alacsony mestereket választotok s azok cselekedeteit veszitek zsinórmértékül, kontárok nyomában szögletesek lesztek. Ha életet s lelket alakítsz, akkor a legfölségesebbet vedd mintaképül; azért lett az Isten emberré. Jézus nem zsidótipus, nem klasszikus, nem elsőszázadbeli, Jézus örök, « tegnapi és mai ». A gondolkozó ember

mindig valamiképen kiemelkedik az időből; a szent is kora fölött áll s örökkévaló életet él. Tehát mesterem nem Kant, nem Goethe, nem Wagner, nem Nietzsche, hanem « excelsior » a jelszavam. A léleknek végtelen látóhatár kell; azt Krisztus adja.

c) « *Mit nézed pedig a szálkát atyádfia szemében, a gerendát pedig, mely tenszemedben van, nem veszed észre?* » Ime az ösztönös, a külre ömlő s még nagyrészt öntudatlan ember képe; érzékei nyomán a külre figyel s emancipált öntudata, mely magát nézi s magát kezeli, még nincs. Még nem egyed, mely magát mint tárgyat észleli; belülre még nem lát, csak külre, tehát még nem igazi öntudat. Azért lát mindig mást s másban a szálkát is, magát nem látja, még ha gerenda, vagyis nagy hiba is van a lelkén. Mily szánandó bohóc s ha komolyan adja, mily ügyetlen szőrszál- és szálkahasogató. Jézus látja az elnyomorodott lelki világot, ezt a liliputi, törpe, csunya népséget s keltegeti s ki akarja húzni a töpörödött alakokat s ki akarja simítani a gyürött, ráncos lelkeket. Nem szőrszálhasogató kisbiró, hanem szép, nemes, sugár lélek akarok lenni s másokat elsősorban magam értéke s erénye súlyával befolyásolni!

* * *

« *A szoros kapun menjetek be; mert tágas a kapu és széles az út, mely a veszedelemre viszen s sokan vannak, kik azon bemennek.* » (Máté 7, 13.)

a) A széles úton sokan járnak; azok, kik magukat nem fegyelmezik s az ösztönös természetet követik. Nem kell ahhoz erő, küzdelem s törekvés. Aki piszkos, rendetlen, rest, kelletlen, barátságtalan, aki savanyú, keserű, rosszindulatú akar lenni, annak csak hagynia kell magát... széles az út. Aki ösztöneit követi s lelkiismeretét eltompítja, aki durvaságát nem fékezi. az is széles úton jár. Mily marhacsapás ez! Sehol az Úr Jézus nyomai; de nem is jár ezen az úton a mosolygó szépség; mocsa-

rak s kiégett sziklafalak közt vezet az út, szélein sehol virág, sehol kereszt. — Lélekben úgy látom s azt hallom, mintha láncraverték emberek csordáit hajtaná maga előtt az ördög; a széles úton rabok járnak. Mily utálatos, alávaló út ez, sötét, sáros, sírba s pokolba visz.

b) « *Mily szoros a kapu és keskeny az út, mely az életre visz en; és kevesen vannak, kik azt megtalálják.* » Az útjelzőn ez áll: Én vagyok az út. Ez az út keskeny, de fölséges; egyre emelkedik s ha megindulunk, napsugár s friss szellők járnak rajta; szélei tele vannak gyógyfüvekkel; fenyőerdők, harmatos virágok s források szegélyezik. Sok málhával s komforttal nem lehet rajta járni, de frissen, üdén, lelkesen s énekszóval könnyű boldogulni. Nem jár rajta bűn, sem a gondoknak az a szomorú, sötét árnyéka, mely Atyát nem ismer. A szenvedőt, a beteget, a haldoklót az Isten ragyogó angyalai gondozzák ez úton. S jaj, e fölséges utat kevesen találják meg! miért? Kell elszántság hozzá, hogy nekivágjunk az « Isten hegyeinek »; de ha megtettük, nem félünk többé és minél magasabbra érünk, annál inkább töltekezik szivünk örömmel.

c) « *Törekedjetek bemenni a szoros kapun.* » (Luk. 13, 24.) A görögben az áll, hogy « αγωνίζεσε »; agonizáljatok e belépésért. Élet-halál harccal vágjatok utat. Nem mást kell legázolnotok, hanem magatokat keményen fognotok. — Nem kimélek semmit, hogy a keskeny útra, a pontos törvénytartásra szenvedélyeim, hajlamaim fegyelmezésére, önmegtagadásra, áldozatkészségre szorítsam magamat « corde magno et animo volenti », lélekkel, mely akarni tud. Nem vagyok-e lusta reggel a felkelésben vagy nehézkes, piszmogó kötelességeim teljesítésében?

* * *

« *Óvakodjatok a hamis prófétáktól, kik juhok ruházatában jönnek hozzátok, belül pedig ragadozó farkasok.* » (Máté 7, 15.)

a) Sok próféta jár köztünk. Vigyázzunk, hogy a külső, a látszat meg ne tévesszen; az bárányból, de lehet alatta farkas-lélek. — Vannak, kiket tudomány, filozófia, műveltség, hírnév, irodalmi kiválóság fénykörе övez; némelyek filozófus-nyugodtsággal ignorálnak Istent; vagy a nyelvezet s vakító ötletek vakmerő bravúrjával nevetik a hivőket; mások nagy emberszeretettel keresik a boldogság s érvényesülés új tipusát s féligazságokkal árasztják el a világot; vannak, kik sötét rezignációt prédikálva az « igazi » evangéliummal kínálják a világot. (Spencer, Tolstoj, Nietzsche, Ellen Key stb.) Tudomány, művészet, finomság, elegancia, előkelőség, rang, állás ajánlják őket; de vigyázzatok, aki Krisztust tagad, az lelketeket tépi szét. Ők tépnek és szaggatnak, — világot akarnak Isten nélkül, Krisztust csodák nélkül, evangéliumot egyház nélkül, egyházat pápa nélkül, embert lélek nélkül, lelket halhatatlanság nélkül... ime a ragadozók! Mennyi finomság a vizitekben, zsurokban, mily ignorálása templomnak, Oltáriszentségnek. Sok szellemesség, mindennel törődés, de sötét, szégyenletes tudatlanság hit s lelki élet körül. Lovagiasság, előkelőség lépten-nyomon, de gyűlölet hittel, kegyelemmel szemben, mintha ördögi magnetizmus befolyása alatt állnának. Szeretnek, szerelmesek is, de a jegyest hitében lehűtik. (Vegyes házasság.) Kevés jó, sok rossz; nekünk a minden-jó kell.

b) « *Az ő gyümölcseikről ismeritek meg őket. Vajjon szednek-e a tövisekről szőlőt vagy a bojtorjánról fügéket? Igy minden jó fa jó gyümölcsöt terem.*» A tant gyümölcseiről itéljük meg. Az igaz lélek gyümölcse a fényes, meleg öntudat, a béke és megnyugvás, az öröm és szeretet, a bizalom és bátorság minden jóra, — az « Isten velem » s « Isten bennem ». Krisztus kegyelme e belső szép világot adja, mely erős, igazságos s áldozatos külre is. — Ne kövessetek tant, melytől elborul a végtelenbe néző szemetek, — vagy ahol a sötétségben bénul erőtök

s nem éreztek hivatást megküzdeni minden rosszal, — ahol lágy és szenvedő, vagy kemény és kegyetlen lesz lelkületetek. — De a mi különféle irányzatainkról is eszerint itéljünk, mert néha világias és könnyelmű vagy érzékies, vagy sötét s bizalmatlan szellem kerekedik fölül lelkünkben; gyümölcseikről ismerjük meg a jó vagy rossz szellemet. Nekem erős, bátor, bizó, jóindulatú Istengyermeknek kell lennem; ami elsötétít s megzavar s lelki békémet veszi, azt élesen megfigyelem.

c) « *Minden fa, mely nem hoz jó gyümölcsöt, kivágatik és tűzre vettetik.* » A rossz gyökeret ki akarom vágni; utána járok s azzal az érdeklődéssel, mellyel kerti fáimat nyesegetem, akarom a lelkek rossz hajtásait letörni. Csakhogy itt fejszével s ollóval nem boldogulunk, hanem az elsötétült, szenvedő, elkeseredett, tapogatódzó lelkek elé az egy, igaz prófétának, Krisztusnak szellemét kell kitárnunk. Fényt, örömöt, édes erőt, biztos megnyugvást állítsunk a sötétséggel, szenvedéssel, elkeseredéssel szemben. A torzalakot a madonna-arc cáfolja legjobban; a tépelődő lelket az édes, szent öröm. Ezt be kell mutatnunk önmagunkban idegen prófétákra hallgató testvéreinknek. — Magamban is ki akarom vágni a rossz gyökeret: az érzékies, racionalista, kemény, önző, sötét, blazirt irányzatot. Jó fa akarok lenni; Krisztus ültetett; szerinte akarok fejlődni s virágozni s gyümölcsöt hozni; azért nem kímélem magamban a rossz, túltengő természetet.

* * *

« *Nem mindenki, aki mondja nekem: Uram, Uram! megyen be mennyeknek országába, hanem aki Atyám akaratát cselekszi, az megyen be mennyeknek országába.* » (Máté 7, 21.).

a) Jézust szeretjük, ha kegyelmében élünk. A kegyelem a « semen Dei », Isten-csira; isteni élet lekötött erőképen; istenülés kikezdésképen! Ez a lekötött erő föl-fölszabadul; ez a csira csirázik s bontogatja szikeit,

kialakul az Isten-csirából a természetfölötti ember, kialakul termete, arca: a Krisztus-arc. Ez a reális természetfölötti erőkészlet Jézus kincse bennünk, ő adja; ahol az nincs, ott neki sincs része, nincs otthona. Ezek a lekötött, természetfölötti erők öntudatunkba lépnek a hit gondolataiban, a meggyőződés erejében, az érzések nagylelkűségében, vonzalmakban, vágyakban, ragaszkodásban. A kegyelemből való a kegyelmes, vagyis isteni érzület. Azért sürgeti Jézus a kegyelmet. Mit akarunk tehát kegyelem nélkül? Hogyan fejlődjünk, ha az Isten-csira, ha Jézus ereje nincs bennünk? Mit dolgozunk, ha levegőt faragunk? Füst, levegő, köd, illúzió lesz életünk! Járjon át ez érzés! Kegyelem szeretete s a bűn gyülölete Jézus szívverése bennünk!

Ne mondjátok, hogy értitek Jézust; ha nincs bennetek az Isten-csira, ha a kegyelmet nem becsülitek. A komoly keresztény öntudatnak mindenekelőtt arra van gondja, hogy a megszentelő malaszt állapotában legyen.

b) Jézust szeretjük, ha e kegyelmi életet öntudatos, őszinte barátsággá fejlesztjük. Jézus a mi barátunk s nemcsak hogy el nem szakadunk tőle, hanem még megszomorítani sem akarjuk, oly közel áll hozzánk; szemeinkben nálánál senki sem szebb, senki melegebb, ragyogóbb, bensőségesebb; az ő lénye átjár, lefog minket; csoda-e tehát, hogy a világ le nem hűt, el nem tántorít, csoda-e, hogy el nem felejtjük őt s e lélekegységben készakarva bocsánatos bűnt sem követünk el. Az ilyen fejlett, meghitt szeretet az alázat nyomain jár, mert odaadó, simuló, gyengéd érzés. A bárány szelidségével simul a jó pásztorhoz, mellette szorong, keze érintését, simulását lesi, háláját boldogságában mutatja ki. Hogy bántaná őt meg?! Megbántani? minek? Hisz ez boldogtalanság, ez leggyengédebb érzelmeink elleni erőszak volna? Nem megbántani, hanem szeretni! Diliges Dominum Deum tuum! E hűséges, édes barátság-

ban könnyű pontosan teljesíteni kötelességeinket, jóindulattal lenni, nem hazudni, elnézőnek, okosnak, kíméletesnek lenni. Az egész életet a reggeli mosakodástól az esti lefekvésig krisztusilag stilizálni. Családot, hivatást, munkát isteni színvonalra emelni érzéseink révén s az élet apró követelményeinek fölényes s meleg lélekkel megfelelni.

c) Püspök, próféta, csodatevő elveszhet, ha csak a hivatás s a hivatal kegyeire támaszkodik; mindenkinek a megszentesülést, a tökéletesbülést kell magában fokoznia. Mily nagy baj s botrány az, ha a « hivatalosak » nem szentek; hiábavaló az Uram-Uram szó ajkukon s az Isten szimboluma ruháikon; a fölséges Úr az isteni értéket keresi a fényes takarók alatt. Mindenkinek szól az is, hogy ne bízzunk az áhitat lelkesülésében, mikor tetteinkkel nem szolgáljuk az Urat. Isten akaratát tedd, tökéletességedet azon mérd; úgy leszesz reális ember; önámítás az, ha könnyekben, megindulásokban, elérzékenyülésekben keresünk tökéletességet s a tetteket mellőzzük.

* * *

« *Mikor pedig bement Kafarnaumba, egy százados mene hozzá, kérvén őt: Uram, szolgám házamban fekszik inaszakadtan. És mondá neki Jézus: én elmegyek és meggyógyítom őt. És felelvén a százados, mondá: Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj.* » (Máté 8, 5.)

a) A Fölség érzete átjárja a százados lelkét; érzi, hogy természetfölötti hatalommal áll szemben, mely teremt, gyógyít, gazdagít, boldogít. Vele szemben oly kicsivé törpül, azért hódol. Nagy boldogság s nagy gazdagság hódolni tudni, vagyis átérezni a Fölséget. Arra valók vagyunk, hogy lelkünket feléje kitárjuk, hogy nyomait keressük, hogy áhitattal észrevegyük. Lelkünk Istent érez, mint szemünk napsugárt. Sok tekintetben eldurvul s eltompul; ébresszük hát s nemesítsük. Hadd vegye észre, hogy az egész lét Isten megnyi-

latkozása, hogy Isten van elöntve természeten, virágon, alkonyon; fátyol ez mind, mely alól kinéz a szépség s lelkiség. Ó, én rokona vagyok, mert megérzem, megismerem s átkarolom. « Wäre das Auge nicht sonnehaft, Wie könnten wir das Licht erblicken; Lebt' nicht in uns des Gottes eigne Kraft, Wie könnt' uns Göttliches entzücken?» Bennem is jár az Úr; elrejtőzik gondolataim s érzelmeim lombjában s én hívom az Urat, mint az Isten hívta a bujdosó embert: Istenem, hol vagy? Úgy-e közel vagy? Bennem vagy!

b) Nem vagyok méltó, hogy bejöjj, de ha méltatsz és bejössz, szivem eltelik hódolattal, örömmel s boldogsággal. — Jézus szivesen jön be. Az Isten beömlik lelkünkbe, mint a napsugár az erdőbe; minden szívbe akar jönni, ezt jelzi az irás: ime, ajtódnál állok s kopogok. Jött, nem hívták; tán koldus s kér kenyeret; tán szerelmes s kér szivet; tán szolga s szolgálni akar; tán gyermek s atyai házának küszöbén ül; tán vándor? Nem, nem; ő a nagy Úr, ki álruhában jár; ki lelket erősíteni, gyógyítani, boldogítani jött. Nem tör be hozzánk, hanem bebocsáttatást kér; ha akarjuk, bejön. Isten nem kényszerít; nem tolja föl magát és kegyelmeit; de értsük meg: vágyódik utánunk, kopog szivünk kapuján; vár s áll ajtónk előtt. S kitart s el nem megy! Ó édes, erős szeretet!

c) Ezt érteni s ajtót, kaput, ablakot nyitni, ugy-e együtt jár? Ez ajtó-ablaknyitásban alázatos hitem, forró vágyam, finom érzékem legyen. A nemes lélek az isteni közellétet, együttlétet, az Istennel való egybeolvadást kultiválja; isteni akar lenni érzésben, szent akaratán való megnyugvásban; komolyan hozzálát az Úrnak hajlékot nyitni s kedves otthont készíteni szivében. Azért hozzálát s rendbeszedi belső, lelki világát. Minél szorgosabb ebben, annál inkább érzi, hogy Isten van vele. S bármi éri; ha emberek közt jár, vagy ha a napszámtól kérges lesz a keze, de az isteni sugallat, a szeretet édes titok-

zatossága el nem hagyja. Használjuk föl hiven Isten kegyelmeit s tapasztalni fogjuk, hogy Isten szivesen építi hajlékát bennünk.

* * *

« *Mikor pedig lejött a hegyről, nagy sereg követé őt és ime egy poklos jövén, imádá őt, mondván: Uram, ha akarod, megtisztíthatsz engem.* » (Máté 8, 1.)

a) Jézus elé áll a bűn szimboluma, a bélpoklos, azzal a rettenetes bajjal, mondhatnám, hogy eleven halállal testében, mely kiszívja a betegnek életnedvét, elsorvasztja életkedvét s csuffá, utálatossá teszi. Ezzel szemben áll a « speciosus inter filios hominum », az emberek legszebbje. Erős, szép, fölséges az Úr, de nem veti meg a szerencsétlent, hanem megszánja; látja a nyomort s könyörül; lelkét nem szállja meg világfájdalom, hanem tetterő, mellyel életet s szépséget nyujt. Ez Krisztus! Mily őrült képromboló tehát Nietzsche, ki e fölséges Krisztus-képet rabszolga-tipusnak nézte.

b) « *És Jézus kinyujtván kezét, illeté őt.* » Kinyujtván kezét, érinti. Érintései vannak, melyekkel tisztít s alakít; kegyelme egy-egy érintés. Képét kimintázza bennünk. Néha úgy érint, hogy összeszorul szivünk, máskor kitágítja keblünket, néha emel, néha megaláz. Isten karjának s kezének művei ezek. Nem fél a leprától, keze nem fekélyesedik. Mi is kórházban élünk; döghalálos levegőt szivunk; hitetlenség, erélytelenség, lemondás, gyávaság, önzés, kegyetlenség környékez. Mi is bűnnel érintkezünk; bűnös, torz lelkekkel van dolgunk. Jézus keze kell hozzá, tiszta kéz; erős szellem kell hozzá, amely borzad a bűntől. A tiszta, nemes érzések magaslatából le kell ereszkednünk, vagyis inkább abban a tiszta régióban kell maradnunk s lenyúlnunk, hogy emeljünk s gyógyítsunk. Csak az segít a világon, ki az érzések magasságaiból lenyúl utána, hogy fölemelje.

c) « *Akarom, tisztulj meg.* » Ez az abszolut, impozáns akarat; azzal szemben nincs akadály, nincs gát.

Teremt, gyógyít. Ez csoda. A fizikában ez uri, isteni akarattal intézkedik; a morálisban ellenben tisztelettel áll meg a szabadakarat küszöbén s kérdezi: akarsz-e lelkedben megtisztulni, javulni, istenülni? Ha akarod, én is akarom. Szuverén vagy, de egy törvény alatt állsz: akarj.

d) « *S azonnal megtisztula az ő poklossága. S mondá neki Jézus: Meglásd, ezt senkinek se mondd.* » Tanít önzetlenségre, tiszta szándékra. Istenért dolgozzunk; ne hírért. Ne magunkhoz vezessük az embereket, hanem Istenhez. Mihelyt érdekeinket keressük, el-elhagy a kegyelem. Pedig vannak titkos érdekeink, személyes hiúságaink. Nagy tökéletesség a tiszta szándék; azért ne is bizzunk egyhamar magunkban, hogy szándékaink már tiszták. Aki hamar «tisztában» van magával, annak nincs fogalma a lélek mélységeiről, melyekből érzelmeink, hangulataink s hajlamaink fakadnak. A fegyelmezés s tisztulás e mélységekbe is elhat.

e) « *Hanem eredj, mutasd meg magadat a papnak s áldozd föl az ajándékot, melyet Mózes parancsol.* » Jézus nem zúzza össze a vallás pozitiv kereteit s nem állít minket a szubjektiv rendelkezés talajára; szem előtt tartja a tekintély, a jogi viszonyok követelményeit s akarja, hogy azoknak hódoljunk. Jézus nem vetette el a vallásban a formát, hanem nem akart lelketlen üres formát; ez a formalizmus. — A szellem nem anarchista, tudja, hogy érvényesülése a lelkivilág végtelensége; nem áll ott útjában senki; fejlődhetik, terjeszkedhetik szabadon. Mi is tiszteljük a jogot, megtartjuk a formát; de kitöltjük azt lélekkel és lelkesülünk a lelki szabadságért.

* * *

« *És lőn azután, egy városba méne, mely Naimnak neveztetik..., mikor pedig a város kapujához közelgetett, ime egy halott viteték ki, egyetlen fia anyjának, ki özvegy vala...* » (Luk. 7, 11.)

a) « Naim » annyit jelent, mint « kedves ». Mily kontraszt a város neve s e szomorú menet közt. A világ, az élet egy-egy « Naim », kedves helyeink vannak benne, de szomorú menetek vonulnak végig rajtuk; nemcsak menyasszonyokkal, de bánatos özvegyekkel is találkozunk. — A hitnek világosságában még szomorúbb vonások ötlenek szemünkbe; holt lelkekkel találkozunk, kiknek sirja a kárhozat. Ez árnyaktól nekünk magunknak nem szabad elhervadnunk; a lélek bizalmát s erejét nem szabad elvesztenünk. Bármily árnyak essenek is ránk, a sötétségnek nem szabad győznie lelkünk fölött. A széthúzó erőknek nem szabad szétszakítaniok az én lelkem szimetriáját. Központom az Isten; bizom benne s tudom, hogy ő jó; tudom azt is, hogy lelkem fényforrás, égő mécs. Dostojewszki szavában is hiszek, ki a szibériai fogházakból azt írta: « itt is lehet ideális életet élni ». Minden jó nekem, Uram, ami neked jó; semmi sem késő nekem, semmi sem korán. A korán elhalt ifjú ideálisan halhat meg s özvegy anyja gyászfátyolban is ideálisan élhet, ha benned s belőled él.

b) Jézus megpillantja az özvegyet s « *könyörülvén rajta, mondá neki: ne sírj.* » A lelkek szomorúságát át kell érezni, akkor bennünk is könyörület támad s mély szánalom. « Es ist in den Bekenntnissen der modernen Christlichkeit zu wenig von heimlichen Tränen zu spüren, zu wenig von der stummen, wortlosen Herzenspein um ein Todgeweihtes ». A lélek nyomorát át nem érezzük, nem sírunk testvéreinkben, pedig lelkük halott s viszik... Szent Péter is e mély szánalommal járt köztünk s buzdított; öltsétek magatokra az irgalmat, Jézus érzelmeit. Sírjatok testvéreiteken, imádkozzatok értük s vonzzátok szeliden s vezessétek az Úrhoz. Mondjuk Ezdrással: « leültem sírván és keseregvén, sok napig bőjtöltem és imádkoztam; kérlek, Uram, hallgasd meg szolgád imádságát, mellyel ma imádkozom szol-

gáid bűneiért, melyekkel vétkeztek ellened... » (II. Ezd. 1, 4.)

c) « *És oda járulván, illeté a koporsót.*» El kell mennünk a holtakhoz, bele kell állnunk a világmozgalomba. Nem szabad Kain nyomaiban járnunk, aki nem akart öccsének őrzője lenni, hanem Pálnak nyomaiban, ki a « világnak » prédikált. Soha sem közelítjük meg annyira az Úr Jézust, mint mikor a hit napsugarait vetítjük az elborult lelkekbe. Inspiráljon nagy szeretet az emberek iránt, nagy bizalom a lélek természetes jóságában, energia, férfiasság s iparkodjunk mindig fölemelni az embereket.

d) « *És fölüle, ki halott vala s szólani kezde.* » Lehulltak kötelékei, szeme kinyílt, az élet lelke járta át s rálehelte arcára a szeretet s az öröm pirját; megmozdult, aki rögbe fagyott, aki dekadens, sőt kadaver volt s fölült s megmutatta, hogy él. Élek... élek, koporsók s gyászmenetek, sírok dacára; élek, nem rothadok el! S hogy nézett maga körül; mennyi hála s öröm volt tekintetében Jézus iránt. Érezte az óriási ellentétet, mely a lét s a nemlét közt kiélesedik, a halál párkányán szemébe ragyogott az élet napja: lux orta est illi. Látta Krisztust, mint senki a körülállók közül. Ó, hogy nézte ezt a « dominust », mily üde, erőteljes, isteni volt szemében az élet s a halál Úra! Vita, dulcedo, vis et fortitudo! Erős volt ez az Úr, erejében él s ül most az ifjú; a halál gyönge ez erővel szemben s lelkébe véződik az Úrnak biztató tekintete: élj, miért halnál meg; ne félj, itt vagyok én!

Igy vagyunk mi sokszor. Elernyed értelmünk; sötétség s halál környez. Minél többet « tanulunk », annál sötétebb lesz világunk, mert kiutat nem találunk. A kiút az erős élet, mely Istenből árad belénk; a « nagy tettek » mezeje felől, ahol Krisztus int felénk!

e) « *És szólani kezde.* » « Uram nyisd meg ajkaimat és szám a te dicséretedet fogja hirdetni. » Akit Jézus

fölébreszt, annak az ajka megnyílik dicséretre, imádásra, hitvallásra. S mily édesen folyt e rögbefagyott szívből, e fölébredt ajakról az ima, mint az olajos illat a kinyílt virágból. Amit a néma ajak mondott, az halál, keserűség, aggodalom volt; amit ez a megnyílt ajak mond, az öröm és ének. — Hány van, aki szólni nem tud, mert sötét, néma és keserű; ó bár megnyitná ez ajkakat az Úr. Keserű szívből kegyetlen szózat, szerető lélekből édes ének fakad.

f) « *És visszaadá őt anyjának.* » Aki szülte, táplálta, de a haláltól meg nem óvhatta; ahhoz nem elég az anyai szeretet, ahhoz isteni erő kellene; most Jézus visszaadja a föltámasztott fiút anyjának, aki úgy vette őt, mint régen, mert fájdalommal szülte s fájdalom közt vette most is, hogy annál inkább övé legyen s örüljön neki. Mily hálás tekintetet vethetett az Úrra: Ó nagy Úr, édes Úr — mondhatta — ki életet adsz a halálban; hála neked! — Isteni erő kelti s adja vissza a megtérő lelket az egyháznak. Tudja ezt az a jó anya s hálás az apostoli lelkek iránt, kik életre segítik ébreszteni halottjait. « Nunc in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu. » Erről ismeri föl fiaiban az apostoli lelket. (3. Reg. 17, 24.) Dolgozzunk, hogy megörvendeztessük az anyaszentegyházat. Ő szült; ne keserítse szivét annyi halott.

* * *

« *János pedig mikor meghallotta a fogságban Krisztus cselekedeteit, elküldvén kettőt tanítványai közül, mondá neki: Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várunk?* » (Máté 11, 2. 3.)

a) Szent János Jézushoz küldi tanítványait, hogy higyjenek benne s ne idegenkedjenek tőle. Maga számára nem kér szabadulást. Krisztust szolgálja láncaiban s az Isten országának terhét viseli lelkén, meggyőződésteljesen iparkodik végére jutni feladatának. Tegye meg mindenki az Isten akaratát abban az állásban, s

abban az állapotban, melybe őt az életküzdelem hozta s ne várjon csodákat, hogyha fejét is veszti. Reám is küldhet az Isten sok mindenfélét, mialatt másoknak tán jobb dolguk van. Sebaj. Megyek utaimon s mondom: legyen meg a te akaratod s dicsőülj meg bennem!

b) Szent János Krisztushoz küldi tanítványait. Minden mesternek Krisztushoz kell küldenie tanítványait. Magam is feléje tartok s másokat is hozzá küldök. Amennyi lesz belőlem szelleméből, annyiban világoskodom majd másoknak is. Nekem Jézus tanítása föltétlen törvény; mihelyt beleállok teljesítésébe, mindjárt megérzem, hogy erő áramlik belém s általa vagyok azután mások szerencsés tanítója. Kívánok minél többet Jézus szelleméből, hogy így másoknak is javára szolgáljak.

c) « *Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várunk?* » Akik Krisztust nem látták meg az örök élet s az üdvözítő szeretet világosságában, azok folyton ezt hajtogatják: te vagy-e, te vagy-e, akit várunk? Nem ragadják meg az istenit, a legszebb s a legjobb alakításban, hanem kételyeikben erőtlenül szétfolynak. Kérdezősködtem már én eleget s a legnemesebbek, kiknek térdéig sem érek föl, mind azt mondták, hogy ő az, akit várunk. Ne várjunk hát tovább, hanem éljük őt át. Én is azt mondom: Te vagy az, akit várok, te, a « legszebb az emberek fiai közt »; mit akarnék még? Most már tegyek és éljek szerinte.

* * *

« *És felelvén Jézus, mondá nekik: Elmenvén, jelentsétek meg Jánosnak, amiket hallottatok és láttatok: a vakok látnak, a sánták járnak, a poklosok tisztulnak, a siketek hallanak, a halottak föltámadnak, a szegényeknek az evangélium hirdettetik.* » (Máté 11, 4. 5.)

a) Az Úr Jézus bebizonyítja magát tettekkel; mintha mondaná: gyógyítom az embereket, jót teszek velük, mert szeretem őket; jót hoztam s üldözöm vele

a rosszat, ami az életet fojtja; de küldetésem nem a vakok, süketek, sánták gyógyítása; nem vagyok orvos; e csodákkal csak azt bizonyítom, hogy Isten küldött, hogy azután Isten nyomaira vezessem a népet. Nem a gyógyításokban, hanem a bennem való hitben van az igazi jó s e hit által jut el hozzátok a mennyország. Nektek is nem azt kell tőlem tanulnotok, hogy vakokat, süketeket gyógyítsatok, hanem azt, hogy az Isten országát szivetekbe zárhassátok. Mindez a ti lelketek megnyugvásáért van, melyet bennem megtaláltok. Ragaszkodjatok hát hozzám a felgyógyult lélek hálájával s az egészségesnek üdeségével s erejével.

b) Ő a nagy jótevő; maga is a legnagyobb jó s cselekedetei is jóságos szivének kiáradása. Tana jóság. Megszünteti a barbárságot s nemesebbé teszi az embereket. — Isteni viszony magaslatára emeli a házasságot, fölbonthatatlanná teszi a szivek kötelékét. — Isten gyermekeit neveli az iskolában s az ideális motivumok tiszteletére serkenti az embereket. Állapotbeli kötelességeik teljesítésére szorítja őket és mindezt a szent szeretet áldásával tetőzi. Ó, be jó ez. Nagy bizalommal kell lennem az Úr Jézus tana iránt s iparkodom, hogy magam is s mások is az evangélium természetfölötti indítóokaiból induljunk ki minden cselekedeteinkben.

c) Mily nagy jóság Jézus példája, az a megtestesült evangélium, ahol a mélység, a fölség, a szükségesség, a vágy, a kín egy édes életbe öltözik s felénk jön s szemeinkbe néz s mondja: testvér, itt vagyok, öltözzél belém; akkor te is remekelsz s másik Krisztus leszesz. A gondolat koldussága: nagyot mondani s kicsit élni. «Magna vivere, non magna dicere christianum est»; nagy élet a krisztusi érzés és tett. Olvass s elmélkedjél az evangélium fölött; járulj a szentségekhez; méltó vételük fényt derít elsötétült lelkekbe is s érzéket ébreszt a lelki élet finomságai iránt. Kerülj minden készakaratos bűnt; tisztítsd szándékaidat s légy

azon, hogy minél öntudatosabb s nemesebb motivumokból indulj ki cselekvéseidben.

* * *

Ker. János tanítványainak elmenetele után pedig «kezde Jézus szólani a seregnek Jánosról: Mit mentetek ki a pusztába látni? széltől hányatott nádat-e?... lágy ruhákba öltözött embert-e? Tehát mit mentetek ki látni? prófétát-e? Sőt mondom nektek, prófétánál is nagyobbat.» (Máté 11, 7. 8. 9.)

Megdöbbenve olvassuk e fölséges dicséretet. Jézus szive kigyúlad, mikor, ily ragyogó lelket lát, szereti s lelkesülésének hevével megtiszteli. Mily dicsérő s mily dicséret! A puszta embere nem sás, hanem tölgy s a király pompája elfakul lelkének méltóságától. Ez a tölgyember királynál több, ha teveszőrövet visel is!

a) Tölgy, nem nád! Világ, emberi tekintet, divat, hangulat — ez a lengő nádas — az ő lelkében nem zizeg; benne elvek, jellem, következetesség, akaraterő uralkodnak. Hite, érzülete, buzgósága, eljárása nem benyomások szerint változnak. Keménynek s kegyetlennek látszik, de ez a keménység s kegyetlenség az elvek következetessége s lelkének édes s fölséges stílszerűsége. Az elvek kegyetlenek, amennyiben mindenben érvényesülni kívánnak; magasztosak s ugyanakkor lenyúlnak az élet s az érzés apróságaiba is; stilszerűséget sürgetnek, vagyis követelik, hogy az élet a legapróbb részletekig egységesen s harmónikusan legyen kidolgozva. Olyanok, mint a napsugár, mely a magas égből ragyog le hozzánk, de azután beleszövi magát minden levélkébe, minden fűszálba s beleég a futonc s a gyík zománcába. Ah, ne kiméljük csapongó, lengő kedélyünk szeszélyességét, hangulataink zsarnokságát, lelkünk ködbe, apathiába merülő nehézkességét; ettől lesz csunya, következetlen, megbizhatatlan lelki világunk; föl a napsugárhoz, a magas elvekhez: föl lelkünk értékének öntudatához, a minket környékező, bennünk

megnyilatkozó Istenhez, az evangélium fölségéhez, az Oltáriszentség hitéhez! Lent a szív érzelmeinek nádasa leng; tudjuk, hogy a nádas nem tölgyerdő s hogy míg nádas, addig ide-oda leng is, de mi nem lengünk vele, hanem lelkünket s jellemünket rendületlen elvek szerint alakítjuk; ha nincs is hangulatunk, akkor is akarunk és teszünk, — ha nincs is édes áhitatunk, akkor is erősen hódolunk, — ha elsötétül is lelkünk, akkor is erősen megtartjuk irányunkat. Az ilyen lélekben az elvek oly hatalommá fejlődnek, hogy az érzelmeket is megindítják s hogy elvek, érzelmek s az akarat egységesen működnek. Az ilyen lélekről igazak az írás szavai: « Termő, szép, gyümölcsöző olajfának mondta az Úr nevedet » (Jer. 11, 16.); « oszlopul teszem őt az én Istenem templomában »; « mert megtartottad az én tűrésem igéjét, én is megoltalmazlak téged a kisértet órájától. » (Jel. 3, 12. 10.)

b) Független, hatalmas lélek. Királyi paloták, puha, csipkés ruhák, szőnyeg, kerevetek nem imponálnak neki; sőt ellenszenve van ellenük; kevés lelket lát a puha életben. Teveszőrruhájának érdességében hirdeti a lélek szabadságharcát. Királyának ruhája ez; annak az Úr szőlőjében kapáló erőteljes munkásnak zubbonya. Penitenciát tartsatok; feszüljön meg a lélek bennetek, mert a mennyek országa erőszakot szenved! Segítsük magunkat a lélek magaslataira penitenciánk s önmegtagadásunk által. Követeljük az önmegtagadásban a szellem adóját a túltengő testtől! S tegyünk mindent, ami szép, szebb, erősebb egyéniségünkért. Pro libertate! Szemünk, képzeletünk, ösztöneink, inyünk fegyelmezettségében teljék örömünk! Ó nyiljék meg szemünk, hogy lássunk, lássuk öntudatunk nemes, bűntelen, tiszta, korrekt tartalmában Istenünket, kincsünket, mindenségünket. Dolgozzunk rajta, hogy ez öntudat tisztult, kristályos, mélységes, fényes, bűvös tengerszem legyen, virágzó partoktól, titokzatos erdőktől, az örökkévalóság hegyeitől környékezve s ne

csak tükrözzék rajta, hanem merüljön el benne a mennyország! Szószerint igaz, hogy a hivő s szerető lélek szépségében s erejében nyilatkozik meg az istenközelség.

c) Az ilyen lélek szükségképen Istennel teljes, Istentől lelkesített, vagyis próféta. Az örökkévalóság hegyvidéke az ő hazája s mikor onnan lejön, megérzik rajta, hogy a magasból való, az Isten angyala. « Ez az, kiről írva vagyon: Ime én elküldöm angyalomat színed előtt, ki elkészíti előtted a te utadat. » (Luk. 7, 27.) Az Isten kegyelme kiséri s számtalan lelket boldogít. Az Isten jár nyomaiban s az Úrjövet jellemző alakja lesz, « készíti az Úr útját ». Minden prófétai lélek Adventen, Úrjöveten dolgozik. Buzdítja, inti, emeli az embereket, hogy Istenhez közeledjenek; egész egyénisége, buzgalma és szelleme e nagy szolgálatban áll, hogy öntudatunkban több legyen Istenből, vagyis több az Isten gondolataiból, több az ő világosságából, több a bizalomból, az élet erejéből, a lelki szépségből, több a lélek ruganyosságából s ifjúságából; hogy többet s mélyebben tudjunk örülni, biztosabban megpihenni, Istennel közvetlenebbül érintkezni, magunkban reá találni. Lelkek, ezek az Isten érintései s — legédesebb örömeink.

* * *

« *Tehát mit mentetek ki látni? prófétát-e? Sőt mondom nektek, prófétánál is nagyobbat. Mert ez az, kiről írva vagyon: Ime én elküldöm angyalomat színed előtt, ki elkészíti előtted a te utadat.* » (Máté 11, 9.)

a) A próféta olyan, mint a hegy, kiemelkedő ember; a nagy gondolatok, a lelkesülés embere. Rajta pihen az Isten gondolatainak napsugara; ő állítja meg a szellemi világ felhőit s megindítja az ég áldását a földre... folyamok szakadnak belőle... hűs, erdős illatot lehel. — Hogy készül a próféta? Izaiás leírta a 4. és 5. fejezetben. Tisztulnia kell; az Isten igéje s kegyelme égeti

s az Isten lelke tölti el bátorsággal! Tisztulok, bátor leszek; prófétai nyomokon járok... S ha szenved körülöttem a kételkedő s kislelkű világ, azt mondom: így járnak az Isten, a mélység, a bensőség aposztatái; annál inkább akarok ragaszkodni én hozzád, hogy próféta vagyis az Isten embere legyek. Ó Uram, édes kincsem, szólj hozzám, beszélj velem.

b) Sőt prófétánál is nagyobb szent János, mert az «Isten angyala»; tehát Isten követe; ki az ő ügyének él s önérdek nem vezeti; hű szolga mindenben, ki egész életét e szolgálatba fekteti; szárnyai vannak, vagyis lelki készsége van Ura akaratának teljesítésére. S mindez mint erő és szépség jelentkezik benne és rajta. — A lelki értékeket tényleg így kell átélnünk; van erőnk, Isten adja s ebben percig sem kételkedünk; ezt az erőt éreznünk kell. Ugyancsak legszebb a világon az Istenben megnyugodott s megtisztult lélek, ezt a szépséget és harmóniát élveznünk kell. Ez az érzet szükséges s nem hogy nem tesz hiúvá, hanem ellenkezőleg megerősít a jóban.

c) Szent János végül az Isten embere, aki nagyon szeret s szerelmétől nem vet ügyet a nemszerető világra, hanem kiárasztja szive melegét s másokat is ez utakra terel. A hajnalhasadás kegyelmét hozza nemzedékeknek: sok ily tüzes lélekről mondhatjuk: «ki az, aki felénk jön, mint a hajnal?» Assisi szent Ferenc, szent Erzsébet... hajnalhasadások! Új, csodálatos tavasz vonult be Itáliába szent Ferenc nyomán, szép lett az erdő, a mező; hangos lett a berek; napsugár és virág dalra ébresztette az embert. Miért? Mert máskép látták, más világításban, a szeretet párázatában látták a világot... hát lelket ébreszt a próféta lelke, lelki szemeket nyit, lelkeket tanít énelkelni. Ó szép, édes lélek; miért légy köztünk idegen? Hisz gyáraink kormától mégis nyilik virág, s gépeink zakatolásától mégis énekel a pacsirta, s csak szivünk felejtse-e édes mélységeit? Lehetetlen!

Emberek, szeressetek s ne felejtsetek el élni gépek s gyárkémények daeára.

* * *

«*És ime egy asszony, ki bűnös vala a városban, amint megértette, hogy letelepedett a farizeus házában Jézus, kenetet hoza alabástrom edényben és megállván hátul az ő lábainál, könnyhullatással kezdé áztatni lábait és fejének hajával törlé és csókolgatá lábait és a kenettel megkené.*» (Luk. 7, 37.)

a) Magdolnának sokan hódoltak s lehet, hogy lábainál is térdeltek, de szive ezekkel be nem érte; mert előbb ugyan élveket szomjazott, most azonban tiszta erkölcsiséget, békét, Istent keres. Magdolna távol volt Istentől, mikor őt imádták s neki ebben kedve telt; most azonban Ő imádja az Urat s ép azért érzi, hogy mily hitvány az ember s az ő testi, alacsony epedése. Most ő Jézusban meglátta a Fölséget, az erőt és szépséget; Jézus reá nézett s e tekintettől fölébredt, fölocsudott, megborzadott, Jézus reá árasztá kegyelmeit s azok fényében ő csunya, piszkos, utálatos volt, de ugyanaz a kegyelem vonzotta s késztette; megalázódni, sírni tanította. Ó tiszta, fölséges lelke Jézusnak, tekinteted mint a nap, közeledésed mint az erdők lehellete, személyed, mint az örökkévalóság magaslatai, világosítsd meg, segítsd meg, emeld föl az alacsony, érzékies világot.

b) Magdolna oda se néz a világnak, hanem megy; nem törődik senkivel, hanem leborul Urának lábaihoz. Mennyire tudja ő megvetni a világot! Ha liliomtiszta volna is, akkor is tudná felejteni a világot a szivében lángoló isteni szeretettől; hát mikor ezt az elvesztett tisztaságot megboszulni akarja! Ah, neki édes felejteni és megvetni, s édes sírni és bánkódni! A szeretet ignorál is, felejt is, megvet is, megveti a rosszat. — Magdolna bár az alázat útján jár, de lépte elszánt; sír ugyan, de lelke erős! Most áldoz szivének s szen-

vedélyes szeretetének igazán, mert leborul s könnyeivel áztatja s hajával törülgeti Jézus lábait s tapossa s utálja a bűnös világot. Ez a leszentebb s legédesebb bosszú, mely a lelket s az elvesztett kegyelmet megbosszulja s mely elégtételt szerez Istennek s önmagának. Az elégtétel vágya hevítsen; ó pótoljuk ki az Isten megvetését és sérelmeit. Szent, igazságos penitencia.

c) S mit tesz Jézus? Szeretettel nézi Magdolna buzgalmát s élvezi bánatát. Sorba veszi érdemeit s külön kitünteti isteni tetszésével. « Látod ez asszonyt? Bejöttem házadba, vizet lábaimra nem adtál: ez pedig könnyhullatással áztatta lábaimat és hajával törölte meg.» Ily alázatos, engesztelő szellem kell nekem. « Csókot nem adtál; ez pedig mióta bejött, nem szünt meg csókolgatni lábaimat. » Nekem baráti, bizalmas fogadtatás kell. « Olajjal nem kented meg fejemet: ez pedig kenettel kente meg lábaimat », kimutatta, hogy mennyire becsül meg engem. « Azért mondom neked: megbocsáttatnak neki sok bűnei, mert igen szeretett. » Aki Jézust őszinte szívvel, lelkesen szereti, az mindent megnyer tőle: bocsánatot, kegyelmet, barátságot.

* * *

« *És eljövének az ő anyja s atyafiai s kinn állván, hozzája küldének, híván őt. És a sereg körüle ül vala és mondák neki: Ime anyád és atyádfiai ott kinn keresnek téged. És felelvén nekik, mondá: Kik az én anyám s kik az én atyámfiai?* » (Márk 3, 31.)

a) Jézus prédikál, árad belőle lelkének ereje, hogy kielégítse testvérei éhségét. Akkor megzavarják, hogy menjen, mert kinn állnak anyja s rokonai; eljöttek érte, akarják, hogy menjen velük. — Jézus kemény; hivatásában nem ismer anyát, testvért, ki útjába álljon. Szeretik őt ezek, tudja ő azt; de egy más, felsőbb, parancsoló szeretet int feléje; a szellem áll a testtel s vérrel szemben s neki kell győznie. — Vannak körülmények, hol engedékenységünk s túlhajtott kegyeletünk bűn a

Szentlélek ellen. Nem személyekről van ilyenkor szó, hanem egy istenellenes elvről, mely a test és vér melegével kisértetbe hoz. — Ha a lélek üdve forog veszélyben, el kell vágni minden köteléket.

b) « *És kezdé tanítani őket, hogy az ember fiának sokat kell szenvedni... És fogván őt Péter, kezdé feddeni. Ki megfordulván, megdorgálá Pétert, mondván: Hátra tőlem, ellenkező, mert nem érted, mik az Istenéi.* » (Márk 8, 32.) Mily élesen vág vissza az Úr; lelke felháborodásával felel. Jézus el van szánva áldozatát bemutatni: Jeruzsálembe akar menni s a halálba. De az emberi érzés Péterben kifogásolja ezt s rá akarja venni az Urat, hogy térjen ki az erőszaknak. Hátra tőlem — volt a felelet — mert akkor elvész az isteni föladat s ellenségeinek meghódolva nem állná ki a tűz- és vérkeresztséget. Ha kimélné magát, elveszne minden. E kemény szóban: « hátra tőlem » hangzik újra az, hogy « Isten fia vagyok ». Nálam is a rosszal való ellenkezés s a vele való megvívás nem baj, nem csapás, hanem isteni út s az erény feladata.

c) « *Aki megtalálja életét, elveszti azt s aki életét elveszti érettem, megtalálja azt.* » (Máté 10, 39.) Aki kényezteti magát s önkedvében jár el mindenütt, — aki a test és vér sugallatait követi legfőbb norma gyanánt, az azt gondolja: kitöltöttem kedvemet, éltem; pedig csalódott; nem értette meg az igazi életösztönt; világnál, testnél jobban kell szeretni a lelket s a lélek önfenntartási ösztöne erősebb legyen, mint a világ s a test és vér szeretete. Ezek az erős lelkek, kik a lélek önfenntartási ösztönét érvényesítik világ és test fölött. A többiek gyönge lelkek; az élet ösztöne fölületes bennük; legyeket fogdosnak s homokból építenek kis mólókat. Ó Uram, az erős élet ösztöne, az örök élet fönntartásának vágya vigyen s emancipáljon engem; ez csillagom: eszerint igazodom, intézkedem s hozom áldozataimat!

* * *

« *Ime a magvető kiméne vetni és midőn vetett, némely mag az útfélre esék és eljövén az égi madarak, megevék azt. Némely pedig köves helyekre esék, hol nem vala sok földe és hamar kikele, mert nem vala mélyen a földben; de a nap hőségében kiége... és némely a tövisek közé esék és felnövén, a tövisek elfojták azt... és némely jó földbe esék és kikelvén, termést adott és terme némely harminc-, némely hatvan- és némely százannyit.* » (Márk 4, 3.)

a) A magvető vet; magva az Isten igéje s a kegyelmi benyomások, a hitből való gondolatok s indulatok. Kezéből a mag ki nem fogy; kegyelme reng a lelken, mint csendes esőben a fa ágain a cseppek; fénylik, reszket, mint az őszi réten a pókháló szálai. « Lélekkel van telítve minden » a belső világban, mint spórákkal, kokkoszokkal, magvakkal a természetben; csupa életcsíra; pálmák, füvek, fenyők, borókák lesznek belőlük; erő és gyöngeség vagy szépség és kórság. Függ az égtől, a melegtől, a rátermettségtől; függ a készségtől, a pihentségtől, az üdeségtől, az odaadástól. Jaj, Istenem, lelkem a föld s te vagy magvetője; szánts fel, öntözz meg, boronálj föl; menj végig rajtam imádságos gondolataiddal, kegyelmed napsugarával, elérzékenyülésed harmatával, vágyaid szellőjével; add ezt mind s mondd; földem, édes szántóföldem, nem csalsz meg!

b) « *Némely útfélre esék* »... az út is föl van törve, le keréknyom s nem barázda van rajta. Tapossa buta talp, sarok, pata, csülök; jön-megy rajta a világ. — Van ilyen lélek is, melyben ki-be jár sok oktalan, sáros gondolat, melyre rávetődik a hír és benyomás. Vannak lelkek, melyek olyanok, mint a korcsmák vagy a cigánysátrak az útfélen; ott elmélyedést, elmerülést, magábatérést hiába keresünk; ott nem gyökeresedik meg semmi. A madarak, melyek az Isten magvait megeszik, a könnyelmű, szárnyaló, elrebbenő indulatok. A napnak tarkasága, a szeszély és rossz, jó kedv csipkedik el a sze-

met. « Einkehr Umkehr. » . Össze kell magamat szednem, magamba kell térnem, ha akarom, hogy az Isten kegyelme gyümölcsöt hozzon.

c) « *Némely pedig köves helyekre esék* »... « *ez az, ki az igét hallja és mindjárt örömmel fogadja, de nincs gyökere* »... Ha van készség a jóra, de kitartás, belső izzás nélkül. Ha tudunk lelkesülni, de ha a lelkesülésnek nincs tüze. « Humus » kell a termékenységhez s «humor» is. Be kell vennünk Isten igéit s erőit s magunkévá tennünk s az ellenkező behatások ellen élénk ellentállást kell kifejtenünk. Legyen örömünk az erős s kitartó akaratban!

d) « *Ami pedig tövisek közé vettetett, az, ki az igét hallja, de e világi szorgoskodás és a gazdagság csalárdsága elfojtja az igét és gyümölcstelenné leszen.* » (Máté 13, 22.) Ó tövises lelkek, hol a gazdagság s az élvezet gondjai éktelenkednek vagy ahol az izgalmas élethare, a kapkodó munka s a keserű szegénység ijeszt. — A gazdagság küzdeni elfelejt; az élvezet alacsony, nemtelen lelkületet nevel; a keserű szegénység pedig elzsibbasztja a szivet. Ezek mind akadályai a szerencsés lelki fejlődésnek. Ne adj, Uram, gazdagságot, de a szegénységtől is óvj meg engem; tövis mindakettő, mely könyyen széthasítja a lélek lombját s virágát.

e) Ami pedig jó földbe esett s eltemetkezett s fölszívta magába a föld nedvét s fölébredt az ég melegétől s kibontotta szíkeit s fölegyenesedett s kinyujtotta szárát s földolgozta az energiát, az 30- és 60- és 100-szoros gyümölcsöt hozott a belső képesség s a külső segítség szerint. S az mind jó volt. — Isten várja a gyümölcsöt tőlem is; sokat adott; abban a tudatban kell élnem, hogy hitvány ember volnék, ha minden erőmből nem gyümölcsöztetném kegyelmeit. Tekintsek lelkembe: tehetnék-e még 30-, 60-, 100-szor annyit, mint amennyit most teszek? Nem a sokféleséget, de a hitből vett lelkületet, a nemes érzést, a buzgalmat s a szeretetet véve. Bizonyosan van még fokozat erre bennem!

« Más példabeszédet ada eléjük: hasonlóvá lett mennyeknek országa azon emberhez, ki jó magot vetett földjébe. Mikor pedig aludtak az emberek, eljöve az ő ellensége és fölül konkolyt vete... Mikor pedig felnőtt a vetés és termést hozott, akkor föltetszett a konkoly is.» (Máté 13, 24.)

a) Isten az « ő földjébe jó magot vetett »; a lelkek az « ő földje »; szereti ezt a földet, mely fölött annyi esély vonult el; annyi felleg és árnyék, annyi áldás és átok. Csodálatos föld a természet és kegyelem kimondhatlan sok energiájával. Ilyen föld vagyok én is, magamat mint számtalan adat szövedékét nézem; « Isten földje » vagyok; életem szent föld, ha rendeltetését s kegyelmeit nézem, tehát termékeny föld is legyen; itt élnem-halnom kell; itt leszek szegény vagy gazdag; ez a földem lesz paradicsomkertem vagy számkivetésem pusztasága; az Isten földje az én földem. Mívelem, kapálom, gyomlálom, védem, óvom, szeretem; érdeklődve lesem hajtásait, hisz az én földem!

b) *« Mikor pedig elaludtak... jött az ellenség.»* Az álom éjjel van s jellemzi itt a testi, az érzéki ember túltengését; álomképek, hiú árnyak közt elzsibbad a szellem; tereferél, babrál, piszmog, de erős munkáról, hűséges törekvésről, bízó küzdelemről nincs öntudata. « Földjét » s aranyos termését nem őrzi. — Mások is, kiknek őrizniök kellene szent földeket, milyenek a szülők, lelkipásztorok, tanítók, nevelők, szintén aludhatnak. Az ellenség nem alszik, látatlanba jön. Összeborzadok, ha a lélek szent-földjén az ellenség lába- s kezenyomát látom. Ő is vet; szavak, benyomások, példák, botrányok, csábítások, erőszakoskodások, ingerek, vonzalmak, szokások, hajlamok az ő konkolya s a főbaj, hogy aluszunk s nem vesszük észre; nem állunk ellent vagy éppen megalkuszunk. Mily bolondság konkolyt búzá közé keverni; a lelket mételyező, bénító benyomásoknak kitenni!

Ha már veszünk ily benyomást, vegyük ébren, de ne aluszékonyan!

c) « *Ekkor eljövén a családos ember szolgái, kérdezék őt: Akarod-e, hogy elmenjünk s kiszedjük azokat? És monda: nem, nehogy a konkolyt szedvén, kigyomláljátok a búzát is. Hagyjátok mindkettőt felnőni aratásig...*» *Búza* és konkoly együtt nő; érezzük. Érzékiesek vagyunk, nehézkesen engedelmeskedünk; nem vagyunk nagyon alkalmasak, hogy lelkileg szóljunk, tegyünk; büszke a modorunk, fegyelmezetlen a lelkünk. Gazba nő a világias, érzékies, kevély lelkület. Gyomláljuk ezt folyton, de ne szaggassuk ki ugyanakkor a jót; ne keseredjünk el, ne vádoljuk magunkat igazságtalanul. Erély és türelem kell. — Az egyház s emberiség történetére vonatkoztatva e példabeszédet, látjuk az Isten gondolatainak s terveinek óriási stílusát. A rossz is tényező; szép és édes az ő konkolyos virága; de az Isten nem zúz, nem tör; megadja majd a búza is s a konkoly is a maga termését s a világitélet kimutatja, hogy az búza, ez meg konkoly volt s az a csűrbe, az életre, ez meg tűzre kerül. Isten malmai lassan őrölnek, de én gyorsan iparkodom ki kerekeik közül s azért gyakran helytelenül ítélek. Ő ráér, én nem; « az idő rövid ».

* * *

« *Hasonló mennyeknek országa a mustármaghoz, mely kisebb ugyan minden magnál, mikor pedig felnő, nagyobb minden növénynél és fává leszen, úgy, hogy az égi madarak laknak ágain.* » (Máté 13, 31.)

a) Az evangélium s Krisztus kegyelme mélységes, feszülő energia. Aki külről nézi, nem sokat lát rajta; de aki átéli, az csodálatos fejlődést és földből s világból való kiemelkedést tapasztal magán. Nem a sok szón mulik, hanem erőn; az erő pedig szellem és lélek. Tapasztalja ezt az egyes ember s tapasztalja a nagy világ. Ó evangélium, te igénytelen, titokzatos erő, hogy tisztellek s szeretlek!

b) Mit kell tennem, hogy az Isten országa bennem kifejlődjék? 1. Ki kell terjesztenem hitemet értelmi s erkölcsi világomra s uralkodóvá tennem azt. Jézus szemeivel nézek s nem a világ, a szokás és tradiciók s emberi tekintetek érzékével. A világ majd imperialista, majd kozmopolita, — majd kemény és klasszikus, majd meg szentimentális; hitem nem ingadozhatik divat szerint. Ha néha nagy az ellenkezés egy pont körül, később megint vész! Hiszek föltétlenül! 2. Érdeklődés, törekvés, megfeszülés kell, hogy egyénileg sajátosan éljük át a hitet. Ugyanazt a kereszténységet frissen, üdén, aktuális eredetiséggel. Ne álljon utunkba kislelkűség, kényelem, mely bénítsa a szellemi elmélyedést. Ügyes-bajos dolgainkban, szociális vajúdásainkban, társadalmi érintkezésünkben lépten-nyomon akadunk föladatokra, melyeket a hit elvei szerint kell megoldanunk. Tegyük meg; gondolkozzunk, érezzünk erősen, de a hit szerint. 3. Lelki világunk kifejlik, mert a törvény, a kegyelem, az isteni akarat igazsággá, tisztasággá, türelemmé, mérsékletté válik benne s erős, boldog élet öntudatában jelentkeznek. Fölszívom ezeket, mint az erdő a napsugárt s a harmatot. Azon időpontról, midőn mélyebb istenhitre tett szert, mondotta Carlyle: azóta lettem ember.

c) « Az égi madarak eljönnek s ágain laknak. » Az anyaszentegyház a mi fészkünk, itt pihenünk; ha a világban repkedünk is s élelem után szétnézünk, szivünk mégis ide tér; itt van itthon. — Minden szépen kialakult lélek egy-egy hajtása és ága az egyháznak s mindegyik vonz sok más lelket, úgy, hogy mondhatjuk, hogy ez ágakon laknak s pihennek a lelkek. Mily vonzóerő van assziszii szent Ferencben, szent Ignácban, szent Vincében! Apológiáknál vonzóbb, édesebb egy-egy szép, szent lélek. Ne sokat disputálni s kritizálni, hanem szépen, szentül, egyedileg élni.

* * *

« *Hasonló mennyeknek országa a kovászhoz, melyet vévén az asszony, elvegyíté három véka lisztbe, míg meg nem kovászosodék.* » (Máté 13, 33.)

a) A mennyek országának van bevonulása s térfoglalása az emberben; hasonló a kovászhoz, mely a lelket erjedésbe hozza, elváltoztatja, átformálja. A kovász megtöri a liszt nyerseségét, izessé teszi; ugyanez az erjedés a mustot tisztítja; cukrát erővé, szesszé változtatja. Ily átjáró s átformáló hatalom az evangélium, Krisztus kegyelme s az Oltáriszentség. A lélek vad erejét, ösztönös természetét megtöri s Istennek s önmagának élvezetessé teszi. Alaposan teszi ezt; szétszedi az ember érzületének rostjait, belehat minden ízébe. Ez aztán igazán Istennek ereje, mely lelket is, testet is áthat, megnemesíti gondolatainkat, lenyúlik szivünk moccanásaiba, megérzik beszédünkön s uralkodik tetteinken.

b) Az asszony három véka lisztbe elegyíti a kovászt; nekem is lelkem három irányát kell átváltoztatnom. Beleviszem Krisztus fényét s igazságát értelmembe; helyes filozófiai s teológiai fogalmakon építem föl lelki életemet s azon vagyok, hogy csak észszerű, igaz s szent gondolatok járjanak bennem; a kapkodó, ötletes, észszerűtlen gondolatokat kizárom. — Beleviszem az érzések gazdag világába, melyből ki nem zárhatom ugyan öntudatlan, érzéki természetem indulatait, de ott ülök öntudatom küszöbén s távol tartom az utcát, a csordát... « limpidezza », átlátszó érintetlenség után vágyódom. — Beleviszem az evangéliumi kovászt akaratomba; korrekt akarok lenni. Nem ámítom, nem áltatom magam; legfőbb vágyam az, hogy akarjak, amit Isten akar, ha nem is tetszik nekem. Nem prókátor, hanem Isten fia vagyok; nem csűrök-csavarok, hanem készségesen hódolok.

c) Lassan terjed a lelkekben az erjedés. Az apostoli kereszténység erős kovász volt, gyorsan terjedt s fölséges átváltozást eszközölt; bennünk az isteni kegyelem lassan foglal tért. Sok talán a kóranyag, az a másik kovász,

melyről az Úr mondta: « ovakodjatok a farizeusok kovászától ». Tele vagyunk alacsony, érzéki, önző érzülettel; nagyzók, kényesek vagyunk s nem törekszünk, hogy a bocsánatos bűnöket is kerüljük. « Tisztítsátok ki a régi kovászt. » (1. Kor. 5, 7.) Kerüljük a bocsánatos bűnt is; ettől lesz friss s üde a lelkünk s egyre növekszik Isten iránti szeretetünk.

* * *

« *Hasonló mennyeknek országa a szántóföldön elrejtett kincshez... Ismét hasonló a kereskedő emberhez, ki jó gyöngyöket keres. Találván pedig egy drága gyöngyöt, eladá minden vagyonát és megvevé azt.* » (Máté 13, 44.)

a) A drága gyöngy, melyre rá kell akadnunk, a mi lelkünknek mindenségnél nagyobb értéke, ugyancsak a béke, a megnyugvás, a boldogság. Isten szeme akad meg e gyöngyön; szereti, « sic dilexit »; nagyrabecsüli s gondozza úgy, hogy « hajatok szála sem esik le a földre ». Fiát küldi keresésére, nyomában azután apostolokat és szenteket; s odaad érte mindent... Fiát, vérét, Lelkét. Aki e halhatatlan értéknek öntudatára ébred, nemkülönben, ki békét, megnyugvást s hitben és szeretetben lelki egyensúlyt talál, az rá nyit önmagában az « Isten országára » s ez országban saját maga királyi méltóságára; drága gyöngyöt lel.

b) Drága gyöngy a természetfölötti érték, melyet Isten fektet lelkünkbe kegyelmében. A kegyelem által Istenhez hasonló vagyok s a halál után az isteni élet a maga intenzitásával s istenileg boldogító szeretetével tölti el majd öntudatomat, « Isten magva », «semen Dei» vagyok itt; ott túl majd kivirágzom. Mily életet, mily szépséget, mily virágos tavaszt hordozok magamban! Ó lelkem, te titokzatos szántóföld, melyben a dicsőséges örökkévalóság kincse rejlik; te tengermélység drága gyöngyöddel, hogyne becsülnélek, hogyne szeretnélek! Azután meg az Isten gyermekeinek nagy öröksége is

vár rád, boldog örökkévalóság; ezt a jogot sem adom oda semmiért, illetőleg minden áron akarom azt érvényesíteni.

c) Drága gyöngy a bennem rejlő erő az isteni életnek itt és most való kialakítására. Isteni életem már itt folyik, ha tudatában vagyok, hogy a legkisebb cselekedettel istentiszteletet s istenszolgálatot végzek. Nem gazdasági, nem kenyérharcot vívok csak, hanem az Isten dómján dolgozom, mely a világtörténelemben épül. — Akár eszem, akár iszom, mindent Istenért teszek; tehát értékes s gazdag az életem. — Az emberek, bár néha mélyen állnak, testvéreim; mindig föl akarom emelni őket. — Házasságom nem az asszony s a férfi fiziológiai viszonya, hanem krisztusi misztérium. — Boldogságom «egészség és békesség»; örülök a napsugárnak s a mezei virágnak; ha szenvedés jön rám, keresztfát ölelek benne s mindig bizom!

d) Drága gyöngy az is, ha a krisztusi élet tudatára ébredek; Krisztus velem van az evangéliumban, a kegyelemben s az Oltáriszentségben. Velem él s a legfölségesebb életre tanít; fölemel a szociális bajok fölé; nem azonosítja magát korával s intézményeivel, hanem fölöttük áll; e lelki szabadságra tanít, hogy ne merüljünk el az élet hullámaiban, hanem járjunk rajtuk emancipált lélekkel. Nem szegezem le magamat sem a multnak, sem a jelennek változandóságához; szabad lélekkel nézem a világot s fejlődöm. «Worte tun es nicht, sondern die Kraft der Persönlichkeit.» «Bizzatok; én legyőztem a világot.» Nézet, elmélet sok van, de Istennek tetsző élet a krisztusi.

e) E drága gyöngyért mindent oda kell adni, azaz, hogy szivesen adunk oda mindent, miután megtaláltuk s birjuk. Méltóságom öntudatában erős a hitem s édes az örömöm! Mit kergessek lepkéket s minek bibelődjem üres diókkal? Hogyne mondanék le szivesen bármiről az Isten országáért, melyet átélek s a királyságért,

melyet várok? « Ki szakaszt el minket Krisztus szeretetétől? háborúság-e? szorongatás-e? veszedelem-e? üldözés-e? » « Semmi sem szakaszthat el minket Isten szeretetétől, mely a mi Urunk Jézus Krisztusban vagyon. » (Róm. 8, 35.)

f) Léted, öntudatod szerény ugyan, de kincset rejt; az élet tengere keserű, kegyetlen ugyan, de gyöngyöt terem. A kincs el van ásva; por, kő, törmelék, érzéki, állati lét rétegei lepik; ki kell ásni. A gyöngy a mindennapi élet hányódásában, tengerben úszik... ki kell azt halászni. Idők, szokások, divat, gondatlanság, bűn, dekadencia, fegyelmezetlenség feledtetik a kincset s a gyöngyöt. Csalódások, hajótörések, szenvedések viharjai elterelik a figyelmet; gazdasági harc, munka, műhely, kenyérgondok versenyporonddá változtatják a földet, kincset ott senki sem sejt. De Jézus mondja: ott van; ne akadjatok meg a látszaton, a köznapi szürkeségen, a rögön; a kincs a mélyben van; bennetek, ha azt érzitek s élitek, amit én.

* * *

« *És hozzá járulván egy írástudó, mondá neki: Mester, követlek téged, bárhová mégy. És mondá neki Jézus: a rókáknak barlangjaik vannak s az égi madaraknak fészkeik: az ember fiának pedig nincs, hová fejét lehajtsa.* » (Máté 8, 9.)

a) Az írástudó feldbuzdul, Jézus nagysága s fölsége ihleti. A lélek igazságból s szépségből él s ahol ezekkel találkozik, okvetlen hódol. Imponál a tudós, a művész is, de leginkább vonz a szent. De a benyomással s az érzéssel be nem érhetjük; tennünk kell. Az írástudó is felbuzdult, de Jézus rámutatott a maga kemény életére: nincs házam, kényelmem, mások szolgája vagyok s ime ettől lelohadt az írástudó lelkesülése s a tettre nem szánta el magát. Nem bizom érzelmekben, melyek tettre nem segítenek; nem bizom áhitatban, fölbuzdulásban, mely az Isten parancsait tettben ki nem váltja; enélkül

párázat, hímes fátyol az érzés. Tetteket, jézusi életet akarok; az érzelem csak eszköz rá.

b) « *Más pedig tanítványai közül mondá neki: Uram, engedd meg nekem, hogy előbb elmenjek s atyámat eltemessem. Jézus pedig mondá neki: Kövess engem és hadd a holtaknak eltemetni halottjaikat.* » Vannak lélek szerint holtak, kik Isten szerint nem éreznek, kik Jézus evangéliumát el nem fogadják, hitünket, reményünket, lelkünket nem osztják. Csodálatos, hogy Jézus az ily holtak közt járt, kik az emberi szabadság szuverénitását vele szemben is érvényesítették. Szomorú függetlenség: holtnak lenni. « Hadd a holtakat, hadd temessék halottjaikat »; filozófiák, irányzatok, teóriák, morálisok egymás után hullnak. Ananiás sírásói már kocognak a pitvarban, hogy a még peroráló Zafirát csakhamar kivigyék; bátran lehetne róluk mondani: elvük temetni, hivatásuk meghalni. — Vigyázok, hogy meg ne fertőztessem hullaméreggel, a « holtak » kételyével, indifferentizmusával, blazirtságával, lanyhaságával; elvem éltetni, hivatásom örökké élni.

c) « *Ismét egy másik mondá: Uram, követlek, de engedd meg, hogy előbb búcsút vegyek otthonvalóimtól. Mondá neki Jézus: Senki, aki kezét az ekére tévén hátranéz, nem alkalmas az Isten országára.* » (Luk. 9, 61.) Aki az eke mellől vissza-visszanéz, annak nincs ott a lelke, másfelé van a figyelme, azért nem is dolgozik kellő eréllyel s kedvvel, vagy pedig fáradt már s únja a dolgot. Az Isten országához is egész ember kell, aki odaadja magát, egész lelkét fekteti bele s nem néz másfelé s azután kitartás kell. A félemberek félszegek s célt nem érnek, azután állhatatlanok is. Folyton, egész eréllyel s kitartóan kell dolgoznunk önmagunkon s a lelkeken. A folyam a csolnakot rögtön elsodorja, mihelyt előre nem tör; nekem is minden percben hűnek, tehát kitartónak kell lennem. Ne nézzünk hátra, hogy mit és mennyit tettünk már eddig, hanem tegyünk, dolgozzunk

egyre tovább. Amik mögöttem vannak, azokat elfelejtem — mondotta szent Pál — s amik előttem vannak, azoknak nekifeszülök. S azt sem nézem, hogy még sok a dolgom, hanem itt és most teszek, amit tehetek. « Testvéreim — mondotta assziszii szent Ferenc — kezdjük már egyszer szeretni Istent. » Kezdjünk, kezdjünk folyton. A kezdők pszichéje kedv, erő, megfeszülés; a kezdő nem az estét nézi, azt a fáradt nézi, hanem ég kezében a munka. Kicsiben, itt és most, annyit, amennyit lehet tenni, ez a nagyság titka.

* * *

« *És ő bemenvén a hajóba, követék őt tanítványai. És ime, nagy háborgás lőn a tengeren, úgy hogy a hajócska elboríttaték a haboktól; ő pedig aluszik vala.* » (Máté 8, 23.)

a) Az egyház hajója az idők tengerén, a nagy kincsek hordozója örvények fölött s viharok közt. Az emberiség legfőbb kincse a hit s a műveltség; a kettőt egymástól elszakítani nem szabad. Nem lehet azt mondani, hogy az emberiség szerencséje más hajón evez. Van sok önfejű, vakmerő hajós; sok kalóz; de nem szolgálják sem a közjót, sem önlelkük boldogságát. Mi az admirális hajón vagyunk; folyton új tengerekre evezünk, vállalkozó kedvvel, kifeszített vitorlákkal. Eleségünk ki nem fogy; az élet vizei el nem apadnak; irányt nem téveszthetünk.

b) E hajón van Jézus; alszik, vagyis titokzatos az ő jelenléte; de a hajón vannak evezős, küzdő nemzedékek, melyeknek meg kell fogniok az evezőt; szemmel kell kísérniök minden szélváltozást. Viharok járnak, csak küzdve boldogulnak. — Az Isten az erkölcsöt a fizikába állította bele, az egyházat pedig a történelembe; még a hitszakadást sem zárta ki terveiből. Ne zavarjon semmi. Ne kérdezzük: miért engedi meg az Úr ezt meg azt? Az Úr pihen köztünk; erőt ad, hitet, bizalmat. Eltűrte az árulást s kínszenvedésen ment át: íme

a példa; mi meg viharokon megyünk át, egyet higyjünk erősen: Isten van lelkünkben, Krisztus az egyházban.

c) «*És hozzájárulván tanítványai, felköltek őt, mondván: Uram, szabadíts meg minket, elveszünk.*» Kiáltani szabad, a kiáltás önként tör ki szívünkből; de kételkedni nem szabad. Kiáltsunk, imádkozzunk, de ne kételkedjünk s ugyancsak kiáltsunk, de dolgozzunk is. Ez a reális idealizmus kell belénk. Az Úr Jézus is szívesen vette a kiáltást, csak a kételyt gáncsolta: «Mit féltek, kicsinyhitűiek? Akkor fölkelvén, parancsola a szeleknek és tengernek és nagy csendesség lőn». Ha egyszer viharban tengeren mégysz, imádd Jézust abban a hatalomban, mely a tengereknek parancsol.

* * *

«*És midőn a tengeren átment, két ördöngős futa eléje a sírboltokból jövén ki... és kiáltának: Mi közünk veled? Jézus, Isten fia, idő előtt jöttél ide minket gyötörni.*» (Máté 8, 28.)

a) Vannak dühös, sötét, őrjöngő szellemek s befolyásukat érvényesítik az emberre; a gyülölet hevíti őket s szenvedélyük tönkre tenni az Isten műveit, elsősorban az embert; meggyalázzák, megfertőzik, lealacsonyítják. Mily borzalmas, kegyetlen hatalom! Halottal nem akarunk egy szobában lenni, sem őrülttel, sem mérges kígyókkal; megleszünk-e az ördöggel? Ő gyülöl; «gyilkosnak» nevezi a Szentírás; tönkre tesz életet, lelket, műveltséget, házasságot. Gyülöljük hát a bűnt; ne tűrjük, hogy az ördög lakjék szívünkben. Romokban, elátkozott helyen szokott az lakni; szívünk nem ilyen! Az ördöngős nem öltözött ruhába; a tisztátlanság ördöge nem tűr ruhát. Az élveteg mezítelenség éleszti vágyait, azon legel. Az erőteljes és fegyelmezett lélek elviseli a testet, mert a test szépsége is végelemzésben a léleknek erejéből való. A «corpora plus quam humana» ott lesznek, hol az «animae plus quam humanae» neveltetnek. Test és lélek, nemcsak test és test!

b) Mi közünk hozzád? A kaini hideg szó lázadássá s átokká válik ez ajkakon! Nincs közük a Megváltóhoz s isteni szívéhez! Kimondhatatlan boldogtalanság itélete! Merné-e ezt valaki közülünk ajkára venni: mi közünk hozzád, Krisztus? Nem sötétült volna el az ilyenben hit, remény, szeretet? Nem rendült volna-e már meg mélységesen a lelki egyensúly? De hát a gyakorlatban, az életben, a hozzá való hasonlóságban, érdekeimben van-e közöm Krisztushoz? S kimutatom-e azt, hogy Krisztus vezet s szerinte igazodom? Nem szakítok vele semmiben!

c) Idő előtt jöttél! A bűnös mindig azt tartja, hogy még idő előtt sürgeti őt a kegyelem; nincs még itt az ideje a megtérésnek! Ez a tudat gyötrelem, mely kínoz, megaláz és megszégyenít! Azután elmulik az idő, az « irreparabile tempus » s ő kimondhatatlan szomorúsággal nézi szegénységét, mert « nem lesz már ideje ». — Boldog ember, aki még idő előtt áll, a kegyelmek, az érdemek, a szép, tiszta, nemes élet ideje előtt s aki azt fölhasználja. Mily leikesüléssel nézhet az a jövőbe, mily öntudattal a jelenbe, mily hálával s örömmel fog nézni a multba! De bármi csepp időm legyen is, vagy bármily öreg legyek is, sietek élni s az időt felhasználni.

d) « *Az ördögök tehát kérék őt, mondván: Ha kiűzesz minket, hagyj a sertésnyájba szállani. És mondá nekik: eredjetek.* » Ime, mire van vágya a hatalmas, de elsötétült szellemnek; aki a napba nem néz s akinek Krisztushoz köze nincs, az lassanként lejtőre kerül; az első állomás a kétely, a második a szkepszisz, az utolsó a cinizmus. Parfüm s parket dacára. A müveltség nem erkölcsiség, mondotta Leroy-Baulieu: lépten-nyomon tapasztaljuk, hogy az állat kiverődik az emberen, címek, méltóságok, csipkék, boák dacára. Aki lelkében Istennek nem hódol, az testének rabja lesz; ez erkölcsi hitvallásom!

e) « *Azok pedig kimenvén, a sertésekbe szállának és ime, az egész nyáj a tengerbe rohana.* » Kétezer sertés vágtatott az örvénybe; ott vesztek. A világ sokban hasonlít e vágtató csordához; a testiség ösztöne hajtja, nagy zajt csap, sok port ver föl s azután rászakad a dicstelen vég! — Azalatt a két meggyógyult ember csendben Jézus lábainál ül; lelke megszabadult s hálát ad az Úrnak; a sertések gazdái pedig panaszkodnak a kár felett; nagy kár ez, 2000 sertés két lélekért! Jézus nem sokalja; ő tanított rá, hogy mindent el kell tűrni a lélek fölszabadulásáért s ha neki drága volt a lélek, miért ne legyen nekünk is drága az Isten s miért ne szenvednénk érte kárt?! A buzgóság sokszor károsítja önmagát vagy mást, szellemi javakért! A gerazénok bölcsesége, mely sertést is s lelket is akar óvni, Krisztus szemében oktalanság.

f) « *És midőn bement a hajóba, kezdé őt kérni, ki előbb az ördögtől gyötörtetett vala, hogy vele lehessen. De Jézus ezt nem engedé meg, hanem mondá neki: Menj haza tieidhez és hirdesd, mily nagy dolgot cselekedett az Úr veled.* » « Vele lenni », vele, az élet s az erő, a gyógyulás és virágzás forrásával; vele lenni s oltalmát s üdítő, éltető befolyását élvezni, ez kellene a meggyógyultnak, ez kell minden észretért léleknek; ezt nyerte meg Magdolna, « kiből hét ördögöt űzött ki az Úr »; ez volt Pál apostol kegyelme, ki üldözője volt s azután lelkes híve lett Krisztusnak. De Jézus haza küldi a megviselt embert; menj haza s szolgálj Istennek, az apostolság útjait hagyd másnak. Nem hív az Úr mindenkit az apostolságra, de igen az ördögőst is a tiszta, nemes, krisztusi életre. Buzgó lehetek, lehetek névtelen szentje az Úrnak, ez elég nekem.

* * *

« *Ime, egy fejedelem járula hozzá és imádá őt, mondván: Uram, leányom most halt meg, de jer, tedd*

rá kezedet s élni fog. És fölkelvén, követé őt Jézus és az ő tanítványai. » (Máté 9, 18.)

a) Ez Isten udvarának etikettje; aki hozzá megy, az leborul, imád s kér. Az ember is úr, de csak a teljes függés alapján; mondva csinált úr, mondva Isten szájával, a teremtő s fönntartó szóval. Csak e szó lehelletétől lehet úr. Ha fölemeli fejét kevélyen, beleüti azt a végesség mestergerendájába. Az élet mélysége, a hatalom fölsége, a halál titokzatossága szerénységre inti. Ha magunkba térünk, megértjük a kötelesség s az erkölcsiség egyszerű, nemes formáit s azt az erőszakos, önfeledésre, verejtékező s mégis haszontalan erőlködésre állított « Übermensch »-t, a modern óriást, aki nem hisz s nagyokat mond, szívből megsajnáljuk. — Az Isten tesz minket naggyá s ahányszor hozzá alázattal közeledünk, egyre nagyobbakká leszünk.

b) « *És imádá* » *s* « *igen kéré...* » A halál megszokott képei imponáló, megrendítő hatalommá válnak, mikor azokat illetik, kiket szeretünk. Tehetetlenségünk s fájdalmunk érzete kiáltássá lesz... kiáltássá a mélységből. Mily szerény a halottját sirató király, épen úgy, mint a gyermekét szoptató királyné; élet-halál királyt, királynét nem ismer, csak epedő, vágyódó, imádkozó lelkeket. Ó jer s tedd rá kezedet... Gyönge még az a hit, mely kézráföltételt igényel, de tiszteletreméltó máris, mert imádkozik. A gyönge, a kísértetben élő lélek ne ütközzék meg azon, hogy gyönge; hanem imádkozzék, kérjen; majd erősebb lesz.

c) « *Jövének a zsinagóga fejedelmétől, mondván: Leányod már meghalt, minek fárasztod tovább a Mestert...? Jézus pedig mondá a zsinagóga fejedelmének: Ne félj, csak higyj!* » (Márk 5, 35.) Az ember hamar ki mondja: elég; ne fáraszd a Mestert! De a Mester megy a ravatal s sír felé. Ne félj, csak higyj; élni fog! Ah, hogyne félnénk?! Félünk a haláltól; elszakadni, az fáj; lesiklani a zúgón ismeretlen mélységbe, borzasztó. Hogy

találunk el ott haza? Ne félj, Jézus vezet. A víznek mindegy, akár éjjel, akár nappal folyik, húzza azt a mélység; minket a halálban is az Isten húz; bizton megyünk s eltalálunk, ha tiszta a szívünk. Ne félj, csak higyj és szeress! Halálod mély álomból varázsos ébredés lesz!

d) «*És elérkezének házába és látá a tolongást s mily nagyon sírnak... És bemenvén, mondá: Mit búsultok és sírtok? A leányzó nem halt meg, hanem aluszik. És kinevették őt... És megfogván a leányzó kezét, mondá: Talita kumi... És azonnal fölkelt a leány és járt.*» A gyásznép sír, ruhákat varr, sípokat készítget, koszorúkat fon; temetésre készül; hervadó gondolatokkal, reménytelenül jár föl-alá. Az isteni Megváltó e tolongó, hervadt nép közé lép, mint az élet s az erő; ő mást gondol, mást lát; nem holtat, hanem alvót; a halálból, az örök élet portájából visszahívja a leány lelkét; int neki s az engedelmeskedik. — A világi gyász, mely a lélekkel nem gondol, üres diókat szed télre, virágokat gyüjt északsarki expedíciókra s brüsszeli csipkéket dobál a hajótörött felé erős kötél helyett! Mily silány érzület! És Jézussal nézek halottat; temetőmet berendezem a «föltámadásra». Erre nevetni is lehet, de a Mestert ez nem bántotta, engem se bántson!

* * *

«*És egy asszony, ki vérfolyásban volt tizenkét esztendeig és sokat szenvedett a sok orvostól s elköltötte mindenét és mitsem használt, hanem még rosszabbul volt, amint Jézus felől hallott, a seregben hátul méne és az ő ruháját illeté, mert azt mondá: hacsak ruházatát illetem is, meggyógyulok.*» (Márk 5, 25.)

a) A vérfolyásos asszony szerette életét, a napsugárt, a virágot; mindent megtett, de hiába, az édes élet elfolyt! Mi is szeretjük az életet, de az egészet kell szeretnünk, a virágot is s a mélységet is, a zord fönséget

is s a szépséget is. Az élet nemcsak inger s mosoly, hanem eső, köd s vihar is; öröm is s kötelesség is; bátorság, erő és küzdelem, de gyermekség, tisztaság, alázat, bensőség is; ezt mind egybe kell olvasztani! A « blauer Himmel, rote Rosen, weisser Marmor, duftige Luft », csak egy oldala a létnek! Hát az Alpesek szirtjei s örvényei... hát a kötelesség magaslatai, az áldozat mélységei... a nagy stílus hol maradnak? Be kell illeszkednem teljes harmóniában a világba; ezt csak erővel s fegyelemmel tehetem!

b) Sok a fájdalom, a betegség s baj s nehéz a jó Isten fogalmával az élet e keserűségeit megegyeztetnünk. De ne vádoljuk az Urat; ne haragudjunk a fájdalom Istenére. Krisztus nem mondja, hogy szenvedjetek minél többet, az erény és tökéletesség; de a fájdalmat is fölveszi programmjába; mert — úgymond — probléma az, melyet meg kell oldani; mit csináljunk, ha azt meg nem oldjuk? Achilles a halál országában a napsugaras, szép világra gondol s fohászkodik, hogy inkább lenne zsellér a földön, mint király az alvilágban. A panasz nem használ, a szép világ elmulik s segíteni kell az el nem múló szíven. Segítünk, ha Istenért s a szebb lélekért még szenvedünk is.

c) Az asszony megismerte Jézust; jó fogalmat alkotott magának róla. Alkothatott volna rosszat is; szkeptikus lehetett volna. Ha pedig baja nincs, lehet, hogy Krisztussal nem törődött volna. Mi minden szövődik bele az ember fölfogásába, mennyi öntudatlan s öntudatos, jól ellenőrzött s becsempészett elem! A vámsorompót őrzöm s fertőtelenítek mindent, ami lelkembe jut! piszkot, rongyot, mérget, gyilkot behozni tilos. Mennyi jut be mégis rossz példa, társalgás s olvasmány révén! Vigyázzatok a különféle befolyásokra is. Óvakodom egyoldalúságtól; mérséklet, igazságosság, méltányosság, alázat az óvszerem. Mily fogalma van Krisztusról Nietzschének? Ki csinálta azt? S mily szerencsétlenség

az, ezt tovább adni s mérgezni a lelkeket! Ki felel ezért?

d) Együgyű, gyermeki bizalma van az asszonynak: hacsak ruhája szegélyét érintem... Lelkünk ösztöne ez: közeledni, érinteni, összeköttetésbe jutni. Azért lett az Isten ember, azért jött közel hozzánk, hogy mindenütt ruhája szegélyéhez férkőzzünk. A természet is az ő virágos, csillagos, kalászos, csipkézett szegélye, de főkép az Oltáriszentségben, a szentelményekben mintha csak érintenők!... Hányszor megy el mellettem az Úr, ruhája meglegyint! Hányszor érzem Őt közel s magamban is s átkarolom s megcsókolom. Kis gyakorlataim, milyenek az Oltáriszentség látogatása, a röpimák, szentelt víz használata, nagy ragaszkodást nevelnek bennem iránta. Érintem szegélyét.

* * *

« *És azonnal megszünt az ő vérfolyása és érzé testében, hogy meggyógyult, Jézus pedig azonnal észrevevén a belőle kiment erőt, a sereghez fordula, mondván: Ki illeté ruházatomat? És felelék neki tanítványai: Látod, hogy szorongat téged a sereg és azt kérded: Ki illetett engem?* » (Márk 5, 29.)

a) Szinte összenyomják az Urat, de ez a testek érintése. Van lelki érintés is. Egymást érintjük szeretettel, bizalommal, kegyelettel vagy gyülölettel s hidegen; a meleg kéz, az érzelmes szem emberi érintés. S az Istent érintjük hittel, bizalommal, közeledéssel. Érintette Jézust Magdolna nemcsak kézzel, de lélekkel; érintette Veronika, érintette a vérfolyásos. A napsugár is érint virágbimbót, az eső érint rügyet... A szent áldozásban érintjük, ízleljük, élvezzük Krisztust: « mel et lac ex ore ejus accepi », csókja tejes és mézes nekem.

b) « *És körültekinte, hogy lássa meg, ki azt cselekedte.* » Senki, senki. Mind hátrál és fél; érintették őt sokan s most talán félnek haragjától s mentegetőznek,

talán tagadják is. — Sokszor meggondolatlanul gyávák, kétszínűek vagyunk s hazudunk is; mentegetődzünk, takaródzunk. E részben is fegyelemre kell nevelnünk magunkat az ösztönszerű gyávasággal szemben s mindig egyenesen s nyiltan kell beszélnünk. Még szubjektiv nézeteinket, elágazó vélekedésünket is őszintén adjuk elő, ha kérdeznek. Olyan szép a nyilt, egyenes lelkület, bizonyára azért, mert tiszta és erős.

c) « *Az asszony pedig félvén és reszketvén, mivel tudta, mi történt rajta, eléjöve és leborula előtte, megmonda neki mindent igazán. Ő pedig mondá: Leányom, a te hited meggyógyított téged.* » Ott reszket a jó asszony; fél, mert merész volt, meg merte érinteni az Isten fiát, ő a tisztátlan. Mily kedves, alázatos lélek! Sokszor szentek félnek Jézushoz járulni, áldozni; keveslik érdemüket, hitványnak tartják öltözetüket, érzik gyarlóságaikat! Isten gyönyörűsége ez. Érezzem át mindezt én is, de menjek bizalommal hozzá dacára gyarlóságomnak; ő szeretettel fogad s biztat, hogy a hit gyógyító erő bennem is.

* * *

« *És jöve Názárethbe, hol felnövekedett és bement szokása szerint szombatnapon a zsinagógába és fölkele olvasni. És adaték neki Jeremiás próféta könyve. És föltárván a könyvet, azon helyre találá, hol írva vala: Az Úr lelke rajtam, azért kent föl engem és elküldött engem örömhírt vinni a szegényeknek, meggyógyítani a töredelmes szívűeket.* » (Luk. 4, 16.)

a) Jézusnak első, a Szentírásban regisztrált föllépése! Bemutatja magát mint a Szentlélektől fölkent s kegyelemtől áradozó embert. « Ma teljesedett be ez az írás előttetek. » Ez az a nagy tény, hogy maga a megtestesült Isten állt a világba bele, mint kristályhegység, melyen villog a nap s oldalaiból források fakadnak. Ilyen legyen az evangélium hirdetője... hittel, reménnyel, kegyelemmel fölkent; legyen ajkán édes az

ige. Lássék meg rajta az evangélium tendenciája: örömhírt vinni, gyógyítani, segíteni... ezek a krisztusi nyomok. « És csodálkozának a kedves igéken...» ezek a krisztusi igék; nem szidni, hanem emelni, melegíteni.

b) « *És mondák: nemde ez József fia?*» az ács fia! Ime az emberi gondolat, mely a véren, a ruhán, a látszaton fönnakad s elborítja az istenit, a lelkit. Ne azt nézd, hogy az ács fia, hanem, hogy Lélek árad belőle. Lélek volt a könyvkötő-inasban, Faradayban; lélek a lakatoslegényben, Fadruszban s lélek nélkül nem ér semmit királyság és akadémia. Lelket adj, Jézusom, a gyaluhoz, a vályogfalak közé; lelket az evangéliumhoz s az oltárszekrény elé; lelket a köznapba, a közéletbe; akkor nem lesz üres az élet, bármily szolgálatban folyik; szent Nothburga cseléd sírverse igazul be:

> Der himmlisch fromme Tugendsinn
> Macht eine Magd zur Königin.

c) « *Ő pedig mondá: bizony egy próféta sem kedves hazájában.* » Tisztelettel és alázattal kell közeledni a Fölségeshez. Nem szabad vele feleselni, sem pörbe szállni. Igy történt, hogy már Illés a pogány özvegyhez tért be s Elizeus szintén a pogány Naamant s nem a zsidókat gyógyította. Aki szivet nyit, ahhoz szólok. Ajtót be nem török, csak kopogok: eressz be, testvér! Ah Istenem, hová kell menekülnie az Isten igéjének s kegyelmének a világ bölcseitől, hová, kikhez? Szareptai özvegyekhez.. Sőt az ember erőszakoskodik az Istennel « s kihurcolák őt s fölvivék a hegyre... hogy onnan letaszítsák »; ilyenkor a próféta elnémul... s «átmenvén közöttük, eltávozék ». Uram, ajtót, kaput nyitok neked s térdenállva fogadlak, kérlek, szólj: engedelmeskedem, hű szolgád s szolgálód leszek.

* * *

« *Óvakodjatok pedig az emberektől, mert föladnak titeket... és a helytartókhoz hurcoltattok majd énéret-*

tem... Mikor pedig átadnak titeket, ne gondolkodjatok, miképen és mit szóljatok. » (Máté 10, 17.)

a) Ne aggódjatok sokat. Tegyétek meg azt, ami rajtatok áll, de ne sopánkodjatok, se a nehézségektől ne féljetek. Nem ti intézitek a világot, azt az Úr teszi. S ő beállított titeket ide, hát álljatok. « Kik az Úrban biznak, olyanok, mint a Sion hegye; nem fog ingadozni mindörökké. » (Zsolt. 124, 1.) A vértanuk is emberek voltak s álltak. — A bizalom az önerőnek Isten erejével való továépítése; ami tőlem telik, azt teljesen nyujtom, Isten majd folytatja. Szent Ignác mondta: úgy bizzál, mintha mindent Isten tenne s úgy tégy, mintha mindent magadnak kellene tenned. Szalézi szent Ferenc pedig mondta: ha még egyszer jönnék a világra, még jobban biznám.

b) « *Mert megadatik nektek azon órában, mit szóljatok.* » Amikor kell, segít az Úr azon órában...! Most talán gyöngének érzem magam s gondolom, hogy ebben vagy abban a kisértésben elbuknám! Ez nem helyes pszichológia s még helytelenebb teológia; mert most nem kell a segítség; ha kell, majd lesz s akkor máskép érzesz. Hányan lettek kitartók, nagyok, erősek, hősök azon órában... Furcsa órákon, gyenge pillanatokon kell átmennünk néha, de saját hibánkból; miért nem neveljük s nem fegyelmezzük magunkat, mondván: itt is, most is hős, nagylelkű lehetsz, ha el nem hagyod magad... fogj hozzá s ne engedj.

c) « *Mert nem ti vagytok, akik szóltok, hanem Atyátok lelke az, ki bennetek szól.* » Az a böles, találékony, bátor, sugalmazó Lélek, — nem pedig ti, ti alantjáró, szeszélyes árnyak; a Lélek, aki vigasztalótok, tanítótok, kit én küldök helyembe, ki vádol, itél világot. — Atyátok Lelke, aki teremtett s el nem hagy titeket; azért Lélekkel gyámolít s fölken vele « királyokat, prófétákat, papokat és vértanukat ». Imádom a Szentlelket, ki sugalmaz és hevít és hüsít és vigasztal engem. Krisztussal

az emberrel itt és most, úgy, hogy lássam, nem szólhatok; de Szentlelkével, e nálam ki-bejáró lélekkel, igen.

* * *

« *Ne féljetek azoktól, kik a testet megölik, de a lelket meg nem ölhetik; hanem inkább féljetek attól, ki mind a lelket, mind a testet a gyehennába vesztheti.* » (Máté 10, 28.)

a) Van rossz, betegség, kín, gyalázat, halál; de ez mind nem az igazi rossz; a rossz a kárhozat. Mélysége s örvényszerű méretei, tengernyi kínja oly nagy, hogy attól szétfoszlik láne, tömlöc, rostély, halál. A végtelenség s örökkévalóság motívumai reszketnek Jézus e szavaiban s alkotó elemeivé lesznek annak a temperamentumnak, mely minden rosszat kevésbe vesz s azáltal győzelmessé lesz fölötte. A lélek végtelen értéke s az örökkévalóság súlya kiváltja azt az energiát, mely mindent legyőz. Ellépteti előttünk szent Lőrincet, Ágnest, Caeciliát... Óriási erejük abban állt, hogy nem féltek lángtól, lánctól, kardtól, kíntól, haláltól! Csodálatos, szent, hősies nemzedék. Krisztus nevelése. Minket is erre nevel: ne féljetek ezektől; féljetek az egyetlen, a végtelen rossztól.

b) Imádom e kijelentésben az Isten erős, hajthatatlan, szent akaratát. Ő elém állítja a jót s a rosszat s mondja: itt vagyok én, ott van az... Az az élet óriási komolysága, hogy az Isten szeret, megtisztel, fölemel, de szeret erősen; szeretete nem cukrosvíz, nem ömlengés; szeretete erő és alkotás és megfeszülés; szeretete hősies temperamentumot s fölényességet inspirál; nevel nagystilű érzületre és ez a nagyság épp abban áll, hogy le tudjunk győzni kínt, halált s ne féljünk semmitől. — Az Isten a természetbe is a küzdelem, harc, mérkőzés folytonosságát fektette. Óriási ellentétek szerepelnek mindenütt: élet s halál, verőfény s éjszaka, szépség s enyészet s mind ebben ő a szu-

verén fölség. Korrigáljuk ki tehát édeskés érzéseinket s emberi gondolatainkat Istenről s szeretetéről. A mi korunk túlságosan lágy, azért téved; föladja az erő érvényesülésének harcait, elárulja az erény egyedüli jogosultságát. Ez nem isteni, hanem laposan s unalmasan emberi. Vigyázzatok, hogy ne tévedjetek.

c) « *Nemde két verebet egy filléren adnak s azokból egy sem esik a földre a ti Atyátok nélkül. Sőt a ti fejetek hajszálai is mind meg vannak számlálva. Ne féljetek tehát...*» Az Isten gondunkat viseli, de az ő fölfogása szerint. Megmondta, hogy mitől kell félni, mi az igazi rossz s mi jön kisebb rossz számba. Betegség, üldözés, kín, gyalázat, ez mind lehet részetek; a vértanuké is volt. Dánoson megölték a cigányok a korcsmárost s feleségét, leányát pedig megbecstelenítették s azután agyonverték; rémséges dolgok; de ne nézzünk erre sem a pesszimiszmus, a kétségbeesés tekintetével. Minden bajban halljuk a szót: ne féljetek azoktól, kik a testet megölik s megbecstelenítik s higyjük, hogy a gondviselés e bajokon is úgy átvezet, hogy az örök jót birjuk. A gondviselés győzelme az, ha bajaimban arra a megnyugvásra küzdöm föl magam. Isten tud rólam, Isten vezet, Isten segít földi poklon át, ördögi lelkek közt el magához. Krisztus is így tett. Ő a mi példánk. Igy kell a rosszról gondolkoznom; így lesz belőle jó nekem, sőt dicsőségem!

* * *

« *Ne véljétek, hogy békét jöttem hozni a földre; nem jöttem békét hozni, hanem fegyvert.*» (Máté 10, 34.)

a) Békét is, fegyvert is. « Békesség a földön a jóakaratú embereknek » — énekelték az angyalok; « békémet adom nektek », mondja másutt; de fegyvert is hoz, hogy az ember harcban fejlődjék jóakaratúvá s a békét élvezhesse. A jóakarat erős akarat s annak sokat kell küzdenie test, vér, világ ellen, míg a jóságot s az

isteni akaratot önmagában győzelemre juttatja. Tehát mivel a békét szeretem s jóakaratú akarok lenni, azért fogok fegyvert s küzdök mindazzal, ami az igazán jó, korrekt, hű akarat ellen van.

b) A haladás mindenütt törésföldön jár. Míg az ember nem töri meg s nem hódítja meg a természetet, addig nincs kultúrája; ez akkor lesz, mikor kőre, fára, vasra az ember ráönti gondolatát s ehhez eke, kalapács, kard, tehát harc kell; abból áll elő a Parthenon s a kölni dóm. — Mi az Isten gondolatait, Krisztus vonásait visszük át az ösztönös, durva érzéki emberre. Akarjuk a szép, tiszta, lelkivilágot — ezt az igazi kultúrát — megteremteni. Az ideál előttünk ragyog; hát csak faragjunk, simítsunk, olvasszunk a térdenálló művészet áhítatával s szorgalmával. Örülök, hogy különb embert alakíthatok magamból.

c) Tehát helytelen mondás az is, hogy « vissza a természethez », ha az alatt a kultúra nélküli életet, az ösztönök s szenvedélyek féktelen világát értjük. « Fegyvert hoztam », azaz előre kell mennetek s nem visszafelé. Fektessetek bele természetetekbe sok munkát, de ne rontsátok el, hanem fejlesszétek. Az erőt ne gyengítsük, hanem adjunk neki formát. A kultúra sokszor kivetkőztet természetes erőnkből s az baj; de az erény tartsa meg az erőt s nemesítse azt. — A tiszta, önfegyelmezett, mértékletes s okkal-móddal önmegtagadott élet nem gyöngíti, hanem erősíti s egészségessé teszi az embert. A fegyver, melyet Jézus hozott, nem öl soha; ez a harc mindig a több életért folyik.

* * *

« *Heródes megfogatta vala Jánost és megkötöztette és tömlöcbe vettette Heródiásért, az ő testvérének feleségéért, mert János azt mondotta neki: nem szabad neked őt birnod.* » (Máté 14, 3.)

a) « Nem szabad »; mily áldás az, ha biztosan tudom, hogy mi szabad, mi nem; ha tudom a fölséges, isteni akaratot. Ez a tudás « arcod fényessége ». — Látom a modern világ amorális zürzavarát; a szofisztika mindent kiforgat. Ha az emberek szabadon nyilatkoznának, hogy mi jó és rossz oldalai vannak a szeretetnek, tisztességnek, a gyilkosságnak, lopásnak és házasságtörésnek, a vélemények dantei « selva oscura»-jába jutnánk. — Mily erős vagyok ezzel szemben én, mert tudom, hogy ezt szabad, azt nem szabad. Nem iga ez nekem, hanem korlátfa az örvényes úton; — virágos partja a dagadó folyónak. — Nemcsak száraz imperativus, nem a káplárbot szellemi reflexe; hanem a tökéletesség, az eszményiség sugárzata, mely emel s melegít s könnyűvé teszi az engedelmességet. Édes iga, könnyű teher.

b) « *Heródes születése napján pedig Heródiás leánya táncola közöttük s tetszék Heródesnek. Azért esküvéssel igéri, hogy megadja neki, bármit kérjen.* » A leány táncol s tetszik s a szép test bája behálózza az érzéki embert; ittas lesz tőle s hódol neki, ráteszi a lelkét s önfeledve mondja: mindent odaadok érted... S a vége az, hogy látja, hová sodorja kegyetlen szerelme, mily állatiasságba és « elszomorodik », s kisértetek járnak körülötte s mondja: « Ker. János föltámadt halottaiból s csodaerők munkálkodnak benne ». Bukás, szomorúság, félelem, ezek a tág útnak s a széles kapunak kisértetei: ez az élvezet poharának sepreje s a bűnös élet facitja. Szomorú fejlődés.

c) « *Add nekem itt egy tálban Ker. János fejét... És elküldvén, fejét véteté Jánosnak a tömlöcben. És elhozaték feje egy tálban és a leánynak adaték.* » Ime a szép, vidám táncosleány kegyetlen és csunya kivánsága s hogy torzul el lelki szemeink előtt alakja, mily verem a szive, melyben egy alávaló, üres lélek lakik. De most győz ez az állat, azaz, hogy öl s véres fejet tálal

föl a hitvány vendégnépnek, mely bamba borzalommal néz az áldozatra. S ez is hatalom és uraság! — Az igazi ünnep pedig az, melyet a megdicsőült ül erejében s hűségében, melyet le nem győz a világon sem félelem, sem tömlöc, sem bárd. Születésnap van itt is, a szenté! — A mi föladatunk: hűnek lenni mindvégig; kitartani, ha törik, ha szakad. Ez magasztalja föl az Istent, ez dicsőíti meg az embert s az emberiséget. Tömlöc, bárd ne szomorítson, hanem vigasztaljon hűségünk s odaadó szeretetünk. Így illik eljárni az Isten szent akaratában!

* * *

« És mondá nekik: jertek külön egy puszta helyre s pihenjetek meg egy kissé s hajójába szállván, egy puszta helyre menének külön. » (Márk 6, 31.)

a) Jézus vonzása: jertek, menjünk, ki a tengerre s ott túl a felénk intő csendes partokra, az Isten-közelségbe... jertek el a világ piacáról, a fölületes gondatlanságból, hol csupa bénult, szokások s emberi tekintetek láncát csörgető szenvedők járnak, — jertek el e fáradt, hervadt, elvirágzott, elnyűtt arcú emberek köréből, — e folytonos érdekkeresésből s mégis általános önfeledésből, — e heccből s a hiúságok vásárából... el, el e piszokból, e fülledt, miazmás légkörből; csattogjon az evező, mélyedjenek tengerek közénk, menjünk! — Isten hív, teremtőnk, megváltónk, örök biránk; hív a Mindenható, az irgalmas; mily kegyelem ez s hogy kell szívrepesve indulnunk az elvonulásnak, a magánynak, a lelkigyakorlatoknak ünnepeire!

b) *« Külön gyertek »*... Van egy világ, hol semmi sincs, csak Isten és én! Csak? Hisz Isten minden s végtelen világok ős valósága! Tehát Ő meg én! Ott van világossága, ereje, teremtő s újjáalkotó hatalma, tisztító, olvasztó, képét rám lehelő lelke s ott lelkem ellágyul, megsemmisül s mégis végtelenbe nő; folytonos ébredéseim a reggel üdeségét s erejét hozzák rám; elho-

mályosul s elborul a lelkem öntudatom vádjaitól, de annál átlátszóbban s tisztultabban kel föl. — Ez az Isten világa, az ő háza; itt fakadnak kegyelmi forrásai; e csendben hallatszanak léptei s hivó szava. Vesd le saruidat, ez az a szent föld; térdelj le, borulj arcra; ez az a föld, hol prófétákat és szenteket nevel az Isten. Legyen ez a te szülőfölded is. Becsüld, szeresd!

c) « *S pihenjetek.* » Ha megpihentek s elcsendesül a lárma s izgalom lelketekben, akkor ébredtek majd éltetek titokzatos voltára s azon veszitek magatokat észre, hogy zárt, örök kapuk előtt álltok s nem gondoltatok rá, hogy azokat megnyissátok. Istent keresitek s ő nem mutatkozik, de folyton elmegy mellettetek; ti arcot vártok, de az ő arca az élet tartalma hitben, reményben, szeretetben, tisztaságban; át kell éreznetek, hogy benne éltek s lélekzetek. Ezt a tudatot mélyítsétek ki és szentek lesztek. Ébredjetek öntudatára, hogy ma és mindig halhatatlan életet éltek s következőleg, hogy lépten-nyomon ti adtok ez érthetetlen világnak értelmet s lelket. — Ébredjetek öntudatára a lélek elrejtett, belső világának s fejlesszétek azt ki. Erre csak a hit s az alakító szeretet ősereje képes. Itt elmélkedem, megtörődöm, egyesülök Istennel; itt dolgozom ésszel, szívvel, érzéssel, akarattal. S fölhasználom ezt az « egy kevéssé »-t, ahogy a kárhozottak használnák, ha ez az « egy kevéssé » megadatnék nekik, hogy jóvá tegyék az elvesztett életet.

* * *

« *Ama napokban, midőn ismét nagy sereg volt együtt, nem lévén mit enniök, egybehivá a tanítványokat és mondá nekik: szánom a sereget, mert ime már harmadnapja vannak velem és nincs mit enniök.* » (Márk 8, 1.)

a) Jézus körül gyülekezik a pusztában ötezer ember; követik őt bizalommal s lelkesen, mert ő lelkük vezére s mestere. Ezt a sok lelkesülést éhség s puszta

környezi. Lelkek ezek éhező testekben; tehát kenyér is kell nekik; a puszta nem adja. Isten adja. Istenből valók a magvak, csirák, energiák; ezek az isteni titkok; belőle mint feneketlen mélységből való ez a duzzadó, dagadó élet. Mily titok ez mind; idegennek érzem magam a földön, ha erre gondolok; összeszorul a szivem, ha e mélységbe s e soha ki nem fáradó folyamba nézek... érthetetlen, szent folyó. — «És kérdé őket: hány kenyeretek vagyon? Azok mondák: hét». Jézus kezébe veszi a hét kenyeret, megáldja s kiosztatja s mindnyájan esznek... ez is érthetetlen, isteni tény; ez közvetlenül isteni; a vetés pedig csak közvetve. Imádom az Urat mindkettőben. — Adj kenyeret — mondom — te táplálod a madárfiókot, feléd tátja csőrét; táplálj engem is. — Mély utálat fog el a mértéktelenséggel szemben, mellyel a fegyelmezetlen ember megzavarja az isteni rendet; visszaél az Isten titkaival s nem életet, hanem halált merít belőlük. — Tisztelem az élet isteni folyamát; nem zavarom, nem piszkítom; szent ez nekem; szent bennem az evés-ivás funkciója is.

b) Látván a csodát a nép, királlyá akarja kikiáltani. Az isteni hódítólag lépett a nép öntudatába; azt észrevenni s érte lelkesülni egy. Jézusban lép az isteni így elénk, fölségesen s hódítólag. Az egész élet a maga mélységes kapcsolataival, a maga titokzatos értelmével s jelentőségével megszentelve, fölmagasztalva nemesbül meg; királysággá lesz a puszta, a buta lét, a haretér. Üdvözlégy hát, királyom, ki királlyá teszesz engem is. Ezt el nem kerülhetem, ha Krisztust követem. Legyen királyom az Úr Jézus; a szív királyságát elfogadja: mást nem.

c) «*Jézus, mivel észrevevé, hogy eljőnek és megragadják őt, hogy királlyá tegyék, ismét a hegyre futa maga egyedül.*» Jézus otthagyja a tömeget, mely hitvány királyságot ajánl föl neki; gyönge királyság az; tömeg-

királyság a fölött a nép fölött, mely testi jót keres s a szellemi jó iránt apathikus; mely az ő nagy terveit nem sejti, küzdelmeit alig érti; ily királyság után Jézus nem vágyik. Elmegy a hegyre imádkozni s ezzel is az igazi értékek s a világ formáit legyőző lelkesülésnek forrásaira mutat. Ott fönt fölegyenesedik, felüdül a lelke. « A summo coelo », a magas égből veszi mindig kiindulását, hogy a földet fölemelje; nem uralkodni s lenyomni, hanem emelni s uralkodókat nevelni jött ő. Értlek, Uram s veled tartok s ezzel az ambicióval töltekezem; ez megsegít, hogy elviseljek kudarcot és sikertelenséget is.

* * *

« *És kényszeríté tanítványait a hajóba szállni . . . és elbocsátván őket, a hegyre méne imádkozni. És amint beesteledett, a hajó a tenger közepén vala és ő egyedül a parton. És látván őket küzködni az evezésben, mert ellenkező szelök vala . . . hozzájuk méne, járván a tengeren.* » (Márk 6, 45.)

a) Küzködnek a tanítványok a hullámokkal; éj van s szélvész; nehéz, kelletlen s veszedelmes a hajózók élete, keserves a munkája. Lelkük is könnyen oly keserűvé válik, mint az a kegyetlen, ellenséges hullám; pedig Jézus tud róluk; sőt jár a tengeren; jár sötétben, elrejtőzve, de jó indulattal. — Isten láthatlanul jár köztünk. Belőle fakad folyton a lét, a lelkek érintkeznek vele legmélyebb gyökerükkel; belenyúl, belefolyik életünkbe. Az erkölcsi világ, tehát az öntudatos emberi élet, bármennyire hullámozzék, Isten lábnyomainak útja. Titokzatos dolog, de tény! Könnyen mellőzzük e rejtőző Istent, a műveiben megnyilatkozó, a természetben természetfölötti hatóként érvényesülő hatalmat. A természet fátyolától, az erkölcsi világ hullámzásától, a haladás viharzó tempójától ignoráljuk, sőt talán ellenszenvvel viseltetünk iránta. — Iparkodjunk mélyebbre... szivünkben megleljük s lépjünk vele érintkezésbe, miu-

tán úgy is benn vagyunk metafizikai kapcsolataiban. Ó Uram, szólj, nyúlj belém, vonzz erősebben, hogy megismerjelek, hogy lássalak a világ s a kultúra káprázatában is.

b) «*Azok pedig látván őt tengeren járni, rémnek vélék és fölkiáltának.*» Látják s megijednek. Idegenszerűen, szinte ijesztően jelenik meg az Úr. Hallucinációnak, rémnek gondolják. Tudták, hogy a hegyen van s hogy imádkozik, de hogy itt legyen, hullámok, küzdelmek közt s hogy a hullámokat s küzdelmeket el ne simítsa, azt nem hitték. — Hisszük az Istent, hisszük, hogy templomainkban van, hogy szentségeinkben hat, de hogy itt legyen, itt a kegyetlen, lapos élet küzdelmeiben s hogy azokba befolyjon s hogy ez mind az ő területiuma, melyen érvényesülni kíván; ez idegenszerűen hat ránk. — Higyjük, hogy Jézus az egész kultúréletet lefoglalni kívánja; köztünk van; életünknek az egész vonalon krisztusinak kell lennie mesterségben, iparban, kereskedésben, közigazgatásban, társadalmi s családi összeköttetésekben.

c) «*De mindjárt szóla hozzájuk és mondá nekik: bízzatok, én vagyok, ne féljetek.*» Jézus biztosítja tanítványait, hogy ő az, ne féljenek s hogy neki köze van e hullámzáshoz s e fáradságos küzdelemhez s egy nagy bizonyítéka van. Pétert magához szólítja s a tengeren járatja, mintha mondaná: én vagyok, itt vagyok s erőt adok nektek, hogy ti is győzelmesen járjatok. Igen, Uram, ez a te bizonyítékod: erőt adsz s kitartunk s győzünk. Hisszük, hogy kegyelmed nélkül küzdelmeinket meg nem álljuk; de veled igen, még ha a világ le is szakad! Jézus bizonyítéka a tiszta, kegyelemből való élet. Jézussal lehet az egész erkölcsi törvényt megtartani, nélküle nem. Minél inkább tartjuk azt, annál biztosabbak lehetünk, hogy ő van velünk.

d) «*Felelvén pedig Péter, mondá: Uram, ha te vagy, parancsold nekem, hogy hozzád menjek a*

vizen ... És kiszállván Péter, a vizen jár vala ... látván pedig az erős szelet, megijede. » Látván Péter a hullámzást, ijedezik, bizalmatlankodik s sülyed. A feneketlen mélység, mely lábaink alatt tátong, a mi semmiségünk. Ha magamat nézem, egyre mélyebb és sötétebb örvényekre akadok s vész a talaj lábaim alatt. Teremtmények vagyunk s Istentől függünk, kegyelme nélkül érdemes jót nem tehetünk; vétkeink súlya, a pokol malomköve nyakunkban s mily kegyesen jött az Úr felénk; az irgalomnak és kegyelemnek mily mélységeibe tekintünk, ha keresztjére vagy az Oltáriszentségre gondolunk. Ime a mélységek lábaink alatt. Körülöttünk pedig a nehézségek mozgó s ránk ömlő hullámhegyei. De azért alávalóság volna tőlünk, ha kételkednénk. Ép ezért nem szabad bizalmatlankodnunk. Isten tart a mélységek fölött, ő emel a hullámhegyek fölé. Esztelenül elmerül, aki okoskodva s nem imádkozva, szkeptikusan s nem Istenben bízva indul neki az életnek. Isten a mi filozófiánk s a mi erőnk!

e) « *S midőn merülni kezdett, kiáltá: Uram, ments meg engem. S Jézus azonnal megfogá őt.* » Péter kételkedik s azért merül; de ösztöne fölrázza s az élet szeretetével s az esztelen tönkrejutás lehetetlenségének átérzésével fölkiált: segíts, Uram ... Szkepszis, bizalmatlanság, pesszimizmus ... ez mind tévtan. A lét s az élet erőt s érvényesülést jelent; annak rendelkezésemre kell állnia s ha nincs meg bennem, meglesz a közelemben élő, segítő erős Istenben. Hozzá kiáltok.

* * *

Krisztus megigéri az Oltáriszentséget Kafarnaumban. « *Midőn azért látta a sereg, hogy nincs ott Jézus, hajócskákra kelének s Kafarnaumba jutának ... Jézus mondá: Bizony, bizony kerestetek engem ... mivel ettetek a kenyérből s jóllaktatok. Munkálkodjatok, de nem oly eledelért, mely veszendő, hanem, mely megmarad az örök életre.* » (Ján. 6, 24.)

a) Keresik őt s szóba állnak vele; föl vannak izgatva a « regnum mundi » kilátásaitól. A hegyre menekült s a hegyi imából lejött Krisztus ismét irányt mutat nekik. Kenyér kell, úgy-e; de én nem a földi élet kenyerét adni jöttem nektek, hanem lelki élteteket jöttem táplálni s e részben szükségképen *nem adok* kenyeret, hanem *én vagyok* a kenyér. Az, ki éltet és hevít s gyujt, az az emberek kenyere, és pedig *élő kenyér*. Minden lélek, ki másokat felvilágosít s bátorít, kin sokan függnek s nagyra nőnek, az ő élő kenyerük. Jézus a világ élő kenyere. Érzik ezt azok, kik végig éldelték a világot, annak mézét s ürömét; tudják ezt, kik lelküknek táplálékot kerestek s végig koldultak irókat, filozófokat; tapasztalják ezt, kik az élet éhségével mennek végig a világon s nyalakodnak s kielégítést, erőt s egészséget keresnek: itt, itt az élet kenyere, az élő kenyér; akkor és most, a klasszikus jog és politika s a szociális modern átalakulások korában. Te vagy kenyerem, általad naggyá növök, erős leszek.

b) « *Az én testem bizonnyal étel, az én vérem bizonnyal ital.* » « *Ha nem eszitek az emberfia testét és nem isszátok az ő vérét, nem leszen élet tibennetek.* » Enni kell s inni, magunkhoz kell Jézust venni, belőle kell élni! Mily erőteljes, hatalmas kifejezése az emberi lélek örök vágyának Isten után. Homér szerint az ember kitátja lelkét, mint a madár csőrét, az Úr után: a zsoltárokban ki-kitör a lélek vágya s a zsoltárok el nem évülnek; Descartes is így imádkozik s Nietzsche is mondja: « Wir halten es nicht länger aus... » s Tolstoj írja: mint a fészkéből kiesett madárfiók, úgy sipog a lélek az Isten után. S Jézus ez erős vágyat szentesíti s fokozza s mondja: igen, igen, ennetek kell, innotok kell az Istent; azért is vettem testet, hogy ne csak testvéretek, de testi-lelki tápláléktok legyek. Egyétek, igyátok; maradjon bennetek, egyesüljetek vele; a nemzedékek szenvedélyes éhsége s siralmas epedése lelke-

tekben elsimul s végtelen, édes, erős érzés boldogít majd titeket. Mily kegyelem és hatalom ily éhséget csillapítani, ily vágyat kielégíteni!

c) Mindegyik eszik, mindegyik egyesül s különkülön Jézusban s Jézussal él. A nyilvánosság átlag fölületes; a mélység a bensőben van. Semmi sem mély, amit át nem érzünk s érzéseinktől mélyedünk is, tisztulunk is. Tengermélység a bensőséges lélek, ide tart Jézus, mikor velünk egyesül. Kivált szent áldozásainkban ereszkedünk Jézussal érzelmeink és örömeink mélységeire. Ő és én. Csendben, napfényben; kék mélység, a lélek tengere s az Isten kék ege vesz körül. Ilyenkor megnyugtat *a*) bűneink iránt; elcsitítja gondjainkat; szivén érezzük, hogy megbocsát; *b*) küzdelmeink iránt, melyeket nem sokallunk, ha azok árán ide juthattunk, keblére borulhattunk; *c*) jövendő harcaink iránt, mert ő segít. S erőt merítünk belőle, mert szabad őt élveznem s benne megújulnom.

* * *

« *Én vagyok az élő kenyér, ki mennyből szállottam alá.* » (Ján. 6, 51.)

a) Jó kenyér, izlik; « pinguis panis Christi », lelkek étele, angyalok kenyere. Minden íz van benne, aszerint, amilyen kinek-kinek az érzéke s a szüksége s kivált a halhatatlanság íze van benne. Aki alázat után vágyik, azt eszi; aki türelmet, tisztaságot keres, azt ízleli; akinek bátorság, kitartás, munkakedv kell, azt nyeri; akárcsak sziklából mézet, úgy ez igénytelen kenyérből lelket. Nem annyira hiszem ezt, mint inkább tapasztalom.

b) Hevít, lelkesít, készségessé, frissé tesz. A szent Szűz sietve indul Judea hegyére, miután magába vette az Urat; úgy mi is sietve indulunk az Oltáriszentség erejében, ha kell, nehézségek hegyeire is; ha kell, vértanui küzdőterekre is. Az Oltáriszentségből vett erősödés

nélkül senkit sem engedtek a vértanuság arénájára, mert féltek, hogy letörik! Ó szép, édes, liliomos egyház, « erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum sanguine purpurea »; majd ragyog gyermekeinek erényeitől, majd bíboros lesz vértanuinak vérétől, de mindezt az Oltáriszentség erejében!

c) A vendégség vidámsággal s jókedvvel jár; Jézus az Oltáriszentségben nem kiméli az « oleum laetitiae »-t; szent vigaszt önt a lelkünkbe; az áhitat meleg arcpirban, sugárzó tekintetben is jelentkezik. « O sacrum convivium », kedvet adj a jóra; add élveznem a jót, amit teszek.

d) A testre is hat. A lélek visszahat a testre, érzéseire s ösztöneire; az alsó természet finomodik s nemesbül a környezet előkelőségétől; a magas élvezet elfojtja az alacsony vágyakat; ebben az értelemben igaz, hogy ez a bor szűzi vért táplál s ez a kenyér választott, különb nemzedéket nevel. Egyre halljuk, hogy a természet legyőzhetetlen; de árasszuk ki rá az öntudatos, alakítani akaró lelket s meglátjuk, hogy a test is anyag, mely formát ölt! A kék-vér nem mese; de az isteni vér sem!

* * *

« *A szellem az, ami megelevenít, a test nem használ semmit. Az igék, melyeket én nektek szólottam, szellem és élet.* » (Ján. 6, 64.)

a) Kételkednek a zsidók, sehogysem értik; megdöbbennek az apostolok; de Jézus szilárd, mint a szirt s ha mind is elmennek, ő hangoztatja: igen, testem étel, azt eszitek majd s ha már emberré lettem, odaadom magam még így is. Ez szivemnek, ez a ti szíveteknek is törvénye, mert a szeretet követelménye. Az akar először is *jelenlétet*: « vele lenni », ez lételeme. Én magam — mondja az Úr — lélek módjára létező, megdicsőült testemben én leszek veletek. Szivünk ugyanezt kívánja; a szenvedés, a nyugtalanság óráiban csakúgy, mint a

buzgalom hevében. Ó csakhogy ez megvan, csakhogy itt van, itt is, ott is, hol ember él s küzködik. Ő a mi nagy közösségünk s egyesülésünk!

b) Jelenlét nem elég, a szeretet egyesülést akar. E célból a kenyér állaga eltünik s helyébe lép a megdicsőlt Úr Jézus; az elváltozás révén megközelít s kielégíti a szív legtitokzatosabb s legesodálatosabb vágyainak egyikét, hogy ő bennem s én benne legyek. — Nekem is el kell változnom, meg kell magam törnöm, tisztulnom kell; az áhitat melegével, istenvággyal, krisztusszomjjal kell magam átjáratnom s úgy vennem az Urat, s mikor elolvad bennem, szálljon meg az öntudat: «est Deus in nobis, agitante calescimus illo». Isten van bennem, az hevít és éltet.

c) Nemcsak egyesülni, hanem tevékenységemnek principiuma akar lenni. — Semmi sincs annyira a végtelennek mélyeibe bele eresztve, mint a lélek. Minden folyton Istenből fakad, de a legmélyebb mélységből a lélek. Benne lüktet az erősebb, öntudatosabb, fényesebb élet érverésével az Isten. E lüktetésből, ez élet s öntudat finomabb, lelkibb hullámzásából kell belém minél több. Jézus jön s biztosít: én élek bennetek, életemet közlöm veletek; mint ahogy én Istenből élek isteni életet, úgy ti belőlem: kifakad az életem bennetek, kivirágzik. Nekem tehát ideggé, érzéssé, szenzoriummá, vágyódó, elnyúlt médiummá kell válnom; lelkem húrokká feszül; elfogom az Isten érintéseit; így élek majd belőle istemileg. Deo gratias.

* * *

«*Aki eszik engem, ő is él énérettem.*» (Ján. 6, 58.)

a) A szebb, erősebb életet keresi filozófia és kultúra: Jézus mondja: ezt adom én nektek az Oltáriszentségben. Ő alakította ki magában az istenemberi életet: Isten gondolatait emberi lélekben, Isten érzéseit, célzatait s lelkületét emberi szívben. Ahogy az orgona kiváltja a szél búgását zenévé s a szem az aether rezgéseit

szinekké: úgy váltotta ki Jézus lelke az istenit szép, erős emberi életté. Belőle kell az életet meríteni. Erre a jelszó: « egyesülés ». Fogékonyan hozzá simulni s uralkodó, meggyökeresedett gondolkodásra szert tenni, mely Jézusban megpihen. Az egyesülés képesít erre, mert bensőségessé tesz. Jegyes jegyessel, barát baráttal, anya gyermekével egyesülve, bensőséges, lágy, édes viszonyban él. Az Oltáriszentség is erre a bensőséges, szeretetre nevel; tűzzel belénk égeti, könnyel belénk éteti Jézus gondolatait s érzelmeit.

b) Az erőteljes, krisztusi szeretet derült, napsugaras légkörbe állít. Ha gyárak légköréből, hol kormot s port szivunk s napsugarat nem látunk, hol olajos a gép s az arc s lármás a világ, fenyves erdőbe jutunk, tisztul tüdőnk, pezsdül vérünk, kiegyenesedik a fáradt, görnyedt ember. Paedagógia, hygiene segíti ezt az új embert. Jézus is ezen dolgozik, kivált azáltal, hogy az önző, ösztönös, állati, lelkiismeretlen, erőszakos, utópikus embert beállítja saját tiszta, erőteljes érzelmi világába; kiemeli gőgből s római imperializmusból, az erőszak állatiasságából, az érzékiség lágymeleg kábultságából. Faust is ezen okoskodik. Nietzsche is erős embert sirat, Rousseau az erdei s réti emberek árnyai közt keresi az erőt, Tannhäuser is lejön a Venus-hegyről a szebb életért. Jézus a kiváló, különb, szebb élet mestere; szerinte érezek!

c) Az erőteljes élet kitart és áldozatokat hoz; az erőteljes egyéniség küzdelme is; e részben is Jézussal való meleg egyesülésre van szükségünk. Megtanít résztvenni szenvedéseiben s ugyancsak ő vesz részt a mienkben, mikor keblére borulunk. A tövis, mely minket szúr, az ő töviskoszorújából való; sőt az a töviskoszorú két fejet övez s a sebek két-két kezet, két-két szivet vernek át; az övét s az enyémet. — Itt az áldozatos szeretet forrása; a kereszténység innen merít: « inter consolationes Dei et tribulationes mundi ambulat Ecclesia».

Isten vigasztal a tövises úton önmagával. Belőle való az áldozat szelleme s az áldozat erejében alakulnak ki a « szép lelkek », « animae sublimiores ». (Pontif. Rom.) Jézusom véréből merítem s csókjából szivom e lelkületet.

* * *

« *A szívből erednek a gonosz gondolatok, gyilkosságok, házasságtörések... ezek azok, mik megfertőztetik az embert.* » (Máté 15, 19.)

a) Ne bízzunk magunkban, hanem nézzünk mély, kutató tekintettel szivünkbe; világot látunk ott, mely tele van vízmosásokkal, szakadékokkal; bizonytalan, állhatatlan, « rengő » föld az. Azért ha imádkozunk, melegszik ugyan szivünk, sőt tapadós lesz a kezünk, kellemes életmeleg szivárog át rajtunk s jól érezzük magunkat; de nem gondolunk arra a sok gonosz indulatra, a hideg, részvétlen irigység érzelmeire, melyek lelkünk mélyén pihennek, vagy mint kigyók virágos érzelmeink alatt lappanganak. Mily hamar van sokszor lelkünkben tavasz után tél s a virág helyén fakó, zörgő haraszt. Azért ha imádkozom, ez öntudatom is kisér; ha a kereszt előtt térdelek s az olvasót szorongatom, tudom, hogy ki vagyok s áhitatomban is kötözgetem ciliciumomat. Ez által leszek objektív imádkozó s imám által tényleg javulok.

b) Vagy pedig csendes a lelkünk; gondolataink villanyosak, szivünk készségesnek látszik, de ez relatív és könnyen bomló egyensúly. Hány különböző, ellenszenves s rokonszenves ember vesz körül; hányan, kik ujjat húznának, vagy majd húznak is velünk; nem baj; tudjuk azt, de nem zavarodunk meg. Ellenkezés, harc, küzdelem a sorsunk; eszmék, javak, jogok egyoldalúak; némelyikét le kell törni, hogy jobb foglalja el helyüket. Nagylelkű leszek, mert tudom, hogy nagy az elfogultság « extra et ultra muros ». Ha így imádkozom, kinövök környezetemből s fölényes s ép azért méltányos lélek leszek.

c) Itéleteinkben sokszor önhittek vagyunk s beleszeretünk egyik-másik eszménkbe. Tervezgetünk s álmodozunk! Hej, hány takács ül velünk ugyanannak az életnek szövőszékén, kik nem szerintünk igazodnak. Terveink így dugába dűlnek, álmaink eloszlanak s lelkünk elszontyolodik; leül, mint a rosszul kelt tészta. Alázattal nézünk fölfogásunkra s kedvenc eszméinkre. Gondolat-revizió és restauráció kell sokszor. De aki jól imádkozik, abban lelki ruganyosság van s tud megújulni s megifjulni. A szentek ifjúsága, mint a mesebeli sasé, életreformáló imákban újul meg.

d) Lelkesülésünkben gyakran a nehézségeket nem látjuk. Fiatalos erővel indulunk neki az életnek, de kevés alázattal. Pedig mi az ember csak egy városban is, mi a történelemben, hát még a nagy természetben? Meg kell állnom a mechanizmus kerekei közt meg a századok zivatarában. Erre csak akkor leszek képes, ha hitben fölülemelkedem önmagamon, méternyi térfogatomon, arasznyi időmön túl s nézni tudom a világfejlődés belátha-tatlan perspektíváit. E szent ködben föltalálom magamat s egy lépésnyire tőlem az Urat. Tudom, hogy ő Isten s én véges porszem, de szerencsém, hogy lábaihoz tudok tapadni s hozzá ragaszkodva bejárni az örökkévalóság útjait. Amen, Amen!

* * *

«*Jézus eltért Tirus és Szidon környékére. És ime egy kananaei asszony ama határokból kijövén kiálta, mondván: könyörülj rajtam, Uram, Dávid fia! leányom gonoszul gyötörtetik az ördögtől.*» (Máté 15, 21.)

a) Hiábavaló minden okoskodás, hogy az embert a természet erőinek s ösztöneinek acélsodronyszövedéke fogja le s hogy azok ellen támadni s azokból kiemelkedni képtelen; hiábavaló ez okoskodás, mert a szive kiált, öntudata mondja: hogyne emelkednél ki, hiszen szemben állsz a mechanikával, lenézesz rá s egy felsőbb

hatalmat sürgetsz?! Kiálts, kiálts, kell annak léteznie s rajtad segítenie. Ez a világ csak valami s nem minden; a lelkem pedig a valamin túl ér; tehát imádkozom! Az asszony imája, a « könyörülj rajtam », az Úr szuverén tettét kéri, melyet előteremteni másnak nem lehet. Te Uram, te tégy; ereszkedjél le; könyörülj, akarj; ezt ki nem pótolja erőm, érdemem, törekvésem. Ez az ima pszichológiájának alázata; azért kiált az asszony egyre s leborul; visszautasíttatik s újra közeledik s imád s imádkozó akarata győz!

b) « *De ő egy szót sem felelt neki. És hozzá járulván tanítványai, kérék őt, mondván: Bocsásd el őt, mert utánunk kiált. Ő pedig mondá: Nem küldettem, hanem csak Izrael házának elveszett juhaihoz!* » S ismét: « *Nem jó elvenni a fiak kenyerét és az ebeknek vetni.* » Jézus keménysége majdnem megzavar; rideg, süket, visszautasít. A « pogány » világ az Isten szeretetétől elfordult, önfejűen saját útjain járt s azért nehéz volt rá az Isten szive. Rémesen áll előttünk a « mysterium iniquitatis » a halálban, kínban, szenvedésben, hanyatlásban, decadence-ban, elsötétedésben; az ember csinálja Isten ellen s « ő egy szót sem szól neki ». Hogy nézte Jézus lélekben a pogány szellem pusztítását; elszorult tőle a szive, elnémult az ajka. Ebek lettek az Isten fiai, de mennyire igaz! De majd megjön az irgalom ideje, most még nincs itt. A mustármagnak földbe kell vettetnie előbb, csak aztán pihennek meg ágaiban az ég madarai, a lelkek különbség nélkül! Ne legyen bennem pogány szellem; az Isten iránt való hideg, tiszteletlen, pártütő, bizalmatlan lelkület. Ezzel szemben Isten süket is, néma is.

c) « *Amaz pedig mondá: Úgy van, Uram, csakhogy a kölykök is esznek a morzsákból, melyek lehullanak uraik asztaláról. Akkor felelvén Jézus, mondá neki: Ó asszony, nagy a te hited, legyen neked, amint kívánod. És leánya azon órától fogva meggyógyult.* » Saját bűnösségünk s képtelenségünk őszinte s egyenes beismerése

az Úr üdvözítő s kegyelmező akaratával szemben a mi üdvösségünk útja. Itt az önérzet, a becsület el van játszva, itt föltétlen hódolat kell; ennek felel meg a szuverén irgalom. — Lovagias, hősies, nagystilű lélek csak azután lehetsz, ha előbb az Istennek szőrzsákban, porban, hamuban, életre-halálra meghódolsz. Bennünk az alap a « miseria » s az Istenben a « misericordia », ezentúl van azonban hősiesség, szüzesség, vértanuság, istenülés számunkra is. El ne hibázd e keresztény pszichológiát.

* * *

« *És ismét kimenvén Tirus határaiból, a galileai tengerhez jöve és hozának neki egy siketnémát és kérék őt, hogy tegye rája kezét.* » (Márk 7, 31.)

Jézus lelkébe kell néznünk; szemben áll a siketnémával; a tompa, buta, állatias lét e szomorú alakjával s szánalomra fakad; kérik őt, hogy segítsen. Félrevezeti tehát, füleibe dugja ujját s nyálával érinti nyelvét; fölsóhajt s erős akarattal, mintha a lelkét öntené ki rá, mondja: nyilj meg.

a) Erős, egészséges, szép lélekkel kell másokhoz közelednünk s életünket s érzéseinket velük közölnünk. A nyál az élet s egészség egyik eleme; a dühös vagy fáradt embernek a nyála is mérges, inficiál; az egészségesé az életet szolgálja; Jézus nyálával érinti a beteg nyelvét, erős életével. A gyönge, beteges kételkedő, sötét, bizalmatlan lelkek nem gyógyítanak; lelkületük inficiál; ellenben a széplelkű emberek befolyása a lélekre olyan, mint terebélyes, hatalmas fáknak, szép virágoknak vagy az égboltnak benyomása. A lelkek szépsége, jósága közjó, mint a napsugár s az erdők lehellete.

b) « *És félrevivén őt a seregtől, füleibe bocsátá ujjait és köpvén, illeté nyelvét s föltekintvén az égre, fohászkodék.* » Fölsóhajt; a lélek mély megindulásával segít; sírva, égve, vágyva emeli ki bambaságából a lelket. Energiák kellenek a léhaság s tompaság letörésére;

forró lelket kell ráönteni az alélt lelkekre. — Imádkozni, forrni kell; a mélységből kell kiindulni, ha hathatósan segíteni s embereket mozgatni akarunk. Önlelkünk megindítására is így kell törekednünk; föl kell sóhajtani elementáris erővel; mélységekből kell kiáltani! Így tett Elizeus, ráborult a halottra, ajakát ajakához, szivét szivéhez illesztette s fölsóhajtott: nyujtózkodjál, élj!

c) «*És mondá: Effeta, azaz nyilatkozzál meg. És azonnal megnyilának fülei s megoldaték nyelvének kötele.*» Nyilj meg; Jézus itt, ahol fizikai bajról van szó, parancsszavával letör minden akadályt; akar és lesz. — Néha a süket, néma lelken is így segít, fordít rajta egyet s elváltoztatja; kiált s az is meghallja, aki hallani nem akarja; de az nem az ő rendes útja. Rendesen úgy szól, úgy indít s kopogtat, hogy részünkről is érdeklődést, jóindulatot, figyelmet vár; akarja, hogy meghalljuk, megértsük s megfogadjuk szavát. «Nyiss ajtót nekem, testvérem, jegyesem — mondja — s fogadj be; nem török be, nem zúzok ajtót; jóindulatot, szeretetet kérek; azt rabolni nem lehet, azt kapni kell.» Hallgassunk Jézus buzdító, ösztönző, óvó, vonzó indításaira; ez az erő s élet jelentkezése bennünk; működjünk mindig közre a minket megelőző s útbaigazító kegyelemmel.

* * *

«*Vigyázzatok és óvakodjatok a farizeusok és szadduceusok kovászától.*» (Máté 16, 6.)

a) Sötétség és árny sok van a lelken, de nem szabad vele meggyöngíteni életünket; hanem világossággal kell legyőzni a sötétséget. Sötétségünk forrása gyarló jó magunk. A kicsinyeskedés fogyatékos mezében oly gyönge és fázékony, mint a pusztai gyermek télvíz idején. A betegszoba éji mécse az ő sajátos világossága. Az önzés beteges félhomálya borong benne, melytől nehézkes, rest, kedvetlen lesz a lélek. Néha undorodik önma-

gától. Az undor a buzgó lelkeken is jelentkezik hébekorba. Ima, szentségek szétmállnak kezeik közt. Sopánkodnak akárcsak a Beteszda tónak tornácaiban laknának. Gyülölik önmagukat s nincs kedvük az élethez. Már most mi győzzön, a jó vagy a rossz? Elszontyolodjunk-e végleg vagy szakítsunk e tehetetlen «aszkétasággal»? Mondjuk-e, mirevaló e sötét, tehetetlen önlefokozás? mire a pinceélet? Nekem a Tátra magaslata kell; kedvem a friss levegő, napsugaras csúcsok, zúgó patakok, illatos fenyők, harmatos páfrányok, kábító kakukfü; nem pedig ez a félős, fázós, sopánkodó elégiázás.

b) Az erős természeteknek ösztönszerü ellenszenvük van az ilyen gyönge, elborult világnézet iránt s komornak nézik a kereszténységet is. Mi igazuk van a dologban? Az árnyakat el nem oszlathatjuk, természetünk anyajegyeit le nem kaparhatjuk; az eredeti bűnnel belénk van szőve sok nemtelen pozdorja és kóc. De ennél meg nem állapodhatunk, mert tudjuk, hogy nem a rossz, hanem a jó győz. Hiszen a rossz csak a jóban van; a jó mindig sokkal több, mint a rossz. A rossz csak árnyék, a végességnek árnya; de nem az élet kerete; a rossz tehát szolga-hatalom; mindig szolgál, mindig eszköz. Ez árnyékon át fénybe jutunk s világosságba állunk, hogy ott kifejlődjünk.

c) A lelki életnek fény s világosság kell; ezt a természetes észből s hitből meríti, mikor az Isten gondolatait látja a természetben is, melyet azonban nemesítenie kell; látja azokat az ösztönökben, hajlamokban, életszükségletekben, a fizikai életben is. Ne undorodjunk a természettől; ez az undor nem igaz, nem reális, nem valószerű! Ne undorodjunk az emberiségtől; különbeknek kell lennünk a világ fiainál, magasan kell állnunk, de senkit sem szabad lenéznünk. Aki megvet s lenéz, az sötét lélek. A sötétben nem fejlik semmi; még a békaporonty sem nő békává a sötétben, sok oldat a sötétben nem jegecesedik. Fényem, világosságom lesz, ha Isten gondolatait látom a természetben s a kegye-

lemben; ha Istenre s műveire szeretettel gondolok s azokban örvendek!

d) Fény és világosság az Istennel való érzelmi közlekedés. Ha Isten gondolatait megismerjük, azáltal is közel állunk már Istenhez, de milyen más közelség a szeretet, az érzelmes vonzódás, nevezetesen pedig az Oltáriszentségből kisugárgó bizalmasság. Talán megszáll az érzés, hogy ez fölösleges; tán be akarnók érni az ismerettel; de akkor nem értenők meg sem az Urat, sem önmagunkat. Ő hozzánk a szív szárnyain ereszkedett le; a gondolatot nem tagadta, de a gondolatnak meleg valóságot adott alapul s szolgálatába hajtotta az élet nélkülözhetetlen erőit, hajlamait, ösztöneit, a szív érzelmeit, a valóságos jelenlét vigaszait. A hideg észből a meleg életbe vezeti szivünket, mely elakadt az értelmi, magas régióknak átlátszó, hideg légkörében; itt fölmelegszik; a közelség, közvetlenség, az együttlét, a valóságos egyesülés, ez a bűbájos, természetes viszony elragadja Jézus életébe, barátságába, a vele való érintkezésbe. Az ilyen lélek mondja azután igazán: mea nox obscurum non habet: éjszakám nem sötét.

* * *

« *Jöve pedig Jézus Fülöp Cezareájának környékére s kérdé tanítványait: kinek tartják az emberek az ember Fiát? Ők pedig mondák: némelyek Keresztelő Jánosnak, némelyek Illésnek, némelyek pedig Jeremiásnak vagy egynek a próféták közül.* » (Máté 16, 13.)

a) Kinek mondják az emberek az ember Fiát? Embernek, nagy, prófétai, tüzes lelkű embernek, szent, csodálatos embernek, de embernek. Hasonlónak Illéshez, Jeremiáshoz, Keresztelő Jánoshoz, a nagylelkű s nagyszivű emberekhez, amilyenek már voltak s lesznek; emberekhez, kik Istennel rokonok, kikben mélységek nyilnak s kik a magaslatokat járják s másokat is odasegítenek, kik produktívek, alkotnak, teremtenek, kik az emberiség áldása és szemefénye, de csont az ő csont-

jukból s vér az ő vérükből. Az ember emberre ismer Krisztusban. De van egy más ismeret, mely magasabból való s mélyebbre hat, mely az empirikus, hisztorikus alakban más valót ismer; ez a hit. Ezt nem az ember inspirálja, hanem az Isten; nem emberi utakon indul, hanem az Isten újja nyomán. — Ember vagyok, de Istenre is hallgatok: hiszek; lelki világom vele érintkezik, benyomásait veszi s gazdagodik.

b) « *Ti pedig kinek tartotok engem? Felelvén Simon Péter: te vagy Krisztus, az élő Isten Fia.* » Te hisztorikus, empirikus ember, te Isten vagy. Lelked, szemed, szád van, de a lelked legmélyén egyesítve vagy az Isten fiával; te vagy az! Lelked látja a végtelent, de nem fogja föl egész lényét, mert véges; látja azt a fényes, teljes valóságot, az egységes végtelen aktust; látja, hogy a világ hogyan hajt ki belőle; elragadtatással szemléli a létnek dagályát s emeli őt a végtelennek harmónikus lélekzete; e szemléletben látja azt a titkot is, hogy egyesítve van az Isten Fiával. Ez öntudattól s az örök élet áramaitól lesz üde, bűbájos, mély, varázsos, erős, örvendező Jézus lelke. Érintkező pontja lesz az Istennek s a világnak! Ez életteljességének megfelel a teste s a vére. Fogantaték Szentlélektől, szeplőtelen eredete, királyi a vére; « Christus », vagyis fölkent s a Szentlélek kegyelmeinek szivárványos koszorúja van a fején. Nagy, szeretetreméltó s rettenthetetlen. Az Istent imádom benne, a nagyot csodálom, a szeretetreméltón fölbátorodom, a rettenthetetlenben megnyugszom. Jézusom, Uram, élet kenyere, élet teje, élet forrása!

c) « *Boldog vagy, Simon, Jónás fia, mert a test és vér nem jelentette ki ezt neked, hanem Atyám, ki mennyekben vagyon* ». Simon, te ember fia vagy s ez a hit emel, erősít, igazít s üdvözít majd téged. Enélkül nincs boldogság. Már csak azért sincs, mert nélküle nincs világnézet s nincs remény és kedv. Bizonytalanul tapogatózunk Krisztus nélkül s bűneink terhe megváltás nélkül sírkő, mely alatt élve halunk. A tudomány a lelket nem

boldogítja, a művészet s a szerelem ki nem tölti; nekünk erős, gazdag, halhatatlan, boldog lét kell; az empiriában erre rá nem akadunk. A szkeptikus nem boldog, a kételkedő nem boldog, a dekadens blazirt sem az. Hiszek Krisztusnak, hogy Jónás fiával én is az erős, bátor hitben leszek boldog. Azért ebből nem engedek. Ha átélem, nem kételkedem. Nem nézem hát s nem kritizálom a hitet kivülről, amint hogy nem nézem a gót dóm üvegfestményeit kívülről, hanem átélem belülről; szemlélem pompáját s átélvezem erejét magamban; így boldog leszek.

* * *

« *Én is mondom neked, hogy te Péter vagy és e kősziklon fogom építeni anyaszentegyházamat és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. És neked adom a mennyekországa kulcsait s amit megkötendesz a földön, meg leszen kötve a mennyekben és amit feloldandasz a földön, fel leszen oldva a mennyekben is.* » (Máté 16, 18.)

a) Én is mondom neked s úgy mondom, hogy megteszem, sziklává teszlek. Krisztus háza sziklán épült ház. A szikla erőt jelent, melyet ki nem forgatnak, kemény ellentállást jelent, melyet meg nem puhítnak. A hitet, evangéliumát, tanát, szellemét, kegyelmét akarta biztosítani számunkra az Úr; azokat nem betüre bízta, mely öl; nem könyvre, melyet széttépnek; nem tudományra, melyet emberi gondolat kiforgat; hanem intézményre, az egyházra s hogy ez erős legyen, sziklává teszi fejét; erőssé, csalhatatlanná a hitben, a tanításban. Ime lelkem háza és otthona; az igazság édes mécse ki nem alszik benne; első kiválósága az, hogy alapja szirt. Innen nézem a tenger hullámzását, a nézetek chaoszát, a szellemek harcát. E házban jó lennem! Szeretem, tisztelem e sziklát; csókolom a lábát. E szikla szentséges Atyánk, kiben Péter él, akin az egyház, lelkem otthona áll.

b) E házban vannak többi kincseink letéve. Itt születünk ujjá; itt nevelnek s kennek föl hőssé; itt van asz-

tala az angyali kenyérrel; itt leng lehellete, mellyel apostolaira lehelt, mondván: vegyétek a Szentlelket; itt gyógyul meg lelkünk sebeitől; szóval ez a ház az Isten gyermekeinek háza. E házban környékez minket Jézus láthatlanul: áldása reng szentelt vizen, tömjénfüstön, gyertyán, pálmaágon; hullámzik harangszóban. S ime a ház alapja, feje és sáfárja Péter. Jézus az ő kezeire bízta kincseit s neki adta kulcsait s e kulcsok az ég kapuit nyitják. Az apostoli küldetés, mellyel püspököket s papokat küld, a hatalom, mellyel bűnös lelkeket old, mind reá van bízva. Ő nyit és csuk, ő köt és old. Ő kapcsa a soknyelvű és fajú kereszténységnek, eleven központja a hitéletnek. Hogyne védenők s ne segítenők tőlünk telhetőleg!

c) «*Én mondom*: *Te kőszál.*» Erős vagy kegyelemből s nem önerődből; erős vagy imám áldásából, mert Simon, Simon, az ördög kikért titeket, hogy megrostáljon s elszakítson tőlem, de én érted imádkoztam, hogy ne fogyatkozzék meg a te hited s általad kapcsolódjanak hozzám testvéreid. — Krisztus gondoskodik egyházáról s annak szirtalapjáról, hogy meg ne inogjon s össze ne rogyjon. Ez Krisztus ambiciója. Ő úgy intézi a dolgokat, hogy a pápa ne tévedjen, mikor tanít. Mily kegyelem a jó pásztor gondoskodása rólam; akár vállaira vesz, akár e sziklaházba terel, mindegy. Köszönöm, édes pásztorom. Imádat én is élvezem; belőle élek! Lám, Krisztus láthatatlan alakjával s áldásával találkozunk lépten-nyomon ez édes, szent házban.

* * *

«*Építeni fogom anyaszentegyházamat...*» (Máté 1, 18.)

a) A nagy ház. Minden népnek szánva s nyitva; nem szorítkozik Rómára, nem egy országra vagy világrészre. Ahol az apostoli hitvallást mondják s az anyaszentegyházat emlegetik, ott az úgy van otthon, mint a hívek maguk. Ott a pápa sem idegen, ahogy nem idegen

a hit s az örök remény, mely a szivekben él. Ő az ő alapjuk, szirtjük, az ő sáfárjuk s fejük. Ez a hit hódoltatja meg a népeket e háznak s a ragaszkodást hozzá nem csökkenti sem tér, sem idő, sem a kultúra változatos fokozata: nemzeti ellenszenvek fölött áll ez az egyetlen nagy ház, a lelkek otthona. A nemzetek létük alapjait is e ház sziklájához illesztették; királyaiknak koronákat e ház sáfárjától kértek; viszont tiszteletet, hatalmat, jogot, gazdagságot juttattak neki. E ház volt bástyája az erkölcsnek s eszménynek erőszak s barbárság ellen.

b) Szent ház. Leheli s neveli a szentséget. E lélekzete Jézus szivéből való. Célja, értéke, hivatása merő erköles; anya- és atyajegye a szentség. Értékét az erkölcsi kihatások mérlegén méri a Szentírás és kultúrtörténet. Dicsősége s ereje az volt, hogy az erkölcsöt kereste, szerette, nevelte. Tertullián mondotta, hogy a börtönökben keresztények csak hitükért találhatók, de soha erkölcsükért s hogy leányaik «magis timent, si ad lenones, quam si ad leones damnantur»: inkább félnek kerítőktől, mint oroszlánoktól. Ez a koszorú volt az egyház fején Amerikában, Indiában, Kinában, Japánban; erről kell őt megismerni most is. — Mily kötelességem van e cimen is, hogy szentségre törjek s mily hanyatláson dolgozom, ha kompromittálom erkölcsömmel e szent házat. Lelkesülök s áldozom Krisztus jegyesének szeplőtelenségéért.

c) Fölséges ház. Isteni az organizmusa, Krisztus alkotta; isteni tekintélyt állított föl benne s az győzelmesen áll korszakok, kultúrák, problémák, konfliktusokkal szemben. Szeressük s bízzunk e tekintélyben, ugyanakkor pedig töltsük ki az egyházi életet ideális tartalommal. Vegyünk részt a jelenkor, a köznapi élet föladataiban s alkalmazzuk azokra a mi energiánkat. Ne féljünk, hogy nem teszünk eleget a hitnek, ha a földdel foglalkozunk; a szellemnek az anyag fejlődésén kell kialakulnia. A mai problémák a latrok kezébe esett ember

sebeinek új kiadásai, de a szamaritán régi legyen, a krisztusi szellem, a katholikus buzgalom.

d) Közönséges ház. Krisztus folytatása a földön az egyház; jellege, hogy az egész emberiségnek adatott, szemben a filozófiával, mely keveseké; ez mindnyájunké; bölcsek, gazdagok, erősek, okosak leszünk általa mindnyájan. Ha pedig sok a gyarló gyermeke, ne botránkozzunk azon. A nap nem veszített semmit ragyogásából, szépségéből s energiájából, mióta az emberek tudják hogy foltjai is vannak; úgy van az egyház; szeressük s hagyjuk kifejlődni magunkban édes, erős energiáját.

c) Apostoli ház. A jogutódlás folytán minden sejtje az apostolokkal s általuk a Úrral van összekötve. Vajjon a második vagy hatodik, vagy huszadik században élek, az mindegy; az apastoli küldetés, az apostoli tan, az apostoli hatalom és szellem lüktet e fölséges, szép testnek minden erében. Nem vénül; komolyodik, de mindig szép. A primicians miséje olyan, mint szent Pál vagy szent János miséje s a kolduló barát föloldozásában szent Péter hatalmára ismerek. Ezzel a hittel járokkelek; apostoli tant veszek, apostoli vigaszt nyerek, ma is az apostoli egyház szépségének vonásaira ismerek.

* * *

« *Ha ki utánam akar jőni, tagadja meg magát és vegye föl keresztjét és kövessen engem.* » (Máté 1, 24.)

a) Jézus int; akarja, hogy kövessük, hogy vegyük föl keresztünket s kövessük. Az a gondolatom jön: akarja-e, hogy vele menjünk. Kérdem ezt, mert látom, hogy mennyire szereti a magányos utakat. Egymaga jött, csendes éjben jött a világba; magányosan járt, lelkének mélyeit senki sem ismerte; magányosan vitte föl keresztjét a Golgotára; magányosan támadt föl, szálla alá a poklokra, fölment a mennyekbe. S kellett is e nagy utakat magányosan megjárnia; hiszen a nagy lelkek útjai magányos utak. Nem értik meg őket. De meg

a mi lelki életünk útjai is magányosak; mások szeret-hetnek, gyámolíthatnak, buzdíthatnak, de az én öntudatom világában, mélységeiben vagy pusztáin végre is magam járok. Csak az Isten, kit lelkem mélyén látok, kiből én magam vagyok, csak ő van velem; ő lelkem lelke; ő bennem, én benne! Benne kell elmélyednem, hogy előre haladhassak; belé nőnöm, hogy kifejlődhessek; erejét, kegyelmét fölszívnom magamban, hogy isteni életet éljek. Ó igen, ide be, erre a magányos útra, ide a mélybe int az Úr. Itt szülésél újjá, itt szenvedj kereszthalált érzékiségedben, itt szállj alá poklokra lelki üdvöd aggodalmaiban, itt támadj föl sírból; itt menj föl a mennybe. Deus meus et omnia! Istenem, te gazdag világom; Istenem, te mély, erőteljes, fölséges életem; Istenem, te mindenem!

b) Ezek a belső mélységek borzalmasak is; az élet oly nagy rejtély, hogy el nem birjuk s valami mélységes bizalmatlanság vesz erőt rajtunk, kivált ha a lelkeknek tévedéseit s abnormitásait is szemléljük. Az élet mélységei a szubjektivizmus csalódásaival telvék. Szükségünk van tehát külső útmutatásra, mely az isteni életet objektiv kiadásban állítja elénk s ez Krisztus példája, érzése, lelkülete, kedélye, indulata, bensősége, imája, szava, beszéde, vágyai, küzdelmei... Ime az isteni élet mintája; jöjj, e nyomokon kövess engem. Nem értenéd meg jól az isteni életet, passzív intuiciókba vagy dionysosi erőszakoskodásba bonyolódnál, ha rá nem mutatnék az édes és erős isteni életre. E probléma körül elvesznek filozófusaitok, mint a legyek a légyvesztőn; Prometheusaitok megőrülnek, Don Juanaitok megrothadnak, de életre nem tanítanak. Az élet adója s alakítója én vagyok; én adtam az eszményt is belétek: Krisztus. Ő a ti született közvetítőtök: splendor gloriae, figura substantiae, kialakulása az isteni életnek. Ó Jézus, lelkem az örök élet hivatásával fordul feléd; lelkesülök érted! Szétmorzsolom édes neved öt betüjét, mint a cukrot s izlelem; édes vagy nekem, ki nekem születtél, hozzám

jöttél. Hogy kötődöm, hogy füződöm hozzád, te erős cédrusom, pálmám, olajfám; porban kúsznék lelkem indája s letaposnák a világ útjain, ha te nem állnál elém s mellém s ha nem mondanád: karolj át, én vagyok a te Urad, eszményed és erőd.

c) Erős és hatalmas mintázóm és mintám, utam és úttörőm. Úr Jézus: « qui factus est mihi sapientia a Deo et justitia, et sanctificatio et redemptio » (I. Cor. 1, 30.), ki lefogod a lelkeket s a hadak útjára állítod, hogy haladjanak előre. Te a lelkek királyi útja; mások szisztémái tévutak, úttalan sivatagutak, csörgőkigyók csörögnek rajtuk nagy zajjal s megbűvölnek kolibriket s pintyeket. Te vagy az élet útja! de engedd meg, hogy lelkesen valljam: a te utad igazán a hadak útja, lelkek seregei vonulnak rajta s egy se szorítja le a másikat, egy se! Nem keskeny a lelkeknek; de értlek már, keskeny a testeknek « Wo hart im Raume sich die Dinge stossen ». Milliók férnek el rajta, de málhás szekerek nélkül! Te vagy a nemzeteknek is útja, « via nationum », a népek haladásának s boldogulásának útja! S különös dolog, hogy ez utat sok koldus, béna és vak szegélyezi, ülnek az útszélen s kritizálnak; kritizálják az út irányát, kövezetét, nyergeit, hidait; kritizálják a járókelőket; hóbortosoknak, terheltnek, betegeseknek mondják, de nem is mozdulnak s összes bölcseségükkel előbbre nem jutnak. Hadd a koldust s menj előre. Jézus int: sequere me!

* * *

« *Mert aki életét meg akarja tartani, elveszti azt; aki pedig életét elveszti érettem, megtalálja azt. Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?* » (Máté 16, 25-26.)

a) Ez a mi főérdekünk: rátalálni az életre, arra a kvalitative örök életre, melyet az ember már itt a földön él. Hiszen örök életet élünk; már itt kezdtük meg az örök életet; kérdés, hogyan éljünk, hogy erősen

s boldogan éljük? — Először is találjunk rá lelkünkre! Az asztronómia a világ központját a napba, a filozófia az «én»-be helyezte; mennyivel inkább van az «én világomnak», erkölcsi életemnek s összes értékeimnek középpontja és súlypontja lelkemben. Lelkem a mindenség gyöngye; a mindenség is szűk neki; sírjának elég, szárnyai kifeszítésének kevés; az idő elhanyagolható kis mennyiség, kapocs két végtelenség közt! Istenem, mily fölség a lélek, ez az időbe s térbe mint álruhába öltözködött végtelenség s örökkévalóság. Tudom, hogy nem végtelen, de rokona, fia, odavaló; azért kevés neki világ és mindenség. Tisztelem a lelket! Mikor önmagamba nézek, eltelek sejtelemmel; örök kapuk előtt állok s más élet dobbanásától lesz hangos a lelkem. Erő s vágy száll meg engem.

b) Ebből kifolyólag végtelenül becsülöm a lelket s nem adom oda semmiért; bűnt el nem követek, mert őrület volna s bűntől szabadulni szenvedélyem s élvezetem! Odakötöm magam hitemben Istenhez mint Atyámhoz... a szépséghez, az erőhöz, a boldogsághoz. Odakötöm magam reményemben, hogy ő segít s én bizom. Odakötöm magam szeretetemben s ez több, mintha angyalok nyelvén szólnék... s próféta volnék... s mindent tudnék; ez több, mert ez az «Isten bennem», «Istennel telve»; ez az az édes s erős odaadás s megnyugvás... Mennyire áll ily isteni lélek fölötte minden tudománynak, kultúrának s hatalomnak, e személytelen nagyságoknak.

c) A lélek végtelen értékének hitéből lettek a szentek s kultúránk. E végtelen értéket érvényesítették intézményekben, jogokban, szabadságokban. Hódító erő az a világot tipró öntudat, hogy én több vagyok, mint minden... Ez az az eke, mely a zsarnokság szikláit termőfölddé szántotta; ez az a lávafolyam, mely az elnyomás s a milieuk északsarki telét leolvasztotta a történelemről. — Ez az öntudat fejleszti s építi föl majd

az én lelkivilágomat is: nemes, tiszta, erős, lovagias leszek lelkemért!

* * *

« *Mit használ a embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?* » (Máté 16, 26.)

a) Az ember értéke nem a tudás, nem a művészet, nem a kultúra, nem a politikai hatalom. — Az ember öntudattal lépett a világba, önerejét érezte a természettel szemben. « Én — mondotta magában — vagyok, tudok, birok, akarok, teszek » s rátette kezét a világra s érvényesült a tudásban, — szép világot teremtett Graeciában, hatalmasat a despota államokban s Rómában, nagy lett; de ez a nagyság nem elég, ha művei nem szabadítják föl, hanem ellenkezőleg elnyomorítják: ha a tudásból kín s az emberből Prometheusz válik, — ha a szép föld börtöne lesz, mely korlátozza s bezárja őt, — ha a hatalom kisajátítja az individuumot s rabjává teszi, szóval, ha az ember kevesebb lesz, mint műve s ha ez a mű teher neki s sötét fal; az ember függvény lesz; dolgozik a kultúra mérhetetlen művén, míg kőszene s vasérce ki nem fogy; dolgozik, de a fölértett s a kimintázott s a megkovácsolt világból értékét nem veheti; hiszen ő ad annak értéket, az ő esze, szive, karja, keze. Ime, tehát nem a földolgozott világ (tudás, művészet, kultúra) ad nekem értéket, hanem annak az értéke belőlem s általam van: mennyivel inkább lesz az én értékem magamban!

b) Az evangélium rámutat a lélekre, mint végtelen értékre: Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri... mintha mondaná: mit ér az egész világ veletek szemben? Semmit. Óriási öntudatot nevel bennünk, melytől eltöpörödik a világ; keressétek az Istenországát; « et haec omnia » s a többi mind, az a bizonyos « s a többi », melyet megnevezni sem érdemes, hozzáadatik nektek. Az lesz a ti « ráadástok ». Óriási igényeket léptet föl bennünk: legyetek tökéletesek...

Ne féljetek, mert az Isten fölvilágosít s megsegít: sicut lucerna fulgoris illuminabit te... Nagy, kiegyenlíthetlen ellentéteket érvényesít: « Senki sem szolgálhat két úrnak »; mintha mondaná: vagy-vagy, de az egész lelket add oda, az egészet; morzsányit sem engedek belőle. — Kívánja, hogy erős, lendületes életet éljünk s össze ne zsugorodjunk; menjünk végig a világon isteni önérzettel: « considerate volucres coeli: nézzétek az égi madarakat... », szabadságot kívánok nektek. Liebe dich und dein Leben!

c) Ó édes, erős, boldogító érzés; érzése, öntudata a végtelen értéknek. Ez tőled van bennem, Jézusom. Te emelted föl fejemet, te koszorúztad meg. Te sürgettél s kérdezted: felelj, ki vagy te? s én dadogtam: ember vagyok. Te azt mondtad: nem eleget mondtál, mondj többet. S én azt mondtam: testvéred vagyok. S azzal sem érted be: többet kellett mondanom s mertem mondani: én isteni vagyok! Igen, igen, ezt nem tudták sem Rómában, sem Graeciában, sem Babylonban, ezt nem tudták sokan Európában! Keresnek, találgatnak; Prometheusokká, Oedipusokká, Caesárokká, Borgiákká lenni áhitoznak! De mit ér e fény a kínban s mit nyujt a szép Antigoné a vaknak s mily boldogság az, ha élvezni akarnók mások terméketlen könnyeit? Én ezt utálom; én krisztusi vagyok. Tudást is, művészetet is, kultúrát is szeretek, de Jézus szemeivel nézem ezt s szivével emelkedem rajtuk is mint lépcsőkön a teljesebb, istenibb léthez!

* * *

« *Mit használ..., ha lelkének kárát vallja.* » (Máté 16, 26.)

a) Lelkemet nem szabad elveszítenem, mert az a világnál többet érő, halhatatlan lény; az én magam vagyok. Én, ki öntudatomban öntudatára ébredek magamnak s világnak, erőnek, törvénynek, szükségességnek, szabadságnak s ezáltal a « minden » fölött állok. Én és « minden » — mondogatom magamban — én vagyok a

több, a « minden » pedig az csupa valami. Ez a világ csupa valami, töméntelen sokaság, egymásnak idegen, egymás mellett álló, futó, tolakodó sokadalom. Ez idegen más és mással szemben pedig vagyok *én*; *én* is lét és valóság vagyok, mint az a sok töméntelen apróság, de az én valóságom valóság szellemi kiadásban, átszellemült lét; egység vagyok, mely a sokadalmat összefoglalja, mely az idegen sok más és másban az időt s a tért észereveszi, de tér és idő fölé emelkedik, mint osztatlan egy a térben s mint halhatatlan ugyanaz az időben. Ime az erős, a fölényes lét és valóság... a lélek. Valósága, természete szerint átszellemült lét, a « más világ ». Funkciót látásnak, tudásnak, akaratnak nevezik, de a funkciók nem egyebek, mint funkciók; akármilyen gondolatláncokról legyen szó, *én*, a lelkem tartja s kovácsolja azokat; akármily erőnyilvánulások legyenek, a lelkem hordozza azokat. Nem gondolat a lélek, hanem ő gondolja a gondolatot; nem szemlélet a lélek hanem ő szemlél. A gondolatok váltakoznak, sorakoznak, aki pedig gondolja a gondolatokat, az *én* vagyok. Lélek; ó győzhetetlen lélek, hányan tagadtak! Bele akartak olvasztani a végtelenbe, bele akartak meríteni a gondolatfolyamba (Spinoza); azonosítani akartak magával a gondolattal s a gondolatok, érzések metszőpontjának mondtak (Mach), de az mind kevés. Örülök a titokzatos, mély valóságnak; a végtelenség és örökkévalóság e földi kiadásának; örülök; hálát adok neked Istenem, hogy ilyennek teremtettél, különbnek az egész világnál..., halhatatlannak. Öntudatosan, fölényesen, diadalmasan nézek a világra, melyben élek s mely fölé egyre kiemelkedni kényszerülök; más a fajsúlyom! Más ösztönök, más vonzalmak ébrednek bennem, a halhatatlanságnak, az örök életnek vágyai. Fölkeltem magamban többször az örömöt halhatatlanságomon s hálát adok érte Istennek. Ő az én napom, feléje fordulok. Ugyancsak őszinte tisztelettel tekintek minden egyes emberre; lelkem nagyrabecsülése tanít erre. Minél többre becsü-

löm lelkemet, annál nagyobb tisztelettel viseltetem az ember iránt s annál nagyobb gyülölettel minden iránt, mi az embert degradálja, az egyest úgy, mint a társadalmat (hitetlenség, pauperizmus, prostitució, háború, alkoholizmus stb.)

b) Látom a szükségszerű egymásutánt, — az egymásra következésnek, a hatások kiváltásának törvényét; bámulom az iszonyú gépezetet, azt a sok idegenszerű mást és mást, miket az erők valamiféle egységekbe foglalnak össze; e gépezettevékenységben van fizika, chemia tud róla; de ez a tevékenység inkább a dolgok közt, a sokadalom «közében» folyik le; átfut rajtuk. Míg ellenben van tevékenység, mely belőlem indul ki s bennem marad, mely a mozgáson, ingeren, feszülésen kívül öntudatomban mint tartalom jelentkezik, értelmi, érzelmi, akarati tartalom; — ez a szellem világa. Mélység s bensőség van benne, filozófus elmék, költői kedélyek mérik mélységeit s sejtetik magaslatait; óriási szellemi munka folyik e világban, mely a logikai alkotásokban, az egyéniségek típusaiban, a szabadság hatalmában, az erkölcsi szépségben nyilatkozik meg. Idevonatkozik minden, mi az embert emeli s benne erejének örvendező, hálás öntudatát ébreszti. Innen fakad az akarat ereje, mely az erkölcsi harcokat vívja; ez a létesítő, döntő, teremtő erő; ez az az erő, mely kiindul alkotásokra; újat kezd, mi csakis belőle való. Birok valamit — mondja öntudattal — s akarom s megteszem.

Ó, bár érteném, bár becsülném meg ezt a belső világot, életemet! Bár érezném át fölényét e *belső világnak* minden lét és minden kincs és vagyon fölött! Bár iparkodnám érvényesíteni e belső világ erőit; isteni öntudatra tenném szert. Igy pedig járok lefogva a külvilág társadalmi, jogi, gazdasági rekeszeiben s a középkori misztikus panaszára szolgálok rá: Was nützte es, ich wäre ein Kőnig und wüsste es nicht. Király vagy... tehetsz... akarj... alkoss... teremts! Akarhatsz, tehát tied lehet az Isten, az erény, a boldogság. Ó, mily nagy

hatalom az akarat, mily áldás a jó akarat. — A te akaratodban gyönyörködöm, Uram, «mint megannyi gazdagságban».

c) A mechanikus szükségességgel szemben látom érvényesülni akaratom erejét a szabadságban. Törvény, törvény, lépten-nyomon, az igazít el, az vezet mindenütt; de a törvény maga csak a szabadságban jut öntudatunkra. Senki sem ismeri a törvényt, csak aki szabad. A szabadságban sürgetjük, nyomósítjuk a törvény érvényét és teljesítését s a szabadságban adunk a tevékenységnek alakot a törvény útmutatása szerint. A szabadság a törvénynek átszellemülése. A szabad ember magából indul törvényt teljesíteni; kiemelkedik a mechanizmus vashálójából és napnál, holdnál, csillagoknál, tengeráramoknál, chemiai, fizikai történésnél mérhetetlenül tökéletesebben teljesíti a törvényt, mert ismeri, akarja, s végrehajtja azt *szabadon!* Ó tehetetlen dolgok, ti forgó, pergő, tóduló, lóduló tömegek; ti szenvedő alakjai a létnek; ti nem cselekesztek, ti csak lökéttek s az által löktök; a cselekvő az én vagyok; én, mikor szabadon akarok. Az Isten szabad tevékenységet akar tőlem, öntudatosan szabad szolgálatot, szabad hódolatot és szeretetet. Csak az tiszteli meg őt. Napnál, holdnál, tengeráramoknál igazabban szolgálja s tiszteli meg az Istent a szívnek öntudatos hódolata. Laudamus Te, benedicimus Te, adoramus Te! Fölséges, királyi, isteni lelkem, érezd át nemzetséged nemességét, te halhatatlan lény! Ez öntudatod legyen vigaszod, erőd s örömöd; ne tapadj a porhoz, a göröngyhöz, szárnyaid vannak, emelkedjél Jézusodhoz, Uradhoz; suttogd bizvást imáidban: a te véred vagyok!

* * *

«*És hat nap mulva maga mellé vevé Jézus Pétert, Jakabot és Jánost és fölvivé őket egy magas hegyre külön és színében elváltozék előttük és fénylék orcája, mint a nap, ruhái pedig fehérek lőnek, mint a hó. Felelvén pedig*

Péter, mondá Jézusnak: Uram, jó nekünk itt lennünk!» (Máté 17, 1—10.)

a) Lelkétől, imában áthevült lelkétől változott el szine «s midőn imádkozott, ábrázata más szinű lőn». (Luk, 9, 29.) Ez az istenegyesülésben boldogított lélek szineváltozása; a test és vér, a földi lét nehézsége és sötétsége lélekbe öltözik. Egyre azon dolgozunk, hogy több lélek áradjon ki a testre, az ösztönre, több lélek a munkára, társadalmi intézményekre. A léleknek testet, ösztönt természetfölötti szépségbe s fénybe öltöztető munkáját imának hívjuk; imáinkban dolgozunk azon, hogy átformálódjunk s tisztábbak, nemesebbek, lelkiebbek legyünk. Az erkölcsi erőkifejtés első lépése a szineváltozás felé az alázatos, meleg, erős ima!

b) Mikor e meleg áramlat a lélekben megindul s felsőbb, édes világosság szürönközik életünkbe, akkor Péterrel kiáltjuk: Uram, jó nekünk itt lennünk; itt a lelki emelkedettség magas hegyén, itt az isteni fölvilágosítások régiójában, itt az imádság fényes felhőjében, itt a világtól messze s közel az Istenhez! jó, jó nekünk itt lenni s használjuk is föl a vigaszok e tavaszi virágfakadását, de tartsuk szem előtt, hogy a hegyről le kell jönnünk a poros, lapos világba. Jöjjünk úgy le, mint kiknek fényes a lelkük s telítve van lelkük a magaslatok fűszeres levegőjével.

c) S a másik szineváltozás? *«és maga mellé vévén Pétert és Zebedeus két fiát, kezde bánkódni és szomorkodni s orcájára borula imádkozván: Atyám, ha lehetséges, muljék el e pohár tőlem; és méne tanítványaihoz és alva találá őket».* (Máté 26, 36.) Itt a vérrel verejtékező «facies»; ez a szomorú lélek kiáradása a testre; a vigasztalanság és elsötétülés állapota. A földi ember irtózik tőle s alszik; boldog, ha magát felejti. Krisztus itt is imádkozik, küzd s az Isten szent akaratán megnyugszik. Te akarod, Uram, kezedből veszem e kelyhet; ha vigaszt nem is érzek, mindegy; öntudatomba zárom a dicsőség biztosítékát, hogy a vigasztalanságban

teljesített isteni akarat az örök életnek s minden kegyelemnek magva.

* * *

«*Uram jó nekünk itt lennünk.*» (Máté 17,4.)

a) Jézus imádkozik s színében elváltozva dicsőségbe öltözik. Mit jelent ez? Rendesen arra utalunk, hogy Krisztus a Golgotán át jutott az Olajfákhegyére, honnan az égbe szállt; de nem figyelünk arra, hogy a Golgotára is a Táboron át jutott. Harcát győzelmesen azért tudta megvívni, mert lelkében átszellemült a rossz, a kin s a szenvedés. Fényben állt s élt lelke, azért tudta legyőzni a sötétséget. A Táboron mutatta be lelkének fölemelkedését, «ascensus in Deum»; *szellemi munkára* tanítja az embert, mellyel világ, idő, nyomor, mulandóság s a gyöngeség fölé emelkedik; *munkára*, mellyel fölszabadítja szivét, hogy ne tapadjon a göröngyhöz; *munkára*, mellyel ruganyosnak őrzi meg lelkét reakcióban a rossz ellen; bánatban is életvidoran és erősen; *munkára*, mellyel törekvésben, vágyban, küzdelemben elnyujthatja s kifeszítheti. Ez a *munka* az imádság. Igy kell imádkozni: lélekben fölemelkedni s dicsérni, áldani s kérni, megkövetni az Urat. Mint a sas napfénnyel, úgy töltekezzünk isteni gondolatokkal és lelkesüléssel. A emelkedés a zsoltár, a lendület a himnusz. Megbeszéljük az Úrral ügyeinket, kérdezzük és várjuk feleletét: « loquere Domine ».

b) S elváltozott színében, mialatt imádkozott; felöltözködött fénybe s tűzbe s érezte az Isten örömeinek s vigaszainak ünnepét. Isteni gondolatok s érzések által elváltozunk; «species altera», más, különb emberekké leszünk. A bizalmatlan, csüggedő, félénk, földies emberből isteni ember válik. Ereje lesz a gyengének s lelke a csüggedőnek. Lélekkel legyőzi a testet s világot, a rosszat s a kisértést. Csak az a nyomorúság győz, mellyel szemben lelket nem állítunk; a szellemmel áthatott szenvedés nem csunya s nem gyilkol; annál pusz-

títóbb a szellemtelen. Az a szív, mely egyre vágyik a jobb után s töri magában a rosszat, tényleg a Tábor lejtőjén jár s az Isten vonzalmait élvezi. «Mutaberis in virum alienum»; elváltozol — biztatja az olvat a lélek — elváltozol más emberré. A vágy elnyujtja, a szeretet megolvasztja, a fegyelem pedig új formába önti a lelket. Azért tehát dolgozzunk lelkünk hangolásán, ébresszük föl a megfelelő érzelmeket. Ne várjunk, míg az ár elsodor; ereszkedjünk mi magunk a mélybe. Használjuk a röpimákat; ébresszük vágyainkat, fohászainkat a Szentírás szavaival!

* * *

«És tanítványaihoz jövén, nagy sereget láta körülök és az írástudókat velök vetekedve. És az egész nép, amint meglátta Jézust, elálmélkodék és megfélemlének és eléje futván, köszönték őt.» (Márk 9, 13.)

a) Fönt a hegyen Jézus a lélek erejében színében elváltozik, édességgel, földfelejtéssel tölti el három tanítványát, azalatt lent a gyönge hit disputál. S kérdi Jézus: «Miről vetekedtek egymás közt? És felelvén egy a seregből, mondá: Mester, hozzád hoztam fiamat, kiben néma lélek vagyon... és mondottam tanítványaidnak, hogy űzzék ki azt, de nem tehették». Pedig úgy-e, a te erődnek kellene tanítványaidban lennie; az nincs s ahelyett van vetekedés. Nem sokat vetekedni, de Krisztus szellemével a világba állni; emlékét egyéniségünkkel s nem szavainkkal fölidézni. Mily vonzó az a Krisztus! a nép otthagyja a disputát; mély tisztelettel néz rá s eléje fut s köszönti. Ime Jézus nyomaiban a lélek ereje!

b) A beteg fiú atyja kéri: *«ha valamit tehetsz, segíts minket, könyörülvén rajtunk. Jézus pedig mondá neki: ha hihetsz, minden lehetséges a hivőnek»*. Akár kiséri csoda, akár a türelem útjaira utasít az Úr, a hit őserő. Általa emelkedem ki a világ mechanizmusából; tudom, hogy Isten van bennem s hogy az erkölcsi rendben nem hagy kisérteni erőimen felül. Bizalommal s bátorsággal

telek el s az élet küzdelmeiben a türelem kötelékeit el nem szakítom. Ez az erő majd kisugárzik környezetemre is s elváltoztatom vele az « én világomat ». Ne utaljatok egyre csak a körülményekre s a környezetre s azoknak nehézségeire, hanem érvényesítsétek erősen a lelket, a «ti világotokat», higyjetek s bizzatok; van abban fény s meleg; erő árad majd ki belőletek.

c) A társadalomban is «*minden lehetséges a hivőnek.*» Higyjétek erősen, hogy a rossz nem győzhet s hogy az Isten országa tért foglal nemcsak bent, hanem kint is. Igaz, hogy sok harcba kerül s az érdekütközés keserűséggel jár. Minden korban más-más egyensúlyt kell a gazdasági viszonyokba teremteni, de tartsuk szem előtt a célt, mely szerint az egész világ arra való, hogy több jó ember, a több-ember alakuljon ki. Ne nézzetek sötéten a világba, az osztályharcra. Látjátok, hogy mindezzel többre megyünk, a munkásosztály állapota, életmódja emelkedik; méltányosabb közérzés száll meg, élénkebb a szeretet, könyörület, irgalom. A bizalmatlanságnak s a kétségbeesésnek nincs helye az Isten országáról szóló evangéliumban. Dolgozzunk a jobb világon, a jobb emberen, a több-emberen. Ne haragudjunk a népre. «Minden lehetséges a hivőnek.»

d) Hogyan szolgáljuk e nagy célt? A kérdésben megvan a feletet: *szolgálattal.* Nem általános frázisokkal népről és hazáról; nem szentimentális humanizmussal, hanem hittel, mely mögött a hódoló, odaadó, szolgáló szeretet áll. Állítsunk be etikát az üzletbe, a gazdaságba, hogy ne legyünk önzők, igazságtalanok, zsarolók; könnyítsük az ember munkáját, neveljük a tisztességet, hűséget, megbizhatóságot. Ezeket nem lehet megfizetni s ezeket keressük mi is, hiszen minden állásnál az erkölcsi tulajdonság után kérdezősködünk elsősorban: derék, jó, megbizható ember-e? Tehát minél több erkölcsöt a világba, vagyis minél több jó, korrekt, erős, tisztességes akaratot.

* * *

«*Jézus megfenyegeté a tisztátlan lelket, mondván: siket és néma lélek, én parancsolom neked, menj ki belőle... s kiméne belőle.*» (Márk 9, 24.)

a) Fönt a Táboron a dicsőséges Krisztus a lélek ünnepét üli, mely a földre mennyországot varázsolt s lehozza közénk a szenteket, Mózest, Illést; lent pedig a lelki erőtlenség s a testi nyomorúság gyötri az embereket; a lélek megfúl, a szellem elborul. Érezzük mindkettőt. A kontraszt óriási. De ki segítsen a mélységekben küzködő világon? Az apostolok ott állnak, de vállat vonnak, nem birnak a nyomorúsággal, pedig Jézus tanítványai. — Igy vagyunk mi is; szemben állunk sötét hatalmakkal; Jézus tanítványai is volnánk s nem birunk velük; megalázódunk és tűrünk. — Azután jön Jézus parancsszava: «Siket és néma lélek, én parancsolom neked, menj ki belőle» s győzünk általa. Legyünk arról mindig meggyőződve, hogy sokat el is kell tűrni, nem változtathatunk rajta; de azért a jóról nem mondunk le s ez alázatunkban is mienk az Isten.

b) «*Midőn aztán bement a házba, tanítványai kérdék őt titkon: Miért nem űzhettük mi ki azt? És mondá nekik: Ez a faj semmi által ki nem mehet, hanem csak imádság és bőjtölés által.*» Rozsdás a kard, nem alkalmas győzelmes harcokra; gyönge a lélek, azért nem tudja az Isten erejét kellőleg érvényesíteni a világban. Kettő kell: imádság Istennel szemben, hogy töltekezzem vele, és önmegtagadás, bőjt, hogy tudjak kivetkőzni magamból s a világból. Ez uton jártak azok, kik a lelkiekben nagyot tettek; az ellenkezőn azok, kik az istenit kompromittálták a földön. Avasson föl minket a lélek imáiban és bőjtben az Isten harcaira.

c) Sok jó, buzgó pap kell. A mi korunk sok szivet von el Istentől s anyagba fojtja a lelket. Imádkozzunk s bőjtöljünk, a kántorbőjtben elsősorban, jó papokért. Szenvedjünk ezért. Szent István vértanú kiesdette a világ számára szent Pált, szent Alfonz Rodriguez szent

Péter Clavert. Miért nincs több szent papunk? Az Úr erre azt felelte valakinek: «Mert nem kéritek eléggé.»

* * *

«*Azon órában a tanítványok Jézushoz járulának, mondván: Kit tartasz nagyobbnak mennyeknek országában? És magához híván Jézus egy kisdedet, közéjük állítá s megölelvén őt, mondá: Ha meg nem tértek s nem lesztek, mint a kisdedek, nem mentek be mennyeknek országába.*» (Máté 18, 1. Márk 9, 35.)

a) Emberek, tele vagytok köddel, képzelődéssel, érzékenykedéssel s igazság és szolid erény kevés van bennetek. Szubjektiv korlátoltságtok torzulássá s hiúságtok betegséggé lesz. Önszereteteket ne érintse senki, mert különben fölhagytok a legszentebb érdekek szolgálatával. Ha megkritizálják jó törekvéseiteket, el birjátok felejteni az Istent, mert magatokat keresitek. — Tele vagytok továbbá sötétséggel, iszappal, földdel, az enyészet szaga van ruháitokon s a kripták szomorúsága lényeteken; ti az archaelógiának dolgoztok. — Ezzel szemben Jézus tisztult, nagylelkű, fölényes lelket akar, mely kimosta magából az iszapot s fölötte áll a kicsinyes szubjektivizmusnak; áttetsző, szép, erős, szabad lelkeket akar. — Küzdök az érzékenykedés s a hiúság sokféle rejtett alakja ellen, mely mint ellenszenv s elidegenedés jelentkezik bennem. Pro libertate!

b) «*Aki tehát megalázza magát, mint e kisded... s aki befogad egy ilyen kisdedet, engem fogad be. Aki pedig megbotránkoztat egyet, jobb annak, hogy malomkő köttessék nyakára s a tenger mélységébe merittessék.*» Jézus látja a gyermek szép lelkét, a tisztaságot, melyben Isten lakik, az áttetszőséget, azt a «limpidezzát», melyet köd, pára, bűz még nem homályosít el... nincs rajta a törésföld nehéz párája, a gond s a munka rabszolgai miliője. S megöleli, panegiristája lesz s azonosítja magát vele. Mennyire szereti a lelkeket! Ugyanakkor azonban látván e mennyországok rombadülését, rémületének s rettenetes haragjának ad kifejezést: Jaj annak, ki egy

tiszta lelket elront; jaj annak a szörnynek, mely a lélek vérét húzza le az istenfeledés mélységeibe! A lélek kincs, én is az vagyok, de ha lelket mérgezek, söprédék s utálat tárgya vagyok. Hogy nézzek Jézus szemeibe? elbirom-e azt az ellentmondást, mely az ő lélekszeretete s az én lélekrontásom közt van, ha igazán tudok lelki kárt okozni. Ó, ő a nap s én a sötét örvényben malomkő alatt rothadó hulla volnék. Sohase legyek valaki eldurvulásának, hanyatlásának, hitetlenségének, torzulásának oka. Soha, soha! Mily inditóok ez is, hogy tartsam magam, — hogy szálka senki szemében ne legyek, — hogy viseletem ne hűtse le senkinek buzgalmát, szeretetét.

c) «*Jaj a világnak a botrányok miatt. Szükség ugyan, hogy botrányok jöjjenek... Ha pedig kezed vagy lábad megbotránoztat téged, vágd el azt... És ha szemed megbotránkoztat téged, vájd ki azt.*» Jézus lelke fájdalmas feljajdulása; nehéz a szive arra a világra, mely a lelket s az örök életet kioltja; — nehéz arra a szemfödőre, mely az eget elborítja; — nehéz arra a fekete, szomorú zenére, mely a lelkeket a test s a föld szeretetében szomorúakká teszi. Igaz, hogy ez a hatalom érvényesülni fog, de mégis csak végzetes a sors úttörőjének, fullajtárjának, igavonójának lenni. — Jézus más nemzedéket nevel e szomorú szükséggel szemben; nemzedéket, melynél a lélek nem eladó semmiért. Mit ér a fürge láb, ha a pokolba táncol; — mit a szép szem, ha világosságomat kioltja? Ellenben mily nemes s egyedül okos s nagystílű temperamentum, mely a legszebbért, az örök szépségért s szerelemért táncot, ölelést, gyujtó szemet, amennyiben az az erény ellen van, nélkülözni tud, ép azért, mert nagyon, mert hevesen szeret. Igy akarok szeretni! Ez érzékkel kezelem mások lelkét. Nem mondom: hiába, minden az ördögé, — hanem úgy teszek, mint aki mindent ki akar vonni az ördög hatalma alól.

* * *

«*Ha nem lesztek olyanok, mint a kisdedek, nem mentek be mennyeknek országába.*» (Máté 18, 3.)

a) Kétféle naivitás van: az *érzület* s az *ismeret* naivitása. Az ismeret naivitása nem erény s nem előny s minden igyekezetünkkel azon vagyunk, hogy minél teljesebb s gazdagabb s igazabb ismeretben fölülemelkedjünk a gyermekkor tudatlanságán. Szent Pál szerint: «Mig gyermek valék, úgy szóltam, mint gyermek, úgy értettem, mint gyermek...; mikor pedig emberkorba jutottam, felhagytam azokkal, mik gyermeknek valók.» (I. Kor. 3, 11.) De a naiv lelkületet, azt az egyszerű, igénytelen, egyenes, őszinte érzületet, ápolnunk kell, erre tanít Krisztus, mikor pl. tanítványainak lábait mossa. Nem úgy kell gyermekeknek lennünk, hogy az ismeret alacsony fokán álljunk, hanem hogy a legragyogóbb ismeretben is készséges hódolattal viseltessünk az Úr s az Ő szent akarata iránt.

b) A gyermeki érzület továbbá az élet ártatlansága s a szolgálatkész szeretet igénytelensége. Ismét mondja szent Pál: «Atyámfiai, ne legyetek gyermekek értelemre nézve: a *gonoszságra nézve* lehettek ugyan kisdedek; de az értelemre nézve tökéletesek legyetek.» (I. Kor. 14, 20.) Az Úr Jézus épen azt akarja, hogy minket a lelki életnek egyre magasabb fokára emeljen s minket szellemben szabad lelkekké neveljen. Szomjazom az örök szeretetet s a szép szabadság szellemét; tiszta, tisztult akarok lenni.

c) A gyermeki érzület egyszersmind bizalom. Gyermekszemmel nézek Isten s jövőm s örök célom szent homályába. Sötét szobákon szaladok végig Atyám karjaiba... beszaladok mint a templomtéren játszó gyermek a templomba egész az oltárlépcsőig és ott elbeszélgetek Jézusommal s csókot hintek feléje. A sötétség nem nyeli el a gyermeklélek bizalmának sugarát.

* * *

«*Ha nem lesztek olyanok, mint a kisdedek, nem mentek be a mennyek országába*», vagyis ha nem lesz

bizó, bennem megnyugvó, hozzám ragaszkodó s bennem örömét lelő lelketek, nem találjátok föl boldogságtokat!

a) Erre nevel minket minden az egyházban: Jézus biztosít, hogy velünk van s el nem felejt s e felejthetetlen igéretnek szent titkában, az Oltáriszentségben egyre magához vonzza szivünket; áhitatunk közvetlenül vele szembe helyez minket. Azután az anyai lélek s a szépség bája környez ott s a szent Szűz szemei pihennek rajtunk, melyeket annyiszor emlegettünk: «illos tuos misericordes oculos». Fásult, sötét, rideg nem lehet lelkünk; a bizalom imáinkban, a gyengédség művészetünkben, az érzés énekeinkben elárulja a gyermek lelkét, hangját, tekintetét... Ó jó nekünk itt... itt a szülői házban... Isten otthonában.

b) Gyermekek vagyunk, de nem lágy, síró babák, hanem pásztorfiúk, kiknek kard, dárda nem kell, de parittyájuk van s öt éles kövük: Jézus neve s végtelen bizalmuk, hogy legyőzik az ellent: a bűnt, szenvedélyt, ármányt, gyűlöletet, szegénységet, betegséget s a halált. Az ember görnyed e hatalmak alatt. Összekerül sokszor a diadalmas rosszal s szinte elmegy a kedve; tapasztalja a világban az alávalóságig sülyedő önfeledettséget s nemtelenséget; a gyötrő félreértést, az olthatatlan gyűlöletet, a gondot, a betegségek s a halál ijesztő árnyékait. Látja, mint hervad az élet s elhervadna akkor is, ha minden mező elysium, minden sziget a senki-szigete volna. S mégis, mégis tudja, hogy nem a rossz győz, hanem a jó; — hogy a lélek győz a hervadó test fölött s az élet a fölhantolt sirok fölött él; — tudja, hogy a lélek legyőz mindent, tömlöcöt, kínt, halált, szolgaságot, gyűlöletet...; hogy győz, mint ahogy győzött a szent Szűzben, Pálban, Ferencben, Ágnesben, Perpétuában, Katalinban, hogy győz, ha rendületlenül hisz s szeretve, remélve átkarolja az édes Jézust. Ó Isten gyermekei, ti Isten csodái, gyermekszemetek égbe tud nézni s el nem borul, — gyermekarcotok a halál leheletében is mosolyog, gyermekkezetek parittyát forgat s Góliáthokat üt

le... Venerande puer, fortitudo Dei: Tiszteletreméltó gyermek, Isten ereje.

c) Az ilyen lélek örömöt talál. Az öröm a győzelemből való. Gaudete in Domino semper... Exultent et laetentur in te...! Isten akarja, hogy örömmel szolgáljunk neki: Jubilate Deo; servite Domino in laetitia s érezzétek át, hogy «melior est dies una in atriis tuis super milia»; jobb nálad egy nap, mint másutt egész élet. Ne legyetek zsémbes, kedvetlen, gyanakvó lelkek. Elront az mindent: kedvet, hitet, művészetet, életet; elsötétíti a szemet, a szót, a tekintetet. Isten nem dicsőíti. A kedvetlen, örömtelen léleknek nincs kitartása, mert nincs ereje: «a sziv bánata leveri a lelket». Kedvetlen embernek szive, keze, lába, karja ólomból van s lelke a szenvedéseknek melegágya. Szent Ferenc örömből énekelte azt, hogy «tanto e il ben, chio aspetto, che ogni pen mi par diletto». Tehát foglaljuk le a «boldog életet» Istenhez való ragaszkodásban s készséges szolgálatban.

* * *

«*Vigyázzatok, hogy meg ne vessetek egyet e kisdedek közül, mert mondom nektek, hogy ezek angyalai menynyekben mindenkor látják Atyám orcáját, ki mennyekben vagyon!*» (Máté 8, 10.)

a) Nem vagyok magányos és elhagyott; jár velem az Isten angyala. «Angeli eorum», az én angyalom. Szeretnék beszélni vele, szemébe nézni, szivére borulni, de csak lélekben közelíthetem meg, mert egy «más világ» ő mellettem, melynek csak fuvalmát érzem, mint Columbus a sassafrass illatát az óceánon. Hiszem, hogy van védangyalom, mert van szellemi világ, melyet nem tagadhatok. A hal ne mondja: nincs élet a vizen kívül; az állat ne mondja: nincs a levegőn kívül. Van élet levegőn nagyvilágon, aetheren fölül «in lumine tuo»; van láthatatlan, szellemi világ, ahhoz szem kell, az értelem, a lélek

szeme. Hiszem s örülök neki. Nem karolhatom, nem ölelhetem át, de értem s szeretem.

b) Hogyan közeledjem hozzá?

Tisztelettel s szeretettel. Tisztelem, mint nagy, fölséges szellemet. Tudom, hogy benne a szellem ereje fölszabadult az érzékek gyámságából s ragyog s villámlik, mialatt a mi értelmünk, legyen bár Leibnitzé vagy Kanté, fogoly, rab, a fogalomnak léceiből építi föl házát, analógiákban tákolja össze hidait, melyekkel át akar hidalni sötét, fölkutathatlan mélységeket. Ellenben a szellemek értelme intuitív, tudásuk ragyogó napvilág. A te bölcseséged, király, mint az angyal bölcsesége; mondják Dávidnak. S ez a bölcseség fölfelé húz és ragad, föl, nem le. Nincsenek lábaihoz láncolva a kaján, fondorkodó aláváló indulatok koloncai. Szerető bölcseség! Istennel egyesült, kegyelemmel telt lelkek azok. Ily tiszta, világból s tévelyből szinesedő, fölényes szellem áll mellettem, jár velem! Hogy kell őt tisztelnem, megbecsülnöm, érte lelkesülnöm; magamat társaságára méltóvá tennem. Angyali közelség... hatalmas motívum minden jóra!

Azután lelkes szeretettel kell iránta viseltetnem: hiszen erős, bátor, hadseregek élén győzelmet hozó szellemek, mint a macchabeusi harcokban; jótékony, irgalmas, kegyelmes szellemek, a «béke, a vigasz, az irgalom angyalai». Szépek; fölségesek. A lét hierarchiájában közvetítik az Isten kegyelmeit; vezetnek, őriznek, biztatnak minket. «Elküldöm előtted angyalomat»; szeresd, bizzál benne, mondja az Úr. Clemens Brentano szép költeményt írt Louise Henselről «Der Engel der Wüste» cimen; ez az angyali lélek vezette őt vissza a hithez; pusztából ki az élet forrásaihoz. Nem járok pusztában, ha angyalok szavára hallgatok, ha szeretettel kérdezem: mit akarsz tőlem, győzelmes, fölséges, hősies szellem? úgy-e azt, hogy ne csüggedjek, ne tétovázzak, ne féljek, hanem szeressek s bizzam s hívjam segítségül Istenünk nevét s kegyelmét.

* * *

« *Hasonló a mennyek országa egy király-emberhez, ki számot akart vetni szolgáival. És mikor elkezdte a számvetést, eléje viteték egy, ki neki tizezer talentummal tartozik vala.*» (Máté 18, 23.)

a) Mindenki adósa az életet s üdvöt adó Istennek, adósa rogyásig. Tőle veszünk minden jót; a teremtésben épúgy, mint a megváltásban s mindennel vissza tudunk élni. Vétkezünk. Visszaélünk Krisztus igéjével, vérével, kegyelmével, kinceseivel; óriási kontrasztot állítunk önmagunkban az erény s az egyén közé; konfliktusokat élünk át, melyektől szivünk vérzik; harcokban nyögünk, melyekben elernyedünk. — Felém jön az a számvető Fölség, ki úgy remekelt a teremtésben; a lét öröme és telje, az erő és tökély végtelen «jubilus»-a. Felém jön s számot kér! Ó mivé lett bennem az erő és élet! Mivé a kegyelem és szépség! 10.000 talentum adóssága van a földhöz tapadt, elnyomorodott páriának! Érdem, jog, képesség, cselekvő, érvényesülő erő nélkül vonaglik; itt csak « indulgentiá »-nak, « remissio »-nak, bűn- és büntetésbocsánatnak van helye. Ha elengedi a Fölséges, jó; ha el nem engedi, én le nem robotolhatom. Azért kérem az Urat: «bocsáss meg, engedd el»; azért imádkozom s vezeklek, mikor gyónom; azért rimánkodom: «engedd el, Uram, büntetésemet»; e járatban vagyok, mikor búcsút kívánok elnyerni.

b) «*Leborulván pedig az a szolga, kéré őt, mondván: Légy béketűréssel hozzám s mindent megfizetek neked.*» Ez az én pózom a végtelen Úrral szemben; minden gyónásom, áhitatomnak öntudatosabb percei, Istenhez való közeledésem, kivált halálom órája e pózba paranesol! Leborulok s az örök élet vágyával s az örök Fölséget imádó s szépségét átkaroló lelkem bensőségével kérem, hogy tegyen, tegyen, mert csak ő tehet; én már nem tehetek egyebet, mint kérek, bánok s remélek; de ezt lelkem elszántságával s rendületlen bizalmával teszem. Isten engem úgy segéljen! Mily nagy erők a megalázódás, a bizalom, bánat s remény!

c) « *Könyörülvén tehát az Úr azon a szolgán, elbocsátá őt s az adósságot elengedé neki.*» A bűnbánat alázatát a fölmagasztalás, a leborulást az édes ölelés, az üdvösség gondjának sötét töprengését a könyörülő szeretet csókja váltja föl. A pokol kilátásaiban megjelenik a töviskoszorús Jézus. Fölemel s biztat: gyere felém — mondja — ne kételkedjél; kitörlöm lelkedből a kételyt; eloszlatom az aggály árnyékát homlokodról; gyere, gyere; kegyelmemet állítom a bűn helyébe, erőm fölváltja tehetetlenségedet, szeretetem minden aposztaziádat. Jöjj, én bocsátok meg neked! Ismerem romlásodat! Pesszimista lettél, mikor magadat s a világot rögzítetted. Filozófiád is hirdeti, hogy komisz az ember; tudományod állítja, hogy az állatiasság jeleit viseli; én is mérhetetlen adósságot látok rajtad. Cselekvésed ellenkezik az erkölcsi törvénnyel; elszakadtál a szent Istentől s morális existenciád kérdésessé lett; de én megbocsátok neked! Ime az Isten új teremtése az erkölcsi rendben! Ime a kegyelmes hatalom!

d) De ez nem hat reánk varázs- s igézetképen; hanem mély hullámzásba hozza a lelket. Lélek erjed s forr itt. Jön feléje az üdv s a lélek megragadja azt görcsösen. Megcsapja az erkölcsi világ magaslatainak, az éledésnek lehellete; kibontakozik az erkölcsi tisztaság szépsége s kelleme s két érzelem hatja át: átérzi önmaga nyomorúságát s ugyancsak az Isten segítő s mentő hatalmát; Isten jön s éltet s én éledek. Ó ne kételkedjünk benne, ne kételkedjünk irgalmában sem; megsértenők! Rendületlen bizalmunk erőt önt majd belénk s fokozza bensőségünket s szenvedéllyé éleszti ragaszkodásunkat.

e) E bűnbocsátó kegyelem szives fogadása teljesen elváltoztatja az életet; a választófal Isten s ember közt ledől s isteni erők áradnak belénk. Krisztus erejében, uralmában s dicsőségében lesz részünk. «Es fliesst aus dem Glauben die Liebe und die Freude im Herrn und aus der Liebe ein froher, freier Geist.» Fölszabadulunk

kishitűségünk s bizalmatlanságunk elfogódottságából s bátran megyünk előre. Krisztus odaadta magát s kegyelmét nekem; megkönnyebbültem s erős lettem. Teszek bátran s dolgozom tovább a krisztusi műivön magamban s másokban.

* * *

«*Kimenvén pedig az a szolga, találá egyet szolgatársai közül, ki száz pénzzel tartozik vala neki és megfogván, fojtogatá őt, mondván: Fizesd meg, amivel tartozol. És leborulván szolgatársa, kéré őt, mondván: Légy béketűréssel hozzám s mindent megfizetek neked. Amaz pedig nem akara, hanem tömlöcbe veté őt.*» (Máté 18, 28.)

a) Kimenvén pedig a szolga szolgatársai közé, a nagy, Fölséges Úrnak magaslatairól leszállván az alacsony érzések régiójába, hol szolga-, kufárlelkek gyötrik egymást, kegyetlen lett s megfeledkezett az irgalomról. Ime a szolgalélek nyomai a sárban! Jézus lelke a legnagyobb hivatás fölségével, az isteni érzések áldásával jön felénk. Lelkében szenvedéllyé fejlett az örök halál veszedelmének aggodalma s az örök élet közlésének vágya: Jön átkot eloszlatni, poklot zárni, végtelen adósságot elengedni; jön az élet legsötétebb gondját eloszlatni; jön erővel s hatalommal; győzi. Lélekkiáradással, pünkösdi tűzzel szemében, karácsonyéj mézével ajkán, a megtestesülés áhitatával szivében jön felénk; könnyeket, irgalmat, könyörületet, tisztaságot, erőt, halhatatlanságot hozott s a szolgaember mindezt felejti s 100 pénzért fojtogat, keserít, üldöz, öl... s pokolba jut! Az az istengyermek, ez a szolgatipus!

b) «*Látván pedig szolgatársai a történteket, igen megszomorodának...*» A szolgatársak, kiket a kegyetlen önzés el nem állatiasított, szomorkodnak; a világ az ő kínjuk, az az alacsony, mellén kúszó, földet érő kigyóvilág. Ők tesznek ellene, dolgoznak, küzdenek és sírnak, de nem szabad elernyedniök s nem szabad a sasok

magaslatairól a kigyók csapásaira térniök. Menjenek csak bizvást Krisztus után, még ha könnyes szemmel is. Menjenek s érvényesítsék tőlük telhetően a szeretet harmonizáló erejét; foglalják énekekbe, himnuszokba az élet diszharmóniáit; sugározzák ki lelküket; a lélek sugarai az igazság, jóság, szentség, szépség, erő, öröm, élet. Tegyék széppé a világot; rongyokba, vityillókba hozzák magukkal a tündérmeséket elhalaványító krisztusi világosságot; árasszanak ki tájékra, mezőre, szérüre redves kerti palánkokra, liceumbokrokra poézist; járjon velük utcákon, folyosókon, szalonokban, kapuk alatt, pince- és padláslakásokban az élet lelkesülése s azért, mert szomorkodniok kell, ne felejtsék, hogy ők voltakép a lét s az élet ittas élvezői. Ez nem filozófia, hanem kereszténység.

c) «*Akkor, cléhiván őt ura, mondá neki: Álnok szolga, minden adósságot elengedtem neked, mivelhogy kértél engem; vajjon nem kellett volna-e neked is könyörülnöd szolgatársadon, mint én könyörültem rajtad.*» Ó, ki birja el e vádat s még inkább a szolgaérzés sírkövét! Mit adott s mit bocsátott meg nekünk az Úr! Hogy ég a lelkemen Krisztus vére, mellyel bűneimet eltörülte; hogy járja át szivemet «kétélű kardnál élesebb» igéje; mily kincsek kallódtak el kezeim közt, mintha homokszemek lettek volna; sőt tán még lelkek örök veszte is reám borítja árnyékát s ime «minden adósságot elengedtem neked» s te álnok, sötét, hideg öntudat ráveszed a lelkedet, hogy másnak meg nem bocsátsz s kegyetlenkedel vele? Emberek, ez alávalóság nyomai a pokol csapása! Azért szeressetek, irgalmazzatok, mint ahogy én szeretek s könyörülök; ne legyen nehéz kőszivetek, hanem bocsássatok meg sérelmet és kislelkűséget!

* * *

«*Ezek után pedig rendele az Úr más hetvenkettőt is és elküldé őket kettőnkint maga előtt s mondá nekik: Az aratás nagyon sok, de a munkás kevés.*» (Luk. 10, 2.)

a) A mezők fehérlenek, az aratás nagy. Jézus végignéz lélekben a világon. Beletekint nyomorába bűneinek, szenvedélyeinek sötétségébe; élénken átérzi bajait; rokonérző, nagylelkű szívvel segíteni akar, azért arra utal, amire legnagyobb szükség van: kérjétek, hogy az Isten apostoli férfiakat küldjön; jelzi is, hogy milyeneket, erőszak és érdek nélküli, tisztalelkű embereket, kiknek a ragadozó, kegyetlen, önző világ temperamentumában nincsen részük; mezitlábú, békés embereket, kikből sugárzik a lélek; kiknek a világgal szemben csak egy tényük van, hogy vegye a békét, melyet ők adnak s adjon viszont kenyeret. — Jézus lelkéből való a kereszténység; terjesztésére, fönntartására szintén hasonlelkű, «congeniális» emberek kellenek. — Nézd e Krisztustipust; tekints kristályos mélyeibe; töltsön el téged is ez a lélek; ha ez van benned, akkor nézz bizalommal a nagy aratásra s suttogd magadban: Isten küld, lelke űz; megyek.

b) «*Kérjétek azért az aratás urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába.*» Kérjétek az ilyen munkásokat. A «congeniális» lelkek, a krisztusi rokonság nagy kegyelem, azt kérni kell. Az egyházban meglesz a jogszerinti apostoli utódlás; de a jog csak vasdrót, abból nem lesz koszorú; virág, erköles kell hozzá; a jog sziklaréteg, abból nem lesz szép világ; fenyves, erdő, moha, pázsit, rét kell hozzá; kérjétek hát. — Néha e géniuszból valami jelenik meg köztetek s máris elragad: gondolhatjátok, ha a tipus nem sötéten, nem egyoldalúan, nem tolsztoji passzivitásban, nem ibseni ködben, hanem az «emberfia» eredeti szépségében köszönt be hozzátok, mennyire hódítja meg majd sziveiteket. Szentjeink e tipus variációi. Kérjetek, kérjetek apostolokat, szenteket s necsak kérjetek, hanem neveljetek. Hátha gyermekeitek arcán, ha Krisztusnak nevelitek, kiverődik a krisztusi hasonlóság!

c) Munkások kellenek, kik új világot teremtenek; élénken perceptív s keményen munkás lélekre van szük-

ségünk. Munka kell; sziklákat kell fúrni, követ fejteni, aratni kell. Az apostoloknak nem hivatalban kell ülniök s várniok a tudakozódókat; ez egészen mellékes funkció. Tűzeső hull az apostoli férfiakra az apokalyptikus angyal füstölőjéből; nincs nyugalmuk; lelkük feszül, szemük lát, arcuk ég, szivük beszél; a szeretet tüze s a gondnak árnyéka jellemzi lelkületüket. Gyermekek, betegek, botrányosak, veszélyben forgók, bűnösök, jó lelkek, iskola, család, társadalom ezernyi szükséglete rajzik szemeik előtt; ők bíznak, imádkoznak, szenvednek, kitartanak.

* * *

«*És ime egy törvénytudó fölkele, kísértvén őt és mondván: Mester, mit cselekedjem, hogy birjam az örök életet? Ő pedig mondá neki: A törvényben mi vagyon írva? Amaz felelvén, mondá: Szeressed a te Uradat, Istenedet teljes szivedből és teljes lelkedből és minden erődből és minden elmédből, és felebarátodat, mint tenmagadat. És mondá neki: Igazán feleltél; ezt cselekedjed és élni fogsz.*» (Luk 10, 25.)

a) Szeressed az Istent, a te fölséges, végtelen, édes mindenedet; azt az örökkévaló, magát egyre jobban kinyilatkoztató nagy jót; «omne esse», a lét és élet dagadó óceánját; azt a meleg boldog örök-életet, kiből fakadnak lelkek és egyesülések, intuiciók és inspirációk s az extázisok örömei, mint rügyei a lelki tavasznak; kiből valók a szellemek viziói s a művészetek inspirációi, ki bűvöl lelket s ritmust s harmóniát önt ki a létre. Szeresd azt a legreálisabb szépséget, mely poézis és valóság; azt a produktív őserőt, mely gördít csillagot s rajzol világot s szivedbe szárnyaló, édes érzést önt. Szeresd őt, kiből való az anya öröme; őt, ki által születik gyermek s fakad virág; kiből való a boldogság énekének minden motívuma, ki tejet és mézet és bort csepegtet a szeretők, a költők, a próféták s a szamaritánok ajakára; — ki könnyeket fakaszt s a csendes örömök

pacsirtadalait inspirálja; -- ki a mély megindulás könynyeit keveri a fájdalomba s homállyal, sötétséggel is dolgozik a több, szebb élet kialakításán. Szeresd őt, Uradat, mindenedet, ki akart téged s azért vagy s ki akarja, hogy több, szebb, erősebb, teltebb, gazdagabb lélek légy; ki vonz téged s fölhúzza kegyelmének zsilipjeit s lelkedet folytonos, szebb, öntudatosabb élettavaszra neveli. Szeretni kell őt szívvel, erővel... s ugyan lehet-e őt szeretni érzés, megindulás, hevülés nélkül? Aki hevülve nem szereti, az még nem nézett bele arcába!

b) « *Szeressed Uradat...* » ez az első parancsolata, nem az, hogy higyj, remélj, félj, jutalmat várj; szeress, nem akárhogyan, hanem hevesen; vágyódjál, indulj rá. Ezekhez értesz s ugyan kire pazarolnád, ha nem reá? Első ez a parancsolat, mert a szeretet a legtökéletesebb, legerkölcsibb, legúribb, legnemesebb akarat és érzés; én határoztam el magam arra, hogy egész valómmal odaadom magamat neki; mi lehetne ennyire nekem s Neki való? Tiszta moralitás; szivet tölt. — *Első* azért is, mert az Isten, az élet s a tökéletesség lelke mindenek fölött ezt kívánja, mást nem becsül így; a szeretet primiciájára féltékeny. — *Első* azért is, mert a legédesebb; eleme az öröm. Lehet örömöm az engedelmességben, a tiszteletben, a dicséretben, melyet Istennek nyujtok, de a legédesebb öröm a szeretetben van! Ezzel lehet azután haladni, kitartani, küzdeni, áldozatot hozni; ezzel lehet lemondani; mindenre jó, mindent győz!

c) « *Amaz pedig igazolni akarván magát, mondá Jézusnak: De ki az én felebarátom? Felelvén pedig Jézus, mondá: Egy ember méne Jeruzsálemből Jerikóba és rablók közé juta, kik meg is fosztak őt és megsebesítvén, félholtan hagyák őt és elmenének. Történt pedig, hogy egy pap jött le azon az uton és látván őt, elméne mellette. Hasonlóképen egy levita is. Egy szamaritánus pedig arra utazván, könyörületre indula és hozzája menvén, beköté sebeit, olajat és bort töltvén azokba és fölte-*

vén őt barmára, a szállásra vivé és gondját viselé... E három közöl kiről véled, hogy felebarátja volt annak, ki a tolvajok közé jutott? Amaz pedig mondá: Aki irgalmasságot cselekedett vele. És mondá neki Jézus: Menj s te is hasonlóképen cselekedjél. » (Luk. 10, 29.) A szenvedő ember mellett elmennek először azok, kiknek részvéte szűkkörű s kik nem éreznek közösséget vele, mert idegenek. Papok, leviták tán a templomba sietnek, tán fontos közügyektől rá nem érnek; elég az hozzá, hogy az, aki az útszélen fekszik, nem az ő testvérük; el nem érzékenyülnek, meg nem indulnak látásán, szóval idegenek. De jön a szamaritán s « könyörületre indula » s szolgálatát fölajánlja; lélekkel jön feléje s kimutatja, hogy a sebesültet szivén hordozza. Ez az a « proximus ». Az igazi felebarát, aki barát s nemcsak ad, hanem tesz; aki szerető, segítő viszonyba helyezkedik a szenvedővel s lelkének erejét önti ki rá. « Nicht Almosen, sondern einen Freund. » Ez a szociális érzés a régi krisztusi caritas.

Nur was wir teilen, nimmer was wir geben;
Der Gabe ohne den Geber fehlt das Leben;
Nur wer in seiner Gabe selbst sich gern
Hingibt, speist sich, den Bettler und den Herrn.

* * *

Szeressed Uradat Istenedet! a) Minden elmédből; gondolkozzál róla, kutass mélyedj bele, szemléld. — Teljes lelkedből; kedélyed tud elmerülni, énekelni, alakítani; tud sugalmazni s élvezni; ezzel a teljes lélekkel fordulj felé. Teljes szivedből, mely dobog s vért lüktet s jótékony meleget s életerőt áraszt; így szeresd s minden erődből, az élet erőivel s szerveivel, szemmel, füllel, ajkkal, nyelvvel. — A szeretet legyen tehát inspirációja szivednek, lelkednek, elmédnek; ez legyen eleme életednek. — Enélkül a gondolat árnyék; sápadt, szintelen, erőtlen kiindulás, mely Istenhez el nem ér. Enélkül az « animá »-nak nincs értéke, nem lát, nem észlel,

nem reagál; s a szív is, bár dobog, de élete mint a mocsár hinárja s a vizenyős árkok gaza.

b) Szeress... bátran; ne félj, hogy tiszteletlen léssz. Némely Mária-szobor ellen az a kifogás, hogy a gyermek rá van öntve édesanyja keblére, hogy «bizalmas simulása lerontja a hieratikus jelenséget». Igen, elméletileg a «Dominus Deus»-szal szemben tiltakozunk az antropomorfizmus ellen, mely az Istent embernek nézi, de az érzésben Isten közelebb áll hozzánk, mint bármely ember. A bensőséges egyesülés, az Istennek s az emberinek egymásba olvadása, a tannak meleg életté kiváltása lesz mindig az evangéliumnak főcélja! Lelkem ráömlik az Úrrá; hogy Úr, attól meg nem dermedek; ráömlik Istenére; hogy Isten, attól meg nem merevülök! Szeretek, szeretek; a hieratikus merevség, a galanteria szétfoszlik előttem. A gyermek is ráomlik anyjára, még ha királyné is; furcsa volna, ha a királyságtól a szeretet lelohadna. Ó ezt értem; komolyba veszem érzéseimet, megkomolyodom szeretetemben; de a «Dominus Deus» nem ijeszt.

c) Szeresd az Urat; fölséges ő és magas, de nem rideg, hisz napsugaras. Mély ő és örvényes, de e mélységből élet lüktet, meleg vér fakad. Erős és viharos, de virágot tart kezében, illatot hint és énekel. Titokzatosan néma, de hangossá lesz a lélekben; zsoltárra, himnusra, glóriára megtanít; a de profundist is biztató akkordokkal zárja. Szeme fekete, mint az éj, de szép; az örök szeretet tüze villog e sötétségben. Arca le van fátyolozva, de a természet az ő tükre s minden őt szimbolizálja. Ő szül és nevel, örömöt és lendületet ad lelkünkre; ő jó és hű; mulandóságon, mint árkon át nyujtja felém kezét; ugrom feléje, mert ő emel. Küzdelmektől nem óv meg, de egyre azt suttogja: gyermekem vagy s ha sírsz, omolj keblemre s ott sírd ki magadat. Én Istenem, én Mindenem!

* * *

« Lőn pedig, mikor mentek, ő is betért egy faluba és egy Márta nevű asszony befogadá őt házába. S ennek egy Mária nevű nővére vala, ki az Úr lábainál ülvén, hallgatá az ő igéjét. » (Luk. 10, 38.)

a) A dolgos, a gyarkolati téren érvényesülő Márta fogadja házába Jézust s vele szemben sem tud mást tenni, mint dolgozni; sürög-forog, sok a dolga. Mária pedig most nem dolgozik, hanem leül az Úr lábaihoz s szívja magába a lelket! Dolgozott s dolgozni fog megint; de most imád, szeret, hevül, élvez; boldog. — Mártában megnyilatkozik az élet ferde egyoldalúsága, mely csak a munkát tiszteli, de a belsőt, a lélek föléledését, az öntudat mélységét, szépségét, üdeségét, a kedély tisztulását s fölüdülését elhanyagolja. Helytelen dolog: Márta is üljön le, mikor ott a mester; merüljön el lelkébe; dolgozni ráér majd azután. — Sem erő, sem tehetség, sem termelés, sem munka nem lehet az élet tartalma. Nem ezeken, hanem a törekvés irányán, a formán, melyet belső világom ölt, a következetességen, mellyel a szent, tökéletes elvekhez hű vagyok, múlik minden. — Tehát tartalom, öntudat, hűség, bensőség az élet első követelménye s azt nem szabad elhanyagolnia senkinek, hanem időt s erőt s érdeklődést kell rászentelnie.

b) *« Márta pedig szorgalmatoskodik vala a gyakori szolgálatban, ki megálla és mondá: Uram, nem gondolsz-e vele, hogy nővérem egyedül hagyott engem szolgálni? mondjad azért, hogy segítsen nekem. »* Ez a túlzott, egyoldalú munka az embert ingerültté, panaszkodóvá, elégedetlenné, igazságtalanná teszi. A munka iga s teher lesz, mely nyom s nem hivatás és kötelesség, mely boldogít. Le akarnók rázni magunkról ez igát s kaesal, irigy szemmel nézünk azokra, kik kevesebbet dolgoznak. — Manap a munka tényleg oly teher, mely az emberiséget rémségesen nyomja; kényszeriga lett belőle s mi szolgálunk neki. — Ne váljék a munkában formátlanná, keserűvé a lelkünk; vigyük beléje lelkünket,

nemes motívumainkat, a jóindulatot. Ez az olaj a csikorgó tengelyeken. Istenért, emberért, hivatásból dolgozzunk s ne panaszkodjunk, de egyszersmind működjünk közre, hogy az áldatlan állapot jobb társadalmi rendnek engedjen tért.

c) « *És felelvén, mondá az Úr: Márta, Márta, szorgalmatos vagy és sokban törődöl. Pedig egy a szükséges. Mária a legjobb részt választotta.* » Márta sokat teszesz, sokra gondolsz, de ne hanyagold el magadat s ne légy igazságtalan mások iránt. « Egy a szükséges », szükséges az Istennel egyesült s belőle táplálkozó lelkület. Isten legyen lelked, életed s törekvéseid középpontja s összes munkád s iparkodásod e középpont körül harmónikusan elhelyezkedett körvonal legyen; akkor lesz benned symmetria, harmónia, béke s boldogság. Akkor igazul be rajtad, hogy nem « több árut, hanem több boldogságot termelsz ». Egy a szükséges tehát, a tiszta, szép, nemes, Istent szerető lélek. Aki ezt választja, a legjobb részt választotta s ez az egyedül észszerű, következetes s erőteljes eljárás; aki a lelket s önmagát elhanyagolja, az a meghasonlást hordozza magában; sorsa az elsötétedés, elkeseredés s üresség. — De az nem annyit jelent, hogy elvonulni, remeteségekbe zárkózni; maradjunk pályánkon s ne veszítsük el az « egy szükségest » szemeink elől semmiféle dolgunkban.

* * *

« *Hozának pedig az írástudók és farizeusok egy házasságtörésen ért asszonyt és középre állíták azt és mondák neki: Mester, ez asszony most éretett házasságtörésen. A törvényben pedig Mózes az effélét megkövezteti nünk parancsolja. Te tehát mit mondasz? Ezt pedig mondják vala, kisértvén őt, hogy vádolhassák. Jézus pedig lehajolván, ujjával ír vala a földön.* » (Ján. 8, 3.)

a) Krisztus előtt állnak a házasságtörő, ki érzi, hogy bukott s álnok vádlói, a törvény végrehajtói, kik azonban nem a törvény szentsége miatt jöttek ide, hanem,

hogy Jézust tőrbe ejtsék. Mily komédia bűnnel s törvénnyel! Ő ki akarta mélyíteni az erkölcsi érzést; akarta, hogy minden bűnös először is saját bűnét érezze; hogy a bűnnek rajtunk megkezdett utálatával s gyülöletével induljunk ki másokat javítani, gáncsolni, menteni. Csak az ilyen lelkületen van áldás. Tehát ássunk a mélybe, önmagunkba; tisztuljunk meg, akkor hathatunk ki másokra is.

b) « *Midőn pedig szorgalmazván, kérdék őt, fölemelkedett s mondá nekik: Aki bűn nélkül vagyon köztetek, először az vessen követ rája.* » Ez nem azt jelenti, hogy a bűnt nem kell büntetni; ilyesmi erkölcsi elernyedésre vezetne. Jézus nem jogi eljárást állít föl, de az előtte álló álnok embereknek lelkét kezeli. Átlát a szitán; látja, hogy nem az erkölcsöt szolgálják, hanem őt akarják tőrbe ejteni. Mily jó az ilyen embereket annak a bűnösségnek öntudatára hozni, melyet másban meg akarnak büntetni. Az asszony bűnös, de ők is alávalók. — Tisztítsuk a jó szándékot, hogy ne vegyüljön bele aljas, önző, érzéki, nemtelen elem.

c) « *Hallván pedig ezt, egyik a másik után kimenének és Jézus egyedül maradt s a középen álló asszony. Fölemelkedvén pedig Jézus, mondá neki: Asszony, hol vannak, kik téged vádoltak, senki sem ítélt el téged? Ki mondá: Senki, Uram. Mondá pedig Jézus: Én sem ítéllek el téged. Eredj s többé ne vétkezzél.* » Elmentek, érezték, hogy Jézus átlátott álnokságukon. Jézus áll itt s a bűnös; ez a helyes szituáció; utca, lárma, szenvedély nem való ide. Nem ítéllek el — mondja az Úr — nem töröm össze egyéniségedet, élj s javulj. A bűnt utálom, de neked jót akarok. Tedd jóvá bűneidet; élj tisztán. A « misericordia » így szól a « miseriához ». A bűnt utálni, de a bűnösnek jót akarni.

* * *

« *Ki fedd meg engem közületek a bűnről? Ha igazságot mondok nektek, miért nem hisztek nekem?* » (Ján. 8, 46.)

a) Az alázatos Jézus, ki minden tiszteletnyilvánítást visszautasít, aki a hegyre fut, mikor királlyá akarják kikiáltani, aki még az általa meggyógyítottaknak is megtiltotta, hogy ne mondják tovább, itt a legnagyobb fölségben s erkölcsi méltóságban mutatkozik be s követeli, hogy mindnyájan elismerjék, hogy ő bűntelen és szent. — Pedig ez a legnagyobb fölség. Mennyire mered ki Krisztus a szegény, bűnös világból, mely tele van a test, a szemek kívánságával s amellett az élet kevélységével! De hát ez a fölség jár az Istenfiának, ki azért jött, hogy levegye rólunk a bűnt. — Istenem, mily kristályos mélységek nyilnak a tiszta lélekben, melyek tele vannak Istennel, békével, örömmel; ezekkel szemben zsenialitás, hatalom, gazdagság csupa külsőség, amitől boldog és édes nem lesz az élet. Törekszem igazi szívtisztaságra, arra, hogy Isten ne feddjen engem a bűnről; ha a világ nem teszi, az még nem elég.

b) « *Aki Istentől van, Isten igéit hallgatja. Ti azért nem hallgatjátok, mert az Istentől nem vagytok.* » Lám a nagy tapasztalati tény: aki Istentől való, az húz hozzá, annak érzéke van iránta, az beszél vele; aki nincs tőle, az idegen vele szemben; de annak, hogy idegen, ő maga az oka. Isten mindenkinek adja magát; kegyelmével megelőzi, fölvilágosítja s vonzza a lelkeket: ha nem tenné, senki sem mehetne hozzá; a baj azonban ott van, hogy vagy visszautasítjuk az Úr kegyelmét, vagy nem működünk vele közre. — Ó Uram, mily sokat rontunk a te műveden! Hogyan bántam el kegyelmeddel s fölvilágosításaiddal, — hogyan bánok el most is még illetéseiddel! Imádkozom, hogy finomabb lelkű legyek Istennel szemben. Milyen csodálatos indulatokkal szolgál e részben a 118. zsoltár. « Teljes szívemből kereslek téged; ne hagyj eltévednem parancsolataidtól. Szívembe rejtem a te beszédeidet, hogy ne vétsek ellened. »

c) « *Felelé Jézus... Én nem keresem dicsőségemet; van, aki keresse és megítélje. Bizony mondom nektek: ha ki beszédemet megtartja, halált nem lát mindörökké.* »

Dicsőséget tőletek nem keresek; mit is kaphatnék emberektől, kik nem értenek Istent, lelket, világot, életet. De azért ti nagyra vagytok nézeteitekkel s kritizáltok, támadtok s vádoltok. Egyetlen egy kritériumot állítok mindezzel szembe: nálam csak oly szó és beszéd esik latba, mely halált űz s életet ad. Ti gáncsoskodtok és kritizáltok; de attól senki sem lesz jobb, szentebb s bizóbb, magatok sem; ellenben aki az én beszédemet megtartja, halált nem lát; — ki az én beszédemet megtartja, annak erkölcsisége Istenen alapszik, szive, meleg ereje el nem fogy, lelke mindig tavaszban áll. Ez az itélet nem szó, hanem tett. Ezt tapasztalom; hát mit disputáljak? Inkább élek.

* * *

« *És átmenvén Jézus, láta egy vakon született embert s kérdezék őt tanítványai: Rabbi, ki vétkezett, ez-e, vagy az ő szülői, hogy vakon született? Felelé Jézus: sem ez nem vétkezett, sem az ő szülői, hanem hogy kijelenttessenek az Isten cselekedetei őbenne.* » (Ján. 9, 1.)

a) A bajok nemcsak büntetések. Minden baj mögött bűnt látni fölületes s rossz teológia. Végesek vagyunk, vagyis korlátoltak mindenben, tehát életenergiánkban is; szervezetünk s a társadalmi élet számtalan erőnek komplikációja, melyben a hiba könnyen esik meg s az mint baj s szenvedés jelentkezik. Bele vagyunk állítva a világ mechanizmusába s a világfejlődés vak erőknek küzdelmes útján jár. Van gondviselés, de az nem kímél meg hiánytól, szenvedéstől s hibától. — Ne szimatoljuk tehát mindenütt a vétket, ahol szenvednünk kell, hanem azon legyünk, hogy « kijelenttessenek az Isten cselekedetei » bennünk: bizalmunkban, türelmünkben, okos, mérsékelt viseletünkben. Már Jób könyve hirdeti, hogy nemcsak istentelenség, hanem más okok miatt is szenved az ember s ugyancsak, hogy a gonoszok gyakran szerencsések, mert a bosszú napjára fönntartat-

nak. — Meg akarom tehát dicsőíteni az Urat; pörbe nem szállok vele; hanem elviselem, amit rám mér a földön, akár napsugár, akár éj legyen, csak azután sürgetem az örök világosságot.

b) « *A földre köpvén, sarat csinált a nyálból és a sarat annak szemére kenvén, mondá neki: eredj, mosdjál meg a Siloe tavában. Elméne tehát és megmosdék és mint látó téré vissza.* » A koldus ült a sarkon, koldult; sokan adtak neki valamit; Jézus nem adott pénzt, hanem erőt, napsugárt a lélekbe, életet s ezzel fölszabadította a koldulástól is. Ez az ő módja: életre segít; lábra állít; úgy segít, hogy magunk boldoguljunk. Isteni adomány! Hitre, bizalomra, bátorságra nevel. E részben mindnyájan rászorulunk Jézus alamizsnájára. — Nagy bátorságra van az életben, a tisztességben, csapások s kisértések közt szükségünk, nem annyira alamizsnára, mint inkább jóbarátra. A szegényeken is így kell segítenünk: segítsük őket bizalomra; vigasztaljuk meg, emeljük föl őket.

c) « *Kérdezék tehát őt: miképen nyiltak meg szemeid? Felelé: az az ember, kit Jézusnak hivnak, sarat csinált és megkené szemeimet... és látok. Szombat vala pedig, mikor a sarat csinálta Jézus.* » Sárral világosságot hivott elő Jézus, mialatt mi sárral, földies, alacsony gondolkozással elfojtjuk magunkban az isteni világosságot. Mily sötétség mindenfelé... a vallásos lelkekben is, kik nem értik az Isten nagy gondolatait s például azon botránkoznak, hogy Jézus szeret, segít és lelket ad szombaton! Mily sötétség, mely üres, oktalan formalitásoktól elfelejti az Isten nagy, szabad, szerető szellemét, hogy hozzá emelkednék. Azért aztán nem is ismeri föl Istent és műveit s okoskodik s megvakul, mondván: « ez ember nem Istentől való, ki a szombatot nem tartja », még ha szeret is s csodákat is művel. — Ó Uram, hozzád, igazságaidhoz akarok emelkedni; vetkőztess ki gyönge, hitvány fölfogásomból. Szólj, Uram, hallgat a te szolgád; szólj, mindenben hódolok! Ne mondd

rólam is: « Ítéletre jöttem én e világra, hogy akik nem látnak, lássanak és akik látnak, vakok legyenek.»

d) Meghallá Jézus, hogy kivetették a meggyógyult vakot a zsinagógából és találkozván vele, mondá neki: Hiszesz-e te az Isten Fiában? Kérdé amaz és mondá: Kicsoda az Uram, hogy higyjek őbenne? És mondá neki Jézus: Láttad is őt és aki veled szól, ő az. Amaz pedig mondá: Hiszek Uram! és leborulván, imádá őt.» Jézus erre a látásra akarja megnyitni szemeinket, hogy lássuk benne az Isten Fiát. Ugyancsak megmutatta magát nekünk fölségében, életében, csodáiban. Igen, én is látom őt, látom a legfölségesebbet. Érzem, hogy kiemel alacsony világból s erőt ad. « Mit Meinungen baut man keine gothischen Dome » (Heine), de e hittel igen; ezzel nő szárnya a léleknek; az etikai chaosból, melyet a teozófia kavar, kiemelkedem tiszta, erős, isteni akarásra. Az én legnagyobb lépésem is a térdrecsés.

* * *

« Nekem szükség annak cselekedeteit tennem, ki engem küldött, míg nappal vagyon; eljön az éjszaka, midőn senki sem munkálkodhatik » (Ján. 9, 4.)

a) Átlag a munkában csak a büntetés jellegét látjuk s ugyancsak láthatjuk, mert van benne belőle; sötét, borongós árny gyanánt kisér végig a történelmen. De másrészt a munkában hasonulunk Istenhez, ki az örök tevékenység. Minden erő, legyen az ész, vagy izom, arra való, hogy tevékenységben adja ki erejét; ha nem teszi, tönkre megy; a munka tehát az élet, az egészség s a boldogság szükséges eleme; a munka életfejlesztő, életnemesítő tényező. — Ne öljön, ne nyomorítson el tehát a munka; ahhoz az kell, hogy kedvvel, lélekkel végezzük. Akár pénzért, akár magunknak dolgozunk, gondoljunk arra: ez jó nekem, ez éltem tartalma; teszem Istenért, a több életért!

a) Dolgozzunk hivatásosan; akár az ekeszarva mögött akár a műhelyben, vagy az akadémikus pályán.

Jobb értelmes, istenfélő, Istenért munkálkodó földművesnek, mint rossz mesternek s kontárnak lennem. Rossz, ha a tehetség nem a maga helyén van, ha a génius az anyagi gondok közt vergődik; de époly rossz pártfogók révén fölemelkedni s ott fönn be nem válni; hisz-a főérdek az, hogy mindent jól tegyek. Ez az érzés az én napsugaram! « Wir leiden am Götzendienst der seelenlosen Arbeit; wir haben das ora et labora vergessen. » Mártát és Máriát együttesen kell lelkembe oltanom. Legjobb volna művelt embernek és kapásnak is lennem, ezzel sok ellentét simulna el bennem is, meg a társadalomban is.

c) Lelkiismeretesen, érdeklődve, célirányosan kell dolgoznom; nem sok mindenbe kapnom. « Pauca agas, si tranquillus esse cupis », ne sokfélét tégy, akkor nyugodt leszesz; ez nyugtatja az idegrendszert. Nem félni s fázni a dolgtól; nem máskorra halasztani. « A halogatás az idő tolvaja. » « Zwischen Heut und Morgen ist eine lange Frist, lerne schnell besorgen, da du noch munter bist » (Goethe). — Jól fölhasználni az időt s ha nem dolgozik kezünk, dolgozzék lelkünk; akár koncerten, akár sétán vagyunk, foglalkozzunk öntudattal, szeretettel magunkkal s föladatainkkal, Istennel s nehézségeinkkel. Ne lázasan, de szorgalmasan. A láz s az izgalom emészt, a szorgalom derít s enyhít.

* * *

« *Visszatére pedig a hetvenkettő, örömmel mondván: Uram, még az ördögök is engedelmeskednek nekünk a te nevedben.* » (Luk. 10, 17.)

a) Örömmel jönnek; a győzelem s a diadalmenet érzéseivel. Nagy az örömük, mert nagy a javuk, a hatalom. Előttük vész a nyomorúság s betegség, föloldódnak a rossznak kötelékei s a fölszabadult szenvedők fohászai éneklik dicséretüket. Nyomukban béke, boldogság, szent öröm, hála; mintha angyaljárás volna a világon. Szépek még lábaik is, « speciosi pedes evan-

gelizantium ». — Akiket Jézus küld, azok így járnak; arcukról sugárzik a hatalom; lelkük erős, érzik, hogy az ördögök is engedelmeskednek nekik. — Nekem is van hatalmam, küldetésem; lelkem erejében teszek s ahol hiány van s sötétség s hidegség, ott melegítek s világítok és segítek.

b) « *Ne azon örüljetek, hogy a lelkek engedelmeskednek nektek, hanem örüljetek, hogy neveitek be vannak írva mennyekben.* » Ne a csodatevő erőnek, hanem Istennel való összeköttetésteknek, mely mint hit, szeretet, bizalom, öröm, megnyugvás s az örök életbe való biztató kilátás jelentkezik, ennek örüljetek. A csodák, azok nem ti vagytok; de ez a lelkület, ez ti vagytok. Ez kiemel, s az örök élet folyamába állít bele. A prófétaság, a tudomány, a hatalom kiválóságok, de csak diribdarabok, melyek nem fogják le az embert s nem teszik őt magát istenivé. «Non sum propheta», nem baj; de a lelkem Istennel teli legyen; nem vagyok tudós, de szeretni s egybehangozni tudok; angyali nyelveken nem beszélek, de a szerető lélek nyelvét értem s erre felelget az Isten.

c) « *Azon órában Jézus örvendeze a Szentlélekben és mondá: Hálát adok neked Atyám, mennynek és földnek Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsektől s okosoktól s kijelentetted a kisdedeknek. Úgy van Atyám, mert így tetszett neked.* » E lelki fölény, e lelki magaslatok szemléletétől földerül az Úr Jézus s öröm tölti el lelkét; örvendez a Szentlélekben, hatalmasabban, mint költők s próféták szoktak; szenvedélyesebben, mint a patmoszi látnok. Világot lát, mely visszhangzik « sok víz zúgásától » s égbetörő lelkek szárnycsattogásától. Lát kultúrát, gépeket, lát művészetet s tudományt, látja az erők kifejlését s az ember trónfoglalását a földön, de mintha mosolyogna ez erőfeszítéseken, mondván: Hálát adok neked Atyám, mennynek s földnek Ura, hogy nem ezt, hanem azt a belső mennyországot megalkottad s az istengyermekség, az alázat s szentség révén bevezettél oda. Ó, ez a te országod fölényes, szép, mély, nem mér-

hetni ki erejét s örömét kultúrákkal; ezt te teremted meg, te alkotod, — a te kezed remeklése s áldása van rajta.

* * *

« *És tanítványaihoz fordulván, mondá: Boldogok a szemek, melyek látják, miket ti láttok. Mert mondom nektek, hogy sok próféta és király akarta látni, a miket ti láttok és nem látták és hallani, miket hallotok és nem hallották.* » (Luk. 10, 23.)

Boldogok vagytok, ha láttok; nem szemmel csak, de lélekkel; nem ésszel csak, de hittel; boldogok vagytok, ha istenivé nézitek ki a világot, — ha nemcsak fényt nyel el a szemetek, hanem fényt tud önteni a világra, a « lumen Christi »-t.

a) Az ember a teremtés lelke és szive; benne érzéssé, gondolattá válik a teremtés; hangossá, színpompássá, értelmessé a világ. Neki föl kell vennie magába benyomásait; a természet ellenkezését föl kell használnia erényének, erélyének, türelmének kifejtésére, s a világ szépségéből meríthet örömöt s élvezetet. Ezek a külvilág benyomásai a lélekbe. De viszont a léleknek a maga világát kell kiárasztania; Istent kell látnia; az Isten gondolatait s szeretetét, sőt gyönyörét kell művein észrevennie. Teológiává, isteni érzületté kell fejlesztenie függőségét, halhatatlanságának sejtelmeit, Krisztus példáját, keresztjét. Ime a fény, melyet Isten gyújt a lélekben, amely a lélekből sugárzik kifelé. Ah tehát én vagyok a világ mécse, hivő lelkem a sötét föld világossága. No lám, mindig a világtól vártam a világosságot, pedig megfordítva van: én öntöm ki a világra az én világosságomat. Ah édes napom, te ragyogj lelkemben; aki beléd néz, mennyországot lásson! Nézz ki a lelkemből, legyen bizó szemem csillag az éjben; csillaga sok kételkedőnek...

b) Az ember a természet szenzóriuma; érzésével van a világba bele állítva; érzéssé válik benne a hideg

a meleg, a ború és derű: de épúgy a providenciában való alázatos hitté a világ járása, — kedves harmoniává az ellenkezések kuszált chaosza, — erénnyé az életben való okos elhelyezkedése. Ah Uram, ismét szivem a forrás, keserű vagy édes forrás; — elpusztíthatja világomat, sötét, tehetetlen pesszimizmusával, türelmetlen, keserű, meghasonlott szellemével, vagy rendbe, fegyelembe, szépségbe foglalhatja azt. Én, én vagyok szerencsém kovácsa, vagyis hogy ennek a nagy műnek, mit életnek hívnak, az alakítója. A hideg-kovács szerencsétlen művész!

c) Csapásokban büntetést látnak. Jól látnak-e? Igaz-e az, hogy ha rothad a vetés, azért rothad, mert a lelkek rothadnak, — ha fölperzselődik, azért fonnyad el, mert a lelkek szárazak? Igaz, mélységesen igaz. A bajok büntetés nekünk, mert bűnösek vagyunk; aki bűnét érzi, az a rosszban büntetését szenvedi. Tisztelet e finom, fölvilágosult lelkületnek. Aki a rosszban büntetést nem érez, az tupa; azt a bűn sem kínozza. — Szenvedéseinkben először is a lelkünk sebe fájduljon meg; legyen ez a legérzékenyebb oldalunk. Ó isteni, lelki, finom érzés, ahol te jelentkezel; ott van az erős élet, az erős reakció bűn és rothadás ellen. Ó járj át, hogy szellem és élet lakozzék bennem!

* * *

«*Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradoztok s terhelve vagytok s én megnyugtatlak titeket.*» (Máté 11, 28.)

a) Jézus jóságos, erős lelke árad ki e szavakban; e szívbeli jóságon áttetszik az a lélek, ki napját fölkelti igazak s gonoszok fölött s esőt ad bűnösnek és szentnek. Ez a nagystilű szeretet, melyet a kislelkű emberi igazság vagy gonoszság nem tud lehűteni; elébe áll mindnyájunknak, akár bűnösek, akár igazak legyenek s mondja: Fáradtak s terheltek mindnyájan vagytok, jöjjetek hozzám, én segítek rajtatok. Igazán jó s nagy

hatalom ez a lelki jóság; vonz, lebilincsel, egyesít. Hivatása mindnyájunkat magához vonzani s egymás közt is egyesíteni. Aki jó, az nem marad egymaga; csatlakoznak hozzá s lelkéből valami friss, üde, erőteljes vonzás indul ki; olyan, mint a hegyi patak, nem fárad ki, ereje ki nem fogy. — Ezt a lelkületet tanuljuk Jézustól. Az antik kultúrának ideálja a finom, sokoldalú műveltség volt, a kereszténység ideálja a részvét, mely emel; az erő, mely az alacsonyakhoz, szenvedőkhöz, elnyomottakhoz fordul. Sokan vannak ilyenek; ezeket emelni kell. — Jézus mindnyájunkat segít; ő erőt s lelket sugárzott; tanítványai az ő nyomaiban mint az erősek nemzedéke járjanak, mely szintén segít, emel s boldogít.

b) « *Mindnyájan* », mily nagy szó, mindnyájunk igényeit kielégíteni! Kivált azt az igényt, a « szív terhét » levenni. E terhek gravitációinak központja Jézus szive s aki a terhet érzi, azt már az Atya vonzza, az keres enyhülést s megtalálja Jézusban, de csakis benne. A naprendszerek gravitációinak középpontja érdekes pont lehet, mert a lét fizikai középpontja: ime a világok terhének középpontja Jézus! Ő viszi a terhet, « elviszi a világ bűnét ». E teher összezúz, ha nem hárítom át rá. Vérében megenyhülök.

c) Mily bizalmat ébreszt ez a meghivó kivált halálunkban! Hová menjek, Uram, mikor a világból kiszakadok, mikor fejem lehanyatlik szerető karokba, — de az már nem én vagyok, — mikor idegenné lesz ez az egész világ nekem? Jöjj hozzám, jöjj — mondod — s én megenyhítlek... véglegesen, győzelmesen. Veni, coronaberis! Ez aztán meghivó; boldog, ki komolyan rászolgált!

* * *

« *Bizony, bizony mondom nektek: ha mit kérendetek az Atyától az én nevemben, megadja nektek.* » (Ján. 16, 23.)

a) A szorongatott ember Istenhez emelkedik bánatával s bajával; kér, esd, könyörög. Itt a földön is egy-

mást kérjük, mert egymásra szorulunk; Istennel szemben is van szavunk, közvetítő hatalmunk: ez az imádság. Kell imádkoznunk, mert hisszük, hogy Isten közel van hozzánk s hogy böles és erős; hisszük, hogy szeret; jobban szeret, mint atyánk s anyánk; megnyilik tehát szivünk s szánk; földhöz tapadva: kenyérre, napsugárra, esőre, kegyelemre szorulva kiáltunk; kitárjuk aggodalmainkat s mindent, ami békénket veszélyezteti. Semmiféle filozófia, semmiféle belátás a természet mechanizmusába nem fogja ez érző s küzdő szívnek hamisíthatatlan ösztönét megtéveszteni s mechanizmus s anyag fölé emelkedő lelkünket buta némaságra kárhoztatni. Az imádság lelkünk anyanyelve; ne felejtsük el soha.

b) «*Akármit kértek az Atyától az én nevemben, megadja nektek.*» (Ján. 15, 16.) Bármit? A mechanizmust meg nem szüntethetjük; esőt, napsugárt gyakran ki nem eszközölhetünk; a rossz embereket sokszor meg nem téríthetjük, hát mit jelent az, hogy «bármit?» Jézus magyarázza: ő is kért, imádkozott s nem nyerte meg, amit kért. Milyen kegyelem nekünk Jézus meg nem hallgatott imája! Jézus nevében kérni tehát annyit tesz, mint példája szerint kérni; igy kérni: Uram, ha lehetséges... ha te is akarod... Jézus nevében kérni annyit tesz, mint fölemelkedni baj, nyomor, viszontagság fölé, úgy hogy ha nem is kapunk napsugárt vagy esőt vetésre, kapjunk mindig lelkünkre s ha el is rothad gabonánk, kapjunk kitartást s erőt az élethez. Jézus is megnyerte e meghallgattatást; imája után mondja: surgite, eamus; gyertek, menjünk, győzzük. Értsük meg hát szemrehányását is: «eddig semmit sem kértetek az én nevemben. Kérjetek és megnyeritek, hogy örömötök teljes legyen.» (16, 24.)

c) Állítsuk bele ez imádkozó hitbe a mi vágyódó, esdeklő, feszülő lelkünket s kiáltsunk Istenhez: 1. földi dolgokért is; Jézus is imádkoztat kenyérért s imádkozik életért; 2. imádkozzunk egymásért. Jézus imája egyes számot nem ismer; közös abban minden érdek. Ne

rémítsen a rossz hatalma, sem az ellentállónak akarata; erős az Isten, megfordíthatja. 3. Imádkozzunk mélységes erőmegfeszüléssel; önmagunkkal s ránk nehezedő világok terhével küzdünk, kiáltsunk hát az erős Istenhez. Keressük őt s vigaszait, mint a sebzett szarvas a vízforrásokat. Szomjazzuk, függjünk rajta. 4. Imádkozzunk kitartóan, mert rászorulunk az Úrra; Ő az Ur; ő adhat életet; mi járunk utána; hétszer napjában kérjük! 5. Imádkozzunk megadással; imádságunk gyúpontja: legyen meg a te akaratod; s ha vérrel is verejtékeznénk, akkor is azt suttogjuk: de ne az én akaratom, hanem a tied legyen.

* * *

« *És lőn, midőn bizonyos helyen imádkozott, amint elvégezte, mondá neki egyik tanítványai közül: Uram, taníts minket imádkozni.* » (Luk. 11, 1.)

a) Taníts a Végtelenhez szólni s vezess azokra az ösvényekre, melyeken lelkünk Isten felé eligazodik úgy, hogy beszélhet vele. Látjuk Mester rajtad, hogy te tudsz elmélyedni s tudsz Istennel beszélni; érezzük azt is, hogy az életnek nem szabad külsőségessé s lapossá válnia, — nem szabad lelkünknek a természet mechanizmusában ellapulnia. Gyarló szivünk is kiindul sokszor ösztönszerűen az ősigaz, az ősszépség, az őserő felé, mert észreveszi, hogy formával, vagyis gondolattal, szépséggel, vagyis örömmel van telve a világ; oly közel van az Isten! Megindulunk, dadogunk, karjainkat kiterjesztjük feléje; de nem bizunk magunkban s inspirációnkban; azért Uram, te a « látó », a « mester », ki Istentől jöttél, taníts anyanyelvre, melyet Isten is, meg mi is megértünk; taníts a lélek legédesebb anyanyelvére; ez az imádság!

b) « *Imádkozván, sokat ne beszéljetek, mint a pogányok... így imádkozzatok: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben.* » (Máté 6, 9.) Imádkozni, azaz a Végtelen felé fordulni, a lelkünkben nyiló mélységek öntudatára ébredni, a természet s a kegyelem sugárzatába állni s

azt a szót keresni, mely erő, élet s öröm legyen! Ez az imádságos szó, mely mindent mond: Miatyánk. Sokan csak sötétséget, ridegséget láttak a létben, sötét volt a lelkük; Jézus fénnyel s meleggel járja át az életet; azok csak felhőket láttak, ő napot; azok csak chaoszt, ő szerető gondolatot; azok csak a pusztulás örvényei felé jártak, ő a sötétségen keresztül futtatja a lelket, mint sötét szobákon dobogó szívvel a gyermeket... atyjának karjaiba. Ez a szellem csap felénk a természetből s a természetfeletti világból; ez állítja fénybe lelkünket s megolvasztja szivünket! Azért már nemcsak mondjuk, de énekeljük is azt az örvendetes kinyilatkoztatást: Miatyánk! Miatyánk!

* * *

« *Némelyek pedig közülök mondák: Belzebub, az ördögök fejedelme által üzi ki az ördögöket:.. Ő pedig látván gondolataikat, mondá nekik: Minden magában meghasonlott ország elpusztul és a ház házra omol.* » (Luk. 11, 15.)

a) S ezek is emberek voltak, kik azt hitték, hogy jót akarnak, s mégis így gondolkoztak Urunkról; ime mily sötét s eltorzult lehet a szubjektív fölfogás és érzés; teljesen át lehet szőve érzelmi elemekkel; félreérthet mindent, Krisztust is. Ezekről mondja az Úr: Viperafajzatok, belétek van oltva a méreg; azt vetítitek ki. Domború tükrök vagytok, minden eltorzul rájtatok. — Ime, az igazság fölismerésére tisztult, fegyelmezett, rendezett, emelkedett lelkület kell, mert tetszésünk s nem tetszésünk, ellenszenvünk s rokonszenünk erősen befolyásol. Mily önvizsgálat s lelki szabadság kell az erényhez; itt söpörj.

b) «*Ha pedig én Isten ujjával üzöm ki az ördögöket, bizonyára elérkezett hozzátok az Isten országa.* » Jézus művén nem kételkedhetünk; ő mindenkit jobbá, nemesebbé tesz s Istenhez közelebb hoz. Ez az Isten ujja az ő művében. Ha rossz volna, akkor legalább itt-ott elárulná magát. Ezt mondja találóan más helyen: « *A jó ember a*

jó kincsből jókat hoz elé és a gonosz ember a gonosz kincsből gonoszakat. » « Jó kincs » a benne fölgyülemlett jóság. Mint a kaptárban a méz sok virágból, mint a hegyek víztartályaiban az átszűrődött, kristályos mélységek úgy a «jó kincs» bennünk; nem egyéb az, mint tisztult jóakarat, vagyis a célnak, helyzetnek, föladatoknak megfelelő akarat. A « rossz kincs » az elsötétült, elmérgesített, eltorzult lelkület. Szòmorú kincs. Mily nagy szó az, hogy béke a földön a jóakaratú embereknek.

c) « *Mondom pedig nektek, hogy minden hivalkodó igéről számot adnak itélet napján.*» Mindenben kell az erkölcsi szabályt érvényesíteni; a szó, az élc, a jó kedv, a társalgás, a kozeria a szép s jó léleknek vetülete legyen. A léha, kritikus, éles, megszóló, hideg szóbeszéd novemberi eső, mely erdőt rothaszt és sarat csinál. Főleg a megszólást utálom, mert számot adok itélet napján róla; utálom azt a nem preciz, lelkiismeretlen kifejezést, mely mások egyéniségét nem igaz világításba állítja s majd elvesz valamit, majd hozzáad; utálom a társalgásban a nüanszokat s árnyalatokat, melyek éket vernek az emberek közé, azokat a tereferéket, melyek csak a hibát s gyarlóságot teszik szóvá s öntudatlanul is csiklandoztatják kárörvendő, önös lelkületünket. Az öntudatosan jó s « elegáns » lélek mindezt kerüli; vigyáz magára, kivált mások iránt való jóindulatának fölkeltése által, hogy a beszédben, társalgásban se piaci légy, se darázs, se skarabeus ne legyen.

* * *

« *És monda nekik: Vigyázzatok és őrizkedjetek minden fösvénységtől, mert senkinek sem függ élete azok bőségétől, amiket bir. Monda pedig hasonlatosságot is nekik: Egy gazdag embernek földe bőséges termést ada. És gondolkodék magában: Mit míveljek? és mondá: Elbontom csüreimet és nagyobbakat épitek... Azután mondom lelkemnek: Lelkem, van sok jószágod, sok esztendőre eltéve, nyugodjál, egyél, igyál, vigan lakozzál.* » (Luk. 12, 15.)

a) Lelkem nyugodjál, vigan lakozzál! Az élet gondja s művészete a boldog élet. S az út hozzá? enni, inni, mulatni, gondot, harcot száműzni... élni, alkotni, teremteni, tenni... dolgozni, köveket fejteni, meszet égetni, házakat építeni... uralkodni, kertté változtatni az életet, élvezetet, virágot, illatot teremteni bele? « Vigyázzatok, mert senkinek sem függ élete azok bőségétől, miket bir»: hanem érteni kell magát, éhségét, szomját, lelke szavát; nem szabad a lélek kilátásait az örökkévalóságba elfalazni, a csillagokat stukatúrával elfödni, a hit s remény szárnyait letörni; mert a vak, az elkinzott, az elfojtott élettelj boldogságra nem vezethet. Nem sokat birni, hanem Istent, erényt, bizalmat, szeretetet átélni, ezek bőségétól függ az élet.

b) Mitől nyugszom meg? « Fideles in dilectione acquiescent illi », akik hiven szeretnek s akik szeretetből hivek, azok nyugszanak meg. Ki kell zárnom: 1. a bűnt, 2. a nyugtalanságot, a lázas kapkodást, megzavarodást, bizalmatlanságot lelkem erős és hű fegyelmezésével. Szorgos hűség az Úrhoz, kicsiben is; érzésben is, hogy meg ne zavarodjék lelkem tiszta folyása; nem akarok egyes benyomásokhoz vagy sötét gondolataimhoz tapadni; terheltség, apathia ellen küzdök; lelkem alakító erő s tud « találni nagy nyugalmat ».

c) « *Az Isten pedig mondá neki: Esztelen, ez éjjel számon kérik tőled lelkedet; amiket tehát szereztél, kié lesznek? Igy vagyon, aki... nem gazdag az Istenben.* » Isten mondja: esztelen! Az örök bölcseség mondja, mely ápolja, szereti az életet s látja annak szörnyű pocsékolását, s elfajulását. Csak az Istenben, tehát igazságban, szentségben, erkölcsi erőben, szeretetben gazdag élet lehet boldog. Gazdag az, kiben Isten lakik s kivel világosságát, szépségét, örömét, erejét közli. E kettőt különítsd el mindig: lelked belső világát attól, ami környékez, pl. ház, állás, ember s érezd át, hogy te ezek dacára is tudsz világos, derült, meleg lenni. Kérlek, te alakíts életet s ne várd mástól.

«*Legyenek felövezve ágyékaitok és égő gyertyák kezeitekben és ti hasonlók azon emberekhez, kik urukat várják... Boldogok ama szolgák, kiket, midőn megjön az Ur, ébren talál; bizony mondom nektek, hogy felövezi magát és azokat letelepíti és oda menvén szolgál nekik.*» (Luk. 12, 35.)

Tiszteletreméltó, csodás energiák fejleszthetik ki a lelki élet világát. Lehet az szegényes, borókás, vízmosásos vidék — de lehet őserdők szélén Kánaán. A fejlett lelki életnek páthossza ez:

a) Kész vagyok meghalni bármikor, mert elkészültem, ami egyéni lelki világomat illeti. Tiszta-e a szivem s Istenhez szít-e lelkem? Lehet sok művem, ami nem kész; családom, gyermekeim rám szorulnak; de a lelkem tiszta; alázatos bizalommal nézek Jézusom szemébe. — Szeretem az életet is, szeretem a virágot, az erdőt, a művészetet, a tudományt, a világ fejlődésének nagyszerű távlatait; de mindezt az örök, szép élet praeludiumának tekintem s a praeludiumtól az operáról meg nem feledkezem. E vonzalmaim mind csak homokból való aranymosás s az aranyszemerektől az aranyrudakat meg nem vetem. — Szép, szent, gazdag, örök élet, mely felé sietek, én már itt élem át bevezetéseidet... In meinem Segeln die Brise der Ewigkeit...!

b) Semmit megzavarodás árán nem szeretni, s nem keresni; sem karriert, sem komfortot, sem dicsőséget, sem mulatságot, sem jegyest, sem vállalatot! Forrón, nagyon szeretni, de elementáris erővel lefogni minden irányt s törekvést a korrekt, krisztusi érzés alá. Ez az a lelki elegancia, az az előkelő igénytelenség, mely földön jár, de tapossa a sarat s nem ver gyökeret benne.

c) Mindent lehetőleg jól megtenni, tökéletesen. Érzékkel viseltetni a finomságok iránt. Indítóokainkra, szándékainkra, eljárásunk nemes, egyenes voltára figyelemmel lenni. Észrevenni magunkban a sokféle árnyat, salakot, foltot, keserűséget, izetlenséget, melyet csak fi-

nom mutatók és mérők jeleznek. De észrevenni a javulást is s élvezni a jót, a nemest magunkban is.

* * *

« *Azt pedig tudjátok meg, hogyha tudná a családatya, mely órában fog jönni a tolvaj, bizonyára vigyázna és nem engedné házát megásatni. Ti is legyetek készen, mert amely órában nem vélitek, eljön az ember Fia* ». (Luk. 12, 39.)

a) Az Úr eljön, de senki sem tudja, mikor. A tapasztalat ezt fényesen bizonyítja; mert nemcsak azokat, kiket villám sujt vagy guta üt, lep meg a halál, de azokat is, kik ágyban halnak meg. Ki tudja azt? Mások tán igen, de a beteg nem. A szentek sem. Xavéri sz. Ferenc még halála napján is készült Chinába. Azért kell lelkünknek rendben lennie; nem a véletlen halál, de a halálos bűnben való haláleset a rémítő. Azért minden haláleset nél ez legyen első gondolatunk: hol van a lelke? üdvőzült-e? s mi lenne velem, ha meghaltam volna?

b) « Rövid » életnek végén vár ránk a halál. Isten kimérte a « napok számát » s örök célokra adta. Itéletemkor fölhívja velem szemben az időt, szembesít vele. Üres forma, tartály az idő; de ki kell azt töltenem belső élettel s külső tevékenységgel. Telíteni kell szinültig megszentelő malaszttal: csak ez isteni, mély vizekben teremnek a gyöngyök s rejlenek a kincsek; a tiszta, szent, nemes gondolatok, érzések, indulatok, cselekvések. — « Dies mali », a rossz napok, melyekben nincs napsugár, istenszeretet. — Míg egészségesek vagyunk, örvendjünk s dolgozzunk; halál után « nem lesz idő »; fizikai lesz, de üdvözülésre nem lesz.

c) Halálunkkor van sok kegyelmünk a megtérésre, de az idő ugyancsak nem alkalmas rá; mert mily gyönge, hangulatlan s bágyadt a beteg kedély! Még kitűnő gyóntató sem segít mindig. Bold. Bellarmin sem segíthetett, mikor azt mondta neki a beteg: nem értlek, mit beszélsz? A tíz szűzről szóló példabeszédben megsértik a

jegyest az oktalan szüzek, hogy nem gondoskodtak olajról; « nem ismerlek » — volt a válasz. Rémséges szó, mely az örök éjfélt jelzi. Jól meghalni annyit tesz, mint *a*) bűn nékül, *b*) rossz hajlamainkat levetkőzve, *c*) Isten akaratán megnyugodva, *d*) a halált mint Isten büntetését fogadva meghalni. « Magnum opus ».

* * *

« *Megjelenének pedig némelyek azon időben, hirt hozván neki ama galileabeliek felől, kiknek vérét Pilátus az ő áldozataikéval vegyítette. És felelvén, mondá nekik: Vélitek-e, hogy a galileabeliek vétkesebbek voltak minden galileabelieknél, mivel ilyeneket szenvedtek? Mondom nektek: nem; de ha bűnbánatot nem tartotok, mindnyájan hasonlóképen elvesztek.* » (Luk. 13, 1.)

Bűnösségem. a) Nagy kegyelem, ha valaki mélyen érzi bűnösségét, az már szívvel lát. — Nézzünk végig életünkön; nincs-e igaza szent Pálnak, hogy ő a bűnösök legnagyobbja? Nincs-e igaza Magdolnának, cortonai szent Margitnak s bárkinek, kinek mélyen érző, mélybe ható szive s hozzá bűnei vannak? Nekem is vannak bűneim: Isten ellen (hitetlenség, tiszteletlenség. bizalmatlanság, zúgolódás, káromlás...), önmagam ellen (mértékletlenség, fegyelmetlenség, érzékiség, tisztátlanság, állhatatlanság, röstség, gyávaság, önzés...), mások ellen (megszólás, rágalom, csacskaság, irigység, gyűlölet, igazságtalanság, tettetés, erőszak...), mily vádakat hallat a tíz parancsolat, az öt parancsolat? Mivel vádol a kötelességmulasztás? Mennyi bűn gondolatban s érzelemben, mennyi hiba a szentségek körül! Hány léleknek okoztam botrányt! Bűn- és sár-özön... « Nem marad meg lelkem az emberben, mert test. »

b) Ízelni a bűn keserűségét s utálatát. Kivetkőztet az észből s az *állat jegyei* verődnek ki rajtunk; a hitetlenség kioltja világosságunkat; a reménytelenség örökös télbe állít; a lélek evangéliuma helyett a test, az ösztön, a szenvedély inspirációi izgatnak. — *Eldurvul az ember* érzéseiben dacára csipkéknek, parfümnek, frakknak. A

kultúra csak látszat, nem erkölcs. — *A szolga lázadó, pártütő* lesz Isten ellen, Isten nélkül; de egyszersmind más hatalom rabja, melynek láncait vonszolja. — Méreg a bűn; a vért gennyé változtatja, az arcot eltorzítja, a szerveket elfásítja; a vér a kegyelem, az arc az istenhasonlóság, a szervek az erények. — Nagy méretekben a bűn szörnyekké változtatja az embereket már itt, vagy megrothasztja testüket. Mily büzhödt mocsár az ilyen lélek. Leesett feje koszorúja. Érdemeit elvesztette. Őrangyala tenyerébe hajtva fejét sír, « angeli Dei amare flebunt ». Szomorú Jézus szive; megváltásának kegyelmei földúlva.

c) Mily jogtalan, sértő bántalom a bűn az Úrra nézve! A legélesebb ellentmondás, mely tagadja uralmát, hatalmát, jogait, szentségét... Ellentét vele s lényével; istentagadás voltaképen. — Az isteni lélek kioltja nemességének szikráit s elállatiásodik, fetreng a sárban s eltorzul; mialatt a végtelen tökély és szentség s a abszolut, kifogástalan eszményiség törvényt diktál, jogot támaszt tiszteletre, szeretetre, kegyelmeit bőségesen adja. Nevel királyi lelkeket s azok szemétdombra ülnek s megvetik őt. Mi lesz ennek vége? « Levetkőztetnek téged ruháidból és elveszik a te szép ékszereidet és mezitelen hagynak téged, rakva gyalázattal. » (Ezek. 16. 39.)

* * *

Az Isten s az ember szerepe a bűnben. a) Mit tett velem az Isten? Szeretett... azért teremtett és külön fiává fogadott. Az Istenfiúság a kegyelem tartalma és jellege. Valóban atyám ő; szült, nevelt, tanított s szereti vérét; hallja kiáltását; « a te testvéred vére kiáltott föl hozzám », mondja Kainnak. Vonásait tékozló fiai is hordják s kegyelmei s őrangyalai kisérik őket. — Igen, én is alig hogy születtem, keresztségemben Isten fia lettem s az ő anyakönyveibe irattam. Angyal járt velem s egy csodálatos fényes árnyék, a kegyelem; ebben lakott az Isten; erkölcsi árny még nem szegődött hozzám; azután

kezdtek ébredezni szenvedélyeim s vétkeztem először s azután hányszor! Első áldozásom a szentségekhez való járulás, imák, jó példák, buzdulások szemben álltak romlott környezettel, piszkos áramokkal, mételyes miliővel. Mennyi torzulás, vergődés! Hány letörése a lélek fakadásainak, elapadása a megindulás s elérzékenyülés tiszta forrásainak, kialvása a szent tűznek. Mételyes lettem s elgyöngültem.

b) Az Istengyermekség nem meríti ki az Úr kegyelmeit. Nemcsak Istenünk, hanem Jézusunk is van. Közénk, belénk oltotta magát; «Unus ex nobis!»...; messziről jött, de eljött; a szeretet hozta; álöltözetben jött, misztériumok homályában s hogy a testvériség érzelmei kifakadjanak bennünk, anyát adott nekünk. — Mit várt tőlem méltán? Ártatlanságot, tisztaságot; barátságot, hűséget; a testvértől testvéri érzéseket; várta, hogy a vér ereje s a testvériség nemessége győzelmet ül bennem s nemességemben dicsőségét leli. S mi lett belőlem? Véremből? Vízzé lett. Az érzékiség megrothasztott s érzékemet eltompította. Mi lett az Istengyermekből, a Krisztus-arcból? «Vas irae, a harag edénye.» Hűtlen szolgája, tűrt napszámosa, sőt árulója lettem az elsőszülött, imádandó testvérnek.

c) A testvériség nem meríti ki az édes viszonyt, melybe Isten lelkünkhöz lépett. Vonzott engem, levitájává, apostolává, jegyesévé fogadott. Emlékszem, hogy mozdult meg bennem a hivatás, hogy vonzott az oltár, hogy zsongott emlékezetemben édes vonzalom, elragadtatás, telítés, egyesülés. Talán fölszentelt is, talán eljegyzett magának?! S mi lett ezekután az emberből? féreg. Az Istengyermekből? tékozló fiú. Mi lett belőlem, kit salamoni bőleséggel nevelt egyházában, kit zárt kertben őrzött meg, kiért imádkoztatta s bőjtöltette hiveit a kántorbőjtben? Tűrt napszámos-lélek. Mi lett belőlem, kit szive melegén nevelt apostollá? Sebet vertem szivén s elhagytam; elfordultam tőle, ki kereszten függ s kiált utánam, s ha hozzá közeledem, leakasztja a

szegről kezét s fölemel s szivéhez szorít s megbocsát s elfelejt mindent. Ó, hogy kell a bűnt bánnom, hogy kell hűtlenségemet, bukásomat, rabságomat, veszteségemet siratnom! Ugyancsak érzem terhemet s azt, hogy mit kell tennem ezentúl, hogy az evangélium becsületére s Krisztus dicsőségére váljak. Ah, a vér drága, azt taposni nem szabad... s taposni Krisztus vérét? Ah, Uram, azt el nem viselem!

* * *

« *És jőnek napkeletről és napnyugatról, éjszakról és délről és letelepedének az Isten országában. És ime az utolsók elsőkké lesznek s az elsők utolsókká.* » (Luk. 13, 29.)

a) A végcél az örök élet; a közvetlen cél, melyen itt a földön dolgozunk, a krisztusi élet. Mindnyájunknak, papoknak, világiaknak, remetéknek, katonáknak, kereskedőknek, apácáknak, hitveseknek egy a céljuk: a szép, az isteni élet. Ez iránt nincs különbség köztünk; ahol lélek van s öntudat van, ott a kilátás az isteni életre nyilik akár a cellából, akár a gyermekszobából. Épúgy nincs különbség köztünk abban, hogy az élet nem kész sem a monostorban, sem a műhelyben, hanem azt ki kell alakítanunk, mindenkinek a maga életkörülményeiben, akár a világban, akár a kolostorban. A kereszténység pedig az a közösség, hol ez az egy közös cél és eszmény éltet és lelkesít, hol az isteni élet kialakítására folyik a krisztusi tevékenység, az újjászületés, tisztulás, erősbülés, fölbuzdulás, szineváltozás folyamata! Szineváltozás minden emberi lélek számára. Nincs tehát két kereszténység, ahogy nincs két cél, ahogy nincs kétféle krisztusi élet. Nincs két egyház, melyek közül az egyik a klérus, a másik a laikus, az egyik a szerzetesek, a másik a világiak egyháza. A krisztusi életet mindenütt élhetjük, abba mindenütt elmerülhetünk. Mindenkinek szól az Üdvözítő szava: aki Atyám akaratát cselekszi, az megy be a mennyek országába, s ismét: Atyám aka-

rata az, hogy szentek legyetek. Amint hogy vannak is mindenütt krisztusi lelkek s voltak minden hivatásban szentek. Azért van az, hogy valaki szentebb lehet a világban, mint más a kolostorban, hogy valaki üdvözülhet a világban s más elkárhozik a klérusban... Ó Uram, add, hogy bizalommal tekintsek föl reád! Hadd érezzem át, hogy mit akarsz tőlem, azt az egész, nagy, szent célt, melyet elém tűztél. Nem vagyok profán, nem másodrendű keresztény; nem szabad a mennyország kuckójába kívánkoznom; az egész Krisztust igénylem; egész életemet szerinte alakítom. Nem zavar meg, hogy az egyház hierarchiájában nem vagyok, hogy nem vagyok pap vagy püspök, hogy nem élek kolostorban! Ti mindnyájan testvérek vagytok, mondottad te; célotok egy, mesteretek, életetek egy!

b) Eszközök. Ezekben nagy a különbség; az életviszonyok más-más utat nyitnak, látszólag el-elfekvőbb irányokra utalnak. Vannak, kik összes életviszonyaik szerint állnak bele a lélek munkálásába a szerzetekben, vagy a lelkek életének gondozását vallják hivatásuknak a klérusban; mások ismét « világi » életet élnek. E pályák nem a cél, hanem az eszközök körül térnek el egymástól s a legszembeszökőbb különbség az, hogy némelyek az evangélium s az egyházi tanítók által nagyrabecsült, úgynevezett evangéliumi tanácsokat követik, mások ezek nélkül iparkodnak keresztényi életre. Az élet a cél itt is, ott is; a « tanácsok » csak eszközszámba jönnek. Laikusnak és szerzetesnek egyaránt kell lelkét művelnie, elmélkednie, imádkoznia, önmagát megtagadnia, a szentségekhez járulnia s praktice szeretnie; de mindez megint csak eszköz s az eszköz annyit ér, amennyiben célra segít. Azért imádkozunk, áldozunk, bőjtölünk, fékezzük indulatainkat, hogy Krisztus szeretetében s szeretetéből éljünk. Mit használ az eszköz, a hivatás, az állás, a szerep, a foglalkozás, ha ezt el nem érjük? Milyen oktalanság az eszközt, az imát, a szentségeket becsmérelni, okul adván, hogy nekem csak a cél imponál! Nagy

kegyelem, ha az evangéliumi tanácsok szerint Istennek élhetünk; de használjunk föl a világban mindent arra, hogy tisztábbak, nemesebbek, Jézus indulataiban otthonosabban legyünk, hogy az Isten szent akaratát tegyük. Az eszköznek a cél, a formának a tartalom ad értéket. A modern ember a formában több öntudatosságot, mélységet, bensőséget keres; ugyanezt sürgeti a vallásosságban; jól teszi. S ezt el is érheti. Teológiai tudományosság nélkül is a mélységbe ereszkedhetik Kempis Tamással s szert tehet szívbeli bensőségre.

c) Ah, tehát élet, élet... ez a jelszó. Nem szisztémát, nem formalitást, hanem életet keresünk. Komoly, mély tiszteletre akarjuk nevelni magunkat az isteni iránt, bensőséges átérzésre, titokzatos sejtelmekre és indulatokra, gyengéd, gyermekded hitre, meleg szeretetre, imára s lelkesülésre, elmerülésre s önmagunkba térésre. Szivesen akarunk gondolni az örök életre, mely felé evezünk s az ifjú lélek hevülésével vágyódunk örök ifjúság után. Nagy, igaz vággyal akarunk tisztulni, egyre finomabban, tisztábban érezni! Ami nem tiszta, ami nem isteni, az csak látszat s csalódás. Aki szereti, az nem él igazán. « Was wir lieben, leben wir auch. » Szeressük tehát az örök, való, isteni életet s szerezzük meg mindenáron!

* * *

« *És lőn, mikor bement Jézus egy farizeus házába szombaton kenyeret enni, azok szemmel tartották őt és ime egy vízkórságos ember vala előtte.* » (Luk. 14, 1.)

a) Mily igénytelen, egyszerű s mély értelmű szó: « kenyeret enni ». Csupa fegyelem, erő s egészség. Jézusban az élet ép s egész, nincs meggyöngítve; a természet kielégíttetik, de nem gyöngül el élvezeteiben. Az emberekről pedig átlag igaz, hogy nem halnak meg, hanem megölik magukat s életerejüket izgalmakban, ingerekben elfogyasztják s alacsony örömökbe fojtják. Kár értük; mennyi nemes csira, hány erőteljes kiindulás megy így tönkre s mennyi tiszta, édes élvezettől s mély

érzéstől esnek el; lelkük leperzselődik, mint a tavasz a májusi fagyban. Ó szép élet, mennyi esélynek vagy kitéve. Tisztaság, önmérséklet, mérsékletes evés, kevés szesz, edzés kell nekünk; szivesen tartom meg a bőjtöt.

b) « *És kérdezé Jézus: Szabad-e szombaton gyógyítani? Azok pedig hallgatának. Ő pedig fogván azt, meggyógyítá és elbocsátá* ». Mily istenfogalom lehet e fejekben, mily eltörpült, nyomorult gondolat s amellett mily fanatizmus! Nézz végig a bálványokon; mit csinált az ember az Istenből? « Faragott képeket csinált magának ». Mély szomorúság csakhamar lelkiismeretességgé, hűséggé, készséggé válik s azt mondom magamnak: Vigyázz hát, hogy el ne törpítsd Isten nagy gondolatait; légy érzékeny, hogy észre vedd, mi az Ur s mily nagy; szenteld meg ünnepeit. Ünnepem, ha jót teszek. Mikor jót teszek, ünnepi hangulatom legyen. Sokszor ez nincs; kár!

c) « *Monda pedig a hivatalosoknak is példabeszédet, látván mikép válogatják az első üléseket: mikor menyekzőre hivatol, ne ülj az első helyre, nehogy náladnál érdemesebb legyen meghíva és eljövén az, ki téged és őt meghivta, azt mondja neked: Adj helyet ennek és akkor pirulással kelljen elfoglalnod az utolsó helyet.* ». Ime a szabbat-betürágói, a nagyképüsködő arcok, tarka turbánok, hosszú kaftánok s belül a kislelkű agyarkodás, mely kérdezi: Ki ül elsőnek? Csupa külsőség. Jézus erkölcsöt akar, azért a belső világba utalja az igazi érvényesülési vágyat; a súlypontot a külsőből a belsőbe teszi át. Szomorúan nézi ezt a kanapé-pört. Akarja, hogy érvényesüljetek; akarja, hogy résztvegyek a világ munkájában, de bensőséget és igénytelenséget, mélységet és szerénységet sürget; nem veti meg a külsőt, de gondoskodik a belsőről; akarja, hogy erő s tartalom legyen az életben! A becsületet ne arrogans tolakodással, hanem helytálló erénnyel szerezd; mert « aki magát fölmagasztalja, megaláztatik »; Isten alázza meg s teszi tönkre; « ha fölemelkedel is, mint a sas és ha a csillagok közé helyezed is a te fészkedet: onnét is levonlak téged ». (Abd. 1. 4.)

« *Egy ember nagy vacsorát szerze és sokat meghiva. És elküldé szolgáját a vacsora idején, megmondani a hivatalosoknak, hogy jöjjenek, mert már minden el van készítve.* » (Luk. 14, 16.)

a) Istennek személyes viszonya van az emberhez s viszont az embernek Istenhez. Mi nemcsak szervek, izmok s erők összetételei, hanem egyéniségek is vagyunk, s Isten nemcsak a lét s az erők forrása, hanem a mi személyes Urunk s Atyánk is. Amennyiben erők vagyunk, annyiban azokat kifejlesztjük, dolgozunk, küzdünk s a fejlődés nagy törvényei alatt állva végezzük föladatainkat; amennyiben pedig egyéniségek s lelkek vagyunk, annyiban hiszünk, remélünk benne s szeretjük őt. Viszont az Úr is nagyrabecsül, megtisztel, « vacsorát szerez », azaz jóbarátoknak néz, kiknek örömöt is, vigaszt is szerez; gyermekei is vagyunk s bizalmasan érintkezik velünk; asztalához ültet s kenyerével táplál. Örülök ez édes s engem megtisztelő viszonyomnak vele; szivesen érintkezem s közlekedem vele, mint aki a « nagy vacsorában» résztveszek. Kötelességemnek ismerem, hogy szivvel-lélekkel övé legyek.

b) « *És kezdék együtt mindnyájan magokat mentegetni. Az első mondá neki: Majort vettem és szükség kimennem s megnéznem azt; kérlek, ments ki engem. És a másik mondá: Öt iga ökröt vettem, és megyek megpróbálni azokat; kérlek, ments ki engem. Ismét más mondá: Feleséget vettem és azért nem jöhetek.* »

Be kár, hogy azért nem mentek el az Úr örömébe; pedig elmehettek volna. Az Úr ugyanis ezt is, meg azt az általuk fölhozott sok mindenféle dolgot is akarja, mindkettőt akarja; hát ne állítsuk azokat szembe s ellentétbe egymással. — Kell kapálnunk, kell a természetet idomítanunk, hogy emberhez méltó életünk legyen, de azért az Úr is az én erőm, világosságom s kincsem. Istenhez való viszonyom nem szünteti meg fizikai állapotomat, hisz ez az ő akarata. — Továbbá, ember

vagyok, férj s feleség vagyok, családban élek; de azért közel érzem magam Istenhez s szeretetét élvezem. Isten az én Uram, s nekem a világ urává kell lennem; ő akarja. Ezt jelenti az a mondás; ora et labora; imádkozzál és dolgozzál s mikor dolgozol, úgy dolgozzál, mint aki Isten akaratát teszi; akkor a munka nem szakít el, hanem ellenkezőleg erőteljesebb s igazabb fölfogásra segít Istenről s emberről s a nagy világrendről.

c) « *És visszatérvén a szolga, megjelenté ezeket urának. Akkor megharagudván a családatya, mondá szolgájának: Menj ki hamar az utcákra és a város tereire és a szegényeket, bénákat, vakokat és sántákat hozd be ide.* » Kár, hogy az ember oly nehezen tudja harmóniába foglalni az eget s a földet, a munkát s a vallásos életet. Az erősek, a bátrak hátat fordítanak Istennek s vallásos életet a sánták, bénák s vakok élik. Ugy-e ez a világ s az egyház képe? Ott gyakran a legtehetségesebbek, itt meg ugyancsak sok az együgyűségből. Azonban ez voltakép a barbárság állapota, az erőszak világának képe, ahol még nem tudták egységbe foglalni az emberben jelentkező két világot s nem tudták megteremteni azt a harmóniát, hogy munkában, gépek közt, komoly erőfeszítések közt is érvényesüljön a szellem s vezessenek a lélek magasabb igényei. Tehát mindenemet Isten szent szolgálatába hajtom, akármilyen tehetséges s erős vagyok is s azért, mert Istent szeretem, nem leszek kevésbbé erős, kevésbbé bátor s vállalkozó, sőt még inkább leszek az.

* * *

« *Én vagyok a jó pásztor. A jó pásztor életét adja juhaiért. A béres pedig és aki nem pásztor, kinek a juhok nem tulajdonai, látja a farkast jönni és elhagyván a juhokat, elfut; és a farkas elragadozza és elszéleszti azokat.* » (Ján. 10, 11.)

a) A jó pásztor kedvelt képe a kinyilatkoztatásnak. Ezer év óta utalnak rá az Isten gondolatai. Dávid pásztor volt; erős, bátor pásztor, ki a medvét s az

oroszlánt üldözőbe vette s megvívott velük; megjárta a « rablók völgyét », a « ragadozó madarak völgyét »; éjjel pásztortüzek mellett virrasztott s tartotta távol a tigrist, s sakált, a hiénát. Ezechiel megigéri a legjobb pásztort, ki nem lesz olyan, mint Izrael népének lelkipásztorai, a szívtelen pásztorok, hanem aki « az erőtlent megerősíti, a beteget meggyógyítja, a megtöröttet bekötözi »; aki a pusztát járja s nem fél, buzgalma s szeretete viszi. — Jézus erős, bátor, küzdelmes lelkű pásztor; az apostolnak ilyen lélek kell; járni, kérni, keresni, nem félni. Mindnyájan oszthatjuk ez érzéseket, hisz « királyi papság » vagyunk; mindnyájan menthetünk lelkeket — óvhatjuk a bűntől — kérhetjük, hogy térjenek Jézushoz — imádkozhatunk értük!

b) « *Én vagyok a jó pásztor és ismerem enyéimet és ismernek engem enyéim.* » (Ján. 10, 14.) Fáradozást, áldozatot nem kímél, tűr és nem kiméli magát; forrása kimeríthetetlen: a nagy szív. Az erkölcsi világban e vonások érvényesülnek; minden apostoli lelken föltünnek. Pál apostol mondja: « semmi nyugalma sem volt testünknek, hanem mindenféle nyomorúságot szenvedtünk; kívül harcok, belül félelmek. » (2. Kor. 7, 5.) Az apostoli léleknek mindenekelőtt sokat kell imádkoznia. Az ima a buzgó lélek lehelete; abban összefoglalja önmagát, vágyát s kínját. S mialatt másért imádkozik, maga buzdul. Ah ezek a forró vérű, erős feszülő idegzetű, plasztikus lelkek szolgálják a jobbnak uralmát, a haladást, a szépséget. A lelkiség tölti el őket. Érzékük van a lélek iránt. Megérzik bajait s megesik a szivük rajta. Ez érzéket művelem magamban léptennyomon; belenézek a lelkekbe s kiérzem bajaikat.

c) Nem egy, hanem millió bolyong a pusztában! Nem szabad letörnünk e tudat alatt. Letörnénk, ha a világ folyásából merítenők buzgalmunk motívumait; de hála az Úrnak, a mi forrásaink a magasban fakadnak. Isten nagy gondolatai szerint alakul a világ; néha a hit, az erköles elsötétül s a léhaság s romlottság pusz-

tasága tért foglal; arról nem tehetek! nem akarom a pusztaság nagy méreteit fölpanaszolni, hanem a pusztába ruganyos lelket akarok állítani, magamat, a « jó pásztor » nyomában. Rám is lehel az erkölcsi magaslat, az erények viránya: az Istennel való érintkezés misztikus erdőszélein járok én is s bár látom a pusztát, nem facsarodik össze a szivem. Isten akarja, dolgozom, mentek.

d) A juhocska nemcsak eltéved, hanem tövisbokrok közt fönnakad. Az eltévelyedés a bűn, a tövisbokor a bűn következménye; tövisbokor a lelkiismereti furdalás, betegség s elgyöngülés, becstelenség, szegénység, fegyház, mások neheztelése s megvetése. Aki ily tövisek közt fönnakad s bűnei büntetését szenvedi, az van hivatva a jó pásztor szeretetét tapasztalni; ő gyógyítja e sebeket is; segít elsimítani a bajt, vagy lelket ad hozzá, hogy azt az ő szellemében lelkünk üdvére viseljük.

e) Két botja volt a pásztornak, egyikkel védi, másikkal tereli s gondozza juhait. Este ő a « kapu », melyről Krisztus mondja: én vagyok a kapu. Odaáll ugyanis az akol ajtajához s szorgos s éles szemmel fürkészi bebevonuló bárányait. Amelyiken valami sérülést lát, azt kajmós pásztorbotjával kifogja, magához húzza, cédrusolajjal s illatos fehérszurokkal keni felhorzsolt lábait; az eltikkadtakat pedig friss vízzel élesztgeti. — Lelkipásztorok, álljatok a jó pásztor mellé s figyeljétek meg, hogy fürkész s aggódik, hogy gondoz s bibelődik az egyesekkel; hogyan köt be sebeket, hogyan bátorítja s biztatja a fáradtakat. Olajat s illatos gyógyírt, lelki erőt kell hiveiteknek nyujtanotok. Ismerni, nevükön szólítani, eligazítani kell a hiveket. Erre megtanít a jó pásztor szive! Megijedünk gyakran tehetetlen formalizmusunktól, valahányszor az élet s erő tevékeny irányzata jut öntudatunkra. Én a lelkek pásztora, gondozója, nevelője, gyógyítója, orvosa, tanítója, kormányzója vagyok.

f) « *Igy mondom nektek, öröm leszen az Isten angyalai előtt egy megtérő bűnösön.* » A jó pásztor nem világ-

fájdalmas alak; vannak isteni örömei. Belefolyik lelkébe a legédesebb érzés, mely az eget betölti; erős, fölséges, diadalmas öröm. Igy kell győzni; ki kell emelni az embert az örök nyomorúság s a pokol veszedelméből; ezt a sötét éjfélt ragyogó napsugárral, a kárhozatot Isten kegyelmével kell felváltani; ragyogjanak a lelkek fölött a mennyország csillagai, bennük pedig honoljon a béke s az öröm. Aki ilyesmit eszközöl, az művésznél, halott-támasztónál, prófétánál többet tesz s lelkét nagyobb élvezet éleszti, mintha minden tudományt birna s világ ünnepelné; «mondom nektek, én, ki minden örömöt ismerek, hogy ez az öröm már nem földi, nem királyi, hanem angyali», s angyali örömök mérhetetlen kitartásra s áldozatra inspirálnak. Mily óriás az, ki az apostollal mondhatja hiveiről: Ti vagytok koszorúm s örömöm.

* * *

«*Egy embernek két fia vala.*» (Luk. 15. 11.)

a) Ketten vannak, egy atyának fiai, egy háznak lakói, de két lélek lakik bennük, két ellentétes. Az egyiknek az otthon kedves, kedves a ház, a kert, az olajfa s a fügefa árnyéka; a másik unott volt, a fiatalabb. — A fiatalság lelke erőszakos, kevély, kemény, szilaj; tör szakít, megvet könnyen. Tulajdonkép pedig ez a lelkület tudatlanságból s tapasztalatlanságból való, mert hiszen egymás vállain állunk s egymásra szorulunk; tisztelnünk, becsülnünk kell egymást; senki sem él s nem áll egymagában; másodszor lelketlen könnyelműségből való, mert nem gondolja s nem méltányolja az élet terhét s küzdelmeit; nekiindul a világnak, ahol elveszthet mindent. — Legyünk méltányosak; a fejlődés hosszú, nagy munka; a világot nem egy ember csinálja; mindenki közülünk folytatás; okuljunk a multon s teljesítsük nagy lélekkel a jelennek kötelességeit. Higyjük, hogy sokban elfogultak vagyunk s a bölcseség s boldogság önmérséklettel jár.

b) « *És mondá az ifjabb közülük atyjának: Atyám, add ki nekem az örökségrészt, mely engem illet. És elosztá nekik az örökséget.* » Atyjával szemben követelő, arrogans. Jómódban született s gondolja, hogy jó dolgának kell lennie. Az atyának fáj fia szívtelensége, de kiadja részét: Vedd, boldogulj. — Nem vagyunk öntudatában annak, hogy mit köszönünk az Úrnak: egészséget, öt érzéket, ép testet és lelket; mi volna velünk, ha vakok, süketek, némák volnánk?! De minél többje van egyik-másiknak, annál inkább elbízza magát. Az Isten pedig elviseli hálátlanságunkat s nem vonja el jótéteményeit. Ó, hát ragaszkodjunk az Úrhoz s azt, amink van, használjuk föl dicsőségére. Ha szemünkbe ragyog a napvilág s kigyujtja a természetnek szineit — ha eltelik lelkünk a formák harmóniáival s énekelni szeretnénk: szeressünk, szeressünk nagyon s ragaszkodjunk szorosabban az Úrhoz.

c) « *Messze tartományba mene és ott eltékozolá örökségét buja élettel.* » Elment a fiú, elszakította a kötelékeket, melyek sziveket fűznek; szabad akart lenni; reményeket himzett képzelete s új pályákat keresett tapasztalatlan ereje. « Es irrt der Mensch, solang er strebt »; de egyben nem szabad tévedni; az erkölcsi rendhez szigorúan kell ragaszkodni. Néha elhidegül lelkünk Isten iránt; mintha idegenben volnánk s távol tőle; ilyenkor is követeljük meg szigorúan az erkölcsi törvények teljesítését. — Idegenben van az ember, ha úgy felejtkezik meg Istenről s magáról, hogy vétkezik. Isten mindenütt van, de a távolságok az öntudatban nyilnak; mily feneketlenek s sötétek!

d) Idegenbe ment, ahová nem volt való — ahol nem volt otthona s békéje, — ahol nyelvét nem értették; ahol ha beteg lett, nem ápolták s ha szerencsétlennek érezte magát, nem gondozták; ahol érzéketlenséggel, keménységgel találkozott. Idegen föld, hol a lélek fázik s elgyöngül; idegen föld, ahol nincs szeretet és megnyugvás, béke és öröm; idegen föld, hol nemes

ifjak moslékra vágynak; idegen föld a hitetlenség, erkölcstelenség, önzés, tisztátlanság, istentelenség földje. Nem az én hazám ez!

c) « *Azon tartománynak egy polgárához szegődött, ki majorjába küldé őt, hogy őrizze a sertéseket.* » A legnagyobb kincs az ember maga; tehetségei, erői, kegyelmei, ész, akarat, kedély, hit, szeretet, bizalom, bátorság, tisztaság! Mily szegény, ki ezt eltékozolta! Gyógyulást keres; de csak részben talál; foltoz, de új ruhája nem lesz; felejteni akar, de élettelje s életkedve nem térül meg. Hány ily koldus jár a világ országútjain, a vert hadak útjain! Mily könnyen válnak meg sokan e fölséges kincsektől. Ez a legrettenetesebb tékozlás, ez a szomorú kincsprédálás. « Particula boni doni non te praetereat », ne vesztegesd el egy morzsáját sem az isteni javaknak. Gazdag vagy; éld világodat, vagyis telítsd öntudatodat s lelkedet erőid aktuálása s tehetségeid fölhasználása által.

* * *

« *Nagy éhség lőn ama tartományban és szűkölködni kezdett.* »

a) Bár élvezett s örvendett, bár elkábult s megittasult, lelke mégis undorodni s szenvedni kezdett. Érezte, hogy komisszá, hogy alacsonnyá lett; megmegszállta bűnének, állatiasságának s kegyetlenségének tudata; atyja reményeit, ifjúsága szentélyeit letörte; homlokáról a fölségnek kenetét letörülte; a szerető Isten karjaiból kéjnők keblére s a szeplőtelen, tiszta, erős Istengyermekség trónjáról vályúhoz került. A szentség s eszményiség csillagai lealkonyodtak egén, sötétben állt s a romlásnak sem becsület, sem egészség, sem szemérem, sem barátság, sem önérzet gátat nem vetett. E pusztulás körében, e kegyetlen éjben érezni kezdett, megmozdult a szive. Szép csillagok, ifjúsága emlékei, atyjának jóságos arca tüntek föl lelkében; hivogató, biztató szózatokat hallott; vonzalmak támadtak benne: miért vagy e kietlen, szívtelen nyomorban s ha el is

szakadtál, miért nem térsz vissza, mikor látod, hogy csalódtál, vétkeztél, szomorú s szerencsétlen lettél s mikor új napkelet vár rád s atyád virrasztó lelke sír utánad?!

b) « *Magábatérvén pedig, mondá: Hány béres bővelkedik atyám házában kenyérrel, én pedig éhenhalok. Fölkelek s atyámhoz megyek.* » Fölkelek hát — mondotta az ifjú — s visszamegyek. Becsület, szeretet, szépség, erő s öröm kell nekem; nem tartom ki e léleksorvasztó idegenben; életemet szégyenné s átokká nem nyomorítom el s ha el is vesztettem sokat, de a veszteség tudata ne bénítsa meg erőimet, hogy amit még tehetek, azt mind megtegyem s ami életképesség van bennem, azt mind kifejlesszem. — A bánat, ha rámutat is a veszteségekre, sohase bénítsa az új kikezdések szent lelkét. Isten akarja, hogy visszatérjek s éljek. Megteszem. — Nem várok, míg visszaszerzem, amit elvesztettem; nem mondom, hogy rongyosan vissza nem mehetek, hanem dolgozom, szerzek s aztán megyek. Istennel szemben ez lehetetlen; itt csak kegyelemre vagyok utalva s azt alázattal kell fogadnom!

c) « *Atyám, vétkeztem az ég ellen és te ellened; már nem vagyok méltó, hogy fiadnak neveztessem, csak béreseid közé fogadj be engem... Meglátá őt atyja és hozzája futván, nyakába borult és megcsókolta őt.* » S elment és atyja fogadta; nem azért nemzette, hogy a benne rejlő életszikrát kioltsa; szeretetével új erőt, új kiindulást biztosított neki. Piszkos volt, megmosta; rongyos volt, fölruházta; elaljasodott, az összetartozás gyűrűjét húzta ismét ujjára s a megszokott otthont s környezetet ünneplő szimfóniás házzá változtatta. — Ez kell nekünk: megtisztulunk, kegyelembe öltözködünk, az Istenfiának érzületét elsajátítjuk s az istenközelséget s kegyelmet mint szimfóniát s ünnepet élvezzük. Ily fontos öntudatára jönni méltóságunknak, előkelőségünknek, szépségünknek, erőnknek... annak az ünnepnek, melyet átélni hivatva vagyunk.

d) «*Az idősbik fia pedig a mezőn vala és midőn visszatért, a házhoz közeledvén, hallá az éneklést és vigadozást. Megbosszankodék és nem akart bemenni. Atyja tehát kijövén, kezdé kérni őt... Fiam, te mindenkor velem vagy és mindenem a tied, de most vigadni kellett, mert ez a te öcséd meghalt vala és föléledt: elveszett vala és megtaláltatott.*» Bátyja otthon maradt, tékozló nem lett, atyját nem keserítette, el nem bukott; élt szenvedélyek, de egyszersmind nemes, mély érzés nélkül. Kiskaliberű nyárspolgár. Atyjától el nem szakadt, de azért nem fogta föl a szerencsét sem, hogy mit jelent az hogy «hisz te mindig velem vagy s mindenem a tied». Ez az a kisméretű, sok öntudatlansággal vegyes «jóság», mely tud irigykedni s méltatlankodni, mely büszkélkedik szűkkeblű erényességével s másokat keményen megitél. Ez az Isten gyermekeinek fejletlen, öntudatlan típusa! Félre e szomorú alakokkal; nem méltók az Atya nagystilű lelkéhez! Rázzák ki lelkükből az álmos élhetetlenséget; éljék át az Isten kincseit, melyekben bővelkednek s örüljenek, ha bárki bármily mérvben is részesül azokban. Van mindnyájunknak tengersok kegyelmünk; örüljünk nekik s egymásnak.

* * *

«*Vala egy gazdag ember, kinek sáfára vala és ez bevádoltaték nála, mintha eltékozolta volna az ő javait.*» (Luk. 16, 1.)

a) A parabola elsősorban a gazdasági javakra vonatkozik. Istené minden s kezünkre van bízva több-kevesebb, de abból a célból, hogy a boldog életet szolgáljuk, hogy erkölcsöt, jóérzést, boldogító lelkületet, örömöt, jóságot váltson ki velük: «facere amicos»; szerető, jóindulatú, ragaszkodó embereket nevelni. — Én is sáfár vagyok s az Úr azt a célt tűzte elém. — Érzem, hogy a javak folynak kezemből mások kezébe; tudom, hogy minden többé-kevésbbé társadalmi jó, sokan dolgoztak e javakon; mily méltányos tehát, hogy sokak javát, meg-

elégedését, jólelkületét mozdítsam elő javaimmal. — A szociális jóindulat a legmélyebb vallásosság virága lesz, ha életünket s mindenünket sáfáros javaknak tartjuk, melyek a lélekért, a több, a szebb, örök életért adattak nekünk. « Facere amicos... » fölséges cél; jó embereket nevelni s ezzel « örök házat » építeni magunknak.

b) Másodsorban mindezt javunkra alkalmazhatjuk; sok tehetséggel s kegyelemmel látott el az Úr: belehelyezett hivatásba; adott több-kevesebbet a földből, kultúrából. Minden a mienk: a korszakok munkája, a történelem s a fejlődés napszáma, jelen s a mult, a próféták, a szentek s maga az Úr; de mégsem vagyok övé, ha nem hódítom meg magamat számára. Szabadakaratomon, energiámon, érdeklődésemen, iparkodásomon fordul meg, hogy magam s mindenem övé legyen. Öntevékenységem által lesz mindenem az Úré; ha átélem, ha jónak, kipróbáltnak bizonyulok. Sáfárság életem; célom tehát nem ezt vagy azt, nem sokat vagy keveset birni, hanem abban, amim van, hűnek lenni. Tehát az élet tartama lelkület s nem a birtok, jog, adakozás, alapítás!

c) « *Mondá pedig a sáfár magában: Mit míveljek, hogy ime uram elveszi tőlem a sáfárságot? kapálni nem birok, koldulni szégyenlek. Egybehívván azért urának adósait, mondá az elsőnek: Mennyivel tartozol uramnak? Az pedig felelé: Száz tonna olajjal. És mondá neki: Vedd elé számtartó könyvedet, írj ötvenet.* » A sáfár az önfenntartás szenvedélyével dolgozik, hogy biztosítsa életét. — Sáfárságunkba gondosságot, érdeklődést, buzgóságot, körültekintést, tevékeny kiindulást kell fektetnünk. 1. Gondosan, passzióval kell ápolnunk lelkünket; dolgoznunk kell rajta, hogy jobb, nemesebb legyen érzülete; le kell szednünk róla a hernyót s le kell törnünk a tövist. Nemcsak számszerint több, de érték, öntudatosság szerint több jót tenni. 2. Urunknak érdekeit föl kell karolnunk; az ő érdekei az Isten országának, a hitnek, erkölcsnek, igazságnak, jóságnak, a lelkeknek, az egyháznak ügye. Az önfenntartás ösztönével kell

ezeket észrevenni, aggódva megállni, féltékenyen őrizni. Enélkül a « világosság fiait » megszégyenitik a « sötétség hívei ».

* * *

« *Én is mondom nektek: Szerezzetek magatoknak barátokat a hamisság mammonjából, hogy mikor megfogyatkoztok, befogadjanak titeket az örök hajlékokba.* » (Luk. 16, 9.)

Gyüjtsünk kinceseket azáltal, hogy mindenben hívek vagyunk.

a) « *Légy hűséges* »; ez kedves kifejezés e helyett, hogy: légy szolgám. A szolga keveset mond, a hűséges többet mond; kilátást nyit a barátságra... az eljegyzésre. Barátok, jegyesek az igazi hűséges lelkek. — Isten akarja, hogy hű legyek, mert rám bízta magát s kinceseit. 1. Szolgája vagyok, 2. barátjának kell lennem, 3. édes jegyese lehetek. A hűség sehol másutt nem oly radikális, mint itt, hol tényleg mindenünk az övé s mindenünkkel az ő érdekeit kell szolgálnunk. Csak őt s az övét kell keresnünk. Adj oda mindent: munkát, örömöt, könnyeket, vágyat, bánatot... életet. Szemeddel, lelkeddel függj rajta. Most engem viszel, — mondja hű szolgájának az Úr — terhed vagyok. Úton vagy, isteni teherhordó. Porondon küzdesz, te isteni küzdő, « usque... usque ad mortem », egész a halálig; ekkor majd én megfizetek neked.

b) « *Halálig hű.* » Csak ily összeköttetéseket ismer a mély, szenvedélyes szeretet. A lelkek mélységének különös szépsége a végleges kitartás. Kitartani egy életen át; több az, mint pusztán, viharon, hullámon, vizen, tűzön át; ezek csak szimbolumai az életnek, de több van erőszakosságból s nehézségből az életben, mint ezekben; több kín, több keserv, több lökés s csapás. Élet is, halál is miszteriumok; menj át hű lélekkel rajtuk. — Sok kételyed, megrendülésed lehet... légy hű; sok hideg, sötét szellemmel érintkezhetel s vigasztalan lelki világokon vezethet utad... légy hű,... sokat nem értesz... légy

hű; megzavarodol s csüggedsz... légy hű. A te pszichéd a hűség mindhalálig; repülj, repülj...

c) « *S neked adom az élet koronáját* », vagyis a koszorús életet. A korona szépséget s fölséget ad; a koszorú virágból van kötve; illat, kellem, életöröm, tavaszi lendület, menyegzős lélek jár vele. Neked adom a virágos, a szép, az életerős, örömteljes életet. — Itt is élvezed már, ha hű vagy s teljesen élvezed halálod után, mikor lelked a szabadabb, erőteljesebb életre alkalmas lesz. — Az isteni akarattal szemben nem úgy állok, mint egy rajtam kívül álló regulával, hanem önakaratommá, hűséges, folytonos érzületemmé változtatom el azt. Ez által lesz enyém s lesz énemmé!

* * *

« *Egy szolga sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket gyűlöli és a másikat szereti, vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti; nem szolgálhattok Istennek és mammonnak.* » (Luk. 16, 12.)

a) Ki az a két úr? Az Úr s az, ki vele szemben áll; a Fölség, szépség, erő s az alávalóság, rútság, nyomorúság. Lehet-e itt választás? Nem lehet; itt csak elragadtatásnak van helye; « rapit voluptas »; aki az Urat megismeri, aki őt meglátta, az többé nem felejti. A baj azonban az, hogy zavarosan látjuk, homályosan ismerjük s így tényleg választás alá kerül Jézus és Barabás, erény és bűn, ének és zsivaj; szépség és festett arc, mély lelkiség és inger. — E részben van hiba, folt bennem is; oktalan és erőszakos indulatok hordái garázdálkodnak bennem. Bánt néha a világ kicsinylése; a sikertelenségnek depressziói alá kerülök; a képzelet zendülései megzavarnak ítéletemben; szeretetem elérzékiesedik, lelkem eltestesedik. Nehéz magamat egészen a nagy-úr számára lefoglalni! Nehéz, csak harc által lehet ezt a hódolatot kierőszakolni.

b) A harcoló s foglaló hatalom a szeretet; « az egyiket szereti », egyet kell szeretni, Őt. Mily könnyű

szolgálat a szeretet, mily nehéz az « elviselés »; az örömtelen teherviselés! A szeretet tud alkalmazkodni; feszülni, lendülni, kitágulni; tud csüggedés nélkül vereséget is elviselni. Blüchert Napoleon 6-szor verte meg; Napoleont Blücher egyszer, de alaposan. Ha meg is veretem tovább kell küzdenem; kell, mert szeretek; szeretem Uramat. A bűn se kedvetlenítsen el. — A másik «urat», az ördögöt csak elviselni lehet, szeretni nem lehet s ez az elviselés is kínná, utálattá, rémületté válik. «Sustine», « viselj el », nehéz szó; szolgák nyögnek alatta; terhük a lelkiismeret kínja s a megbízhatlan, kegyetlen szfinx, az élet. Nincs igazi, mély örömük!

c) Bolond, aki a világnak s nem önmagának szolgál; önmagamnak, belső értékeimnek, lelki szépségemnek s erőmnek s örömömnek pedig csak akkor szolgálok, ha Isten az Uram! Világ, vagyis mások vélekedése, tisztelete, értékelése külsőség; értékek, amilyen a Kossuth-bankó; egy darabig érték, azután papir. Látszat, szivárványos fénytörés, mely az ürbe vetít fényes, de vérnélküli alakokat. S a világnak mégis imponál ez mind, mert « hallák pedig mindezeket a farizeusok... és kinevették őt ». (Luk. 16., 14.) Csak nevessenek. Nekem egy Uram van, « Deus cordis mei et pars mea », szivem Istene az én kincsem; a rothadás, a sötétség, nálam nem úr. Annak az egynek szolgálok hát következetesen s erősen. — Ó, ha énekes vagy, ne lazítsd hangszálaidat; ha festő, ne sorvaszd látóidegedet; ha szobrász, ne gyöngítsd formaérzékedet; ha hegedű-, zongora-, gordonka-művész vagy, ne tompítsd hallásodat! Hát én, én gyöngítsem érzékemet, finomságomat s készségemet az Urral szemben!?

* * *

« *Vala egy gazdag ember, bársonyba és bíborba öltözködő és mindennap fényesen lakmározó. És vala egy Lázár nevű koldús, ki annak ajtaja előtt feküvék fekélyekkel.* » (Luk. 16., 19.)

a) Bíborba öltözködött, fényesen lakmározott, élte a világát. Nem azért pusztult el, mert jól evett, hanem azért, mert életet élt, mely magát « kiéli » ösztönei, vágyai szerint. Életet élt, melyben a test az úr; a világ s az ösztön a pazarló hatalom; melyben Isten feledve van. — Lázár pedig, a szegény, nyomorúságában sem nőtt a földhöz; beteg volt; földön hevert; kevély nem volt; irgalomra volt szoktatva; morzsákat evett; de Istent nem feledte! Ime a trónon ülő, de földhöztapadt, a fényesen öltözködő, de holt terhek láncait hordozó lélek egyrészt s másrészt a földön heverő, de eget kérő, fekélyes, de tisztalelkű ember. — Föld, állás, étel, test ne legyen holt teher lelkemen; a lélek szolgája a test; szent Ferenc szerint « asinello »-ja, teherhordója. A lélek jár a testen, nem a test a lelken. A modern próféták az érzékiség fölszabadítását hirdetik s az ifjúság hiszi, hogy erős lesz, ha élvez. Az igazi élvezet az erő, a természetes s kegyelmes erő érzete. Ne törjük le se mértékletlenséggel, se alkohollal, se puhasággal!

b) Meghalt a dúsgazdag s eltemettetett a pokolban, s meghalt Lázár s fölvitetett a mennybe. Jézus világosan állítja lelkünk elé a végleges rosszat s jót. Van pokol, a győzelmes rossz; van mennyország, a győzelmes jó. Itt a földön is van sok rossz; két főtípusa: a bűn s a halál. De itt mindenfelé szivárog Jézus vére s mérsékli a rosszat, a nyomorúságot, a penészflórát testen-lelken, a szomorúságot, a gyalázatot; de van azután egy rossz, a végleges rossz, a rosszakarat, mely meztelenül s közvetlenül száll szembe a teremtő s a szenvedélyesen szerető Istennel. Ott van a rémséges ütközés, a végleges zúzódás s összetörés; ez a pokol. — Végtelen irgalom kiséri az embert nagy kötelességeinek teljesítésében, de ha szembeszáll Isten Fölségével, összetöri őt. Hiszem, Uram s imádom Fölségedet.

c) « *Fölemelvén pedig szemeit, midőn a kínokban vala, látta Ábrahámot távolról és Lázárt az ő kebelében.* » Az elkárhozott föleszmélvén, öntudata végtelen kín; el-

gondolja életét. Emberek, kegyelmek, bűnök emlékei járnak körülötte; templomok, keresztek, oltárok, napsugár, csillagok ragyognak szemeibe. Látja bűnösségét, mely fejlett s kifejlett a kárhozatba. Mily rettenetes emlékek gyötrik! — Az emlékezet után gyakorolja eszét. Mit kell megfontolnia? Életének esztelenségét, mely mindent tönkretett; kegyelmet, irgalmat, szeretetet. Könnyű volt, édes volt, hasznos volt, szükséges volt, hogy jól, szentül éljen; de elmúlt mindez; mit kell ezentúl tennie? Mily eszközöket használnia? Mit kerülnie? mit kérnie? a felelet mindezekre: nihil, nihil; az öröm nihilizmusa a kín teljében. — Hogyan gyakorolja akaratát? Van vágya, szomja; csak egy cseppet a fekélyes Lázár ujjáról... de ezt is képtelenség kieszközölnie. Az Isten szépsége, a mennyország ragyog fölötte, de nem neki. Az Isten központ, vonz mindent; de e vonzás összetöri lelkét; e vonzalom neki borzalom. Ismer, lát, de nem remél, nem szeret; nem buzdul a jóért; fáradt; gyűlöl; bűnt nem bán; nem fohászkodik; Istene s léte neki «tremor», «horror», «dolor». — Ez az állapot is titok; nem értjük, míg lelkünkben a jónak szeretete s a boldogság reménye él. Ez is az a «más» világ!

* * *

«*És kiáltván, mondá: Atyám, Ábrahám, könyörülj rajtam és küldd el Lázárt, hogy vízbe mártva ujjahegyét, enyhítse meg az én nyelvemet, mert gyötörtetem e lángban.*»

A pokol is a hit titka; zárt ajtai előtt állunk s néhány segédfogalommal közeledünk feléje.

a) Az első a «második halál» gondolata. Mégegyszer, másodszor hal meg az elkárhozott, mikor a halál a lelkét, érzéseit, vágyait, reményeit fagyasztja meg s csak az öntudat él. — Meghalni annyi, mint elszakadni élettől, világtól, napsugártól, vértől, otthontól, emberiségtől. Nem lenni többé itt. A második halál pedig elszakadni Istentől, kegyelemtől, szeretettől, Krisz

tustól, reménytől, imától, kereszttől, jóindulattól; elszakadni Krisztus összes javaitól, érdemeitől, igéreteitől, vigaszaitól. — A második halál ugyanesak a legrémségesebb, « egymagában való lét ». Ki tartja ezt ki? A teremtő szeretet adott szülőt, testvért, otthont, hogy magunkban ne legyünk; Krisztus mondta: « veletek leszek». Vigasztalót igért, ki velünk maradjon; mit csináljunk hát magunkban; mit a végtelen ürben Isten s minden nélkül?

b) A második gondolat a céltalanság. Célok után fut természet, ember; célt akar, azt tartja. Ha a célt hordja magában, van ereje, van élete; ha a cél kiesik belőle, akkor szenved, nélkülöz. A céltalanság kín; itt a földön részleges van, milyen a betegség, meghasonlás, fáradtság, unalom, utálat, kétségbeesés, lemondás... halál; kiesik belőlünk az eszme! — A másik világba belelép a lélek telve vággyal a cél után, fölébred benne a végcél szenvedélye viharos vágyként s abban a percben a végleges célvesztés öntudatára ébred. Letört alatta minden; hová menjen? minek? kihez? miért? Mindez célt jelent, neki tehát nem való. Ezt a lelkületet jelenti a sötétség, a kötelék kézen, lábon, a fogak csikorgatása! Ez a belső, átérzett ellentmondás!

c) A harmadik gondolat az átok. Isten áldásával indult meg a teremtés; megáldott az Isten minden létet; jaj, akiben a lét az Isten átkával folytatódik. — Szeretetből valók vagyunk; « semmit sem gyűlölt, amit teremtett », de most gyűlöl. A szeretet gyűlöletté változik. Hiszem. A végtelennek pszichológiáját nem ismerem. Mit csinál a megvetett szeretet? Don Józé fölkiált Bizet operájában: « Én, én öltem meg őt, imádott Carmenemet! » Benjamin Constant a szeretetről írja: « L'amour est de tous les sentiments le plus égoiste et par consequent, lorsqu'il est blessé, le moins généreux ». A zsoltáros kéri: ne tégy engem ellenfeleddé! Mi elronthatjuk az Isten művét, a kegyelem világát, ő meg a mi életünket, a boldogság és béke kivirágzását.

« Ha Mózest és a prófétákat nem hallgatják, ha valaki a halottak közül föltámad, sem hisznek. »

a) Jézus hirdeti a penitenciát, de a mennyországot is, bűnbocsánatot s az evangéliumot. Mindkettő komoly. Komoly, mint az Alpesek örvénye s kedves, mint a harangvirág az örvény szélén; ünnepélyes, mint az éj s biztató, mint a csillagfény. — Jézus óriási motívumokat állít életünkbe: Isten egyesül az emberrel s isteníti az embert, az istenfiúság aureoláját köti mindnyájunk feje köré; de végre is az örökkévalóságra mutat s a « pondus aeternitatis »-t, ezt az óriási eleven erőt hozza öntudatunkra. Az örökkévalóság vár rátok, — ezt hirdeti a köztünk járó világ-világossága, mely ezer nap fényözönével világítja meg nekünk a poklot is. Van boldog, vagy boldogtalan örökkévalóság; a boldogtalan örökkévalóságtól féljetek. « Mondom pedig nektek, barátaimnak: Meg ne rettenjetek azoktól, kik megölik a testet... féljetek attól, ki miután megöl, hatalommal bir a gyehennába vetni. » (Luk. 12, 4.) Kinek számára van a pokol? Mindnyájunk számára, ha vétkezünk s meg nem térünk. Fél attól szent Pál, szent Ágoston is; a szentírás e félelem alól föl nem szabadít, sőt Krisztus letör minden elbizakodást: Barátim vagytok, de elveszhettek, ha komolyan nem akartok, ha nem küzdötök s nem áldoztok.

b) Jézus az örökkévalóság komolyságával néz ránk s áldozatot követel. Szemed fénye s jóléted, síri éj s börtön, kín s vértanúság nem számít a komoly, áldozatos küzdelemben s törekvésben, mely lelked üdvét akarja biztosítani. Tudnod kell minden földi jóról lemondani s minden bajt eltűrni lelkedért. Lépj inkább napsugárból éjbe, szabadságból börtönbe, életből halálba, mintsem hogy lelkedet elveszítsed. — Mentsünk tehát, hozzunk bármily áldozatot, legyünk buzgók s forraljuk föl a pokol tüzén szivünket, tanuljunk erélyt. Küzdelmes, nagy értékekkel dolgozó, fáradalmas létnek kell annak len-

nie, melynek végén örök kárhozat, vagy örök boldogság vár ránk.

c) A pokol örvénye fölött emelkedik a kereszt. Tilalomfa az örvény szélén. Erre ne menj. Jézus szenved s az áldozat végső kimerülésével néz ránk; ez a tekintet megfagyaszt. Értlek Uram; nem szabad elfecsérelnem véredet, érdemeidet s kegyelmedet. Mire való Krisztus s a kereszt, ha nincs pokol, s ugyancsak mire való Krisztus s a kereszt, ha mégis pokolba jövök? Azért mintha a keresztről hallanám, mintha az evangélium lágy szava sivító orkánná válnék, úgy sír s reszket felém: « αγωίζεσθε », küzdjetek élet-halálra; itt nem szabad elesnetek! Isten is azt akarja, hogy győzzetek s mindent rendelkezéstekre bocsát. Tehát rajta, komolyan.

* * *

a) *Remélni igen, vakmerően bizakodni soha.* Létünknek dagadó s fakadó örvénye az Isten, az ő teremtő akarata. Belőle vagyok; ő gondolt, ő akart; ezt teremtésnek hívjuk. Közölte magát, létét, erejét gyönyörű teremtésben, melynek kulminációja a szellemi világ; a lelkiség légkörében azután ismét új világot, az isteni természetben való részesedést alkotta meg; ez a kegyelem az istenfiúság, az istenközellét érzésének világa. Istennek, mint Atyánknak, velünk, gyermekeivel való érintkezése. Ez atmoszférában belénk foly, mintáz, kitapogat, alakít. Alakít szép lelkeket. S mégis mennyi a hajótörés e fényes, kegyelmi világban! Hány Saul van, hány királyi lélek, kik azután elszomorodnak s a bűn melancholiájában végleg elsötétednek! Hány Salamon van, böles, cherubos lelkek, kik elhervadnak s ronggyá tépődnek! Imádkozzunk s legyünk hívek mindenben. Ne bízzuk el magunkat, hanem dolgozzunk komolyan.

b) A kegyelmi világ új fokozata, az Istenvelünk legszebb kiadása, Jézus. Isten közlé magát új teremtésben: Jézusban. Fiát adja, hogy a természetfölöttit vérünkbe, lelkünkbe, otthonunkba belevezesse s ezzel min-

dent nekem adjon. Minden már az enyém: «akár Pál, akár Apollo, akár az élet, akár a halál, akár a jelenvalók, akár a következendők». (I. Kor. 3, 22.) Krisztus véres szeretetének bélyege, Krisztus csókja rajtam. Ezzel bele vagyok oltva Istenbe s a Szentlélek lakik bennem. Barátjaivá tett minket s még ezután is elveszhetünk. Apostolaivá tett s Judásokká fajulhatunk. Testőreivé avatta vértanúit s ime magában a vértanúságban tagadták meg őt többen. Szűzeket nevelt magának s házasságtörő, ledér lelkek lettek. — De mind e bukásnak szomorú titka a hűtelenség. Hű leszek kicsinyben; nem engedek a rossznak.

c) Végül közli dicsőségét. Fölveszi a lelkeket magához s kigyúlasztja bennök életét s örömét. «Merces magna nimis», kimondhatatlan nagy jutalmuk lesz. S ez istenüléssel s a lelkeknek a végtelentől való megittasulásával szemben ott ijeszt az örök éj s benne a sötét szellemek! Eltaszította megbecstelenített jegyeseit, összetörte megfertőzött templomait. Ő tette, tehát jól, szentül tett, senkit sem vetett el, aki nem akarta. — Óvom hitemet s őrzöm kegyelmi állapotomat; nem okoskodom azon, hogy ki kárhozik el, ki nem, hanem az istenszeretet zálogával biztosítom üdvömet.

* * *

«*A zsidók közül sokan jövének Mártához s Máriához, hogy vigasztalják őket bátyjuk miatt. Márta, amint meghallotta, hogy Jézus jő, eléje méne; Mária pedig otthon ül vala. Mondá pedig Márta Jézusnak: Uram, ha itt lettél volna, az én bátyám nem halt volna meg.*» (Ján, 11, 19.)

a) A dolgos, nyugtalan Márta az Úr elé siet s panaszkodik: házad, Mester, elárvult; ahová mindig szeretettel jöttél, ott most sírnak. Ó miért nem jöttél előbb? S hogyan is jöhet oda, hol te vagy otthon, betegség, kín és halál?! Szeretsz s mégis sujtasz? Ezt nem értjük; nehéz nekünk a bajt, a rosszat, a szenvedést Isten

szeretetével megegyeztetni. Nem értjük e vaskezet. Bele vagyunk ékelve a fizikai rend vashálózatába s a morális rend is tele van a rosszakarat szörnyűségével! Ah Uram, hódolok neked életben-halálban; élet-halál ez az én kategóriám, neked más kategóriáid vannak. Te mondod: az én gondolataim nem a ti gondolataitok s az én utaim nem a ti utaitok; a lét nemcsak emberiség; az emberiség csak valami a végtelenben. Lehetetlen, hogy minden fölfogása, izlése szerint menjen. Imádlak Uram szent akaratodban!

b) « *Mondá neki Jézus: Feltámad a te bátyád. Mondá neki Márta: Tudom, hogy feltámad a feltámadásban az utolsó napon. Mondá neki Jézus: Én vagyok a feltámadás és az élet.*» Halál van, szenvedés van, azt el nem törlöm, de a világ végén a lelkek ismét testet öltenek. Most testet öltenek a fiziológia folyamán; akkor majd az Isten teremtő akaratából. S a megtisztult lelkek erősek lesznek s áthatják a testet, úgy hogy az fényes, szép, szimmetrikus, gyors organumuk lesz. A művészet most is formát önt az anyagra s szépséget s lelket teremt a lelketlenbe; a feltámadás lesz az anyagnak igazi átszellemülése; a lélek akadálytalanul kiönti rá szellemi szépségét s erejét. Én ezt hiszem; látom, hogy a lélek a hipnózisban, magnetizmusban hogy hajlítja s vetközteti ki természetéből a testet; hát még a végső s győzedelmes ébredésben. Én is művésze vagyok a testnek az erény által; tisztaság, mértékletesség, önuralom, fegyelem által lelket viszek bele.

c) « *Mária pedig, midőn odaért, hol Jézus vala, meglátván őt, lábaihoz borula és mondá neki: Uram, ha itt lettél volna, nem halt volna meg az én bátyám.*» A mélyérzelmű, csendes bánatba merült Mária lelkén napsugárként rezgett át a hir: A mester jelen van és téged hí. A mester az ő vigasza; rögtön lábaihoz borul; ez az ő helye; ha bűnét siratja, ha a föltámadtat imádja, ha panaszát panaszolja, a mester lábaihoz. Hogy hajolt a mester felé lelke, hogy simult hozzá; így tesznek

Jézus igaz hívei; akár sírnak, akár vigadnak, mindig szeretnek.

d) « *Jézus tehát amint látta őt sírni s a zsidókat is, elbúsula lelkében és megrendüle és mondá: Hová tettétek őt? És könnyeze Jézus. Mondák tehát a zsidók: Ime, mennyire szerette őt.* » Jézus szeret, gyászol és sír. Lelkének perspektívája végtelen: ő látja a végkifejlődést is, az Isten dicsőségét. Az Isten diadalmaś hatalma keretezi számára a világot s annak bajait. — Nekünk jó, hogy nem tudjuk a jövőt; nem birnók el sem fáradságaink, sem kudarcaink előrelátását. Igy pedig küzdve s kötelességet teljesítve haladunk előre. — Legyünk emberek, éljünk testvéreink közt; tudjunk sírni s résztvenni mások bajaiban. A barbárnak nincs részvéte; a keresztény hősök sírnak is.

e) « *Jézus tehát a sírhoz méne.* » A temetés irgalmassági cseledet; tiszteletet lehel a halott iránt, ki a halál méltóságába, a mysteriumba öltözködik... kisérjük a vándort. Nagy, fontos utat tett meg a lelke azóta az örök kapuk felé; talán a temetésen is jelen van az elhunytnak a lelke. Mikor temetünk, járjunk el az apostoli hitvallás utolsó ágazatai értelmében; hiszem a szentek közösségét, azért imádkozom érte; hiszem a test föltámadását, azért megtisztelem a testet temetésében s hiszem az örök életet, azért remélem, hogy az örök világosság fényeskedik neki. Amen!

f) « *Mondá Jézus: Vegyétek fel a követ. Mondá Márta: Uram, már szaga van, mert negyednapos. Mondá neki Jézus: Nem mondtam neked, hogy ha hiszesz, meglátod az Isten dicsőségét?* » A végtelennek dicsősége diadalmaskodni fog összes fölfogásunkon s összetöri apró méreteinket. A halálban is összetör mindent, testet, termetet, szépséget, életet; a temetésnek is a vége a fáklyafüst. A test eltávozik, felbomlik s a penészflóra új meg új kiadása váltakozik rajta. « Midőn meghal az ember kígyókat és férgeket nyer osztályrészül. » Ez az ember dicsőségének a vége s ott kezdi az Isten az ő dicső-

ségét kiépíteni! Lássam, Uram a te dicsőségedet, az életet; az kell nekem!

g) «*Elvevék tehát a követ. Jézus pedig felemelvén szemeit, mondá: Atyám, hálát adok neked, hogy meghallgattál engem. Én ugyan tudtam, hogy mindenkor meghallgatsz, de a körülálló népért mondám ezt, hogy higyjék, hogy te küldöttél engem.*» Jézus biztos benne, hogy ő most a halottat föltámasztja, azért ez öntudatának nyilvánvaló kifejezést ad. Tudja hogy szava teremt s éltet, mert Isten úgy akarja; megrendülve ez isteni erőnek tudatában fölemeli szemét. A sír bűzt lehel; gyönge emberek, a halál zsákmánya, állják győzelmes alakját körül. Vezérüknek kellene lennie. Ó bár hinnének, bár ne kételkednének. Azért tehát «nagy szóval kiálta: Lázár, jöjj ki. És azonnal kijöve, aki halott vala.» Hit, erő, meggyőződés kell belénk is az Isten nagy műveivel szemben; akár sír fölött, akár oltárnál álljunk, tudjuk, kinek hittünk; — tudjuk, hogy meg nem szégyenülünk. — Sokan hisznek; Lázár, Márta és Mária pedig Jézus lábaihoz borulnak: ez az ő családi, páratlan husvétjuk. Hogy tér vissza Lázár, hogy Márta s Mária Jézussal körükben! Betánia, édes, megvigasztalt, hálás lelkek háza; Jézusban való ragaszkodásban nincs hozzá hasonló. E ház mélységeket zár, elragadtatásban élő lelkeket.

* * *

Lázár sírjánál. Hiszek benned! Hiszem az eszményi világ valóságát! a) Minden haladás célja: alávetni a világot a fölényes léleknek, kiemelni létünket a mechanika fölé; de hogy ezt elérjük, okvetlenül tartalom kell eszményeinkbe is; gondolataink Istenről, lélekről, erkölcsről, nem lehetnek üres, hiú tükrözések! Elviselnők-e azt, hogy diadalmasan kiemelkedve elemek s természet fölé, végtelen ürességet s semmiséget rögzítsünk? Nem; mindaz, amit tudomány, gazdasági s társadalmi haladás alatt értünk, csak külre való viszonyunkat érinti;

a belső az az én életem, öntudatom, tartalmam s az mind tükrözés legyen? Ellenkezőleg: ez az igazi valóság; lelkem, Istenem, örök életem; ezt alakítom ki. Mily barbárság pénzben, hatalomban, gyárakban, vásárban, kocsmákban, sajtóban, külsőséges életben keresni az élet értékét. Én a lélekben keresem s találom!

b) Hiszek az erkölcsi rendben. Az velem szemben áll s parancsol, s amit parancsol, azt akarom s birom. Életem belsőmből fakad, annak tehát én adok formát; szenvedéseimnek s örömeimnek egyaránt. Én fémjelzek mindent; amit szeretek, az nagy, amit megvetek, az kicsiny. A környezet sokat ronthat, de vele szemben is öntudatára kell ébrednem erőmnek. Belőlem fakad az élet, az erkölcsi erő; én vagyok a művész, a teremtő. Erkölcsivé válik, amihez nyúlok, mint a mesében arannyá vált minden Midasz király érintésére. Életté, szépséggé változtathatok el mindent. Belenézek a lelkembe, mint a buzogó források mélységeibe, melyek apadnak s dagadnak. Lelkemben egyesül természet s kegyelem s amit természettől nem bírnék, azt kegyelem által birom.

c) Erkölcsi világom lelke s hordozója a szabadság. Isteni hasonlatosságom legeredetibb vonása. Önmagamból veszem elhatározásaimat; akarom s vannak. Ez a teremtő erő föl nem mérhető semmivel, mint ahogy Newton és Leibnitz gondolatait nem lehet kimagyarázni a táplálékból, úgy a szabadságot nem a fizikából. Ez eredeti, szuverén képességgel megtisztelem uramat: 1. hitemben. Hiszek, vagyis szabad odaadással függök rajta értelmi világomban; 2. öntudatom egész vonalán; azt teszem, amit az Úr akar. Ez élet és tartalom!

* * *

« *És midőn bement egy faluba, eléje tíz poklos férfiú jöve, kik távol megállának.* » (Luk. 17. 12.)

a) Poklosok, eltorzult, száradó emberek, kikben a vér rossz s az öntudat kínnal telve. Örömtelen az életük,

erőtlenül vánszorognak sírjuk felé. Nincs siralmasabb ellentét, mint az ilyen élő-halottak s az erős, szép, tiszta emberiség közt. — Sok a « lepra » a lelki világban; sok élet plasztikus energiája csak korcs életet produkál: alacsony, sötét gondolatot, piszkos képzeletet, kábult, rosszindulatú, elkeseredett akaratot, ötletet, szeszélyt... Némelyik szinte nem tud máskép; mintha lelki erejét galandféreg szívná. Mily igaz, hogy ezek lelki holtak, sötét gondolatok sírjaiban laknak; vérük olaj a szenvedély lángjaira. Tiszta vért! Ne mérgezzük se bűnnel, se alkohollal a tiszta, erős életet; világosságot neki, ruganyosságot, fegyelmet, engedelmességet, készséget.

b) « *És fölemelék szavukat, mondván: Jézus, Mester, könyörülj rajtunk.* » Tisztulásért s erőért könyörögnek; életet kérnek, mely nincs megmételyezve; lelket, mely nem kábult, nem kedvetlen. Érzem, hogy hogyan sírtak föl hozzá... Távol megálltak, onnan kiáltottak, de a tisztelet s az alázat közel hozta Jézushoz kiáltásukat. — Az alázatos, tisztelettudó s gyarlóságait mélyen érző lélek eltalál a gyógyító, az újjáteremtő Jézushoz. Ő kegyelmet ad, mely megfordít gondolatot s érzést, bizalmat ad s megindítja a lelki reformot. Ne kételkedjél, hanem kiálts; már ez is erős tett, ezt követi a többi.

c) « *Kiket midőn meglátott, mondá: Menjetek, mutassátok meg magatokat a papoknak. És lőn, mikor mentek, megtisztulának.* » A megtisztult bélpoklosnak meg kellett magát mutatnia a papnak, ezt a törvény kívánta. A szép, erős élet mestere az érvényben levő törvény korlátai közé állítja hiveit. Az isteni törvény az életet segíti s óvja. Azért bármily erős, szép életet élek s bár Krisztussal összeköttetésben vagyok, a törvényt tartom, megmutatom magam a papnak; gyónom, áldozom, misére járok; ezek alól ki nem emancipálódom. Jézus akarja; hiszem, hogy ez jó. Ez engedelmesség révén életet nyerek, életet növelek, meggyógyulok, megerősödöm, Krisztus számtalan kegyelmeiben részesülök.

* * *

« *Egy pedig közülök, látván, hogy megtisztult, visszatért, nagy szóval magasztalván az Istent, és arcraborula az ő lábai előtt, hálát adván és ez szamaritán volt. Felelvén pedig Jézus, mondá: Nemde, tizen tisztultak meg és kilenc hol vagyon? Nem találtatott, ki megtérjen és dicsőséget adjon Istennek, hanem csak ez idegen nemzetbeli?* » (Luk. 17, 15.)

a) Hálát, szívből hálát adni a sok vett jóért, mely felém repül, mint a hópelyhek; nem birom megszámlálni; arcomba csap, mint az erdő lehelete, ki tudja, mennyi s milyen virágkehelyből! Nem bizom el magam, de szivom, élvezem. Ó be jó, be jó azt tudni, hogy mennyi jót élvezek, mikor egészséges s erős vagyok, mikor az ég világosságát látom s minden érzékem s tehetségem friss és ép. Kivált pedig, ha erős és ruganyos a lelkem. Igaz, néha szinte jogot formálok mindehhez s elfelejtem, hogy mindez kegyelem. Hátha lábamat törtem volna, vagy éles szálka hasítja föl körmömet? Hátha vak vagy béna volnék akár testemben, akár lelkemben? Ó Istenem, hála neked a sok jóért, mennyországod rámszakadó darabkáiért...!

b) Hála a sok öntudatlan, föl sem ismert s föl nem használt jókért! Azok mint a gyermek élvezte javak... ezek mint elvonuló felhők! Ó igen, gyermek is vagyok, anyám ölében alszom; gondatlan s hanyag lélek is vagyok, kit sok kegyelem azzal vádol, hogy fel nem használom. Vonzom a felhőket gondolataim magaslataival; bensőségem, alázatom, elmélyedésem erdei leheletével. Kerülöm a lanyhaságot, szorgos s pontos leszek a jónak felhasználásában.

c) Hála a bűn állapotában ignorált s megvetett kegyelmekért. Ezek már sértett hatalmak... a harag istennői. Nyomorúságom e mélységeiből zavar és szégyen száll felém. Mea culpa! « Ezekkel fizetsz-e az Úrnak bolond és esztelen nép? Vajjon nem atyád-e ő, ki birt téged és alkotott és teremtett. » (Deut. 32, 6.) Legyen hálám izzó, melyet a szeretet sugalmaz, alázatos, bűnös-

ségemnek, érdemtelenségemnek és az Isten fölségének tudatától praktikus. Életem mondja a « Deo gratias »-t.

* * *

Hálaadás a szent gyónás után. a) A mély lelkek hálásak: fölértik, hogy a jót elsősorban a hála jó érzelmével kell viszonozni. Nagy jó ez is. A szent gyónás után a hálaadás nagy kegyelem s mélyenjáró érzelmek útja. Szivünk átérzi azt a végtelen kegyet, hogy Isten megbocsátott; hogy levette róla a terhet, mely láncnál rémesebb; megmosott vérében: fölemelt, megkoszorúzott, megdicsőített. Ó, ki érti föl a kegyelem titokzatos működését, mely belénk szivárgott s fölélesztette új tavaszra, örök életre lelkünket? Azért « canet juxta dies juventutis suae »; ifjúságának himnuszát zengi. Erre nevelem magam pontosan és hiven.

b) Lelkemet átjárja a megnyugvás édes érzete, megszállja a mély, fölséges béke, melyet Isten igér; valami abból, amiről a próféta szól: « Vajha parancsaimra figyelmeztél volna, békességed leend, mint a folyóvíz és igazságod, mint a tenger örvényei. » (Izai. 48, 18.) Ezt élvezem, ettől lesz lelkes a lelkem s édes a hangulatom; azért kell énekelnem, hálát adnom, köszönetet mondanom...!

c) Szivem mély érzelmeivel adok hálát; a lelkemet adom. — Bűnöm láncát Isten repesztette szét; szabad vagyok már, hogy neki adjam át magam. Az odaadás tette az én hálám. — A toblachi gróf bezárta várának félreeső tömlöcébe egyik ellenségét s megfeledkezett róla úgy, hogy a szerencsétlen éhenhalt. Ezért azután Rómába ment bűnbocsánatért, nehéz vasláncot kovácsoltatott nyakára s lábára s azzal járt-kelt élte végéig; azzal halt meg. Mily öröme lett volna, ha az Isten angyala leveszi róla e láncot bűnbocsánata jeléül! Mily hálát adott volna! Isten az én láncaimat levette rólam, énekelek!

* * *

« *Monda pedig példabeszédet is nekik arról, hogy szükség mindenkor imádkozni és meg nem szünni, így szólván: Vala egy biró bizonyos városban, ki Istent nem félt, embert nem becsült. Vala pedig egy özvegyasszony is azon városban és hozzájöve, mondván: Tégy nekem igazságot ellenségem ellen. És nem akart sokáig. De azután mondá magában: Noha Istent nem félem, az embert sem becsülöm, mindazáltal, mivel alkalmatlankodik ez özvegyasszony, igazságot teszek neki. Mondá pedig az Úr: Vajjon az Isten nem tesz-e igazságot az ő választottainak, kik éjjel-nappal kiáltanak hozá. Hamar megmenti őket.* » (Luk. 18, 1.)

a) Jézus akarja, hogy a szorongatott s tehetetlenségét mélyen átérző lelkek kitartásával imádkozzunk. A szegény, elhagyatott özvegy, kit az ág is húz, a lélek képe; járjon, kérjen, tartson ki, habár késik is a segély; iparkodjék az Úr felé pihegve, könnyezve, karjait kitárva s ne lohadjon. — E lelkületnek értéke elsősorban nem abban áll, hogy megkapja, bármit kér; az akárhányszor lehetetlen; hanem abban a tapadásban, kifeszülésben, abban az elnyujtott, hűséges vágyban van, mely Isten után jár. Az imádkozó lélek ugyanis gyakorolja hitét s reményét, fejleszti bizalmát, alázatát és türelmét. Így lesz érzületem nagy pihegés; Istent lélegzem.

b) A kemény biró, az Istentől elfordult ember, érzelmeink logikáját mutatja: Istent nem félni, embert nem becsülni; nem hódolni az Úrnak s kegyetlennek lenni az emberek iránt; térdet nem hajtani s embert vassarokkal taposni. Embert megvetni könnyű; szemétnek nézni a népet, a hatalmasnak kisértése; de ha enged annak, megkövül a szive s abban a mértékben eltünik önbecsülése. Szeressük minden emberben önmagunkat; önbecsülésünk indítson a gyöngének s elvetemültnek fölemelésére. Hát még ha Krisztust látjuk benne!

c) «*Mondom nektek: Hamar megmenti őket az Isten. Azonban mikor eljön az ember fia, vajjon talál-e hitet a földön?* » A kegyetlen biró végre könyörül a szegény

asszonyon; igaz, hogy csak természetes indítóokból, mert szabadulni akar tőle. Isten a természetes felfogás útján is segít rajtunk sokban, nagyon sokban, mert a természet az ő műve s a természetes érzések kapcsával is fűz minket egymáshoz. De minél nemesebb az ember, annál kevesebb önzéssel dolgozik, mindenkit szívből felebarátjának néz, őszintén szereti s szereti Istenért és Istenben. Ez kell a világnak, ez az igazi jóság. E lelkülethez élő hit kell, melyből kevés van a földön. Nem igen vannak tapadó, elnyúlt, vágyódó, imádkozó lelkek, mert kevés a hitük. Érzékük a világban eltompul és téli álmát alussza. Ébredés, mély kilátások, az Isten világossága, a lelki élet tavasza, az istenközelség s az istenérzés közvetlensége nincs meg bennük. Ez volna a hit világa; ápoljuk hát imával s az imát segítsük hittel. Hitből az ima s imából a hit; az ima a hit hulláma, mely visszavetődik s ismét a hitet mélyíti. Hiszek és imádkozom!

* * *

« *Két ember méne föl a templomba, hogy imádkozzanak, egy farizeus és egy vámos. A farizeus állván, így imádkozék magában: Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint egyéb emberek... mint ez a vámos is. És a vámos távol állván, szemeit sem akará fölemelni az égre, hanem mellét veré, mondván: Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek.* » (Luk. 18, 10.)

a) Imádkozni mentek, vagyis le akartak ereszkedni öntudatuk mélyeibe, hogy megkövessék az Urat bűneikért s azután föl akartak emelkedni szeretetéhez s kegyelméhez, hogy napsugárral s erővel töltekezzenek s visszatérve az emberek közé, jóindulatot, szolgáló szeretetet sugározzanak felebarátjaikra. Ez az imádság eredménye. A farizeus ezt el nem érte, őt a kevélység s az önbizalom napsugár helyett vaksággal telítették s messze elterelték az Úrtól; megfeledkezik bűneiről s elfelejti az üdvös félelmet; a vámos pedig elérte bűnei

dacára a lelki megújulást, mert bánata alázatos volt. Aki magát nézte, hogy másokat lenézzen, az az Istent meg nem látta; aki pedig a maga látásától szégyenében a földre sütötte szemeit, az meglátta az Urat s megtalálta kegyelmét. Ime, közel vagyok az Úrhoz alázatomban: ellenben imát, kegyelmet kivetkőztetek erejéből, ha magammal eltelek!

b) A farizeus nem testvér, hanem felfuvalkodott, pöffeszkedő «igaz», ki lenézi a bűnöst s törvényből, jócselekedetből éket farag az emberek közé. Az élet mélységeiből nem kiált föl, mert köménymag s menta forog eszében, templomadó és tized a tökéletessége. Mily külsőség! Vigyáznunk kell, hogy a dölyf szegényes jótetteinken nagyra ne nőjjön; mily jótettek azok, melyek a testvériséget kiölik s a szivet keménnyé, kegyetlenné teszik? A kevélység s a lenézés kizárják a jót s ami «jót» így teszünk, az külsőséges s értéktelen!

c) A publikán az alázatot tanítja; hátul áll, szemeit lesüti, mellét veri; lelkét eltölti saját nyomorúságának érzete s Isten kegyelmét keresi. Kiverődik rajta a mély tisztelet Isten, templom, oltár iránt s nem volt ideje lappáliákra gondolni; hallotta lelkében a végtelen örvények zúgását s nem ért rá figyelni tücskök cirpelésére; látta a végveszedelmet, mely reményét és bánatát fenyegeti s fölkiáltott: Istenem, légy irgalmas nekem, bűnösnek. Ime, mily mélyen szánt a lélek Isten kegyelméből; hogy üt ki a komoly fölfogás méltósága s megtanítja tiszteletre, bánatra, elnézésre, anélkül, hogy letörné bizalmát. Aki így jár, az megigazul.

* * *

«*Szabad-e az embernek feleségét elbocsátani akármi okból? Ő pedig felelvén, mondá nekik: Nem olvastátok-e, hogy aki az embert teremtette kezdettől, férfiúvá s asszonnyá teremtette őket és mondá: ezért elhagyja az ember atyját s anyját s feleségéhez ragaszkodik.*» (Máté 19, 3.)

a) Emberek közt a legbensőbb egyesülés a házasság; jogi forma, de telítve kell lennie lélekkel, erkölcsel, szeretettel, bensőséggel, tisztelettel és szerelemmel. Provence-i daloknál s az Énekek-énekének motívumainál erősebb s mélyebb tartalmat kívánt neki szent Pál: Férjek, szeressétek feleségteket, mint Krisztus az egyházat. A szerelem tüze lassan elhamvadhat, de az erős, lelkes, áldozatos szeretetnek elhamvadnia a házasságban sohasem szabad. Ez a tartalom biztosítja a házasság magas erkölcsi színvonalát. — De rendkívül kiemeli s titokzatos, isteni jelleget nyom rá szentségi volta. Az Isten tiszteli e viszonyt s kegyelmeinek sugárzatába állítja bele. A házasság tehát nagy, szent, isteni gondolat, mely férfit s nőt fölmagasztal s egyesülésüket isteni jelleggel s szentségi méltósággal tünteti ki. Tisztelem a házasságot, mint Krisztus kincsét s szentségét. Tartalmat akarok bele: szeretetet, odaadást, lélekegybeforradást, barátságot. Enélkül nincs boldogság, otthon, házasság, erős gyermek.

b) « *És ketten egy testté lesznek. Azért már nem kettő, hanem egy test.* » A nemi viszonynak krisztusi alakja a házasság. Enélkül a nemi viszony bűnös s lépten-nyomon az aljasba csap át az érzéki túltengés miatt. A nemi egyesülés vágya szemben az erénnyel, egyike az emberi élet nagy konfliktusainak. Az ösztön erős s minden eszköz fölhasználására ingerel, hogy kielégíttessék. Érzéki szépséggel s bájjal kábítja el a nő a férfit, pedig részéről is nem testnek, hanem a szép, nemes, öntudatos léleknek kellene előtérbe lépnie. Legbensőbb egyesülésre csak lelkek képesek. Tehát léleknek kell lélekhez közelednie. A testi ingerek s kábulatok útjain lelkek nem találkoznak. Tény, hogy a nő a férfival való egyesülés által a keresztény házasságon kívül elveszti becsületét s befolyását. Lelket keressen elsősorban a férfi a nőben és lelket akarjon adni mindenekelőtt a nő a férfinak. Ez érzület letöri az ösztön rohamosságát s az Isten szent akaratának teljesítésére képesít.

c) « *Amit tehát Isten egybekötött, ember el ne válassza.* » A házasságnak is vannak bizonyos lényeges kellékei, melyek, ha tényleg nincsenek meg, a « házasság » érvénytelen s az egyház azt fölbontja, vagyis inkább érvénytelennek jelenti ki; jóllehet érvényes házasságot is felbont, ha a házastársak végleg még egybe nem keltek. A teljes érvényű házasság csak fölbonthatlan lehet; pszichológiai ellentmondás szeretni holnapig, szentségtörés egyesülni s nem tartani ki holtomig és holtáig. Erre képesít nagy, a szentségi szeretet, melyet meg nem tör sem betegség, sem baj, sem az érzéki vonzalom csökkenése. Kívánja azt a gyermek, az emberi eredet méltósága és java is, mely nem ösztönökre s érzelmekre, hanem két léleknek holtig való hűségére s odaadására van bízva. Áldozat s önmegtagadás mindenütt kell s ahol a legszebb szeretet jár, ott bizonyára nemcsak virág, hanem tövis is fakad; a teljes odaadás tűrni, küzdeni s kitartani is tud. Szeretet s áldozat két kiadása a nagyot akaró lelkületnek. Legyen az áldozat is isteni, szentségi; legyen szent misztérium, akkor elbirjuk.

d) « *Mózes a ti szivetek keménysége miatt engedte meg nektek elbocsátani feleségteket; de kezdetben nem úgy volt.* » A házasság alapja a szeretet; tartalma két léleknek, az egymást fiziológiailag s pszichológiailag kiegészítő férfinak és nőnek egybeolvadása; gyümölcse a gyermek. Teljes egyesülés lélekben, testben s vérben; valóban Isten gondolatainak egyik legfölségesebbje. — Ne is legyen hát semmi, mi elkülönzi a férfit s nőt, különösen ne legyen szétválás hitben, örök reményben. A vegyesházasság szomorú életközösség, mert vagy nem szeretem teljes odaadással feleségemet, vagy nem élem hitemet. Ha ezt élem, akkor feleségem lelkét is üdvösségemben részeltetni kívánom, mert hogyne vonnám azt, kit legjobban szeretek, hitembe s istenszeretetembe! Ily egyesülésből, az Isten gondolatait imádó és egymást tisztelő egyesülésből lesz a gyermek; nemes szeretetből, tiszta vérből, erős egészségből kell származnia; perverzitás,

bor heve, nemi elgyengülés ne közelítse meg az élet forrásait. Szörny az, ki ezeket mérgezi!

* * *

« *Mondák neki az ő tanítványai*: *Ha így van dolga az embernek feleségével, nem hasznos megházasodni. Ő pedig mondá nekik*: *Nem mindnyájan fogják fel az igét, hanem akiknek adatott.* » (Máté 19, 10.)

A szűzies lelkek pszichológiája a legelőkelőbb, mert a *leggyengédebb* és a *legerősebb* istenszeretetre hivatott.

a) Az istenszeretet ugyanis szintén egyesülés, odaadás, egybeolvadás s erre e világon a szűzies szeretetnek van legközvetlenebb hivatása. Hiszen az ilyen lélek az *övé*: « az én szerelmesem az enyém ». Továbbá istenszeretet ott van, hol az érzelem lángol Isten felé és szeretni tudnak « teljes szivükből, teljes elméjükből, egész lelkükből ». Ah, az elme teljesen a szűzi tisztaságban fordul az Úr felé; feléje fordítja arcát és fölragyog a szeme: « Intelligam in via immaculata... » elmém eltelik fénnyel a tiszta élet útjain... ezek a « látók »; van érzékük, mert van szeretetük: « videre amare est », az lát, aki szeret.

b) Ugyancsak nincs erősebb szeretet, mint a tiszta szivek szeretete, mert ők tudnak szeretni « ex toto corde ». Ezt kívánja Jézus: Add nekem, Fiam, szivedet... Róza, te légy az én jegyesem... mondja szent Rózának. Valamint Jézus is teljes szívvel befogadja az ilyen lelket; inkarnálja magát beléje; oltárát építi benne. Ebbe a szeretetbe belevegyül a psziche, az « animus ». Szeresd Istenedet « ex toto animo »; kedélyeddel, érzékenységeddel; az majd elvonja egész valódat az ég felé, « avolare facit mentem ».

c) Ennek a szűzies szeretetnek elite-s jellegét akarta az Úr papságába lehelni. Ez a coelibatus gondolata. Legyen az Úré a « választott » papság, a klérus. S az egyház szelleme kiérezte, hogy ez így illik. Megcsapta arcát az inkarnáció illata; midőn rávetette szemét a

testté lett ige első oltárára (a szent Szűz szívére) és az első Krisztus-hordozó monstranciára (a szent Szűz kezeire), kiérezte, hogy milyen legyen papsága. Ezt a szűzies papságot ambicionálja az egyház. Bíborpalástjába liliomokat szeret szőni. Vágyik az életet fölajánló tiszta lelkek után. Érzi, hogy a világ beteg s hogy a Bethesda tavát csak angyalok zavarhatják föl úgy hogy vizei gyógyítsanak. Ecce ego... ecce ego... ime, Uram, itt vagyok, én, tiszta akarok lenni; segíts!

* * *

« *Akkor kisdedek vitetének hozzá, hogy tegye rájuk kezeit és imádkozzék.* » (Máté 19, 14.)

a) Kitünő törekvés, nemes szülői szeretet: Jézushoz viszi a kisdedeket. Amely szülő igy szeret, az a gyermekszeretet kötelességét a legfontosabb pontban teljesiti. Másban is kell azt teljesíteni; szeretni, nevelni, ápolni kell őket; Isten akarja; a szülők szivébe írta. Azt is akarja, hogy igazán észszerűen neveljük őket s megértsük az ébredő lelki világot, melynek a gyermek kifejezést ad jó és rossz sajátságaiban. A rosszat letörjük, fegyelemben neveljük, formáljuk, a jót megszerettetjük. Különben hadd örüljön, vigadjon, játsszék: ne csapjon le lelkére szigorunkban, szívtelenségünkben vagy szegénységünkben májusi fagy. Ez utóbbi elkerüléséért dolgozunk s áldozunk értük; ne vegyék észre, hogy az édes tej a mi verejtékünk s a puha kenyér a mi kemény gondunk. Úgy nem szerethetnek minket, mint mi őket; majd ha felnőnek s gyermekeik lesznek, akkor tudják meg igazán, hogy mi volt nekik is atyjuk, anyjuk s imádkoznak értük.

b) « *A tanítványok pedig feddék őket. Jézus pedig mondá nekik: Hagyjátok a kisdedeket hozzám jönni s ne tiltsátok őket, mert ilyeneké a mennyeknek országa.* » Jézus szereti a gyermekeket tiszta lelkük miatt s mondhatjuk tovább: szereti az ifjúságot, szereti a szép, tiszta, hator életfakadást. Ő és ők egymásnak valók. Ő való az

ifjúságnak, mert látni rajta az erős, isteni életet; ők valók neki, mert virágosak s Jézus is názárethi, vagyis virágos; dagad a szivük, lélek van bennük s Jézus is így mutatja be magát: az Úr lelke rajtam. Mily bátor, erős, küzdeni vágyó lelke van; a «lélek erejében» jár, hegyet, erdőt szeret, mély tengerre vágyik, hullámokon jár. Ha jól megrajzoljuk képét, nem mondhatjuk, hogy idegen, vagy hogy ellenkezik életerőnkkel és örömeinkkel; ellenkezőleg: tisztákká, nemesekké teszi. Az ilyen Jézushoz az ifjúság nemcsak megrendülések, bukások, csalódások révén tér meg, hanem mindig mála marad; vele vigad, örvend, játszik; mert mindezt isteni gondolatnak s akaratnak nézi.

c) «*És miután rájuk tette kezét, elméne onnan.*» Nem vette el a gyermekeket szüleiktől; akarta, hogy istenfélelemben, szeretetben s jókedvben nevelkedjenek s az élet komolyságára ráérlelődjenek. Majd megtalálja minden egyes a maga hivatását kedve, hajlamai, körülményei szerint. S bármily hivatásra készül is, tegye azt azzal az öntudattal, hogy Jézus áldó keze rajta. Nemcsak a pap s az apáca, hanem a világi pályára, a házasságra induló ifjú is érezze magát Jézushoz közel. Ez is, az is tartsa szem előtt, hogy az Isten gondolatait érvényesíti; ezt is, azt is Isten vezérli. Aki világi pályán mozog és házas élet után vágyik, annak is istenszolgálat az élete. Isten akarja s megáld munkádért!

* * *

Minden gyermeknek szeretetен kívül tisztelettel kell Isten iránt viseltetnie; az istentiszteletet a religió gondozza. De valamint a szeretetet *pietássá* ihlette át a finom lelkiség: úgy a religióban fölléptette a *devóciót.* Pietas az a szeretet, mellyel a lélek átfogja az Urat; devóció az a tisztelet, mellyel tiszteli, kultiválja.

a) Devóció sokféle van. Devovere, annyi mint átadni. Először ember embernek adja át magát szolgála-

tára készen. Devóció a szolgának odaadása ura iránt. Devóció a kedves testvérnek átadása betegei iránt; aki azoknak él! Devóció a szent Bernát hegyén élő szerzetesek téli szolgálata. Devóció a király szolgáinak ragaszkodása egész az önfeláldozásig. Így *átadhatjuk* magunkat az Úrnak is többfélekép: a parancsok megtartása, a hűség s a szeretet által, mely kiragad s elragad Istenbe. Azonban a jó, nemes, erényes életet nem hívjuk devóciónak; a devóció az istentiszteletben, a kultuszban, a liturgiában való odaadás. Ez a devóció építette a templomokat és oltárokat, ez virágoztatta ki ünnepekké a dogmákat; a ceremóniák fölfutó rózsakoszorújával, élő koszorúkkal diszítette az istentiszteletet; ihletett művészeket, nagyszerű koncepciókat hívott létbe.. oltárai füstölögnek az introitus s az offertórium tömjénfüstölésétől vissza föl Salamon hekatombájáig s onnan ismét visszafelé Ábel áldozatáig. Ez a devóció tud imádkozni, énekelni, ez odalép az oltárhoz és tógája elváltozik redős albává, palliuma stólává, kazulává és istentiszteletet végez! Istent tisztelnünk kötelesség s vigasz és megtehetjük azt magányunkban épúgy, mint nyilvánosan. Fogjuk föl nagy érdeknek a nyilvános istentiszteletet; legyen az a közélet egyik megszentelése. Menjünk szivesen a szentmisére s emeljük tőlünk telhetőleg díszét.

b) S milyen legyen ez a mi odaadásunk? « prompta voluntas ad divini cultus actus exercendos » készséges, lelkes, kitartó akarat, figyelem és odaadás az istentisztelet végzésében. Ez a « promt » akarat nemcsak templomokat épít, de diszit is, söpör is; az istentisztelet fényét emeli: készséggel hajt térdet; áldozik áhitattal, kezeit összetéve; tiszteli az egyház szokásait, funkcióit; szeme, arca a templomban olyan, mint az öröklámpa. Egy szent áldozás comme il faut ragyogó példa. Nincs religió, hol nincs devóció; a devóció a religió imája.

c) Honnan a devóció? « In meditatione mea », az elmélyedő lelkekben gyúlad ki a tűz. Honnan legyen a készség az akaratban?... « Voluntas ex intelligentia ».

Jézust látni... ezt az édes megtestesülését mindannak, ami erős és szép, « qui dulci vita inescat », aki elbűvöl életével s aki oly fölségesen tud magának élni és engem is arra utal: magadnak élj. Az ő árnyéka vetődik reám; egyéniségének benyomása eltörülhetlen s e közelségben pattannak gondolataim és indulataim rügyei. tavaszom van. « Memor fui Dei et delectatus sum », emléked örömöm s közeledben « devót » teremtményed leszek. Jézust kell néznem, aki imádkozik a hegyen, a Táboron, a pusztában a templomban s akinek imája oly fölséges és édes, hogy próféták, Mózes és Illés jönnek le hozzá s angyalok szolgálnak neki. Mily fölséges asszisztencia! Lelkük lobogó fáklya; szívük tömjénes parázs! Mily gyertyafény, mily tömjénfüst!

* * *

« *És amint kiment az útra, eléje futván egy valaki, térdhajtva kérdé őt: Jó Mester, mit cselekedjem, hogy az örök életet elnyerjem? Jézus pedig mondá neki... Tudod a parancsokat: Ne paráználkodjál, ne ölj, ne orozz. Amaz pedig felelvén, mondá neki: Mester, mind megtartottam ezeket ifjúságomtól. Jézus pedig rája tekintvén, megszereté őt és mondá neki: Egy hijjával vagy; menj, amid vagyon, mind add el... azután jöjj és kövess engem. Ki megszomorodván ez igén, elméne bánkódva, mert sok jószága vala. És körültekintvén Jézus, mondá: Mily nehezen jutnak Isten országába, kiknek pénzük vagyon.* » (Márk 10, 17-23.)

a) Jézushoz fut, telve szeretettel s lelkesüléssel a tiszta, szabad ifjúság egy kedves képviselője, Jézus pedig lelkének gyönyörével nézi őt; tetszik neki; örül, hogy hozzá jön, örül e lélek megnyilatkozásának, mely az örök élet után vágyik. Azért buzdítja, hívja: jöjj közelebb s egyre közelebb és ha helyén van szived, szegődjél hozzám egészen, apostolom lehetsz. Ez Jézus irányzata. Kössük magunkat hozzá; a mulandóság a mi kínunk, azzal be nem érjük; Isten, élet, boldogság kell nekünk;

azután az érthetetlenség a mi kínunk, a befejezetlen, céltalan lét és mivel a mulandóságot s a lét érthetetlenségét le nem győzi sem tudás, sem technika, sem kultúra, hanem csak a hit, azért hitben kötöm magam az Úrhoz; nem mint fogalomhoz, hanem mint a lét forrásához és az érthetőség kulcsához. Ez alapon van létemben egység és termékenység. Ez alapon szivesen tartom meg a parancsokat; itt kikerülöm a veszedelmet «ein Riese zu sein von unendlichem Wachstum, der in einen niedrigen Kerker eingeschlossen, zum Krüppel verkümmert». Ez alapon tovább akarok nőni s fejlődni, Jézushoz hasonulni. Aki feléje halad, az tagadások, lemondások, korlátozások, csupa «nem», «nem» közt mozog, de e «nem»-ben erőteljes «igen» rejlik; e korlátozások a szépségnek körvonalai; mikor tagadok, akkor letörök egy-egy darab természetet a szellemi szépségért s erőért. Ez a megtagadásnak filozófiája.

b) «*Ezeket mind megtartottam ifjúságomtól.*» Nagy kegyelem, mikor Isten hív «a juventute mea» s valaki megérti. Ez az öntudat földi mennyország. Tiszteljük, szeressük s tartsuk meg a parancsolatokat. Tartalmat a lélek nem a külső parancsoktól s törvényektől nyer, hanem törvény, parancs igazítja, öntudatra segíti életnyilvánulásait; kialakítani segíti belső szépségét. A törvény csak akkor érvényesül, mikor önakaratomban megtestesül. Így lesz a törvény s a morális az én tulajdonom, valami, amit akarok s átélek. Így lesz az eszmény az én javam, mely kitölt, gazdagít s boldogít. Az Isten akarata mérhetetlen erő s boldogság és azáltal, hogy megteszem, magamévá, önerőmmé, önboldogságommá változtatom. Ha akarsz erőt s boldogságot, teljesítsd az isteni akaratot. Jézus reád fog tekinteni kedvteléssel s megszeret.

c) «*Amaz, hallván ezeket, megszomorodék...*» Megszomorodék, mert csak a lemondást nézte. Aki a krisztusi életben csak a lemondást s a törvény békóját érzi, az még nem élte át az azokban rejlő szépséget; az a formában még csak korlátot és a körvonalakban csak tagadást

lát. De hát tagadás-e a Madonna-arc körvonala? az is korlát, határ, de ez a határ s korlát a harmónia sugallatából, egy belső törvényességből való. Minden formának és törvénynek akaratomból, szeretetemből kell fakadnia, akkor válik morálisommá; hajlamaimmal, szenvedélyeimmel — melyek vakok, formátlanok, immorálisok — ütközhetik; de az nem baj. Bizó szeretettel fogom át a szép formát, értékemmé s szépségemmé változtatom. Ezáltal tartalmat s erőt érzek, átélvezem s örülök neki; úrrá, királlyá, krisztusivá leszek. « Ki bennem hisz, annak szivében élő vizek folyamai, erők s örömök fakadnak. »

d) « *És körültekintvén Jézus* » ő is elszomorodék s fölsóhajtott: Ó mily nehéz a gazdagság igézetétől fölocsudnia még az ilyen tiszta fiúnak is! Érezze át minden gazdag, hogy veszélyben forog, a léhaság, a semmittevés, fényűzés, a szívtelenség, kegyetlenség, irigység, nagyzás veszedelmében; könnyen csalódhatik; szabadnak véli magát, pedig rab; megszereti a pénzt s elfeledi, hogy az csak bizományba van adva neki. Ah Uram, semmit sem szeretek úgy, mint lelkemet s annak szabadságát! Ki tudja, mily léha lett később az ifjú s fényűzésben, henyeségben vesztegette el életét. Hányra volt a gazdagság vészthozó; komoly munka helyett csak oktalan kedvteléseknek éltek.

* * *

« *Akkor felelvén Péter, mondá neki: Ime, mi mindent elhagytunk és téged követtünk, mi lesz hát velünk?*» (Máté 19, 27.)

a) « Mindent elhagytunk » — mondja Péter — halászkunyhót, hálót, sajkát, mindent. Nem gazdagságot, állást, rangot, de azt, ami szabadságunkban, hozzád való közeledésünkben, veled való egyesülésünkben akadályozhatott volna. Mi lesz tehát velünk? Királyok lesztek és világot ítéltek! Mindenről lemondani nagy tett; aki ezt megteszi, megdicsőül, megitéli s megszégyeníti a röghöz,

ingerekhez, élvezetekhez tapadt világot. — Le kell mondanom 1. mindarról, ami bűnre visz és csábít; 2. az önmegtagadást azzal a szándékkal kell gyakorolnom, hogy az a lelkiséget, a szabadságot, az Istenhez való közeledést mozdítsa elő bennem. Az önmegtagadás fokain közeledünk Istenhez; ezek a mi királyi székünknek lépcsői. Menjünk bízvást föl rajtuk.

b) «*Jézus pedig mondá: Bizony mondom nektek, hogy ti, kik engem követtetek... és mindaz, ki elhagyja házát, vagy atyját, vagy anyját, vagy feleségét, vagy fiát, vagy szántóföldjét az én nevemért, százannyit nyer és az örök életet fogja bírni.*» Nemcsak apostoloknál, hanem mindenkinél sürgeti az evangélium a lemondást s az odaadást Istenért. — Jó a lemondás; a szakítás a földdel a nagy lelkek útja; ezt ki nem törülhetjük az evangéliumból. — Szülő, férj, feleség, tán zokon veszik, kinéletleneknek nézik Krisztus e kijelentéseit, de ne ütközzenek meg ezen; testben hozunk áldozatot lélekért; életben, egészségben, vagyonért, tudásért, tehát ugyancsak a tökeletességért. — Ne higyjünk a lágymeleg csitítóknak, kik elidegenítenek az áldozatos iránytól; ne hallgassunk a szirénekre, Ellen Key-féle szentimentális idealistákra, kik arra buzdítanak, hogy «éljük ki magunkat». Nincs lelki műveltség erő s áldozat nélkül. Az élvezetvágy a népek elfajulását vonja maga után. Elsősorban tehát ennek letörésére nevelem magamat.

c) A szebb, nemesebb élet még inkább sürget áldozatokat. Hozzuk meg ezeket mély átérzésével annak, hogy Istenért hozzuk, a Fölség kedvéért. Ez a mi dicsőségünk, ha dicsőségére valamit adhatunk, vagy tehetünk; nagy a mi tartozásunk; örüljünk, ha hálából neki valamit fölajánlhatunk; rémes a mi adósságunk; érezzük magunkat boldognak, ha engesztelésül valamiről lemondhatunk. A brabanti gróf elment a keresztes haddal a Szentföldre s magával vitte feleségét és mialatt ő hadakozott, felesége a betegeket ápolta Jeruzsálemben. Idő multával vissza kellett térnie hazájába, de felesége ott

akart maradni és kérte őt, hogy hagyja ott s ő tovább is fog Istennek s a betegeknek szolgálni. « Hogy hagyhatnálak itt — szólt a gróf —, hisz nem élhetek nélküled.» De az csak tovább rimánkodott. Végre a patriarka elé került az ügy s ez mélyen megilletődve az asszony áhitatától, szintén kérte a grófot, hagyná ott feleségét. S mikor már semmi sem használt s a gróf továbbra is vonakodott, a patriarka Krisztus vérének egy kőre száradt cseppjét — a jeruzsálemi egyház reliquiáját — ajánlotta föl a grófnak cserébe feleségéért. Ez hatott. E kincsért a gróf szive kincséről lemondott. — Mit nem tennék én is Krisztus véréért, a kegyelemért, Krisztusnak hasonlóságáért?!

* * *

« *Hasonló mennyeknek országa a családos emberhez, ki jókor reggel kiment míveseket fogadni szőlőjébe... És kimenvén három óra tájban láta más hivalkodókat állani a piacon.* » (Máté 20, 1.)

a) Az Istenországa munkakedv és tevékenység, melyre Isten lelkesít s melyért ő fizet. Akarja hogy dolgozzunk, hogy erőinket munkában kiváltsuk; ahhoz erő és lélek kell; egészség és jókedv. A lélek és jókedv visz, kitartást ad s jó fogást biztosít. Nélküle iga s nyögés az élet. A munkában fejlik ki erőnkkel egyéniségünk is; szóval munka által az élet kincsé lesz s a világ is körülöttünk jobb lesz. Fájdalmas és szomoru a dologtalanok sorsa: Mit álltok itt egész nap hivalkodva? Az erők s energiák Istene méltán veti a renyhék szemére a dologtalanságot; Isten ments, hogy ez nekem is szóljon. De soknak szól! Főleg a jobbmódú asszonyoknak és a magasabb társadalmi rétegekből való leányoknak, kik munkátlanul töltik vagy dilettantizmussal rontják életüket; unatkoznak; idegesek; keserűek lesznek. Álljunk ki érző szívvel a világ piacára; érezzük át felebarátaink sokféle baját s megesendül az Isten szava, mely munkát jelöl ki majd nekünk is.

b) « *Menjetek ti is szőlőmbe.* » Szőlőjébe küld. Az Isten szőlője az élet a maga sokféle hivatásaival s örök céljával. Itt dolgozik mindenki a maga helyén, a társadalom, hivatal, család, intézmények keretében. Dolgozunk Isten gondolatain, dolgozunk a jobb világon. Tegyük ezt öntudattal; bármit teszünk, tegyük a krisztusi egyéniségnek tisztult, nemes, emelkedett fölfogásával. — Van sok munkánk, sok dolgunk s vállalatunk, melyet az idő folyása talán üresnek s látszat szerint hiábavalónak tüntet föl; de csak iparkodjunk azon, hogy erőnket jól fölhasználjuk s hogy ne inspiráljon minket soha önzés, makacsság, szűkkeblűség, elfogultság. Állítsuk bele a nemes egyéniséget mindenbe, hogy szórakozásunk is erkölcsi tett legyen. Tegyünk jót s tegyük a jót jól s a jó alatt ne csak bőjtöt, imát, alamizsnát értsünk, hanem mindent, amit öntudattal végzünk. Kérdezzük gyakran: mit tegyek most legjobb tudásom s legnemesebb indulatom szerint?!

c) « Isten szőlőjében » Isten gondolatain dolgozván, az ő munkatársai leszünk. Isten dolgozik mindenben s mi vele! Minél nemesebb s lelkibb a munka, annál igazabb, hogy Istennel dolgozunk. Isten legszebb műve az ember s a világban minden munka valamikép érte folyik, de különösen az, mely közvetlenül szolgálja a lelki világot, a fölvilágosodást, a hitet, az erkölcsös életet, az erényt. Fektessünk erre nagy súlyt s ha csak egyetlen egy jó érzelmet ébresztettünk valakiben, higyjük, hogy ezzel is jobb lett a világ.

d) « *Jókor reggel kiment... Kimenvén három óra tájban... és ismét kiméne hat és kilenc óra tájban... tizenegy óra tájban.* » Isten különböző időben szólít munkára; legyünk hálásak a hivásért s hűek a kegyelemhez. Ne emlegessük panasz néven, hogy korán hitt, hogy mi viseltük a nap forróságát s terhét, mialatt mások élték világukat. Hát panaszkodjunk-e azon, hogy az élet s nagy kötelességeink öntudatára jókor ébredtünk, — hogy életünkben tartalmat s mélységet korán találtunk, —

hogy el nem tévelyedtünk s kincseinket el nem pazaroltuk? Ez a legnagyobb jótétemény; « a juventute mea vocasti me », boldog vagyok, hogy ifjú koromban hívtál engem! Ezért külön hála jár! Másokat később hivott. De mindenkit hív s kész elfogadni bármikor. Késő nincs, míg élünk s elérhetjük még a tizenkettedik órában is azt, hogy az örök életet elnyerjük. De mily kár az időért, melyet nem Istennek éltünk. Ha a szentek emlékezetén folt s boldogságukon árny lehetne, úgy bizonyára az elveszett időnek tudata volna az! Senki se mondja: « Késő van », hanem szeresse az Istent s szolgáljon neki annál buzgóbban, minél több időt veszített eddig is.

c) « *Mikor pedig beesteledett,... eljövén, kik tizenegy óra tájban érkeztek vala, vőnek egy-egy tizest. Eljövén pedig az elsők is, azt vélték, hogy többet nyernek, vőnek pedig ők is egy-egy tizest és zúgolódának.* » A jókor munkába álló munkások szemét szúrja, hogy a később érkezettek is egyenlő munkabért kapnak; zúgolódnak, irigykednek s lázadnak. A « mennyországot » véve, melyet már itt élvezünk, ha Istent szeretjük s azt, melyet a túlvilágban várunk, e zúgolódás esztelen, mert az minden emberben más és más. Az enyém az, melyet én dolgozok ki magamnak. A munka alatt itt a hitből való szép, krisztusi életet s nem a külső sikereket és vívmányokat értjük; aki a krisztusi típust kialakította magában, ha hosszú, ha rövid idő alatt s meghal, az üdvözül. Egyenlőségről szorosan véve szó nem lehet, mert minden ember más és más; csak célérés tekintetében, vagyis arra nézve, hogy üdvözülünk, — lehetünk egyenlők; mélység és tűz, szépség s erő tekintetében nem. — Kár volna, ha sok éven át piszmogva, kapkodva nem érnék messzibbre, mint mások rövid időn át. S ha Krisztus él bennem, mit irígykedjem? Minden ilyen lélek szép! Mit irígykedjék a kankalin az ezerjófűre vagy a nefelejtsre? Legyünk krisztusiak, e szépség erő s öröm s élet!

* * *

« *Tudjátok, hogy a népek fejedelmei uralkodnak rajtok s akik nagyobbak, hatalmat gyakorolnak azokon. Ne úgy legyen köztetek, hanem aki köztetek nagyobb akar lenni, legyen a ti cselédetek.* » (Máté 20, 25.)

a) A pogányság szelleme testvériséget nem igen ismert; a hatalmi ösztön szívtelen s kegyetlen kategóriákat állított a létbe; erőt nevelt naggyá, mely a gyöngét elnyomta s szenvedéseikkel alantas lelkületüket s gyűlöletüket fokozta; a hatalomból nyűg s az uralkodóból teher és vérszopó lett. « Nem úgy leszen köztetek »; a ti nagyságtok másoknak öröm és vigasz; a lelki kiválóság nem nyom le, hanem fölemel; a lélekben hatalmas segíti a gyöngét. Erre a hatalomra s nagyságra kell törekednünk; nemcsak hogy el nem venni mástól valamit, hanem « mindenkinek mindenévé » lenni.

b) « *Valamint az ember fia nem jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon.* » Szolgálni jöttem, Isten intencióinak, szent akaratának szolgája. Mondja ezt mindenki: hivatalnok, üzletember, iparos, gváros. Iparkodnunk kell, hogy szolgálatunkat megegyeztessük a krisztusi hűséggel. Rá kell arra jönnünk, hogy polgári kötelességünk, üzletünk, iparunk munkájában Istennek szolgálunk, nemcsak a jó szándék révén, hanem a munka által, melyet az Úr szabott elénk. Ez a világ az ő gondolata, melyet mi megvalósítunk. Így nyer az élet méltóságot s jelentőséget. — Ne gondoljuk, hogy a hivatali vagy ipari szolgálatot nem tehetjük Istennek; dehogy nem; ne gondoljuk, hogy ezzel az ördögnek kell szolgálnunk. A keresztény üzletembert is a « szolgálat » szelleme lelkesítse; szolgáljon ő a nagyközönségnek Isten akarata szerint; a « szolgálat » gondolata kisérje a gazdasági harcba is, hogy becsület, hűség, türelem, kitartás által folytassa Isten művét.

c) « *Ti pedig ne hivattassatok rabbiknak, mert egy a ti mesteretek, ti pedig mindnyájan atyafiak vagytok.* » Az elsőség s a hatalom vágya mindenbe belopódzhatik; papságba, apostolságba is; itt is önmagát keresheti az

ember s egoizmus lappanghat Istennek szentelt egyénekben s testületekben is. Ti ne járjatok az esztelenség e csapásán. Az apostolság felejtse el magát az odaadásig s áldozza föl magát a testvérekért; ne akarjon emlékedni méltóságban s címekkel ékeskedni. Ne hivassatok rabbiknak, vagyis ha vagytok is azok, érezzétek át, hogy egyház, evangélium, szentségek, papság az emberiségért vannak s ne legyen egyéni vagy rendi ambiciótok. A mai kereszténységen a történeti fejlődés erősen elmosta e krisztusi vonásokat s kevés a gondolkozó, « qui magis agit, quam agitur », aki önállóan cselekszik. Visz, sodor sokakat a világias érzés árja. Uram, adj férfiakat, kikben az evangélium nem betű, hanem élet; adj apostolokat, kik nem maguknak, hanem a lelkeknek élnek.

* * *

« *Akkor hozzája méne Zebedeus fiainak anyja, fiaival egyutt, imádván őt és kérvén tőle valamit. Ő pedig kérdé: Mit akarsz? Felelé amaz neki: Mondd, hogy üljön az en két fiam, egyik jobbod, másik bal kezed felől a te országodban* ». (Máté 20, 20).

a) Anyjukkal járulnak Jézus elé s kérni akarnak valamit, valamit, ami oly alacsony s durva fölfogásra mutat Krisztussal és művével szemben; ülni akarnak Krisztus mellett elsőknek az Úr földi országában. Urak, nagy urak akarnak lenni, milyenek Pilátus, Heródes. E vágytól, e vérmes reménytől elfogódva lépnek az Úr elé. — Ez alacsony fölfogásról mondhatta az Úr: A ti gondolataitok nem az én gondolataim s a ti utaitok nem az én útjaim; ég és föld köztük a különbség! Hányszor lép így oda az ember az Úr elé; kér, kér valamit tökéletlen, oktalan szivének sugallatai szerint, — Jézus nem veti meg tanítványait; türelemmel hallgatja kéréseiket s neveli őket az igazi nagyságra. — Kisérjen e jelenet emléke imáimban. Imádkozzam, de iparkodjam az « ő nevében », az « ő akarata » szerint imádkozni, hogy értelem, tartalom, igazság legyen imáimban.

b) Az ember elvilágiasítja az isteni szándékokat s magát az « Isten országát »; nálunk minden föld-föld. Nehezen barátkozunk meg azzal, hogy az Isten szellem s művei szellemiek s ez akadályunk. — A zsidók alacsony fogalmai az Isten országáról megakadályozták megtérésüket. Érzékies gondolkozás idegenített el sokakat az Oltáriszentségtől Kafarnaumban! Milyenek az emberek fogalmai a lélekről, föltámadásról, mennyországról! A lélek nem test, a mennyország Istenben való lét, a föltámadás átszellemülése a testnek. Vigyünk minél több szellemet az Isten műveinek fölértésébe.

c) « *Felelvén pedig Jézus, mondá: Nem tudjátok, mit kértek. Megihatjátok-e a poharat, melyet én fogok inni? Mondák neki: Megihatjuk. Az én poharamat inni fogjátok ugyan, de a jobb, vagy bal kezem felől való ülést hogy nektek megadjam, nem engem illet, hanem akiknek Atyámtól készíttetett.* » Első gondotok az legyen, hogy engem híven kövessetek. Nem mondom meg, hogy mi vár rátok s hogy mit követelek tőletek. Nem árulom el, hogy te, Jakab, léssz az első vértanú apostolaim közül. Nem rettentlek el, hanem szivetekre kötöm, hogy járjatok utánam s foglaljátok le magatok számára az én követésemet s bármi lesz veletek, hajtogassátok: ez az Úr kelyhe, az ő kelyhe. Ezt megisszuk; ezt inni dicsőség. A többi majd elválik. Isten majd megadja helyünket. Amen!

* * *

« *Lőn pedig, mikor Jerikóhoz közelgetett, egy vak ül vala az útszélen, kéregetvén. És midőn hallotta az átmenő sereget, kérdezé, micsoda az? Mondák pedig neki, hogy a názárethi Jézus megyen által. És kiálta, mondván: Jézus, Dávidnak fia! könyörülj rajtam.* » (Luk, 18, 39).

a) Mily szánalomra méltó s gyakori kép ez: vak koldus az országúton; nem látja az égi világosságban fürdő világot, sem Krisztust. — Hány a vak, ki nem

ismeri az élet célját, az élet s a küzdelem tartalmát, ki nem látja Krisztust! Pedig az országúton, sőt a hadakútján ül, mellette vonulnak lelkes, bizó, Krisztushoz ragaszkodó seregek, de ő nem látja. Az ilyen lelkület természetesen szegényes is, koldusos is, ha kincses lelkek kavarognak is körülötte. — Hadak útja a kereszténységnek, a szentek példáinak útja s a hitetlenség, a szkepszis és erkölcstelenség vak koldusokkal szegélyezi széleit! Csak előre! A koldusokhoz le nem ülünk, az árokba le nem kerülünk; dolgunk van: Krisztus megy elől, mi utána; a koldus-ének nem a mi énekünk!

b) « *És midőn hallotta az átmenő sereget, kérdezé...*» Nem lát, de hall; nem jár, de értésére jut a járók lelkesülése és kérdezi, hogy ki ez, ki a seregeket vonzza s indítja, ki ez, ki a tömegekben ennyi kedvet s tüzet éleszt? Észreveszi, hogy mennyire függnek rajta és felejtenek házat, otthont s mily nagylelkűen járnak utána és megszállja a lelkét a vágy: « Ó bár én is mehetnék veled Krisztus, bár láthatnálak; bár nem az útszél s a maradiság, hanem a törtető erő és a te nyomaid volnának az én részeim is; bár ne tapadnék sárhoz s árokhoz és ne tengődném alamizsnán s könyörületen » s fölkiált: Dávidnak fia, könyörülj! « Kiálts, ne hadd abba », kiáltson szemed s szád! Neked is mondja: kövess engem! Tehát akar s vonz téged is s majd belső sugallattal, majd a természet, vagy történelem révén magához terel.

c) « *És akik elől menének, feddék őt, hogy hallgasson. Ő pedig annál jobban kiálta: Dávidnak fia, könyörülj rajtam.* » Annál jobban kell kiáltanunk s a világgal nem sokat törődnünk; az hamar kárhoztat, de hamar dicsér is, ha sikereket lát. Úgy kell szeretnem lelkemet, hogy nem szabad félnem még mások neheztelésétől sem. S Jézus meghallgat; zaj, nyilvánosság nem akadályozza meg abban, hogy megálljon s a koldusnak vágyát teljesítse. Teljesítette; meggyógyította. A koldus gazdag lett, mikor Krisztust látta; otthagyta rongyait s a kőkopkát

és ment az Úrral; mily kedvvel, mily ragaszkodással! « Valamikor sötétség voltatok, most pedig isteni világosság vagytok; járjatok a világosság fiaiként. »

* * *

« *És bejövén Jézus, átment Jerikón. És ime egy Zakeus nevű férfiú, ki a vámosok feje és gazdag vala, kívánta látni Jézust, hogy ki ő; de nem láthatá a seregtől, mert alacsony termetű vala. És előre futván, fölhágott egy vad fügefára, hogy lássa őt.* » (Luk. 19, 1.)

a) Látni akarja a hatalmas, csodálatos embert; követésére még nem gondol. Útfélen áll, útféli fára mászik s néz. Ettől a tekintettől, melyet a kívánesiság vet az Urra, mint történeti egyéniségre, Zakeus el nem változott volna; látta volna, lemászott volna és élt volna tovább. Ezek a terméketlen gondolatok, érzések, tekintetek... nem az Isten magvai. Ha vannak is indítások, de új világot nem teremtenek. Hány eseményt nézünk, hány könyvet olvasunk; föl is ébredünk föladatainknak öntudatára... csupa látás, nézés, lelkesülés, de sok terméketlenséggel. A hideg, fényes eszmények imponálnak, de nem adnak teremtő, alakító lelket!

b) « *És midőn ama helyre jutott föltekintvén Jézus, látta őt.* » Jézus néz reá; Zakeus elfogja kegyes tekintetét, mely a lelkébe mélyed, azt átjárja és megaranyozza. Ki tudná e bepillantó pillantást eesetelni; az Isten beömlése s az erő közlése az; az ilyen tekintettől fölmagasztosul a lélek. — Nem ismerem meg őt, ha ő maga nem néz rám; kérve kérem tehát, hogy ő nézzen, ő jöjjön, ő hívjon s szólítson, ő a meleg, édes, erős élet, mely eltölt és szeret.

c) « *És mondá neki: Zakeus! sietve szállj le, mert ma a te házadban kell maradnom.* » Mily sietség fogja el, a lélek lelkendezik benne; siet haza s előretör. Mily új világításban lát utcát, embert, házat, feleséget! Egy-két lelkes szót mond ennek is, annak is, a többit sugárzó

arca mondja el. A tömeg izgalma most ünneppé lőn benne; a próféta jön és hozzá száll... már itt is van. Mily könnyű szolgálni az Úrnak, mikor a nagy méltatás érzete szeretetté válik bennünk.

d) « *Meghallván pedig Zakeus, mondá az Úrnak: Uram! ime javaim felét a szegényeknek adom; s ha valamikor valakit megcsaltam, négyannyit adok vissza.* » Ime « örvendve » fogadja az Urat s fölségének hódol az új, az átalakított ember érzelmeivel. Rabja voltam a pénznek; ezentúl nem leszek; megkárositottam mást; ezentúl jóváteszem; csak birjalak téged, szeretetedet, méltatásodat. — Mikor a jóság, a szépség, az erő, az élet ajtónkon kopog, ne zárjuk ki, hanem fogadjuk be örömmel s engedjünk hatalmának. Hisz mérhetetlenül többet ad, mint vesz; pénzt, buta rögöt, testet-vért kíván s helyébe lelket, erőt, örömöt ad.

e) « *Mondá neki Jézus: Ma lett üdvössége e háznak, mivelhogy ő is Ábrahám fia: mert az ember fia az jött keresni s üdvözíteni, ami elveszett vala.* » Üdvösségem lesz, mikor Jézus bevonul s tudok megalázódni, buzdulni, tisztulni, örülni, áldozni; mikor lelkem fölpezsdül jókedvemben s gondolataim lendülnek; mikor érzéseim kifeszülnek és tiszta szférákba emelkedem! Hát csak szabad utat e kristályáramoknak! Ne mondja senki, hogy nem birja. Szeretni tudunk, szeressünk s áldozzunk. A nemtelent mossuk s égessük ki s higyjünk a jóban és erejében. Jézus barátsága átalakít s megment!

* * *

« *Egy nemes ember messze tartományba méne... előhíván pedig az ő tíz szolgáját, tíz girát ada nekik, így szólván hozzájuk: Kereskedjetek, míg megjövök s az egyiknek tíz girát, a másiknak ötöt, a harmadiknak egyet adott.* » (Luk. 19, 12.)

a) Az Isten sok mindenféle erőt, tehetséget, többkevesebb vagyont bíz kezeinkre és akarja, hogy fölhasználjuk. Ez utóbbira nézve akarja: 1. hogy urak

legyünk; hogy ne a vagyon, a gazdagság birjon minket, hanem mi birjuk azt. Akarja, hogy pénzünk ne holt súly legyen lelkünkön, hanem eszköz kezünkben sokak szolgálatára. Szabadoknak kell lennünk igézetétől, hogy sokakat szabadítsunk; lélek kell belénk, hogy másokat fölemeljünk. Kereskedjetek, míg eljövök; mindez nem a tiétek végleg; számon kérem tőletek. A felelősség ez érzete nagylelkűvé és szabaddá tesz. Eszköz-e, vagy holt súly-e vagyonom? Rabja, vagy kezelője vagyok-e?

b) Használjuk föl először is gyakorlati, becsületes, erkölcsös gyümölcsöztetés által. Szerezni annyi, mint gyümölcsöztetni; de szerezzünk kifogástalanul, tisztességes úton-módon. Bűn árán szerezni és azután jót tenni akarni, Isten előtt utálat. 2. Segítsünk vele másokat, de lélekkel, mint kik kincset gyüjtenek: «kincsed leszen a mennyben», ez a gondolat vezessen; tehát becsüld az alamizsnálkodást, szeresd s örülj neki, mint a kincsgyüjtésnek; végezd alázattal, önhittség, kevélység nélkül. E lelkülettől függ adományod értéke; Jézus szeme fölragyog, mikor az özvegy filléradományát látja. 3. Használjuk föl ideális célokra is: templomokra, iskolákra, nevelésre, közintézetekre. Az a szép templom és harangszó, az a fölséges kép és oltár époly jótétemény a fáradt, lelket kereső embernek, mint a kenyér és ruha.

c) Vagyonon, pénzen kívül az ember léleknek, tehetségeknek, érzékeknek, egyéni tulajdonoknak ura. Föl kell használnunk mindezt. Rá kell magunkat szánnunk arra a föladatra, mely állásunk, hivatásunk folytán nekünk jutott. Ami vagyok, annak élek lélekkel. Kötelességteljesítésemben keresem elsősorban az én jótetteimet. Nem az alamizsnában, beteg látogatásában, bőjtben; az mind jó, de nem első; első a köznapi, rendes élet, melynek jótettekből kell állnia, értem a gondolkozást, indulatot, akaratot, szivességet, türelmet stb. Hivatalban, üzletben, háztartásban jószándékkal, jóindulattal, jellemesen, következetesen dolgozom; ezek egyéni és társadalmi jótettek. Mily boldog és okos, ki így cselekszik; mily bárgyú

és oktalan, ki a girát elássa, ki tehetségeit föl nem használja; az ilyen gyöngíti, eltompítja tehetségeit, örömtelenné teszi életét s megvalósul rajta a szó: « Mindannak, akinek vagyon, adatik és bővelkedni fog; attól pedig, akinek nincsen, amije van is, elvétetik tőle ».

« *Mikor pedig Jézus Betániában volt, a poklos Simon házában, járula hozzá egy asszony, alabástrom edényben drága kenettel, melyet az asztalnál ülőnek fejére önte.* » (Máté 26, 6.)

a) Betánia, kedves név, Jézus vonzalmaival telve; kegyelme és szelleme a tüzes, hálás szeretet reflexeiben van megörökítve. Betánia kedves otthon, hol Jézust szerették, Jézus pihenője s öröme, telve illattal, Mária kenetével. Mennyire szeretem én is a helyet, hol Jézust szeretik és azokat, kik Jézust szeretik... Mária szeretete Lázár föltámasztása óta még mélyebb lett; háláját a föltámadt élet öröme hevítette és így mikor Jézus fejére önté kenetét, nem is olajat, hanem lelkét öntötte rá, « kiöntötte lelkét az Úr előtt ». Szerette Jézust, « mint a maga lelkét » s odaadott volna érte mindent « és lelkét kezébe vette », hogy odaadja neki. S Jézusnak van ez iránt szive; mint napsugár süt be lelkébe a közeli szenvedésnek felhős, viharszegélyzett láthatáráról Mária szeretete s megvigasztalja őt. Annyira jót tesz neki, hogy evangéliumába iktatja: lelkek, így kell szeretnetek, közelednetek, érintenetek... hogy örömöm legyen bennetek.

b) « *Látván ezt a tanítványok, neheztelének, mondván: Mire való e vesztegetés? mert ezt drágán el lehetett volna adni és a szegényeknek osztani. Tudván pedig ezt Jézus, mondá nekik: Miért vagytok ez asszony bántására? ő jó cselekedetet tett velem.* » Jóra költötte a pénzt, a legszebbre, a legédesebbre. Ugy-e a mezei virág nem tékozlás, hanem az Isten művészete; a szív fakadása sem tékozlás, és az öröm megéri a költséget. Ami lelket

emel s nemesít, ami szivet indít s melegít, ami föllendít és tompa, állati, ösztönös világunkat felsőbb fénnyel s meleggel átjárja, az mind megéri a költséget. A természet, a művészet, a kegyelem, mind ezt vallják. Ne csak kenyeret és ruhát adjatok az embernek, pazaroljatok rá egy kis kenetet is; ne csak pénzt adjatok, hanem olajat, örömöt, élvezetet. Az életet nem lehet üzleti szempontok szerint kimérni; szabadítsuk föl az embert a köznapiság taposó-malmából, csináljunk neki ünnepeket, tegyük szebbé s lelkiebbé életét.

c) « *Bizony mondom nektek, valaha az evangélium hirdettetni fog egész világon, az is elmondatik, amit ez cselekedett, az ő emlékezetére.* » Tehát ez is hozzátartozik az üdvhozó jóhírhez; az evangélium örök, dicsőséges, virágos keretbe foglalja Mária emlékezetét. — Ez is evangélium, hogy Jézus szereti a barátságot s tud ünnepet ülni; ez is evangélium, hogy Jézus szivéhez mily édes szeretettel kell közeledni; de mennyire az! Mit érne minden más, ha ezt meg nem tanulnók?! Sőt az evangélium ugyan penitencia-hirdetéssel kezdődik és Mária is ez útra lépett, de azután a lelkek egyesülésének jóhirévé válik: Szeressed Uradat Istenedet Mária szeretetével...

d) « *Mert ő kenetet testemre öntvén, azt temetésemre cselekedte.* » Mily szomorú árnyak ezek Jézus lelkén; közeledik már a szenvedés, néhány nap választ el attól; e fölkenést már úgy veszi, mintha temetési szolgálata volna. De mi tudjuk, hogy e lelkek szeretete Jézusnak fölkenésül szolgált küzdelmeire is. Lélekben látta azokat, kiknek szeretete s hűsége vigaszul szolgált, kikért szivesen szenvedett. — Jézusom, nagyra törekszem, vigaszod akarok lenni.

* * *

Jézus ünnepélyes bevonulása Jeruzsálembe. a) Ez az Úr virágvasárnapja. Pálmák és olajfaágak lengnek feléje; a tavasz illata csapja meg az Olajfákhegyéről

s a nép önkéntes lelkesülése rögtönzött fogadtatásban részesíti. Jézusnak nehéz a szive, fátyolos a szeme; sírni is tud; az utca lelkesülését az Isten fia gondolataitól világok választják el. De ezt a nyitányt, a nyilvánosságnak ezt a megnyilatkozását célozta, hogy megmutassa nekünk, hogy szenvedéseinek útjára pálma- és olajágak tavaszi hajtásai közt lép; hogy a dicsőség lombja, a pálma s a békének szimboluma, az olajfaág, jelzik e szenvedés mély értelmét. A szenvedés bár teher, de kimondhatatlan kegyelmek forrása is! Ez érzelemmel töltekezzem; emeljek ki magamnak a szenvedésből és megvettetésből nagy kegyelmeket. A világ nem érti e gondolatokat. Az ember degradálja magát türelmetlenség és bizalmatlanság által a szenvedésben! Azért eltakarja szenvedését, míg Jézus ellenkezőleg a világ figyelmét hívja föl rá; az ember szereti, ha nem látják mások megaláztatását; Jézus pedig akarja, hogy mennél többen érdeklődjenek ez új, nagy tanítás iránt!

b) « *És midőn Jeruzsálemhez közeledtek és Betfágéba jöttek az Olajfákhegyénél, akkor Jézus elküldé két tanítványát, mondván nekik: Menjetek a helységbe, mely ellenetekben vagyon és azonnal találtok egy megkötött szamarat és vemhét vele; oldjátok el és hozzátok ide nekem.* » (Máté 21, 1 ,2.) Az Úr Jézus szamáron akart bevonulni Jeruzsálembe. A szamár a békének állata, a ló a harcé. A zsoltáros is mondja: Ők lovaikban bíznak, mi pedig az Úr nevében. Mikor a zsidók harciasakká lettek, lovakat kezdtek használni. Jézus is országot akar szerezni nekünk, az örök boldogság országát, de nem lovon, harcmezőkön,hanem a lélek küzdelmei, az odaadás, az áldozat s a szolgáló szeretet által; erő s erőszak van itt több, mint Nagy Sándor, Xerxes s Napoleon harcaiban; hősök is vannak: « szemérmesek, mint a zárdai leányok, bátrak, mint az oroszlánok ». « Ime a te királyod jő neked szeliden », de erejét érezheted s csak az áldozat, tehát a hősiesség inspirációival léphetsz a nyomába. Fogd pálmádat és olajfaágadat,

lengesd meg és mondd: Így akarok járni, küzdeni és győzni. Virágvasárnapi hangulatom van; pálmaágak s rajtuk rengő könnyek. De ez nem baj; ez a hősök hangulata. Sírnom is szabad, de hősnek is kell lennem!

c) Mily eltérő fogadtatásban részesítik az Urat a farizeusok és a nép! Azok bosszankodnak és irigykednek, botránkoznak és átkozódnak, a zsidó nép és hit vesztét látják. Kisméretű gondolataik koruk Jeruzsálemén túl nem érnek. Hogy robbantja szét az Úr e gyarló s alacsony fölfogást. Ez is utca! A népet jóindulat vezeti, olcsó és állhatatlan lelkesülés, kiáltása hozsanna, mely nagyhamar elnémul. Ez is utca! Jézus mégis szívesen fogadja a hódolatot s példájával és szenvedéseivel dolgozik azon, hogy az mély, tartós, hűséges legyen. « Ha ezeket eltiltjátok — mondja a farizeusoknak —, a kövek fognak kiáltani. » Kiáltson a szívem, mely nem kő, a kövek ellentálló, kitartó erejével; kiáltson hozsannát s hódoljon az Úrnak!

* * *

« *És amint közeledett, látván a várost, síra azon, mondván: Vajha megismerted volna te is legalább ezen a te napodon, amik békességedre szolgálnak, most pedig el vannak rejtve a te szemeidtől. Mert rád jönnek a napok... és földig lerontanak téged és fiaidat...* » (Luk. 19, 41.)

a) Lelkünk nagy apostola nagy benyomások alatt áll, melyek könyörületre, szánalomra indítják. Látja a földúlt várost s a tengernyi kínt s ettől telik meg mély megindulással, ettől rendül meg és sír: tehát indulatos, meleg, érzékeny és könnyes lélekkel jár útjain. Ilyennek kell lennie lelkünknek: érzékenynek s harmatosnak; indulat járja és források fakadjanak benne. Keménységre és blazirtságra nem aspirálunk. Míg mély érzés lakik bennünk a lelkek iránt, addig ne féltsetek; míg viziónk súlya alatt görnyedünk, addig ne támogassatok; míg

szavunkban az apostol szava a jóbarát megindulásával olvad egybe, addig ne súgjatok; tudunk eleget; nem szorultunk senkire; addig élet s erő van bennünk.

b) Jézus eped, vágyik, könnyes szemmel néz körül, hogy talán segíthetne. Elgondolja, mily közel van a nagy jó ahhoz a kemény, rideg, elvakult világhoz és imádkozik: Ó vajha megismerted volna azt legalább ezen a te napodon! Vajha megismernéd látogatásod idejét; mikor az Úr oly közel van hozzád, mikor eljött s meglátogat. — Az apostoli szív érzi az Isten közelségét; szeretné lefogni a bűnös lelkek számára és szivünkre köti, hogy ez a « mi napunk », ez az « Isten látogatásának ideje »; nyissunk tehát neki ajtót, kaput, ablakot; ó ne menjen el kegyelmével mellettünk!

c) S jóllehet vágyik, jóllehet sír, a szivek továbbra is kövek s a lelkek nem nyílnak meg a látogató Isten kopogtatására! Igaz, de ebből ne vonjuk le azt, hogy ime, tehát fölösleges az apostoli munka, hanem folytassuk Krisztus művét. Lesz szív, mely mállik s lesz szív, mely nyílik, ha sírunk s buzgólkodunk. Jézus nyomaiban látom apostolait, kik nem azt mondják, hogy lehetetlenség, hanem azt, hogy « szolgálunk az Urnak minden alázatossággal és könnyhullatásokkal », « emlékezzetek meg, hogy három esztendeig éjjel-nappal meg nem szüntem könnyhullatásokkal inteni mindeniteket ». (Ap. csel. 20, 19, 31.)

* * *

« *Valának pedig némely pogányok azok között, kik fölmentek hogy imádkozzanak az ünnepen. Ezek tehát Fülöphöz menének, mondván: Uram, látni akarjuk Jézust.* » (Ján. 12, 20.)

Valamint a monumentális történet az embert a halhatatlan művek s tények elé állítja és azt sugallja neki: Tégy úgy... tehetsz te is így: úgy a szent kereszténység Krisztus elé állít minket és biztat: tégy, tégy... tedd meg a legnagyobbat és élj vele közösségben, szent ben-

ségben. Nem konverzációs-lexikont akarok belőled csinálni, hanem élő, tiszta, tündöklő lelket. Lesz erre erőd, ha következőkép hangolod lelkedet.

a) Karold át az Úr Jézust hitedben úgy, hogy betöltse értelmedet nemcsak mint valami eszmény, kiről leolvasod a legszebb elveket, hanem mint való, reális tény, ki neked Istened, végcélod, üdvösséged; kinek vére a te lelked ára, bére, megváltása; ki nem ige, eszme ezekről, hanem testté lett Ige; mindezek megtestesülése. Nem a róla szóló tan kell neked, hanem ő maga, amint élt, érzett, akart. Hányszor lép elénk a modern világban a vágy, hogy látni akarnók Jézust! De csak úgy nézik, mint Caesart és Hannibalt s nem mint megváltót, bűntörlesztőt; ezek meg nem látják. Ezek régi történelmet s eszményeket forgatnak fejükben s nem élik át itt és most az édes, erős Urat. Ah Jézus, Jézus, nekem nem nagy ember, hanem a reális, melegszívű, evangéliumos Istenember kell. Credo, credo et amo.

b) Küzdenem kell és nem szabad a bensőség dalait énekelnem úgy, hogy az önmegtagadásról s fegyelemről megfeledkezzem. Ah nem, az nagy csalódás volna. Rossz természetem van, érzékies és a közönségesre hajlik. Sok gravitáció van bennem a test és vér felé s könnyen káprázik a szemem a hiúság vásárján. El vagyok tehát szánva, hogy küzdök, hogy megtagadom magam!

c) Bíznom kell az Úrban s kegyelmében. Imádkoznom kell és mikor imádkozom, be kell helyezkednem a Krisztus által alapított testvérület közösségébe. Sok fölséges, szent testvérem segít itt engem. Keresem az Istent, de a nyomokat, melyekkel ők utat tapostak, meg nem vetem. Én a szentekkel imádkozom; ők is segítenek. Mint Fra Angelico képén angyalok, jó lelkek, szentek kezet fogva lejtnek és haladnak fölfelé, úgy törekszem én bensőséges lelki közösségben előre. De a bizalomnak nem szabad ernyesztő gondolatnak lennie; nem azért tágul ki a szivem, hogy elernyedjen karom s kezem.

d) Mérsékeltnek s türelmesnek kell lennem törekvéseimben. Nem szabad duzzognom, zúznom, törnöm, indulatoskodnom, ha nem sikerül valami. Nem vagyok én barbár s pesszimistának sem készülök, hogy elundorodjam a gyöngeségtől. Az betegség. A bűntől kell elundorodnom, de nem a bűnöstől; magamtól sem. Még ha tisztulni vágyom is, akkor sem szabad túloznom. Láttuk a tisztulás vágyait, melyek a penitencia torzalakulásait állították a világba a szektákban.

e) A természetet a maga realizmusában jóindulattal kell méltányolnom; erejét szeretnem kell s nem szabad széttörnöm. Nem az az ideál, hogy véresre verjem magam, hogy elfanesalodjam bőjtben, vezeklésben; hogy fejfájós, gyomorfájós, beteg szent legyek. Jézusra nézek és eltalálom az irányt. Szeretem a természetet, mint az erő forrását, mely a lelket, a szellemet szolgálja mindenben; szeretem, mint Isten gondolatát, mint az életgazdagságnak márványos lépcsőjét, mely az «Ara coeli»-hez vezet.

f) Vágyódnom kell szenvedélyesen az élet után, a kifejlés, a több-, a különb-ember után. « Vitam petiit a te et tribuisti ei... », életet kért Tőled és megadtad neki. Ez a te ajándékod, az élet. A te kegyelmed a több-, az isteni élet; a te jutalmad az örök élet. Ebben a vágyban él nem hervadok, ettől ki nem fáradok. Amit a savoyai pásztorfiú felelt az aosztai hercegkérdésére, hogy « Mi a boldogság? » « Egészség, békesség », azt én kiegészítem hivő fölfogásomban így: igen, a boldogság az az egészséges, békességes, teljességes élet, melyben Isten, lélek meghódított és színében elváltoztatott testet, vért, érzéket, világot. Az kell nekem.

*

« *És bemenvén a templomba, kezdé kiűzni a templomban levő árusokat és vevőket s a pénzváltók asztalait és a galambárusok székeit fölforgatá... mondván: Nincs-e megírva, hogy az én házam imádság házának*

hivatik minden nemzeteknél? Ti pedig azt latrok barlangjává tettétek. » (Márk 11, 15.)

a) Jézus izzó lélek; szeret s szeretetből hódol Istennek; gyengéd és figyelmes; vele jár; érte eped. Ez szeretetének első lángja! Van aztán más is, mely szenved az Isten bántalmai alatt, sír, ég, kitör; lelkesül és lehanyatlik; remél és csügged. Lángol a templomért s a templom Istenéért; ott áll mint Cherub és megcsóválja ostorát... tíz a buzgalom, az emészti. — Őrizzük, óvjuk szivünk templomát... az Úr egyházát... mások lelkét! Mennyi a kufár ezek körül! Bátor leszek; Isten ostora van kezemben! Mily erős a gyermek is, mely az erényért kiáll; vén bűnösök is érzik fölényét.

b) Jézus emberszeretete nem lágy és erőtlen. Az elérzékenyülni, de áldozni és erősen akarni nem tudó « áhitat » hiába hivatkozik reá. Az ő szeretete nemcsak könyörület és jóindulat, hanem fegyelem és szigor. Ne bizzál az áhitatban s az elérzékenyülésben, ha nem merítesz belőle erőt önmagad megtörésére s az isteni akaratnak föltétlen teljesítésére. Igy értsd a szót: Annyit haladsz, amennyire megtöröd magad, vagyis amennyire az isteni akaratot átéled, ha kell, letörés s áldozat árán is. A letörés és az önmegtagadás önmagában nem érték, csak eszköz.

c) « Szent » haragról szokás beszélni s Krisztusra mutatni. Az indulat természetes s bizonyára nem erkölcsi fogyatkozás; csak el ne ragadjon. Krisztus Urunk haragjában is szent volt; az ember haragjában rendszerint nem szent; fölindulásunkba sok nemtelen elem vegyül.

* * *

Jézus ostorral is dolgozik. a) Jézus kevés érzéket talált evangéliuma iránt s dolgoznia kellett, hogy annak utat vájjon tanítványai szivében is. Dolgozott ezen kitartóan; buzgalmának gyökere az ő erős, lelkes, odaadó akarata volt. Győzzön az Isten... Neki győznie kell. « Törjön össze a bűnösök ijja. » — Nem zavarodik meg

a viszontagságban, « in tempore malo ». Van rossz idő, van rossz út, « via mala »; látja az Isten ellenfelét, « qui prosperatur in via sua », ki szerencsés és boldogul. Sebaj; csak előre; kiált, fárad, dolgozik s e földadatán nem csodálkozik. — Uram, itt vagyok, szolgád, harcosod vagyok; dolgozom s küzdök; kifáradni nem akarok.

b) Mint ahogy a fatörzs száz meg száz galyba ágazik s ezer meg ezer levelet s virágot hajt: úgy a buzgó lélek is kiterjeszti karjait, vágyait; feszül, fakad, terjeszkedik; érzékeny is, búsul is; hevül is, lehűl is; kiderül és elsötétül. Ezer meg ezer lelket lát, akin segítenie, sokféle bajt és botrányt, melyet megszüntetnie kellene. Építi az Isten templomát s ugyanakkor követ fejt, meszet éget, homokot hord; mindent megmozgat, vagyis dolgozik önmagán s buzgólkodik a világban; semmit sem tart magához nem tartozónak. S ez a munkája nem kín, nem napszám, hanem a szeretet ösztönzése: ily erő s kitartás csak a szeretetben van. Azért tehát ne törj, ne szakíts, hanem mosolyogva dolgozzál.

c) Vannak a buzgalomnak betegségei is; ezek a *harag, bosszankodás:* « Szünj meg a haragtól és hadd el a búsulást; ne bosszankodjál, hogy rosszat is cselekedjél. » (Zsolt. 36, 8.) Azután *a kedvetlenség,* mely a prófétákat is megszállja: Mózest, Illést... A szentírás biztat: « Ne bosszankodjál a gonosztevőkre, ne irigykedjél a hamisságot cselekvőkre. » (Zsolt. 36, 1.) Ezek mind üres, széllel bélelt emberek; céltalanul futók. — Továbbá *az egyoldalúság,* mely csak egyet rögzít; csak a rosszat látja s attól elkeseredik, elégiás, siralmas lélekké lesz. — Van ezeknek gyógyszere is: ne zsugorodjál össze, hanem « Gyönyörködjél az Úrban és megadja neked szived kívánságát. Bízzál az Úrban és cselekedjél jót és megadja neked szived kívánságát; lakjál a földön és gazdagságaival tápláltatni fogsz. » Jézus velünk; motívumaink az örökkévalóság mélységeiből valók; vér, Jézus vére táplál és gyújt tüzet szivünkben.

* * *

« Legyen hitetek az Istenben. Bizony mondom nektek: Ha valaki e hegynek mondja: Indulj meg és merülj a tengerbe! és nem kételkedik szivében, megteszem neki!» (Márk 11, 22.)

Ingadozik a szivünk; nagy benyomások és megrendülések alá kerülünk; a haladó világ hódítása és vívmányai mint erős, láthatatlan sugárzás hat szivünkre s fölizgatja azt. Ez izgalomban zavaró benyomást tehetnek ránk, kik mondják: új világ van, új világnézet, új értékek, új irányok; hagyjátok a régit, éljetek modern emberek módjára. Hogyan álljunk bele ez új világba?

a) Tényleg elváltozik a világ az ember szemében, amennyiben kitágul és óriási méreteket vesz a lét; impozáns nagyságban emelkedik föl lelkünk előtt és mi nem győzzük csodálni ezt a nagy, tág, mély, titokzatos, csodálatos világot. E világban foglal tért az ember a maga kultúrájával; hatalmasabban érvényesül, győzni és uralkodni megtanul s életének különb formákat alkot, mint amilyenekben régen élt. Abban a mértékben, melyben a világ kitágult előttünk s mi uraivá lettünk, értékesebbé, tartalmasabbá is vált életünk; új értékeket fedeztünk föl benne, melyeket nagyrabecsülni és élvezni nem szégyen, sőt dicső és élvezetes. A világhoz fordulva gazdagíthattuk a létet, kedvesebbé, szebbé tehettük és Isten gondolatát ismerhettük föl ebben is. Nincs kedvünk összetörni a világot; nincs kedvünk elfonnyasztani az életet! Tehetségeink a lét erői és az erők természetszerűen kialakulást és akciót sürgetnek. Nem más világ-e, nem más élet-e ez, mint a IV., V., IX., XI., XIII. századbeli világélet? Összefoglalva a mondottakat: A modern ember szemében elváltozott a világkép, nagyobb, impozánsabb lett; elváltozott a kultúrális életmód, gazdagabb, erőteljesebb lett; az életnek ennek folytán nagyobb értéke lett, melyet letörni s megvetni fölösleges, de a hit világa érintetlen s nehézségeim e részben, még ha hegyek is volnának, elmerülnek a tengerben, az Isten végtelenségében.

b) Minél nagyobb lett az ember világa s erősebb élete, annál mélyebb s tisztább lett öntudata aziránt, hogy mechanika s technika fölött van egy szellemi világ, mely térből s időből kimered, azoktól elvonatkozik s a maga örök értékeit mindenkor s mindenütt fölragyogtatja. Ezek a szellemi lét fölénye anyag, világ fölött; uralkodó hivatása lét és történés fölött; intézkedő hatalma saját szabadságában; fölényes fölülemelkedése az erkölcsi eszmények s törvények érvényesítésében; öntudatos intézkedés mindazzal, ami egymás mellett áll és egymásra hat; tartalma a lelkiismeretnek s átérzése az erkölcsi méltóságnak, akár rongyba, akár biborba öltözködik; szóval minél nagyobb s élesebb a világismeret s hatalmasabb a világuralom, annál kiemelkedőbb az öntudat a szellemi hit s tartalom fölényéről és szuverénitásáról. Quid hoc aeternitatem? mily silány mindez az örökkévalósággal szemben, mondhatjuk a legmagasabb kultúrfokra állva a legtalálóbban. Ad majora natus sum... ezt senki sem mondhatja úgy, mint az, ki a legmélyebb ismerettel pillantott be a természet műhelyébe! Szépek a világok, nagyok értékeik, de ez értékek végre is az én szellemem öntudatának értékei, bennem jelentkeznek s ezeken át s ezeken fölül ismerem én föl a szellemi világ örök értékeit. Minél öntudatosabb s gazdagabb lesz életünk, annál mélyebb s bensőségesebb is lesz; s azzal együtt jár a külsőségesnek s a merőben történeti elemnek kicsinylése. Lelkem, lelkem... az az én kincsem; célja a tökéletes, szent élet; a gazdag, tartalmas fölényes élet egész az Istennel való egyesülésig. Ez a lélek s a benne kifejlődő isteni élet a lét koszorúja; nincs alárendelve semminek, senkinek; sem világnak, sem társadalomnak, sem embernek, sem emberiségnek, sem kultúrának, semminek széles e világon. Ah, hiszen minden tudás is, haladás is, kultúra is az életet szolgálja s az embert emeli s ha szolgálja, akkor az az egyedüli, való, édes élet s az ember nem lehet eszköze, hanem ura és élvezője. Élet... az én életem a kultúra tartalma; nél-

külem nincs értelme; tehát végre is én s ismét én, az én látó, az én nemesen, tisztán szerető, az én erősen érvényesülő lelkem az a legnagyobb valóság, melynek minden szolgál; ami pedig ezt nem szolgálja, hanem leigázza, az gyilkos és pártütő elem; így van gyilkos tudomány, gyilkos kultúra, gyilkos társadalom, mely az életet, a valót, a jelent elhanyagolja, vagy elfonnyasztja absztrakt eszményekkel, személytelen hatalmakkal, melyek mint rögeszmék s terheltségek gyötrik el az embert.

Ó Uram, illess, érints meg engem. Érezzem a tiszta halhatatlan élet áramát lelkemben! Tisztuljanak szemeim a füsttől, a ködtől... tisztuljon agyam, öntudatom a bódító lármától... Jöjj, nézz bele lelkembe és mondd nekem: Te isteni lélek, örök és halhatatlan gyermekem, időben jársz s térben s sokféle terheltség száll meg végig a kultúrák hosszú során; ne veszítsd el érzékedet természeted fölényes, értékes méltósága iránt; ne szolgálj semminek; hanem uralkodjál mindenen: időn is, szépségen is, hatalmon is, hogy elévülhetlen, üde egészséges légy. Érezd az isteni élet temperamentumát magadban; szakajtóval ne borítsd le fényévekkel ki nem mérhető lelki világodat; izlésedet ne rontsd el, érezd meg a földízt s a hullaszagot mindazon, ami a világot veled fölcserélni megkísérli. Nem, nem; azok fölcserélhetlen, mert összehasonlíthatlan értékek, melyek így állnak szemben: világ, erők, tudomány, kultúra, intézmények, lét és életmód egyfelől, másfelől pedig te, akiben a szellemi öntudat képezi fény- és erőforrását, súlypontját és központját tudománynak, kultúrának, lét és életmódnak! Te vagy a világ koronája, mely kivirágzik akkor, ha tudással, kultúrával, energiád kifejtésével is szolgálod a legtöbbet: az isteni életet. Deus meus et omnia.

* * *

« *Vala egy családos ember, ki szőlőt ültetvén, bekeríté azt sövénnyel és sajtót ása benne és tornyot építe*

és bérbe adván azt a míveseknek, messze útra mene.» (Máté 21, 33.)

a) A családatya az Isten, a szőlő az Isten országa, a sövény az Isten oltalma, a sajtó az isteni törvény, a torony a tekintély védelme... Mennyit tett nekünk az Úr! Örvend a lelkem, ha az Isten országára gondolok; van benne törvény, van tekintély, van kőfal, van vasfoglalat; de a kőfal be van festve, ékes otthon s a vasfoglalat művészi és virággal van benőve. Én szeretem ez erős falakat, melyek kedves otthont foglalnak; e sövényt, mely kertet, virágot kerít; e tornyot, mely fölényes, impozáns s oltalmat nyujt. Ez nem terhem, hanem örömöm, vigaszom; ez nem békóm, hanem biztonságom és ugyanesak jól érzem magam itt; végig szökellek e házon, e szőlőn, mint gyermek szülőháza udvarán.

b) «*Szőlőt ültetvén, bekeríté azt.*» Van neki szántóföldje is, melyre magvát hinti, de szereti országát szőlőhöz is hasonlítani, szőlőhöz azokon a sziklás hegyoldalakon, az izzó napsugárban; ott csákány és kapa is dolgozik, ott verejték csurog és az ég tüze sziporkázik; de van ott virágzás, az az édes illat, «odor suavitatis»; van must, mely erjed; van bor mely tüzel, fölvillanyoz. — Jézus szereti a lelkeket, kiknek érzelmei illat, de erő is; erjednek, zavarosak ugyan néha, de kitisztulnak s tűz és erő van bennük. Az Isten szeretete föllelkesít, megrészegít. Jézus szeretete «cella vinaria», «cella aromatum», boros hajlék, illatos, virágos otthon, — édes és erős. Ilyen legyen a lélek s ne zavarja meg, ha néha érzelem- s gondolatvilága s egész valója erjed; dolgozza föl érzelmeit s szenvedélyeit tűzzé, erős szeretetté.

c) «*Mikor pedig a terményérés ideje elközelgett, szolgáit a mívesekhez küldé, hogy beszedjék a szőlőterményt. De a mívesek megfogván az ő szolgáit, némelyet megverének, némelyet megölének, némelyet pedig megkövezének.*» Szőlőnek, édes, tüzes bornak kell e szőlőben teremnie, vagyis érzelmes és lelkes, erős szeretetnek és annak időről-időre ki kell tünnie. Ez az Isten ter-

mése; a buja fa, a lomb, az éretlen vagy rothadt szőlő, ez a világ termése. Érezzük mindnyájan a föladatot, hogy az Isten e terményeit meghozzuk; mit érne enélkül sövény, sajtó, torony, mit az egyház, ha a lelkek nem lehelnék illatukat és ha nem gyúladnak ki szent szeretetben? Ó ne kompromittáljuk az Isten remeklését kontárkodásunkkal!

d) « *Vala pedig egy igen kedves fia, végre azt küldé hozzájuk, mondván: Meg fogják becsülni fiamat.* » Az evangélium lágy lesz, ha e fiúról szól: Vala neki még egy igen, igen kedves fia... Prófétáknál, vértanuknál, királyi lelkeknél, szenteknél kedvesebb; azok szolgák, ez pedig az ő igen kedves fia...! S nem nézi azt a szőlőt bitang jószágnak, hanem úgy szereti, hogy a fiát is rápazarolja, azt az igen kedves fiút... Igen amilyen igen kedves az a fiú, oly igen kedves az ő szőleje; « vinea mea », « az én szőlőm ». Az anyaszentegyház s az én lelkem az Úr igen kedves szőleje, melyért odaadta igen kedves fiát. Ó, hol a helyem? Isten szivén; igen kedves vagyok neki; fiát odaadja értem! Mily öröm és dicsőség ez és mily kötelesség háramlik rám ebből!

e) « *És megragadván őt, megölék és kiveték a szőlőből.* » Vadkanok csörtetnek a szőlőben, a szőlő nem virágzik, nincs édes gyümölcse, sem lelkesítő nedve és megölik az igen kedves fiút. Pusztulás és mély boldogtalanság kisért ott. — Ezt tették a zsidók régen s lelkük elszáradt; ezt teszi mindenki, ki Krisztust megveti; lelke nem virágos, nincs benne mélységes tűz, nincs az örök élet lelkesülése. Más virágot, más lelkesülést az isteni szeretet borával összehasonlítani nem lehet; aki ezt nem issza, az nem tudja, hogy mi az élet legmélyebb öröme. « Megrészegülnek a te házad bőségétől s gyönyörűséged patakából itatod őket. » (Zsolt. 35, 9.) « Vajha az én parancsaimra figyelmeztél volna, békességed leendett, mint a folyóvíz és igazságod, mint a tenger örvényei. » (Izai. 48, 18.) Enélkül pedig « eljő és elveszti

a miveseket s a szőlőt másoknak adja». Nem, nem, Uram, hű leszek!

* * *

«*Egy embernek két fia vala. És elmenvén az elsőhöz, mondá: Fiam, menj ma dolgozzál szőlőmben. Az pedig felelvén, mondá: Nem megyek. De utóbb megbánván, elméne. Azután a másikhoz menvén, hasonlóképen szóla. Az pedig felelvén, mondá: Elmegyek, Uram! és nem méne.*» (Máté 21, 28.)

a) Ime, valami az emberi lélek ellentmondásaiból. A nyilvános bűnösök megvetették az Isten kegyelmét, de Keresztelő szent János s Jézus prédikálására megtértek és jöttek Magdolna és a tékozló nyomaiban Istenhez; alázatosak és szentek lettek; akik pedig mindig szájukban hordták az Isten igéjét, farizeusok és papok, cselekedeteikkel megtagadták azt. — Sok a hivő, ki hagyományosan, szokásosan hisz, de nem él; papok, kik az evangéliumot élethivatásból hirdetik, de nem élik; lobbanékony lelkek, kik buzdulnak, sírnak, kik készek fogadalmat is tenni, de komolyan és következetesen nem élnek. Mily kár ez ellentmondó akaratért; akar is, meg nem is. — Nagy kegyelem erősen s örömmel akarni; a jóakarat nemes, szép világát élvezni. Ezt az Isten adja erőben, csirában, de nekem kell kidolgoznom!

b) «*Melyik teljesítette a kettő közül atyja akaratát? Felelék neki: Az első.*» Igen; végleg az; de kezdetben nem. Kezdetben nyers, durva, érzéketlen, könnyelmű volt. Mily érdes és tövises a lelke, mikor az atya szeretettel jön feléje s a felelet a durva «nem megyek». Mennyi dac, durvaság, keménység a fiatalos, tapasztalatlan, önfejű akaratban, ebben a fiatal bikában, mely csak ellenkezik, döföget és gondolja, hogy ez az erő és boldogság. — Mennyi nyerseség, érdesség, a különben jó, de durva, ildomtalan akaratosságban. Szüleink, előljáróink, házbelieink és első sorban az Isten érzik ezt! Ne legyen a lelkünk tövisbokor, sem kemény dió, melyet csak törés után lehet élvezni.

c) « *Mondá nekik Jézus: Bizony mondom nektek, hogy a vámosok és paráznа személyek megelőznek titeket az Isten országában.* » Ha már van ellentmondó akarat, kössük össze azt minél előbb belátással, alázattal, önmagunkbatéréssel, penitenciával, hogy jóakarattá váljék; de ne maradjunk meg az ellenkezés kopár sziklagerincén tüskebokroknak. Mily szegényes élet s mily kudarcos; vámosok és paráznák szégyenítenek meg! Ha nem voltunk ilyenek, vigyázzunk, hogy ne legyünk öntelt, külsőséges céhbeli keresztények, az evangélium látszatával, de belső tartalma nélkül. Uram, törj meg, olvassz meg, zsendíts, tisztíts, teremts újjá.

* * *

« *Hasonló a mennyek országa egy királyemberhez, ki menyegzőt szerze fiának és elküldé szolgáit, hogy a hivatalosokat hívják meg; de nem akartak eljönni.* » (Máté 22, 2.)

a) Istenhez való viszonyunkat, az ő gondolatai szerint berendezett belső világunkat Jézus itt mennyek országának hívja. Az a lelkület, hogy hogyan gondolkozom s érzek s szeretek, az a legmélyebb hangulat és vágy... az én mennyországom. Ezt hasonlítja Jézus menyegzőhöz. Az Isten szeretettel és boldogsággal jön felém, mint jegyes jön és hív, hogy jöjjünk mi is az ő menyegzőjére. — A menyegző ünnepnap, páratlan ünnep; több mint karácsony, husvét, pünkösd; a mi ünnepnapunk; a lelkünk fölfrissül, kivirágzik napsugarában; nem érzi az élet terhét, mert lelkes és erős. Gond, félelem, rosszindulat távol van tőle; nem forgácson és törésföldön, hanem virágos pázsiton jár. Ünnepet ül, mely nem köznap, hanem fenkölt érzések s emelkedések napja... Ilyen legyen belső világunk. — A menyegző továbbá erős, édes öröm, élvezet, megnyugvás abban, akit szeretünk. Nagy kincset birunk, szerető lelket találtunk és azzal egyesülünk; nem vagyunk árvák, idegenek; van otthonunk! — Ezt az ünnepet megteremti a

lélekben az erős hit, a kiemelkedés világból, halálból; napra ébreszt, melynek nincs alkonya, harmatos, üde, pihent, tavaszi napra. Fölemel, királlyá tesz és a magasból nézem e világot, a várost, a falut, a rétet, a mezőt; mint a sas úszom föntt! Ünnep ez! Hasonlókép örömöt ad; «gaudium magnum», mert kincset ad: örök reményt, Istent, erőt, szépséget; «a reménységben örvendezünk» (Róm. 12, 12.), «a reménység Istene töltsön be titeket minden örömmel» (Róm. 15, 13.); örülünk, mert bírjuk, akit szeretünk. Nem csüggedünk; szárnyaló lelkek leszünk, kik himnuszt s zsoltárt énekelnek. Ünnep kell nekem és öröm; ha ez nincs, akkor Isten nincs bennem!

b) Izlelem és élvezem Jézus édes és örvendező lelkét, ki mélyen tud örvendezni és minket is erre nevel. Mások azt mondták, hogy ezt meg azt kell tenni, hétszer imádkozni, annyiszor mosakodni, ő pedig lelkeket akar, menyegzős lelkeket, kik szabad elhatározásból, szeretetből állnak Isten mellé. Önérzetes, lendületes és énekes lelkeket, kik a kincsnek és a drága gyöngynek szeretetétől «örömmel mennek és eladnak mindent», kik «örömmel tesznek és nem nyögve». Az életet Isten nélkül és Istentől távol nehéz élni, de gyermekként Isten térdein, örömmel szivünkben, bátran és tisztán élhetjük. Ezt az érzést kell magunkban nevelnünk!

c) «*De nem akartak eljönni, elmenvén némelyik majorjába, némelyik pedig keresete után.*» Ezt a szép, édes belső világot elhanyagolják és csak a földivel törődnek; az ilyenek lassanként üres, fáradt emberek lesznek; tartalom s érték nélkül; függvényei a világnak s nem urai s értékei; a forrást, melyből a világban tudás, művészet, kultúra fakad, a lelket a maga mélységeiben nem tisztelik meg; világot, szemetet hánynak azokba, mialatt azok a mélységek kitölthetlenek s belőlük árad világosság, szépség, öröm! Vagy kereset után járnak s gépek lesznek és a munka mechanizmusában elvesztik a közvetlen érintkezést Istennel; a gép az az ő Istenök;

az tör össze földet, vasat, fát, de szivet s embert is; az csépel ki kenyeret s az ember imádja bálványait! Ember csinálta s most lelkét is vaskarjaiba fektette; nem atyai, nem is emberi karok! Szolgaságot hoznak s tűrhetetlen sivárságot!

* * *

« *És kimenvén szolgái az utakra, összegyűjték mind, akiket találtak, rosszakat és jókat... Beméne pedig a király és látott ott egy embert, ki nem volt menyegzős ruhába öltözve. És mondá neki: Barátom, hogy jöttél ide be, menyegzős ruhád nem lévén? Amaz pedig elnémula.* » (Máté 22, 10.)

a) A menyegzős házban jók és rosszak vannak; vannak, kiknek nincs menyegzős ruhájuk, nincs ünneplő, örvendező, Istenben erős lelkük. Sajnos, azt látjuk. Mint a száraz fa a májusi erdőben, mint a pásztortűzhely foltja a harmatos réten s a király álmélkodva kérdi: Hogy jöttél ide be menyegzős lelkület nélkül? Milyen keresztény vagy, ha újjá nem születtél; milyen hivő, ha örvendezni s erősnek lenni meg nem tanultál; milyen katholikus, ha végtelen boldogságod előnyeinek öntudatára nem ébredtél? Ünneplő, örvendező, kegyelmeit élvező, Istenhez simuló, édes-erős jelenlétében élő, lelket kincsnek, drágagyöngynek néző lelkület nélkül nem jutunk számba! Katholikusnak, krisztusinak kell lennem következetesen.

b) « *És mondá a király a szolgáknak: Megkötözvén kezeit és lábait, vessétek őt a külső sötétségbe; ott leszen sírás és fogak csikorgatása.* » A nagy vendégségek keleten éjjel tartatván, a fényes étteremből kitaszított vendég sötétségre jutott. — Menyegzős lelkület nélkül az ember sötét s az örök sötétség felé halad. Nem hiszek a sötétségben, a szomorúságban, a reménytelenségben; ha fáradt filozófusainktól magam is fonnyadni kezdek, neki megyek hegynek-völgynek s a vadrózsa s a pipacs és a búzavirág azt kiáltja felém: Nincs igazuk. Azután

betérek a templomba, ahol az Oltáriszentségben s az egyház áldásaiban vízre, gyertyára, hamura, oltárra, szent szerekre, Krisztus ruhájának szegélyére ismerek: Jézus van velem — kiáltom, — nem járok sötétségben. Házában élek s világosságát és szeretetét élvezem. De hányan vannak a külső sötétségben, az ő egyházán kívül s hányan belső sötétségben még egyházán belül is!

c) Mindkét sötétségtől irtózom, mert elfojtják a világosságot s az örömöt. Nagyrabecsülöm, hogy az egyházban vagyok, mert itt mindenfelől fény és meleg árad belém. Akik kívül vannak, azok ezt átlag nem értik, de aki menyegzős ruhában ül a király asztalánál s élvezi az Urat s szentségeiben közvetlen benyomásait veszi, az tudja, hogy mi az a « külső sötétség », mi az a « házon kívül » lenni s érti a szentek kemény beszédjét, mely a bárkán kívül való vízözönre és a házon kívül való sötétségre óva és fenyegetve figyelmeztet. Uram, királyom, jó nekem itt lennem! Hála neked!

* * *

« *Hasonló mennyeknek országa egy királyemberhez, ki menyegzőt szerze fiának.* » (Máté, 22, 2.)

a) A szent áldozásban két ember találkozik: a királyi ember, ki menyegzős örömöt akar közölni velünk és az uteáról behívott tömeg-ember, kinek nagy szüksége, de semmi jogigénye e kiváló kegyelemre. Jézus, az erő s az élet így jön felénk: ép, erős, üde, friss mint a harmatos fenyőerdő; ki nem fáradt, mint a hegyi patak; lendületes, mint a királyi sas s lejön s e lelket akarja közölni velem, a lápos alföldek lakójával. Tudom, hogy ő azért jön, érzem ruhája illatát, megcsapja lelkemet az erő s életteljes szellem. Be jó ez; kinyitom számat s teleszívom lelkemet leheletével.

b) *Mi az eledel ezen a menyegzőn?* Ő maga; nem valamiféle tan; azt mások is adják, hanem az ő életárama, mely belőle belénk hat. Mondatokban lehet ugyan kifejezni, amilyenekből áll az evangélium, de az is csak

szó az életről, lelkületről, érzésről, szellemről; maga ez a lélek és élet a menyegzős eledel. Ezzel telek el, midőn áldozom. Szebb, erősebb élet van bennem. Tehát nem szó, nem mondat, hanem vér, meleg lelkesülés, öröm az az étel, melyet az Oltáriszentségben veszek. Ez a tüzes vér kilocsolja és kiégeti tisztátlanságomat, ez amely buzgóvá, aktívvá tesz, ez a lelkesülés fölvidít, ez az öröm bátorrá tesz hare és kisértés ellen. Lélek-kenyér ez s édes kenyér, « panis pinguis ».

c) Sok-sok ember járul ide mindenféle kétellyel, bajjal, gonddal, keserűséggel, vággyal és mind keres vigaszt s erőt. Mélyessze csak bele lelkét Krisztusba: a királyba s bibróba, a szenvedőbe s jó pásztorba, a vándorba s szamaritánba; vegye s egye a lelket: bizonyára talál gyógyulást és erősséget. Ne gondolja senki, hogy Krisztus megveti őt. Nem azért hívta menyegzőre. Ha pedig becsül és szeret, bizonyára segít. Épen azért, mert oly nagy, kiterjeszti figyelmét a legigénytelenebbre is.

* * *

« *Akkor elmenvén a farizeusok, tanácsot tartának, hogy megfogják őt beszédében. És hozzája küldék tanítványaikat a heródiánusokkal.* » (Máté 22, 15.)

a) Mennyi torzalak nyüzsög Krisztus körül; mily fölfogások, itéletek, ellenszenvek! Lehet, mert az egyén veszi a benyomást s az alakítja ki magában a maga képére: így az imádandó Jézust meg lehet vetni, a szép Jézus eltorzulhat, Ő, az életteljes, gyönge, beteges alakká válhatik. Mit nem tud a lélek csinálni és elcsinálni! Ó Jézusom, fájdalmas érzéssel nézek rád e lehetőségek szomorú környezetéből. Én is tükör vagyok, majd domború, majd homorú; én is eltorzítom a te nagy gondolataidat és megbénítom kegyelmeidet. Mennyire kell fegyelmeznem egyéni érzéseimet s benyomásaimat: menynyire kell tisztítanom, áthevítenem, átalakítanom azokat!

b) « *Mondván: Mester, tudjuk, hogy igazmondó vagy és az Isten útját igazságban tanítod és nem törődöl senkivel, mert nem tekinted az emberek személyét. Mondd meg tehát nekünk, mit állítasz: Szabad-e adót adni a császárnak, vagy sem?* » (Máté 22, 16.) Hurok minden szó, verem minden kérdés... álarc és cselszövény. A szó hazug, a szándék gonosz, az ember álarcban jár. A száj édes, de a szív mérges. A szó himes, de fulánkot rejt. « Mester! » ó igen, mester, te tudod, hogy mennyire nem tartanak téged mesternek; « tudjuk, hogy igazmondó vagy », ó igen, te tudod, hogy álprófétának, nénámítónak néznek, de hizelegnek. — Hogyan állja körül a lelket a világ cselvetéssel, illúzióval, rémítgetéssel, hazugsággal, csábos szóval, altató példával, ernyesztő lanyhasággal, rosszindulattal és meg akarja fogni. S mily könnyen fog meg, könnyen botlunk, bukunk; nem félünk tőle eléggé! Főleg az ifjúság hisz és csalódik. Nevelője a léha társaság, ott hallja a nyomorúság igéit. Vesd meg és kerüld, mint a sima, ragyogó, de utálatos kígyót.

c) « *Az Isten útját igazságban tanítod* » Te nem teóriát adsz, hanem valóságot mutatsz s arra vezetsz rá. Teória van sok, programm untig elég; de nekünk az « Isten útja » kell, a reális, erényes életút. Mily erő ez a lehetetlenséggel szemben, a szóvirágos, nagyképűsködő, erőtlen életbölcseséggel szemben, ahol érvényesül « die Melancholie des Besserwollens und des Schlechtermachens. » Komolyan kell vennem az evangéliumot s okosan kell azt életembe átültetnem. Hiven, önmegtagadással, fegyelmezetten és türelemmel.

d) « *Tudván pedig Jézus az ő álnokságukat, mondá: Mit kisértetek engem? képmutatók! Mutassátok meg nekem az adópénzt. Azok pedig előhozának neki egy tizest. És mondá nekik Jézus: Kié ez a kép és e fölirás? Felelék neki: A császáré. Akkor mondá nekik: Adjátok meg tehát, ami a császáré, a császárnak, és ami Istené, az Istennek.* » Jézus nem jött nekünk törvényeket adni

gazdasági problémáinkban, sem irányt adni politikánkban, Jézus nem felel a kérdésre, hogy a zsidó nép iparkodjék-e vagy sem Rómától függetleníteni magát; ő magasabb törvényeket hirdet. Adjátok meg a császárnak, ami a császáré; a politikai, a gazdasági fejlődést én nem szabom meg evangéliumomban, hanem a hullámzó élet tengere fölé emelem ki a törekvő lelket; lelki függetlenségre, szabadságra, Istenhűségre nevelem őket. A világfejlődés a maga útján jár; de akár klasszikus korszak, akár középkor, renaissance, vagy újkor jár fölöttünk, legyünk az Isten gyermekei; hordozzuk lelkünkön az ő képét. Nem változtathatunk egykönnyen a világon, de mint Istengyermekek járjunk benne!

* * *

a) « *És kérdé őt egy törvénytudó, kisértvén őt: Mester, melyik a főparancsolat a törvényben? Mondá neki Jézus: Szeressed a te Uradat, Istenedet teljes szivedből és teljes lelkedből és teljes elmédből.* » (Máté 22, 35.)

Szeresd a te Uradat; amit szeretsz s szerethetsz, az mind belőle való; szived is a szeretet ösztönével, a viszontszeretet igényével s boldogításával belőle való. Szeresd, benne találsz mindent; azért önmagáért szeretheted csak igazán. « Istenem, mindenem » — hajtogatta assz. szent Ferenc. « Isten a szeretet », mondotta szent János evang. Boldogsága a végtelen, tevékeny szeretet; parancsai szeretetből valók; — mikor büntet s próbára vet, akkor is szeret. — Parancsa nagyon egyszerű: szeress teljes szívből s lélekből, melegen, bensőséggel, érzéssel; szeress engem s minden embert értem. Szeress minden erődből; nemcsak szóval, nemcsak érzelegve, hanem tettel. — Tégy minél többet a szeretet indító-okából, így: Szeretlek Uram, azért teszem vagy tűröm ezt, járok el így vagy úgy. Nem emberi tekintetből, önzésből, haszonért, dicséretvágyból; hanem érted, feléd fordítva, azonnal rád vetve mindkét szememet.

b) «*A második pedig hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.*» Boldog volna a világ, ha ezt a törvényt ismernők s átélnők; de nagyon távol vagyunk tőle. A világ tele van kegyetlenséggel. Lesz-e ez máskép valamikor?! Nem filozofálok, de az én körömben a szeretet lángját élesztem s tegye ezt mindenki tőle telhetőleg. «Ha minden orosz egy-egy fát ültetne életében, Oroszországból kert válnék s ha minden ember csak egy valakit boldogítana életében, a világból paradicsom volna.» (Dosztojewszki.) Ez evangéliumi gondolat. Kevés ember osztja; a többi gyülölködik. De akik értik, azok tudják, hogy ez a világ boldogulásának útja. — Szeress minden embert, tekintet nélkül országra, fajra, vallásra; szeresd őket: 1. viselkedéssel jóindulattal iránttuk; 2. a polgári élet egész vonalán; 3. ha miniszter, orvos, bíró, tanító, hivatalnok vagy, hivatalod jól betöltése által; 4. szeresd az egyest, a társadalmat s a hazát.

c) «*E két parancsolaton függ az egész törvény s a próféták.*» Ez a két parancsolat magában foglal minden egyebet. Aki tehát szeret, az magában hordja a törvénykönyvet s érzi, hogy mit kell tennie. Senkinek sincs szüksége sok tudományra, sem könyvtárakra, hogy jó ember legyen. Pedig ez az én hivatásom s földi célom. Szeretek tehát s ezáltal leszek jó ember s minél több türelemmel s önzetlenebbül szeretek, annál jobb ember leszek s jobban hasonlítok az Úrhoz, aki szeretett s elviselt engem, hálátlan bűnöst.

d) Jól kell szeretni. Felebarátunknak teste s lelke van; elsősorban lelkére van tekintetem; nevelem gondolkozását s érzületét, vezetem igazságra, megszerettetem vele az erényt, vigasztalom, meglátogatom s a testi irgalmasság gyakorlatait is végzem. — Senkit sem tartok rossznak, kiről biztosan nem tudom; de mindenkit úgy kezelek, mint aki többé-kevésbbé rosszra is hajlandó; mindenkit okosan, kímélettel, óvatosan kezelek. — Nem szabad jóindulatommal fukarkodnom és bizalmat-

lankodnom, hogy megérdemli-e ez vagy az szeretetemet s nem csal-e meg. Hisz Istenért szeretek embert! Aki sokat okoskodik, az keveset szeret. — Okosnak kell lennem, alamizsna helyett inkább munkát adnom, — az emberek bizalmát megnyernem, — nekik kedvet csinálnom az élethez, akadályaikat, nehézségeiket elhárítanom.

* * *

«*Jaj nektek, képmutató írástudók és farizeusok, kik tizedet adtok ugyan a mentából, kaporból és kömény-ből, de elhagyjátok, ami nagyobb a törvényben.... az irgalmasságot és a hitet.*» (Máté 23, 23.)

a) Emberek, becsüljétek meg az Istenért átélt, tiszta, igénytelen, nemes krisztusi életet. Nem élünk magunknak, ha lelkiismeretünkkel meghasonulva, önmagunkat kerüljük, ha önmagunk szemeibe nézni nem merünk s belsőnkben csak szemrehányásokat hallunk; ilyeneket: Te farizeus-lélek, kívülre valaminek látszol, tiszteletet követelsz, becsületet szinlelsz, de belül alávaló vagy! Ti fehérre meszelt sírok... mondotta Krisztus; rothadás s undokság van bennetek; érzitek ti ezt jól, mert benső-tök piszkos és alávaló s kívül akartok érvényesülni. Vétkeztek a belső érték tisztelete ellen s kívül keresitek az ember értékét. Élteteknek nincs lelke, nincs benső-sége, nincs értéke. Ne keressétek az élet értékét külső műivekben, foglalkozásban, szereplésben, hivatalban. Az élet értéke a motívum átélt szépsége és melege. Jézus mondotta az özvegyről, hogy két fillérjében több, nagyobb érték rejlik, mint a farizeusok aranyaiban. Ezeknek arany az adományuk, annak arany, erő, szépség a szive. Ezek nem élték át az adományozás erkölcsiségét, az átélte; ezek hidegen adták, az melegen. Az apostol pedig a szeretetről, tehát az átélt, meleg érzésről mondja, hogy ez minden és enélkül minden egyéb semmit sem ér. Ha tudományom, ha eszméim volnának, de szeretetem, átérzésem nem volna, holt, üres tudománnyal volna telítve fejem. Szegény fejem hült gondolatok mau-

zóleuma volna. Kimeszelt sír! Ha cselekedeteim volnának, de szeretetem, vagyis belső életem nem volna, szegényen tengődném.

b) «*Jaj nektek, mert tisztogatjátok a pohár és tál külsejét, belül pedig tele vagytok ragadománnyal és tisztátlansággal.*» Ha szép világot, ha kultúrát teremtenék iparkodásommal, ha kiáradnék szóban, vállalatokban, ha tömeget mozgatnék, de magamnak, lelkem szeretetének nem élnék, a lét céljára rá nem nyitottam. Istenem, bát magamban kell élnem; cselekvéseim jóságának, nemességének, tisztaságának öntudatában kell élnem; annak az öntudatnak telinek kell lennie fénnyel, nemes, meleg motívumokkal, önzetlen, jóindulatú szándékokkal! Csak akkor élek igazán. Enélkül automata, a külső világ kényszerzubbonyába szorított rab vagyok. Egyszóval, éljek azért, hogy mindennap jobb legyek.

c) «*Jaj nektek, kik bezárjátok mennyeknek országát az emberek előtt. Mert ti nem mentek be s a bemenőket sem hagyjátok bejutni.*» Nem mentek be, hanem kerülgetitek. Per avia et devia... úttalan utakon, zsákutcában jártok és vezettek másokat. Törvényt, parancsot, hagyományt, szokást akartok... és annak teljesítésére unszoljátok az embert, de a mechanikus elvégzésére szorítkoztok e dolgoknak s a behatolásra, átélésre és átélvezésre időt nem adtok. Formalizmussá válik így törvénytek és vallástok s a sok lim-lom elrekeszti előttetek az utat. Mert zsidóvá teszitek a prozelitát, de nem teszitek bensőségessé; a tömegben, a számban dicsekedhettek, de több-lelket nem neveltek! külső összetartást, hatalmat sürgettek, de öntudatot, akaratot, bensőséget, érzést nem gondoztok. Többet mondok: magatok buzgólkodtok, prozelitálkodtok s önmagatok édes bensőségét élvezni rá nem értek. Nem elég, hogy meg vagyok keresztelve: a krisztusi életet is át kell élnem. Mit használ, ha csak keresztelek, de a belső embert ki nem nevelem. Igazán rám illik: magam nem megyek a mennyországba s másokat be nem vezetek. Tehát élni s

átélvezni a legkisebb cselekedetet öntudatos moralitásban; ez a titok. Örülni annak, hogy tiszta vagyok s Isten van bennem; szivvel dolgozni erkölcsi tisztulásomon, ha bűnös vagyok; jót tenni átélvezett jóindulattal; örülni a hitnek, a jóakaratnak, a kisértések fölött való győzelemnek. Örülni, hogy Jézus van itt az Oltáriszentségben, úgy menni hozzá, mint a nyilt paradicsomba. Örülök, ha azt mondom: Jézusom, szivből szeretlek téged. Beteghez, gyermekhez, emberhez öntudatos jóindulattal közeledem. Ily lelkek nyomában elváltozik a világ!

* * *

«*Jaj nektek, képmutató irástudók és farizeusok, mert tisztogatjátok a pohár és a tál külsejét, belül pedig tele vagytok ragadománnyal és tisztátlansággal.*» (Máté 23, 25.)

a) Első érzésünk az legyen, hogy töméntelen sok a hibánk. Isten felé iparkodunk, de szórakozottságunk világosan mutatja, hogy a kezdet kezdeténél akadozunk; szeretetünknek iránta tettben s áldozatban kevés kifejezést adunk. Az érzékiség buján nő lelkünkben és mint a vadrepce a búzatermést, úgy lepi el és teríti le a földre az érzékiség a lelket. Fontold meg, mily nehezen türöd az ignorálást, mily idegen érzelem nálad a türelem, hiú és meg nem tagadott lélek vagy; kívánod, hogy mások kezeiken hordozzanak s úgy jársz az erény, az alázat iskolájába, hogy praemiumot keressz. Tekintsd, mily nehézkes vagy a penitenciatartásban, mily szorgos az evésben, ivásban, alvásban, mily becézett babának nézed testedet és ha ételed túlságosan sós vagy cukros, vagy száraz, vagy kozmás, ha zsiros vagy kisült, elégiára hangolod lelked húrjait. Mily visszataszító vagy néha társalgásodban, megfontolatlan feleleteidben, nekézkes az engedelmességben, ellenkező másokkal való engedékenységben, tervtelen és céltalan foglalkozásaidban, önző számításaidban, dilettáns kötelességeid teljesítésében, szétszórt imáidban, hallgatni nem szeretsz, beszélni nem

tudsz, világias vagy viselkedésedben, fegyelmezetlen gondolataidban, affektálsz, koldus vagy belső életedben. Hányszor győz rajtunk a restség és mily kevésszer szállunk ki ellene erélyesen síkra. Hányszor panaszkodol elöljáróidra! Hányszor hanyagolod el a jót emberi tekintetekből! Mennyi pelyva és pozdorja, szemét, kóró, forgács... a tisztítótűz élesztésére! Csillagokba nézünk egy beláthatatlan nagy kórház tömkelegéből, mely mindenestől egészen beleszorult lelkünkbe.

b) De nemcsak hibáink, hanem bűneink is vannak; nemcsak kórházról, de hullaházról van itt szó. Bár ne volna rajtunk a halál szaga; de a mult alighanem számtalan sötét emléket mutat, melyek mindegyike megérdemelte a poklot. Nemcsak tényleges hibáink, de nagy bűneink emléke is sürgessen. A pokol lejtőin szigorú, tüzes erény nő, mint ahogy a Vezuv lejtőin tüzes bor terem. Mert akinek máris lángban kellene állnia, az tud türni hideget-meleget; akinek « in igne devorante » kellene laknia, az be tudja érni silány koszttal és gyakran fűtetlen szobával; akinek békót kellene viselnie, az tudja mások kényét is elviselni okosan s aki Isten ellensége volt, nem csodálkozik azon, ha nem minden történik ínyére. Ez a reális hit önmegtagadottá, alázatossá, fegyelmezetté tesz. Tekintsünk gyakran a pokolba; iszonyú idealizmus ez, mely a pokolban végződhetik és kegyetlen realizmus az, mely egyre azt gondolja, hogy oda jöhet. Reméljük, hogy nem jutunk oda, de e végtelen szerencsétlenség lehetőségét látóhatárunkról le nem törölhetjük. Ne botránkozzunk meg ezen; a vértanúk is a pokolra gondoltak. Gondoltak örök dicsőségre, Krisztus szerelmére, a lelkiismeret tisztaságának fölségére: Isten kegyelmére; de gondoltak a pokolra is. Ne hidd, hogy csak nagy bűnösöknek való. Puha a pázsitos, mohos erdő, de sziklák a bordái. Ha csodákat művelnél is, akkor is vigyázz! Krisztus mondotta.

c) Realizmusunk harmadik adata a szent kereszt, a kínszenvedés. Hogy bevilágít ez a puha, kislelkű lélekbe! Isten szereti fiát, de a kereszt felé tereli útját. Mi sem ágyazhatjuk meg úgy életünket, hogy házunk mestergerendája ne a kereszt legyen. Ne ijedezzünk tőle; nem erős ház az, melynek hiányzik ez a mestergerendája. Gerenda is (kemény, durva), de mester is; tanít sokra; különösen pedig nevel szép, erős, formás életre. Szeressük az önmegtagadást, de nem külső parancsért, hanem a szépségért, mely lelkünkre háramlik belőle. « Féljed az Istent és távozzál a gonosztól, mert ez lesz egészségére testednek s erősítésére csontjaidnak. » (Példabesz. 3, 7. 8.)

* * *

« *Ime, én küldök hozzátok prófétákat és böleseket s írástudókat és azok közül megöltök és megfeszítetek..., hogy rátok szálljon minden igaz vér..* » (Máté 23, 34.)

a) Küldök, kik emeljenek, kik szítsák köztetek a szellemet; az én úttörőim, az én vetületeim ők. Mindegyik közelebb iparkodott hozni az embereket Istenhez, de kortársai megölték, ti pedig most tisztelitek. Mily nagy baj, nem érteni az időt s a nagy érdekeket, melyeken dolgoznunk kellene, ahelyett gáncsoskodunk; a multat dicsérjük, a jelent félreértjük. Ez téves s veszedelmes eljárás. Legyen érzékünk a sok jó iránt, mely most van s ne állítsuk ellentétbe a multat a haladással. — Itt vagyok, itt dolgozom, ez az én órám. Tudom, hogy nagy időket él mindig az, ki az Isten nagy gondolatainak kifejlődését látja korában s dolgozik rajtuk.

b) Jézus mélyen megindult; utolsó napjait éli s végigtekint az Isten irgalmas gondolatainak egész vonalán. A « rossz » az Isten elleni pártütés magaslatán áll. Mennyien dolgoztak az Úr ellen. Ő mindig Istenért s a lelkekért dolgozott. Szive vágya mint panasz s óvás hangzik el: mindent megtettem a lelkekért, népemért. Hazám, nemzetem, hogyan szerettelek! Mint a tyúk

szárnyai alá fogja csibéit; úgy fogtam le én fiaidat. — Sok munkám vész kárba; de azért haladok előre! Istent nézem, neki szolgálok; sikert nélkülözni tudok.

c) « *Jeruzsálem, Jeruzsálem, mely megölöd a prófétákat... hányszor akartam én... és nem akartad.* » Te nem akartál; fiaid elpártoltak, ők így akarták; hazájuk elpusztult, ők akarták; templomukból rom lett, ők akarták. A rosszakarat az ember végzete. Az üdv romjai és a pokol örvényei fölött elhangzik a fájdalmas szózat: Nem akartál. Isten pedig akar, azzal az édes akarattal, melynek mélyéből való az anya szeretete és a kotlós ösztöne! Higyjük, hogy csak akarnunk kell! Rosszakarat a tétovázó, lanyha, nemtörődő, kislelkű akarat is; jóakarat az erős, készséges, elszánt akarat; ez kell.

* * *

«*És midőn kiment a templomból, mondá neki egy az ő tanítványai közül: Mester, nézd, minő kövek s minő épületek. És felelvén Jézus, mondá neki: Nem hagyatik itt kő kövön...* » (Márk 13, 1.)

a) Diadalmas érzet, az erő és hatalom érzete szállja meg az embert, midőn saját alkotásait nézi és a kultúra remekléseit csodálja; máskor meg a « hiúságok hiúsága » remetegondolatától fázunk. Hány kultúra váltakozott; Tyrus s Róma után « Velence követi » mossa a mulandóság árja és nemzetek is öregszenek: Cernimus exemplis oppida posse mori! Palmer szamárhajcsárának iróniája kacag föl a mi lelkünkben is, ki a Magharahban levő fáraói bas-reliefek kópiázására indulván ki, hallotta hajcsárának megjegyzését: « Holnap lekópiázzuk Fáraót és dicsőségét ». Csak a lélek halhatatlan és hervadatlan szépsége mosolyog felénk Tyrus, Jeruzsálem, Róma, Velence ráncos ábrázata fölött! Ez az igazi diadal s öröm!

b) « *És midőn az Olajfákhegyén ült a templommal átellenben, külön kérdezék őt Péter és Jakab, János és András: Mondd meg nekünk, mikor lesznek ezek és mi*

lesz jele, mikor mindezek teljesedni fognak? » Ezek az érdeklődő « látók », ezek a prófétai lelkek, kik Jézus szineváltozását szemlélték a Táboron és szemlélni fogják majd elsötétedését a Gethsemani-kertben, itt is a távol jövőbe néznek és látni akarják a nyomorúság s az enyészet szineváltozását; Antikrisztus, világ-égés, világ-megújulás, mennyei Jeruzsálem, az ő katasztrófáik. Mi ezzel nem sokat törődünk; látjuk a világfejlődés isteni gondolatainak képzeletünket meghaladó mérveit; a világ és élete isteni stílusban van tartva s mi alázattal imádjuk az Urat, ha teremtésének elejéről és végéről nincs is fogalmunk. Egyet jól tudunk: eljön az utolsó nap, az Úr napja, melyen meg fogja engedni, hogy terveibe s azok fölséges kivitelébe belepillanthassunk; eljön az ő igazulásának, a theodikeának napja, mikor kiviláglik, hogy neki van igaza és hogy miért kellett mindennek így és nem máskép lennie. Leszünk mi is « látók »; addig pedig legyünk « hivők », örvendező, a nagy világkialakulást s az Isten győzelmeit sejtő hivők.

c) « *Támadnak hamis Krisztusok... a nap elsötétedik, a hold nem ad világosságot és az ég csillagai lehullanak...: és akkor meglátják az ember fiát jönni a felhőkben nagy erővel és dicsőséggel.* » Tudjuk, hogy a világvég kozmikus katasztrófái nem egyebek költői szinezésnél és népies leirásnál. Ahogy Mózes népiesen írta le a teremtés történetét, úgy az apokalyptika a világ végét s hozzá még szenvedélyesen, élénk képzelettel, heves lélekkel, alakzatos nyelven. Mi csak azon iparkodunk, hogy az igaz, ősi Krisztust el ne hagyjuk, hogy napunk el ne sötétedjék s csillagaink le ne hulljanak! Kozmikus értelemben a világvég e leirásait igazaknak nem tartjuk, mert arra a néphitre vonatkoznak, mely a földet a mindenség középpontjának, a napot, holdat, csillagokat kicsiny és mozgó testeknek képzelte; az a gondolat, hogy ez óriás égitestek ütközésétől a föld izzó gáztömeggé változnék, teljesen idegen az apokalyptikában; de annál inkább sürgetjük a lélekvég, az élet- és örömvég vesze-

delmének megszivlelését. Jézus nem akarta megmondani a világvég idejét és módját, használta az apokalyptika nyelvezetét, de a lélekvégre rámutatott: Ha bűnben meghaltok, elkárhoztok. Ezt tudnom elég, hogy bármely katasztrófán keresztülvágjam magamat tiszta lelkem hitével! Hit és erkölcsi tisztaság! « Vigyázzatok tehát és imádkozzatok, hogy mikor hirtelen eljövend, ne találjon titeket alva. » (Márk 13, 33.)

* * *

« *Midőn tehát látjátok a pusztulás utálatosságát,... akkor akik Judeában vannak, fussanak hegyekre... Mindjárt pedig ama napok után a nap elsötétedik, a hold nem ad világosságot, a csillagok lehullanak az égből... és akkor feltünik az emberfiának jele az égen; és akkor sírnak majd a föld nemzetségei.* » (Máté 24, 15.)

a) Az alázatos emberfia dicsőséges eljövetele; leereszkedik ismét, aki elment tőlünk az Olajfákhegyén az első áldozó-csütörtökön s akit vártunk és kívántunk; ez az ő fényes adventje. Angyalok viszik zászlaját, a tündöklő keresztet s a napnyugta összes szineinek tüzes pompájában égő felhők az ő diadalszekere; angyalok harsonái zengik végig a tisztuló földön az Isten újrateremtő és föltámasztó akaratát, az új «legyen»-t, melynél fogva a lelkek ismét megfelelő testet öltenek; e lelkek mélyéből kiszakad himnusz és panasz, aszerint, amint extatikus öröm, vagy vérfagyasztó rémület tölti el őket. — Térdenállva nézem királyomnak és birámnak e diadalmenetét: mily szép, mily hatalmas vagy, te « rex tremendae majestatis! » Mily édes voltál Bethlehemben; mily csendes s igénytelen az Oltáriszentségben; nyelvemen olvadsz el, édességgel töltesz el, te közeli Isten; hitem komolyságával akarok rászolgálni, hogy kegyes birám légy. Tőlem függ.

b) « *Akkor majd így szól a király azoknak, kik jobbja felől lesznek: Jöjjetek atyám áldottai, birjátok a világ kezdetétől nektek készített országot.* » (Máté 25,

34.) Jézus megpillantja a krisztusi lelkek tündöklő csoportját; fehér ruhában, pálmákkal kezükben éneklik: Benedictus, qui venit... Szeretettel néz rájuk: « Koszorúm, koronám vagytok. Testvéreim, isteni vér! Jöjjetek atyám áldottai; nagy áldás, a teremtő, megváltó, megszentelő Isten áldása teljesült rajtatok. Ti éltétek át az életet dicsőséggé, ti a muló időt örök ifjúsággá, ti a szenvedést örömmé! Birjátok az országot, melyért imádkoztatok s éltetek és küzdöttetek, hogy « jöjjön el az országod »; Isten hatalma, szépsége, kegyelme mennyországgá alakult ki bennetek. » Mily diadalmas örömmel mondja ezt Jézus és mily szenvedélyes szeretettel önti ki lelkét hiveire ez utolsó áldásban. Három áldást említ az evangélium: 1. megáldotta a gyermekeket, a kicsinyeket s az ő képviseletükben mindazokat, kik szívből alázatosak; 2. az Olajfákhegyén mennybemenetelekor a tanítványokat, hogy a búcsuzás keserűségébe beleállítsa szeretetének és összeköttetésének biztosítékát; 3. most megáldja győzelmes hiveit. A kezdet, a küzdelem, a végleges, szerencsés kifejlődés áldásai ezek. Lefoglalom magamnak mindahármat.

c) « *Akkor így szól majd azoknak is, kik balfelől lesznek: Távozzatok tőlem átkozottak, az örök tűzre...* » A rosszak lelkületét két vonás jellemzi: rémület és átok. Krisztus mondta róluk, hogy itt a földön nincs békéjük; nyugtalanság jellemzi pszichológiájukat; nem biztosak hitetlenségükben; mondják, hogy « primos Deos timor fecit », a félelem csinált isteneket, de ez a « timor » az ő folytonos kisérőjük; ez villan ki abban a fanatizmusban is, mellyel a hitet üldözik. Aki nem fél, az nem törődik folyton a rémületes ellenséggel. — Ez a bizonytalanság rémületté lesz a végitéleten; « Életet, irányt, célt tévesztettünk — mondják majd — és mindent elvesztettünk. Az élet nagy kérdései iránt fölületes ellenszenvvel viseltettünk; az Istent tagadtuk s fölségét komolyba nem vettük. Ime a mi itéletünk. » Távozzatok tőlem, kiknek lappangó átkuk épen az volt, hogy távol

voltatok tőlem; most ez az átok mint eltaszítás, végleges elszakadás és kárhozat szakad rátok. Ó vegyük komolyba az életet és céljait, hitben, szeretetben, munkában.

* * *

a) Az utolsó itélet komoly, fölséges nap; az Isten igazságának, szentségének, nagyságának ünnepe. Öntudatunkra hozza a lét, az élet és a halál komolyságát; világtörténelem, faji, nyelvi, kultúrai különbségek mint száraz hüvelyek válnak le a lelki világról; állás, jog, társadalmi állapot olyan lesz, mint a ruha, melyből kivetkőztünk és a lélek meztelenül áll majd Isten s a világ előtt; sem szóbeszéd, sem látszat nem takarhatja le igazi alakját. Mily szép, nemes, ragyogó egyik, mily nyomorúságos és szánalmas a másik. Meglátjuk majd, hogy mily természetes előny vagy hátrány volt benne és milyen volt a kegyelem segítsége; feltünik majd az egyén sajátossága s a körülmények és a társadalmi állapotok befolyása; az adott tényezőkből kijegecesedik az az erkölcsiség, mely a mi tartalmunk. — Ez mind látnivaló; nem lesz ott pör-, vád- vagy védbeszéd; minden tárva lesz az Isten és világ előtt. Csontokig ható megvilágitásban lesz hiúságom, önzésem, kevélységem, kislelkűségem, hamisságom és fölkiáltok: Isten, neked van igazad; te jót akartál! — Jót akarok én is, jót, szívből, igazán, nemesen, egyenesen; jót, mely érték Isten előtt.

b) A világitéleten kitünik majd, hogy mit tett az Isten az emberért és hogy mennyi kegyelemben részesítette az egyest a kereszténségtől az utolsó leheletig; hogy hány magot hullatott földjére; hány munkást küldött szőlőjébe; mily féltékenyen nevelte és óvta; mily példaképek áldásában részesítette. Ó hány magja hullott a nagy szántóvetőnek tövises földre és mily későn s mily nyomorék módon serkent ki! Kegyelem, kegyelem, mily kegyetlen utakon jársz, sorsod az élet sziklás pusztasága s csak az emberi lélek rest és tehetetlen reakcióit váltod ki! Kiviláglik majd, hogy mily gyászos ki-

vitelre találtak sokakban Isten erőteljes tervei, ellenben mily szerencsésre Krisztus hiveiben! Ó ne rontsuk el az Isten műveit! Nem panaszlom föl, hogy sok a rossz, hanem teszek minél több jót.

c) A világitéleteken kitünik majd, hogy mennyi az a jó, amit tényleg jószándékkal, Istenért végeztünk s mennyi a pelyva és pozdorja az élet szérűjén. A pszichológia homályos, csalfa, bizonytalan világ, tele ösztönösséggel, látszattal és illúzióval; ezeket csak a komoly önvizsgálat s megfigyelés és fegyelmezett önnevelés képes megtörni. Csak ez lehet némileg tisztában magával; csak ez látja igazán fátyolozatlanul saját képét. Vizsgáljuk meg magunkat, hogy mennyi az ösztönös, öntudatlan, csalfa, nemtelen elem a mi érzületünkben; tartsuk szemmel, hogy szinezik, zavarják s hozzák forrongásba az öntudatnak tisztuló mélységeit. Fegyelmezni s folyton nevelni önmagát.

d) Az utolsó itéleten Krisztus nemcsak szivünk-lelkünk titkait tárja ki, hanem rámutat a nagy szociális föladatra, az éhezők, szomjazók, meztelenek, betegek, bűnösök fölkarolására, kiknek elgyötört lelke a keresztény kötelességteljesítésnek szinte természetes útjaira mutatott rá. Ébredjünk tudatára a szent, komoly istenakaratnak. Isten akarja, hogy könyörüljünk rajtuk. Krisztus azonosította magát velük s a természet követeli: natura exigit, imperat Deus, főleg mióta a « natura » Istennel egyesült Jézusban. Aki ezt átérezte, az éhezik az éhezőkkel, szenved a szenvedőkkel és enyhítésükben Isten akaratának édes teljesítésén dolgozik!

* * *

« *Béketürésben birjátok lelketeket.* » (Luk. 21, 19.)

a) Béketürés kell, tekintve belső világunkat. Ellentétek közt mozgunk és azokat magunkban hordozzuk, ez ellentétek a szellemi és az anyagi világ, metafizika és fizika; mi vagyunk ütközőpontjai időnek és örökkévalóságnak, végesnek és végtelennek. Ezeket csak az alázatos hitben lehet harmonizálni; aki ezt nem teszi, az el-

telik az egyikkel és tagadja a másikat. Kisértetbe esik, mert az ördög mutat a szép földre és mindent igér, csillogó aranyat, hatalmat, élvezetet; bálványokat farag, humanizmust, filantrópiát telve istenfeledéssel. « Szólj, Uram, mert hallja a te szolgád » és megnyugszik szavadon; elviselem a nagy világot s titkait szavadért; béketürésben birom lelkemet.

b) Sok tekintetben meghasonlott lélek vagyok; szenvedélyeim, rossz hajlamaim és különösen bűneim aggasztanak; az illuziók pusztaságában járok, az erények füstölgő romjai közt. Aki csunya vidéken, szétrombolt városban vagy leégett házban lakik; aki mindig csak rosszat lát; aki erkölcsi világrendben nem hisz, annak a lelke földúlt és azért a fegyelem, az önmegtagadás, a bűnbánat béketürésére van szüksége, mely végre is békét nyujt neki s ő jóakaratában, Istenhez való ragaszkodásában kiemelkedik a környékező rosszból s megnyugszik Istenben.

c) Az erényes élet béketürésében leszünk urai a helyzetnek s szent öröm tölt el minket. Ha Isten kegyelmét s közelségét érezzük, akkor tölt el öröm. Ezt nélkülözi sokszor az ember. Éljen, mint sziklavárban, Istenben, tegyen mindennap öntudatosan minél több jót, bizzék mindig az Úrban s legyőzi az élet nyugtalanságát. Fékezze természetét; ne keressen külső, érzéki örömöket, foglalkozzék, ne morfondáljon egészsége és sorsa fölött, akkor nem szállja meg búskomorság, kedvetlenség lelkét. In patientia et Deo!

* * *

« *És hasonlatosságot monda nekik: Nézzétek a fügefát és a többi fákat. Mikor immár gyümölcsözésnek indulnak, tudjátok, hogy közel van a nyár; úgy ti is, midőn látjátok ezeket megtörténni, tudjátok, hogy közel van az Isten országa.* » (Luk. 21, 29.)

a) A fa téli álomból tavaszi szelek, viharzó éjek, májusi fagyok dacára kihajt: ti is a világ sok fordulása

dacára higyjétek, hogy az Isten gondolatai s az Isten szent akarata érvényesül bennetek s ez a hit és remény el ne hagyjon titeket. — Lelketek is ily duzzadó, ébredő fa legyen; reménye az ő tavaszi, ébresztő ereje; remény a lélek lendülete. — Tél van, ha magamat nézem, de napsugár a magasból, az az « inspirata caritas, spes, fortitudo », amit Isten ad, biztat. Szelek sivítnak körülöttem, kisértések; fagyok szomorítanak, sikertelenségek; de « spes mea ab uberibus matris meae », anyatejjel szívtam magamba a reményt, segítő, erősítő, boldogító Istenemben!

b) Szükségem van reményre: 1. hogy éljek, hisz életem pulzusa ez; 2. hogy erős legyek, « praecinctus », fölszerelve; amilyen volt Ráfael angyal, ki mint útra kész, kedves ifjú jelent meg Tóbiásnak; vállalkozó, fiatalos erőben; zavartalan, tiszta szemmel nézett az út elé a jövőbe. Ez az a lelkület, mely friss, üde, erős életet sugároz. S ezt megérzik mások is, mert valamint árnyékot vet testünk, úgy befolyást gyakorol lelkünk; 3. kell a remény, hogy menedékem legyen, « altissimum refugium »; bajok, kétely, gúny, üldözés fölött elvágtatok. « Aki a Fölséges segítségében lakik, a menny Istenének oltalmában marad. Mondhatja az Úrnak: Oltalmazóm vagy te és segítségem. » (Zsolt. 90, 1.) A magasból nézek le a nyüzsgő világra.

c) Azért aztán a remény nagy stílben dolgozik; nagy terveknek és elhatározásoknak él. Mennyi erő, mert bizalom van e szóban: mindent megbirok Abban, ki megerősít. Az isteni mindenhatóságot semmi sem dicsőíti meg annyira, mint az, hogy mindenhatókká teszi azokat, kik benne biznak. Ez a reményteljes lelkület hasson ki belőlünk, hogy másokat is ébreszthessünk s nevelhessünk. « Bízzatok benne, öntsétek ki előtte sziveteket; Isten a mi segítőnk. » (Zsolt. 61, 9.) Nagyon jó ez nekünk: « Boldogok mindnyájan, kik benne biznak. » (Zsolt. 2, 13.) Soha se legyünk kislelkűek, mert « Senki sem szégyenült meg, aki az Úrban bizott. » (Eccl. 2, 11.) Ha

megrögzött bűnösről is volna szó, akkor is: « Aki hozzám jön, azt nem vetem ki. » (Ján. 6, 37.) A halálban is az Úr a bizalmam: « Ha szintén megöl is engem, őbenne reménylek. » (Jób 13, 15.) « Az Úrban bizván, nem fogok lankadni. » (Zsolt. 25, 1.)

* * *

« *Hasonló leszen mennyeknek országa a tíz szűzhöz, kik vévén lámpáikat, eléje menének a vőlegénynek és menyasszonynak. Öt pedig ezek közül esztelen vala és öt eszes.* » (Máté 25, 1.)

a) A tíz szűz képviseli a virágzó, szép életet. Menynyi remény s jókedv van e nyoszolyó-lányokban; menyegzős a lelkületük, kik az élet ünnepeit élik. — Tavaszban kell az embernek állnia; először is az ifjúságnak; derű és fény, erő s öröm kell bele. Azután a küzdő emberiségnek is tavaszban kell állnia, hogy le ne tegyen a szebb, jobb, nemesebb élet reményéről; hogy mindig várja a folytatást; akarjon fejlődni itt és akarja az « élet koszorúját » elnyerni ott. — Magamra nézve is mindig sürgetem a folytatást; « folytatás következik » az van ráirva minden lelki fázisomra s minden törekvésemre.

b) « *Késvén pedig a vőlegény, szunnyadozának.* » Aludtak, pihentek, de a mécsük égett, már akiknek; voltak, kiknek nem égett. — Az életben állunk mint éjben, kell, hogy egész életünkre Krisztus világossága legyen kiöntve. Az Úrjövet éjében mécsünk a hit mécse; ez ég s eligazít. — Mily « belső » sötétségben élnek azok, kiknek ez a mécs nem világoskodik és mily « külső » sötétség tetézi majd ezt a belsőt, mikor Isten elfordul tőlük. — Meglóbázom mécsemet, napsugaras lesz a lelkem tőle. — A tudománynak is van mécse, de világossága nem ér messzire; a lélek mélységeit meg nem világítja. Mily csenevész nemzedék lehet az, mely e sötétségben születik s melynek bölcsőjénél a darwiniz-

mus, történeti materializmus s más ily füstölgő kanócok éktelenkednek.

c) « *Éjfélkor pedig kiáltás lőn: Ime a vőlegény jő, menjetek eléje.* » Mily fölséges, kegyelmes, isteni tett, hogy jön; virrasztó lelkeket, koszorús lányokat, égő mécsesel feléje sietö násznépet vár méltán s ha hozzá még szeretettel és édes, fölséges odaadással jön, ha értünk jön és üdvözíteni jön: ugy-e akkor dobogó szívvel, ragyogó szemmel, világoskodó, szerető lélekkel kell eléje jönnünk. Akiben ez megvan, abban a krisztusi lelkület, a mennyország van; akiben pedig nincs, az nem értette meg az Urat és nem használta föl kegyelmét s nem árasztotta ki életére a hivő és szerető lélek világosságát. — Ó Uram, virrasztani, téged várni, közeledésedet, mely egybekelésem lesz veled, kívánni, az mennyországom, melyről le nem mondok.

d) « *Akkor mind fölkelének; az esztelenek pedig mondák az eszeseknek: Adjatok olajtokból.* » Adjatok olajtokból! Adjatok világosságotokból; legyen bennünk is fény, derü, örőm, jókedv — mondják a hitetlen, bizalmatlan, hanyag, világias lelkek. Nem adhatunk — felelik az okos szüzek —, menjetek a boltokba s vegyetek magatoknak. — Senkinek sem lesz világossága, ki nem gondoskodik olajáról; nem lesz hite, ha nem imádkozik; nem lesz szeretete, ha bűneit meg nem bánja; nem lesz Krisztus vigasza s derüje rajta, ha áldozatokat nem hoz; száraz lélek lesz, ha áhitatában, bensőségében, föltétlen odaadásában nem fakad olajforrása.

e) « *Világosságodból adj, olajodból ne adj* », ez böles mondás. Máshol mondja az Úr: világoskodjanak jócselekedeteitek, példátok, erényetek s igazítsátok el ezzel az embereket az igazság felé; ez kötelességünk. Oktalan volna azonban az az ember, ki másoknak akarván szólgálni; önmagat elhanyagolná; olaja, erénye, szeretete ezáltal elapadna és természetesen mécsese is elaludnék. Lelki életünk kárával másokon segítenünk nem lehet; elsötétülünk csakhamar mi is, ők is. Olajomat óvom;

lelki életemet ápolom; imáimat, elmélkedésemet el nem hanyagolom, a szentségekhez járulok; fegyelmezem s nevelem magamat; így leszek jó másnak, mert előbb jó voltam magamnak.

f) « *Akik készen voltak, bemenének a menyegzőre és az ajtó bezáraték. Végtére eljönnek a többi szüzek, mondván: Uram, Uram, nyisd meg nekünk.* » Kopognak az ajtón, de az nem nyilik. Jönnek az elkésett lelkek, kiknek csak későn nyilt meg szemük s mozdult meg szivük. Megjönnek a halhatatlanság föl nem ismert s elhanyagolt igényeivel, szivük elfojtott, félreismert ösztönеivel, a fölületes, bűnös élet rongyaiba takarózva az örök kapuk elé s kopognak; megjönnek hajótörötten, koporsódeszkákon úszva, megviselten, a kegyelem és az idő kincseit a feneketlen mélységekben elvesztve, megérkeznek az örök élet partjaihoz s révre vergődnek mint koldusok s nem mint menyasszonyok. Mily szomorú, mily sajnálatraméltó élet és életvég! Jézus mondja: nem ismerlek. Nem látom rajtatok az isteni vért, a krisztusi típust, az örökkévaló hivatás s remény nagy stílusát... Távozzatok! Hová? kihez? mire? minek? Rettenetes itélete a célt nem ismert s célt tévesztett életnek!

* * *

«*Egy messze útra menendő ember eléhivá szolgáit és átadá nekik javait. És egynek öt talentumot ada, másnak pedig kettőt, ismét másnak egyet... Elméne pedig, aki öt talentumot vett vala és kereskedék azokkal és más ötöt nyere. Hasonlóképen az is, aki kettőt vett vala, más kettőt nyert. Aki pedig egyet vett vala, elmenvén, a földbe ásá és elrejté ura pénzét. Sok idő mulva pedig visszajövén ama szolgák ura, számot vetett velük. És eljövén, ki öt talentumot vett vala, más öt talentumot hozott, mondván: Uram, öt talentumot adtál nekem, ime más ötöt nyertem rajta. Mondá neki ura: Örülj, jó és hiv szolgám, mivelhogy a kevésben hű voltál, sokat bizok rád, menj be urad örömébe. (Így történt a két ta-*

lentummal is.) Eljövén pedig az is, ki egy talentumot vett vala, mondá: Uram, tudom, hogy kemény ember vagy, aratsz, ahol nem vetettél és gyüjtesz, ahol nem hintettél, félvén tehát, elmentem és talentumodat a földbe rejtettem, ime itt a tied. Felelvén pedig ura, mondá neki: Gonosz és rest szolga... pénzemet a pénzváltóknak kellett volna adnod és én megjövén, kamattal vettem volna meg, ami enyém.» (Máté 25, 14.)

a) Talentum sokféle van; egyiknek öt, másiknak kettő, vagy egy. Ezek természetes s természetfölötti erők és adatok, melyekkel szemben állok «én», akinek e talentumokat egyéni, szép életemmé kell földolgoznom; dolgozzatok, szerezzetek, alkossatok, — mondja az Úr, — senki sem megy be «Ura örömébe» azért, mert öt, vagy két talentuma van, valamint az egy talentum nem akadály abban, hogy valaki az örömbe bemenjen. Isten ide állított, így szerelt föl s bármilyen legyek, van erőm hozzá, hogy bemenjek örömébe. Az «én», a lélek a fő; ez a lélek a maga öntudatában szemben áll saját maga tehetségeivel is, melyek nem tőle vannak s boldogsága attól függ, hogy föleszmél és mondja: Ime Uram, itt vagyok; hálát adok és örülök, hogy vagyok, fölhasználom tehetségeimet s szolgálok neked!

b) Azért sem ment be senki «Ura örömébe», mert öt új, vagy két új talentumot szerzett, ha ezalatt külső műveket, vagy sikert értünk, pl. tudományos műveket, szónoki sikereket, gazdagságot, hírt, találmányokat. A rajtam kívül álló mű, a tudomány, vagy külső érvényesülés nem az én egyéniségem, hanem inkább csak egy-egy funkcióm. Mindez több oly föltételtől és kelléktől függ, ami nem én. — Ha a mű, a siker volna az érték, akkor nem az ember volna a cél, hanem a mű és az ember eszköz volna hozzá. — Azután meg, kielégít-e valakit a külső mű, a siker? «Es war kaum jemand gross, der nicht eine Kluft zwischen dem Wollen und Vollbringen schmerzlich empfand, der nicht weit mehr zu sagen hatte, als ihm zu sagen vergönnt war.» A

művek csak tükrözései, csak csipetei a belső világnak. Ne szolgáljak tehát sikernek, hírnek és ne bántson, ha e részben szerencsés nem vagyok.

c) A lét súlypontja nincs a talentumokban, sem a sikerben; nem azért élünk, hogy tudósok, művészek, technikusok, kultúremberek legyünk; ezek mind a nagy világfejlődés relatív adatai; hanem a lét értéke maga az Isten dicsőségére folytatott, tehetségeinknek megfelelő munka. Az én értékem nem az, hogy öt talentumom van s értéktelenségem sem az, hogy egy talentumom van, hanem az, hogy kötelességet s szolgálatot híven teljesítek s várom az Úr örömét. Tudom, hogy Isten adta, amim van; tudom, hogy hasonulnom kell hozzá erőim kialakításában, gondolatban, akaratban, érzésben, hitben, szeretetben; tudom, hogy az életnek végtelen jelentősége van; erre felé járok bizó, munkás életben.

d) « *Vegyétek el tehát tőle a talentumot és adjátok annak, kinek 10 talentuma vagyon... Mert mindannak, kinek vagyon, adatik, attól pedig, akinek nincs, amivel bírni látszik is, elvétetik tőle.* » Aki fölhasználja a tehetséget az isteni, szép, belső világ kialakítására, az egyre bővelkedik, egyre több, mélyebb, tisztább öröme lesz; aki pedig a világért, az utcáért, az ingerért dolgozik, egyre szegényebb lesz; minél öregebb, annál szomorúbb lesz « s míg (reményeid) lepkeszárnyait hiába kergeted, lezajlik életed és állasz pályád szélén ».

* * *

« *A kovásztalanok első napján pedig a tanítványok Jézushoz járulának, mondván: Hol akarod, hogy elkészítsük ételedre a husvétet?... Beesteledvén pedig letelepedék tizenkét tanítványaival.* » (Máté 26, 17.) « *És kezdé mosni a tanítványok lábait.*» (Ján. 13,5).

a) Jézus hangulata zöldcsütörtök este. Az utolsó vacsora terme telítve van Jézus nagy lelkével. A lelkek is sugároznak s emlékeikben le van foglalva szellemük. — A kőszén a napnak sok ezer év előtt kisugárzott hevét

adja ki; a nagy lelkek műveikben és intézményeikben sugározzák ki melegüket. S van-e mű és intézmény, mint az Oltáriszentség; nemcsak szelleme van meg itt Jézusnak, hanem ő maga, annak az első, szent, sejtelmes, szeretettől telített estének érzelmeivel. Lelke felhő; áldás permetezik s villámok villannak belőle. Főérzelme a szeretet, mely nem bir elszakadni; szeretetről, páratlan, hősies érzésekről beszél, azután teljes öntudatában annak, hogy « Istentől jött s hozzá megy vissza », mélyen megalázva magát, mossa tanítványainak lábait; már nem beszél, hanem alázatban leborul mindegyik előtt külön, hogy megrendüljenek annak átérzésétől, hogy mennyire szereti őket! Azt érezzétek, amit Krisztus érzett. Szemében mély tűz ég; izgatott; keze izzadt, tapadós; lázas érzések járják át lelkét. El kell szakadnia; szivének ez kín és gyötrelem; de szeretete győz: emlékül itt hagyja titokzatos, szentségi jelenlétét. Az ő szeretete sem tagadja meg a maga természetét; együttlétet akar és azt meg is teremti. Ime Jézus tanítványainak lábainál; ha nem szeretne, nem volna oly alázatos és viszont, ha nem volna oly alázatos, nem tudna úgy szeretni. Félre a sivár, köves, rideg lelkülettel; úgy akarok szeretni, hogy testvéreim lábait is megcsókolom.

b) Látja maga előtt a husvéti bárányt és lelki szemei előtt egy rettenetes éjnek perspektívája nyilik, mikor a kétmilliónyi zsidó nép menekült éjjel; mögötte Fáraó serege, előtte a tenger s a puszta és egy nagy imádkozó ember, a 80 éves Mózes ráüt botjával a tengerre és az szétválik, hogy utat nyisson Izraelnek s eltemesse Fáraót. — Ez csak előkép; a valóság pedig az, hogy a bűn éjében örök sírja felé rohan az emberiség, de eléje áll az Isten fia s botjával, keresztjével a boldogulás utjait nyitja és a poklot csukja; e nagy menekülésnek emlékére van az új áldozat, a szentmise. Szabadulásunk emléke, örök sírunk s kárhozatunk záródásának szent jele; fölövezve, útra készen, bottal kezünkben, jelezvén ezzel a lélekkészséget az Úr szolgálatára, aka-

runk benne résztvenni, ezer meg ezer éves emlékek szelid mécsesénél.

c) Azután áldozatul rendeli önmagát; azt a tiszta testet, azt a tüzes vért, áldozatos érzelmeivel a kenyér és bor szine alá rejti s mondja: Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre; mutassatok be így, engem önmagatokért. Ez annyit tesz, hogy meg kellene halnunk bűneinkért örökre, de Jézus helyettünk hal meg és mi fölszabadulunk. Ez az áldozat fogalma: Istenimádás és Istenengesztelés valaminek — itt Jézus életének — fölajánlása által. — Mindnyájunknak meg kellett volna halni bűneinkért; senki elégtételét nem fogadta volna el az Úr; de Jézust rendelte, hogy áldozata által mindnyájunknak irgalmazzon. Hiszem, Uram s örvendek; de kérdem: Miért akartad így? A felelet ez: Valamint a teremtésben kinyilatkoztatta magát az Úr s hegyei s tengerei, virágai és örvényei hirdetik nagyságát: úgy Jézus édes, majd érdes és hősies szeretetű életében — e mély, magas, nagystílű erkölcsi teremtésben, — újra kinyilatkoztatta magát, most inkább erkölcsi tulajdonságait, azt, hogy mily szent, igazságos s irgalmas; le akarta szíveinket foglalni és az emberiséget e mély életáramba terelni. — Így nézem Jézust s imádandó áldozatát. Térdenállva nézem s hálát adok, én, ki általa élek.

d) « *Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.* » Szenvedésemnek, áldozatomnak titokzatos megujítását megmutattam nektek; magamat, életemet, lelkemet rejtem a kenyérbe, véremet és szivem tüzét a borba. Ott hódolok, engesztelek, imádkozom értetek; mutassátok be e nagy kincset az Úrnak s vegyétek magatokhoz. Szeretetem és érdemem Istennél célt nem téveszt; tiszteletem mérve szerint meghallgat; jöjjetek tehát ti is; ajánljátok általam szivetek gondját, baját, bűnét s inségét Isten kegyelmébe. « Az én emlékezetem » lesz biztosítástok és vigaszotok. — Nincs is azóta más áldozat a földön; annál inkább mutatjuk be ezt millió oltáron; tartsuk

nagyra; használjuk; Jézust megvigasztaljuk, Istent megengeszteljük, önmagunkat gazdagítjuk vele.

* * *

« Midőn pedig vacsoráltanak, vevé Jézus a kenyeret, megáldá és megszegé és adá tanítványainak és mondá: Vegyétek és egyétek, ez az én testem. » (Máté 26, 26.)

a) Sehol sem állnak annyira egymással szemben az Isten nagy s az ember kicsiny gondolatai, mint itt. Változó gondolatainkkal szoktuk mérni a világot; belenézünk s majd nagynak, majd meg kicsinynek tartjuk; szisztémákat csinálunk, aztán megint lerontunk; haladásunk romokon jár; no hát a hit is kis gondolataink romjain jár. Nekünk elég, hogy a szerető Jézus mondotta: Ez az én testem; jelenléte nekünk kegyelem és ünnep, ha nem értjük is. Az apostolok továbbadták nekünk; az evangéliummal világgá indult ez a misztérium. Katakombák falaira véste és festette az « Ecclesia Christofora » a gyűrűt, a lantot, a pálmát, Jézus szeretetének beszédes szimbolumait; szeplőtelen, tiszta nemzedéket nevelt kenyerén és borán, mely az eget kereste... Gondolatai el voltak vele telve, énekei róla szóltak, minden oltára neki volt szentelve; nagyobbat nem talált, amit hinni, szeretni, énekelni, festeni, kőbe vésni lehetne. E nyomokon járok én is; hiszek; hitem ünnep, erővel s reménnyel teljes.

b) E titok értésére ész nem elég, inspirált ész kell hozzá, mely szeret. Jézus megtette, mert szeretett. A szeretet alkotó erő; akaratot nagyra ez inspirál. Teremtett világot, mert szeretett; új világot teremt ismét, mert szeret. Ez a szeretet inspirál a hitre; aki tud szeretni, az tud hinni; « Nos credidimus caritati »! Minden kérdésemre csak a nagy szeretet felelhet. Van-e Megváltónk? Isten-e Krisztus? Megbocsát-e? Lehet-e lélekért meghalni? Lehet-e hitet mindennél jobban szeretni? Lehet-e végtelenül gyűlölni (pokol)? A szeretet ért hozzá; szeretet nélkül e kérdésekhez nincs kulcs. Hi-

szesz-e a Karácsonyban? Ha igen, hihetsz a Husvétban; és ha abban hiszesz, miért kételkednél a szeretet szentségében?!

c) Test, mely értetek adatik. Értetek, hogy ti ne menjetek tönkre; helyettetek állok én ki az Isten igazságossága elé; haragja engem zúz össze. Nem igazságtalanság ez, hanem az elegettevő s engesztelő szeretetnek tüzes kinyilatkoztatása. Szemléljétek e káprázató szinekben égő tüzet; én gyujtottam azt meg, hogy megmelegedjetek s általam s bennem Istent új, tüzes szeretettel szeressétek. — Ez áldozati érzelmekkel van jelen Krisztus a szentmisében, ezekkel lép Isten elé, közénk s közéje áll és szeretetéért s ragyogó sebeiért kérünk és remélünk Istentől kegyelmet... Értünk adja oda magát Krisztus... mily öröm, mily kincs ez nekünk s mily áldozat a szentmise!

* * *

«*És vévén a kelyhet, hálát ada és nekik adá, mondván: Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem.*» (Máté 26, 27.)

a) Jézus szent vére örök ifjú erő, mert isteni vér; a vértől függ az életenergia, a temperamentum, a típus. «A lélek a vérben van.» Ez az a regeneráló, fölfrissítő, fölüdítő erő. E vér éltető erejétől van a kereszténységben és a krisztusi lelkekben a szűzies, tiszta ifjúság üdesége s az a kimeríthetlen termékenység; sem credóján, sem evangéliumán, sem tanán, sem törvényein, sem életén nem venni észre az öregség nyomát. Ez a vér adja a szentek lendületét és izzó érzelmeit. Mindenre kész, ki áhitatos lelkesüléssel suttogja: «Az Úr kelyhét veszem s az ő nevét hivom segítségül.» «Ki fog elszakítani Krisztus szeretetétől?» Míg ez a vér hevít, nincs baj; őrzöm a vért, a szent Grált tisztelettel iszom, szivom magamba erejét. Stuart Máriával mondom: «Mindentől megfoszthattok, két kincset azonban el nem tagadhattok tőlem: hitemet s ereimben csörgedező kirá-

lyi véremet.» Isteni nemzedék vagyunk; titkunk, gondunk, kincsünk az isteni vér.

b) Ez a vér bátorrá tesz; nem éri be vele, hogy legyen, hanem terjeszkedni, hódítani akar; «bátorságra, merészségre nevel» (Tertull.); a rossz ellen e vér erejében küzdök s biztosan győzök, mert 1. Az aktuális szeretet érzelmeivel árasztja el lelkemet; egész valóm érzi, hogy Krisztus szeret, édes, tapadó szeretettel; első szent áldozásomtól, ifjúságom extasisain, meglett korom gyakorlati áldozásán át nagy utiköltségemig érzem ezt. Szeretem és birom; átkarolom, el nem eresztem s vele birom vívmányaim aranybulláját s az örök élet testamentumát. 2. Legyőzöm a rosszat örömmel; az örvendező léleknek nincsenek nehézségei; az öröm a győzelem záloga; még meghalni is tudunk vele; a halál sötétségében is biztos utat nyit nekünk: Proficiscere anima christiana... Menj még a halálba is bizalommal, keresztény lélek! Szeretettel s örömmel győzöm le nehézségeimet.

c) Sziénai szent Katalin vérpadra kisért egy lovagot s fejét igazította a bárd alá; azután eléje térdelt s fölfogta kötényében a levágott fejet. «Valami szenvedélyesen édes szeretet fogott el, — írja gyóntatójának, — mikor a kivégzettnek vére fecsent rám és folyt végig rajtam, mert arra gondoltam, hogy más valaki úgy szeretett, hogy önként ontotta vérét értem.» — A szent áldozás egyre szemeim elé állítja azt a más valakit, aki úgy szeret, hogy vérét ontja, vérében mossa meg lelkemet. «Ó vér és tűz, ó véres tűz, ó tüzes vér!» (Sziénai szent Katalin.)

* * *

a) Jézus vére végtelen kincs, «pretium magnum», lelkünk nagy ára! Isten végtelen irgalma, e szent kehely keretje. Honnan e vér? Isten kegyelméből. Tekintsd a forrást; szent szive dobogásával indult meg keringése, azután kifecsent; azután kiömlött... tekintsd sziklás

útját, párázatában a Szentlélek kegyelmeinek szivárványát. Tekintsd örök erejét; a « pondus aeternitatis », az örökkévalóság energiája dolgozik benne. Hogy nézik a szentek az égből és a szenvedő lelkek a tisztító tűzből e szent vérnek szivárgását lelkeinkre? Én is így nézem, áhitatos csodálattal és hálával.

b) Vére rajtunk; megtisztít; ez lelkünk harmata, ki nem száradunk. Megpermetezzük vele szent áldozásainkban érzelmeinket, jó föltételeinket; áldását lekérjük mindenre, cselekedeteinkre és a szenvedő lelkekre. « Vér olthatja ki csak a kínt », mondotta Suso Henriknek egy elhalt társa. Fölhasználom én is.

c) Vére bennünk. « Én vagyok a szőlőtő, ti a vesszők », mintha mondotta volna: Véremből éltek. Meleg élete árad belénk; mi szívjuk. Vére ég ereinkben s hevül arcunk pirjában. Ágnes mondotta: « Vére piroslik arcomon ». Vérét kiméljük, ha a mienket nagylelkűen fölajánljuk; mert nem szeretet az, ha pazaroljuk Krisztus vérét s kiméljük a magunkét.

* * *

« *Ez az én vérem, az újszövetségé, mely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatjára.* » (Máté 26, 28.)

a) Az Úrvacsora áldozat volt; Jézus a kenyér s bor színében az áldozat jellegeivel és érzelmeivel van jelen; ez érzelmek elseje az imádás és hálaadás. — Misztériumának megközelíthetlen csendjében imádkozik Jézus, az áldozat. Ő ebben remekel. Ez missziója, kegyelme, ez inspirációja és géniuszának koronája. Gondolhatod, mily mélyen szánt s mily magasztosan szárnyal. Isten és a világ közt kiterjesztett szeráfi szárnyakkal lebeg lelke; beárnyékolja a földet; fölfelé tör, egyre följebb, följebb és ihletett lelkében himnusszá válik a föld s a szférák éneke. Imájában összefoly szentséges életének harmóniája a zöldcsütörtök, a nagypéntek siralmaival s a föltámadás és mennybemenet himnuszával. Ó fölséges, szent, kiválasztott imádkozó; minden szent-

misében kiárad imádkozó, zsoltáros, himnuszos lelked. «Sileat a facie Domini universa terra» s ég és föld hallgat imádra. Akarod-e Istent mély, igaz érzésekkel, Krisztus lelkének szenvedésével s diadalával dicsérni? itt a szentmise!

b) Második érzelme az engesztelés. Az áldozat meghal másért; a legsötétebb lemondást a szeretet legragyogóbb inspirációjával köti össze... e keserűség édes és azért fölséges lesz. Siet Krisztus lelke a halálba, siet menteni; «ha föláldozom magamat, ezek mind élhetnek», mondogatja; ó hogyne tenné! Ez érzelmek hevítik lelkét most is; kiáltó lélekké válik. Az Oltáriszentség csendjében hallom prófétánk, vértanúnk kiáltását; hallom a «vér kiáltását». Sámuel egész éjjel kiáltott Saulért az Úrhoz; Jézus éjjel-nappal kiált értünk. — Tanuljunk tőle engesztelést: erős, ellentálló, a jóért kiáltó, a bűnösökért kiáltó lelkületet és engeszteljük meg Jézus szivét magát, kit annyian nem értenek s megvetnek.

c) Harmadik érzelme az esedezés, a könyörgés. Rengeteg sok kegyelemre van szükségünk, hogy a rossznak ellentálljunk s a jót tegyük; hogy kitartsunk s jól fejlődjünk; hogy arra az öntudatra és örömre ébredjünk, hogy szeret minket az Isten és hogy szeretet és nem átok környékez; segítségre és oltalomra van szükségünk perzselő napsugár, rothasztó esőzés s ugyancsak lelki rothadás és kiszáradás ellen. — Jézus e részben is kiált! Ahogy a hegyeken, az erdőkben, a tengerparton imádkozott, úgy imádkozik itt. A szív mélyéből kitörő imának itt van iskolája és forrása. Vele imádkozni, az annyi, mint kitartóan, megnyugodva imádkozni.

* * *

«*Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.*»

a) A szentmise annyi, mint bemutatni a szerető, megalázódott, Istent engesztelő Krisztust. A szentírás és liturgia testet és vért emleget. Itt van az én megtört testem... itt van az én kiöntött vérem. Gibbons «rette-

netes titoknak » hívja s nem hiheti; mi is megrendülünk, de a valóságnak, az erős hitnek alapjain; megrendülve hiszünk. Hisszük, hogy az Úr úgy szeretett, hogy halálba ment s szent titkában mint áldozat maradt köztünk. A megtört test és kiöntött vér mindenkit megrendít; senki sem hágna rá a vérre, kitérne neki tiszteletből; mi ily alakban mutatjuk be Istennek.

b) Mily érzelmei lehetnek a megtört testűnek, annak a szívnek, mely vérét ontja? 1. Alázatos, mély hódolatban megsemmisül; « belesülyedtem a mélységes sárba » — kiáltja, — szolgád vagyok végtelen Isten; érzi, hogy reá nehezedik a világ terhe, az Isten utálata; 2. reszket; sokba kerül neki, szenvedésbe, halálba; 3. és mégis tüzes az áldozónak belső világa, meleg; vágyik meghozni áldozatát, mert tudja, hogy mit ér el vele. — Krisztus ez érzelmeit kell osztanunk, akkor lesz imádásunk, engesztelésünk, odaadásunk. Nincs mélyebb, tüzesebb, ájtatosabb érzelem, mint önkéntes áldozatnak lenni. Ha meghal az anya önkéntes felajánlásból, ha föláldozza magát valaki másért, mily mélységek ezek, mily szépség és bűbáj! Ez van itt.

c) Bizalommal legyünk a szentmise iránt. Krisztus feje az egyháznak, tiszteletben lehajtott, szenvedő, lekonyult fej; e fej árnyékolja be a sebzett testet. Ez a fej mindig imád, mindig ég és fáj. Krisztus e viszonya Istenhez megrendítő, de ugyanakkor okvetlenül győzedelmes; hogyne biznánk e szent, imádkozó áldozóban, ki meleg, érző, átdöfött szivének érzelmeivel imádkozik értünk?! Ez érzelmeket kell Krisztussal osztanunk; az lesz a jó misehallgatás.

* * *

A vendégség a jóbarátságnak, vagyis az életközösségnek jele. Együtt eszünk, együtt élünk. Az Úrvacsora is élet-közösséget jelent Krisztussal. Nevezetesen három irányban.

a) Közösség az élni akaró, életet megujítani és kiárasztani akaró Krisztussal. Együtt élni s egyet élni akarok veletek; önmagam életét, az erős, isteni életet vágyom átélni bennetek. Ez erős életnek nem fűzfákra akasztott lant a szimboluma; nem idegen Eufrátok folyóvizét nézi; nem nyögés az éneke, hanem lélek, örvendező, öntudatos odaadás és vállalkozó szellem tölti el s lelkében fakadnak vizei, könnyeiben fürdik s önlelkének dagályán emelkedik. — Ezt az odaadást kezdem *tisztuláson;* ez a durva munka, mely az Isten gondolatáit belém vezeti, ezt folytatom gyakorlati, hűséges *szeretetben*, melyben átadom ugyan magamat, de ugyanakkor visszanyerem magamat. Odaadom lelkemet Istennek és erővel, lélekkel, érzéssel megtöltve kapom vissza. Istent élem át, hogy annál erőteljesebben s tevékenyebben éljek.

b) Közösség a halálba induló Krisztussal. Beleszövődik az eucharistia szellemébe az árny, az árulás, az élet keserve, az olajfák árnyékában vért izzadó Krisztus képe, vérfoltok és kereszt. Ez temperamentuma az Úrvacsorának. A Mester, kit a kereszt hív, magához inti keresztre s szenvedésre még nem érett fiait. Biztat; jertek közelebb; egy-egy hulláma kínszenvedésének végig söpör lelkünkön s megborzaszt. Úgy ülünk körülötte, mint a vértanú-jelöltek a Kolosszeum padjain, le kell ereszkednünk nekünk is az arénára; minél inkább ereszkedünk, annál közelebb hozzánk a szenvedő Krisztus; megcsap és megittasít szelleme; a szeretet áldozatot hoz!

c) Közösség a föltámadásra induló Krisztussal. Ha valaki meghalni készül szeretetből, annak nagyon kell élni s aki nagyon él, az a halálban sem hal meg végleg. A szeretet nem halni tanít s ha halált kíván, a több életért teszi. Himnusza az élet, virága az öröm és lendület. A halált tehát szintén az ujjászületésért szenvedi. Meghalni Krisztussal, mindig ujjászületést, különb életet, fölvirágzást, megújulást jelent. — Ez az önmegtagadás filozófiája; lefogni az életet, mint a hegyekről vágtató vizet, hogy magasabbra szökelljen.

* * *

a) Mi a mélyebb és gazdagabb életet keressük, melyet a szentírás kifejezései igérnek nekünk: « Lignum vitae, verbum vitae, corona vitae, panis vitae, semen vitae » s ennek nyitja az egyesülés Krisztussal. Ez egyesülésre figyelmeztet az eucharistiában a kenyér szine: egyetek, de vigyázzatok, hogy az evés csak jel, mely egyesülést sürget, egyesülést, hogy a lelkek egyesülni szoktak. Lelkek akkor egyesülnek, ha egyet gondolnak és egyet éreznek. Mi az Úrvacsora? A lelkek egyesülése a gondolatok közösségében, szivek összeforrása az érzelmek egységében. Az igazi szent áldozás Krisztus gondolataival való töltekezés, Krisztus érzelmeitől való fölgyúladás, Krisztus hasonmásának kiverődése a szemen, homlokon, ajakon, beszéden, szereteten, életen, az egész életen, az egész emberen. Áldozni úgy kell, hogy az ember a lelkét eltölti az Úr Jézus gondolataival, hogy képét soha el ne felejtse. Megnyugtató és élvezetes kontempláció! Én nézem őt s ő néz engem. Il me vise et je le vise. Valahányszor ily megnyugodva nézzük az Urat, lelkünk egyesül vele és megpihen benne.

b) Nézzük a szentírásban a lélek megnyugvásának jeleneteit, valóságos Úrvacsora-jelenetek. Ott ül Bethániában Mária az Úr Jézus lábainál. Ez is Úrvacsora. Nem evés, hanem egyesülés. Mária szeme az isteni Megváltónak nemcsak szemébe, hanem lelkébe is elmerül, a szerető lélek megpihen jegyesében. Pihenés a jegyesben, ez is Úrvacsora. — Térjünk be az első zöldcsütörtök estéjén az Úrvacsora termébe. Az aggódó gondolatok ott elcsitulnak és 11 lélek függ a Mesteren, ki értük imádkozik. Ez Úrvacsora. Nem a vacsora miatt, hanem a lelkeknek megnyugvása miatt, a Mesterben. — Nézzük a husvét reggelét, ez Magdolnának Úrvacsorája. E kétkedő, reményeiben megtört lélek, hogyan tud egyesülni, hogyan tud megnyugodni a Mester gondolataiban, azokban a győzelmes gondolatokban. — Tekintsük meg a husvét délutánján az emmausi tanítványok útját; két

ember, akik lemondtak reményeikről; hogy gyúlad fel s hogy nyugszik meg azután két ily kislelkű szív a nagy lélek közelében. Ez is Úrvacsora. És a husvét estéje az egész apostoli gyülekezetnek Úrvacsorája. Nyugodjunk meg szentáldozásaink alkalmával az Úr Jézus biztató, győzelmes gondolataiban. Derítsük föl világi nézeteinket, gondolatainkat, sokszor meghasonlott, önmagával nem biró lelkünket *Jézus szivén.*

c) Az Oltáriszentség nemcsak azért nyugtatja meg lelkünket, mert gondolatainkat Jézusban megpihentetjük, hanem azért is, mert hitünket rendkívül megerősíti. « Est enim memoria mirabilium ». Hitünk az Isten csodálatos műveivel áll szemben. Nagy emlék, melyben megújul Krisztus megtestesülése és szenvedése. Nagy emlék, amelyhez az emberi lelkeknek annyi csodálatos tünete, az aszkézis annyi titka, az elragadtatások fölséges sora fűződik. « Est fidei mysterium! » A hit titka. Csodák alkotják, csodák kisérik e titkot. Ilyen a bolsanói csoda. A miséző pap kételkedett, vajjon igazán van-e az Oltáriszentségben Krisztus teste és vére és ime, Úrfelmutatáskor a bor a kehelyben piros vérré változott, felforrott, kiömlött s elárasztotta az oltárt; ennek emlékére építette IV. Orbán pápa a fölséges orvietói dómot. De nem annyira ezek a csodák, mint inkább azok az eleven csodák, a bámulatos szentek, bizonyítják az Oltáriszentség valóságát, kik nem ettek más ételt, mint az eucharistiát s kik oly erősek voltak, hogy legyőztek mindent. — Legyünk mi is az eucharistia eleven bizonyítékai buzgó életünk által, melyet az Oltáriszentségből merítünk. Változzunk el tőle. A mi gondolataink « infirmae providentiae », gyönge, szürke gondolatok. Cseréljük ki azokat az Úr Isten gondolataival; az Oltáriszentségben, mint a tüzes bélyegzővel nyomja bele lelkünkbe. Mit menjek emberek után, akik ha nagy tehetségek is voltak, azzal a sóhajjal haltak el: « Több világosságot! » Ily lelki élet, akármily költemények fakadjanak belőle, akármily szobrot tudjon faragni,

akármily szinekben tudja rálehelni ideálját fára és vászonra, nekem nem imponál. Nekem az az élet kell, mely egész embert tud kialakítani.

d) Végül a tiszta érzés ózonos atmoszférája kell nekem. Szivünket kétféle szeretet foglalja le: Charitas et cupiditas. A cupiditas az alacsony érzéki szeretet. Le kell foglalnom szivemet szent szeretetben, hogy az a másik mohó, ösztönös indulat csökkenjen bennem. « Nutrimentum charitatis et imminutio cupiditatis...; ubi charitas, ibi cupiditas non est. » Mihelyt a szeretet, a tiszta charitas kigyúlad, annak a másik lángnak tápja elfogy és a láng kialszik. « Castissima caro sopit concupiscentiam ». A legtisztább, a legszüziesebb test érintése a mi forró vérünk törvényét megtöri. Igy kell áldozni, akkor az Oltáriszentség a gazdag életnek forrása lesz.

* * *

Kell áldozat s Krisztus áz.

a) Kell, most és mindig, mig bűnös földön Istent engesztelők járnak. A Végtelent igy kell imádni... megsemmisüléssel. Kezdet óta ez öntudat gyújtja meg a patriarkális oltárok tüzét; a teljes odaadást az elhamvasztás jelzi; a Golgotán pedig Jézus adja oda magát értünk teljesen, egészen. Kiönti a lelkét, a vérét és új kifejezése lesz annak, hogy Isten az Úr és minden s hogy őt imádni és szeretni s megbántott Fölségét minden áron meg kell engesztelni. Ez Jézus áldozatának lüktetése; lángoló szive végső megerőltetéssel lükteti az érzéseket az ő nagy, sebzett lázas, misztikus testébe.

b) Krisztus érző, imádó, engesztelő szive a mi áldozatunk itt és most. Nehéz beletalálni magát ebbe a szegényes oltárok sokszor piszkos képei és összetákolt gyertyatartói alatt; könnyű volt a katakombák oltárain, hol a kővel letakart vértanu sírján állt a fakehely s mellette a kenyér. Nehéz beletalálnunk magunkat a hadaró, rongyos miseruhába öltözött pap mögött; könnyű volt

a nikodémiai börtönben, hol a földreláncolt Lucián presbyter saját mellére tette a poharat és a kenyeret. Törj át hiteddel rongyon és látszaton; Krisztus van itt az áldozat érzelmeivel és ha beléje hatolsz, megcsap az a tüzes, vérpárás, sejtelmes, titokzatos légkör. Te hozd le a szent szivet a fáradt, lelketlen környezetbe.

c) Áldozat a mise annak a lengyel papnak, ki Szibéria ólombányáiban, láncos lábbal, darócban áll a csepegő sziklánál és így imádkozik a bor és kenyér fölött, hogy « Vedd föl, szent Atyám, mindenható Isten, ezt a szeplőtelen áldozatot »; lealázva, megbékolva, keserű kényszer alatt jól tudja megérteni Krisztus szivét. A nagy Szenvedő drága és kedves lesz neki. — Szent volt az a mise, melyet az Ausztráliába deportált foglyoknak titokban, éjjel szolgáltak s halálbüntetés sem tartotta őket távol tőle; érezték, hogy nagy és szent, amit ily áron vesznek és hogy többe került Krisztusnak. — Szent volt a mise Hunyadinak, Skanderbégnek, Szobieszkinek, mielőtt megütköztek; érezték, hogy hősies erőfeszítéseknek itt fakad krisztusi forrása. — Szent volt a mise XVI. Lajosnak, mikor fogságának utolsó éjjelén, két órakor mutattatott be! Reszketett a pap hangja, a csengetyű mintha halálharang lett volna s mily lemondással érezte a szegény király, hogy mi az áldozat. Ez áldozatot, a kenyeret, törik meg nekünk; e tüzes vérből, e keserves kehelyből juttatnak nekünk... « Az Úr halálát hirdetitek » ti misebemutatók, hogy ráképesítsétek magatokat hasonló áldozatra. Az ő emlékezete lelket éleszt; életét, érzelmeit folytatni késztet. A misében Jézusban elmerülünk és szeretetét s kegyelmét magunkkal visszük haza; kell, hogy megérezzék rajtunk a tömjén- s a mirrha-illatot napközben.

* * *

« *Bizony mondom nektek, hogy egy közületek elárul engem... És a falat után beléje méne a sátán.* » (János 13, 21.)

a) A méltatlan áldozás nagy bűn először is a hit ellen. Az Oltáriszentség mellett őrt áll a hit és különös nyomatékkal e titokra mutat: «ez a mysterium fidei.» Őrt áll az apostol: «amit vettem, azt adom»; őrt áll az egész vértanúság. Az egyház kincse az evangélium, gyöngye az Oltáriszentség; ezt őrzi, ezt viszi zarándokságának útjain; ennek építi templomait és énekli himnuszait; ezt köríti liturgiájának szimbolikus koszorújával. Az egész kereszténység olyan, mint Veit Stoss mester sacramentáriuma; maga a mester viszi a hátán remekművét. — Aki méltatlanul áldozik, az kiönti az egyház kelyhét, kioltja lámpáját, összetöri oltárát, tapossa gyöngyét. Az ilyen bárdolatlan nem érti az apostolokat s vértanúkat, sem a kereszténység imádó, kőben, színben remeklő géniuszát; legkevésbbé pedig a búcsúzó és minket a szentségben megtisztelő Jézus szivét! Ó ne vétkezzünk a világosság ellen! Föltétlen hódolattal viseltessünk Jézus szent titka iránt és a hódolat első kelléke a tiszta szív.

b) Bűn a méltatlan áldozás Jézus szeretete ellen. Nem akar szolgákat, hanem jóbarátokat; közelünkben akar lenni s kívánja, hogy el ne felejtsük. A szeretet pszichológiájával egyesülni és bennünk akar maradni. Minden szív tehát hajléka legyen a földön álruhában járó szeretetnek; nyiljék meg neki úgy, hogy biztosítsa Krisztust: itt otthon vagy, itt bizton pihenhetsz. Hűnek, testőrének kell lennem. S mivé leszek a méltatlan áldozásban? Elárulom az Urat! Kizárom házamból; megszégyenítem és megvetem. Szomorú vándorlása az Úrnak lelkek körül, kik ajkkal veszik és szívvel kitaszítják őt! Jézusom, adj törhetlen hűséget, mellyel szent áldozásaimban szolgáljalak!

c) A gyakrabbi méltatlan áldozás megátalkodottságba vezet, mert tompítjuk érzékünket az isteni szeretet iránt. A lelkiismeret lassankint elhal; kap ugyan kegyelmet, de indításai gyöngülnek. Lúggal virágot öntözni, szentségtöréssel lelket fojtogatni nem szabad. Az er-

kölcsnek is véges az energiája, abban az értelemben, hogy aki « itéletet eszik magának » és ahhoz hozzászokik, abban a nagy gondolatok kicsinyekké s a nagy motívumok is gyöngékké válnak. Ments meg, Uram, az elsötétedéstől, a megátalkodottság ördögétől! Mily rémes látvány az, hogy örömtelen alávalóság és fagyos élettelenség környezi a szeretet szentségét; azért nem árasztja ki ránk kegyelmeit s evangélium, kenet, balzsam, ige, miszterium dacára elrothadunk. Azért van köztetek sok beteg — mondja szent Pál, — és sok halott... Judástól kezdve mind máig!

* * *

Előkészületünk a szentáldozáshoz:

a) Térdenállva nézni Krisztust, nézni s csodálni s elragadtatással függni rajta! Mikor a tengert, vagy az Alpeseket, vagy a vihart nézem, letérdelnék; hát még mikor Jézust nézem. Nézem, hogy mi a magassága, mélysége és végtelensége lelkének és elmerülök benne. Érzem, hogy ő is néz engem. « Je le vise, il me vise. » A betegeket a tengerre küldik nézni és a tenger lehletét szívni, mely szenteket s hősöket nevel. Mózes is a kígyóktól megmérgezett tömeget rátanította, hogy hogyan nézzen föl az örökkévalóság s a megifjuló élet szimbolumára, a rézkígyóra. — Azután leülök « annak árnyékába, kit lelkem kíván »; itt az ő árnyéka, a fehér szent ostya; ha csak árnyéka esik rám, meggyógyulok. — Tehát csak nézni a hit szemeivel, a hit intuicióival... ez a tekintet kihúzza lelkemet.

b) Lelkesen bízni benne. Ő mondja: nem halsz meg, élni fogsz. Jól, szépen, erőteljesen fogsz élni és nemcsak élni, hanem értem és szerintem fogsz élni, « vives propter me ». Élni, mikor a halottak napja borul rád; élni, mikor küzdesz s pusztában jársz. Az élet az én bűvköröm, azzal van telítve az Oltáriszentség atmoszférája. — Megyek tehát és mondom: Ha csak ruhája szegélyét érintem, meggyógyulok; ruhája szegélye ez az

őt takaró fátyla a kenyérnek s bornak. S nemcsak meggyógyulok, de elváltozom belé. Ő megigérte.

c) Szeretettel közeledem; szeretetem vele szemben örömmé lesz; mert ő van itt és szeret engem. Kincsem és édes lelkem. Élvezem és megnyugszom benne. A szeretet olvaszt, egyesít, átszegez; Jézus szeretete is ezt teszi. Nagysága először elnyom, de szeretete észre térít és átkarolva mondom: Megtaláltam, akit kerestem; átfogom és el nem eresztem. — Ez az örvendező szeretet gyujtja ki imádásomat. Nincs mély imádás, hol nincs öröm; az imádás az Istenben való bensőséges öröm. — Ugyancsak áthatja lelkemet a szent tisztaság kegyelme. Az örvendező lelkek tiszták is, mert: « Die Reinheit ist die eigentümliche, Gabe fröhlicher Geister »; az ő hazájuk a napfény és az ő hangjuk folytonos énekszó. — Tehát hittel és alázattal, reménnyel és szeretettel, örömmel és imádással készülök szent áldozásaimra.

* * *

Hálaadás a szentáldozás után:

a) 1. Első érzelmem mélységes hódolatom: Jön a király, a Fölség! dobog a szivem s csuklik a térdem. A Mekkából jövő zarándokjáratok elé borulnak a mozlimek, hogy lovak, tevék menjenek el rajtok. Bevonuló királyom elé terjesztem ki érzelmeim szőnyegét; eléje szórom virágaimat. — Por vagyok, tehát lábaid alá való. — 2. Majd ismét a trónon, szivem trónján ülő királyt látom, ki szeretettel nézi törekvésemet. Mily vizió! Mily hegyek, montes Dei! — 3. De végre is az emberséges Úr előtt állok és hajlékomba vezetem; tiszta a házam, muskátli és szegfű van ablakaimban. Üdvözlégy! Leborulok előtted, mint Ábrahám, mint Judith, mint Szalome,... mint Szűz Mária.

b) Azután kitör lelkemből a dicséret; mert itt a mennyország, kell tehát angyalének, a « Szent-Szent-Szent ». S hol vannak az angyalok? Ah Uram, még próféta sem vagyok, hanem gyarló szivű szolgád csak. De

azért a tilinkót meg nem veted. Angyalok énekeltek fönt, pásztorok tilinkóztak lent. Szivemben is visszhangzik a Glória.. A szeretet kemencéjében vagyok és a három ifjúval énekelek! Nem fojtom el dalaimat!

c) Megnyugszom, megpihenek a keblén, egyesülök vele szeretetben. Minden szerető így tesz, átkarol, átölel, csókot ad s te is vártad azt Simon farizeustól s nem kifogásoltad Judásban sem. « Haec requies mea. » Érzem, hogy szeretsz, Uram! Elfelejtem szivem változandóságát s élvezem a te változhatatlan, örök szeretetedet. S te eltűrsz, sőt mondod: Ne keltsétek föl szivem szerelmesét, hadd pihenjen nálam. Ó szivem, hát elszakadhatnám valamikor Jézustól?! Még a gondolat is bánt; gondol-e jegyes válásra az oltár előtt? Hát én sem gondolok, bele élem magamat Jézus szeretetébe és boldogságom lesz öntudatlan föltétele hűségemnek.

* * *

Hálaadás a szentáldozás után:

a) Kitárom lelkemet s ha már eltelek az Úrral, hát *kérek*. « Effundam in conspectu ejus orationem meam », kiöntöm lelkemet. Kérek világos ésszel, meleg szívvel, erős kézzel. Mint a renaissance mesterei, a nagy géniuszok bőrkötényben jártak műtermeikben; úgy én nagyot is gondolok és munkáskézzel is nyúlok művemhez. Térdelek és imádkozva gyúrom, mintázom, kalapálom lelkemet. — Sokszor « kértem szépen », de nem dolgoztam erősen; nyafogtam, de nem alkottam; ettem, de nem erősödtem; immel-ámmal dolgoztam; most imádkozom és kérek, de erős kézzel dolgozom is. « Nem eresztlek el, Uram, míg meg nem áldasz engem. »

b) Tanulmányozom szivemet-lelkemet Jézus inspirációi szerint. Mi van már bennem szolid erényből? Mi fejlődésem akadálya és haladásom veszedelme? Van-e már valamikép krisztusi életem? A kegyelem sokat kikezd, de alakot és szépséget nem ölt e mű. Ó ti lelkek, ti szomorú művészek, kik semmit sem alakítottatok, ti a

desperáció és nem az inspiráció tanítványai vagytok. Belenézek magamba a hivatott művész szemeivel, kit Jézus kegyelme hevít és segít.

c) Fölajánlom magamat, szivemet, akaratomat, mert Jézus kéri: Add fiam, nekem szivedet. Fölajánlom testemet, hogy élő és szép áldozat legyen, « vivens, beneplacens ». Fölajánlom életemet, hogy ne éljek már magamban, hanem én őbenne. Életközösséget keres s életet ad; adjam tehát oda viszont szivemet, testemet, lelkemet s akkor lesz mindez az övé, ha az ő gondolatai s inspirációi szerint alakul ki.

* * *

« *Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket.* » (János, 13, 34.)

Új parancsolat, azaz a réginek új, mert *krisztusi kiadása* vár reánk. Ez újság abban áll, hogy

a) Istent szereti bennünk Krisztus és ezt a legfőbb szeretetet árasztja reánk. Nem tesz különbséget szeretetében, egy és ugyanabba a szeretetbe olvaszt Istent és embert; a kettő eggyé lett! Ó mennyire lehet szeretni, ha Istent szeretünk emberben. Nem Isten az ember, de a szív szeretetének lángja e kettőt egyszerre átnyalábolja. Ez ereje és páthosza. Próbáld meg az Istent az emberben szeretni, felebarátod sajátos egyéniségét isteni gondolatnak venni; tisztelni fogod őt s méltányos léssz egyénisége iránt. A szeretet a méltányosságnak s nemes fölülemelkedésnek és ezzel a jellemességnek is iskolája.

b) Krisztus az embert istenileg, vagyis isteni hévvel szereti; « ignita caritate », tüzes, lángoló szeretettel. Feléje történetett elragadtatva; jött, mint « speciosus forma », szépségbe öltözködve; jött, mint aki életet hoz, « vitam aeternam »; jött, mint « sponsus sanguinum », az önfeledés, az odaadás, a véres áldozat jegyeseként. Utánunk járt, míg meghódított és élvezi a szeretet egyesülését. « Lieben ist die höchste Tat, geliebt sein der

königlichste Besitz; beides der süsseste Genuss.» Ime Jézusnak s ugyancsak a léleknek isteni élete! Ne bizalmatlankodjál; boldogítsd magadat erős, lelkes, hódító szeretettel. Szeress nagyon, szeress áldozattal, szeress kifogyhatatlanul, szeress s ne hadd magadat legyőzetni nehézségekkel, sikertelenséggel, közönnyel; szeress; jobb lesz a világ.

c) Ily friss, fiatalos szeretettől átjárt társaságot hagyott örökben: «Arról ismernek meg mindnyájan, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretettel lesztek egymáshoz» (János, 13, 35.); de életerős, friss, teremtő, nem buta, ügyefogyott szeretettel. Szeretet, mely életrevaló nemzedéket teremt és nevel; «a bölcseség fiainak nemzetsége engedelmesség és szeretet» (Eccli. 3, 1.). Ezekkel a nyomokkal taposta meg a bölcsek útját; szent, fölséges út.

* * *

«*Meg ne háborodjék szivetek. Higyjetek az Istenben; bennem is higyjetek... Ha különben volna, megmondottam volna nektek.*» (Ján. 14, 1.)

a) Jézus a föltétlen bizalmat s ragaszkodást köti tanítványainak szivére. Bízzatok bennem, higyjetek nekem; nem csallak meg; ha nem így volna, mint ahogy tanítottalak, megmondtam volna nektek. — A világban sok megrendülés van. Könnyes szemmel nézünk föl sokszor Krisztusra, midőn sötétség és kétség vonul végig lelkünkön. Ezzel szemben a mi kötelességünk: «Meg ne háborodjék szivetek». Álljunk a passzió előestéjének hangulatába; Jézus búcsuzik, szeretete kínná teszi az elválást; átöleli barátait és megmossa lábaikat, azután testét-vérét emlékül hagyja és fölemelve szemeit az égre, elmondja hattyúdalát; szétlebbenti a jövő sötét fátyolát, biztosítja tanítványait szeretetéről... nem érezzük-e, hogy nem kételkedhetünk benne?

b) E hangulatos szent estén tárja ki Krisztus legőszintébben szent szivét; tartózkodás nélkül szemeink

elé állítja a legfőbb igazságokat és legédesebb vigaszokat. Lelkét, misszióját, szeretetét le akarta tenni bizalmas, hű szivekbe; amit eddig titkol, azt most előadja; « Ezeket pedig nektek kezdetben nem mondottam, mivel veletek valék, de most immár ahhoz megyek, aki engem küldött », most tehát szivetekre kötöm, ami a legszükségesebb s mi az? Kérlek, ne szakadjatok el tőlem.

c) Ha nem volna így, megmondtam volna nektek; megmondanám most, mert elmegyek. Véres kereszthalál előtt állok; nem csallak meg; megmondtam volna nektek. A szeretet őszinteségével és az áldozat erejével biztosítlak titeket, hogy igazat mondtam; még egy bizonyítékot nyertek a föltámadásban, hogy halálom meg ne zavarjon. Kell-e nekünk más bizonyíték s nem talál-e szivünk teljes megnyugvást? Ismételjük néha: Ha nem volna így, megmondta volna nekünk. Hiszek neki, mert szeretett engem.

* * *

a) « *Ha ki engem szeret, az én beszédeimet megtartja és Atyám is szereti őt és hozzája megyünk: lakóhelyet szerzünk nála.* » (Ján. 14, 23.)

Szeressük az Úr Jézust nagyon; legyen lelkületünk vele szemben odaadás, készség, hűség. Lehet Jézust lanyhán is szeretni s nem tartani meg beszédét, de azt az Úr nem nevezi szeretetnek; aki igazán szeret, az mélyen érez és híven tesz. Az ilyen léleknek kijelenti magát az Úr s ugyan hogyan? Hozzá megy s lakóhelyet szerez nála, vagyis otthon van nála. « Otthon », mily édes valóság! Az otthon nem fal, nem bútor, hanem biztonság, megnyugvás, bizalom, szeretet. Ott szeretik az Urat, ahol úgy van, mint otthon; ahol becsülik, értik; ahol Ő az Ur, a családatya, s mi mint gyermekei az ő térdein ülünk, az ő nyakán lógunk; négyszem közt beszélünk vele s elmondunk neki mindent, ami szivünkön fekszik. Ó végtelen kegyelem: Isten otthon akar lenni nálam s úgy szeretni engem s úgy szerettetni tőlem,

mint otthon! Tiszta szív, te legédesebb otthon, Isten otthona!

b) « *A vigasztaló Szentlélek pedig, kit az Atya az én nevemben küld, az titeket megtanít mindenre s eszetekbe juttat mindent, miket nektek mondottam.* »

A Szentlélek tanít; több világosságot ad, több megindulást, bensőséget, bánatot, tisztulást; új szivet ad s fogékonyságot; más világításban mutatja be az életet s a világot; bűntől el, jóra indít; föltárja a lélek igényeit s mélységeit; öntudatára ébreszt földöntúli, halhatatlan valónknak. « És ez a bizonyságtétel, hogy nekünk Isten örök életet adott », vagyis eltölt a hit, hogy örök életünk van. « És ez ő benne bizodalmunk, hogy amiben kérjük őt akaratja szerint, meghallgat minket. » Magához vonz s erősebbé s jobbá tesz. Ilyenkor érezzük azután, hogy a Szentlélek a mi vigasztaló Lelkünk, akit Jézus küldött, s aki miatt minden úgy van velünk s körülöttünk, mintha maga az Úr volna köztünk. Azért imádom s szeretem a Szentlelket, lelkem Lelkét, lelkem kapcsát az Úrral.

c) « *Békességet hagyok nektek, az én békémet adom nektek: nem mint a világ adja, adom én nektek. Ne háborodjék meg szivetek és ne féljen.* »

Adott nekünk Jézus sokat: adott hitet s vértanúkat; adott szót, igét s apostolokat; adott bánatot s bűnbánókat; de a legjobb, hogy megnyugvást s békességet adott: békességet önmagunkban azáltal, hogy a testet a léleknek alárendelte, békességet Istennel s embertársainkkal azáltal, hogy igazságra s szeretre tanított s abba be is vezet. E békességből való a vidámság s boldogság keservek közt is s a lélek egyensúlya a viharos életben. Jézus nagy súlyt fektet erre s ezt örökségkép ránk hagyományozta. Arra kell iparkodnom, hogy e békességet soha el ne veszítsem, — hogy ki legyen öntve lelkemre s úgy kisérjen, mint egy néma dal. Szenvedni lehet, áldozatot hozni kell; de a békességet

nem szabad elvesztenem. « Exsurge psalterium et cithara », zsoltárom el ne némulj, citerám szólj mindig!

* * *

« *Én vagyok az igaz szőlőtőke s Atyám a szőlőmíves,... ti a szőlővesszők; aki énbennem marad s én őbenne, az sok gyümölcsöt terem; mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.* » (János 15 1, 5.)

a) Jézus lejön a Sion hegyéről és látja a közel fekvő szőlőhegyet, buján hajt haragoszöld lombja. Lelke elmerül az őserős élet szemléletébe, mely e tőből vesszőt fakaszt, sejteket épít, lombot hajt s az igénytelen virágból kialakítja a tüzes, édes, zamatos gerezdet; titkos műhelyében porból-sárból méz, illat, zamat fejlik s a napsugár tüze fekszik bele. — Igy áramlik Jézusból az élet ősereje és bűbája a lelkekbe; ő érzi s örül neki s szenvedélye ezt az életet, erőt és szépséget belelüktetni a lelkekbe; tűzzé, mézzé, élvezetté akarja átváltoztatni az ember köznapi életét: és van benne elég minden lélek számára; a Janeekiang partján épúgy, mint Alaskában vagy az Andrássy-úton ő élteti a lelkeket; a természetfölötti élet benyomásait tőle veszik. Minden ember Krisztustól vesz indítást; ő vonzza, fölvilágosítja, lelkesíti, irányt mutat neki, mert nála nélkül semmi természetfölötti jót, vagyis ami Istenhez elvezet, nem cselekedhetünk. Ezt a benyomást veszik zsidók, hitetlenek, pogányok, kishitűek, bűnösök és szentek. Ó édes, titokzatos szőlőtőnk, te kipusztíthatlan életforrás; milyen az erezeted, mely kegyelmeidet ellükteti a tüzes lelkekbe épúgy, mint a rögökbe.

b) « *Minden szőlővesszőt, mely énrajtam gyümölcsöt nem terem, lemetsz s minden gyümölcstermőt megtisztít, hogy többet teremjen. Maradjatok énbennem és én tibennetek.* » Nekem is az élet szenvedélyével és az erős boldogulás ösztönével kell a tőkéhez ragaszkodnom; hisz a lét és az isteni végzés kötelékeivel füződöm hozzá, bele vagyok szőve, hozzá vagyok nőve. Nincs értelme az

elnyesett vesszőnek, épúgy nincs értelme az Istenbe és az örök életbe nem vágyódó létnek s ez összenőtt és vele egybeszőtt léleknek szomjasan kell szívnia azt a titkos folyást, meg kell nyitnia minden sejtjét az isteni lét lüktetésének. Ó csak többet, minél többet belőled, krisztusi élet! Hajtani, virágozni, gyümölcsöt hozni akarok, vagyis féltékenyen fölhasználom Jézus kegyelmét, a lelkemben kigyúladó világosságot, az érzés, az elérzékenyülés, a buzdulás, a javulás indításait. Úgy veszem mindezt, mint Isten illetéseit, kivel a lét mélységeiben a lelkem érintkezik. Énekelnék, ha erre az öntudatomba nem eső, de mégis valóságos összeköttetésre és befolyásra gondolok: igen, én benne vagyok és ő énbennem. Ó tehát hajtson ki isteni erővel a krisztusi élet.

c) «*Ha ki énbennem nem marad, kivettetik, mint az elnyesett szőlővessző és elszárad.*» Aki az isteni sugallatoknak és öntudatában jelentkező indításoknak ellentáll, az önmagát nyesi le Krisztusról és lelke elszárad. Ez a folyamat lassan áll be. A lélek rendszerint eldurvul, hűtlensége miatt az isteni befolyás erejét veszti, az élénk összeköttetés öntudata vész, a krisztusi érzés melege hül s az ember kiszabadul az Isten vonzalmainak köréből; elnyesi a szeretet, a hűség és sokszor a hit kötelékeit is. Szabad lesz, mint ahogy megszabadul a tőkétől az elnyesett és száradó vessző. — Minek hajtott, minek fakadt lombja, minek öntözte rostjait a tőke nedve, minek pontozta ki gyönyörű pajzzsá levelét a napsugár radirtűje, minek, ha az erőtől elzárkózott, minek, ha a lomb alá illatos virágot, zamatos gerezdet nem rejtett? minek? Hisz ez az a borzasztó kérdés: minek élünk, ha az életnek, a több, a krisztusi életnek ereit beiszapoljuk, rostjait elnyessük, szóval, ha a kegyelmet pontosan föl nem használjuk?

d) «*Ha énbennem maradtok és az én igéim tibennetek, amit akartok, kérjetek és meglesz nektek.*» Ha velem összeforrtok s lelkem világít s ég bennetek és életemet, érzületemet osztjátok; ha arra a mély, igaz, belső

egyesülésre szert tesztek, mely a lelketek mélyében fakadó isteni életet öntudatos kincsetekké emeli, akkor teljesen osztani fogjátok érzéseimet, vágyaimat; az fog tetszeni nektek, ami nekem tetszik; azt fogjátok akarni, amit én akarok; pihegéstek az én lélekzetem, imátok az én vágyam lesz. Ez a benső, édes élet, az Isten akaratának erős, lelkes teljesítése, a kitartás minden bajban, az erős érvényesülés, a türelem és fölülemelkedés, az örvendező remény, ez a fölényes, isteni élet lesz akkor a ti imátok és amikor ezt akarjátok és kéritek, biztosítlak, meglesz nektek. Isten nem a félreértésekben utazó, hanem a belső lényét megértő léleknek igérte meg azt, hogy « amit akartok, kérjetek és meglesz nektek ».

* * *

« *Maradjatok az én szeretetemben.* » (Ján. 15, 9.) Tanuljuk meg az Úr Jézustól, hogy hogyan szeret ő.

a) « Én szerettelek titeket »... « örök szeretettel »... « ő előbb szeretett » s mint ilyen, vágyik, lelkendez és jár szeretetünk után. Ez az ő temperamentuma; tehát ifjú, virágos, üde, erőteljes, túlcsorduló a lelke. « Szeretettel jövök feléd — mondja, — tehát szeress. » S tudja önmagát odaadni... magát felejteni... tud másé lenni. Ezt kívánja tőlünk is feltétlenül: « Ha parancsaimat megtartjátok », vagyis, ha tettleg magatokat nekem átadjátok — « megmaradtok szeretetemben ». (Ján. 15, 10.) Ezt kívánja az Úr; ez kitör a szivéből; « ezeket mondottam nektek, hogy örömöm tibennetek állandó és a ti örömötök teljes legyen. » (János 15, 11.) Jézus örvendezni akar szeretetünkben, élvezni akarja azt s boldogítani akar minket vele. — Hát ilyen ifjú, lendületes, illatos a lelke! Mintha virágzó őserdőbe néznék, olyan nekem ez a krisztusi lélek! Értem már, hogy mint fakadhatott belőle az evangélium; értem már paraboláit, értem mondásait. Mennyire máskép cseng most a lelkemben az, hogy « mondom nektek, nagyobb öröm lesz az égben egy megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc

igazon»; értem ezt a szenvedélyes vágyat és ezt a «teljes örömöt». — Ah, Uram, te édes Úr! Édes lesz a lelkem, ha tettekben, valóságos odaadással szeretlek! Azért kérdem mindenkor: mit tegyek? mit tegyek?

b) «*Kijelentem magamat neki.*» (János 14, 21.) A szeretet kívánja: mutasd meg arcodat. Jézus megteszi; megmutatja magát; beleviszi, beleoltja magát lelkünkbe; szól hozzánk, úgy hogy megismerjük (Sprich, damit ich dich sehe); szemeket ad, hogy lássuk, hogy inspirált tekintetünk, hogy érzékünk legyen iránta. A szeretet lát, észrevesz sokat, amit az érzéketlen lélek tekintetbe nem vesz. Máskép látja a világot, az Isten e szeretettől sugalmazott művét; máskép látja az erkölcsi világrend küzködését és észreveszi a diszharmóniáknak harmónikus egybeolvadását; szeretettel, lelki erővel, bizalommal, türelemmel édesíti ki a természet csikorgását s kegyetlenségét; szóval erőt talál magában, melyet a világba beállít, hogy meghibbant egyensúlyát kiigazítsa. Ily szeretettel szivünkben meglátjuk hegyen, völgyön, virágon, csillagon, emberéleten az Istent; ily szeretet vált ki majd bennünk szép, kedves, bízni s megnyugodni tudó életet. Az Istennel telített világról mondhatjuk:

> . . . sie wartet festgebannt,
> Und will von dir erlöst, geliebt sein und erkannt,
> Dich frägt die Welt, ein Kind mit tausend Fragen:
> Wer sie denn sei? sollst du ihr freundlich sagen.

Csak a szerető léleknek van isteni érzéke; «aki szeret, az világosságban marad» (I. János 2, 10.); «aki nem szeret, halálban marad» (I. János 4, 8.) s a világot s önmagát nem ismeri.

* * *

«*Nagyobb szeretete senkinek sincs ennél, mintha valaki életét adja barátaiért.*» (János 15, 13.)

a) Jézus az áldozatot, mint a mély, nagy szeretet igényét mutatja be. A szeretet áldozatot akar hozni.

A szeretet áldozat, odaadás és szolgálat, mindez igaz, erőteljes érzésből fakadva. Mondhatni-e, hogy ez az érzés édes a keserű áldozatban is? aligha. A szeretetet nem szabad azonosítanom lágy, édes érzelmekkel. A természetben a halál és szenvedés mutatja, hogy az isteni szeretet is odaadást és szolgálatot sürget. Egyik szolgáljon a másiknak, egyik haljon meg a másikért. Ez az igazi szeretet; a lélek virága. Amit a természet kényszer alatt végez, azt mi készséggel tegyük. A halálnál erősebb a szeretet. De azért édes is, lágy is, élvezetes is. Áldozatokra akarom szeretetemet nevelni; áldozatok által akarom megpróbálni; áldozatok nélkül nem bizom benne!

b) Ez az áldozatos szeretet nincs közvetlenül adva, erre rá kell magamat nevelnem; elsősorban azáltal, hogy Jézust s az ő szeretetének jóságos és nemes szépségét, az ő áhitatát, bensőségét, az ő érzelmességét, megindulását, elérzékenyülését és buzdulását megértem, szóval az ő szép, tiszta, nemes, meleg egyéniségének légkörébe lépek. Ily környezetben a nevelő behatás nem a szón s az intésen s buzduláson fordul meg, hanem a jó értelemben vett «mételyen», az infekción. Kell a krisztusi érzés klimájába költözködnöm; más klima megrontja szervezetemet, beteg s gyönge leszek. S ha ez érzést eltanulom, akkor másokra is hatok vele ugyanúgy. Léptesd föl ezt a fölényes lelkületet; az emberek ezt jobban megszeretik, mint a fegyelmezetlen képzeletnek, az élvvágynak, a házasságtörő örömöknek mámoros világát. Apostolok, papok, szülők, tanítók, lélekkel hassatok.

c) S l a e szeretettől indíttatva életünket is odaadnók, azt ne panaszoljuk föl; az áldozatok, a vértanúságok nem veszteségek, hanem győzelmek és nyereségek. Az élet azáltal lesz mélyebb és tisztább s a rossz nem győz rajta. Bízzunk e szeretetben, az győz. Ha sokan elpusztulnak is az erkölcsi epidémiákban, nagy baj az ugyan, de mi mégis úgy tudjuk, hogy szeretettel segí-

tünk leghathatósabban a világon. Ha sok örvény és szakadék van is, az erkölcsi világ hegyei mégis e szeretetben állnak. Ha a filózófia sok borút borít is reánk, ez a szeretet lesz majd a ködöt emelő napsugár. Ha sok szemét úszik is a közélet áramán, de azért mégis csak e szeretet rakasztja egyre a kristályforrást. E szeretetben bizom, ez lesz az én erőm is. Tehát nem kímélek sem önmegtagadást, sem áldozatot a több, szebb, erősebb szeretetért.

* * *

a) « *Mikor pedig eljövend a Vigasztaló, kit én küldök nektek az Atyától, az igazság lelkét, ő bizonyságot tesz felőlem* ». (Ján. 15, 26).

A Szentlélek behatol a lelkekbe s meggyőzi őket Krisztus tanításáról. Először meggyőzi őket a bűnről, lelkes adósságukat; azután fölébreszti a felelősség érzefölébreszti lelkiismeretüket s öntudatukra hozza rémütét, hogy Isten mindenkinek kezére bízta lelke üdvét s hogy azt munkálnia kell; végül bemutatja kellő világításban a világot, annak hiúságát s vele szemben kigyúlasztja az eszméket, hogy beleégjenek lelkünkbe. Ó mily hatalmas bizonyság ez, mely Krisztus felé fordítja szivünket! Mily fölséges, ékesszóló, meggyőző apostola s tanítója Krisztusnak a Szentlélek! Hangos lesz a szivem tőle; fölkavarja lelkemet; indít, mozgat, hív: gyere te is erre! S aki a Szentléleknek hódol, abból is bizonyság s tanú lesz; « ti is bizonyságot tesztek ». Ha szentek, tiszták, lelkesek lesztek, akkor rólatok olvassa le a világ, hogy Krisztus is szent és jó, ki szentté s jóvá tesz. Ha erényesek s kifogástalanok lesztek, akkor éltetek a Krisztus kegyelmének bizonysága. Ó tegyünk tanuságot Róla, hogy ő jó, hogy szent, hogy Üdvözítő.

b) « *De most immár ahhoz megyek, ki engem küldött...* » (János, 16, 5.)

Elmegyek helyet készíteni nektek, azután értetek jövök s elviszlek, hogy ahol én vagyok, ti is ott legye-

tek... Idegenszerűen hangzanak ezek a szavak, de bele kell találnunk magunkat, hogy a lét végtelenszer nagyobb része a halálon túl van. A föld létünknek kezdetleges kiindulási helye, azon kívül « sok lakóház van », telve kincsel s szépséggel, boldogsággal s otthonossággal. A csillagok s világok s a végtelen Isten csodálatos megnyilatkozásai ezek; mélységek az elmerülésre, szépségek az élvezetre, telve élettel a lélek telítésére. Kicsiny a föld, mert nagy az ember; de a végtelen bizonyára úgy közli magát a lélekkel, hogy beteljék. E kifogyhatlan élet dagályait várjuk; a halálban nyílnak meg zsilipjei. Ez lesz az ébredés! A halál a léleknek kiszabadulása néhány rőfnyi idegszálnak hálójából! Megyek, megyek, a te házad küszöbe felé; ó eressz be!

c) « *Hasznosabb nektek, hogy én elmenjek: mert ha el nem megyek, a Vigasztaló nem jő hozzátok; ha pedig elmegyek, elküldöm őt hozzátok.* » (Ján. 16, 7.) Szeretetetek nagyon érzéki, be van futtatva sok idegszállal, rosttal és izommal és jó volna, ha lelkiebbek volnátok. Ti ragaszkodtok hozzám, de a ti ragaszkodástok önző. Szeretnétek, hogy ha melengetnélek s vigasztalnálak titeket, mint az édesanya gyermekeit; azt akarnátok, hogy járszalagon vezetnélek; szóval érzékileg szerettek engem. Nem mondom, hogy ne szeressetek, de kívánom, hogy erényetek független legyen a test és vér sugallaitól. Kívánom, hogy önzetlenül, lélek szerint szolgáljátok a jó ügyet s kifejlődjék bennetek a lelki ember. Ezt adja meg a Vigasztaló Lélek. — Nem vigaszokért s nem bérért szolgálok. Akár érzek vigaszt, akár nem, akár napsugárban állok, akár éjben, hűen teljesítem az Úr akaratát!

* * *

a) « *Egy kevéssé és már nem láttok engem és ismét egy kevéssé és megláttok engem, mert az Atyához megyek.* » (Ján. 16, 16.)

A búcsuzó Mester mindenképen előkészíti tanítványait, hogy megállják helyüket a nagy megpróbáltatás idején. Elszakadok tőletek, — mondja — testi szemeitekkel nem láttok majd engem, elmegyek Atyámhoz. Üresség, sötétség, vigasztalanság, kedvtelenség környékez meg akkor majd titeket, de e sötétségbe újfajta világosság, ez ürességbe újfajta tartalom, e szakadásba újfajta kapcsolat kell s az lesz a *Szentlélek*; tőle megnyílnak lelki szemeitek s benne tapasztalni fogjátok a jelenlétemet. — Jézus folyton feljebb vezeti az érzéki, a természetszerű embert; nemcsak napvilágot, hanem lélekvilágosságot sürget; ébresztgeti azokat a lelki, kegyelmi energiákat, melyeknek az Istennel érintkező lélekben kell fakadniok. Kereszténynek lenni annyit tesz, mint meggyőződni a lélekbe benyúló isteni erőkről s átélni azokat önmagunkban, hitünkben, bizalmunkban, megnyugvásunkban, folytonos, krisztusi törekvésünkben a jobb, az isteni után. — Járjunk hát ez érzülettel s legyen érzékünk aziránt, hogy nemcsak benyomásaink szerint éledjünk vagy csüggedjünk, hanem vessük föl a kérdést, hogy mit gondol Isten s mit akar ő tőlünk e körülmények közt, s tegyünk aszerint.

b) « *Bizony, bizony, mondom nektek, hogy ti majd könnyeztek és sírtok, a világ pedig örülni fog; ti meg elszomorodtok, de a ti szomorúságtok örömre fordul.* »

A lélek embereinek van sajátos szomorúságuk, melyet a világ nem oszt, a világ az a Krisztus vágyait és gondjait nem osztó, az a fölületes, gondolatlan világ. De az a szomorúság lelki kiválóság, a világ dévaj öröme pedig könnyelműség. Szomorkodunk, mikor bűnösségünket, tökéletlenségünket, gyarlóságunkat látjuk, — mikor észrevesszük, hogy mily távol esünk az igazi belső, nemes jóságtól, — mikor tapasztaljuk, hogy mily nyers, szálkás, szemesés anyag vagyunk, melyből a művész is nehezen farag ki szépséget s örömöt; de minél jobban érezzük ezt, s minél érdeklődőbb, megalázkodóbb lélekkel vesszük ezt szivünkre, annál inkább mozdul meg ben-

nünk a lélek, jelentkezik az érzék, hasonulunk, nemesbülünk; szomorúságunk tehát örömre változik. Az örömök e tiszta forrásához a kulcsot a lélek s nem a lelketlen világ őrzi.

c) «*Az asszony midőn szül, szomorúsága vagyon, mert eljött az ő órája; miután pedig megszülte a gyermeket, már nem emlékezik szorongatásáról örömében, hogy ember született e világra.*»

Mindenki, aki új emberiségnek, új, jobb nemzedéknek kialakításán dolgozik, valahogyan az újjászülés fájdalmaiban is osztozik. A szülő, a nevelő, az apostol szülési fájdalmakat s örömöket élvez. Mennyi nehézség, csalódás, ellenkezés, keserűség éri, mennyit szenved s vágyódik, míg végre lelket lát csillámlani az ösztönös neveletlenségben. De ha azután sikerült embert, keresztény, nemes lelket fölnevelnie, nem emlékezik többé szorongatásáról örömében, hogy van megint egy «emberrel» több a világban. — Imádkozzék a nevelő, dolgozzék lélekkel, adjon lelket, ébresszen lelket főleg példájával s egyéniségével; gondoljon saját neveletlenségére a multban s talán a jelenben is s arra a sok szorongatásra, melyet nevelőinek s a Szentléleknek okozott.

* * *

«*E világon szorongatástok leszen; de bízzatok, én meggyőztem a világot.*» (János 16, 33.)

a) Sokat mondó szó «szorongás»; jelenti mindazt a vért, mely az Úr nyomában csurgott. E vérontás kezdődik István kövezésén, folytatódik a kereszténység harcain a római világhatalom ellen. Ez a szorongás érvényesül minden szenvedőben, ki szenvedésében Krisztus töviskoszorújára ismer. Szorongatás, hol minden csikorog és ropog, hol lelkek kínszenvednek és világok elváltoznak, — Jézus látja mindezt lélekben! Nagy, fölséges történet, mely a tisztelet és csodálat érzelmeit váltja ki bennünk; mely gyöngeségben folyik és a hősiesség csodáit mutatja föl. — Mondják, hogy nem értik, hogy miért szenvedünk

ennyi türelemmel és ennyi halálmegvetéssel? hogy miért becsüljük nagyra ez állapotot? Senki sem érti meg azt, aki a türelem forrásához nem emelkedik s ott a türelem s az áldozat motívumait nem meríti. Krisztus szenved értem, bűneimért, szeretetből: én is iparkodom utána ez úton.

b) «*Én meggyőztem a világot*»... önmagamban s *legyőzöm hiveimben.* «Nem győzte volna le igazán, — mondja szent Ágoston, — ha le nem győzné bennünk folytonosan.» Ő erőnk s győzelmünk oka. Ez az «én», ez az elszánt, erős, biztos, kifejezésteljes «én», vagyis hogy «ő» az, ami megmagyarázza a tettek és tények okait a kereszténységben. Aki ettől az «én»-től elvonatkozik, annak problémává lesz hitünk és erőnk; annak érthetetlen a kereszténység s ellentmondást rejt egyrészt a történet, másrészt az alázatos hit aránytalansága. — Ezen az «én»-en csüggök én; erőit, világosságát, indításait és az Oltáriszentségben őt magát is veszem s belőle élek.

c) Aki a hitet csak mint az ész aktusát nézi, az mindezt nem érti; az értelmi elem nem magyarázza meg az erőt. A vallás ereje az odaadás a hitben, hogy Jézus az Isten fia, aki megváltott s isteni erőkkel lát el. Hiszek egész szívvel... ez az én bemutatkozásom. «Zola Emil járása — mondja Negri, — nehézkés és impozáns, mint az elefánté, mely rémséges súlyával és toronytalpával utat tör magának az erdőben. De az elefánt le van kötve a lapályhoz és a lankás lejtőkhöz; a Himalaya magaslataira csak sasszárnyak érnek föl.» A műveltek közt a legtöbb hitetlenségnek ez az oka. A tenyér is erő, a talp is az, de ugyancsak nem minden; szárnyak nélkül nem küzdi föl magát a magaslatokra. Szívvel hiszek, így lelkesülök s vágyódom és legyőzöm a világot.

* * *

«*Ezeket szólá Jézus és az égre emelvén szemeit, mondá: Ez az örök élet, hogy megismerjenek téged,*

egyedül igaz Istent és akit küldöttél, Jézus Krisztust.» (János 17, 1.)

a) Istent megismerhetjük a természetből; de a népek istenismeretének forrása tényleg a történelem s abban a kinyilatkoztatás. Mert voltaképen az Isten keres minket, ő áll utunkba; odaállt a nagy világnak történeti útjaira és a belső tapasztalat kegyelmi ösvényeire s mi tapasztalást veszünk róla és beigazoljuk Pascal szavait: «Nem keresnéd, ha már valamikép meg nem találtad volna». Az Isten világtörténeti tényekkel szól hozzánk, milyenek a fölfeszített és föltámadott Krisztus, «signum in nationibus», a nemzetek csodajele! Ha akarod Istent megismerni, fogadd meg az Úr szavát (Jer. 6, 16.); szemléld a hadak útját: szent Pált, Pétert, a vértanúkat és a szenteket s add meg magadat e páratlan nagyságnak, hogy fölemeljen téged! Acquiesce ergo ei. (Job 22, 21.) Igen, acquiesce... akarj, akarj, szeress, lelkesülj: akard a legjobbat s imádkozzál, hogy áthasd magadat teljesen.

b) Ha imádkozol, kigyúlad lelkedben az Úr Jézus arca és mint mécses szórja rád sugarait. A világtörténelem szétfoszlik; összes harcai s kínjai elenyésznek a köztünk megjelent Krisztus nagyságától. Ez megint csak történelem és kinyilatkoztatás. Mikor föllép, megelevenedik tőle a gondolat, az érzés, meghajlik előtte a világ és üdvözli e lelkek tavaszát. Asszír és Babylon, a szárnyas kerubok, a szakállas harcosok, az agyag-kultúra, Pompejus s Antonius harcai, Róma hatalma s kultúrája eltörpül s a világ ez arcot látni s belőle vigaszát és bizalmát akarja meríteni, «cujus vultum desiderat universa terra», kinek arcát látni akarja az egész világ. S most is úgy vagyunk Vele; el-elfordulunk s mindannyiszor visszatérünk hozzá, mert jobbat nem találunk. Hát vegyük föl szenvedélyes szeretettel lelkünkbe minden vonását. «A te arcodat akarják látni az előkelőségek», a szellemi világ arisztokráciája. Téged kivánlak Uram, téged kereslek, ó jöjj felém s világosíts föl engem. Hozzád fordulok Jézusom s bízom, hogy ha el nem

takarom szememet valami rossz, bűnös, nemtelen ragaszkodással, hogy akkor belém ég képed, arcod, szépséged.

c) A legtöbb ember azért nem ismeri meg az Istent, mert nem akar a rossztól elfordulni, vagyis Istenhez fordulni. De én akarok, akarok: a teljes odaadás árán szert teszek az örvendező hitre és küzdök majd hitem abszolút igazságáért s örök érvényességéért, mert hiszem, hogy a világtörténelem útjain ráakadtam Krisztusban Istenre. Amit ő ad, amit hozott, az mind örök igény és örök érvény! A vére zsidó, a szelleme isteni! Aretípusát, öltözetét, életszokásait nem nézem, az judaizmus és galileizmus, változó kultúrelemek; hanem nézem az önmagunkba való térésnek, az önmagunk értékelésének, az Istenszeretetnek, a megváltásnak, a kegyelemnek, az Istennel való egyesülésnek, szóval az Istenfiúságnak örökérvényű elemeit és leszek az ő népe (Jer. 32, 38.) és megnyugszom benne, mert érzem, hogy lelkem mélységesen elváltozott, mialatt körülöttem a haldoklás kísért. (Isaiás 85, 13.)

d) *Szól hozzánk az Isten belső tapasztalatainkban.* Az imént említettem lelkünk szineváltozását. Óriási tény ez, szintén csodajel, signum, de a belső világban. Az Isten szól hozzánk, ha nagylelkűen és minden áldozat árán lépünk hozzá s ha kérdezni merjük, mialatt sorba vesszük a tízparancsolat kényes pontjait: Uram, mit akarsz, hogy tegyek? A te akaratodat és nem az én kényemet keresem; akaratodat, Uram, akaratodat minden áron! Az én életem, az én történelmem is telve van isteni szózatokkal, tényekkel és befolyásokkal. Először is a lélektisztulás vizén jön hozzám az Úr, kinyujtja karját és biztat: Lépj ki, ne félj, hogy bűn nélkül nem élhetsz. Aki bízik kegyelmemben, annak ez az első sikere.

e) S én megfogadom szavát s megfogom karját, fölhasználom erejét és tapasztalom, hogy legyőzöm a világot, nem sülyedek, nem merülök; tisztán élek. Ez tapasztalatom, isteni tapasztalatom! A bűn kerülésével

azonban be nem érem, hanem krisztusi életre törekszem s magamba oltom gondolatait s indító okait és érzem lelkem örömét, hogy Krisztus érzéseit oszthatom embertársaimmal szemben. Ez megint tapasztalatom, isteni tapasztalatom! Látom mások szívszegénységét s hervadó örömeit, magam pedig haladok és győzök; tehát tapasztalok. Imádkozom s eltelek Istennel, tehát tapasztalok; mások vergődését és szenvedését látom, az én szívnyugalmamat pedig élvezem; tehát tapasztalok. Fokról-fokra hágok s minden örömömre s élvezetemre az van ráírva: folytatás következik; mialatt a világ dicsőségének útjai zsákutcák és örömeinek «forrásai» bűzhödő ciszternák. Ó győzelmes, isteni tapasztalatom! S hozzá nem lettem szegényebb semmiben, nem vesztettem el a kegyelemtől a természetet; a zsoltártól szebben cseng felém a pacsirta éneke.

f) Természet és kegyelem, Isten és világ, történelem és örökkévalóság, világfejlődés s egyéni szentség bennem ülik harmóniájukat. Az életösztönt, azt az életet, mely szivesen s örömest él, nem kellett letörnöm, csak jól beállítanom az örök, lelki élet szolgálatába; a természetest és természetfölöttit sehol sem kellett elválasztanom egymástól; a természetfölöttit nem kellett elsötétítenem, sem a természetest túlbecsülnöm. Érzem, hogy legmélységesebb érzéseimben nagy béke uralkodik, mely világtagadást nem ismer. Érzem, hogy a természet összes erőit beállíthatom a természetfölötti életbe és ez a munkám biztat és boldogít. — Lelkek, hol támogat ennyi belső tapasztalat valamely meggyőződést, vagy kötelességet? Hol fakad ennyi erő és lelkesülés, ennyi öröm és élet? Tapasztald meg, mily igaz az isteni szó: Ha hallgatsz reám, olyan lesz békességed, mint a mély folyam s erényed, mint a tenger dagálya.

* * *

«*Ők nem e világból valók, amint én sem vagyok e világból.*» (János 17, 16.)

a) Mit nyujt a világ? Ámít s nem enged a valóságra rányitnunk. Szóval tart, frázissal; beszél s belénk nevel érzéseket. Beszél odaadásról, hűségről, tiszta becsületről, beszél és a szó mögött rejlő semmiségbe pillantani nem enged. Ámít és mire kiábrándulunk, látjuk, hogy csalódtunk. Nincs tartalom, nincs érték a mi csinált világunkban. Fölfogásunkat, érzületünket ránk kényszerítette, megcsalt; nagyítóüveget és kaleidoszkópot használt és mutogatta azt, ami üres, hitvány, kicsiny, lapos s úgy mutatta azt, hogy mi azt mind nagynak, szépnek és bűvösnek néztük. Lelkek, félre a csalfa pápaszemmel. Az evangélium mondja: legyen a te szemed egyszerű, azaz legyen egészséges, jó, erős érzék, lásson keresztül a szemfényvesztésen, a tükrözésen, a délibábokon át; lásd, hogy az élet célratörekvés, még pedig örök életcélra; lásd, hogy az út oda Isten- s emberszeretet, szeretet tettben s nem szóban; szeretni Istenért embert, életet, munkát és szeretni az emberben, a hitvesben, a gyermekben, a jóbarátban, a felebarátban az Istent. Konkréte szeretni; szeretni itt és most, ma; és szeretni, vagyis szivességet tenni, elviselni, jóindulattal megitélni, megérteni; híven, lovagiasan, nemesen érezni s viselkedni szemben is, meg az ember háta mögött is.

b) Bűvös itallal kinál; az élvezet mámorával szokott hódítani. Édes dalokkal lefog, de méregkeverő, mint Kirké. Szítja bennünk a rossz irányt a nemi élet téves fölfogása által, melynek hatalma alá hajt gondolatot, művészetet; a képzeletet és az érzést beteggé teszi. Idealizálja téves irányban a nőt, csakhogy ingerelje ösztöneinket. Ez az egész ideológia színpadias, mesterkélt és értéktelen alkotás, mely az erős és ép azért természetes idealizmusnak szemeiben nevetséges és dőre. Tűzijáték, mely a lelkeknek lepörköli szárnyát s megnyomorítva tenyészéletre kárhoztatja őket; ha ugyan nem asznak össze csontvázakká, vagy nem pusztulnak el a métely gombáitól. Ime a bálványozás vége. « Es stirbt der Mensch an seinen Göttern. » Szeplőtelen, erős ér-

zést mindenbe, nemi viszonyainkba is. Fegyelmezni magát. Nem prüderiával, de erős önmegtagadással...

* * *

«*Akkor méne Jézus velök a majorba, mely Getszemáninak neveztetik és mondá tanítványainak: Üljetek itt, míg amoda megyek és imádkozom.... kezde bánkódni és szomorkodni s mondá nekik: Szomorú az én lelkem mindhalálig.*» (Máté 26, 36.)

a) Sebek, szögek, tövisek, kereszt, vér ékesszóló kinyilatkoztatásai ugyan a fájdalomnak, de a szenvedés mélysége, tüze és kínja belül a lélekben van. Azért az Úr Jézus is oda mutat, szomorú szivére, lelkére; a szenvedés keretében látom a szomorú szivet. Ez. a passzió mélysége, a halálig szomorú lélek; a kereszt belőle nőtt ki és aki Krisztus szenvedését megérteni és őt szívből szánni akarja, annak nem szabad egy percig sem felednie hogy Jézus lelke végtelenül szomoru. Elhagyta ereje, leomlott. Krisztus, oszlopa az erőnek, letört; átszakadt a gát és lelkét elöntötte a szomorúság. Ó mily drága nekünk szent Lukács 22. fejezete; gyöngyöket hint elénk, Krisztus könnyeit, fohászait említi. Véreseppek gyöngyöznek az Úr arcán, leszivárognak ruháján, rengnek az áprilisi fűszálakon; lelke sötét éjszaka. Ez a hangulat kiséri végig az Urat egész szenvedésében; gyöngíti idegeit, érzéseit; lazítja erejét, inait, karjainak izmait; szegény szomorú Uram! A kereszthalál iszonya, tanítványainak árulása, apostolainak s hiveinek szenvedése, népének végzete, mint malomkövek húzzák őt a mélységbe. «A mélység elborította őt, alászállt a fenékre, mint a kő.» Ó Jézusom, életem minden szomorúságát átélted már te; úgy viselek el mindent, mint hogy ha sziveden keresztül jutna el hozzám; így könnyen viselek mindent.

b) Undor s utálat fogta el bűntől, világtól, alávalóságtól, s elernyedt lelke a sár- és vértenger szemléletétől. A bűn reá nehezedik, rémülve érzi annak egész

súlyát; föllázad a teher ellen szentsége, tisztasága, gyengédsége. « Jézusnak, az örök Atya Fiának szive » a világ bűneinek mocsarában! « Jézus szive, istenség temploma » piszok és szennyözönben! « Jézus szive, mely Istennel való kiengesztelésünket eszközölte » most az Isten szemei előtt a világ bűneivel tetézve, mintha egészséges ifjút megkötözve patkányok, százlábúak, férgek, élősdiek közé dobunk; életereje undorrá válik és borzalom ijeszti halálra, mikor testén végigfutnak. — Sokan elernyedünk, betegei leszünk bánatunknak, örömtelenné válik életünk. A lánglelkű Illés próféta is, ki holtakat föltámasztott s tüzet hullatott az égből, hogy húzódik meg a boróka alatt s fáradt lelke hogy nyögi: Ó Uram, jobb nekem meghalni, mint élni e mocsárban — és ime, az olajfák alatt a Getszemáni kertben az Úr Jézust is ily utálat töri! « Lealáztatott lelkem a porba és szivem a földhöz ragadott. » (Zsolt. 40, 25.) Minden Istenszerető lélek részt vesz Jézus ez undorában és lelke megernyedésében. Ha ifjaink elzüllenek, ha leányaink koszorúi szétfoszlanak, ha a szentségek megszentségtelenítetnek, ha gúnyolják az erényt, akkor érezzük, amit Krisztus érzett, undort és csüggedést. Ilyenkor jó a szenvedő Jézussal egyesülni, őt vigasztalni és az érzési közösségből erőt meríteni.

* * *

« *És térdre esvén imádkozik vala, mondván: Atyám, ha akarod vedd el a pohárt éntőlem, mindazáltal ne az én akaratom, hanem a tied legyen.* » (Luk. 22, 41.)

a) A kertben szomorkodó Úr Jézus bánatának terhe alatt térdre esik, hogy lelkét Istenben megkönnyítse. Sötét a lelke, az « örök szomorúság » képe, mert bánatát elsősorban a bűn s az örök kárhozat okozza. Látja a bűnt rettenetes vizióban, melytől elernyed az Isten báránya, ki elveszi a világ bűneit; érzi, hogy a bűn reászakad és fölsikolt a teher alatt. Ah, ott vannak az én bűneim is; bár kitörülhetném rettenetes víziódból,

bár leemelhetném szenvedő lelkedről; édes Megváltóm! Látja a poklot s a kárhozott lelkeket és átérezte a lét érthetetlen átkát és összes borzalmait. Lelke lehajolt a predesztináció örvénye fölé és sötétségében imbolygott, mint a kémény szikrája az óceán hullámai fölött. A lelkek elvesznek... ah, ez a Megváltó halálos bánata! Értitek-e már, hogy miért szomorú mindhalálig? Oldala mellől dől ki Judás; világot váltó keresztje mellett haldoklik a bal lator kétségbeesett lelke s holnap ilyenkor elnyeli azt is az örvény, azt is, meg más sok milliót! Ó kegyetlen, istentelen, borzalmas hatalom, bűn; rajta veszi ki érte sarcát az Úr! Ő fizet érte! A mélységből kiáltok hozzád Uram, hallgasd meg szómat s irgalmazz nekem!

b) Atyám, — hallom a csendes éjben, — ha lehetséges, múljék el a kehely tőlem, de ne az én akaratom, hanem a tied legyen. Múljék el e kehely, e keserű kehely, melyet haragod s igazságod szűrt a te Fiadnak, a nagypéntek vigiliájának szomorú kelyhe. Vedd el, mert természetem iszonyodik, ifjú életem rémül, szivem elszorul s lelkem nem bírja e sokszoros pokoli kínt. Atyám, ki mondottad: « Ez az én szerelmes Fiam, kiben nekem kedvem telt »; Mindenható Atyám, kiről tanúságot tettem, hogy mindig meghallgatsz engem, kérlek, ha lehetséges, hogy szent akaratod más utat írna elő nekem, változtass helyzetemen! — Az Isten jón, rosszon vezet keresztül. A szenvedésnek legalább is oly nagy föladatai vannak, mint az örömnek, azért a legszükségesebb az, hogy jóban, rosszban egyaránt a lélekérvényesülés isteni akaratát lássuk. Akaratodat, Uram, szent akaratodat kell teljesítenem küzdelemben, szenvedésben, örömben, betegségben! Ezt nem értenők meg soha, ha az Olajfák kertjének estéjét nem örökíti meg számunkra az Üdvözítő.

c) « *És a halállal tusakodván, hosszabban imádkozik vala és lőn az ő verejtéke, mint a földre folyó vérnek csöppjei.* » (Luk. 22, 43.) Harcot vív a lélek a test, az

érzékek ellen. Körülötte sziklák és tövisek, alvó tanítványok; a háttérben Jeruzsálem fölött a vészthozó viharfelhő. A halál borzalmaitól megszállt Jézus fölébreszti érzelmes, küzdelmes áhitatának összes erőit; véres verejtékben gyöngyözik imája, vágya, Istenhez való tapadása, vonzalma, bizalma; hideg, véres harmata ez tavaszi lelkének. Nem akar engedni. Sokan engednek; azt mondják, hogy nem birják és árulók, hittagadók, bűnösök lesznek. Jézus birja és akarja és átfogja imájában az Istent. Vérzik, de nem enged! Ó, azok miatt az engedékeny, haldokló lelkek miatt is agonizál Jézus, akik oly hamar fölhagynak a küzdelemmel; megmutatja nekik, hogyan kell ellentállni a rossznak «usque ad sanguinem», a vérontásig. — S pereg a küzdőnek vére; a fáradt vér méreg, de ez a vér itt erő és élet; leszivárog fűire, az olajfa gyökereire; először ömlik ki a bűnös földre, hogy lemossa átkát. Olajjá válik, vértanúk kenetévé. Virágokban feslik ki, liliomokban, rózsákban és Isten irgalmát és kegyelmét esdi ki, «jobban kiált Ábel vérénél.» — E küzdőhöz közeledem szent alázattal, erre a véres, harmatos pázsitra leborulok én is. Ah, Krisztus arénája az én harcterem, az ő ügye az én dicsőségem; vérzek szivesen, de nem hátrálhatok!

* * *

«*Kezde remegni és borzadni.*» (Márk 14, 33.)

a) Félt a haláltól, a kíntól, melyet előre látott s megrendült egész valója e viziótól. Most érezte, hogy szerette az életet, melybe imádandó lelke oly jól belehelyezkedett. Szive minden rostjával függött rajta, nem mintha ez a legfőbb jó volna, hanem mert nagy, isteni jó. Ezt az életet fejlesztette ő másokban is; levette róluk a kínt, a szenvedést; gyógyított betegeket. Nem kivánkozott a halálba, a világ fájdalmas megsemmisülési vágya nem hervasztotta soha szép lelkét; a lét neki nem izzó kín... Ime, most a halál borul e szép, ez isteni életre! Jézus fél, reszket, vért izzad. Ime az ember, az

istenember, ki mindenben hasonló lett hozzánk, hogy kínjainkban is, félelmeinkben is megsegítsen. Hogyne szánnám meg, hogyne köszönném meg neki!

b) *Háromszor keresi föl tanítványait, vigaszt keresvén.* Jézus szerette tanítványait, függött rajtuk; azt kivált ez estén érzi s mutatja. Szeretett volna köztük maradni; ragaszkodó bánatosság szólal meg benne már az utolsó vacsorán: « Bizony mondom nektek, nem iszom e szőlőtermésből aznapig, midőn amaz újat iszom majd az én Atyám országában. » (Márk 14, 15.) Szivesen vette a ragaszkodás jeleit; jól esett neki Mária kenete s nem tartotta soknak érte a 300 denárt. Ez a szerető, baráti szív most vigaszt keres, hű barátot, szerető szivet, aki megvigasztalja s hűségével s barátságával kiédesítse keserű lelkét. — A barátság nagy kincs; Jézus becsüli; becsüljük s élvezzük át mi is s teljesítsük örömmel a barátság kötelességeit.

* * *

« *Mondá Péternek: Igy nem virraszthattatok-e velem egy óráig? Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne essetek. A lélek ugyan kész, de a test erőtlen.* » (Máté 26, 39, 40, 41.)

a) Az ember meg nem állja helyét, hacsak az Isten meleg lehelete nem éleszti. Kisértéseitek s nehézségeitek közt tehát nagy szellemi munkát kell kifejtenetek, hogy a mulandóságból s a romlandóságból kiemelkedjetek. Azt a szerencsés fölpillantást, melyben a lélek öntudatára jut erkölcsi nagyságának a világ töprengésével szemben, — azt a fáradalmat, mellyel az Isten hegyeire emelkedik s az Isten kegyelmét úgy tanulja megbecsülni, hogy nem adná oda semmiért; azt a meleg leheletet, melytől hideg világban is megolvadnak a szivek s azt az érzületet, mely a láthatatlan jót szereti s e szeretettől bűnt utál s rossz hajlamokat fékez: imádságnak hivjuk. Ó fölséges, áldásos, hatalmas munka, mely világokat emel, örvényeket áthidal, föld göröngyéhez láncolt em-

bert hőssé avat, te légy sorsom, napszámom! Míg érzéketlenül s passzive viselkedem, nem győzök; de lelkem dolgozni, feszülni, emelkedni akar, a sár legyőzéséig, az állat leküzdéséig, az ember szineváltozásáig. Úgy kell imádkoznom, hogy imám erkölcsi erőfeszítés legyen, — hogy komolyan s elszántan akarjak elérni szebb, tisztább, erősebb lelkületet. Az ily imádkozók az Isten szájának meleg, teremtő lehelletét érzik.

b) Ez a küzdelmes, bajvívó Jézus visszatér tanítványaihoz s alva találja őket. De imája nem teszi rideggé, élessé; nem vetkőzik ki emberies, gyöngéd, elnéző lelkületéből; hisz ő átérezte, hogy a lélek kész, de a test erőtlen. Szeliden figyelmezteti, hogy imádkozzanak s virrasszanak, hogy imádkozzanak vele. Ő, a nagy küzdő buzdítja álmos testvéreit, példájával, szelíd szavával nógatja a lélek nagy kötelességteljesítésére. — Kettőt tanulok, először azt, hogy buzgalmam, elmélyedésem, fokozott lelkiéletem ne lépjen föl soha sértő, kemény modorban aluszékonyabb testvéreim ellen. Buzdítsunk i lyan, adjunk példát még komolyabban, de ne legyünk érdesek. A másik tanulság édes: Jézussal szívesen imádkozom; ha az ő érdekében bűn s nyomor ellen küzdök imámban, édes lesz a tudat, hogy Jézussal teszem. Imaórámat e zöldesütörtöki hangulatban végzem; virrasztok vele egy óráig!

* * *

Krisztus elhagyatottsága. a) A lélek álmatlan s kínos éjszakája az elhagyatottság; «solus», voltaképen borzasztó szó. A világban sem lehetünk önmagunkra hagyatva; a szív édes s erős érzései mind másokkal kötnek össze s ha szakadnak, az fáj. De mi legyen a lélekből, mely léte s öntudata mélyeiben elhagyatva érzi magát, kérdések közt feleletek nélkül, vágyakkal kilátások nélkül? Mi lesz velem az öntudat pusztaságában? Mi lesz, ha lelkem kiáltó szóvá válik a világnézet, a reménytelenségnek sivatagjában, a kilátások-

nélküli értelmetlenségben? Ó, ez a kiáltás az érző léleknek a buta lét malomkerekei közt való csikorgása; kiáltás a föltétlenül szükséges kiemelkedés és fölszabadulás után. Kiáltás, mely protestál az öntudatnak mechanizálása ellen; kiáltás, mely az atya-, anya-, gyermekgyilkosság vádját üvölti a tagadás szelleme ellen; protestáció, melyet az érthetetlen s szerencsétlen lét poklának kapujára szegez az ember! — Nem, nem, az Isten nem hagyhat el; próbára tehet, de el nem hagyhat, ha én el nem hagyom őt. — Jézus, Atyád látszólag elhagyott téged. « Istenem, Istenem, miért hagytál el engem », ez szenvedésed egyik mótívuma! Lelked Isten után kiált; szived az ő nyomaiban jár és vár és kér: Uram, Uram, muljék el e kehely tőlem!

b) Tekintsük meg az Urat, hogy elhagyatottságunkban győzni tudjunk. Sz. Pál mondja: Meghallgattatott tiszteletének s hódolatának nagy mérve szerint. — E sötét elhagyatottságba Krisztus a föltétlen tiszteletet állította bele; ne az én akaratom, hanem a tied legyen. Ő imádja e kemény, felsőbb akaratot; látja, hogy a világban az Isten éjszakával s napsugárral, örömmel s keserűséggel dolgozik a lelkek kialakításán; látja, hogy a fejlődés perspektívái beláthatatlanok, de azért minden parányi alakon ragyog a forma, az észszerűség; látja, hogy az emberi érzés s itélet relatív s a mechanizmus őrlő malmában nemcsak kvareszemek, hanem érző lelkek is csikorognak. Tudja, hogy az Istenhez jóban-rosszban alázattal s törekvő jóakarattal kell ragaszkodni; hogy esedeznünk, könyörögnünk, hozzá fölemelkednünk, szivünket besugárzásainak megnyitnunk kell, sőt hogy küzdelmesen ki kell állnunk s kifeszülnünk és a sötétség s lehangoltság kiáltására a kiemelkedő lélek kiáltásaival kell felelnünk; a szív panaszos kiáltására a bizalom kiáltásával; az elsötétült léleknek fájdalmas kiáltására a zsoltáros léleknek Isten világosságáért esdő kiáltásával; a mélységből való kiáltásra a magasságból hangzó kiáltással. « De profundis clamavi », a mélység-

ből való kiáltásra felel a « Verbum Dei in excelsis », a magasból jövő isteni szózat. Akkor elmondjuk majd mi is: « De ne az én akaratom, hanem a tied legyen. »

c) Jóakarattal kell a legsötétebb elhagyatottságban is átkarolnom az Istent. Jó, azaz erős, bízó s föltétlenül hódoló akarattal. Amit az Isten akar, az lesz s én is azt akarom. Bármi legyen az, föltétlen hódolattal hajlom meg előtte; vétkezni nem vétkezem s nemcsak ezt sürgetem, hanem azt is, hogy akaratomban még meg se hidegüljek az Úr iránt, ha nem úgy történik valami, mint ahogy azt kértem. Ó meleg, erős, hajlékony, ruganyos, törhetetlen akarat; ilyet csak az Istenben való elmélyedés, a vele való egyesülés nevel! Jézus jóakarattal hódol Istennek s ime angyal jön; tán egy azok közül, kik 33 év előtt karácsonykor énekelték: béke a jóakaratú embereknek; ezt a jóakaratú embert vígasztalja meg a békesség vigaszával.

* * *

Krisztus kínszenvedése. Belelépünk a világ legszentebb s legfontosabb történésébe, az Úr szenvedésébe, alázatosan s bánatosan, mély részvéttel kisérjük az Urat. Ó öltözzünk érzelmeibe s hasonuljunk hozzá!

a) Kezdetben vala az Ige, a végtelen életnek önmagában való, értelmi kialakítása... Azután lett a világ..., az emberi történelem..., ez emberi történelemben Krisztus. Ő itt járt s isteni életet élt s isteni tant tanított s isteni tényeket vitt végbe, de életének különösen *egy ténye volt rendeltetésének kulminációja:* gondolatával járt, szivében hordozta tervét; megalkotta s vérével azt irta alája: *opus Christi!* Ez az ő kínszenvedése. — Tanított, sok édes, erős szót mondott, de *egy szóba szorult össze lelke, energiája, tüze,* ez a szó a « *verbum crucis.* » — Sok jelet, csodát művelt, de kivált *egy jelet állított föl* szemeink elé, ez a « *signum crucis.* » Ezt becsülte, ezt szerette, ebbe fektette bele egész lelkét. Ó édes, erős, áldozatos lélek!

b) S mit hirdet? 1. Az Isten végtelen nagyságát, ki előtt Krisztus megsemmisül... kínban, gyalázatban, halálban. Hogy az Isten nagy, azt hirdeti a természet, a mulandóság. Tyrus és Babylon; csendes, mindent megőrlő hatalom. Fáraókból múmiák, városokból romhalmazok lesznek... s az Isten szent Fiából áldozat lesz. Oly nagy az Úr, hogy minden neki hajlik meg, maga az Isten Fia is mérhetetlen kínban. 2. Hirdeti az Isten tiszteletét és engesztelését; a déli sötétségben, a feketén kárpitozott mennyboltú templomban, imádja, kéri, engeszteli Krisztus az Urat «cum clamore valido et lacrymis»; hallani esdeklő szavát: «Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem!» 3. Hirdeti a megváltás szükségességét. Testvéreim, nekünk megváltás kell; nem emelkedhetünk ki bűnből, bajból, örök halálból, ha Isten ki nem emel. Javítgatott, foltozott rajtunk ész és kultúra; de a győzelmes rosszat, bűneink szerencsétlen hatalmát meg nem törte; de higyjünk a győzelmes jóban, Krisztus megváltásában. 4. Hirdeti az Isten szeretetét. Becsüli lelkünket, szeret halálig; meg is halt értünk. A szenvedés Krisztus lelkének kitüzesedése. Szeretete itt az égre csapott; szenvedélyessége itt tört ki. Ezzel a szeretettel lép elénk és mondja: Meghódítlak. S valóban meghódított; vérével oltotta a kereszténységbe a hősiességet. Apostolokat, vértanúkat nevelt és megindította a legmélyebb részvétnek áramát. S engem meghódított-e? Ó Jézusom, tied vagyok; ne kételkedjél. Nevelj bennem nagy, mély bensőséget és szeretetet önmagad s kereszted iránt. 5. Hirdeti, hogy mily mély a pokol; Krisztus szenvedésén mérd. Feneketlen lehet a mélység, mely elé tilalomfa gyanánt a kereszt van tűzve. Megrendülve térdre omlok bűnös életemnek szent tilalomfája előtt.

* * *

Részvét és szánalom. a) A szenvedő Jézus legmegindítóbb érzelme a mély részvét volt iránt unk. «Menj és segíts rajtuk», ez volt missziója és e missziótól hősies

érzelmekkel telt el lelke. A szenvedélyes, áldozatos vágyak útjain járt vele; ment, könnyét, verejtékét el-elkapta a szél. Lelke kigyúladt a nagy könyörület órájában. Oly könyörületes volt, mint a nagy szamaritán, ki szirtes utakon jön segíteni a haldokló emberiségen; olyan volt, mint az a nagy segítő, kire mérhetlen időkön át várt az inaszakadt ember. « Ha akarod, megmented őket », ez isteni meghagyás zsongott lelkében; különben elvesznek; más nem szeretheti őket úgy, hogy üdvözüljenek; nélküled « kiég a szivük, elvész a lelkük. » Ettől gyúladt ki a « caritas patiens Christi »; kompasszív lett.

b) Jézus szenvedése nekünk is a szánakozó szeretet iskolája. « Szeretsz-e? » — kérdi az Úr — « ó ha szeretsz, szánj meg. » S ime a szerető lelkek a szánakozás élő szobrai lettek. Első a szűz, kinek lelkét átjárja a tőr! mellette szent János, szent Magdolna! Szent Pál érti, hogy azt « kell éreznünk, amit Krisztus érzett », kompassziv lélekké kell válnunk; hogy szereti, hogy engeszteli, hogy szánja föl magát érte! Szent Péter, a könnyes arcú ember; assziszi szent Ferenc és a szánalom szent jegyesei telve vannak részvéttel a szenvedő Úr Jézus iránt. Boldog Camilla Varanóval én is legalább egy könnyet sirok naponként a Úrnak. — Ez az út az istenszeretetnek legkönnyebb, legtermészetesebb útja; szánni a szenvedőt, ez természetes szenvedélyünk. Jézus akarja, hogy megszánjuk; azért szenved, hogy az istenszeretet a legkönnyebb szeretet legyen; hogy ne legyen szív, mely elzárkózzék szeretete elől. Kereszteden tanítasz szeretni, mert késztetsz szánakozni.

c) S ez tetszik Jézusnak. A szív keménységét fölpanaszolja: « És vártam, ki szánakozzék és nem volt; és ki megvigasztaljon, és nem találtam. » (Zsolt. 68, 21.) Kéri a neki édes részvétet: « Emlékezzél meg inségemről, az ürömről és epéről. » (Jer. sir. 3, 19.) Ó bár felelhetném: « Megemlékezve megemlékezem erről és lelkem eleped bennem. » (3, 20.) Foligni Angelának

mondja Krisztus: Áldjon meg Atyám azért, hogy szánakoztál fájdalmaimon. Szent Ferenc kérdezi, mit tiszteljen és szeressen mindenekelőtt és háromszor hallja: « Passio Domini nostri Jesu Christi. » — Végezzük el néha a keresztutat. Térdeljünk le mind a 14 állomásnál külön-külön; elmélkedjünk ott az állomások jeleneteiről, melyek e könyvben is föltalálhatók és ébresszük föl magunkban a megfelelő érzelmeket. Sok búcsut nyerünk így, melyet a megholtakért is fölajánlhatunk.

* * *

« *Keljetek föl, menjünk; íme közeledik az, ki engem elárul.* » (Máté 26, 46.)

a) Jézus félt, szomorkodott, vigaszt keresett tanítványainál, bemutatta magát gyöngeségében, de imádkozott is és győzött. Természete borzadt; azt kiáltotta feléje: kíméld magad; de ő megkérdezte az Istent és az megmutatta neki az utat, az odaadás és áldozat útját, melyre Jézus elszántan lépett. Életének legnagyobb kisértését megállotta; lehajtotta fejét Atyja kezeibe és az megnyugtatta és biztatta őt. — Kettős husvéti győzelme van Jézusnak; egyikben legyőzte a halált; másikban a testet és vért s kiemelte élet, világ, halál fölé a győzelmes lelket. Nézz bele Jézus belső világába és annak fölényes, remeklő kialakulásába Getszemaneban. Nekem is ezt kell átélnem; kisértések, nehézségek, küzdelmek fölé kell lelkemet emelnem; legyőzök vele s általa mindent. Ó mily diesőséges husvét ez, a lelki győzelmek husvétja, melyet az ember átél!

b) « *Íme közeledik, ki engem elárul.* » Rémületes közeledés; Jézus találkozik Judással; tiszta, nemes, saját véres verejtékében az alacsony világ fölé kiemelkedett lelke, mely nem engedett a rossznak, szemben áll az alávaló, undok ösztönöknek rabjával, a hálátlan, áruló tanítvánnyal. — Istenem, emberi utak, emberi fejlődések! Mivé fejlik szeretet, ismeret, kegyelem, akarat az egyikben; mivé a másikban! Biztos, hogy azért fejlett

Judásban az isteninek karikaturájává, mert maga sem vette komolyba Istent, Krisztust, az evangéliumot, az élet veszedelmeit és az Isten kegyelmeit. Nagy áldás az, ha komolyba vesszük a lelket és belevezetjük minden áron az Isten országát!

c) «*Míg ő szólott, ime Judás eljöve és vele nagy sereg... és azonnal Jézushoz járulván, mondá: Üdvözlégy rabbi és megcsókolá őt. Mondá neki Jézus: Barátom, mi végre jöttél?*» (Máté 26, 47.) Jézus szép, isteni lelkére rávetődik a passziónak egyik legsötétebb árnya; a megtestesült Istent megcsókolja a megtestesült sátán; meri, judásbérrel kezében, judáscsókkal ajkán lép Krisztushoz. Ez a csók a legmegalázóbb s a legfájdalmasabb emberi illetés; ezt a tanítványtól szenvedte. A világ győzedelmeskedik; nézzétek, ilyenek a tanítványai! — Barátom, lehetséges-e, hogy ily végre jöttél, hogy ennyire jutottál, te apostolom, barátom és legégetőbb szégyenfoltom? — Imádlak mély részvéttel Jézusom! Értlek, tudom, hogy melyek lelkednek legégetőbb sebei, melyek dicsőségednek sötét foltjai! Nem ellenségeidtől, hanem hiveidtől, barátaidtól, papjaidtól valók azok! Az én erényem Jézus becsülete és vigasza; féltékeny leszek rá.

* * *

«*Azok pedig rája veték kezüket és megfogák őt.*» (Márk 14, 46.)

a) Íme, a mi megkötözött rabunk. Jézus érzi a gyalázatot: mint latorra, úgy jöttetek ki kardokkal s dorongokkal engem megfogni. Ti rabjai a sötétségnek s szolgái az alávalóságnak, megkötözitek azt, ki egyedül szabad köztetek. Jézus, a szeretet rabja, most bűneink miatt a gonoszságnak s gyűlöletnek foglya lett, akit meghurcolnak s a világból kiüldöznek. Ó szegény, szomorú, imádandó rabunk! Judás eladott a szolga áráért, mert az írás mondja, ki szolgáját megöli, 30 sziklust fizet; érted már megfizettek, tehát kiüldözhetnek. A rabszolgasors a te végzeted; törvény nem véd s barbár

szívtelenség tombol ellened! Mily szegény s elhagyatott lettél. — Jézus fölajánlja fogságát a mi rabságunkért. Nyomában szent Paulin elhagyja szent Félix sírját s dómját s a patricius az özvegy fiáért a barbárnak szolgált; Szerápion a főváros könnyűvérű lakóinak élveit élvezte, azután eladta magát s megmentett két lelket; szent Vince rabságában megtérítette a renegátot. Krisztust is megkötözik, hurcolják, bántalmazzák, hogy bűneink köteleit megoldja. Csókolom köteleidet s szétszakítom a bűn kötelékeit.

b) «*Akkor tanítványai elhagyván őt, mindnyájan elfutának. És a főpaphoz vivék Jézust és egybegyülének mind a papok és írástudók és vének.*» (Márk 14, 58.) Ez is bevonulás; mily ellentét e közt s a pálmavasárnapi bevonulás közt! Mily sötét s vigasztalan s mily nehéz ez az út! Az áprilisi éj most is leheli az olajfák s pálmák s a fakadó lombok illatát, de az emberi szivek rögbe fagytak. Jeruzsálem kegyetlen lett, mint a strucc-madár a sivatagban. Jézus fölsége nem vált ki most tiszteletet, szomorú arcát méltán fátyolozza az éj; szeretete nem vált ki viszontszeretetet. Rémületes az ember fordulása kegyelemből bűnbe, életből halálba, meleg szeretetből érzéketlenségbe, ragaszkodásból gyáva elhagyásba! Jézusom, ha e szerencsétlen fordulatok el is járnak itt lelkünk fölött, kérlek, segíts, hogy hűségre, kitartásra szert tehessünk s legalább a kegyelem állapotában kitarthassunk. Te betegje vagy szeretetünk szeszélyének, ó adj hűséges szeretetet.

c) «*A főpap tehát kérdezé Jézust az ő tanítványai és tudománya felől. Felelé neki Jézus: Én nyilván szólottam e világnak; és mindenkor a zsinagógában tanítottam és a templomban és rejtekben semmit sem mondtam. Mit kérdezesz engem? Kérdezd azokat, kik hallották, mit beszéltem nekik.*» (Ján. 18, 19.) Jézus a tanács előtt áll megkötözve; szegény rab, fölséges lélek. Szabad a beszéde, mert tiszta az öntudata; élete mint a napvilág; fölemelt fővel s mégis alázattal áll itt. Ez

a legfőbb méltóság, ez királyi kenet és legszebb koszorú. — Kérdezd meg az embereket, — mondja, — ki lett hitványabb, ki alávalóbb nyomaimban, ki lett rosszabb, ki bűnösebb tanaimtól? Inficiáltam-e vagy életet adtam? Kérdezd meg a világot; ne engem, a rabot. « Rejtekben » nálam semmi sincs; az én életem világítélet; győzelmes világítélet, mely hitelesít engem s útjaimat. Ó Jézus, te legyőzted a világot. Mi a kötél, a katona, a tanács veled szemben?! Idegeimen végig fut valami szent borzongás a fölséges benyomásaitól.

d) « *Midőn pedig ezeket mondotta, egy az ott álló poroszlók közül arculcsapá Jézust, mondván: Így felelsz-e a főpapnak?* » (Ján. 18, 22.) A szabadság ez erőteljes szava sértően hangzott a gazok itélőtermében, a gyűlölködés s irigység kathedrái megrendültek tőle. A szabad, isteni ember önérzetes gondolata vihart támasztott a csúszó-mászó szolgalelkek gyülekezetében s a szolga arculcsapja az Urat. Jézus alázatának borzalmas megvilágítása s Jézus szól, protestál, de nem sértően és megbocsát. Álljunk apró és nagy sérelmeinkkel s nehezteléseinkkel a mi meggyalázott s értünk megalázódott Jézusunk elé. Sok a neheztelésünk s nagy a kényességünk. Legyünk elnézők és kiméletesek, hogy szabadok legyünk. Mint a kavics a Duna ágyában gördül, törődik, simul: úgy az emberek az élet folyamában.

* * *

« *Sokan hamis tanúságot mondának ellene és nem voltak egyezők a bizonyságok. És fölkelvén közepett a főpap, kérdezé Jézust, mondván: Semmit sem felelsz-e azokra, miket ezek ellened mondanak? Ő pedig hallgata.* » (Márk 14, 56.)

a) Krisztus szenvedésének szelleme ki van fejezve szentséges arcán. E megrendítő képen néma az ajak; szelid, bánatos a szem; szomorú s szenvedő az arc; hanem ez a szenvedés is felsőbb szépségtől van átjárva, az a türelem. Türelmének ékesszóló kifejezése az

ő néma ajka. A lélek fönségét mi sem hirdeti annyira, mint ez a némaság, melybe a szenvedő merült. Ez az ember, kit úgy ismertek, hogy «hatalmas tettben és beszédben», most szótlanul tűri a rágalom s gyűlölködés kínját.

b) Vessünk egy tekintetet az ő szelid, szomorú arcára. Sokszor igyekszünk el nem árulni érzéseinket; de mily nehéz ez ép azokkal, melyeket igazságtalanság, sértés, erőszakoskodás támaszt szivünkben. Nézzünk Krisztus szentséges ábrázatára, arra az imádandó, komoly képre, melyen áttetszik a szenvedő, türelmes lélek. Nincs az a halvány tavaszi pirkadás, amilyen halvány volt ez álmatlan arc nagypéntek reggel — még halaványabb, mikor az ostorcsapások alatt vért vesztett; a kereszt láttára föléledt kevèset, mintha az imádság mosolya lebbent volna el reszkető ajkairól; a keresztúton a végkimerülés teszi lelkiebbé fáradt arckifejezését; végre a keresztfán teljesen elcsigázva a mély imádás csendjébe merül. Ó Istenem, nemde fölségesebb ez, mint a holtak föltámasztása s mily diadalmas erő ez a szenvedő türelem. Tekintsünk e győzelmes szenvedésnek arcába; úgy kell tűrnünk, hogy lelkünk le ne törjék; ez a türelem.

c) «*Ismét kérdé őt a főpap és mondá neki: Te vagy-e Krisztus, az áldott Istennek Fia? Jézus pedig felelé neki: Én vagyok; és látni fogjátok az ember fiát ülni az Isten erejének jobbján és eljönni az ég felhőiben.*» (Márk 14, 61-62.)

Az arculcsapott ember kimondta a zsidó nép legfőbb hatósága előtt, hogy ő az Istenfia; óvta bíráit, hogy ő az örök bíró. Kilépett lelkének egész erejével s hatalmával, hogy e helyzetnek, az ellentétek ez őrületének ura legyen: Nagytanács, népemnek s reményeinek hivatalos képviselője, mérhetlenül messze esnek egymástól a ti gondolataitok s az Isten gondolatai; rémületes a fejlődés e sötét útja, melyen Isten nevében járok, de mégis bizonyságot teszek, oly igazat, amily vakmerőt, én, én, a meggyalázott ember, vagyok az Isten fia! — Borzasztó

kinyilatkoztatás, hihetetlen vízió; igazán nem emberi gondolatok és utak. De hogy ilyen vagyok, a szenvedő szeretetnek végleges diadala miatt vagyok ilyen; isteni ez a kín és áldozat, mely az Isten fiát kötélre fűzte, taposta és arcul ütötte. — Imádunk téged édes, isteni Megváltó, te megrendítő és vigasztaló kinyilatkoztatása a szeretetnek; mi már értünk téged s könnybelábadt szemekkel nézünk föl rád. Hála, hála neked!

d) « *A főpap pedig megszaggatván ruháit, mondá: Minek kívánunk még tanúkat? Hallottátok a káromlást: mit ítéltek? Kik mindnyájan halálra méltónak ítélték őt.* » (Márk 14, 63.) Jézus szivén mély, szentelt fájdalom nyilal át; tudta ő azt, hogy mi lesz vége, de azt úgy hallani szemtől-szembe, hogy méltó a halálra, az megrendítette az élet szeretőjét, a virágos lelkű Jézust. Lelke mély alázattal leborult az élet s halál Ura előtt s fölajánlotta magát neki; ime jövök, jövök meghalni. Méltó vagyok a halálra, mert a világ bűnét hordozom; méltó vagyok, hogy összetörj s összetört lelkem a leszakított élet illatát lehelje feléd s megengeszteljen téged! De én is leborulok előtted Jézusom, ki értem elfogadod e halálos ítéletet; az én ítéletem az s te viseled helyettem. Te meghalsz értem, én élek érted! A halál hatalmával karoltál át engem! Köszönöm, imádott Szeretője lelkemnek!

* * *

« *Péter pedig távolról követé őt egész a főpap tornácába és a szolgákkal a tűzhöz ülvén, melegszik vala... jöve egy a főpap szolgálói közül, mondá: Te is a názáreti Jézussal valál. Ő pedig tagadá... Azután ismét látván őt egy szolgáló, kezdé mondani: Ez is azok közül való. Ő pedig ismét tagadá. És kevés vártatva megint az ott állók mondták Péternek: Bizonyára azok közül vagy, mert ie is galileai vagy. Ő pedig kezde átkozódni és esküdni, hogy nem ismerem azt az embert, kit mondotok.* » (Márk. 14, 54).

a) Péter szereti az Urat, de pszichológiája rohamos, ösztönös s nincs kialakítva. Szeretete át van szőve sok szenvedélyes, öntudatlan elemmel. Ő tud kardot rántani, de tud félénk, sőt gyáva is lenni s nincs e forgandóságnak öntudatában. Ő természet s még nem egyed. Jó szív, de megbízhatlan. S e pislogó lángocskát beleviszi a szélvészbe; mi lesz vele? elfújják s füstölög. Jézus ismerte ez ösztönös, fejletlen egyéniségeket; panaszkodott: meddig viseljelek el? Mikor lesztek már típusok, megállapodott egyedek?! Hogyan kell önmagamra reflektálnom, az ösztönös, öntudatlan természet iránt bizalmatlankodnom; imádkoznom, vagyis az isteni kegyelmet e mélységbe belevezetnem; fegyelmeznem magam, vagyis kihámoznom az ösztönből az öntudatos, intéző akaratot!

b) Emberek közt áll, kik Jézust nem ismerik, nem szeretik, környezetben, hol szivének nemes érzelme visszhangot ki nem vált; hol hideg van s a tűz nem melegíti a lelket. Egy idegszál sem reszket ott úgy, mint az övé; magára maradva elgyöngül s elveszti önmagát. Ily hideg környezetben csak mélyen izzó szivek állják meg helyüket, kiknek nem imponál az emberi hiedelem, a világi tekintet, kik fölötte állnak a Mobnak s a lélek mély gyökereiből élvén hidegben, melegben, szélben s szárazságban megállják helyüket. Ó fölséges lelkület; ó bensőség, impregnálva az ideál vonásaival, mosolyával, könnyével, szerelmével! Te szikla is, gyökér is, virág is vagy, vagyis minek is a sok szó: Te lélek vagy!

c) S minél tovább marad a benyomások alatt, annál inkább elgyengül, — eltávolodik önmagától s alkalmazkodik a keserves-idegen milieuhöz. Szenved alatta, de szolgálja. Legfőbb baja pedig, hogy szive, öntudata szóhoz nem jött; itt szolgálók, szolgák, a terefere, az utca beszél és dominál. Ily körülmények közt csak mélyebbre süpped. A mocsárban szikla-alap nincs, ki kell abból jönni; a rothadásban nincs balzsam; az máshol van, azt

másutt kell keresni. — Rendkívül fontos, hogy kiemelkedjünk az alkalomból, mely erkölcsi érzékünket zsibbasztja s energiánkat érvényesülni nem engedi. Meglehet, hogy imádkozunk, elmélkedünk; de a mételyes, vagy tikkadt s elernyedt milieuben hiába várunk lendületet. Olyanok vagyunk, mint a virág rossz földben; él, de halaványságával nem örvendeztet. Kerüljük hát a rossz alkalmat, legalább is úgy, mint egy maláriás vidéket.

* * *

« *És megfordulván az Úr, Péterre tekinte. És megemlékezék Péter az Úr igéjéről, amint mondotta vala: hogy mielőtt a kakas szól, háromszor tagadsz meg engem. És kimenvén Péter, keservesen sírt.* » (Luk. 22, 61.)

a) Az Úr megfordul s tekintete, erős lelke, vádoló, de irgalmas szeretete Péter lelkébe mélyed. Néz reá, mint a nap a márciusi hóra, az áprilisi bimbóra s olvaszt s bont édesen. Egy tekintet s mily élet! Uram, tekints napsugaras, mennyei energiával telített lelkeddel ránk... tekints..., győzz. Változtass el; sugározz erőt, kedvet, fényt, meleget e bénult életbe, ez erkölcsi depressziókba. Ne legyen vakondok-lét életünk, kik az Isten csillagait nézzük s ne legyen denevéréletünk, kiket virágos, erőteljes lelki világba hívsz; fényt, Uram, fényt, színt, szépséget, örömöt. Ez a te életed s a te kegyelmed.

b) « *És megemlékezék Péter...* » Nem a statiszta, nem a mnemológia funkciója volt ez az emlékezés, hanem a megrendült, belső ember ébredése... Ah, mi vágtatott végig lelkén; mily megszégyenítő, bűnbánó, rémülő, szenvedélyes érzések törtek ki lelke mélyéből! Hogy zúgott benne a szózat: Te Péter vagy, e kőszálon...! hah kőszál-e vagy sár, lelkek vezére-e vagy inkább áruló, tagadó? Ismét: Imádkoztam érted, hogy meg ne fogyatkozzék hited...! Ó Jézusom, hogy tettem csúffá imádat! Te imádkoztál, de én nem imádkoztam veled! S ismét: Ha meg kell halnom veled, akkor sem tagadlak meg téged... Igen, ezt is mondtam, s sok mást mondtam s

láttalak csodákat mívelni, láttalak a Táboron dicsőséges szineváltozásodban s mégis, mégis azt mondtam, nem ismerem ezt az embert! Nem lehet azt leírni, hogy hogyan szoktunk ilyenkor « megemlékezni »; jobb itt sírni, sírni keservesen s jobb félni s elmenni, hol magunkhoz térhetünk, erőre kaphatunk s bukásunkon is erényre s bátorságra okulhatunk.

c) « *És Jézust Kaifástól a törvényházba vezeték...*» (Ján. 18, 28.) Mialatt Jézus imádandó lelke Péter lelkébe hatolt s fölzavarta a tisztulásnak gyógyvizeit, a « keserves sírást », az alatt tovább sziszeg a kígyóhad; számukra Jézus tekintete, elsötétedésében is sugárzó lelke, ékesszóló hallgatása mitsem jelent; a bűn erőszakossága érzéktelenné teszi a lelkeket. Ily közel Krisztushoz s mégis oly messze tőle! A lelkek távolát nem méterrel mérni, hanem rokonérzéssel! Lélekhez lélekkel kell közeledni, jóindulattal, figyelemmel, rokonszenvvel, érzékkel.

* * *

« *És a férfiak, kik őt tartják vala, csúfolák, vervén őt. És befödözék őt és verék orcáját és kérdezék, mondván: Találd el, ki téged ütött? És sok egyebet káromolva mondának ellene.* » (Luk. 22, 63.)

a) Megvetették s meggyalázták, utálatuknak és gyűlöletüknek szabad folyást engedtek a halálra ítélttel szemben. Minden köpés folt, tűzfolt volt Jézus lelkén; minden gyűlölködő szó gyilok volt; égetett és ölt. — Mit gondoltak a zsidók a Messiásról, hogy király, hogy Úr — mit a hódolatról, mely neki járt, — hogy « Tharsis » s a szigetek királyai nyalják előtte a földet és ah, mit nyer ebből a meggyalázott Krisztus, ez a hamuban ülő, ez a megvetett, megrugdosott király? A világ Kaifás háza s benne a Krisztus most is a meggyalázott Úr. Mind így teszünk vele, mikor vétkezünk; szenvedélyeink mocskával, utálatosságával illetjük; megvetésünk, ignorálásunk most is izzó, égető gyalázata a Messiásnak! Istenem, hogyan félreismerjük az Urat, mennyire kiü-

resítjük böleseségét; mily fonákul mutatjuk be életünkben az evangélium szépségét. Ó « mysterium crucis », én nyomorék, szerencsétlen bűnös! — Engesztelésül, kárpótlásul hangoztatom én is szent Pál szavait: « Minden térd meghajoljon... Minden nyelv hirdesse Jézus dicsőségét. » Ó Pál, mily gyönyörrel, mily lendülettel, mily diadalmas érzéssel írtad ezt! Értlek, értlek; Krisztus kínszenvedésének láttára ez a vágy szenvedéllyé, ez a szózat viharrá nő! Meg kell fordítanunk az eszeveszett világ irányát! föl kell emelnünk a meggyalázott Krisztusnak dicsőségét.

b) És befödözték arcát és verték... Gúny és kegyetlenség környezte Jézust ez álmatlan zöldcsütörtöki éjjel. Próféтának mondtak, nohát e piszkos kendőtől már nem látsz, vak vagy; arcul csapunk; találd ki, ki ütött meg... Aki vétkezik, az úgy tesz, mint aki nem törődik, hogy látja-e őt az Úr. A vétek a tiszteletlenség kultusza; ebben részesítette Jézust a kegyetlen hitetlenség éjszakája. — Mély tisztelettel viseltetik a hivő a jelenlévő Úr iránt; effronteriával a hitetlen, a szemtelen. Ennek szemén van ám sötét fátyol. — Mindenütt Isten jelenlétében járok, hiszen « látó » vagyok. Szántson végig rajtam az Isten közellétének érzete. Ez tisztít, ez kitölt; akkor merek magamba nézni s érzem, hogy kiserken, kizöldül lelkem; nincs ehhez fogható föléledés, kitavaszodás, nedv- és vérpezsdülés a természetben.

* * *

« *Jézus pedig a helytartó előtt álla...*» (Máté 27, 11.)

a) Itt találkozik az Úr hivatalosan a római hatalommal, mely minden hithez tudott alkalmazkodni politikából s végre egyet sem vett komolyan. E hatalom féltékenyen kérdezi: Te vagy-e a zsidók királya? Nem látszik meg ugyan rajtad szegény, elkínzott ember; de a hatalom hatalmát gondozza s nem fér meg mással. Jézus feleli: « Magadtól mondod-e ezt, vagy mások mondták neked énfelőlem? » Vagyis így néznek-e ki a

királyok, kik szálkák a te szemedben? «Az én országom nem e világból való. Ha e világból volna országom, szolgáim harcra kelnének, hogy kézbe ne adassam a zsidóknak. Most azonban országom nem innen való.» (János 18, 36.) Jézus leereszkedik és tanítja a pogányt. Mit tud ez arról a krisztusi országról? Magyarázza tehát neki: van ország, melyet nem lehet fegyverrel megvívni; ország, mely hatalmas és édes; páratlan királyság, fölséges értelemben; szép és örök. Az az én országom! Jézusom, mi már értünk téged, kiket ez országba bevezettél s fölségét s szépségét és királyi, isteni hatalmát átélni engedted; ó igen, ez az igazi ország.

b) «*Mondá erre neki Pilátus: Tehát király vagy te?*» (Ján. 18, 37.) S mégis van országod? S abban az országban uralkodol tehát? Szegény, megtépázott ember vagy és mégis király? Igen az, még pedig milyen király! Erővel, lélekkel, szépséggel s örömmel föl kent király! S királyokká teszed testvéreidet. Mind király és egyik sem löki le a másikat a trónjáról és országuk végtelen. Üdvözlégy Uram és királyom, ki királlyá neveltél engem is; a bűnnek szolgáló, öntudatlan tömegből kiemeltél, megcsókoltál, fölkentél...! Mindegyikkel ezt teszi, aki hódol neki, mert neki szolgálni annyi, mint uralkodni. Tisztulnom, tökéletesbülnöm, istenülnöm kell... ez az ő és az én királyságom! Azért lett testvérem, hogy a királyi öntudatot fölkeltse bennem és királyi életre tanítson. «Was nützte es, du wärest ein König und wüsstest es nicht?» (Eckhardt.) S mit használna, ha csak a testvérem volna király s én züllött alak?

c) «*Én arra születtem s azért jöttem a világra, hogy bizonyságot tegyek az igazságról. Minden, aki az igazságtól vagyon, hallgatja az én szómat.*» Fölséges és hálátlan misszió! Az «igazság» istenismeret, istenszeretet s az erény szolgálata; ezzel szemben áll a világ, telve a «szemek kívánságával, a test kívánságával s az élet kevélységével»; e hármas kívánság az ember terheltsége és az «igazság» ki akar vetkőztetni belőle. Bár volnék

fény- s igazságszomjas lélek! Remélem, hogy az leszek abban a mértékben, melyben hallgatom az Úr szavát s féltékenyen járok el szavának megfogadásában, hogy «igazságból való» legyek. — Magam is e misszióban akarok járni; bár tudom, hogy ez úton a legszebb lélek a Getszemáni éjnek árnyaiba merült és a királyi homlok, melyet Isten csókolt egyetlen szeretettel a Jordánban s a Táboron, töviskoszorús lett. Égek s élek az igazságért, hogy á szkepszisz átkát ne érezzem, mely Pilátust érte, ki miután megvetőleg mondotta: «Mi az igazság?» Krisztusnak szavát többé nem vehette: «És egy szavára sem felele neki, úgy hogy fölötte csodálkozék a helytartó.» (Máté 27, 12.) Szólj Uram, mert hallja a te szolgád; készséggel, térdenállva, feszült lélekkel hallja!

* * *

«*Heródes pedig látván Jézust, igen megörüle, mert sok idő óta kívánta vala őt látni, mivel sokat hallott felőle és reménylette, hogy valami jelt lát majd tőle tétetni. Kérdezé pedig őt sok beszéddel; de ő semmit sem felele neki.*» (Luk. 23, 8. 9.)

a) Ismét két ember áll egymással szemben, Jézus és Heródes; ég és föld, napsugaras május és sötét éjfél köztük a különbség. Világfi; szép asszony és uralom az ideálja és még csodát is szeretne látni. Az ilyen fölött végtelen magasan állnak és vonulnak el az Isten gondolatai! Jézus hallgat; gyöngyeit sertések elé nem dobja! Mily félelmetes hallgatás, mily rettenetes ignorálás...! Heródes házasságtörésben élt! Jézus látja e léleknek mélységes nyomorát és azt is, hogy jelenlétének kegyelme nem vágja el a kevély világfi útjait. Hatástalanul vonul el mellette a szenvedő Jézus! Ó szív, ó Isten, ó hódolat és megvetés, ki érti meg utaitokat? Azért én féltékeny és elszánt szigorral kezelem lelkemet; Istennek számára nyitva akarom tartani; tiszta legyen szivem, hogy az Úr kegyesen pillantson rám s szóljon hozzám! Tisztelettel kell eltelnem s térden állva kell kérnem, hogy a

Fölséges szóba álljon velem! Ó ne fordulj el, Felség, ne némuljon el ajkad; szólj; hallgatlak; szenvedélyem hódolnom neked!

b) « *Ott állának pedig a papifejedelmek és írástudók, szüntelen vádolván őt. Heródes pedig megveté őt hadi népével együtt és csúfságból fehér ruhába öltöztetvén, visszaküldé Pilátushoz.*» Ez a hallgatás feszélyezi a világfit, komoly sejtelmekre ad okot, de végre is tehetetlen bosszúra ragadja; megveti s bolondnak iméli az Urat: így fölszabadul tiszteletet parancsoló fölsége alól. Az alávaló ember örül, ha az eszményektől szabadul s ha a prófétákat bolondoknak mondhatja. Jót tesz neki, ha nincs semmi, ami nagy, szép és fölséges. Rémületes fölszabadulás, az állatnak, az ösztönnek fesztelensége. — De az Úr is erős; megveti a megvettetést s szó és szitok és gúny nem fog rajta; királyi lelkét a szolgakörnyezet nem hajlítja meg. Imádkozik magában; engeszteli az Istent a királyi széken ülő paráznáért s kegyelmet kér azoknak, kik félreismerve élnek s a világ ítéletét és az emberi tekinteteket hősiesen megvetik és mennek az erény önérzetében szolgai királyok s királyi szolgák közt el. Uram, csak a te tetszésed az én örömöm s erőm; mily könnyen nélkülözök emberi kegyet, mikor telve van szivem az erény önérzetével. Ó, ez az igazi királyi öntudat. Láttam királyokat mezitláb és szolgákat királyi ménen; legyek inkább én, mint a lovam királyi!

* * *

« *És ettől fogva azon volt Pilátus, hogy elbocsássa őt. De a zsidók kiáltának, mondván: Ha ezt elbocsátod, nem vagy a császár barátja, mert mindaz, ki magát királlyá teszi, ellenemond a császárnak.* » (János 19, 12.)

a) Pilátus szomorú alakja a világfit, a gyáva, szolgalelkű jellemet képviseli e tragédiában. Nem tudja az igazságot boldogítóan szeretni; nem tud nagylelkűen tisztelni; azért azután fél, alkuszik, elárul, elitél. Aki fél a világtól, az rabbá töpörödik; akinek a hatalom, a

világ imponál az örök királlyal szemben, annak lelke elborul apró kis perspektivákban s a csúszás-mászás lesz « hadi útja ». Ó Uram, hadd legyek királyi; hadd legyen királyi, nemes öntudatom; hadd gondozzam mindenekelőtt ezt s kérdést először is ennél tegyek minden ügyemben. Akkor férfiú leszek a magam helyén s becsület, jellem, tisztelet e réven lesz kinesem. Úr akarok lenni, senkinek sem hódolni kötelességet, jellemet, erényt illetőleg, csak neked, Király és Úr, ki királyokat nevelsz s uri lelkeket inspirálsz. Ez a színvonal, ez a kenet, ez a koszorú kell nekem. « Soli Deo. »

b) « *Vala pedig a húsvét készületnapja, mintegy hat óra tájban mondá a zsidóknak: Ime a ti királytok!*» Ó igen, szomorú, gyönge királysága van az Úr Jézusnak köztünk! Ingó, bizonytalan az uralma fölöttünk; nád a jogara; örömtelen a hatalma; töviskoszorú a koronája, mert gyönge és hitvány a népe. Erősítsük meg uralmát, tegyük dicsőségessé hatalmát. Legyen Úr a szivünkben! — « Ime a ti királytok », mily páratlan király! Más királyok, hogy a halálból meneküljenek, álruhába öltözködnek; Jézus megfordítva, sebbe, gyalázatba öltözködik, dicsőségének, fölségének álruháját ölti fel, hogy a halálba mehessen érettünk. Ó egyetlen, hősies királyom! Hogy kell téged szeretnem, érted égnem, hogy kell gyalázaton, szenvedésen át a te fölismerhetetlen királyi lelkedig hatolnom, hogy lefoglaljam szeretetedet, szépségedet; hogy szemedbe nézzek s mindent odaadjak, mindent neked.

c) « *Azok pedig kiáltának: Vidd el, vidd el, feszítsd meg őt! Mondá nekik Pilátus: A ti királytokat feszítsem-e meg? Felelék a főpapok: Nincs királyunk, hanem csak császárunk.*» A szegény zsidó nép szakít Messiásával, a született királlyal s szerencsétlenségének útjaira tér. Ime a bűn képe: az Isten királyi hatalma, mely fölemel s szentséges isteni szivéhez szorít s a lelki fölség trónjára emel, nem kell nekünk; hanem föld, sár, inger, mulandóság. Elindul az alacsony ember « zu essen, was

er immer ass, die Schlangenkost, dich Erde». Forduljunk el a lélek e sötét örvényeitől s utáljuk a bűnt, utáljuk zsarnokságát és igáját. Uram, adj erőt közös ellenségeink ellen! Erős kezet és fegyelmet, Istenfélelmet és szabadságot.

* * *

«*Látván pedig Pilátus, hogy semmire sem megy, hanem inkább nő a zajongás, vizet vévén, megmosá kezeit a nép előtt, mondván: Én ártatlan vagyok ezen igaznak vérétől; ti lássátok.*» (Máté 27, 24.)

a) Mit ér a szó, mit a mosakodás, mikor gyönge s jellemtelen az akarat. Ez a «jó» akarat, mely Krisztust igaznak s magát ártatlannak mondja, nem állit a világba semmi jót. A jóakarat erős akarat, mely megküzd a nehézségekkel, mely a szenvedélyek zajongásában sem tér el a legfelsőbb akarattól. — Pilátus megmossa kezét. Ha ez a víz mint könny csurgott volna is szemeiből, akkor sem segít rajta ily viselkedés mellett. — Érezzen a szív mély megindulással; valljon színt az ajak nagy nyiltsággal; de tegyen, tegyen az akarat. Érzés, szó és akarat fogjon kezet. — Kicsoda közülünk «ártatlan ez igaznak vérétől»? Voltaképen senki; de mennyire akarok színt vallani ezentúl test, zajongás, csőcselék, szenvedély ellen! — Nem vízben, hanem Jézus vérében kell mosakodnom, ha ártatlan akarok lenni.

b) «*És felelvén az egész nép, mondá: Az ő vére mirajtunk és a mi fiainkon.*» Rémületes, kegyetlen itélet, melyet magára mond a zsidóság. Rémületes dolog, ha valakinek lelkéhez vér tapad, hát még ha az Isten fia vére! Mindnyájunkhoz tapad ugyan, de nem egyformán, tapadhat mint átok, de tapadhat mint erő; kiáltó vér lehet Istenhez kegyelemért; oltalmazó vér lehet a harag öldöklő angyala ellen; átok csak akkor lesz, ha a rosszban megrögzünk s így megyünk át a másvilágba. A pokol szava és átka: az ő vére rajtunk, kit mi gyülölünk; a mennyország szava és áldása: az ő vére rajtunk, kit

imádunk s szeretünk. Legyen áldás rajtam, erő bennem, legyen tűz és termékenység lelkemben, a te véred, Jézusom!

c) « *Akkor elbocsátá nekik Barabbást, Jézust pedig, miután megostoroztatta, kezeikbe adá, hogy megfeszítessék.*» Ez tehát a sok « jóakaratnak » vége: Barabbást fölszabadítani, Jézust keresztre feszíteni! Nem undorodom e tehetetlen jóakarattól? De mily jóakarata ez az Istennek s Jézusnak: ennyi áldozat árán fölszabadítani a bűnöst. Barabbásban magamra ismerek, aki megszabadulok a kárhozattól Jézus halála által. Jézus így akarta; Pilátus ítéletében, e rosszakaratban, az Isten végtelen jóakaratát látta s azt alázattal fogadta. Szenvedésben, félreismerésben, bajban az Isten akarata az, hogy erényesen álljam meg helyemet. Mások rosszakarata, igazságtalansága, a természet sora ne homályosítsa el a nagy föladatomat!

* *

Az Úr Jézuson nemcsak a gyöngeség látszik meg, hanem szent, nyugodt erő ömlik el rajta: *a türelem*. Ez ül néma ajkán, szelíd, szenvedő arcán s kivált lelkének mélyében. Hagyjuk magunkra hatni e passziflóra szépségét!

a) Az Úr türelmének ékesszóló kifejezése az ő *néma ajka*. Ez a csend hangos, ez a némaság kiált; Pilátus bámulja. Ez a « vir potens sermone » önmagát nem védi; pedig sürgetné Atyja dicsősége, önmagának igazolása, botrányok megakasztása. De minek szólna ajka, mikor kiált egyénisége, ártatlansága? Minek a vad orkán ellen kiáltani szóval s a buta erőszak ellen küzdeni hanggal? Hagyta maga fölött eltombolni az árt s meghajolt alatta földig, mint a mezei virág a szélben. Erőszakkal szemben a lélek győzelme a türelem, vagyis a fölségnek önmagába vonulása.

b) Türelem ül szelíd, *szomorú arcán*. Királyi alázat s szent komolyság a foglalatja; a szenvedés nem torzítja

el; lélek néz ki szemeiből s nem ösztön és indulat. — De hát bűn-e az indulat? Nem bűn, bűn csak akkor, ha az indulat elfojtja a lelket s végig gázol rajta. A türelem az a hősi reakció, mely vad indulatok s ösztönök s a szenvedés keserű áramai közt is kezében tartja a kormányt; nem tudja lecsendesíteni a vihart, de a viharban is megtartja az irányt s halad célja felé. Azért ez az arc gyönyörű, bár szenved. Olyan, mint a pécsi templom szentélyeinek angyalai, fölséges, szomorú szépségükben!

c) Lépjünk szent szivébe s tudakoljuk *érzéseit*. Tenger jár ott, keserű és viharos, de a hányatott tengerre a türelem olajrétegét önti ki lelke s bár az el nem simítja a dagályt, de ki nem fecsen tőle a hullám. A szív nem szakad le. Éjben áll Krisztus lelke; most is van hatalma a sötétség fölött, de nem használja, mert tudja, hogy Isten végzéséből ez a gonoszok órája. Öntudata mécses; azzal áll a sötétségben s várja a napfelkeltét. Lelkem mécsesével világítok én is a rossz indulat éjjelébe; ha nem is tudom nappallá deríteni, de türelmemben lelkem világosságát árasztom kifelé s ez által érzem s éreztetem mással is, hogy napsugaras a lelkem s rokonom a világosság, a fény, a meleg. — Az éjben elég a mécs; a bajban elég a « lucerna lucens », a világoskodó lélek. Tehát a türelem a lélek mécsese a szenvedés éjében!

* * *

Van az Úr Jézus szenvedésének két praeludiuma, melyek nélkül a fölfeszített Krisztus szánalmas alakja szintelen; van az Úr megtörésének két rémületes, véres lépcsője; azon kell hozzá ereszkednünk.

a) Az első az *ő vérkeresztsége;* lelkek véres jegyesévé keresztelték megostoroztatásában. Ez a szolgák büntetése. A rabszolgát verni szokás, mert « állat-forma». « Pilátus fogván Jézust, megostoroztatá.» A régi törvény 40 botnál többet tilt: « A vétek mértéke szerint legyen az ütések száma is, de úgy, hogy a 40 számot meg ne

haladják, nehogy atyádfia rútul megszaggatva menjen ei szemeid elől.» (Deut. 25, 2.) Az Úr Jézus tényleg rútul megszaggattatott; csak így volt szabad a kereszten függni. Ó szent kereszt bárdolatlan fája, míg ez a rabszolga rád szegeztetett, mily kegyetlenül kellett felöltözködnie, sebbe, vérbe! Tetőtől talpig nincs benne épség, e reszkető, lázas, vonagló testben! Rettenetes kép; aki ránéz, földre borul «et infremet spiritu», a borzalom s a fájdalom viharja vonul át lelkén!

b) Testén tombolt a bűn, átjárja a kín, hogy az a természet, melyet mi is viselünk, a fájdalom tüzétől tisztuljon s megszaggattatásának érdemei által tiszta nemzedék álljon elő. Jézusnak nehéz a szive az érzékies világra! Ez az oszlophoz kötött s «rútul megszaggatott» rabszolga testvéreit akarja kiszabadítani az érzékiség lealacsonyító szolgaságából; kínjainak hideg borzalmával meg akarja őket óvni a pusztai szél forró lehelletétől, mely a velőbe beleég, a «spiritu fornicationis», a paráznaság szellemétől. Minden izma reszket, minden tagja vérzik, hogy kivegye előlünk a tisztátalanság ingereit s a rémület borzalmával lehűtse a tiltott vágyak tüzét. Nézem, nézem, lelkem kővé mered, mikor sejteni kezdem, hogy ime mennyire gyűlöli az Úr a testiség bünét.

c) Felszökik és szétfecsen vére; ime az Isten gyönyörűségének új kertje a földön; Jézus szent vére permetezi. Valamint a régi «paradisust» nem eső, nem harmat öntözte, hanem a földből föltörő, párás, meleg lehellet: úgy az erény, a tisztaság és szüzesség kertjét ez a szökőkút, Jézus vérének meleg, párás lehellete termékenyíti. Ó gyerünk közelebb, hadd hulljon a lelkünkre! Közvetlen mellette áll a szent Szűz, ott állnak a tiszta lelkek, a küzködő lelkek s akire ráhull egy csepp édes, drága vér, kivirágzik. Ó lépjünk hozzá, most megnyitja szivét, minden pórusát, számlálhatatlan sok sebből ránk árasztja kegyelmét! Mint a mirrha-fa, melynek kérgét száz helyen megvágják s csepeg belőle a rothadást meggátló mirrha; olyan a mi édes Urunk.

Kábító illat száll szerte-széjjel e vérpiros, kivirágzott geránium-bokorból; aki magába szívja, élni fog. Ó vonzz magadhoz! Krisztus vére ittasíts meg engem!

* * *

Krisztus megaláztatásának mélységébe a második lépcső az ő töviskoszorúztatása. « *És levetkőztetvén őt, bíborszín palástot adának rája és tövisből koronát fonván, fejére tevék és nádat jobb kezébe. És térdet hajtván előtte, csúfolták őt, mondván: Üdvözlégy zsidók királya! És rápökdösvén, vevék a nádat és fejét verék vele.*» (Máté 27, 28.)

a) Szegény rabszolga, ki királyságról álmodozott. — Spartacus is arról álmodozott; szabadságot akart kivívni 100.000 testvérének; elfeledte, hogy rabszolga s megsínylette; Dózsa György is szolga létére szabadságról álmodozott s tüzes trónon tüzes abroncsal koronázták meg. — Szegény szolgák, kik királyok akartok lenni! Ime itt is egy, aki mondta, hogy király; elhozták hát koronáját, palástját s kormánypálcáját... s hódoltak neki! Ó legázolt, megtaposott király, ki cherubok fölött ülsz s napsugárba öltözködöl, imádlak téged borzalmas színeváltozásodban s mondom: Mégis király vagy te, szivem királya, — király, ki megaláztad magadat, hogy engem fölemelj, — király, ki nem kiméltél vért és áldozatot, hogy fölszabadítsd testvéredet, — hogy levedd fejéről a gyalázat koszorúját s adhasd neki az «élet koronáját»! Jézusom, sokba került megalázott, tövissel koszorúzott fejednek az én szabadságom, az, hogy mondhattad nekem: « Fiam, emeld föl fejedet, ne szégyenkezzél.»

b) Ez a töviskoszorú jelenti a bűn átkát, melynek a tövis a virága! Töviskoszorút nyujt Krisztusnak a hitetlen, ki leveszi az Úr fejéről a fénysugárt, s nem ismeri őt el Urának, Istenének; töviskoszorút a kevély, ki mondja: nem szolgálok neki; töviskoszorút az élvsóvár világfi, ki az istenigéje magvát tövisekbe fojtja; töviskoszorút a tisztátalan életű, ki rózsával koszorúzza

magát s Megváltójának a tövist juttatja; töviskoszorút a könnyelmű, ki életének javát a világnak, száradó csontjait pedig Krisztusnak szenteli. Jézusom, nehéz neked ez a koszorú; örülök, ha tövis helyett igénytelen, de hűséges életem mezei virágaiból kötök neked koszorút! Ugy-e ez szebb, mint Salamon koronája — magad mondtad —; fogadd tehát szivesen!

c) Jézus e töviskoszorúval fején s náddal a kezében, mélységesen megalázta magát « az idők halhatatlan királya » előtt, mert érzi, hogy rajta a világ bűne, következőleg ő méltán szenvedi a gyalázatot. Akin bűn van, az viseljen el minden megvettetést. Sokat tettem én is, amit a világ nem tud; ha tudná, méltán megvethetne; sok lappang bennem, mi nem válik becsületemre. Egyesülök az én meggyalázott Jézusommal; hálát adok neki, hogy megaláztatását értem viseli s közösségbe lépek vele kivált, ha méltatlan megaláztatás ér! Ó mily közösség! Hány töviskoszorús lélek egyesül az Úrral, kik legjobbak voltak s a világ mégis megvetette őket, kik nagy gondolataikkal, nemes törekvéseikkel alvajáró nagyok voltak s hogy bántak velük Kaifások, Heródesek, Pilátusok! Veletek megyek, töviskoszorús lelkek, Jézusom nyomában! S ha néha nehéz a fejem, lehajtom azt az Úr Jézus kezeibe. A nádat kiveszem s fejem hajtom oda. Jézus, tied ez a fej, ez a szív, ez az akarat...

* * *

« *Kiméne pedig Jézus, töviskoronát viselvén és biborruhát. És mondá nekik Pilátus: Ime az ember!* » (Ján. 19, 5.)

a) Pilátus a nép elé vezeti a megostorozott és töviskoszorúzott Úr Jézust és mindenki láthatja az Isten legszeretőbb és legtüzesebb kinyilatkoztatását. Van itt is csipkebokor s tövis, van tűz, tüzes vér, van lángoló szeretet, van szent föld, Krisztus vérével behintve s a kinyilatkoztatás szava hangzik: Ecce homo! Ime mennyire alázta meg magát, ember lett, sőt szenvedő, elkínzott

ember lett! Nézzünk arcába. Verjen gyökeret lábunk; nem moccanhatunk, hisz az ő vérét taposnók; nézzünk föl hozzá az imádás, a borzalom, a viszontszeretet viharos érzelmeivel. Ez az arc beleég lelkünkbe; ez a szenvedés és szeretet áthasítja szivünket. Ah Uram, édes Uram, hogy épen így jöttél, így tekintettél reám a szeretetnek ez önfeledésével, te édes, fölséges, imádandó ember! Hogy tárod ki szánakozó szivednek világát, te édes szamaritán! Ah Uram, nagy a te érdemed; a te arcod az Isten kegyelmének és mértékének és erejének szimbóluma! semmi sem állhat ellen neki! Mindenki nyerhet már bármily nagy kegyelmet. Ami tövis volt, abból virág lehet; ami rongy volt, királyi palást lehet; ami seb volt, tiszta szépség lehet Krisztus keze által.

b) « Ecce homo » — mondja Pilátus. Ime a szegény, elkínzott ember. Ne bántsátok, könyörüljetek rajta! Jó ember, szeretett, jót tett, segített; szeressétek viszont, vagy legalább sajnáljátok meg. — « Ecce homo » — mondja mennyei Atyánk, — akit küldtem nektek, hogy segítsen rajtatok a nagy Bethesdában; van segítőtök; nem kiméli magát! Látjátok ebből, mennyire szeretlek titeket; reá hárítottam bűneiteket; nem kíméltem én sem őt. — « Ecce homo » — mondja a Szentlélek — az én remekem; de ő azután önmagán kívéste, hogy mily aljas és nyomorult hatalom a bűn. A bűnös lélek is belül szomorúság és kín, seb és láz; külre meg koszorú; a világi örömök kuire királyi palást, melyet moly emészt és alatta a lázas, sebzett élet senyved. Ó Szentlélek, « digitus paternae dexterae », te Alkotónak remeklő keze, e borzasztó szimbolumban, az «ecce homo »-ban tártad elém, hogy mivé fokozta le magát az ember! Bánom, utálom a bűnt. Ezért mutattad be nekem Őt. Én pedig szintén ezért kérlek, Uram, Istenem, hogy tekints Krisztusod arcába s légy irgalmas nekem.

c) « Ecce homo »... ime a tökéletes ember! A szenvedés keretében szemlélem itt a páratlan lelki nagyságot

és szépséget. Milyen kép, melyet keresztút s kínszenvedés nem bírt elhomályosítani, sőt új ragyogó fénnyel borított el. Ahogy nézzük, úgy imádjuk s kópiázzuk e képet s mily szerencse, hogy kópiázhatjuk. Minden művészet megtermékenyül e viziótól, minden lélek fölmelegszik ez ihlettől s teremt s alakít nyomában. Csak ő az eredeti remekmű; nem koncipiálták az evangelisták és galileai halászok, nem idealizálták Fra Angelico és Michel Angelo. A legfölségesebb etikai szépségnek s nagyságnak ez ideális képét Isten teremtette meg. Bemutatta fiában az embert, ki « telve van » kegyelemmel s igazsággal, telve természetfölötti valósággal s történeti igazsággal.

* * *

Fekete lelkek. a) A félrevezetett, fellázított nép sokélyes, fölületes, sötét lelkét két alkalommal éreztette a maga egész kegyetlenségében az isteni Megváltóval. Két plebiscitben mutatta meg, hogy tud hálátlan és kegyetlen lenni. Először: « Az ünnepnapon pedig szokott vala nekik Pilátus elbocsátani egyet a foglyok közül, akit kértenek. Vala pedig egy Barabbás nevezetű, ki a lázítókkal fogatott meg és ki a lázadásban gyilkosságot cselekedett ». (Márk 15, 6.) Ez állt Jézussal szemben s a nép választott. Az utca piszkos árja elsöpörte Krisztust, a gyöngyöt és kiemelte a szemetet. Megtagadta saját érzelmeit, a pálmavasárnap diadalát, a jótétemények emlékét s választotta magának Barabbást, ezt a rideglelkű, szenvedélyes rablóbandavezért; aki nem tudott szeretni, embert gyógyítani, vakoknak édes napsugárt, szenvedőknek írt és békét nyujtani; aki nem hordott mennyországot magában s másokat még kevésbbé vezetett be abba. Ó emberiség, ó lelkem, ó őrültje a szembeállításoknak, őrültje a választásoknak! Hányszor állítsz szembe Istent s valami hajlamot és ingert, lelket és testet, mennyországot és sáros világot, királyi öntudatot s gyáva

meghódolást, fölséges, lelki világodat s nyomorult emberi tekintetet és választasz... többet nem mondok, mert a logikának, az észnek itt nincs többé szava: gyilkolod önmagadat! Ó kinek szavazta meg a szabadságot a zsidó nép? Ki érdemelt szerinte életet? Kivel akar megosztani levegőt, kenyeret, napsugárt? Kinek akart örömöt szerezni? Kitől várt áldást magára, gyermekeire? Mélyen imádlak, megalázott Úr Jézus; látom, hogy az a töviskoszorú, mely homlokod körül fonódik, tulajdonkép szivedet sebzi s értlek! De mit mondjak, mikor magam is oly gonosz és őrült és oly fekete voltam, hogy elfelejtettelek világtól, ingerektől!

b) A második plebiscit az « Ecce homo »-jelenet. Jézus töviskoszorús, vérző alakja jelenik meg az erkélyen s a levegőt áthasítja a visongó, rivalgó kiáltás: « Feszítsd meg, feszítsd meg őt ». Nem tekintem itt már tovább a csőcseléket, de a gyűlölet ez exploziójának kegyetlen rombolását nézem Krisztusomnak, a szent Szíznek, a hiveknek lelkében. Mint a dinamit, mely szakít izmot, testszövetet, ideget, szervet és ronggyá tépi az embert: úgy a gyűlölet e kitörése szétszakította Krisztus lelkét és édes övéinek szivét. Mily rémületes kiáltás! Mily rettenetes átok Krisztus fejére! Elnémulok és Jézusom lábaihoz kuporodom! Ó halálra ítélt isteni Megváltóm, ez a te viszonzásod. Igy fizetnek néked! Ezt a keserűséget ajánlod föl az Úrnak, te nagy földönfutó, te édes számüzött! Tehát elmégysz, mert üldöznek, mert megölnek? Ez a te utad, ez úton keressz számomra életet, kegyelmet és vigaszt s megutáltatod velem a gyűlöletet, az istenbántást, a kegyetlenséget.

* * *

« *És minekutána megcsúfolák őt, levevék róla a bíbort és felöltöztetek saját ruháiba és kivivék őt, hogy megfeszítsék.* » (Márk 15, 20.)

Jézus saját ruhájában megy a kálváriára, hogy mindenki ráismerjen; teljesen kiüríti a gyalázat poharát.

E ruháiban, melyeket édesanyja szőtt és varrt, karolja át a keresztet. Mily megrendítő az az első szempillantás, melyet Jézus keresztjére vet, mikor meglátja, amit úgy keresett, úgy szeretett s most Isten kezéből vesz.

a) Jézus kereste a keresztet; e gondolattal járt, ez volt szivébe vésve, úgy hogy felejteni nem tudta. A szentírás bele enged pillantani Jézus lelkébe, melynek a kereszt uralkodó gondolata. Mikor Péter Isten fiának vallja az Urat, hozzáteszi ar írás: « Attól fogva kezdé Jézus jelenteni tanítványainak, hogy neki Jeruzsálembe kell menni és sokat szenvedni a vénektől és megöletni ». (Máté 16, 21.) S ismét: « Magához vevé a tizenkét tanítványt külön és mondá: Ime fölmegyünk Jeruzsálembe és az ember fia elárultatik...» (Máté 20, 17.) S a Táboron szineváltozásakor szintén erről beszél. Ime az Úr szerelmes lelke s az ő gondolata! Mária kenetében is a kereszt fuvalma csapja meg lelkét! Ó Istenem, szerelmem, megfeszítésed volt gondod, kereszted volt címered és zászlód... s ezt mind értem! Ha te nem felejted, hogy felejtsem én? Ó édes, csapongó lélek, hogy becsüllek!

b) Meglátta Jézus a keresztet, megcsókolta és szivéhez szorította e szent fát, mert mint Isten akaratát s kegyelmét az ő kezéből vette. Ha az embereket nézi, csúf, kaján, gyáva, alávaló alakokat lát; ha a kezeket nézi, porkolábok és hóhérok kezeit látja; hallja a tanítvány árulását, a hamis tanuk vádaskodását, a gúnyt, a szitkot; kegyetlen éjt virraszt át; a nagypéntek reggelét pirosra festi ostoroztatásában; eltikkadva a keresztre fekszik, epét s ecetet izlel; de mindezt azzal a lélekkel teszi, hogy a keresztet neki Isten küldi, Isten, Isten, nem Judás, nem Pilátus, nem a zsidók; azok eszközök; ő az Isten tervét látja és nagy gondolatait imádja. Ezt kell látnunk, csak így sikerül élnünk és szenvednünk.

c) Szerette a keresztet, átkarolta, vitte; vérével öntözte; sebeivel, öt rózsával borította; hősies lelkének illatával elárasztotta; szemeiben a kereszt az élet fája, a

mennyország kulcsa; trón és királyi pálca; kard és ekevas. — E keresztről tanított; evangéliumát, nyolc boldogságát itt foglalta egybe; kegyelmeinek forrását itt fakasztotta; keservei által itt szerzett örök örömöt. Keresztje Jeruzsálemtől el volt fordítva, felénk nézett, voltakép pedig az igazi örök várost szemlélte, itt az anyaszentegyházat, ott a mennyországot. Ezt a két várost szerette! Ó Jézusom szeretlek téged és keresztedet s országodat; szentmiséimben, fájdalmas olvasómban, keresztúti ájtatosságomban, bőjtömben e szeretetet élesztem!

* * *

Kivezették Jézust, «*ki a keresztet hordozván magának, kiméne azon helyre, mely agykoponya helyének nevezteték*». (Ján. 19, 17.)

a) Mezítláb, töviskoszorúval fején, vállán a keresztel teszi meg Jézus ez utat, melyet keresztútnak hívunk. Ezt az utat behintette könnyeivel, vérével; ez úton járt az üdv, a hit, a szánalom, a szeretet. Ez úton csúszott térden a kereszténység; véres nefelejts nőtt ki Jézus minden könny- és vércseppjéből. 1900 év óta jár ez úton az áhitat; izzó légáram csapja meg arcát; itt állomást tart, nem tud előre menni, gyökeret ver lába; tizennégyszer megáll s elgondolja: mit tett, mit szenvedett értem az Úr! 1. Keserű, szomorú út ez. Kivonul Jézus Jeruzsálemből, ki a nép szivéből; átok és iszony környezi. Hol vannak, kiket meggyógyított, kiknek édes napsugárt és örömöt adott, hol vannak, kik énekelték: áldott, ki az Úr nevében jön? 2. Nehéz út. Nehéz a szive... fáj; temetése. Nehéz a kereszt. Ime az Isten bárányа, ki viszi és elviszi a világ bűneit. 3. Rossz út; vérzik lába, dűlöng keresztje; tövises fejét verdesi; mélyen meghajolva megy a kemény kövezeten, kemény emberek közt, kik nem félnek összetörni a Megváltót s két latrot állítanak melléje. — Mély részvéttel, meg-

szégyenülve megyek mögötte: értem megy a halálba! Elviselem-e ezt?

b) Jézus szemeiben mégis ez az út «királyi út»; igaz, hogy az áldozatnak, de egyszersmind a fölszabadításnak útja. Látja lélekben a romlás útjait, látja a praedestináció sötét titkait és elindul nagylelkűen megváltani az embert. Az odaadás, a készség, a végleges megfeszülés indulataival jár ez az elgyötört ember. Isten várát be kell vennie, az emberi elfogultság s ösztönösség falait le kell törnie; a kereszt zászlaját a világ fokára kell tűznie, azért megy, tántorog, leesik s újra fölkel s újra indul lelkünk Ura s királya. Ó gyalázatba, kínba, gyöngeségbe merült Jézusom, mibe került neked szabadságom! Hogy vívtál, hogy küzdtél, mert szerettél! Küzdeni és áldozni, ha kell vérezni akarok érted... kitartok melletted «usque ad sanguinem».

c) «*Kimenvén pedig, találának egy Simon nevű cirenei embert; ezt kényszeríték, hogy vigye az ő keresztjét.*» (Máté 27, 32.) Az Úr útja tipikus út, a keresztviselés útja. Keresztet visel mindenki, de kevesen járnak a királyi keresztúton, melyet Jézus érzelmei avatnak ilyenné. A latrok is a keresztúton járnak, a bősz tömeg is azt tapossa, de nem mennek rajta a megilletődés és a penitencia szellemében; keresztet hordanak a világ pogány útjain. — Cirenei Simon is csak kényszerülve viszi a keresztet, de azután beletörődik s részvéttel, szeretettel a szenvedő Jézus iránt megy rajta. Ez a mi típusunk. Természet szerint iszonyodunk a kereszttől; de az események rákényszerítenek. Ó vigyük Jézus keresztjét, vagyis vigyük keresztünket Jézus érzelmeivel; vigyük bűneinkért, vigyük másokért, vigyük Krisztust utánozva; akkor vad, bősz, profán tömeg közt is, hitetlenek és elkeseredettek közt is járva keresztünkkel, Krisztus királyi keresztútján járunk.

* * *

Teljes bíbordíszben, koronával fején, jogarral kezében, kisérettel lép föl s vonul el a keresztúton *a penitencia királya*. Aki ezt megérti, sírni kezd, — aki elindul nyomában, nem győzi tisztára mosni lelkét.

a) Jézus alázatba s szenvedésbe öltözve eleget tesz bűneinkért; mélyebben fölfogva bűneimért. Mert akit a penitencia kegyelme megérint, annak szemei előtt a passzió izgalmas jeleneteinek alakjai szétfoszlanak, a zaj elcsitul, Jeruzsálem környéke puszta lesz, a két lator keresztje eltünik s a lélek magára marad Jézusával. Keresztje előtt térdelek, vérének csepegését hallom, összes kínja lelkemre borul; megnyitja ajkait s kérdi: Ember, mit tettél? S öntudatom feleli s az egész világnak kikiáltja: Vétkeztem! Bűneimet senkivel meg nem oszthatom, értük mások könnyeit föl nem ajánlom; hisz úgy állok itt, mintha az egész világban én magam volnék, mintha nem volna anyám, atyám, barátom! Ezek tényleg most számba nem kerülnek; mert nekem, nekem magamnak kell penitenciát tartanom!

b) De a penitencia érzése tüzesebb s mélyebb; azt az az öntudat, hogy vétkeztem, nem jellemzi eléggé. Jézus, miután kérdőre vont, magára veszi bűneimet; megrémülve kérdezem: Mit akarsz Uram? hová mégysz? « Kereszthalálba », feleli. Én voltam a bűnös, de a penitenciát az Úr Jézus tartotta meg helyettem s meghalt *értem*. Értem halt meg. Ne mondd, hogy sokakért halt meg. Minden virág a földön azt mondhatja: A nap értem szenved; értem gyúlad ki a lelke vérvörösen. S azt mondják a szentek: Értem, értem halt meg; ezt mondja a szent Szűz a maga módja szerint; ezt mondom én is: Értem, értem szenved; úgy szeret, hogy értem halt meg. Ah, Istenem, van-e melegebb, feneketlenebb mélység, mint ez az igazság: Értem halt meg az Úr!

c) Erőszakos, szenvedélyes bánattá válik szeretetem, ha hozzágondolom, hogy hol volnék nélküle. Bűnben születtem s ha jogról van szó, nincs a kegyelemre

nagyobb jogom, mint a kannibál négereknek! Örvényből, pokolból emel ki minket Jézus Megváltó szeretete. Ha az Úr nem könyörül rajtunk, «lettünk volna mint Szodoma és hasonlók volnánk Gomorrához». (Izai. 1, 9.) Azért karolják át a keresztet bűnösök és szentek. Nem, nem szentek; itt nincsenek szentek; a kereszt alatt a ragyogó szentek is mind-mind elkárhozandó lelkek. Az ő kegyelméből lettek szentek, lettek bűnbánó, lettek szerető lelkek! A kereszt alatt megszállja őket is méltatlanságuk érzete, nem találják helyüket. Zsákba öltöznek Jolánta, Margit, Kinga, Erzsébet; penitenciát tartanak és sírnak! Mindnyájan lelkek vagyunk, kikhez lehajolt a keresztrefeszítettnek kegyelme s fölemelt minket.

* * *

Mily alázattal, mennyi önmegtöréssel jár az Úr Jézus a keresztúton, a penitencia útján! Ily testi-lelki önmegtagadással kell nekünk is bűneinkért eleget tennünk.

a) Kell; a bűnös léleknek nincs más ruhája, melylyel meztelenségét takarja, mint a penitencia. A penitencia lelki, belső érzület, de okvetlenül van külső megnyilatkozása s az a szenvedés a bűnért. Krisztus megmutatta s a krisztusi lelkek mind így értették. — Két eszközt ismerünk az elégtételre: itt a földön Jézus vérét, a túlvilágban a tüzet. Vér, mely sajgó sebekből csepeg, mely ostorcsapások alatt hull, mely szúró tövisek alól gyöngyözik... és tűz, az a lángpallos, az a lángnyíl, lángnyelv, mely behat lélekbe is s megveszi rajta a bűn elégtételét. — Ne csodáljuk, hogy véres szenvedés a mi elégtételünk; kell ez, hogy a mélyen rejtőző rosszat kiemelje. «Csalárd a szív mindenek felett»; elrejti indokait, félremagyarázza tetteit; hizeleg és álnok; kíméletlen kezekre van szükség; kínra s fáradságra, hogy kijózanítsuk. Ki kell bontakoznunk a látszat csalódásaiból! Tekintsünk Jézus komoly, szenvedő arcára.

b) De mi többet akarunk, midőn Jézussal szenvedni kívánunk. Minket nemcsak bűnös szivünk szentelt igényei kényszerítenek a penitencia útjaira, hanem Jézus iránt való szeretetünk is. Nem, nem maradhatunk el tőle. Az ő nyomaiban akarunk járni; élhetünk-e akkor elegettevő penitencia nélkül? Nem égne-e belénk Krisztus fájdalmas arca s elviselhetnők-e a szúró hasonlatlanságot? Nem, Uram, én is kegyelemkérésben járok: azért öltözködöm beléd. Lelkemet tündöklő kegyelembe, testemet önmegtagadásba öltöztetem; legyen rólam is igaz: « Ruháját borban mossák meg s öltözetét a szőlő vérében ».

c) Kivált a szent áldozásban érezzük, hogy bűnnel szaturált világban élvén, másoknak is segélyére kell lennünk, nekik erőszakosan is utat törnünk! Ime, zárva az ég; kevés az « Isten embere », s az ő « igéje ritka s drága »; vakság lepi a szemeket s hervadnak a szivek. Jézus szent keresztjének, szenvedő szeretetének, áldozatának titokzatos energiájával lendített a lelki halálon; értsük meg s kövessük példáját. Ő értünk, mi meg másokért is. Másokért bűnhődve gyors előhaladást teszünk az erényben!

* * *

Miért van ennyi kín, ennyi szenvedély, energia, erő, ennyi hősiesség belefektetve a keresztbe?

a) Akarja, hogy lázától vérünk meggyulladjon, hogy szenvedélyes szeretetétől szenvedélyünk föléledjen; pátoszt, érzést fektetett bele és vérben akarta magának lelkemet eljegyezni; tehát szenvedélyt, szeretetet akart viszont tőlünk, lelkes, érzelmes ragaszkodást, életet s önfeledett odaadást. Hogy ezt elérje, bemutatja lelkét az utolsó este és éjjel a búcsúzás érzékenységében s az elhagyatottság s a halál szomorúságában. Krisztus nekünk élt; szerette, ha szerették; Bethánia az ő legkedvesebb háza. Vasárnap bevonult s megsiratta a várost;

az utolsó vacsorán mindegyikhez külön tapadt a szive és külön kellett elszakítania azt; az olajfák kertjében jó, vigasztaló lelkeket keresett. Járuljunk hozzá; az Oltáriszentségben az utolsó vacsora emléke és hangulata van megörökítve; szánjuk meg, szeressük szimpatikus szeretettel.

b) Azután beleállt a kegyetlen napszámba, a kegyetlen éjbe csütörtöktől péntekre, melyet annyi hű lélek könnye öntöz. Harmatos éj, álmatlan éj ez; a kicsúfolt prófétának éje; utolsó éj. Mily különbség az első, a karácsonyéj s e közt! Az édesanya szeretete, csókja, imádása s a hóhérok káromlása közt; az angyali ének és a durva szitok közt. Szent éj mégis, melyre hasad az örök tavasznak, a vérharmatos áprilisnak nagypéntekje, amikor április, vagyis megnyílás lett, szent testének erei s az ég kapui és a lélek elátkozott földje megnyíltak; amikor a via dolorosán megkezdődött a szánakozó szeretetnek beláthatlan fölvonulása, az átszegezett lelkek sora, akik sírni és siratni tudtak. Az első a szent Szűz, az átszegezett első lélek... utána a többi.

c) Mi átszenvedjük az Úr szenvedését; megszáll a részvét ihlete. Fölszítjuk szánakozó szeretetünket *imádandó egyénisége* iránt. Ez isteni ember szeretett és így szeretett. Lélek, mely úgy szárnyalt, úgy emelkedett, majd megint leereszkedett. Ó, hogy felejthetnélek el lelkem atyja, barátja, őrangyala, megváltója! — Szivet kell fektetnem vallásosságomba; szív által van hit, meggyőződés, eszményiség, erő. — Szívhiány miatt nincs érzékünk Jézus gondolatai, érzelmei, parancsai iránt s míg az nincs, addig ezek árnyak. Tehát nem kételkedni, nem félni, hanem szeretni részvéttel, viszonzással, áldozattal, barátsággal. Szivem megesik rajtad, isteni Megváltóm; ezt akarod!

* * *

« Követé pedig őt nagy népsereg sok asszonnyal, kik siránkozának és kesergének rajta. Jézus pedig hoz-

zájuk fordulván, mondá: Jeruzsálem leányai, ne sírjatok énrajtam, hanem sírjatok magatokon s fiaitokon. » (Luk. 23, 27.)

a) Jézus tanítványainak körében kitünnek az asszonyok; gondozták a Mestert, megosztották vele vagyonukat. Bethánia a Mester pihenője Mária és Mártha szeretetében, Magdolna a lelki föltámadás kegyelmével a Mesterhez láncolva a föltámadás hajnalán is az első kegyelt. Johanna, Chuza felesége, az előkelő társadalmat képviseli. Többen közülök kisérik a Mestert, függnek ajkán s lelkén. Jeruzsálem leányai siratják keresztútján és fölfeszíttetésekor is az asszonyok egyetlen hívei, kik e borzalmat távolról nézik. Mily vigasztaló mindez a Mesterre; de ő, ki végtelenül szereti a viszontszeretőket, önmagukra, lelkükre, üdvükre irányítja figyelmüket, mintha mondaná: Úgy sirassatok, azzal a szeretettel, melytől magatok szebbek, nemesebbek, kitünőbbek lesztek.

b) « *Mert ime eljönnek a napok, mikor majd mondják: Boldogok a magtalanok és a méhek, melyek nem szültek és az emlők, melyek nem szoptattak.* » (23, 29.) Rémséges gondolat az: szülni Judást; hóhért, ki az Urat keresztrefeszíttette; gyermeket, ki elkárhozott! Életet adni, mely örök kínná válik! Sok édesanyának keresztúti keserűsége gyermekeinek hitetlensége s erkölcstelensége. Sirják el e keservüket a keresztút e jelenetében. Krisztus is sírt Judás fölött. — Azután pedig szeressék az Urat tovább s szeressék forróbban; ismerjék föl hivatásukat, mely abban állt s áll most is, hogy ahová apostolok nem férkőztek, oda az evangéliumot ők plántálják és ahová semmiféle presbyter nem vihette el az Oltáriszentséget, oda az asszony tisztelete s szeretete vitte el. A római palatiumba asszonyok vitték be az evangéliumot s a mysteriumot; ők lettek hősei és végtelen jótéteményeinek közlői. E nyomokon járjanak.

* * *

« Ha a zöldelő fán ezt mívelik, a szárazzal mi fog történni? » (Luk. 23, 31.)

Krisztus a zöldelő fa; a száraz mi vagyunk. Ime mit mívelt az Isten igazságossága rajta! Rajtam sok a bűn; hervadok, száradok. Krisztus nyomaiban akarok járni és a bánat és elégtétel érzelmeiben élni. Három bánatot sugalmaz nekem Jézus:

a) Az első a hatalomnak és szükségességnek, a hajthatatlan isteni akaratnak motívumaiból való. Szolgálnom kell a végtelen Úrnak; a « pondus aeternitatis », az örökkévalóság gondolata, összezúzza lelkemet. Dicsőségét szolgálom, akár szeretem, akár gyűlölöm; piramisainak kockáit hengerítem akár szeretetből, akár gyűlöletből; de ha gyűlölök, szerencsétlen is leszek. Ó Uram, ime a te szolgád; megtörődik lelkem a te hatalmad s az én bűnösségem malomkövei közt; ez az « attritio », a zúzódás! A te szolgád éneke a « kyrie eleison » és te nem léssz süket és kegyetlen vele szemben.

b) A második bánatot inspirálja az isteni szeretet, jóság és bensőség. Ő nemcsak Úr, hanem Atya is; jót ad, elvisel, eltűr! Ennek bennem megfelel a készség, a szeretet, a bánat. A szolga azon veszi észre magát, hogy ő az Isten édes fia s ugyanez az édes fiú azon veszi észre magát, hogy tékozló gyermek; a juhocska azt látja, hogy eltévedt, de azután megint a jó pásztor vállain találja magát. — Az Isten arca elváltozik, a kemény hatalom vonásait a kegyes méltóság, a patriárkális szeretet, az atyai jóság kifejezése váltja föl. Itt én a « családos ember » fia vagyok, aki megvigasztal, aki nyakamba borul és fölken a vigasz olajával. Megszállja lelkemet az apostol érzete: Ne fajuljatok el az Isten fiainak nagylelkű gondolataitól... Úgy bánkódom már, mint édes gyermeked.

c) A harmadik bánatot inspirálja a « hamuban élő király », ki mindent ott hagyott; koronáját töviskoszorúval váltotta föl; vágyott utánam és eljött keresni!

Kopog ajtómon... kiált utánam! Az atya szeretete itt a jegyes szenvedélyes szeretetévé válik. Szenvedélye az «excessus», szeretet a halálig; meg akar halni értem. Arca kigyúlad, majd megint halálhalavánnyá lesz, melle piheg, szivét emlékem sebzi. Ó mily emlék! Vérző seb! el nem felejt; «Ime kezeimbe irtalak föl.» — S ime mily «métélyes» lesz szeretete! A léleknek is van infekciója. Keresztje alatt tanult sírni Péter, töviskoszorújától nem nyugszik Pál, míg vérharmatos borostyánnal nem koszorúzza meg önfejét az osztiai úton; Magdolna nyomában a Golgota szikláin búgnak s raknak fészket az isteni jegyes galambjai! S ki ad nekem is könnyet, hogy sírjak éjjel-nappal, hogy Jézusomat s magamat sirassam!

* * *

a) Jézus pihegve, lélekszakadva, háromszor térdre rogyva s arcra borulva, a husvéti ünnepre Jeruzsálembe esődült zsidóságnak szemei előtt vonul föl a kálváriára. Ez az ő stílusa. Csendben, éjjel jött, senki sem vett róla tudomást Betlehemben és az angyalok maroknyi szegény népet küldenek jászolához; most pedig saját gyalázatát a zsidóság vallási és nemzeti ünnepével azonosítja. Akkor éjfélkor jött és barlangba rejtőzött, most délben jön s a hegy tetején mutatkozik be! Ó Jézus, hogy tudtál te megsemmisülni! Hogy nem kértél s nem igényeltél a világtól semmit! Hogy taposod egymagad emberi gondolatoktól eltérőleg a te utaidat! Ez nem gyöngeség, hanem erő; nem szolgaság, hanem fölény. — Az alázat s megalázódás csak akkor érték, ha erőből való s ha erő eszközli; az alázat nem passzivitás, nem élettelenség!

b) «*És adának neki epével vegyített bort inni. És midőn megízlelte azt, nem akará inni.*» (Máté 17, 34.) A bor erősítő ital legyen és ne mámorosító, vagy életzsibbasztó. Epét ne keverjünk bele! Jézus nem akar inni belőle, mert szenvedését nem akarja eltompult érzék-

kel viselni. Egész szenvedést ajánl föl értem! Nemes, nagylelkű Jézusom! Legyen lelkületem színbor; hitem világias fölfogások, imám akaratos szórakozás, szándékom hiúság nélkül. Uram, Jézusom, én is epét kevertem borodba; bűnt, gyarlóságot szolgálatodba, de kivált mértékletlenségemben epével itattalak. Drága, színarany lelkek azok, kik Jézusnak színbort nyujtanak; azt vissza nem utasítja.

c) Levetkőztetik Jézust, ki mélyen megszégyenülve, véres meztelenségében jelenik meg a világ előtt. Ez a meztelenség, mely telítve van lélekkel, fájdalommal s erővel, senkiben sem tesz kárt; enélkül azonban rendesen ösztönös hatalom az, mely megzavar és pusztít. Később elosztják ruháit, sorsot vetnek köntösére; hiszen neki azokra már nem lesz szüksége. Mily kegyetlen fosztogatása a szegény szenvedőnek! Jézus ezt látja, hallja; édesanyja nézi... Ó ti szegény számkivetettjei az emberi szívtelenségnek! — Jézusom, ne bántsa szemeidet lelki meztelenségem; nem akarok kivetkőzni sem erényből, sem kegyelemből, de még a kegyeletből sem. Nem prédálom el gyöngyeimet, nem vetek sorsot királyi palástomra. Sőt felöltözködöm beléd; ezt akarja apostolod; « Öltsétek föl Krisztust », erényét, szellemét. Meztelenséged kínjaira kérlek, öltöztesd föl lelkemet erőbe s szépségbe.

* * *

« *És midőn ama helyre jutottak, mely agykoponyának hivatik, ott megfeszítek őt.* » (Luk. 23, 33.)

a) Jézus lefekszik a keresztre, nyugágyára s kínpadjára. Lefekszik a nagy beteg. Ha máshol van ilyen, ahol szeretni tudnak, ott lábujjhegyen járnak; megkenik az ajtót, hogy ne csikorogjon; többször megvetik az ágyat; megigazítják a paplant, hogy ne nyomja a fájós részt; lesik a beteg lélekzetét, pihegését, rángatódzásait. Az Úr Jézus is nagybeteg lett; fázós, elgyengült, lázas

volt teste-lelke..., ó ha tudtuk volna s szamaritánusai lehettünk volna akkor! Pedig ő várta; elmondta paraboláját a nagy betegről... S ime mily ágy jutott neki; kötés, tépés, vatta helyett szegek, kalapácsok; karbol helyett ecet; balzsam helyett epe. Ó jöjjetek mentők! hozzatok hordágyat; kimélettel emeljétek rá s vigyétek. Mit érdemelt Krisztus tőlünk s mit nyert?

b) Természetes rémülettel s borzalommal feküdt Jézus a keresztre. Midőn végig nyujtózott, el akarta takarni a földet s magát Isten s ember, ég s föld közé vetni; midőn kiterjesztette kezeit, föl akarta fogni az Isten villámait; midőn tövises párnájára lehajtotta fejét s az égre nézett könnyes, vérrel befutott szemeivel s pihegő melléből ellebbent az irgalom halk suttogása: akkor áradt ki lelke mint a kiöntött olaj, az imádás, az engesztelés, a könyörgés és esdeklés imája. S betelt a föld ez ima illatával. Ez az olaj balzsam az Isten szivére s a bűnösök lelkére... e könnyek a mi sebeink karbolos vizei..., ez az epével kevert bor a Szamaritán bora lesz a latrok kezébe esett vándorléleknek sebeiben! Ó Uram, mibe kerültem neked s hogy gondoztál engem! Most, mikor öntudatára ébredek végtelen szeretetednek, csak a hősies viszonzás útja nyílik meg számomra! Viszonzás a halálig!

c) Leszegezték, három szeggel két dorongra; leszegezték eleven húsban s kiszakadt szivéből a legmélyebb s a legmegszégyenítőbb fájdalom fohásza; kezeiből s lábaiból kiserkent a vér. Szegény Krisztus! Láttam valahol pajtakapun leszegezve egy véresét; szegény merész szárnyaló, — mondtam magamban; — de ha itt le van szegezve az a királyi sas, ki a legmagasabb égből szállt le hozzánk, hogy vállaira vegyen s fölemeljen s itt a koponyák dombján, a nagy szemétdombon, leszegezték s föltűzték a világ csúfjára! Leszegezték kezeit..., le lábait..., négy forrást nyitottak a lelkek új paradicsomának számára; szivárgott le a vér a keresztfa héjján,

bejárta repedéseit, öntözte mohát s leért a földre: az első üdvözítő csepp vér! Ah, hogy rendült meg tőle a föld, hogy cikkázott végig rajta az élet villáma, de egyszersmind egy nagy, öntudatlan fájdalom, az a fájdalom, hogy az Isten vérére volt szükség bűneink lemosására!

d) Azután fölemelték az átok fáján dühüknek áldozatát, azt a ronggyá tépett szent testet, a kínszenvedő Jézust, az átok és káromlás céltábláját. « Átkozott, ki a fán függ... », visszhangzott a tömegben. Permetező négy sebét kitárta Krisztus az érzéketlen világra; véres sugarakat lövelt belőlük, hogy stigmatizálja a sziveket. Végig tekintett bágyadt szemeivel a gyülölség és elvakultság viharzó tengerén; könnybe lábadt szeme, elhomályosult körötte a világ, megfürösztve látta könnyeiben...! S ime a káromlásba megtérő lelkek vallomásai vegyülnek; a szenvedély tombolását itt-ott fölváltja a könyörület s szánalom érzete... mellét verve lopódzik haza a tömeg s marad a keresztfa alatt a szent Szűz, s egy-két jó lélek. Ezek kezdik az új imát: Ecce lignum crucis, in quo salus mundi pependit... Imádunk téged Krisztus és áldunk, mert szent kereszted által megváltottad a világot. Főleg pedig belőlük fakad az, amit Krisztus elsősorban keres: a résztvevő, mély szeretet!

* * *

A keresztfa alatt. Ott állok magamban... az Isten végtelen szeretetének igézetében; lelkemet elfogja a könyörület s az imádás mély érzése, szemembe könny gyűl; lehajtanám fejemet, de a kereszt vonz, késztet, hogy nézzek rá; mert « rám néznek és sírnak... » igéri.

a) Mit adtunk neked Uram, neked, kit szeretnünk s imádnunk kellett volna. Eljöttél s barlangba szorultál; körülnéztél s Egyptomba futottál; álruhában járó, faragó ács voltál. Egyszer indultunk eléd pálmaágakkal s te sírtál; egyszer bíztad magad ránk s Barabbást választottuk; egyszer akartunk koszorút kötni neked s

tövisből kötöttük; egy arcképedet vettük s az « Ecce homo » arca maradt ránk; egyszer tünt föl, hogy anyád is van s ime, fájdalmas anya lett belőle; egyszer kértél inni s ecetet nyujtottunk. Ó, ki hitte volna, hogy ez legyen köztünk sorsod, hogy ilyen legyen utad. S most függsz itt, mint megfagyott imádság, mint megkövült, kiáltó szó. Kitárt karokkal s nyilt ajkkal kiáltasz irgalomért. Sok hegyen imádkoztál; de az ezen hegyen végzett imád az örök « interpellatio » kiáltása. A végtelen nagy Isten bús haragjának éjjelében megfagyott ajkadon a fohász. Nagy, szent az az Úr, ki önfiának sem kegyelmezett...! Mily rémséges fölségben hirdeti ezt a kereszt! Emberek, féljétek az Istent s szeressétek Krisztust. Ezt kiáltja ő felétek, kiáltja a végkimerülésig. Ó ha, valamikor, hát ma halljátok meg szavát; esd, hogy kiméljétek s becsüljétek meg lelketeket.

b) Mélységesen meghat e meztelen alakon az az egyetlen « dísz », a töviskoszorú. Kiindult mint jegyes, mint hős, neki tehát koszorú kellett; ő küzdött a koszorúért s ezt kapta. Dicsőség s szeretet helyett az átok koszorújával koszorúzták... Mily átok: ez a bűn, a pokol, a gyülölet átka. S ő ezt mind magára hárította, csakhogy minket ne sujtson. — Winkelried magába döfött néhány ellenséges dárdát; Krisztus pedig koszorúba kötötte az egész világra szóló átkot, hogy fejére vegye. Töviskoszorú, pusztaságban égő csipkebokrunk, végtelenül édes és erős szeretet tüze lángol benned, serceg, fölcsap... Itt is hallom a szózatot: szent a föld, ahol állsz; vesd le lábad saruit! De mennyire szent! S ez a mi Mózesünk nem ellenzi népe megváltásának misszióját, hanem meghajtja töviskoszorús fejét az Isten szent akarata, az áldozat szent törvénye alatt. Csipkebokrunk vagy, keresztrefeszített Úr Jézus, halványpirosak, édesek rózsáid, a te szent sebeid, de a keresztfád ugyancsak tövises! Tövis is kell, szépség is kell, hogy a lélek kivirágozzék.

c) Jézus vérének áldása s ereje mély szent titok, « mysterium fidei ». Megtörte szivét s kiöntötte utolsó csepp vérét s « eltelt a ház a kenet illatával », eltelt vele az ég, a föld s kivált az egyház. Oltárán áll e szent vér Grálkelyhe! Csak egy cseppet, Uram csak egy cseppet! Ez a tüzes vér, ez a véres tűz kiéget mérget, kint, bűnt, halált! Minden cseppje örök tavaszt fakaszt lelkünkben; ez az édes vér szomjat olt! homlokunkon mint királyi kenet ragyog, mely elől kitér a bosszú s az öldöklés angyala. Ajkon ez a vér isteni édesség és örök mosoly. Szívben hősök vére. Mi volnék nélküled, édes, isteni vér? Mi volna nemzetségem, ha nem te pezsegnél bennem s mily átok sötétednék rajtam, ha nem a te véred volna rajtam s testvéreimen? Mikor gyónni megyek, e vérben mosom meg lelkemet, mikor áldozom, ezt veszem s arcomon piroslik tüze.

* * *

Így szeretett az Isten. a) Az élet küzdelmeibe bele kell világítania az öntudatnak, hogy szeret az Isten; kell ez, mert meleg, nagy szívre van szükségünk s a nagy szívnek temperamentuma az Istenszeretet öntudata. Ez ad türelmet, örömöt és erőt; ez támaszt hitet és lelkesülést; ez indít áldozatra. — Isten egyre hirdeti, hogy szeret. A próféták kemény emberek, de e kemény arcok közt is az isteni szeretet mint jegyes mutatkozik be s az « énekek énekét » énekli. Az örök bőlcseség utánunk kiált s kér: « Add nekem fiam szivedet. » (Példab. 23, 26.) S a régi « Sapientia » azután köztünk megjelent, belenézett szemünkbe mint gyermek s nálunk lakott s a szomszédság közelségét élvezte, azután föllépett s beszélt s szavai mint a szerető lélek dalai s paraboláz0tt s praeludált az irgalmas szamaritánusban, a tékozló fiú atyjában, a jó pásztorban; sejtették, hogy nagy szeretet lakik benne s kitört belőlük ez a tudat, mikor

Lázár sírjánál sírni látták: s mondták « Ime mennyire szerette őt! » Nekem ez mind ének és öröm!

b) Azután az « excessusra », a szeretet kihágására készült. Arról beszélt elragadtatásában a Táboron is. Koszorút font, « diadémát » s mirrhás csokrot kötött magának; odatüzette magát is a fához, mint a szőlőtövet a karóhoz s öt gerezdből csepegett aztán vére; megtört a szive s illatárban áradt szét lelke. — Ez lett a szeretet revelációja; így szeret az Isten. Aki fölnéz, annak szivéből kienged a fagy s mindenki azt hajtogatja: dilexit, dilexit. Magdolna, Péter, János, Pál apostol, assziszii szent Ferenc, sziénai Katalin szeráfokká válnak s szárnyaikkal a keresztet keretezik. — Ránk is árad ez ismeret, ez érzelem, ez elragadtatás... dilexit, dilexit.

c) S ez « excessusban » tönkrement. Mint ahogy sötétben tűzzel adnak jelt; úgy itt is, a világ éjszakájában, a kétely homályában a kereszt tűzoszlopát állította föl az Úr. Szeretett-e, kérdem én is; igen, úgy, hogy fölemésztette magát: « szeretett s odaadta magát értem. » Égett és elégett; de belém is égett. A kereszt alatt a legmélyebb érzés az, hogy Krisztus értem halt meg; ne bánkódjam ott a fölött, hogy a világ ilyen, olyan; ott az én gyötrődésem nem más, mint az én saját lelkem s az a megsemmisítő öntudat, hogy Krisztus meghalt értem. Elfelejtek mást, csak az én lelkem sebeire gondolok, hiúságomra, kevélységemre, kényeimre; ezeket siratom, mert szeretek.

* * *

« *Jézus pedig mondá: Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.* » (Luk. 23, 34.)

a) A közbenjáró Jézusnak imája! Végignéz az üvöltő, hálátlan népen s végtelen nyomorultnak látja a tömeget; a kurta tekintetű, elborult lelkű tömeg ott zavarog, mint egy kígyófészek, mint férgek a porban, a

sárban s fölöttük ez a szárnyaló szeráf,-aki az Isten irgalmát kéri s a fölismerés napsugarait hinti a sötétségbe: « Atyám... »! Vakmerő szó! Első szava Krisztusnak a keresztfán; ennyi keserűségtől s kegyetlenségtől körülözönölve, édes, erős lelke megtalálja az alkalmas szót, « Atyám ». Fiad vagyok, különb vagyok, szivedből s nem a föld sarából veszem érzéseimet; lelked s nem a vér, mely bosszút kér s önmagát keseríti, szól belőlem: Bocsáss meg nekik...! Rászorulnak; hitványak lévén kimondhatatlanul. Bocsáss meg nekik...! Add, hogy lelkem nagysága nevelje ki őket törpeségükből s isteni érzéseimtől fölocsúdjanak állati ösztönösségükből!

b) « *Nem tudják, mit cselekszenek.* » A kereszt alatt ez előttünk világos; nem tudják, hogy mit tesznek, mily éjben állnak és Istentől mily távol járnak. Nem tudják, bár rászolgáltak; elfordultak a naptól és sokszoros éjfélt vontak le magukrá hidegségük, közönyük, elfogultságuk, gyülöletük révén. Uram, bocsáss meg nekik s árassz rájuk tiszta, nemes, jóságos érzéseket, azoktól kivilágosodik értelmük is. Enyhítsd meg őket, hogy igazságod megközelíthesse őket. A gyülölet, a harc, az uszított lelkület nem talál rá az Isten útjaira, mert sekélyes, rohamos, piszkos és egyoldalú irányzat. Ellenségeskedést ápol magában és nem érti meg a Fölségest. Mikor vétkezem s ingerért, ösztönért, kurta tekintetért megtagadom az Urat, én is őrületesnek bizonyulok. Vétkezni a fölséges Isten ellen átok és őrület. — Ezt akarom szem előtt hordozni; ekkor tudom majd, hogy mit eselekszem!

c) Megmondotta nekünk Jézus többször, hogy ki nekünk az Isten. Megdicsőítve Pétertől, tanítványai körében, mondotta: Nem a test és vér jelentette ki azt neked, hogy én az Isten fia vagyok, hanem az « én Atyám. » — Imádkozni tanított és mondotta: Ti pedig így imádkozzatok: Mi Atyánk. Megdicsőülve Lázár föltámadásában, a hatalom ihletében mondá: Hálát adok neked, Atyám! Bűnsúzva, az örök dicsőség perspektivá-

jában hirdette: elmegyek Atyámhoz. De ugyancsak az olajfák kertjében földre borulva és a kereszten kétszer hirdeti, hogy az Isten az ő Atyja, itt is, most is atyja. Az egyik nekünk szól: Atyám, bocsáss meg nekik... A másik önmagának szól: Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet. — Ha szenvedek, ha üldöznek, akkor is ez az én imám s örömöm: Atyám, Atyám!

* * *

« *Egyik pedig a latrok közül, kik ott függnek vala, káromlá őt, mondván: Ha te vagy a Krisztus, szabadítsa meg tenmagadat és minket is.* » (Luk. 23, 39.)

a) Nem értjük, hogy minek szenvedünk; ha szeret az Isten, minek kínoz? «Ha te vagy a Krisztus, szabadítsd meg magadat és minket is... » Ime a kereszten függő emberiség káromlása. De a szenvedés a mostani világrendben elkerülhetetlen, véges, vergődő, fejlődőfélben levő természetünk, erkölcsi harcaink, gyarlóságunk s bűneink miatt. Krisztus is, a lator is szenved; de a lator káromkodik és Krisztus imádkozik; a latornak sötét a lelke s Krisztus mennyországot hord magában. Ez a különbség és ez a problémának megoldása. Erkölcsi fölényünk által emelkedünk ki a szenvedés mechanikájából. Fölemelkedve a hit, remény s a türelem magaslatára, napfényt és értelmet sugározunk a szenvedés észbontó mélységeibe.

b) « *Felelvén pedig a másik, feddé őt, mondván: Te sem féled az Istent, holott ugyanazon büntetés alatt vagy. S mi ugyan igazságosan, mert cselekedeteinkhez méltó díjt veszünk, de ez semmi gonoszt nem cselekedett.* » (40, 41.) A világ legtöbb szenvedése a bűnből való; mert részint saját bűneink, részint mások gonoszságainak átka alatt nyögünk. Istent megbántva, kegyelmeit megvetve, a lelkiismeret szavát ignorálva élünk: csoda-e, hogy szenvedésekbe bonyolódunk. Aki nem látja, « hogy cselekedeteihez méltó díjt vesz », abban többnyire

hiányzik a mélységnek érzete! Szegény világ, telve a szemek, a test kívánságaival s az élet kevélységével, nem ismeri föl, hogy miért szenved. — Minden szenvedésemet bűneimért ajánlom föl.

c) «*És mondá Jézusnak: Uram, emlékezzél meg rólam, midőn országodba jutsz.*» (40, 42.) A szentírás egyik legmegragadóbb és legfölségesebb helye. Akasztófán függve fölismeri az elgyötört Krisztusban a királyt, még pedig azt a királyt, ki a halál portáján lép be országába. Ó imádandó hódolat a dicsőség királyának! Ó hit, mely a gyalázat s a megvetés és a zsidóság aposztáziájának sokszoros éjfélét átszakítja s ezt a himnuszt zengedezi Jézusnak: Uram... királyom... örök országnak királya..., emlékezzél meg! Ha megemlékezel, akkor megkegyelmezesz. Erre hangzott az Úr Jézus szava: Még ma velem leszesz a boldogságban! Bevezetlek, mint keserű szenvedésem édes kincsét magammal viszlek. Ne félj; tűrj; csontjaidat megtörik, de lelked az országot bírja majd! — Igy lehet tűrni keresztet s kínt s ezt adja Jézus! Nekem is mondja: Velem leszesz, velem! Ó Uram, hadd legyek veled; vigy be országodba.

Me receptet Zion illa	Urbs coelestis, urbs beata
Zion David, urbs tranquilla,	Supra petram collocata.
Cujus faber auctor lucis,	Urbs in portu satis tuto,
Cujus porta lignum crucis,	De longinquo te saluto,
Cujus clavis lingua Petri,	Te saluto, te suspiro,
Cujus cives semper laeti.	Te affecto, te requiro.

* * *

A fájdalmas anya. a) Jézus bízik keresztjében, bízik, hogy megindítja az embert, mert szenvedésében a megindulásnak mély forrásai nyilnak; egyike ezeknek az ő anyja. Bármennyire méltassuk Urunk szenvedését, a legbámulatosabb és a tragikumot a végtelenbe fokozó vonás rajta «az ő anyja». Keresztútján jár. E keresztút temetési menet is, e temetésen megy «az ő anyja»; de ugyancsak a szégyen, a gyalázat, a meg-

vetés és átok menete ez és ott megy «az ő anyja», az az asszony, aki szeretett. Gondold el, mily sötétség borult ez asszony lelkére a gyülölet és megvetés éjében...! A káromlás és szitok hogy hasogatta szivét és ajkai hogy hajtogatták édes nevét a keserű, kegyetlen világban: Jézusom, fiam! Az Isten szeretete nem olyan, hogy a legédesebb lelket ne vezette volna a kín s gyalázat ez útján! Az Isten szeretete erős is, áldozatot, odaadást s föltétlen kitartást követel. Ezt nehezen értik, akik a szeretetet csak édesnek vélik. Szeress és áldozz!

b) «*És ott álla a nép, nézvén és csufolták őt...*» (Luk. 23, 35.) De állt ott más is, aki a hallgató Krisztussal mély bánatba merült fiának bitófája alatt, «az ő anyja», kinek mindez a gúny tüzes, éles tőr volt. Állt... ó hova került azóta, hogy a Szentlélek szállt reá, azóta, hogy Betlehemben a glóriát hallotta! Hol vannak a szent királyok, kiket az ég csillaga vezetett ölében pihenő fiához, kik a nemzetek hódolatát jelezték! Nézd anya, mily hódolat, mily ünnep! Hol van a ház, hol a gyermek játszott, Názáreth, az «Isten velünk» megvalósulása? Isten velünk? itt is, most is? Igen, örömön s keserűségen át vezeti az Úr az «ő szolgáló leányát» és a leány követi hiven az Urat, hiven gyalázatban, szégyenben, kételyben, tagadásban. Hű, nem kételkedik; hű, hisz és szeret. Jöjjetek ide tanuljatok hinni, tanuljatok megállni aposztáziában és decadenceban!

b) «*Jézus tehát látván anyját és a tanítványt, kit szeret vala, mondá anyjának*: «*Asszony! ime a te fiad.*» *Azután mondá a tanítványnak*: «*Ime a te anyád.*» (Ján. 19, 26.) Jézus búcsuzik: Isten veled anyám! Te, ki jászolba fektettél, fektess sírba; ki pólyába takartál, takarj halotti gyolcsba; ki a gyermek ragyogó szemeire csókot nyomtál, csukd le szemeimet. A világ tombol, örvend; fogadd fiaddá tanítványomat. A szent Szűz fölnéz fiára: Isten veled, — imádkozza — Fiam, szemem fénye; menj be országodba! — Most már rajtunk a sor, megvigasztalni a szent Szüzet, mert szeretjük

őt s kínjaiban részesülünk; övéi vagyunk. Fájdalmával hozzánk fordul. Este van; tavaszi est a bitófa körül; áprilisi pompában diszeleg a föld, az olajfák illata s a pálmák lehellete lejt végig a koponyák hegyén és ott áll a fájdalmas anya, az ácsnak özvegye; nagy, mint a tenger, az ő keserve! Szeretetnek szent forrása, szent Szűz, lelked bánkódása, add, lelkemé is legyen! Szeretlek, lelkemnek bánatos anyja; bízom benned, mert a nagypéntek fájdalmával vagyok lelkedbe írva; ha azt nem felejtheted, nem felejtesz el engem sem! Ó Jézusom, bizom! Anyádból merítem az engesztelést, mellyel szivedhez bízvást közeledem!

* * *

A fájdalmas szent Szűz. a) Nagy szeretet képesítette őt a leglágyabb szimpatiára; meleg viasz volt a lelke s abba belenyomódott Krisztus arcának minden vonása; az angyali köszöntés éjjele s Betlehem s Názáret fölébresztették érző lelkének összes energiáit s azokkal fonódott fia köré. Lelke lelkéből élt s a mély árnyékok fia lelkén fájdalmakká változtak el benne. Izaiást ismerte; tudta, hogy mit jövendölt fiáról; az Isten kövicses útjait már kitapasztalta s Betlehem s Egyptom nem a hatalom motívumaira, hanem a szenvedés gondolataira utaltak s azután... azután? Lelke csupa gyengéd s mély érzés volt Jézus iránt s azért valamint abba a finom iszapba lenyomódik a libellaszárny minden erecskéje, úgy a szent Szűz lelke magába vette fia minden bánatát, ostoresapását, minden sebét és fohászát. Ó, hogy furódott hát mélyen lelkébe 33 éven át annak a keresztnek fája s mily tüskés lett szeplőtelen szeretetének csipkebokra s az a nagypénteki kegyetlen fájdalom, hogy lángolt, hogy sercegett benne. Ki felejt el téged édes, fájdalmas anyánk? Ime a « pietà », a részvét iskolája. Jézust mélyen megsajnálom, mert nagyon szeretem. Lelkemben forgatom, hogy mit, mennyit tett értem; viszont ez az emlékezés fölszítja szeretetemet, olaj lesz a tűzre. S

mindebben az édes szent Szűz igazít majd el, tőle tanulok szánni és szeretni.

b) Az Úr Jézus a maga szenvedését s halálát nem vésette kőbe, fába; leírták ugyan néhány sorral az evangéliumban, de az ugyancsak kevés; hanem igen, belenyomta a szivekbe s a leghivebb, a legmélyebb, a legremeklőbb és ugyancsak szenvedéses lenyomatát a szent Szűz szive őrizte. Szent sebeit, kékségeit, fájdalmait s fohászait a kereszténység vigaszára a szent Szűz szivére bizta. Itt vannak eltéve, itt sértetlenül megőrizve s aki a fájdalmas anya szivébe tud hatolni, az ott megtalálja a maga szomorú fölségében Krisztus élő s folyton sajgó kínszenvedését. Igy kell hordoznom nekem is Uram szenvedését szivemben. Nem, nem felejthetem. S ez a szenvedés őrzi annak a tőrrel átdöfött szeráfnak is képét, ki a kereszt alatt áll s azt mondják róla: «az ő anyja».

c) A szent Szűznek kellett ott állnia, mert szereti Jézust. Az Úr Jézus magához csatolta őt méltóságban, kegyelemben s örömben, magához tehát bajban s bánatban is. Ő nem maradhatott el, nem maradhatott lennt; amint megosztja fia koszorúját, trónját, szivét, úgy kell megosztania keservét. Ő a résztvevő bánatnak vértanuja. Bánkódik vele, mert szereti őt. Eleget tesz, eleget szenved vele, mert nem szakadhat el tőle; vele bánkódik, siratja bűneinket s megnyitja sorát azoknak az ártatlan, de elragadóan szép lelkeknek, kik mások bűnéért szenvednek s magukat értük Istennek elégtételül bemutatják. E nyomokat Jézus taposta a kemény, önző világba, mint páratlanul mély s gyengéd érzésű lelkének nyomait. Sokak előtt ez beteges lelkületnek látszik; igen látszik, mert látószögük téves; de a legnagyobb szeretet szempontjából ez lángoló lelkület s győzelmes erő. Részvétünkben ne roskadjunk össze, hanem mint a lélek erősei viselkedjünk!

d) De a szent Szűz magára való tekintetből is áll a kereszt alatt. E kitüntetésben kellett részesülnie, hogy

érdemei itt nőjjenek föl egész az égig. Nagy hivatások kegyetlenek. Meztelen kardok közt vezet el utjuk; a szent Szűznek az a nagy hivatás jutott, hogy teljes odaadásban, a legnagyobb áldozatban törődjék meg; lelkének a Golgotha sziklái közt a rettenetes keresztfán kellett fölkúsznia s ott elrebegnie azt, hogy: legyen meg a te akaratod. Lelkivilága mint a tenger háborgása, de e keserves tenger gyöngye a föltétlen odaadás. E lekonyult, alázatos, szép fej az Isten remekműve! Ő gondolta, ő mintázta. A földúlt lelkek sötét világába állította bele, mint a bánatos lelki szépség új motívumát. Mily különbség közte s Jób között! Türelem s megadás s bizalom itt is, ott is, de a szenvedés páthosza ez istenanyai szenvedésben utolérhetlen; a fájdalom itt a meg nem zavart boldogság öntudatával párosul; tüzet éleszt a csipkebokorban, de a vadrózsa virágát le nem perzseli. Ah, tűrni szépen, szenvedni istenileg, sírni igen, de nem földúlt, eltorzult arccal, arra az arc nem képes, csak a lélek, mely Krisztussal szenved. A türelem a szenvedés szépsége.

e) S azért szenvedése nem volt ájulás, nem a szerencsétlen anyának világias önelhagyása, hanem erős reakció; a hit, az isteni szeretet reakciója ereszkedett e szenvedésbe s rendezte és ihlette a szívnek kitöréseit; erény, lélek járt itt át mindent. Látta, hogy a szenvedés szent fiának útja, tehát az ő hivatása is s úgy vette azt, mint kitüntetést, mint koszorújába való vadrózsaágakat. Kívánt ez úton menni, hisz Jézus nyomaiban ment. — Mi pedig ez édes keserves Szűz nyomaiban járunk. Bosnyák Zsófia Sztrecsnó várából Teplickára járt templomba, télen is, hóban is s ha szolgálócskája fázott, azt mondta neki: « Lépj az én nyomomba » s ime a nyom meleg volt. Izzó lelkek hóban, fagyban is meleg, kőben, sziklákban is puha nyomokat hagynak maguk után. Gyerünk nyomaikban! Mily dicsőséges s édes a Szűz lábnyomában járni; összetört sátánfejet, letör az hát tövist s bojtorjánt is!

* * *

« *Hat órától pedig sötétség lőn az egész földön kilenc óráig.* » (Máté 27, 45.)

a) Elsötétedett a világ, gyászba öltözött; jelezte, hogy a lelkek mily elsötétedése kellett ahhoz, hogy az Isten fia két lator közt keresztén hal meg. Hogy lehet elborítani lelkünkben a napot, az Istent magát! A legsötétebb éjfél az Istentől elfordult lélek. Jelezte továbbá ez az éj az Isten sötét haragját, melyet csak Jézus deríthet föl. — Talán azért is lett éj, hogy az Úr Jézus elvégezze utolsó esti imáját. Csendet, megilletődést teremtett az Isten Fiának keresztfája körül, hogy annál hatalmasabban hangozzék föl imája: « Sitio », szomjazom! Szomjazom világot, életet, mindenekfölött pedig lelkeket. Szomjazom kegyelmet, irgalmat számukra. Szomjazom hitet, örök reményt, szeretetet, istenfiúságot... nekik! adj nekem lelkeket... Jézus e sóhaja van belelehelve az apostoli lelkekbe. Utolsó éjének imája! Mily nagy a lélek, mily szép a kegyelem, melynek szerelme ébresztette föl az Úrban e végóhajt!

b) « *És kilenc órakor felkiálta Jézus nagy szóval, mondván: Eloi, Eloi, lamma sabaktani! Én Istenem! én Istenem! miért hagytál el engem?* » (Márk 15, 34.) Ez az áldozat heroizmusának végső kinyilatkoztatása. Már az olajfák kertjében hallottuk e panaszt, de akkor « megjelenik neki angyal a mennyből, biztosítván őt »; most utoljára tör ki szivéből a panasz, mely nekünk panaszolja föl, hogy mit tűr, mit visel el szive-lelke az Isten haragjának éjében! Elhagyatást panaszol, mert átszenvedi a legnagyobb kínt, hogy Isten elhagyta őt vigaszával; panaszolja tán azt a másik elhagyatást is, hogy kereszt és szenvedés dacára lelkek vesznek el! Ez Jézus végső bánata! Hogy kell szembeszállnunk üdvünk ellenségeivel Jézus bánatának enyhítésére. Ó Uram, bár meg ne sirattál légyen engem is.

c) « *Beteljesedett!* » (Ján. 19, 30.) Amit Isten gondolt irgalmasat s könyörületest; amit a próféták által igért, azt Fiában kiváltotta. Üdv és öröm lett nekünk

reményeink beteljesedéséből. Jézusban lett teljes hitünk reményünk s üdvünk. Hála s imádás ezért neki. Adoramus te Christe, plenitudo gratiae! — De ez a beteljesedés nem magától ment; ami beteljesedett, azt voltakép ő végezte. « Bevégeztem » — mondhatta volna — « s átéltem, átküzdtem értetek az Isten könyörületes végzéseit. Nemcsak tanítottam, hanem átszenvedtem mindent. » Mi volna a tan élet nélkül, mi az evangélium az édes s erős Jézus nélkül? Ő maga a beteljesedése mindennek. Ó hála, hála, Istennek, hogy vagy, hogy köztünk éltél, hogy értünk szenvedtél! A te isteni életed nekünk minden. Mit csinálnánk szegényes egyéniségünkkel, mit korlátolt bölcseségünkkel, s tapasztalatunkkal, hogyan oktathatnánk s igazíthatnánk útba másokat, ha te nem vagy? Most pedig imádásunk, hódolatunk s ragaszkodásunk is teljes.

d) Beteljesedett... megtelt szinültig kegyelemmel az Isten szive, túlcsordul s erő patakzik belőle és aki bele áll ez áramlatba, az megújul. Bűne vész s ereje visszatér . — Jézus erőt is ad; élete nekünk életforrás; biztosít, hogy igenis birom azt, amit szépnek, jónak, szentnek ismerek. Kételkednem nem szabad az erőben. Vallásom nem fáradt lelkek temetési éneke, hanem teremtő lehellet új ember teremtésére. « Der Mensch ist etwas, was überwunden werden muss »; helyes; de itt be is teljesedik ez a nagy programm, mert erőt találok hozzá. Erkölcsiségem nemcsak ideális lelkesülés, hanem megokolt s erőkkel ellátott lelki világ. Tudom, hogy van sok akadályom, s nehézségem, de mindegyikről hiszem erősen, hogy legyőzöm.

e) Beteljesedett; megtett, amit érünk tenni, — áldozatul hozott, amit föláldozni lehetett; mindent odaadott. A kereszten fölmagasztaltatta magát, hogy vonzzon; lelkét odaadta s vérét kiontotta; nincs egyebe. Mint a góth dómok tornya keresztben végződik, úgy Jézus ereje, szeretete a kereszten virágzik ki. Lelkét eltölti a végleges győzelemnek tudata; ez a szó: « Betel-

jesedett» a legszebb győzelmi ének. Ez az a szent verőfény, mely lelkét eltölti, ez az az öntudat, mely mint végtelen energia jut öntudatára életének alkonyán. Keresztfán is mennyországot jelent a «Beteljesedett»; aki azt elmondhatja, annak a bitófa is királyi trón s ez a fohásza világitélet. Bár elmondhatnám én is valamikor; hogy hol, mikor s mily keretben, az mindegy.

* * *

«*És Jézus nagy szóval kiáltván, mondá: Atyám! kezeidbe ajánlom lelkemet. És ezt mondván, meghalt.*» (Luk. 23, 46.)

a) Ez az a győzedelmes kiáltás; éj, kín, keserv, kereszt, gyalázat, halál fölött fölemelkedik Jézus lelke s bizalmában és szeretetében énekelni kezd: Atyám...! Ez az ő győzelme, éneke! Neki itt is, most is Atyja van; ő a keresztről atyjához lép s a töviskoszorús párnáról atyja kezébe leheli lelkét. A szenvedésből boldogságba, a koponyák hegyéről örök dicsőségbe, sötétségből éjt nem ismerő világosságba, halálból virágos tavaszba lép. Nincs a világon ellentét nagyobb, mint a Kálvária s Krisztusnak elköltözött lelke közt. Ez ellentéteket hordja magában a hivő, bizó lélek s hordja úgy, hogy egyszer kiegyenlíti azokat. Ez az ő győzelme.

b) Ez a mi halhatatlanságunk végső fohásza is: Lelkemet az égnek! Mély meggyőződéssel tudom, hogy a lelkem halhatatlan. A pesszimizmus kételkedik, de szenved ez alatt kimondhatatlanul s szenved azért, mert természetellenes, lehetetlen nézetbe fúrja magát. Ha minden hiú és semmis, akkor a halál gondolata nem bántana s nem támadna szivünkben az az óriási kontraszt. A mulandóság, a halál nem volna olyan nagy baj, ha mindenestül a semmiségben gyökereznénk. A mulandóság csak oly lénynek kín, mely örökkévalóságra való! Érzem lelkemet. Semmi sem képes az önmagába vonult, szabad lényt megfékezni; azzal a borzasztó kiváltsággal bir, hogy ellentállhat az észnek, a szeretet kérésének, a

szépség bájainak, magának az Istennek is, mert szabad, vagyis mert lélek. Lélek nélkül ez a nagy tény érthetetlen, nélküle kín, küzdés, komédia az élet. Lélek nélkül föl nem ismerjük magunkat s félreismerjük a létet s világot. Azért hiszek én tehát lelket, halhatatlan lelket és örök életet.

c) A tapasztalat ugyanezt bizonyítja. A nagy fájdalom nem vezet el a tagadásba, sőt kifejleszti bennünk a tudatot, hogy felsőbb rendbe tartozunk. A valláshoz az embert legerősebben az a tudat fűzi, hogy valójának legbelsőbb magva ellentáll a mulandóságnak; készületlennek, befejezetlennek, észszerűtlennek látja a világot s önmagát s ha nem él örökké, nem tudja egyáltalában, hogy minek él. Itt úgy élek, hogy halálomban a halhatatlanság hitével elmondjam én is: Atyám, ki megszabadítasz a gonosztól, a végleges haláltól, a legnagyobb rossztól, kezeidbe ajánlom lelkemet!

* * *

A szerető lélek kínjai. a) A történeti Krisztust gyakran szemléljük. Krisztussal járunk kivált nehéz napjainak, sötét zöldcsütörtöki s nagypénteki küzdelmeinek emlékével. Egyetérzünk vele; értjük vágyát, ájulását, gyötrődését, kínját... a szívtelen, kegyetlen, borzalmasan piszkos, utálatos világgal szemben. Értjük a halálig való szomorúságot... és azt a kegyetlen szót: «Ez a ti órátok, a sötétség hatalma.» Megsajnáljuk a küzdő, imádkozó, szomorú embert! Ah, ezt a mély szomorúságot legjobban értjük, ha elgondoljuk, hogy mikép tekint a bűnös, szívtelen, hálátlan lelkekre..., veszendő művére..., alkotásának romjaira... Mit kellett volna még tennem? panaszolja! Hogyan fordul hozzám és kér szánalmat: Emlékezzél meg szegénységemről... Ő a «pauper servus et humilis...» e kegyetlen sorsban..., ez éjben..., e vadállati szenvedélyek ütközésében. Azért vésődik lelkünkbe a «tristis imago». Veronika

kendője arcunknak fátyola lesz; azon át látjuk a világot.

A sajnálkozás odaléptet hozzá; az egyetértés a hűségnek s a fölbuzdulásnak temperamentumába foglalja az egész fájdalmat: értelek Uram, közel vagyok hozzád. «Tecum usque cruciari, parva vis doloris est, malo mori quam foedari, major vis amoris est». Szegénységed, ürmöd, epeitalod s mirrhás csokrod az enyém is; a tóviskoszorú már két szivet fon egybe: tiedet s az enyémet. Mondhatnám, hogy kegyetlen sors; mindegy; de így kell lennie, így, így... ez a léleknek, akiben lélek van, sorsa; ez jegyesi hozománya, ez szenvedélyes közössége, édes terheltsége s mikor Krisztussal együtt szenvedek, azt suttogom magamnak: Ime megvan, amiről álmodtál, hogy szenvedni akartál vele, az most édes végzeted..., élvezd...!

b) Krisztus most. S ah, hogy fölsír bennem a bús vihar, a szenvedés, hogy borul el lelkem láthatára..., hogy szakadnak le templomai, oltárai..., hogy fonnyad el élete, mikor Krisztust itt és most látom, itt műivében, e haldokló kereszténységben..., mikor szemlélem e szomorkodó, gyászoló krisztusi örökséget..., itt és most azt a bús haragot..., azt a keserű, kegyetlen óceánt, azt a végtelen éjt... Itt, itt állok én most Krisztus helyett; itt küzdök és sírok helyette, állok s letörök, leroskadom. Nagy az én kínom a te szeretetedért, Úr Jézus! Mert míg a lelkek számum-szelét szivem lehellete által párázatossá teszem, míg az országút porát könnyeimmel termőfölddé áztatom, míg a lelkek poláris fagyát tavasszá változtatom, sok fohászra, könnyre s lelkesülésre lesz szükségem. De hát ez gyönyöröm; gyönyöröm tudni, hogy ugyanazon kereszten szenvedek, melyen Te s hogy ugyanazon ostoresapás szaggat szét, mely Téged. Gyönyöröm tudni, hogy lelkemet egy véres, kéklő ajak csókolja, melyet imádok.

c) Egészen énértem. Minél mélyebben merülök el gyötrelmembe s minél bensőségesebben érzem át annak

baját, ki lelkem reménye: annál mélyebb bepillantásokat enged szivébe s pszichológiájába s úgy érzem, mintha elfelejteném azt a hálátlan, csunya világot... s a keservet. Mintha a világ kitörlődnék öntudatomból s én magamra maradnék keresztemmel, Krisztusommal s a kínt már nem a világra, hanem magamra vonatkoztatnám, okát nem másban, hanem magamban látnám. Jézus rám néz s tekintete megnyitja nekem a belátást, hogy hisz az a világ én vagyok. Mit világ? az gyűjtőnév, általánosítás... te, te, te, azaz, hogy én, én magam vagyok e kin, e szenvedés oka. Nem másért, énértem folyik vére... E köves út az én életem útja, mely Krisztusnak keresztútja; a szitok, a gánes, a gúny lelkemből viharzott felé, e tövises bogáncsot nyomorúságom földjén szakították. Hallom már: szeretett engem s átadta magát értem..., bűnömért sebezték meg.

Én, én, én, nekem, engem, értem... Bűnöm az egész krisztusi kínt fölzaklatta, terméketlen lelkem az egész Krisztus-vért szomjazta..., utána kiáltott borzalmasan. Ó ha e kiáltás öntudatára ébredek, e kegyetlen, istengyilkos kiáltásra, mely lelkemből hangzott... ó, ha a gonoszság ez örvényébe tekintek, melynek tilalomfájául Isten a keresztet tűzte oda, megbódulok..., megrendülök. Ez egész Krisztus-vér és kín *értem van;* az egészet értem adta, hogy bűnöm meg legyen bocsátva, hogy szerethessek, hogy mirtuszkoszorúval fejemen, hogy pálmával kezemben jöhessek feléje, hogy keblére szoríthasson... ah, ah, ah, értem. De hát a többivel mi lesz? Quid ad te? ne zavarjon. A szeretet mélysége felejt mindent s átadja magát egészen; én, látod, egészen neked adtam magam. Egymagadért egészen. S jön felém az áldott Jézus s rám borul, ki nem térhetek neki, hová térjek? Nem kérhetek föl mást, hogy fogja fel e reszkető, édes testet..., nem hajthatom le fejemet... Nem süthetem le szemeimet; lelkemben törik meg végső tekintete s csókjában rám leheli lelkét: érted, érted éltem s haltam!

Tehát Krisztusért kell viszont élnem-halnom a vértanuk szeretetével.

* * *

Sponsus sanguinum. a) Az Úr Jézus a bűnbe merült, érzékies világban az új, a tiszta, az isteni embert szolgálja. Ez az ő gondja, melyet szivében hordoz, mint a művész ideálját, mint az anya gyermekét. E gond beszédes lesz ajkán; beszél Istengyermekről s Isten országáról. Ez új világ megteremtésére küldte őt az Úr: az Úr lelke rajta. A próféta is biztatja: Csak ezt keresd. Apostolait erre oktatta; a lelket jegyesének tartotta; szent Pál tanu rá, hogy úgy szerette a lelkeket, mint a jegyes jegyesét. Éjjeli imái, hegyesúcsok és erdők tanúi e vágyódó szeretetnek: bűnt irtani, embert nemesíteni. Ez kegyetlen, nehéz, szomorú napszám; elhervadunk, megőszülünk, vérrel verejtékezünk tőle. Ment-e sokra vele? Ó mesterem és vigaszom!

b) De neki győzelmesen kellett a világgal megküzdenie; az éjbe fényözönt, a mocsárba kristályforrást árasztania; föl kellett ráznia az érzékies, a nehézkes világot; öntudatára kellett hoznia, hogy mi a bűn s azért fájdalomba öltözött. Szétszaggatva, megtörve, sebekkel tetézve, fölszántva áll elénk: olvassátok le rólam, — mondja — mi a bűn! Ostorozzák, tövissel koszorúzzák. Nézzétek lelketek e fáradt munkását a keresztfán! S áll e szent jel az érzékies, a szabados, az élvezetvágyó, a szabadszerelemről félrebeszélő, orgiákat ülő, szinházaiban, művészetében megmételyezett világ szemei előtt; áll az út mellett, a bűnnek sikamlós országútjai mellett; támolyog mellette a bódult, rohan el mellette a sóvár világ; áll a városok boulevardjai mellett, a prostitució éjjeli ösvényei mellett, hol a bűn már tüdővészbe, infekcióba öltözködött. E bódulatban, e kábulatban, az élvezett mámorban áll a kereszt, az Isten gyűlöletét s szeretetét, a bűn büntetését és bocsánatát hirdető szent jel. Ó ti mindnyájan, kik általmentek..., figyeljetek, tekintsetek föl rám!

c) Azután leemeli sebzett kezeit s lábait az Úr Jézus a szegekről, lelép a keresztről s elindul a bódult világba, melyre oly nehéz a szive s véres kezeivel borogatja az ifjúság fölhevült homlokát, meghinti a tiszta leánylelkek liliomait, a rothadó világ fekélyeire ráborítja lázas sebeit s mint Elizeus hajdan a halott fiúra, úgy borul rá a szenvedő Krisztus sebzett testével a világra. Végig megy a családok szentélyein, parketten és taposott földön; a családi otthonok falára fölakasztja töviskoszorús arcának képét. Elmegy a múzeumok, színházak, táncternek, klinikák, szanatóriumok, tébolydák mellett; megrendül és sír, mint egykor Jeruzsálem fölött. Ó jöjjetek utánam s küzdjetek; jöjjetek közelebb, ha gyöngék vagytok; érezzétek meleg szivem s vérem lehét. Küzdjetek a vérontásig s kérjétek a kegyelmet szenvedésemre való tekintettel, győzni fogtok!

* * *

« *És mikor már esteledett (mivelhogy készület vala, azaz szombat előtti nap), eljöve arimateai József, egy nemes tanácsos, ki maga is várja vala Isten országát, és bátran beméne Pilátushoz és elkéré Jézus testét.* » (Márk 15, 42, 43.)

a) Egy tekintetet vetek a kálvária nagypénteki esti jelenetére. Leereszkedik az est árnya; a tömeg részint mellét verve, részint megrögződve eloszlik; fáradt fájdalom borong a természeten s a 33 év előtti karácsonyéj utolsó akkordjaként halkan suttog az egyetlen Krisztushivő léleknek imája. A szent Szűz ölében tartja s imádja Fiát. Nézi, csókolja sebeit. Az ő szive az égő mécs a szent kereszt tövén. A hit s a krisztusi szeretet mind az ő szivébe szorult. János s Magdolna bánata csak emberi; a szent Szűzé krisztusi. Érzelmei a szent kereszténység: hit, áhitat, hála, bánat, fájdalom, tisztaság, vértanúság; ez érzelmekkel csókolja s imádja Krisztust. Salve Mater dolorosa, Martyrumque prima rosa, Virginumque lilium!

b) Azután előjönnek Jézus barátai: arimateai József, Nikodémus, a megtért százados. Ők vették le a keresztről Krisztus testét, ők hozták a mirrhát és balzsamot, az áloét s a gyolcsot. Leveszik fejéről a töviskoszorút, megmossák szent testét, megkenik s amily édes illat száll most szerteszéjjel e szegény ravatalról, oly mély, édes s bensőséges ez a gyász. Valóban, mily érzelmes mélységek nyílnak meg a szivekben e temetésre való előkészületben! Hogy temették régen a machabaeusi Judást, a hőst! hogyan temették Lőrinc vértanút! Megindul itt is a menet: arimateai József, Nikodémus, sz. János s a százados viszik az Urat, utána a sz. Szűz s néhány asszony, az Úr elválaszthatlan hivei. Pompa, káprázat nélkül indulnak meg az öreg estébe s a sírnak éjébe. De a szivek csordultig telve; mirrhát csepegtetnek, illat száll belőlük s az Úr emléke lelkünkben, mint a ma kifeslett nefelejts.

c) A sziklafalba vájt új sírba fektetik az Urat; tündöklő gyolcsba takarják, száz font mirrha és áloévegyítékre ágyazva! Sz. Pál akarja, hogy haljunk meg: temetkezzünk el az Úrral a világ számára. A mi sírunk Jézus átszegezett szive, érzelmeinkből van szőve gyolcsunk s az önmegtagadás mirrhája megóv a rothadástól; így lesz elrejtve s biztosítva életünk Istenben. De a sziklasír körül lelki szemeimmel látom a bethlehemi angyalokat, kik ezt a szent éjt itt néma dicséretben s imádásban töltik; glória helyett grátiát suttognak.

d) Sürgölődik ott azután a kaján ember is; lepecsételi a sírt, őröket állít... A sírkövön van a szent Szűz csókja s a zsinagóga pecsétje. Ily kontrasztokkal van tele az élet. Az én szenvedélyem is ez; én megcsókolom e sírkövet s a hálás imádást, a szerető emlékezést állítom oda őrül. Ezek nem alusznak el feledésben! Jézus akarja, hogy ne feledjük. Karácsonykor örvendünk, nagypénteken gyászolunk. Mély részvéttel tekintünk a szent Szűzre is, de a lelkünk el nem fojt-

hatja magában a biztatást: Viszontlátásra, királynőnk, harmadnapra.

* * *

Szálla alá a poklokra. a) Keveset tudunk a lelkek világáról; Jézus is csak itt-ott érintette azt; emberi képzeteink s kategoriáink nem alkalmazhatók reá. Csak érzéseinkkel vagyunk rokonaik. A jó lelkek is várják Krisztust. Míg ő el nem jön, addig nem látják meg az Istent; azért főérzelmük ez a nagy Ádvent; imájuk a vágy s Krisztus megjelenése az ő nagy Karácsonyuk; így lett Karácsony a limbusban! Hogy ragyog föl köztük az Úr Jézus lelke, az örök boldogság napja! Hogy lett ott éledés, üdülés, tavasz a fáradt lelkek világában! Hogy csendült meg ajkaikon az ének: Hozsanna, áldott ki az Úr nevében jön! Hogy hódoltak neki pátriárkák, próféták, szent József, keresztelő szent János! Ó, ahol Jézus van, ott tavasz s éledés, ott erő és öröm van, ott tudnak énekelni. Jubilate Deo omnis terra!

b) Mily szent örömmel, mily diadalmas érzéssel néz végig az Úr e tiszta lelkeken. Ezek az ő szenvedélye; vért és életet adott, hogy tiszták legyenek s «szeplő és ránc nélkül»; ime most belépett a piszkos földről a szép, tiszta lelkek verőfényébe. Ez már isteni zóna; oda vágyik az erős élet! Istenem, bennem is oda vágyik! Mennyi a bűn az életen, mennyi a tökéletlenség, elfogultság, kicsinyes látószög, egyéni szinezés, korlátoltság, gyöngeség, gyávaság s makacsság, engedékenység és kevélység, lágyság és keménység! S mily siralmas látvány, ha lelkem hajótörötten, rongyosan, szegényesen jönne az örök révpartok felé s ott betegen hosszú «quarantaine»-be kerülne. Jézusom, tisztíts, égess, hogy mikorra megpillantasz, örömre gyúladjon szemed!

c) Ezeket elviszi magával. Nagyok az igényei a színtisztaságra, de kielégíttetnek. A «háromszor szent» fölemeli a tisztult lelkeket és mint ahogy a fecskék költözködve az Alpesek fölé emelkednek: úgy a lelkek

az isteni Megváltó Fölségéhez. A fénynek s életnek végtelen oceánja hivja őket s mennek, röpülnek. — Tisztelem az Isten nagy igényeit lelkem tisztaságával szemben; föltétlenül meghajlok előtte, mikor megpróbál, meglátogat betegséggel, szenvedéssel, lelki vigasztalansággal; tudom, hogy tisztít és közelebb jutok hozzá!

* * *

Kelj föl dicsőségem! a) Kelj föl, siess! Csak 37 óráig van Jézus a sírban; a három nap és három éj ugyancsak összeszorult. Jézus földi élete s a végtelen örökkévalóság közt ez a sötét mesgye vonul; azt is hogy keskenyítette. Siet; korán reggel támad föl. Ő a mi hajnalunk, az örök élet hajnala. Ő a mi ünnepünk; ezt a föltámadást hirdeti minden vasárnapunk! Siess jó nap, ragyogj ránk; hasadj ránk fölséges vasárnap; akár a bűn éje, akár a vigasztalanság éje kurta legyen. Az lesz, ha vasárnapi lelkek leszünk.

b) Jézus lelkével a lelkek vonulnak a sírhoz, kiket a pokol előtornácából kiszabadított, mint hajnali fényes felhő... költöző lelkek csoportja ezüst szárnyakon. Mily néma zene! Elvonul a föld fölött az örök élet. Jézus örül; a felszabadulás énekét zengik körülötte a lelkek; « Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est! » Ez az első feltámadási processzió! Mily hála, mily imádás Krisztus vére, sebei iránt; mily öröm győzelme fölött; mily epedés és vágyódás szive és a szivéből áradó örök élet után! Igy járjunk processziót! A sírba érve szent szomorúsággal, hálás epedéssel nézik a lelkek Krisztus holttestét, szent sebeit, melyek a világ üdvét lehelték. Jézus lelke is mély megilletődéssel látja testét, érdemeinek csodálatos szervét; látja rajta a halál képét és most szembe néz vele, úgy ahogy ő tud nézni, nem passzíve, hanem pathetice; a diadal páthoszával: halál, — mondja — megtörlek, meghaltam, hogy az élet föltámadjon. Ez a sír a te sírod, itt te rothadsz el; én, az élet, föltámadok. Imádandó, szent hatalom, mely a

rosszat legyőzi. Akik nem hisznek, azok csak passzíve, mint áldozatok nézik a halált és viszik a szenvedést; « Hinter dieser Weltauffassung sitzt das Grausen. » Nálunk nem; nálunk a halál mögött is élet int felénk! Jézusom, életem, erőm, győzelmem!

c) Azután Krisztus lelke ismét megeleveníti testét, azzal az erővel, mellyel a megdicsőült lélek tudja lefoglalni s átváltoztatni az anyagot. A Táboron megmutatta, itt végleg megvalósította. Szépségbe, fénybe öltöztette; átszellemesítette; akaratának hajlítható eszközévé és szervévé változtatta. — Mit tesz a lélek a hipnózisban, mily érzékenységet, lelkiséget lehel a testbe az extázisban! A megdicsőülésben meg épen áthatja a testet s abban új energiákat léptet föl. Ezentúl át tud hatni ajtón, kövön; megjelenik, ahol akar; elváltozik úgy, hogy meg nem ismerik. — Ó fölséges, szép, dicsőséges Jézus, létünk eszménye és példája; szemeidből villan ki a megdicsőült élet sugara; te érezted át először az örök dicsőséget idegeidben; erőd, szépséged benned vált az örök ifjúság örömévé. Üdvözlégy elsőszülött testvérünk, te újjászülött! A megdicsőült élet után epedünk. Lelkünk valamiképen átszellemesíti testét és akkor átéljük a te husvétedet. Azért akarjuk már most a lélek győzelmét kivívni testünk, ösztönösségünk fölött; fegyelmezni akarjuk magunkat; a lélek uralmát akarjuk biztosítani a halandó testben a szép, erős halhatatlanságért!

d) A föltámadt testnek sajátságai: 1. *A fényesség*, mellyel a lélek árasztja el a testet. Van fényesség karácsonyéjjel, van a Táboron; az apokalipszis víziói is fényben úsznak; a szentek is szépek és fényesek, például Pazzi szent Magdolna s a valenciai imádkozó, kinek fényétől ragyogott éjjel a templom; Jézus leírhatatlan szépségben ragyog. 2. Azért többé nem is szenvedhet; a szenvedés, a szomorúság, keserűség meg nem környékezi. Arca nem esik be, nincs rajta a savanyúság s elégületlenség kifejezése. Ó, hogy szántja s szaggatja

a lelket a szenvedély és hervasztja a szenvedés! 3. Gyors, mint a szellem, a tér korlátait nem érzi; az erény útjaira is, azokra a sokszor egyhangú, göröngyös, nehéz utakra részvéttel néz le és biztat: Csak rajta, előre! Kik sírva vetnek, örvendve aratnak majd! 4. Teste átszellemült. Mily különbség a pocsolya sara s a virág szirma közt; ez át van járva élettel, az meg nem. A lélek egyre jobban járhat át testet, míg végre a test átszellemül tőle. Átszellemülni, magunkra ölteni a szépség, a készség, a fegyelem lelkét! Ezek a föltámadás jellegei. Minél többet belőlük, hogy tünjék el az « állati ember ».

* * *

« *A sírok megnyilának és sok szentek testei, kik aludtak vala, föltámadának* ». (Máté 27, 52.)

Jézus a mi föltámadásunk példaképe. Mindenekelőtt pedig lélek szerint kell föltámadnunk, amire buzdít szent Pál: « Ha föltámadtatok Krisztussal, az ottfennvalókat keressétek ». (Kol. 3, 1.)

a) Föltámadunk-e? Sok a halott. A szentírás ismer eleven holtakat. Ismer holt hitet: « A hit cselekedetek nélkül holt »... ismer holt « jócselekedeteket »: « Úgy látszik, hogy nagy, erős, gazdag vagy, pedig szegény, meztelen koldus vagy »..., ismer holt kezet, holt szivet; ismer örök halált, melyben megfagy a boldogság vágya. Ismer holt tagokat az egyház testén, kiket Isten lelke nem éltet. S a világ is ismer eleven holtakat; Ibsen ír róluk « Wenn wir Todte erwachen » című drámájában. Holteleven szerinte az, ki a világnak él, dolgozik, alkot, szerepel és dicsőséget keres: « Es ist nicht der Mühe wert, sich so immerfort abzunützen für den Mob und die Masse und die ganze Welt ». Dolgozni semmiért, ez a világi élet tragédiája; a divina comoedia más, az az örök élet. — Elevenholt, aki élni elfelejtett, mert nem értette föl az életet. Ilyen az a nő, az a férfi, ki vad szenvedélyben fölemésztette erőit és végre annak öntudatára ébredt, hogy ez nem élet. Ilyen az a művész,

ki mikor művész lett, megszünt ember lenni. Ki a szépet modellnek nézte és nem értéknek, mellyel szivét eltöltse és nemesítse; ideálokat alkotott, de életében rájuk cáfolt. Művész, ki a művészetért megölte másnak lelkét, hogy azután a bánatot modellálja. Ki önmagán kívül kereste, elismerte, tisztelte a jót, de csak kőbe véste és nem saját eleven öntudatába... stb. Szegény világ, nagy hullaház; száraz csontok az Isten elevenítő fuvalmai nélkül! Küldd ki Lelkedet és az majd teremt, teremt életet, élő embereket, élő hitet, élő jócselekedeteket, élő szivet! Ezt a halált kell utálnom, ezt a holteleven ténfergést, ezt a tehetetlen hitet és holt kezet!

b) Föltámadunk hát? Ó, hogyne támadnánk! Evégett mindenekelőtt hitünk öntudatára kell ébrednünk s alvó erőit fölszabadítanunk. Ez erők átvonaglanak majd rajtunk és kiégetik belőlünk a bűn penészét, a földies, világias, buta érzést; azután megmozgatnak, kifeszítenek, kinyujtanak, megindítanak; alakulni, Krisztushoz hasonulni késztetnek. Ez életnek számtalan foka van. Megvan csíraképen a keresztelt csecsemőben; ébredezik az első áldozásra jól előkészített fiúban; feslik a buzgó, ideális leányban; fejlik a küzködő és husvéti gyónását jól végző hivőben. Megvolt Ábrahámban, Judithban..., megvolt assziszi szent Ferenczben, szent Alajosban, megvan a legmodernebb keresztény férfiúban. Mily skálái, mily fúgái, mily színvegyületei az életnek! A kegyelmi erők dolgoznak a föltámadáson, hogy föltámadjunk az igazi, az értékes életre; itt és most akarunk föltámadni és élni, hogy egykor örökké éljünk. A lelket, az Úr Jézus szellemét támasztják az erők bennünk; lélekből akarunk élni; lélekkel az életet s nehézségeit épúgy, mint örömeit kiegyenlíteni.

c) A végleges föltámadás hite és reménye ezt a lélek szerint való föltámadást sürgeti. Az örök élet teljes bősége irtózik a jelen élet ürességétől és ezt a jelen életet a maga képére alakítja át. Üres, hitvány, lelketlen életből nem fejlik ki az örök élet; üres magból nem

nő ki tölgy. Azért kell élnem már itt és most örök életet a földön, vagyis természetfölötti módom, hitből, szeretetből kell gondolkoznom, akarnom, tűrnöm, küzdenem, élveznem, szenvednem; a hit motívumai szerint kell hangolnom lelkemet; a halhatatlanság fuvalmát kell megéreznem, hogy tudjak gyöngeség, nyomorúság fölé emelkedni: akkor érzületemben eljátszom már a boldog halhatatlanság praeludiumát. Ma többször gondolok halhatatlanságomra, örülök neki s kedvetlenségemet legyőzöm vele.

* * *

a) A föltámadt Jézus ujjongó öröme volt az ő husvéti imája; kiáltása a győzelmes, harcos kiáltása volt: « Miért agyarkodnak a népek » — kérdi a zsoltárossal — « a mennyekben lakó kineveti őket... én pedig királlyá rendeltettem. » Vigad, « mint kik vigadnak aratáskor. » Ez az ő ünnepe; örvend, « mint örvendenek a győzedelmesek a nyert zsákmánynak ». Három nap előtt szivébe szorult az Olajfák kertjében a halálos szomorúság, ma végig árad rajta az öröm; az öröm mint dicsőség, mellyel az « excelsa » felé tartott s megközelíthetetlenül magasra följutott; az öröm mint boldogság, az első megdicsőült ember boldogsága!

b) De szivével, érzésével köztünk maradt s el nem felejtett. Ez az öröm folyton a földre emlékezteti, érdeklődése élénk s meleg s ezzel a lelkülettel van az Oltáriszentségben. Ne képzeljük lelkületét fáradtnak s gyöngének; mindig a megdicsőülés temperamentuma él benne. Az örök gondolatokból merítünk mi is erőt. Ne zaklassuk föl magunkat hiábavalóan; a buzgalom néha elkínozza magát; abba is megnyugvás kell; sikertelenség ne borítsa el az Isten győzelmeinek perspektíváit.

c) Ily tiszta, dicsőséges öröm nem lakik a földön; örömeink fájdalmakkal vegyesek; de az nem baj, sőt előny; mert az öröm itt gyakran felületessé tesz, míg ellenben a fájdalom kimélyíti a lélek érzelmeit. Hát mélyítse, de ne fonnyassza; tisztítsa, de ne apassza. Szol-

gáljon a fájdalom arra, hogy észre térítsen, megjavítson, fölrázzon s végre is, hogy mindezek által jobban, mélyebben tudjunk örvendezni.

* * *

« *En vagyok a föltámadás és az élet: aki énbennem hiszen, ha szintén meghal is, élni fog.*» (Ján. 11, 25.)

a) A valósággal föltámadt Krisztus a mi pálmánk. Ezt a pálmát nyujtja minden hivőnek s aki kézbe veszi s erősen tartja, megosztja vele győzelmét: föltámad majd ő is. Ez a hit az örök élet vágyával föllázította az emberiséget, mint hogyha a Krisztus kegyelme, e pálma leveleiről hulló harmat, tüzes eső alakjában hullt volna a lelkekre s vértanúkat avatott volna. Minden vértanú a hitért halt meg; minden halál ezt kiáltja, ez őrületes, vakmerő szót: « Föltámadunk ». E hit Krisztus sírjából való s nem a régi mithoszokból. A főnix-madár már régen jelezte a halhatatlanságot s abból vértanúi hit nem lett; a tavasz már régóta csattogtatta az életvágyat lehelő, szerelemittas éneket s abból halhatatlan remény nem kelt; költők, énekek, eszmék dacára az emberiség föl nem ébredt; héroszok, mithoszok dacára a kultúrák egymásután letörtek; az élet vágya dacára, mely szenvedélyes panaszként járta be a világot, a szkepszis elhervasztotta a gnózist. Ó szent sír, halhatatlan életet lehelsz; biztos öntudatot reményeinkbe.

b) Az eszme nem elég. A gondolkozó az eszme mögött valóságot keres, mert mire való az eszme, a kép, ha nem a valónak képe? Mire való, ha nem egyéb mint érthetetlen törekvésnek hímes virága? Mire való a halhatatlanság eszméje, ha azt a sír sötétsége nyeli el? Minek az örök élet vágya, ha koszorúi koporsókon hervadnak s menyasszonyi fátyolai szemfödőkké lesznek? Mit csináltok eszméitekkel a halál, a mulandóság csendes, kérlelhetetlen hatalmával szemben? Szemfényvesztők vagytok, kik abstrakciókkal dolgoztok. Az ábrándos elvonás helyett nekünk valóság kell; nekünk az kell,

hogy « föltámadott », szószerint s nem képletesen, betüszerint s nem szimbolum szerint.

c) Csak az egyéni, örök élet a valóságos halhatatlanság. Ezt mutatta be a föltámadt Krisztus. A test szerint való föltámadás mozgatta meg a világot, az hozott tavaszt. Csak egy renaissance van: az a tavasz, melyben Krisztus pálmája leng! Fogjuk meg a pálmát... Vigyázzunk, hogy el ne hervadjon hideg kézben, száraz szívben, sötét környezetben; el ne hervadjon kételytől, közönytől, világiasságtól! Hadd a holtakat temetni halottaikat! Gyerünk, « palmae in manibus! »

* * *

Jézus megjelenik szűz anyjának. a) szent Szűz várta Jézust, várta hitben; hiszen megmondta az Úr: föltámadok. Isteni szó, melyet követ majd isteni tett. S ezt a tettet ő teszi majd meg, addig pedig édes anyja vár és hisz és bizik s imádkozik. Imádkozik forrón, lelke sugárzik szemeiből; ajkai suttogják: « Exsurge, exsurge », kelj föl, kelj föl napom, erőm és örömöm! Kelj föl, ébredj; anyád virraszt s vár; kurtítsd meg szent vigiliáját. — Igy állunk mi is Istennel szemben. Hiszünk nagy isteni kijelentésekben s várunk isteni tetteket; áldozatos lelkesüléssel rábizzuk magunkat. Különben pedig hívjuk, keltegetjük az Urat mi is: Uram, ébreszd föl erődet s uralkodjál! Ragyogjon föl igazságod s villanyozza föl a lelkeket a megujult kereszténység tavaszi éledésével. Mi hisszük, hogy te új világot teremtesz most is, itt mi köztünk. « Exsurge Domine! »

b) Az Úr is vágyott a szent Szűz után; az édes Úr a legédesebb lélek után; vágyik, mert hű volt hozzá szenvedései közt is s szerette őt akkor is, mikor nem volt szépsége s ékessége; keresztútján járt s keresztje alá állt; az ilyen lelket megvigasztalja az Úr s vigaszában elfelejteti vele baját, búját; érezteti vele dicsőségét s erejét s átönti bele saját életét. Azért ki kell tartanom száraz, kelletlen lelki hangulataimban; sőt

ilyenkor mutatom ki, hogy többre becsülöm az Urat vigaszainál, vagyis önmagamnál.

c) A szent Szűz e vágyait megvalósítja az Úr, megjelenik neki dicsőséges szépségében, s a szent Szűz térdre omolva imádja szent Fiát. Ah, ez istenanyai boldogság! Amilyen édes az inkarnáció éje, oly édes és fényes a föltámadás hajnala. Jézus szivéhez szorítja anyját s mérhetetlen örömmé változtatja tengernyi fájdalmát. A szent Szűz pedig megcsókolja Jézus sebeit s beléjük leheli tüzes, szép lelkének szeretetét. Meglátja, leborul, ráborul, elomlik s megpihen rajta: most már jól van, jól van; édes Uram; jó nekem, mert jó neked; életed életem. Élsz; Alleluja! Ez a szent Szűz páratlan husvétja! Öröm, milyet csak az Isten adhat. « Én leszek örömöd s jutalmad » — mondja ő nekem is, — s ha megörvendeztetlek, úgy érzed, mintha zsoltár és cithara csengne lelkedben; « exsurge psalterium et cithara. » A Szent Szűz ez örömét köszöntjük az Antifonában: « Regina coeli laetare ».

* * *

« *Alleluja.* » *a*) Öröm kell a szivekbe, melyekben a Szentlélek lakik! Öröm kell a keresztet viselő lelkekbe, öröm a bánatos és sebzett lelkekbe, öröm a küzködö s harcot vívó lelkekbe; ahol Isten van, ott öröm is legyen. És pedig azért legyen, mert az öröm erő s a lehangoltság gyöngeség. — Örülni annyi, mint az élet erejét érezni, — szomorkodni annyi, mint gyöngülni. Azért az öröm sokszor gyógyít, — a bánat pedig beteggé tesz; — az élet kedvvel s örömmel jár karöltve, a halál bánattal és gyásszal. Minden, ami jó nekünk, ami növel és gazdagít, egyszersmind örvendeztet; minden, ami üresít s szegényít, az szomorít! Nincs erényem (erőm), ha nincs örömöm. Legtöbb erő a lelki élethez kell, mely kicsiben való hűség s a reggeltől estig való apró szolgálatok láncolata. Itt nem szerepel a nyilvánosság ingere, nincsenek meg az ünnepélyes gyülések villanyozó

hatásai, sőt gyakran meg kell küzdenünk a szokás unalmával is; azért tehát örömökre szorulunk, melyeket a Szentlélek ad nekünk.

b) Azért kell öröm, mert ez képesít az emberekkel való legjobb bánásmódra. Ha lehangoltak vagyunk, nehezen viseljük el embertársainkat s letünik homlokunkról és arcunkról az a jó lélek, mely beleelegyedik érzelmeinkbe, szavainkba és hangunkba. A legnagyobb terhet testvérkéz rakja az ember vállaira. Ha jókedvűek vagyunk, nem vesszük föl e nehézségeket; de jaj nekünk s másoknak, ha rosszkedv bánt. Kiállhatatlan akkor nekünk a világ s mindenkiben ellenséget látunk. Jókedv jó orvosság; semmi sem jön rosszkor a jókedvnek. Semmi sem lepi meg s hozza ki sodrából. Nem zsémbes, nem baltaszemű, az embereket jó oldalukról nézi; mindenkiről kész jót gondolni; nem ütődik, nem akad fönn, előre nem látott kis nehézségeket jól fogad. Lelke nem a búbánat völgye, melybe beleavasodott a panasz; ahol ecetfák és keserű lapu, varjútövis és bogáncs díszelegnek s savanyú a levegő is.

c) Azért kell öröm, hogy önmagunkat megtagadjuk. Mivel az evangélium a keresztet sürgeti, azért örömre kell minket nevelnie. Az öröm képesíti a lelket az önmegtagadásra; a szeretet nevében égő lelkek áldozatosak. Ne csodálkozzatok, hogy nem síró szemek, hanem mosolygó lelkek hozzák a legnagyobb áldozatokat. Az öröm az áldozat forrása. Komornak látszik a kolostor fala, vasrács tartja fogva még a tekintetet is, hogy ki ne szökelljen az élet víg zajába; de ne higyjétek, hogy ott a szomorúság lakik; azt az életet csak öröm s áldozatkészség tartja ki. Ez a jókedvű önmegtagadás szabadítja föl a szivet az önzés békóiból s képesíti, hogy törjön fölfelé, tehát hogy szeressen! Miért hagytátok el az önmegtagadást? Mert kifáradtatok, elsavanyodtatok. Ugy-e, mikor az önmegtagadást szerettétek, akkor friss tavaszi, fűszeres szellő dagasztotta melleteket, harmat rengett

fűvön, virágon; titkos sugallatban zsongott a lomb s most minden hervadt, száraz, poros; miért?!

d) Az örömöt a *szentségekből* s az *áhitatból merítjük*. Magunk vagyunk tanuk rá, hogy éledésünk a lelki öröm behatása alatt történt. Mikor szivünk kitágult vigaszban s lelkesülésben, akkor nőttünk s izmosodtunk. S mi volna belőlünk, ha sohasem lelkesülnénk? — Méltán mondjuk tehát, hogy az öröm *élet*, növekvés, fölbuzdulás, lelki megerősödés; hogy az öröm napsugár, mely éleszt, éltet, fejleszt s belőle gömbölyödik a fa törzse, virul, érik gyümölcse, mialatt télen összehúzza rostjait, teng, de nem él! Vessünk tehát ügyet rá, hogy örvendjünk! Gaudete in Domino semper, Iparkodjunk, hogy szent áldozásainkból s imáinkból kellő lelket merítsünk, vigaszt és örömöt. Nem kell könnyen exkuzálni a reseteket és életteleneket; ők okai bajaiknak s tán nekünk is azért van kevés örömünk, mert sok önzés, sok kislelkűség, sok szeretetlenség van bennünk; szabadosak vagyunk beszédeinkben, fegyelmezetlenek érzéseinkben, s képzeletünkben, áhitozunk mulatság, élvezet és dicséret után; bizalmas durvasággal és faragatlansággal bánunk az Úrral. — Változtassunk ezen!

* * *

«*Szombat elmultával szürkületkor pedig... nagy földindulás lőn, mert az Úr angyala leszálla mennyből, és oda járulván, elhengeríté a követ és ráüle. Vala pedig az ő tekintete, mint a villámlás és ruhája, mint a hó. Tőle való féltökben pedig megrettenének az őrök és lőnek, mint a holtak. Felelvén pedig az angyal, mondá az asszonyoknak: Ne féljetek ti, mert tudom, hogy Jézust keresitek, ki megfeszíttetett. Nincs itt, mert feltámadott, amint megmondotta.*» (Máté 28, 1—6.)

a) Ti ne féljetek, kik Krisztust keresitek, sőt vigadjatok s örömöt üljetek... a sírban is, mert végtelenül nagy, hatalmas és dicsőséges a ti Uratok. Ő a föltámadás s az élet s a fölfordított sírkövön nem márvány-

alak, hanem én, a Fölségesnek eleven angyala vagyok emléke. Mint karácsonykor a pásztoroknak a megtestesülés angyala hirdette a « nagy örömöt »: úgy husvétkor a föltámadás angyala hirdette az erő és győzelem evangéliumát, azt, hogy « Föltámadott ». A hitetlen, diadalt ülő világban, hol Jézus végleg tönkrement s reá a Messiásra csak akasztófa és sír emlékeztettek, a hivatalosan, ünnepélyesen, nyilvánosan, millió ember értesülésével, három törvényszék beleegyezésével lepecsételt sírkövet harmadnapra elhengerítette az Úr keze s Jeruzsálemnek fülébe dörgi az üres sír s a legujabb evangélium: « Nincs itt, föltámadt ». Ez minden tekintetben a legnagyobb « Signum ». Krisztus legnyilvánosabb csodája. Egy csodában sincs a nyilvánosság úgy lefogva, mint ebben; e csodájához kiséri Krisztust millió hitetlen ember, e csodájára figyelmeztet a zsidóság minden intézménye, a leglármásabb felvonulás riasztja fel a Pascha emelkedett hangulatú népét s meghivja, hogy lássák Krisztus meggyaláztatását, hogy tanúi legyenek kereszthalálának, de tanúi egyszersmind üres sírjának. Szent Péter mondja: « Zsidó férfiak és mindnyájan, kik Jeruzsálemben laktok: a názárethi Jézust, az Istentől tiköztetek erők és csodák és jelek által igazolt férfiút megöltétek. Kit az Isten föltámasztott halottaiból... Ezt a Jézust föltámasztotta Isten, minek mi mindnyájan tanúi vagyunk. Ezeket hallván, megilletődének szivükben és mondák: mit cselekedjünk? »

b) Ez egyszersmind a kereszténység legünnepélyesebb proklamációja, ezen csodában lett a kereszténységből a legnyilvánosabb tény. E csoda lefoglalt 3000, azután 5000 lelket ugyanabban a Jeruzsálemben, mely a Golgothán a keresztet és a kertben a sírt látta; tanuságuk hangos és világos, hagyományuk folytonos és ünnepélyes volt s midőn szent János állítja, « quod vidimus et manus nostrae contrectavere », amit láttunk és megtapogattunk, nem érti azt egymagáról, hanem érti százakról, kik mind tanui Krisztusnak.

c) Ez a legnagyobb csoda, mert legistenibb, legalább legkevésbbé emberi, hisz benne megszünt, elveszett az ember! S Krisztus ehhez kötötte hitelét, az ember bukásához, hogy ne kételkedjünk istenségében. Tudjuk, hogy mennyire tehetetlen a halott; annyira, hogy azt kell róla mondani: «volt». Az ember csak erejében, lelke, teste épségében, szava ékesszólásában, szive melegében, szeme tüzében tehet nagyot, amint Krisztus is tett életében «vir potens in opere et sermone»; de ő különb lett, mert a saját érvényesülésére a halálban kimutatott erejét használta föl. Ha lenyugszom, akkor támadok fel; ha tönkremegyek, akkor győzök; ha meghalok, ha nem leszek, ha az ember-Krisztus nincs többé, akkor meglátjátok, hogy Isten vagyok! Uram, hiszek benned; hiszek csodáid miatt. «Operibus credite» (Ján. 14, 10.) Apostolai nem fáradnak ki hirdetni a csodák világraszóló tanuságát, ezt hirdetik a keresztény községek s az egyes keresztények a szájukkal, vérükkel. Máté 42, Márk 37, Lukács 43, János 14 csodáról tesz említést. Az evangéliumban tehát, mely kis 8-adrétben alig 200 lapot számlál, több mint 100 csoda van fölsorolva: halottak föltámasztása, gyógyítások, kenyérszaporítás s végül föltámadás! Hiszek benned Jézusom, mert ugyancsak kinyilatkoztattad magadat.

* * *

«*Mária pedig kinn álla a sírboltnál, sírván. Midőn tehát sírt, lehajolván a sírba tekinte és két angyalt láta fehér ruhában ülni... Mondák neki azok: Asszony! mit sírsz? Mondá nekik: Mert elvitték az én Uramat és nem tudom, hová tették őt. Midőn ezeket mondotta, hátrafordula es látá Jézust ott állani, de nem tudá, hogy az Jézus. Mondá neki Jézus: Asszony, mit sírsz? kit keressz? Amaz vélvén, hogy ez kertész, mondá neki: Uram, ha te vitted el őt, mondd meg nekem, hová tetted s én elviszem őt. Mondá neki Jézus: Mária. Megfordulván amaz, mondá neki: Rabboni! Mondá neki Jézus: Ne illess engem...* (Ján. 20, 11.)

a) Mária szeret, szorgos; a holtat keresi, látni akarja, szolgálni szeretne neki még most is; el akarná vinni, mint Tóbiás vitte temetésre holtjait, mint a régi « fossores » vitték a katakombákba halottjaikat, úgy ez az erős, mert szerető asszony is el akarja vinni őt. Kit? őt! Ah, ennek szive van! Mások is sürgölődnek a sír körül, Péter is, János is, de ez az egy itt gyökeret ver és néz és sír és félrebeszél. — Az intuició s az érzelmi mélység a tettek forrása; az okoskodás pedig a tett halála. De talán túloz Mária? S ha túlozna, mi baj volna? De hol van túlzás a szent és hű szeretetben?! Ó dolgozzunk szívvel, szeressünk, örvendjünk, sírjunk, epedjünk. Saját tapasztalatunk az, hogy nehezebben dolgozunk lelkünk üdvén, mikor okoskodunk s könynyebben, mikor imádkozunk. Vannak munkák, melyeket csak a szív végezhet! A nagy, odaadó, hű szeretet a szívnek zsenialitása.

b) Ezt a hű, vágyódó, tapadó lelket vigasztalja meg Jézus. Fölséges szent Márkban az a sor: « Feltámadván pedig reggel a hét első napján, megjelenék először Mária Magdolnának, kiből hét ördögöt üzött vala ki ». (16, 9.) E sorban lüktet az evangélium páthosza, Jézus szivének nagy s fölényes szeretete. Sok kurta tekintetű lélek fönnakad ezen s kérdi: Tehát jobban szereti-e Krisztus a megtért bűnöst, mint a szeplőtelent? De ezen nem akadnak fönn azok a szeplőtelenek, kik Jézust nagylelkűen szeretik s szeretetükben összehasonlításokra s alkudozásokra rá nem érnek. Mi szeretünk és senkire sem irigykedünk. Nem hányjuk föl, hogy mindig tiszták voltunk, hanem örülünk neki; ez nekünk nem teher, hanem kegyelem s ebből előjogokat nem kovácsolunk. Ó örvendjünk, ha el nem buktunk. Mily kegyelem ez, mellyel Magdolna nem birt! Azután pedig szeressünk, szeressünk jobban, lelkesebben, hiszen el nem buktunk, hiszen többel tartozunk. — Ha pedig oly szerencsétlenek voltunk, mint Magdolna, ó legyünk azután oly buzgók, mint ő s Jézus meg nem vet. Ime

megmutatta. Egy szót szólt, egyetlent s Mária térdrerogyott. Sugárzó szót mondott, melyben lelke vibrált. Ó mester, mester, hogy tudsz te szólni! Ó szólj, beszélj s lelkünk meghódol neked!

c) Mária át akarta karolni lábait, de a Mester mondotta: Ne illess! A lelkek a túlvilágon mind fölségek, arisztokratikus szellemek. Itt a földön az ember mint a gyerek; nagyon érzéki, mindent szájához emel és majszol. Bizonyos szent tartózkodást parancsol az Úr, mely a nagyságot önmagunkban tisztelettel környékezi s piedesztálján megtartja. Kell ez nekünk; kell belénk szent, alázatos tisztelet Jézus iránt. Ezt érvényesítenünk kell mindenütt, imáinkban s kivált szentáldozásainkban.

* * *

« *De menjetek, mondjátok meg tanítványainak és Péternek... Azok pedig elfutának a sírtól, mert elfogta őket a rettegés és félelem.* » (Márk 16, 7.)

A fölfordított sírkövön mint piedesztálon mutatkozik be az a titokzatos, halált és bűnt legyőző hatalom s minket is valami szent borzalom száll meg. Krisztus győzelme megrendítő! Győzött a hitetlenségen.

a) Diadala az a fényes világosság, mely a kételyt eloszlatja, az a rendületlen megnyugvás, mely a föltorlódott hullámokat elsimítja, az a biztonság, mellyel összes aggodalmainkra azt feleljük: Ő az Isten Fia. Már nagypénteken este ragyog föl ez a sugár, de az csak esthajnal volt; ott mondta a százados: Valóban az Isten fia volt. De ami ott alkony, az itt ragyogó napkelet. Nem a keresztfán, hanem a dicsőséges föltámadásban kaptuk meg az Isten kinyilatkoztatását, hogy Krisztus az Isten fia. A hitetlenség, a keresztrefeszítés szentségtörése, a tagadás diadalmi mámora szükségessé tette ezt a legfőbb kinyilatkoztatást: föltámadott, tehát Isten.

b) Krisztus is titokzatos valójának e fejlődésére mutat rá. Suttog körülötte a kétség; a halandó lét s

a halál kettős homályt borít rá; igaz, hogy a hit mécsét tartja mellette az apostol, aki mondja: Te vagy Krisztus, az élő Isten fia. De a mécses kialudt nagypénteken. A Messiás meghalt, vége van! A bizalom pálmaága elhervadt az apostolok kezében is. Meg kell tehát újra gyújtani a mécsest, de nem földi tűzzel, hanem örök fénnyel, «lux perpetua»-val. Krisztus sírjában Isten gyújtja meg azt s megmutatja nekünk: « Lumen Christi! » « Deo gratias! ».

c) Mindennek így kellett történnie; így, páratlanul. A halál kapujában kellett Krisztusnak győzelmi zászlaját leszúrnia; az élet urának a halál keretében kellett bemutatkoznia; ez a fekete keret ezt a glóriás képet ezerszer vakítóbbnak mutatja be a világnak, mint a bethlehemi éjfél a szent karácsonyt. Csak dühöngjetek, van nekem trónom, van zsámolyom; gyöngykoszorúmat abból a mélységből hozom, melyben ti mindnyájan hajótörést szenvedtek, mind, mind, Fáraók, Caesarok, Szatrapák, bölcsek, próféták, költők, szépségek; s babérom lengő szálát az örök élet virányairól tépem. Meglátjátok, mily «victóriát» éneklek; megsüketültök, megvakultok, ha nem szerettek; de ha szerettek, elragadtatásban tágranyilt szemmel néztek s lelkendeztek: Jézus, Jézus, utaid a dicsőség magányos útjai, csak te járhatsz rajtuk; be jó, hogy a dicsőség s erő ez útjain hozzánk jössz s értünk jössz.

* * *

«És ime ketten közülök az napon menének egy Emmaus nevű helységbe, mely hatvan futamnyi távolságra vala Jeruzsálemtől. És ők beszélgetének egymással mindazokról, amik történtek vala. És lőn, mikor szót váltottak és kérdezgettek egymás között, önmaga Jézus odaérkezvén, velök méne. Az ő szemeik pedig tartóztatva valának, hogy meg ne ismerjék őt. (Luk. 24, 13.)

a) Mint a pásztortűz foltja a májusi réten, olyan a hitetlen lélek a világban; csunya, szomorú, fáradt, reménytelen. Ime az emmausi úton is baktat két ilyen

fáradt ember s a világ útjain sok jár ilyen. Hittünk, reméltünk; most nem hiszünk, nem remélünk. Kínjainkkal a szórakozás, a világ felé fordulunk; szeretnők elfelejteni magunkat. Ez nem az Isten útja. Minket is elfog néha a csüggedés s az unalom s a világhoz fordulunk enyhülésért. Kereshetünk vigaszt a természetben, szórakozásban, jó barátainknál, de azután térjünk ismét vissza Jeruzsálembe, a szent városba; Jézus lesz a mi igazi vigasztalónk. Mily vigaszt találtak volna a tanítványok Emmausban, ha Jézus nem jön feléjük? Tehát szórakozni Isten akarata szerint, vagyis hogy lelki ruganyosságunkat megóvhassuk; gazdálkodjunk erőinkkel s okosan fejlesszük azokat.

b) Az Úr Jézus csatlakozik hozzájuk s nem ismerték meg őt s kérdezi őket: «Micsoda beszédek ezek, melyeket egymással váltotok útközben és szomorúak vagytok?» Jézus lelke a husvéti reggel örömében úszik, ragyog is, boldog is, de azért nagy részvéttel nézi ezeket a lehangolt lelkeket és örül, hogy elpanaszolják előtte szomorúságukat. Még biztatja is őket: Micsoda beszédek ezek, amelyeket váltotok?

A tanítványok engednek a biztatásnak és előadják szivük fájdalmát. Mily jól eshettek szavaik Jézusnak, főleg melyek őreá vonatkoztak: «... ki próféta-férfiú volt, hatalmas a cselekedetekben és beszédben Isten és az egész nép előtt». Nagyszerű dicséret volt ez, ennél szebb tanúságot nem tehettek volna róla. Jézus tőlem is azt akarja, hogy meditációimban, naponkinti lelkiismeret-vizsgálataimban adjam elő részletesen bajaimat. Ez nagyon bizalmassá teszi Istenhez való viszonyomat s fölvilágosít és nevel.

c) «*Mi pedig reménylők, hogy ő megváltja Izraelt.*» Mert ugyancsak rászorultunk. Vártunk Megváltót, mert sok a bajunk, a kínunk. A szívnek ez a régi várandósága, mely kínból, bajból menekülést remél, a mi örökségünk is volt.

Igen, az övék volt s a mienk is. Nekünk is megváltás kell. E bamba, bűnös lét, mely először bepiszkolódik, azután elrothad, érthetetlen s elviselhetetlen. Ez óriási ellentmondás a törvény s a bűn, az eszmény s az alávalóság, a halál s az örök élet vágya közt. kiegyenlítést sürget s ez csak isteni, kegyelmes tett lehet. Ezt reméljük! Azonkívül remélünk kiutat és segítséget hozzá; remélünk erényt és érdemet az örök élet koszorújára. Mindezt Jézus adja nekünk. Maradunk ez úton; lelkesít az örök élet reménye! Ez boldogít már itt is s kedvet s kitartást ad küzdelmeinkben!

* * *

«*Ó balgatagok és késedelmes szívűek.*» (Luk. 24, 25.)

a) Jézus fölségesen kezeli az eltévelyedteket; erejének öntudatában képes kiemelni őket deprimált hangulatukból. Fölleszti bennük az Isten nagy gondolatait; kitárja a hitnek fölséges perspektiváit; inti, de feddi is őket. «Ó balgatag és késedelmes lelkek.» S a két tanítvány érzi az idegen vándor lelkének fölségét, érzi azt a friss, üde légáramot, melyet lelke lehel; jól hat rájuk, jót tesz nekik. Csak lélek nyúljon a lélekhez; a lélek, az élet, az erő fölényével lehet csak gyógyítani; veszekedéssel, zsémbeskedéssel nem. Aki lent van, ahhoz le kell ereszkednünk. Tegyünk, mint a nap tesz, mely a magasságból le nem száll, de leküldi sugarait. A mi magasságunk a lélek jósága, nemessége; ne jöjjünk le veszekedni s bepiszkolódni. Tisztítsunk másokat saját lelkünk előkelőségével.

b) «*Nem ezeket kellett-e szenvedni a Krisztusnak és úgy menni be az ő dicsőségébe? És elkezdvén Mózesen és mind a prófétákon, fejtegeté mind, amik az írásban felőle szóltanak.*» Isten Messiását máskép gondolta el, mint ti; szóval: Isten gondolatai nem a ti gondolataitok. Az ő alakján oly vonások is vannak, melyeket ti szivesen feledtek, az önmegtagadás és a szenvedés; de hát nem nektek van igazatok, hanem neki. Hányszor leledzünk

mi is e hibában! Azt gondoljuk, hogy az evangélium csak vigaszt helyez kilátásba s áldozatot nem kér. Ha Jézus a szenvedés útján ment be dicsőségébe, nem kell-e nekem is ez úton, az ő útján járnom? Tépjük már egyszer szét az öntudatlanság káprázatát; állj lábaidra — mondja a próféta — s beszélj s tégy, mint férfias lélekhez illik!

c) « *És elérkezének a helységhez, ahová menni vala és ő tovább látszék tartani. De kényszeríték őt mondván: Maradj velünk, mert esteledik és már hanyatlik a nap. És betére velök.*» Jézus úgy tett, mintha tovább akart volna menni, pedig szíve vonzotta, hogy őket a legnagyobb kegyelemben részesítse; kívánta mindazonáltal, hogy ez a nagy kegyelem alázatos kérelemnek legyen a jutalma; akarta, hogy kérjék: Maradj velünk!

Üdvözítőnk vágya, hogy velünk lehessen s lelkünkben lakozhassék. El akar minket halmozni kegyelmének áldásaival, de kívánja, hogy kérjük a kegyelmet s forró imáinkkal tartóztassuk őt magunknál. Sokszor azért vagyunk levertek, mert nem iparkodunk eléggé buzgón imáinkkal Jézust magunknál tartóztatni. Ne viseltessünk csak passzíve; tegyünk! Vizsgáljuk meg magunkat, vajjon van-e forró óhajunk az Üdvözítő kegyelme után? Ha azt találnók, hogy nincs, kérjük buzgón; kérjük, hogy maradjon mindig velünk, kivált amidőn a kisértések felhői tornyosulnak fejünk fölött, mikor a kétely és a szenvedés éjszakája borul reánk, de legfőképen halálunk óráján. « Maradj velünk, mert esteledik és már hanyatlik a nap. »

* * *

« *Midőn tehát este lőn azon nap és ajtók bezárva voltak ott, hol a tanítványok egybegyültek vala a zsidóktól való félelmük miatt, eljöve Jézus.* » (Ján. 20, 19.)

a) Mikor este lőn s az izgalom egész nap hánytavetette a kishitű tanítványokat; mikor féltek is, reméltek is; mikor suttogtak csak, de a szivük hangos volt, akkor eljött az Úr és megállt körükben. Későn jött. A szent

Szűzhöz, Magdolnához korán jött; azoknak reggel volt husvétjuk, a tanítványokhoz későn jött. Talán nem érdemelték meg, talán nem voltak alkalmas hangulatban, talán próbára tette őket az Úr, talán várta, hogy együtt legyenek; van sok oka az Úr késedelmeskedésének és senki sem vetheti szemére: miért nem előbb? Ó, hisz jön hozzánk, jár köztünk az Úr s akár siet, akár késik, irgalmas szándékait mindig szeretetben, tiszteletben kell kiváltanom. Ha késik, kitartok; ha vigasztalan vagyok, nem baj; tudom, hogy ilyenkor kell kimutatnom hűségemet. S megteszem, meg szivesen, hogy annál édesebben vigasztalódjam.

b) Ajtóbetéve, szeretetben egyesülve... ez Jézus vonzó köre; oda szeret jönni, hol önmagukbatért és mégis egymást szerető lelkek várnak reá. Az önmagunkbatérésben magunkra találunk s a szeretetben szociális lelkeknek bizonyulunk. Mindkettő kell a szép fejlődéshez. Aki magában nem egész, az másnak jó, másnak kines nem lehet és aki elfordul a testvéri közösségtől, hogy önmagát keresse, az rideg lesz és kifárad. Tehát összeszedettnek, fegyelmezettnek, de amellett szives, testvéri embernek kell lennem.

c) « *Mondá nekik*: *Békesség nektek!*» Jézus köszöntése. Ne féljetek, hisz szerettek. Ne féljetek később sem, bármi történjék! Ne kérdezősködjetek sokat: mi lesz? hogy lesz? hanem szerezzétek meg magatoknak a békét s akkor jó lesz minden. Békét lelketeknek a szívtisztaságban; békét véreteknek a fegyelemben; békét kedélyeteknek nagylelkű világnézetben! Békét kívánok nektek, hogy higyjetek és reméljetek erősen s ne hagyjátok magatokat szétszedni kesernyés, zsémbes, sötét, hideg gondolatok és érzések által. Legyen kedélytekben igazi húsvétetek; élvezzétek át, hogy tietek a föltámadás, az erő, tietek kegyelmem és szeretetem.' S hogy erősen hihessetek, « lássátok kezeimet s lábaimat, tapintsátok meg és lássátok, mert a léleknek húsa és csontjai nincsenek, amint látjátok, hogy nekem vagyon.» « Örven-

dének a tanítványok, látván az Urat. » Erős hitet nevelek magamban, mely örvendezni tud, miután a kételyt s a kislelkűséget kizárta.

* * *

« *Mondá azért nekik ismét: Békesség nektek! Amint engem küldött az Atya, én is küldelek titeket.* » (Ján. 20, 21.)

a) Mily kedves fokozás van e kifejezésben: «ismét mondá: « Békesség nektek »; ezzel nyomatékozza, hogy erre van szükségünk; bele kell nőnünk, belegyökereznünk a békébe. Az evangélium azzal kezdődik: « Békesség a földön » s azzal végződik: « Békesség nektek». Ott a vágy és óhaj, itt a tény. Ugyancsak békességre tehettek szert szenvedésem s föltámadásom után. Bűnt bocsátani, lelkeket megnyugtatni küldlek. Kompromittálnátok küldetésemet, ha a békét magatok nem élveznétek. Azért oly hatástalan gyakran a szó, mert az élet magyarázó ténye hiányzik bennetek!

b) Engem az Atya küldött, én meg titeket küldlek! Ó kedves küldöttje az Atyának; galamb is, sas is; mezítlábos apostol s ugyancsak eszménykép; dicsőségére vált küldőjének s áldásává küldetésének. S hozzánk küldte őt az Atya; hozzánk, a sötétséghez a világosságot, a léthez a szépséget, a halálhoz az életet; elküldte világoskodni, fejleszteni, éltetni. S most ő is küld minket, hogy mi is legyünk napsugár a napból, üdítő vízér a mélység forrásából és virágos ág Jézus törzséből. Ő küld, vagyis ő adja belénk ezt a fényt, ezt az üdítő, virágos életet. — Jézus saját lelkével s erejével avatja föl méltósággá s hatalommá apostolait, kik Krisztus helyett járnak, kikben Krisztus beszél, kiknek lábai azért oly szépek, kik nekünk azért oly kedvesek. Ezt tiszteljük s szeretjük az apostoli egyházban; e küldetés miatt drága és szent és kedves nekünk az anyaszentegyház. Itt van az Úr, itt van lelke s küldetése; akárcsak ő járna köztünk!

c) « *Ezeket mondván, rájok lehele és mondá nekik: Vegyétek a Szentlelket. Akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik; és akiknek megtartjátok, meg vannak tartva*». (Ján 20, 22). Lelkemet, az Atyától s tőlem származó Szentlelket lehelem belétek s az anyaszentegyházba. Ez a Lélek szül újjá, ez bocsát bűnt; ez imádkozik bennetek s fölken prófétákat és vértanúkat. Ti csak médiumai vagytok e Léleknek; a bűnbocsátó, tisztító, éltető erő nem belőletek, hanem belőle való. Ez öntudattal menjetek a világba s ha valaki kételkedik, mondjátok neki, hogy én mondtam, hogy nem ti, hanem ő, nem az ember, hanem a Szentlélek általatok bocsátja meg a bűnt! Mily édes, nagy kegyelem! Mily közvetlen, isteni ajándék a penitenciatartás szentsége. Úgy járulunk ide, mint Krisztushoz, úgy hajtom meg fejemet, mint a Szentlélek sugárzatába. — S a papnak is szivesen kell bűnbánatomat fogadnia; hiszen a Szentlélek ihletében áll és foglalkozik velem! Ez érzésekkel járulok a szentgyónáshoz.

* * *

« *Rájok lehele és mondá nekik: Vegyétek a Szentlelket. Akiknek megtartjátok, meg vannak tartva.*» (Ján. 20, 22.)

a) Bűnt bocsátani: csak Isten teheti és ezt szivünk ösztönszerűen érzi s igényli. A bűn jóvá nem lesz, csak bocsánat által; aki más uton kíván bűneiből kimenekülni, az téved s az istenit önmagában föl nem ismeri. Javulhatok, sírhatok, vezekelhetek; de mi lesz a bűnnel, melynek tudata lelkemben ég? Itt én elégtelen vagyok, hanem az Úr dönt. — Mennyire bizonyítja a bűn tudata a törvény uralmát fölöttem; mennyire kiáltja: van Uram és én megsértettem őt! Akaratom akarata ellen lázadt; ez a rossz, ez a kín! A bűnös lélek szinte jobban érzi az Urat, mint a csendes szív. — A bűn tudatát és kínját a bűnbocsátó Isten kegyelme veszi le rólam: Megbocsáttatnak bűneid! Ó mily ének ez nekem, mily kegyelmes

szeretete s mily engesztelő ölelése Istenemnek: Ő megbocsát... Ő nekem! Nem taszít el; leereszkedik s fölemel! Ezt nem teheti velem tudomány, művészet, hatalom, élvezet. Sajátos, isteni érzete a léleknek, mikor azt suttoghatja, hogy megbocsát, akkor a szive is tele van, a szeme is.

b) Semmi sem bizonyítja jobban, hogy az Isten köztünk járt, mint a bűnbocsánat intézménye; bűnt bocsátani jött, mert ezt kérte, várta, ezután törte magát az emberiség és a bűnbocsánatnak istenemberi módját rendelte a szent gyónásban, hol mindenki külön-külön lábaihoz borul és lesi az isteni vigaszt: Én téged föloldozlak. Krisztus küldte a lelkiatyát a bocsánat isteni hatalmával, a vigasz olajával, az engesztelődés kegyelmével. Elsülyed körülöttem a világ, az egyház, az ember és én csakis Krisztussal állok szemben gyónásomban. Neki súgom bűneimet; az ő szavát hallom; a szentségben vele lépek összeköttetésbe; az ő vére hullását érzem lelkemen és megtisztulok. Jézus elértette, hogy mi kell nekem; nem elég nekem megbánnom bűneimet; nekem több kell: szent, titokzatos érintkezés és összeköttetés kell vele; ez a penitencia szentsége! Hála neked ezért Jézus! Forró, igaz köszönetet mondok minden szent gyónásom után.

c) Vegyétek a Szentlelket... erre a lelki, isteni hivatásra, ti papok! Krisztus nyomaiban, az evangélium áldásával jöttök felénk, mikor bűneinket bocsátjátok. «Mily ékesek a békét hirdetők lábai», mily olajos s atyai a kezük, mily résztvevő a szivük! E nagy, fölséges hivatáshoz krisztusi emberek kellenek; e megrendítő bizalomhoz, mellyel lelketekbe öntik a hivek kínjukat s szégyenüket, angyali szellemű apostolok kellenek. Érezzétek át. S mennyire tisztelünk s szeretünk mi titeket, örök vágyaink és aggodalmaink bizalmasait! Hogyan értjük sziénai szent Katalint, ki a papok lábanyomát csókolta; bizonyára az örök életet látta ott sarjadni!

* * *

«És nyolc nap multva ismét benn valának az ő tanítványai és Tamás is velök. Eljöve Jézus és mondá: Békesség nektek! Azután mondá Tamásnak: Ereszd ide ujjadat és lásd kezeimet; és hozd ide kezedet és bocsásd az oldalamba és ne légy hitetlen, hanem hivő» (Ján. 20, 26.)

Az isteni Megváltó öt ragyogó sebével úgy áll itt, mint a nap az éjjel szemben. Ezen a fehérvasárnapon ez a Tamás egy fekete lélek. Fekete, mert hitetlen; fekete, mert csunyán szenvedélyes: fekete, mert szomorú és szenvedő. Szent Tamás a világias, Istentől elfordult lelkületnek a valóságos típusa: kevély és hitetlen, mert rendetlenül szenvedélyes és mert hitetlen és szenvedélyes, azért szomorú és szenvedő.

Senki sem akarna cserélni Tamással a többi tíz közül. Szinte látjuk dúlni a vihart szivében. Látjuk, mily fekete felhőkkel van lekárpitozva Tamás kedélye; megsajnáljuk az erőszakos és öntudatos embert, de nem kérünk belőle. Az isteni Megváltó e lelkülettel szemben ragyogtatja öt sz. sebét s biztositja: Ne légy hitetlen, hanem hivő. Hogy ilyen légy, érintsd meg sebeimet és biztosítlak téged, elváltozol lelkedben, más szellem száll meg téged.

Az Úr Jézus azért tartotta meg dicsőséges testében is az öt sz. sebet, hogy a lelkekben ezt a páratlan kihatást a világ végéig gyakorolja.

a) Szent Tamás első baja az ő hitetlensége. Hogy a hitetlenkedő ember kigyógyuljon, tekintsen figyelemmel arra a nagy tényre, mely az Úr Jézus. Mert az Isten tényekkel beszél, eseményekben fejezi ki önmagát. A legragyogóbb, napnál ragyogóbb esemény s tény a feltámadott Krisztus. Krisztus sírjától kezdve megváltozik az apostolok érzése, gondolkozása. Nem az esze tette azt, hanem a velük beszélő Messiás. Az evangéliumnak a pszihológiája oly hatalmas, mélységes tény, mely megtérít mindenkit, aki gondolkozik. De szent Tamás nemcsak látott, hanem meg is nyugodott.

Megnyugodott épen a sebek érintése, vagyis Krisztus szeretetének átértése által. Egy racionalista meg kételkedő lelket hogyan akartok megnyugtatni! Éreztessétek meg vele, hogy az Isten szereti őt. Át kell neki érezni azt, amit a kegyelem meleg áramának mondhatunk, Krisztus szeretetét, mely öt sz. sebéből sugárzik. Azért mondta jól Fülöp az eunuchnak: «Ha egész szivedből hiszesz, akkor megkeresztelkedhetel», s hinni akkor fogsz erősen, ha Krisztus szeretetében megnyugszol. Aki így szeretett, az meg nem csal engem. Teljünk el az isteni Megváltó ideális szeretetével és akkor a világnak hidegsége kihív majd, nem arra, hogy kételkedjünk Krisztusban, hanem hogy izzó, nagy szeretettel iparkodjunk győzedelmeskedni a világon.

b) Szent Tamás szenvedélyes lélek. Az ő szenvedélyessége lelkének keménységében nyilatkozik meg. Gyarlóságunknak a lélek és szív keménysége, a test és vér szenvedélyessége képezi egyik főforrását; ez a szív a rossz értelemben vett «világ». Minden szívben van belőle elég s majd mint kevélység, majd mint testiség nyilatkozik meg. A római asszonyok nyers húst tettek éjjel arcukra, mert ez megóvta a bőr üdeségét és az arcszínt; Krisztus megtartotta feltépett testének sebeit, a szép lelkek miatt. Az Úr Jézus sebhelyeit kell érintenünk. Gyermekeinek forró homlokkal, lázas, dobogó szívvel kell odatapadniok Krisztus sebeihez, hogy enyhet találjanak. Az a tűz kioltja a mi tüzünket. Érintsük bizalommal Krisztus sebeit, e benyomástól kialszik bennünk minden csunya érzés.

c) Vannak szomorú és szenvedő lelkek és senki közülünk s az egész világ folyása sem lesz képes arra, hogy mindenkit vigadozóvá, örvendezővé tegyen. Egyáltalában ne gondoljunk arra, hogy a kultúra haladásával a szenvedések kevesebbednek. Szomorú és szenvedő lelkek mindig lesznek. Az isteni Megváltó megtartotta sebeit a szomorú és szenvedő lelkek számára, hogy megvigasztalja őket s hogy megnyugodjanak és felemel-

kedjenek a krisztusi szenvedés méltóságára. Megtartotta szent sebeit, hogy buzdítson és bátorítson, hogy szenvedéseinket mint Isten jótéteményeit megbecsüljük s Krisztusért elviseljük. « Ime, kezeimbe jegyeztelek téged », térj be megsebzett szivembe, az oly menedék, melyből nincs ki-út. Mert amint szépen írja valaki: A kezek át vannak ütve, a lábak át vannak lyukasztva, aki azokba betér, az azokon átjut: de a szív úgy van átdöfve, hogy aki oda betér, az ott marad.

* * *

« *Ereszd ide ujjadat és lásd kezeimet és hozd ide kezedet s bocsásd oldalamba.* » (Ján. 20, 27.)

a) Krisztus megtartotta sebeit dicsőséges testében, glóriába foglalta az öt mirrha-szemet, mintha azt mondaná: Nézzétek én is olyan voltam, mint ti; e gyöngeségből való a dicsőség, mint hívös völgyből felhő, mint virág a földből, mint diadal a harcból. — A kezek sebei jelzik a nehéz munkát, melyet Krisztus végzett, az « improbus labor »t... Nehéz, hálátlan munkában állunk sokszor; tartsunk ki! A lábak sebei jelentik a göröngyös, nehéz utakat... A szív sebe utal a világ gyülöletének, rágalmának, szeretetlenségének nyilaira! Távol legyen tőlem is a puhaság, a csüggedés, a kényesség; « tőlem pedig távol legyen másban dicsekednem, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztjében, ki által nekem a világ megfeszíttetett és én a világnak ». (Gal. 6, 14.)

b) Hogy fogják e sebek fölszítani buzgalmunkat, ha megfontoljuk, hogy nemcsak felénk ragyognak, hanem Istennel szemben is biztosítanak az iránt, hogy irgalommal s könyörülettel néz ránk s el nem felejt. Hirdette az Úr sokszor, hogy el nem felejt, de mi biztosít erről inkább, mint az, hogy « kezeibe írt föl minket ». Ide van fölírva, hogy ki vagy te nekem; ide van beírva, hogy mennyibe kerültem neked. Ime megtörtént, amit az Énekek éneke mond: « Tégy engem mint pecsétet szivedre, mint pecsétet karodra, mert erős mint halál

a szeretet.» (8, 6.) Az irgalom e biztosítása szítja föl szeretetemet; Jézus sebei nekem tűzlángok. Gondol rám az Úr s gondolata áldás! Mint a világító tornyok a hajósnak, olyanok nekem e szent sebek. Ide menekülök viharok elől, lelkem harcaiban. Itt tanulok szeretni; itt tanulok áldozatot hozni s áldozni!

c) Rettenetesek e szent sebek a megátalkodottaknak. Mit fognak mondani, ha ez az ötszörös fénysugár hatol sötét lelkükbe s mint irtózatos vád s kárhoztatás szúrja át őket. Ime, mit tett, mit adott, mit nyitott nekünk az Úr! Volt-e okunk bizalmatlankodni, elsötétülni, elfordulni? Az utolsó itéleten Krisztus öt szent sebe a gonoszak kárhoztató itélete. Ha pedig sebeket tudok elviselni Krisztusért, az öt sz. seb igazat ad majd nekem. Addig is bemutatom Istennek megkérlelésül gyávaságomért, bűneimért Jézus öt szent sebét s küzdök tovább rettenthetlenül; nem panaszkodom, hanem diesőítem s követem vezéremet.

* * *

«*Mondá neki Tamás: Én Uram s én Istenem!*» (Ján. 20, 28.)

a) Tamás átélte e pillanatban azt, amit a latin úgy mond, hogy «Deum pati», Istent átélni. Nagy az Isten; világomnak kis méreteiből nézem a végtelent. Korlátoltságom bizonyítja őt. Világról beszélek ugyan, de nem birok vele. Kis mozaikdarabka az én világom. Mily keveset foglalok le a valóságból képzeteimmel, fogalmaim tartalmával... Ez a nagyság rám borul; értelmem, érzésem, kedélyem, akaratom reagál és ami e reakcióban lesz gondolattá, lelkületté, imádássá, lendületté, odaadássá, azt vallásnak hívjuk. Ezt Ő, a végtelen tapogatja ki bennem; ez az ő érintése, közlekedése, behatása... És ha a lét mélységeibe ereszkedem, nem tartom ki nélküle; ime átfog, lefoglal, vonz... Deum pati! S mikor magamba veszem gondolatait, akkor tisztulok, akkor bűnt bánok s hódolok.

b) Annyira nagy, hogy egyedül önmagában való; a világ szétfoszlik vele szemben. Mint ahogy «a nap a jó Isten árnyéka», úgy az egész mindenség ily árny, ily nyom; valami a végtelennel szemben, ami szinte nem esik latba. «Tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus...» Rám erőszakolja magát, még pedig joggal, minél mélyebb s lelkibb vagyok, annál inkább. Uralkodik értelmemen, szivemen, akaratomon és én azt mondom: Uram, Istenem, te vagy az egyedüli, igazi valóság, jóság, szépség, szentség. Így lesznek a próféták, kik belenéznek s csakis bele; apostolok, kik róla beszélnek és csakis róla; szentek, kik neki élnek és csakis neki; nagy lelkek, kiket ő szerencsésen lefoglalt magának.

c) S ha Uram és Istenem vagy akkor legyen meg a te akaratod. Mi a te akaratod? ez a főkérdés, főérdek, főkötelesség. Mi az Isten akarata állásomban, hivatásomban, életem jelen körülménye közt? Mi az Isten akarata kisértéseimben, csábítások, nehézségek közt? Csak ez nyom a latban! Aki magát odaadja az Istennek, azt az Isten visszaadja önmagának, életének, tevékenységének. Annak lelke erőforrás lesz. Add oda magadat és visszakapod magad csordultig örömmel, erővel! Azért vagy szegény, mert keveset adsz az Úrnak!

* * *

«*Mondá neki Jézus: Mivelhogy láttál engem, Tamás, hittél; boldogok akik nem láttak és hittek.*» (Ján. 20, 29.)

a) Hit kell nekünk először is, mint odaadás Isten iránt, mert a végtelennek problémái közt semmi sem igazíthat el, csak a hit; az viszi a fáklyát. Tudományunk, kultúránk, esztetikánk csak pitymallatba s derengésbe állít. Nem vetjük meg ezeket, de nem érjük be velük. Esztétikai műveltségünk ki nem elégít, ha még oly paedagogusunk van is, mint Goethe; a világias szépség, a földi élvezet, a nyelv plasztikája nem csitítja el a lélek érzékét a mélység, a fölség, az Isten iránt; a szívbe

istenfélelem s istenszeretet kell. Lerázom magamról a szemfödők porát, az vakít és mérgez, még ha Goethe koporsójából való is. Lelkem az öntudat pitymallatában sipogó madár, mely a világi létből a « másik világ » életére ébred. Mélységes vágy van elöntve rajtunk, « die Sehnsucht nach dem Licht als Symbol alles Grossen und Ewigen ». Boldogok, akik nem láttak és hittek.

b) Hit kell nekünk mint elmélyedés; öntudatra ébredésünkben egyre mélyebb perspektívák nyílnak; ablak előtt állunk, melyből a létbe és annak ősokába látunk. Összefoglalunk gondolatainkban létet, célt, vágyat; érezzük a szellemi lét fölényét anyag és elmulás fölött s a halhatatlanság meggyőződésében lelkünk anyanyelvére ismerünk. Az elmulás, a buta vég, a megsemmisülés barbár nyelveit nem értjük; azok állati hangok. S ez elmélyedésben érzékünk támad az isteni kinyilatkoztatás fölsége s Jézus isteni és világtörténeti alakja iránt. Lelki szemeimmel látom az Urat s hiszek benne.

c) Hit kell mint átalakulás és újjászületés. Nem csak fölébredünk, de fényeskedünk; lelkünk megnyugvásában és örömében érzékünk van a krisztusi tökély és szépség iránt. A modern kultúra gyümöleseit, a fajgyülöletet, a gazdasági érdekek kizárólagos méltatását, a műveltségnek félműveltséggé való eldurvulását, a tekintély megvetését, az önzés, az irigység, durvaság, szemtelenség túltengését sajnáljuk; de tudjuk, hogy minél jobban erőre kapnak ezek, annál mélységesebb vágy szállja meg a világot a lelki átalakulás után. — Újjászületni nem testből, vérből és önzésből, hanem Szentlélekből, az isteni élet lelkéből. Ez érzéssel térdelek le az Úr előtt s mondom: Uram hiszek, változtass át hasonlatosságodra!

* * *

« *Negyvennap alatt megjelenvén nekik s szólván az Isten országáról.* » (Ap. Cs. 1, 3.)

Az Isten országáról beszélt velük, melynek bennük, általuk, körülöttük itt a földön kellett keletkeznie; igen

itt s ehhez erőt adott eleget és csak rajtuk fordul meg, hogy ez ország erősen, fölségesen lépjen bele a világba. Ez Istenországnak tehát ők a birlalói és ugyanesak az eszközlői.

a) Birlalói lesznek, ha átérzik az Istent és ha eltelnek vele. Egyre mélyebben vezeti be őket az evangélium igaz értelmébe; új kilátásokat nyit nekik. Akarja, hogy a föld sava s napvilága legyenek, « sol et sal » és hogy sokat megnyerve a testvérek községét alkossák egy fő alatt, ki az Isten házának és országának első szolgája és sáfárja legyen. — Jussunk öntudatára annak, hogy itt, köztünk van a « regnum Dei. » Van hozzá erő, képesség, ha Krisztus nincs is láthatólag köztünk. Mily bizalommal kell tehát viseltetnünk, még akkor is, ha elváltozik körülöttünk a világ s oszlopai leszakadnak; a regnum Deinek fönn kell állnia; Mily meggyőződéssel kell lefoglalnunk magunknak e regnum Deit: legyen, legyen s meglesz!

b) Eszközlői lesznek az Isten országának először az egyéniségükben megtestesült és egész valójukból kisugárzó evangélium s másodszor a kezükre bizott szentségek által. A házasságban megszenteltetik eredetünk s vízből születünk újjá; egy kenyeret, a krisztusi közösség szimbolumát esszük s szent olajjal kenetünk meg éltünk harcterén s betegágyunkon és lelki sebeinket az egyház bűnbocsátó szeretetére bizzuk. — Hogy kell tisztelnem e szent jeleket; igénytelenek, víz, néhány olajcsepp, kenyér; de hatásuk égető, szúró, tisztító. E vizet a Lélek megtermékenyítette, az olaj annak az olajfának bogyóiból való, melyet Krisztus verejtéke áztatott. Tárjátok ki lelketeket e titkos behatásoknak; isteni erő áramlik belétek. Vegyétek úgy e lemosást, e kenetet, mintha Krisztus végezné rajtatok; ő az, ő itt van; ő szül újjá, ő bocsát meg, ő ken fel, ő ken meg gyógyító olajával, járuljatok azokhoz és kérjétek, mint Krisztus nagy kegyelmét. Magatokra vessetek, ha Krisztust a szentségekben meg nem közelítitek.

« *Együtt valának Simon Péter, Tamás és Natánael, Zebedeus fiai és más kettő az ő tanítványai közül. Mondá nekik Simon Péter: Halászni megyek. Mondák neki: Mi is elmegyünk veled.* » (Ján. 21, 1—3.)

a) Föltámadás, dicsőség, istenfiúság daczára a fizikai és gazdasági áram előre tör; ezen az erkölcsi rend nem változtat egyszerre. Ime Krisztus apostolai is, ezek a tenyeres-talpas emberek, a galileai halásznép szokásaiban és gazdasági életében gyökereztek, csak nézeteikkel emelkedtek ki belőle. Az új idők kiindulásai belőlük valók; az új világ csiráját ők hordozták magukban. — Ez a mi fejlődésünk mintaképe; a jelenben gyökerezünk s egy jobb jövőn munkálkodunk; halászunk, robotolunk, de végtelen, mert örök életet adó erők feszülnek meg bennünk. Járjunk ez öntudatban; a gazdasági élet a talaj, melyből örök élet nő ki, ha ugyan van hozzá lélek, vagyis hit, remény, szeretet, tevékenység.

b) « *De azon éjjel semmit sem fogának.* » Éj és nap, siker és kudarc váltakozik fölöttünk; öröm és keserv, bánat és vígság tükröződik lelkünkön. Igy gondolta Isten a világot. Mi sohasem gondoltuk volna így. S mégsem mondhatjuk, hogy ez a világ az Isten világa; csak akkor volna az, ha a jóakarat érvényesítené az ember legjobb erőit. Sok erő van ugyanis, mely nem, vagy nem jól dolgozik. Pedig Isten ezt akarja. Lesz tehát éj, lesz sikertelenség, lesz keserv, lesz bánat, de ne legyen önhibánkból. Pozitív erőink mindig a világosságot, az érvényesülést, az erőt szolgálják! Emberek, mindent megtenni, ez az Isten akarata s azután... az éjt is elviselni!

c) « *Megvirradván pedig, Jézus a parton állt, de nem ismerék meg a tanítványok, hogy Jézus az. Mondá azért nekik Jézus: Fiaim, van-e valami ennivalótok? Felelék neki: Nincsen. Mondá nekik: Vessétek a hajónak jobbja felé a hálót és találtok. Odá veték tehát,*

de nem birák azt kihúzni a halak sokasága miatt.» Jézus partja felől, az örök élet felől virrad; tekintete napsugár; szeretete jótétemény; mi ködben, fázósan, lueskosan nézünk feléje és várjuk segítségét. Ő kérdez: Ugy-e éhesek vagytok? vész erőtök s éltetek? Ne féljetek; majd juttatok nektek is életet; de érezzétek át, hogy az örök révpart igazgatja a tengeren küzdőket.

d) «*Akkor mondá a tanítvány, kit szeret vala Jézus, Péternek: Az Úr az. Simon Péter a köntöst azonnal magára övezé és a tengerbe ereszkedék...*» Pszichológiánk tele van itatva érzéssel és attól függ fölfogásunk, megnyugvásunk, kételyünk, hangulatunk, vérmérsékletünk, egészségünk és jellemünk. — Péter nem ismerte meg az Urat, de hallja, hogy ő az és rögtön a vízbe ugrik és úszik; a hajó lassan megy neki. János pedig, ki megismeri, magába issza s élvezi, ülve marad, mert mindig vele van. Ez az égi, az a földi szeretet; ez a kontemplatív, az az aktív élet. Nekünk nagyon kell ez utóbbi; dolgozzunk s iparkodjunk közelebb jutni, jobban hasonlítani Krisztushoz; földön járni, hullámok közt úszni, de mindig feléje törni. — A szeretet ad szemet, az színez, inspirál; az ad intuiciót. Nézz Jézus tekintetével; mennyit fogsz látni! Akkor is fogsz látni örömöt, reményt, mikor más hangulatlan, álmos világba néz bele.

* * *

«*Midőn tehát megebédeltek, mondá Jézus Simon Péternek: Simon, Jónás fia, szeretsz-e engem jobban ezeknél? Mondá neki: Ugy van Uram! te tudod, hogy szeretlek téged.*» (Ján. 21, 15.)

a) Jézus háromszor kérdezi ezt, vagyis sürgeti: Péter nagyon, nagyon szeress engem. Nagy szándékaim vannak veled s csak akkor termettél rá, ha szerető lélek van benned. Forrj velem egybe, akkor vezethetsz majd másokat hozzám. Különben nem lesz érzéked erre. Nagyon szeress: *a*) ne legyen bűnöd; *b*) legyen pozitív

erényed; *c*) nyugodj meg bennem, mint barátodban. Ne lépjen feléd többé a kisértés, hogy világ-e vagy Isten? A világ szétfoszlik az Istenszeretettől s maradok én egymagam szivedben. Mily fölséges tan: aki embereket akar Jézushoz vezetni, annak háromszorosan fölszított szeretete legyen, különben nem lesz alkalmas az Isten nagy művére. Ellenkezőleg, sok a sikertelenség s az üres formalitás!

b) Péter lelkében furcsán hangzik ez a háromszori kérdés. Kételkedik-e a Mester, vagy csak buzdít? Nem reflektál-e a háromszori tagadásra? Mily fájós emlék ennyi mézzel vegyesen? Uram, szeretlek; bizom, hiszem, hogy szeretlek. Uram, te mindent tudsz s én a jövőbe nem látok, de aggódva s lelkesülve hozzád simulok! Uram, ugy-e szabad azt mondanom, hogy szeretlek téged! Vigyázok majd, éber leszek, imádkozom! Zöldcsütörtök óta sokat tapasztaltam; okultam javamra. Kell téged szeretnem s szeretlek.

c) « *Mondá neki: Legeltesd az én bárányaimat... az én juhaimat.* » Pásztorrá, királlyá teszlek. Királyságod hatalom, mely gondoz és áldoz és szolgál, mert szeret. Nem teszlek úrrá, hanem pásztorrá. Sok az eltévelyedett; járj utánuk a pusztában! Sok a bukás, a botrány; járj, dolgozzál « in sollicitudine », aggódva, de *temperamentumodból* ne hiányozzék az öröm, mely a jó pásztor szive mélyén honol. Aki szeret, annak nem lehet sötét, elborult lelke; még ha sír is, akkor is könnyei édes mélységből fakadnak. — Szeress praktice, ahogy embereket szeretni kell; érintkezzél velük s melegítsd őket; joggal és rendeletekkel pásztorok be nem érik. Gyönge s elhaló lesz szereteted, ha parancsolsz s nem teszel. Állj bele az életbe egész szíveddel, rátalálsz nyomaimra. Erősen vezet, ki úgy jár elől, hogy vonz is, segít is, lelkesít is.

* * *

« *Bizony, bizony mondom neked, mikor ifjabb voltál, felövezted magadat és jártál, ahol akartál; de mi-*

dőn megöregszel, kiterjeszted kezeidet és más övez föl téged és oda visz, ahová te nem akarod. Ezt pedig mondá, jelentvén, minő halállal fogja Istent megdicsőíteni. És ezt mondván, így szóla neki: Kövess engem. Megfordulván Péter, látá utána jönni azt a tanítványt, kit szeret vala Jézus, ki a vacsorán az ő mellén feküdt... Ezt tehát látván Péter, mondá Jézusnak: Uram! hát ez? Mondá neki Jézus, akarom, hogy ő így maradjon, míg eljövök, mi gondod rá? Te kövess engem. » (U. o. 18. 19. 20. 21. 22.)

a) Péter ismét mondom neked: kövess engem. Három év előtt is ezt mondtam neked: jöjj, kövess, vezetlek. Hadd itt honi tavad csendes partjait s kövess buzgón s lelkesen. S te követtél; nem mondhatod, hogy kegyetlen utakon vezettelek s hogy szeretetem nem kárpótolt hálódért s kunyhódért. De most külön hangsúlyozom, hogy kövess akkor is, mikor az érzékelhető, édes szeretet elvonul tőled s keményebb s nehezebb utakra állítlak; légy akkor is hű hozzám. — Péter ezt nem igen értette! Róma s a Janiculus, hol keresztje áll majd, ismeretlen volt előtte. — Ha ez a titokzatos meghivás nem cseng oly sajátszerű erővel lelkében, messze a világ zajától, az édes természet idilli magányában, csendes halász-kunyhóban fejezte volna be életét; de ez a meghivás kiragadta s kiállította a hadak útjára, ki a rettenetes halál elé, mely lefelé fordított keresztre szegezte a megvetett, obszkúr zsidót; a kevély Róma megvetése zúzta őt össze, de halála magával rántotta az imperium kolosszusát. Ragaszkodjunk szorgos hűséggel Jézushoz, bármint vezet s ha az érzékelhető vigasz néha hiányzik is szolgálatunkban, sebaj; jelszavunk: föltétlen hűség.

b) Könnyű az a megtagadás, melyet az ember az áhitat s a buzgalom melegében kiró magára; de sokkal nehezebb az, melyben mások részesítenek. Az életben millió nehézség áll utunkba; legszentebb érzéseinket sértik; szivünk vérzik; elvtelenség, erkölcstelenség,

hitetlenség környékez és kínoz; ez kereszt, melyre nem én magamat, de mások feszítenek engem. Ezt elviselni nehéz, de nagyon szükséges. Fogjuk föl ezt mint keresztet, mely elé Jézus nagy lelkével, fölséges öntudatával állunk; mi e sötétségbe belevilágítunk, mi e fagyos, torz-világba szép lelkünket állítjuk be; ez a mi küzdelmünk s krisztusi győzelmünk.

c) S mi lesz Jánossal? kérdé Péter. Azzal ne törődjél, hogy mi lesz ezzel vagy azzal. Ne mondd, miért készítesz nekem keresztet s nem neki; miért kerüljek én a Janiculusra s nem ő? Tiszteld magadra nézve az Isten gondolatait s légy hű a halálig. Nem elég neked tudnod, hogy Isten akarata szerint ez a te utad? Botránkozol-e azon, hogy Istennek sok útja van s a hűségnek elég, ha a maga útját futja be a csillagjárásnak fényével és pontosságával? Ó igen, az én utam, az én csillagom! Bármily sötétségen s hideg zónákon megyek át, arra lesz gondom, hogy a csillagjárás fényével s hűségével fussam be utamat. Legyen életem bár januári éjben is ragyogó csillagjárás!

* * *

«*A tizenegy tanítvány pedig Galileába méne ama hegyre, hová Jézus rendelte vala őket.*» (Máté 28, 16.)

a) S nemcsak a tizenegy, hanem sokan velük. Csődül az «Ecclesia» föl a hegyre, talán a Táborra, a tündöklő Krisztus-látás hegyére; a megnyugvás sátrainak hegyére. Mily menet; ragyogó nap, virágos erdő, illatos fuvalom! Hová nem mennénk föl, hogy az Urat lássuk! «És látván őt, imádák, némelyek pedig kételkedének...» Nem voltak a nagy érzések zónájába beállítva; hegyen jártak, de emberi nehézkességükben ott fönn is törpék maradtak s a nagy Krisztushoz föl nem értek. Ó belső világ, magaslataid lehetnek bennem, ha lapályban sinylődöm is, pusztaság lehetek, gazdag környezetben, sötétség a verőfényben. Alakítani aka-

rom magam, hogy magas, fenkölt, napsugaras, krisztusi legyek. Bizom, hogy azzá lehetek, bárhol, bármikor.

b) « *Végre a letelepedett tizenegynek jelenék meg... s mondá nekik: Elmenvén az egész világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek.* » (Márk 16, 15.) Örülök Krisztus hatalmának. Erős Üdvözítőm van, kinek lábai alatt összetöpörödik a világ. Az ördög is hatalmat igért neki e hegyen; ó de mily más hatalom ez, mely legyőzte a világot. S ezt a hatalmat Jézus nem bosszúállásra használta, nem tört össze senkit, csak a bűnt és halált. E hatalmát adja most tanítványainak: menjetek bűnt törülni, embert újjáalakítani, a világ terhét csökkenteni; eget nyitni. Ezt mind megtehetitek; menjetek ez öntudattal a világba, a világgyőzelem pátoszával; menjetek, el kell foglalnotok a világot, mert tehetitek; én akarom, küldlek erre boldogító hatalommal. Ily lélkülettel kell járnia az apostolnak, ilyennel Krisztus minden tanítványának.

c) « *Aki hiszen és megkereszteltetik, üdvözül; aki pedig nem hiszen, elkárhozik. Azokat pedig, akik hisznek, ezen jelek követik: Az én nevemben ördögöket űznek, új nyelveken szólnak, kígyókat vesznek föl és ha valami halálost isznak, nem árt nekik; a betegekre kezeiket teszik és meggyógyulnak.* » (Márk 16 16.) Hozzuk jól öntudatunkba, mily kötelesség a hit. Maga Krisztus meghalt a hit proklamálásáért! Komolyan követelte az őbenne való hitet a főpap előtt. A vértanúk mind a hitért vérzenek; szent Pállal az örök reményért hordanak láncokat. Az egész kereszténység tanuság a hit mellett! Mily rémséges tévely, mely el akarja szakítani az erkölcsöt a hittől, gyökerétől; lekonyul szegénykének a virága. — Mily sivár gondolat élni hit, tehát Isten nélkül! Hogyan legyen az erős és nagylelkű, ki az Istent, a minden-szépet és minden-jót a kinyilatkoztatás hitével átkarolni nem tudja. — Az én föladatom: hinni, megkeresztelkedni, vagyis újjászületni, élni a hitből és üdvözülni. — «Ujjászület-

ni », mily erős kifejezés; az isteni élet mélységes erőre utal s mily édes, biztató tény, hogy isteni, boldogító életet élhetek. Élni, új életet, új örömöt, beszélni új nyelvet, énekelni új éneket.

* * *

« *Ime, én veletek vagyok mindennap a világ végéig.*» (Máté 28, 20.)

a) Jézus a mi erőnk és a mi tartalmunk; győzelme, megváltása, kegyelme, igazsága, eszményisége és egyháza mindenünk. Mi nélküle nem számítunk. Azért akarja, hogy köztünk, velünk és bennünk maradjon. Ha el is hagy testileg, az ő ereje nem test, hanem szellem és élet. — De ez öntudatban azután nagylelkűeknek kell lennünk; az « Isten-velünk » erő is, kedv is. Az a tudat, hogy Jézus van velünk, a mi legnagyobb vigaszunk. Könnyen jár az ember még a hitetlen, hideg világban is, ha szivében hordja Istenét. — « Én veled vagyok » — mondja Mózesnek, midőn a Fáraóhoz, Izaiásnak, Jeremiásnak, midőn a zsidó néphez küldi; tehát ne félj. « Az Úr van veled » — mondja a szent Szűznek az angyal biztatásul s vigaszul. Velem is van, velem; nem vagyok árva, sem száműzött!

b) Hogyan van velünk? 1. mint mindennek ősoka és célja, aki teremt, fönntart s boldogítani is akar; 2. velünk van kegyelmével; 3. velünk van egyházában, a csalhatatlanságnak s szentségnek ajándékaiban; 4. különösen a legfőbb tanítói tekintélynek és az Oltáriszentségnek intézményeiben. Ó örvendj lelkem; hisz összes megnyilatkozásaival jelen van az Úr: egyénisege, szelleme, tana, szeretete, kegyelme a tied. Hogy kell ezért hálát adnom s ebben örvendezve megpihennem! Hogy kell az egyházat, tanát, szentségeit szeretnem és javamra használnom! El nem tévedhetek, el nem sorvadhatok; házában élek, asztalánál ülök, vele töltekezem.

c) « *Egész a világ végéig...* » Akár közel legyen, akár messze a világ vége; épúgy, akár 10 nap, akár

1900 év válasszon el tőle, ő velünk van. Reám pedig az a fontos, hogy az «én világom» végéig, halálom órájáig velem legyen. S velem lesz, ha én is vele vagyok, ha hűséges emlékezetet őrzök meg számára. Gondolok sokszor Istenre, de nem mint statiszta, ki konstatálja, hogy Isten van, hanem mint szerető, hozzá simuló lelke. Vonzódni s nemcsak gondolni akarok; örvendezni benne s örömmel élni neki! Őt lélegzem; kinyitom számat, kitárom lelkemet, őt szívom. Ő levegőm, elemem, világosságom s örülök neki s így legyen ez végig; egy percet sem nélküle, egy percet sem a kegyelmi állapoton kívül.

* * *

«*Ime, én veletek vagyok mindennap a világ végéig.*» (Máté 28, 20.)

a) Ez kimondhatatlan vígaszunk, melyet a legteljesebben lefoglalunk magunknak, mert mindenben s mindenütt s élénken és közvetlenül érintkezni akarunk vele. Érezzük jelenlétét, szinte megcsap lehellete; fényes árnyék gyanánt kisér akár szőnyegen, akár gyaluforgácson vagy törésföldön járjunk. Szavai csengnek fülünkben; virág, madárdal, hajnal, alkony, harangszó és lelkünkön átvillanó gondolatok figyelmeztetnek rá. Beszélünk vele, rendeleteit vesszük, ellátogatunk hozzá az Oltáriszentségben. Üdvünket intéztetjük szolgái által; a gyónásban vérével hintjük meg lelkünket, a szent áldozásban az egyesülés szeretetét és melegét élvezzük. Mindez a hit azt hirdeti: itt a Krisztus; minden vígasz így szól: itt a Krisztus. Hideg, sötét van máshol; nálunk Krisztus szeme és lelke ragyog; máshol csupasz templomok, poros bibliák, üres oltárok; nálunk nemcsak a háza, hanem ő maga a házban. Telve van a világ Istennel, gondolataival, műveivel, erejével; nálunk azonkívül telve és telítve van minden Krisztussal; az ő ügye, céljai, dicsősége, szentségei, egyháza... mindenünk.

b) Ez kimondhatatlan erőnk. Nem vért és sin. kard és fal, hanem lélek és érzés; behatol értelmünkbe és

akaratunkba. Gondolatai rügyeznek; érzései, vágyai feszülnek bennünk. Aki átadja magát neki, az a tavaszt átéli önmagában. Minél fogékonyabb és tisztelettudóbb e lélek, annál édesebben és önkéntesebben fejlenek ki benne Krisztus gondolatai és érzései. Vihar és napsugár, béke és harc, siker és kudarc váltakoznak fölötte is; de hűsége és ragaszkodása, szorgossága, istentisztelete átsegíti mindezen. Jézus a mi csendes, mély, kitartó erőnk. Hívek, kitartók tudunk lenni általa vígasztalanságunkban is; tudunk várni az éjben is a napra.

c) Ez kimondhatatlan lelkesülésünk. Jézus velünkléte ugyanis egyre bensőségesebb egyesülést sürget s ez az egyesülés egybeforraszt, áthevít és tisztít. Úgy érezzük, hogy immár nem szakíthat el semmi Krisztustól, sem kard, sem szenvedés, sem élet, sem halál; a bűn erőszakos szív- és lélekrepesztésnek, öngyilkosságnak látszik. Jézus velünk-léte idomítja a mi zsémbes, elfogult, hideg, egyoldaluan szubjektív, másokat meg nem értő, nem méltányló, tüskés, szögletes természetünket és kezdünk örülni azon, hogy másokra szeretettel gondolunk, jóságosan tekintünk, hogy előzékeny, derült, meleg, nemes indulatú lelkek vagyunk. « Nektek, kik az én nevemet félitek, föltámad az igazság napja és üdvözülés jár sugaraival. » (Mal. 4, 2.)

* * *

« *Kivivé őket végre Bethániába és fölemelvén kezeit, megáldá őket.* » (Luk. 24, 50.)

a) Sokfelé vitte őket, végre kiviszi Bethániába, föl az Olajfák hegyére. Tavasz van, napsugaras, illatos a levegő, a föld virágos s Jézus az örök élet erejével s örömével megy végig az olajfás ösvényeken. Szíve tele van; lelke bontja szárnyait, mint a költöző madár és fölemelvén kezeit, megáldja édes híveit az örök főpap s a Megváltó áldásával. Ismét elrebegi: « Szent Atyám, tartsd meg őket a te nevedben », a te erődben s kegyelmedben. « Atyám, eljött az óra, dicsőítsd meg Fiadat,

Nem kérem, hogy vedd el őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól. Szenteld meg őket az igazságban. Én őbennük legyek, ahogy te énbennem; azt akarom, hogy ahol én vagyok, ők is velem legyenek.» Jézus megáldotta egyházát; ez áldásban részesülök, ha házában megmaradok. Hathatós, erős áldás ez, Jézus győzelmes lelkének diadala.

b) «*És lőn, mikor őket áldotta, elválék tőlük és mennybe viteték*», eltünt egy ragyogó felhőben. Ez a fölmenet szemmel látható volt egy darabig, azután a dicsőséges Krisztus egy pillanat alatt bárhova eljutott. Számára a tér nem bilincs, nem korlát. Ami a térbe nincs lefogva, az nem méri kiterjedéssel, vagyis pontjainak a tér pontjaival való összemérésével a távolságot. Jézus e fölemelkedése nagy kiáltójel, nagy útjelző, mely az égbe mutat. Jertek utánam, keskeny úton, meredek ösvényeken, de a szellem erejében és mennek utána mindazok, kik vágynak «ad aeternitatem». Excelsior... emelkedjünk hitben, reményben, szívtisztaságban. Húznak, emelnek a hegyek... húznak az örvények, vonz a tenger; hát e fölséges mennybemenet hogy vonz!

c) Útjelző a hazába. A melancholikus Tamás azt mondta az utolsó vacsorán Krisztusnak: «Uram, nem tudjuk, hová mégy.» A jövőnek képe, a mester nélkül való jövőnek szomorú kilátása elborította lelkét. Nem értette meg az Urat: «Atyám házában sok lakóhely vagyon, elmegyek helyet készíteni nektek.» Haza megyek. Most már látja Tamás is, hogy az Úr a «más világba», haza megy; hiszi már azt is, hogy «ismét eljövök és magamhoz veszlek.» Most a jövőnek képe már nem homályos. Krisztussal leszek, otthon leszek és ő az én utam. Nem vagyok sötét, kóbor, hazátlan lélek. Vándor vagyok, de nem «örömtől idegen», sőt reményem halhatatlansággal teljes. Tamás lemondó szavát: «Menjünk mi is, hogy meghaljunk ővele», kijavítom; menjünk mi is, hogy éljünk ővele!

* * *

Mi az égbe-emelkedésnek értelmi és érzelmi tartalma?

a) Győzelmi bevonulás abba az országba, hol ő a király; az erény, a szépség, az erő, a lelkek országába. A földön csak ez ország útja kigyózik, biztos bár, de poros; a templom nem kész, csak építési telkén folyik a munka; múzeum helyett csak műtermet látunk sok vajudással! Itt lenn az élet gyökerei a nyirkos földbe ereszkednek, ott a virág az Isten világosságában illatozik. — Krisztus uralma itt csak alakulóban van; itt a harc, ott a diadal. Föltúrt harctér s elpusztult város (a bukott angyalok helyei) fölött vezet el Krisztus útja. « Csakhogy győztél! », ezt lehelli a harctér, ezt a romok. A harctérből husvéti barázdák szántóföldje készül, a romokból a « coelestis urbs » új városrésze épül. Itt lenn dolgozunk, építünk, harcolunk; majd mi is győzünk!

b) Az örök kapukhoz jön az Úr s azok megnyilnak; « Krisztus pedig, a jövendő jók főpapja... tulajdon maga vérével (ezt vivén mintegy szent kehelyben) bement egyszer-mindenkorra a szentélybe, miután az örök váltságot megszerezte. » (Zsid. 9, 11.) Ott mutatta be mindenkorra művét, biztosította sikerét s áldását. Bízzunk e honfoglalásban! « Oly főpapunk vagyon, ki a Fölség székének jobbján ül mennyekben ». (Zsid. 8, 1.) Ez a lélek inspiráljon ragaszkodásra s hűségre. Övéi vagyunk; ereje képesít, mely a legmagasabb égből belénk száll, hogy fölemeljen. Vérének cseppjei mint tüzes nyelvek szóródnak majd ránk. Lehelletéből zúgó vihar lesz. Erősnek kell lennem!

c) A túlvilág « más » világ. Az erdő más, mint a tenger; a pacsirta dala más, mint a papir. Más-más! «Szem nem látta, fül nem hallotta »; abból, amit a szem lát s a fül hall, azt a « más » világot fölépíteni nem lehet; transcendentális világ. Ki kell emelnünk gondolatainkat a színek, hangok, a test kategóriáiból; ki kell emelnünk céljainkat az érzéki javak szféráiból! Mily ébredés lesz az a halálban! Mily találkozás Krisztussal! Mikor el-

változik a lét s a lélek eltelik új élettel, új gondolattal, új vizióval, új érzéssel; mikor isteni mélységek nyilnak meg benne, hogy az erő s öröm óceánjának friss, eleven árama szakadjon bele. « Mily nagy az Isten háza s mily roppant az ő birtokhelye. » (Bar. 3, 24.)

* * *

« *És mennybe viteték.* » (Luk. 24, 51.)

a) « Fölment az Isten örvendezéssel, az Úr harsonaszóval! Énekeljetek Istenünknek, énekeljetek királyunknak. » (Zsolt. 46, 6.) Mint ahogy a harmatba s illatba fürösztött mezőkről fölszáll trillázva a pacsirta, napsugárt iszik s a lelkét önti ki énekében: úgy fölszáll vele az én lelkem is « in dulci jubilo », elbódulva az ünneplő májusi vidék csendjétől s szépségétől; ez is mennybemenet. De legfölségesebb mennybemenete van Krisztus édes, diadalmas lelkének! Átélte már érzelmes, erőteljes, isteni életének sok « excessus »-át, a « beata passiót », a föltámadást, most éli át a « gloriosa ascensio »-t A szenvedésben ünnepelt az alázat, a föltámadásban az erő, a mennybemenetben az édes öröm. Jézus lelke énekel « juxta dies juventutis suae », énekli az örök ifjúság énekét s a föld felel neki: « Jubilate Deo omnis terra »; énekeljük mi is az áhitat, az öröm, a vágy, a mélység zsoltárát. Lejön eléje az angyalvilág, a szárnyaló lelkek világa... mintha az egész égbolt két nagy szárnyá válnék, melyen az örök szeretet leereszkedik fogadni fiát. Valamikor a csendes éj s a Szűznek éber szeretete fogadta őt Bethlehemben, most a napsugaras, diadalmas mennyország fogadja. Itt is cseng a « gloria, laus et honor. »

b) E diadalmenet angyalszárnyakból formált diadalkapuk alatt vezet el. « Emeljétek föl fejedelmek (királyi szellemek) a ti kaputokat is, nyiljatok föl örök ajtók (melyek eddig zárva voltatok), hogy bemenjen a dicsőség királya.» (Zsolt. 23, 7.) Elért az Isten trónjáig, ki jobbja felől ültette, vagyis dicsőséget s hatalmat adott

neki, adott neki « koronát a hamuért, örömnek olaját a keservért, dicsőség palástját a lélek kesergéseért.» (Izai. 61, 3.) « Adott neki nevet, mely minden név fölött vagyon », akarta, hogy « királyok királya s urak ura legyen »! S bár ilyen, nem felejti el azt a kis Terrabolygót; ott van hazája, ott ringott bölcsője, ott van még édesanyja, emlékeit onnan hozta, a vérével öntözött földet nem felejti el soha; engem sem.

c) E diadalmenet nyomában nyitva az út az örök boldogságba. Nehéz volt ez utat nyitni, nehezebb út ez, mint a Behring-szoros vagy Magelhaens útja, út az örökkévalóság óceánjain. Elfoglalja a várost, a « coelestis Urbs »-t és « fölépíti régi pusztaságát és a hajdani romokat (az angyalok bukása óta) fölemeli és megnyitja az elpusztult várost. » (Izai. 61. 4.) És kitűzi jelét, a szent keresztet az égre; oda tűzi csillagait, szent sebeit; ezek az örök tavasz csillagai, pirosló fényük reményünk hajnalpírja s tüzet bocsát az égből, pünkösdi tüzet, lelkek melegét és hevét. Ó én dicsőséges királyom, hogy örülök annak, hogy vagy, hogy hatalmas, boldog és dicsőséges vagy. Ez az én boldogságom egyik szent öröme!

* * *

Fölment az Úr; dicsőségének sugárzata s az elragadott lelkek fényes tekintete jelzi útját. Fölment s elvitte szivünket s mély, szenvedélyes vággyal töltötte el lelkünket: gyerünk utána. Menjünk a « regnum Dei»-be.

a) Jézus akarja; fölegyenesítette az embert s az égre irányította tekintetét: « Ad astra! » Fölvitt minket a hegyre; megindította a haladás áramát s egy szebb, fejlettebb világ megteremtésére képesített a technika terén ép úgy, mint a jogok s a javak élvezetében. Embert csinált belőlünk s az Isten fiai méltóságának öntudatára ébresztett. Szép, fölséges magaslat! Csodálatos eszményi történés! Ő, az örök élet s a föltámadás mestere vezeti az « ascensio »-t. Aki utána tör, nem éri

be tudással, hogy mint járnak a folyók, a szelek s a csillagok. Lelkünk mélyéből más vágyak törnek elő, más célok, más eszmények s kicsi lesz a föld annak, «qui ascendens super omnes coelos»; nagyobb lesz időnél, térnél, nemzetnél az utolsó halhatatlansági «aspirans», ha pinceiakásban is, vagy padláson lakjék. Ez már nem hegy, hanem maga az ég... az igaz ember szívében? Eddig kell emelkednie mindenkinek, *az égig*, melyet magában hord.

b) De vannak, akik lemutatnak s mondják: Elég nekünk a szép föld. Ez hiba; a föld nem szép ég nélkül. A világ szűk nekünk ég nélkül; haladás, műveltség, testvériség elfonnyad az ég nélkül. A műveltségbe a természetfölötti hitet kell beállítanunk, mely gyermeki érzést s Istenfélelmet ébreszt. Másban nem bízhatunk. «Nem hiszem — mondja Rousseau, — hogy az ember vallás nélkül erényes lehessen; magam is sokáig vallottam e téves nézetet, de már kiábrándultam belőle.» S a vallást a gyermek bizalmáig s az Úr Jézus rajongó szeretetéig kell fokozni. — A haladásban a finom erkölcsöt kell ápolnunk s a tisztaság szeretetét.... tisztelnünk kell a világ nagy intézményeit, pl. a házasságot, a szivek közösségét kell benne látnunk: az egymást tisztelő szeretetet s boldogságot. — A testvériség csak mint krisztusi testvériség tartható fönn; az önzés, a kegyetlenség, a raffinált élvezetvágy a tarantella-pók mérge; a mese szerint az ember érzéketlen lesz tőle s csak a zenére reagál. Nekem csak a krisztusi szeretetben van harmóniám.

c) S mi van a haladáson, műveltségen túl? Van még ascensió a hősies, nagylelkű erényben, az áldozatos lélekben. Oda az «animalis homo» el nem jut, ha az elefánt súlyával vág is magának csapást, de oda sasszárnyak kellenek, melyek Dantét is a paradicsomba viszik. — Mily ascensiót mutat a szűzies élet, az eucharistia; mennyi áldozatot, mily tisztaságot, mily önzetlen-

séget! Égni és lelkesülni kell ez ascensióért s annak egyetlen, páratlan, édes vezéreért.

* * *

« *És midőn nézték őt, az égbe menőt, ime két férfiú álla melléjök fehér ruhában, kik mondák is: Galileai férfiak, mit álltok az égbe nézvén? Ez a Jézus, ki fölvétetett tőletek az égbe, úgy jő majd el, amint láttátok őt az égbe menni.* » (Ap. Csel. 1, 10.)

a) Hogy nézték őt a szent Szűz s a hivek; hogy nézünk mi is még utána! Ha egy ragyogó felhőt látunk, gondoljuk: ime Krisztus bárkája az égnek mélységén! Nézünk az égre ezentúl is. Nem pesszimista elfordulás a világtól irányítja tekintetünket, hanem az örök szeretet. Eljött hozzánk, hogy oda irányítsa szivünket. Célt ért. Bizony nézünk is, megyünk is feléje; folyton őt keressük. « Nem keresnél — mondja az Úr —, ha már valamikép nem volnék benned. » Igaz; hite, képe, emléke, érzelme, kegyelme bennünk van s minél inkább nézünk feléje, annál több lesz bennünk belőle.

b) Fölnézünk. Jézus akarta, hogy nagy, erős vágyunk legyen Isten, üdvösség, kegyelem s erő után. Különben is érezzük, hogy a világ lefolyik rólunk s mi kimeredünk az időből, mint a vándor-szikla a lapályból; kimeredünk a térből, melynek korlátjain átlátunk. A világ nekünk mint a ketrec a sasnak; ez is mindenütt kilát, de szárnyát ki nem bonthatja, neki más kiterjedések kellenek. Kicsiny nekünk minden itt lenn; azért vágyódunk a lét, az élet, a boldogság ösztönével az örök, szép élet után. De ez a vágyunk visszahat itteni életünk nemesbítésére s az örök élet erejét s szépségét fekteti bele; a meggyőződés üdeségét s a gyakorlat közvetlenségét éli át már itt. Át kell élnem már itt az isteni, meleg bensőséges életet; ez az az örök élet, melyet más kiadásban lelek majd ott túl.

c) Fölnézünk, mert e diadalmenet nekünk öröm és vigasz. Mily nagy s erős az a Krisztus, kinek lábai alatt

köddé foszlik a dicsőség, s ponttá vékonyul a világ. Hogy néz vissza innen a kisértések hegyére, ahol hallotta: Mindezt neked adom, ha imádsz engem!... Hogy érzi ki a hitvány hazugságot! Visszanéz a boldogságok hegyére!... Hogy élvezi azok erejét. Visszanéz a Táborra... s a Golgothára! «Montes Dei», de a hegyek s ormok fölött ez az ő hegye; dicsőségének, örömének hegye s mi is e hegyen állunk, mert ott nagyok vagyunk s kicsiny lesz szemünkben a föld. De azért lemegyünk s dolgozunk s küzdünk a lapályban. Egy-egy tekintet a dicsőség hegyére fölemel; megcsap magaslatairól az örök élet biztató lehellete.

* * *

Krisztus más világba ment. *a*) Más világba, egészen másba. Az ember a föld szülöttje, világa ez a föld s ez a naprendszer; érzékei e világ benyomásai; fogalmait érzelmek, ösztönök, hangulatok színezik. Ő e világ exponense, funkciója, ő rezgő fóliája. E világ nyelvét beszéli, érzelmeit, igényeit, reményeit érti. De van más világ is. Ha majd kiszakadunk érzékiségünk kategóriáiból s a földgömb s a csillagok ködbe vesznek; ha az éterrezgés nem lesz többé szín s ha a hang nem üti meg fülünket; mikor a valóság az érthetőség mély, isteni fényében mutatkozik majd be: akkor megismerjük azt a másik világot. Mily látás lesz ez, mily szemlélet! Mily életfakadás s mily világ-fölényesség és uralom! Lelkem új energiái ébrednek majd a lét ez új tavaszában! Mint ahogy a gyermekben kifejlődik az öntudat csodálatos világa: úgy bontakoznak ki a kiköltözött lélekben is az örök élet mélységes világai.

b) «*Atyám házában sok lakóhely vagyon.*» A mi városunk s házunk az, ahol otthon vagyunk, ahová belenőttünk. Az anyagi lét korlátaiból kikelve pedig más házunk, más fogalmaink, más vágyaink, más ízlésünk lesz. Áthatolunk a léten, elmerülünk nagyságába s szépségébe s Istent magát s teremtését szemlélni fogjuk.

Minden fűszál, minden levél extázisba ragad, mert telve lesz Istennel s keze remeklésével. A földön túl a sok csillag « mansiones multae ». Az ember most csak sejti e teremtéseket, azután élvezi majd. Földünkről fölnézünk a lelkek úszó szigeteire.

c) Mily titok a lelkem, akárcsak az évelő gyökér a téli avarban, vagy a mag téli álmában! Lekötött szellemi világ vagyok, mely egykor fölszabadul s színeivel, világosságával, vonalainak harmóniájával, bájával halhatatlan, szép életet párosít. Ez értelemben is igaz, hogy elásott kincs, ismeretlen gyöngy a lelkem. Mikor jövök, mikor lépek eléd, Istenem? Mikor indítod meg bennem ezt a csodálatos metamorfózist, hogy földiből égi legyek? Jöjj, Úr Jézus! Erősen dolgozom, hogy a föld ne rontsa el az eget bennem!

* * *

« *Maradjatok a városban, mígnem felruháztattok erővel a magasságból.*» (Luk. 24, 49.)

g) Üljetek le a szent magányban s teljesül rajtatok a próféta szava: « Ülni fog magában s hallgatni s maga fölé emelkedik ». S mialatt ül és hallgat, imára kulcsolja kezét, égre emeli révedező szemét s « oranté »-vá válik. Az Ecclesia « orante ». Azóta ez oratoriumból kerülnek ki az imádkozó, vágyódó, szárnyaló lelkek, mondjuk szentek, akik imádkoznak, mert Istenbe visszavágynak, visszasírnak; belőle valók; magukkal hordozzák az örökkévalóság ösztönét, a végtelenség gondolatait; az istenség érzéke van bennük. — Mint ahogy a kotlós tyúk által kiköltött kacsák nem hallgatnak anyjuk aggódó szavára, hanem neki indulnak a víznek s úsznak: úgy a test és vér kötelékébe fonódott, a térbe s időbe beleakasztott lelkek is, kikben «a lélek» kínlódik, neki mennek az Óceánnak, az Istennek s elmerülnek imádásban, dicséretben, szeretetben.

b) Azonkívül érezzük, hogy korlátolt lények vagyunk, másra utalva. Mindenhonnan benyomásokat ve-

szünk, hullámokban fürdünk s ezek fejlesztenek. Nem az elszigeteltség, hanem az összekapcsolás által fejlődünk... A lét gazdagsága szép világgá alakulhat ki, a természetes-rendben éppúgy, mint a természetfölöttiben. Igen, nem kész az ember...; gyönge és gyarló s az elégtelenségnek érzése megint csak imává válik bennünk. Hiába mondják: mit imádkoztok? hisz Isten tudja, mire van szükségtek! Hah, félre blazirt lelkek! Természetes, hogy tudja, de én is tudom, mert érzem, hogy vágyódó, fejlődő lelket adott, annak lendülnie kell; keblet adott, hogy tele szívja magát; szívet adott, hogy lángba boruljon; szárnyakat, hogy kifeszüljenek. Eszmények égnek bele lelkembe; mit tehetek mást, mint hogy futok, küzdök értük. Ó igen, van Istenem s nem én vagyok az Isten; nincs mindenem; a több, a jobb után vágyódom, azt kérnem kell; elmerülök, meditálok, imádkozom, gondolkozom, vágyódom... Istenem segíts meg φύσις δαιμόνια, οὐχ θεία ... természetem szellemi, de nem isteni (Plato). Érzem, hogy öntudatom végtelensége még inkább sürgeti az isteni segélyt!

c) Kell imádkoznom; ez lelkem növekvésének szabálya, ez kelléke és ösztöne. Mert gondolatot kelt, érzést s indulatot ébreszt s azután e meleg, lelki világban erősödnek meg a gondolatok mély meggyőződésekké s épülnek föl világnézetekké; e meleg bensőségben mélyednek ki az érzések szenvedélyekké s válnak győzhetetlen energiákká; az imádság a lelkek zónája, ott nőnek naggyá. Aki pedig nem imádkozik, az gyönge lesz, mert Istenhez nem közeledik; azután meg nem fejtheti ki azt az erőt, amit kapott. Azért mondják oly mélyértelműen, hogy a lélek emelkedése, fejlődése az imával tart lépést. Úgy kell imádkoznom, hogy a lelkem lélegezzék s töltekezzék Istennel!

* * *

« *Maradjatok a városban...* » (Luk. 24, 49.)

a) Üljetek le... csendesedjetek le; legyen mélységes csend a lelketekben. Zaj és vásár az élet s a

lélek e profán, lármás piacokra nem száll le; tehát csendet kérünk. Csendet a földies, nyugtalan, csapongó, magamagát gyötrő gondolatokba; csendet az örökös perpatvarba; a hazug, mert nem őszinte, e tettetéssel s álnoksággal s ugyanakkor gyávasággal telt nagyképű komédiába. Nem félni, nem aggódni, nem kapkodni, hanem összeszedni magát s észszerűen s alázattal s bizalommal Istenhez járulni. Tömegesen, erőszakosan jár keresztül kasul lelkeden a gondolat, sziveden az érzelem; szenvedsz ez örökös rendetlenségtől. « És mint a szülőasszonyé, úgy szenved a te szived képzelgésben. Ha csak Istentől nem adatik a látomás, ne add azokra szivedet.» (Eccli. 34, 6.) Kérlek hát, ülj le; nézz szivedbe s kérdezd: mi az, ami eltávolít a Lélektől? Mi zavarja békémet? Testi vágy, érzékiség, fegyelmezetlen, csél-csap kedély, hiú töprengés, bizalmatlan félelem? Ülj le s gondolkozzál s imádkozzál; « tégy szert jótanácsú szívre; semmi sincs hozzád annál hívebb. » (Eccli. 37, 17.)

b) « *Mignem felruháztattok erővel.* » Nézzétek, hogyan, mibe öltöztet az Isten: a mezőt szépségbe, a tavaszt virágba, a földet fénybe, napsugárba s remekül csinálja, mert Salamon dicsősége elhomályosul a búzavirág szépségétől. Ő van hivatva a lelket felöltöztetni s ugyan mibe? Már nem liliom-fehérségbe, nem aranykalászszőkeségbe, nem a búzavirág kellemébe, hanem önmagába. Isten lakik bennem, ha kegyelem állapotában vagyok s az ő szépsége, az a lelki szépség, áttetszőség, mélység s édesség verődik ki rajtam; ezt nem lehet hasonlítani semmi külsőséghez, bájhoz, ezt kegyelemnek hívjuk. Kegyelem az Istennek szépsége, átverődése a lelken, az Isten térfoglalása, az Istenhez való hasonulás, a vele való színváltozás. Az erény e szépségnek s színváltozásnak öntudatra hozása, öntudatos átélése.

c) Elizeus megkapta Illés köpönyegét, abba öltözködött s mint próféta jött át a Jordánon. Mi is Illés köpönyegét keressük, hogy prófétáknak, apostoli, buzgó lelkeknek készüljünk; Jézus pedig mondja: majd felöl-

töztetlek... erőbe. A szentek ereje az ő lelkiviláguk. « Vegyétek tehát magatokra, mint Istennek szent és kedves választottjai, az irgalom indulatát, a kegyességet, alázatot, szerénységet. » « Vetkőzzetek ki az ó-emberből s öltözzetek amaz újba, ki megújíttatik annak képmása szerint, ki őt teremtette. » (Kol. 3, 12, 9.) Tündöklő lelkek kellenek; « indutus lumine sicut vestimento », kik világosságba öltözködnek.

* * *

Mély áhitatra gerjeszt az Úr Jézus viszonya a Szentlélekhez.

a) Mindent tőle vár; sokszor igéri s nagy reményeket fűz hozzá, rendkívül kiható eredményeket vár tőle. « Mikor eljövend a Vigasztaló, kit én küldök az Atyától, az igazság lelkét... » Attól megolvadnak szíveitek s vonzódtok majd hozzám. Most nem hisztek, majd fogtok hinni... Nem értetek meg most, majd megértetek akkor. Vonzalom, világosság, készség jár nyomában. Azért én imádkozom, hogy az Isten küldje le Lelkét szivetekbe. Minden jó anya, atya, tanító imádkozzék övéiért, hogy az Isten küldje le Lelkét, hogy a szó érzést keltsen. Biztat, bátorít, majd másképen lesz minden, ha az lejön. Az megtanít imádkozni... Ez a jó, bensőséges Lélek, az áhitat lelke.

b) Művét reá bízza. Akar bűntelen lelkeket, de a legnagyobb érv a bűn kerülésére: « Nolite contristare Spiritum », ne szomorítsátok meg a Lelket. Akar lemondást; mert « nescitis quid petatis », majd a Szentlélek imádkozik bennetek. Akar szüzi lelkeket; azt attól várja, ha majd a szív « a Szentlélek temploma lesz ». Akar buzgó apostoli lelkeket, akik úgy beszéljenek majd, «mint ahogy a Lélek ad neki szólást ». Nincs nagyobb büntetés, mint a Szentlélek elvonulása s visszavonulása: « Nem marad meg lelkem az emberben, mert test ». Azért gondja van rá, hogy a Lelket elküldje: «kit én küldök

nektek, ki belőlem való, szivem forró lehellete; ti nem mehettek érte, de majd elküldöm, eljön a magasból.

c) Azért mi ugyanazzal a szeretettel, mellyel Krisztuson függünk, fordulunk a Szentlélekhez. A Mester elment, de helyette itt a Szentlélek. Eltávozott Krisztus, de a Szentlélek támaszunk. A coenaculumot ez az érzés, ez a vágy töltötte be. A tanítványok mindent Tőle vártak. Mennyire kell megbecsülnünk a lelket; semmit sem szabad tennünk, ami őt megszomorítja, elriasztja, leszorítja; Krisztus szándékai ellen tennénk. Nem prosperál Krisztus műve, mert a Szentlélek nincs bennünk. Vigyázzunk rá úgy, mint zúgó, sötét viharban biztosan világoskodó mécsre, mint szemünk fényére és lelkünk lelkére. Krisztushoz közelebb jutunk, amely mértékben nagyra becsüljük, szeretjük s megértjük a Szentlelket, s végleg elszakadunk magától Krisztustól, ha a Szentlélek ellen vétkezünk, vagyis ha lelketlenek vagyunk hit, remény, szeretet, üdvösség, örök élet iránt.

* * *

« *Veni Sancte Spiritus.* »

a) Várjuk a jó lelket. A jó lélek a Szentlélek s azt az Isten adja nagy kegyelemképen. « Isten jó lelket ad az Őt kérőknek ». Mindenki akar jó lelket, a világ is; lelket, amely képes legyen az élet küzdelmein eligazodni s boldogulni. Mily sokat tesz a jó lélek, az a jóindulatú lélek, a hivő lélek, mely szemét megnyitja a hit világosságának; az aggódó lélek, mely üdvéért reszket; a lelkiismeretes lélek, az élet nagy föladatainak teljesítésében! Ha jó, derült lelkünk van, akkor csillagfény és napsugár az életünk, de ha elborult a lelkünk, akkor egész világunk borús, bosszantó és unalmas. Mit használt Saulnak, hogy volt királyi öltözete, mikor nem volt hozzá jó lelke, hanem megszállta őt a rossz, szomorú lélek s izgalomba hozta? Jézus megjelent szent Katalinnak és kivette szivét és a magáéval cserélte föl. Ezt teszi a Szentlélek is a mi lelkünkkel. Lelkünk az elfogultságnak,

a szeretetlenségnek, lemondásnak, gyávaságnak lelke s a Szentlélek jó lelket ad ehelyett. Azért énekli az egyház oly esengő s csengő szóval: Veni Sancte Spiritus!...

b) Veni Creator Spiritus. A Szentlélek oly erő, mely teremt s nekünk is jól és erősen akaró, kiinduló, teremtő lelket ad. Erre van szükségünk. Erős lélek nélkül tudomány, műveltség, állás mit sem használ. Erősen kell fogni a kardot is, különben mit sem használ pengéje! Skanderbég kardját is ócskavas közé dobhatjuk, ha nincs hozzá Skanderbég karja. Az egyház valamennyi kegyszere és szentsége is csak úgy használ, ha erős odaadással fogjuk s vesszük, ha erős, hajthatatlan a lelkünk. Jöjj el tehát Szentlélek! Bennem is erős lesz a lélek, ha tárt ajtót nyitok a Szentléleknek, ha bízom benne s egyre javítom magam. Lelke az én lelkesülésem lesz, melyet az erő érzete fakaszt. Lelkes emberek kellenek, mert csak lelkes emberek képesek valamire. Szent Ferencnek kordája megkötötte a XII. század forradalmának kerekét, hogy örvénybe ne rohanjon; én is képes leszek sokakat menteni, ha lesz bennem lélek. Teremts hát lelket belém, te teremtő Lélek; megsemmisülök előtted, mert a Teremtő semmiből teremtett; megalázom magamat s úgy kérlek!

* * *

« *És mikor elérkeztek a pünkösd napjai..., lőn hirtelen az égből, mint egy sebesen jövő szélnek zúgása s betölté az egész házat, ahol ülnek vala.* » (Ap. Cs. 2, 1.)

a) Mikor végre hosszú vártatva pünkösd lett! Ah, a várakozó sziveknek a tíz nap egy kis örökkévalóság! Sinai hegyen e napon kötötte meg egykor Isten népével a szövetséget; ez tehát a megfélemlítő törvénynek ünnepe volt, melyen inkább a szigor, a szolgaság érzett meg, mint a szeretet s a szabadság. Sinai alatt ébredt a nép a fölséges Isten uralmának öntudatára. Nyakas volt s azért a törvény iga lett nyakában. Most azonban más pünkösd lett: szeretet, bensőség, lelkesülés, öröm tölti el a sziveket. A lélek a Szentlélekkel szeretetben

egyesül; tud hevülni s olvadni; tud áradozni s vértanúvá lenni. Ó pünkösdök pünkösdje; édes, lelkes születésnapja a készségnek, erkölcsiségnek, szeretetnek! Te vagy lelkem ünnepe!

b) « *Mint egy sebesen jövő szélnek zúgása.* » Zúgva jött le az égből az élet lelke... zúgott, figyelmeztetett, ébresztett, csődített; ez volt a pünkösd harangszava! Átjárt zeget-zugot, megrendített farizeusi házakat és római praetoriumot; különösen pedig átjárta azt a zárt ligetet, az apostoli lelkek gyülekezetét; megmozgatott benne minden ágat-bogat, minden lombot és levelet; fölpattantott minden rügyet, fölébresztett minden energiát, lelkiséget, szabadságot lehelt s kimelegítette s kitágította a belső világot; ez az ő világa, az öntudat, az érzések, a motívumok világa. Külre csak az általános s közös viszonyok rendezésében s intézmények alkotásában nyilvánul. Mily mély s nagy ezzel szemben a belső világ! Akarjunk jól, nemesen, erényesen, szépen, fölségesen, tiszteletteljesen, tisztán, szemérmesen, fegyelmezetten, türelmesen, bátran, kitartóan, alázatosan, előzékenyen, ájtatosan, örvendezve s bízva; ez a mi világunk.

c) *Betölté az egész házat...* » Ez az egyház; ide vonzódott a Lélek. Mint ahogy Noé galambja nem dögre, tuskóra, romra, hanem a bárkára szállt le: úgy a Szentlélek az egyházra; ez is bárka a vízözönben. — Leszállt a galamb Krisztusra is, az Isten szerelmes fiára, keresztelésében; most pedig híveinek gyülekezetére, a tűzzel keresztelt apostoli egyházra száll. Szállhat ide bátran; minden lélek várva várja; nem magányos fa, hanem egész erdő hivogatja tavaszi pompában. Leszáll ő száraz ágra is, bűnös lelkekre, hogy szárnya csattogásával fölébressze őket; leszállt magányos fákra, az ó-szövetség szentjeire; de fészket csak erdőben, a lelkek közösségében rak, ott van otthon, ott búg, szeret és költ. Örüljünk az egyház e galambjának, ez édes vendégnek. « Dulcis hospes animae », lelkünk édes vendége.

* * *

« És mikor elérkeztek a pünkösd napjai..., lőn hirtelen az égből, mint egy sebesen jövő szélnek zúgása és betölté az egész házat, ahol ülnek vala. » (Ap. Cs. 2, 1.)

A Szentlélek fölségesen és páratlanul jött a Sinai hegyre... lejött, mint ködoszlop a frigyszekrényre..., lejött a Salamoni templom fölavatására; de most nem keresett frigyszekrényt, gránitsziklát, templomot, hanem lelkeket; villáma szent tűzzé, ködoszlopa az ima tömjénfüstjévé lett s ismételte a régi szót: teremtsünk embert... embert, isteni hasonlatosságra. Milyen az?

a) A lelki szépség típusa. Ezt nézik próféták, apostolok, szentek és hívek; ezt beszélik, ezt festik, vésik; ezen dolgozik az apostoli egyház: az erényes, művelt, tiszta lélek szépségén. Athénben szép szobrok álltak úton-útfélen, hogy a nép ízlése finomodjék: a kereszténységben a lelki szépség múzeumai nyílnak; az oltárok piedesztáljain állnak a műremekek; azokat nézzük, tiszteljük, csodáljuk. Első a szent Szűz, a legszebb királyleány s Istenanya; arcán a szüzesség hava, keblén a gyermek. Nem festett szépség; hanem « flos agri et lilium convallium »; nem hideg szépség, gyermeket szeret; csillagkoszorúja van ugyan, de názárethi házban lakik; nap övezi, de sírni tud s keresztúton megy hazafelé... S a többi mind ilyen; fiai, hasonlítanak rá. S én is fia vagyok: lelkemnek szépsége az ő anyai jegye; csakis az!

b) Az isteni ember az erő típusa, annak a törhetetlen, egyenes, természetes erőnek kifejezése, mely az erényben rejlik. Nem az izmok, nem a versenyfutás ereje; nem az erőszak vagy a szenvedélyesség ereje; ez mind csak test és szeszély; hanem annak a nyugodt, egyszerű, harmónikus, isteni érzésnek ereje. Együttérzés Istennel! Ez lehet a gyermekben, a leányban... Ez bevonul az Isten törvényének szeretetével szivünkbe s nagygyá nő bennünk abban a mértékben, melyben áldozatot hozni s magunkat megtagadni tudjuk. E szeretetben egyszerűvé, életrevalóvá, gyakorlativá, kedvessé válik a lélek; nemesíti környezetét s érvényesül mindenütt, ott-

hon, a tűzhelynél, a betegágynál, a társaságban, a koporsónál. S mily nagy az ereje, mikor gyermekarccal néz föl a' dühöngőre s a világ chaoszában énekelni kezd! — Bízzunk az evangéliumi érzésnek erejében... Olvassuk gyakran az evangéliumot s hagyjuk lelkünkre vetődni szellemét; olyan lesz az, mint az éjfélutáni harmat a tikkadt füvön. Szent József bőrköténye s a szent Szűz konyhaköténye alatt ilyen érzés lakott.

c) Az isteni ember az Istennel telt lélek tipusa, melynek érzéke van a mélység iránt; érzéke Isten s a kegyelem iránt. Sokan a « fin de siécle » fáradtságával, vagy a frivolság kihivó könnyelműségével néznek rájuk; de a mélység mélység marad; belőle emelkednek a metafizika s a túlvilág. Az ilyennek érzéke van az élet tisztasága iránt, melyből öröm, vidámság, jókedv fakad. A világ szomorú; előbb-utóbb kiverődik rajta az üresség mint szomorúság. Klasszikus példa erre a pogányság a derült élet-programmal s a szép istennőkkel, kik nem birták mosolyra gyujtani a földet. Ó be jó nekünk, kik a földre a tiszta szív öntudatával s az égbe az örök remény lelkesülésével tekinthetünk.

* * *

« *Leszálla mindenikre közülök.*» (Ap. Cs. 2, 3.)

a) Lelket adott apostolainak először is a csalhatatlanság ajándékában, hogy ne tanítsanak helytelent; kitöltötte őket mélységgel, hittel, odaadással, hogy akik hamisítatlan tant tanítanak, azok a tant át is éljék. A tan legfőbb kritériuma a tény. A tény az élet. Az infallibilis tannak szenteket kell nevelnie s a tanítóknak szenteknek kell lenniök. A tant cáfolja az élet; saját életünk; nem vagyunk apostolok, ha nem vagyunk szentek, a tan eleven kiadásai! Az apostolok meg vannak keresztelve tűzzel és lélekkel. Ó, csak akik átélnek tant és hitet, azok apostolok.

b) Missziójuk megvolt, most erőt adott hozzá! Eritis mihi testes, tanuim lesztek! Bár gyöngék vagytok, erős

testimóniumot várok tőletek... In signis et portentis... Bámulatra ragadjátok majd a világot s a legnagyobb tanulság lesz a ti fölséges szellemetek; az a bölcseség, melynek nem áll ellent senki. Csak akiben lélek lakik, annak van igazi, hathatós missziója.

c) Jurisdictiójuk, joghatóságuk megvolt; most kegyelmet adott a lelkek neveléséhez. Nagy és nehéz dolog lelkeket vezetni, kik az apostoli vezetésen függnek, kik az apóstoli intézményben naggyá nőnek; de másrészt nagy szerencse biztos, erőteljes vezetés alatt állni s abban mintegy az Isten kezét és karját érezni. Ez a biztos, erőteljes vezetés a mi részünk az anyaszentegyházban; egy-egy lelki vezető a legnagyobb áldás sokakra. Ó simuljunk az egyházhoz, tapadjunk forrásaihoz és kérjünk s keressünk erős, fölvilágosult vezetőt, kit azután bizvást és nagy szívvel lehessen követnünk. A Szentlélek is ezt akarja; szépen fejlő lelkeket gondoz; egyházát virágos kertnek nézi, melyre napsugárt s szépséget áraszt. « Omnia propter electos », mindent megtesz választottjaiért. A kiválasztás egyik tünete a mélységes, lelkiismeretes ragaszkodás az egyházhoz.

* * *

« *És eloszlott nyelvek jelenének meg nekik, mint a tűzláng.* » (Ap. Cs. 2, 3.)

a) A Lélek kereszteli apostolokká a tanítványokat. Jézusnak nagy fogalma van az apostolról; ki nem születik vérből és csontból, hanem Szentlélekből. Jézus már megkeresztelte Simon Pétert, Andrást s a többit; iskolájában nevelte, de a képesítést nem adta meg nekik földi életében, azt az égből küldte; ez volt az a « virtus ex alto ». *Tűzbe s fénybe* merítette lelküket és látók lettek igazán; nem vízzel, hanem tűzzel járta át őket, mely kivette a földies érzés salakját; mely ahhoz a Krisztushoz forrasztotta őket (eritis *mihi* testes); lelket adott nekik, mely félni elfelejtett (non timebis a facie eorum) és homlokot, kovakemény homlokot (dabo

tibi frontem siliceam.) Szivük kigyuladt s melegített s e melegtől lett tavasz a földön, kizöldült az egyház gyökere, kifakadt szelleme és megkezdődött a *történelem*, az igazi emberélet! S ezekre a tűzzel és fénnyel átjárt lelkekre öntötte ki a Szentlélek a maga ajándékait: *mély Isten- és Krisztusszeretetet, csalhatatlan theologiát, világküldetést* s hozzá *kedvet és joghatóságot*. Ó Szentlélek, te jól keresztelsz, tűzzel keresztelsz és tüzes lelkeket szülsz és amellett alázatos, türelmes, kenetes, édes lelkeket. Csupa «vas electionis» kerül ki kezedből te ihletett, teremtő művész. Veni sancte Spiritus!

b) S hol születnek az apostolok? A coenaculumban, az utolsó vacsora termében. Oda gyültek, hol legédesebb emlékeik, hol Krisztus főpapi imájának visszhangjai zsongtak, hol a padlón meg voltak még a lábmosás vizfoltjai, hol még Krisztus lelke járt. Itt e szent, édes helyen, Jézus szive kiáradásának legemlékezetesebb színhelyén. Itt, ahol minden oly hatalommal ragadta meg őket s Jézus emlékezete szivüket lángra élesztette. Itt, ahol az utolsó vacsora asztala, az az oltár állt, melyen először mutatta be az Úr a maga titokzatosan szerető szivét Istennek. Itt, ahol az «ingyen adott kegyelem» legfőbb ünnepét ülhette! Itt, e titokzatos atmoszférában lépett föl az a tipus, mely nem zsidó, nem római, nem görög, hanem krisztusi, azaz apostoli! Itt csendült meg az emberi nyelvnek az az akcentusa, mely nem férfi, nem női hang, hanem az igazság hangja, az angyalok akcentusa, kik se nem férfiak, se nem nők, hanem szellemek. — Az apostolság legmélyebb inspirációit azok birják, kik az Eucharistia életét élik. Azok mondják: Ecce ego, mitte me... ime Uram, itt is van szív, mely megért téged; megért, mert belőled él.

c) Erre a kegyelemre készültek tíz napig s imádkoztak egyesült erővel, a szivek áhitatos melegében. Sok kalóriát nyel el az eper, az őszi barack, míg az a csepp olaj, melytől zamatját veszi, benne leszürődik. Sok elmélyedés és áthevülés kell a léleknek is, míg édes, tüzes,

zamatos lesz. Néha ugyan gyorsan érik, kivált az olyan izzó nyáron, amilyen az első pünkösd volt; Pál is hamar ért meg a damaszkuszi kapu előtt Krisztus verőfényétől; különben pedig a léleknek idő kell, míg bensőségesebb, összeszedettebb s tisztább lesz.

* * *

« *És eloszlott nyelvek jelenének meg nekik, mint a tűzláng...* » (Ap. Cs. 2, 3.)

a) A nyelvek pünkösdi ajándéka azt jelzi, amit a jó pásztor képe: közlekedést, érintkezést, utánjárást, egymástmegértést; azt jelenti, hogy menjetek a népekhez, beszéljetek nyelvükön, értsétek meg őket, hogy megértsenek titeket. Igazság s kegyelem van nálatok; közöljétek azt velük, járjatok utánuk. Ne álljatok félre, mondván: Krisztus megigérte, hogy a pokol kapui nem vesznek erőt rajtunk; nem mi szorulunk a népekre, hanem a népek reánk. Ez nem pünkösdi nyelv; ez nem a szellem nyelve, mely hódít; ez nem a lélek nyelve, mely éltetően, üditően akar kihatni. A mi elvünk nem a « l'art pour l'art »; nem az elszigeteltség, hogy ez evangéliumból csak morzsák hulljanak a világnak; hanem legyen az övé egész pünkösdi igazság. Adni, adni, szórni, közölni..., ez pünkösd.

b) « *És betelének mindnyájan Szentlélekkel...* » Krisztus lelkével teltek be; ez a lélek lett az ő lelkük és ettől elváltozott világuk. Mondhatnók, a géniusz congeniális férfiakat támasztott. — Ez kell; Krisztus nagy gondolatait kell felvennünk; motívumainak mélységét és erejét átélnünk és azokat egyéniségünkben sajátosan és szerencsésen kialakítanunk. Apostolok lélekből lesznek; papok csak apostoli rokonlelkek lehetnek; congeniális emberek; lelkük a Szentlélek. Ezt a lelket kell a szentelésben venniök és azt fölgerjeszteniök, mert bennük van a « kézrátétel » által.

Higyjük azt, hogy bennük van; de energia, elmélyedés, megindulás elérzékenyülés kell hozzá, hogy azt fölébresszük s erejét kifejthessük.

c) Különben pedig mindenkinek való a Szentlélek s napjainkban számosan vannak, kik utána vágynak. Ő az egyház lelke. Ő nevelte a kereszténységet hősies életre. Ez egyházban minden lélek közvetlen összeköttetésben áll a Szentlélekkel, az élteti és eleveníti. Az egész életet kell e Léleknek átjárnia: szemléletet és akaratot, spekulációt és cselekvést s meg kell nyilatkoznia gyengéd érzékben az erkölcsi iránt. Jöjj te csodálatos, teremtő, alakító lélek!

* * *

«*S betölté az egész házat*», az egyházat, ő most itt a vezető, nevelő Lélek, a «Spiritus rector.» Házinépet nevel magának:

a) Apostolokat; először megkereszteli a tizenegyet, azután Pált s azután nyomukban egyre folyton az apostoli férfiakat, a pogányok térítőit, Bonifácot, Oláfot, István királyt, Adalbertet, Xav. szent Ferencet, Claver szent Pétert, szent Vincét s azokat a buzgólkodókat, kiknek lelkében ég a vágy: mentsük meg a lelkeket.

b) Tanúkat, vértanúkat nevel; szent Istvánt, a bíboros diakonust, a vértanúság piros zsengéjét, «kinek arca fénylik, mint az angyal arca», «ki telve van hittel és Lélekkel». Sorban állnak, pálmákkal kezükben; «tanúi ez igéknek mi és a Szentlélek». (Ap. Cs. 5, 32.) Mily tanúság; ők és a Szentlélek, s mily méltóság, mily hivatás!

c) Liliomos leányokat nevel, élükön a szent Szűzzel, az «Isten templomával, a Szentlélek szentélyével». Ágnes, Cecilia, Katalin, Lucia, Agatha s a liliom nem hervad el ezer év után sem s kivirágzott Mechtildben, Gertrúdban, s később Teréziában, Pazzi Magdolnában, Limai Rózában. Királyi leányok ápolják nálunk is: Margit, Jolánta, Kinga.

d) Finom lelkeket nevel, kik alkalmasak az Urat magukba fogadni s organumaivá, médiumaivá válnak. Ha nincs is tűznyaláb fejükön, de mély tüzű szeretet

izzik bennük, mint szent Erzsébetben, szent Vincében, szent Szaniszlóban, szent Alfonzban!

c) Mily fölséges ház, ahol én is élek, ahol engem is nevel a Lélek tisztaságra, bátorságra, bizalomra, bensőségre. Ez elite-társaságba csak nemesen érző s jól nevelt lelkek valók. Azért írja az Apostol: « Ezeket irom neked, hogy tudjad, mint kelljen foglalkoznod az Isten házában, mely az élő Isten anyaszentegyháza ». (I. Tim. 3, 14.) Isten ad erőt a tiszta, buzgó élethez, a korrekt, következetes fegyelmezéshez, mert « rád száll az Úr lelke és más férfiúvá változol ». (Kir. 10, 6.) Azért vagyok e házban, hogy belőlem is előkelő lélek váljék; Isten is akarja s a Szentlélek dolgozik rajta.

* * *

A Szentlélek világosság és tűz! *a*) Ajándéka az Úrnak; oly sajátságos és isteni és páratlan, amilyent ő tud adni, például megérinti a vakot és lát; megérinti a koporsót és a naimi özvegy örvendező anya lesz s úgy tesz most is: Megnyitja szemünket, « illuminatos dat oculos cordis » s szemünkben fölragyog a fény: látók leszünk. Látjuk az Isten nagy gondolatait..., bevonulnak lelkünkbe és eltöltenek és világosság kél nyomukban. Előbb éjben álltunk, élettelen homályban; minden erőtlen volt: az eszme, a gondolat, a remény... Végre « in lumine tuo videmus lumen », világosságában látunk. Ezt az erőt, illetőleg erőtlenséget tapasztaljuk a lélek változtával magunkban s a világtörténelemben. Vannak gondolatok, melyek őserők gyanánt vonulnak át a lelkeken, például a keresztes hadakon a szent föld igézete, a szent kereszt; az Ágoston-korabeli egyházon szent István ereklyéinek tisztelete; a XIV. században ferreri szent Vince alakja: máskor meg mint gyönge vízerek alighogy szivárognak. Egyszer a lelkek tüzet fognak tőlük, máskor meg csupa « caput languidum et cor moerens », fáradt fejek, fonnyadt szivek veszik körül őket. « In tenebris et umbra mortis » sötétben s a halál árnyékában ülünk nélküled

szent édes Lélek, elfajulunk és dicsőséges hivatásunk mint foszló álomkép jelentkezik néha-néha előttünk; úgy vagyunk, mint az Inkák elfajult nemzetsége, mely rongyosan pipázgatva lopta a napot őseik palotáinak romjai közt; nem értették meg a géniuszt, a lelket, mely hajdan lelkesítette nemzetüket. Segíteni akarok magamon s mély tisztelettel töltekezem az Isten gondolataival szemben; szivesen olvasom térdenállva a Szentírást.

b) A nagy gondolatokat szenvedélyekké fokozza a Szentlélek. A hideg gondolat nagy sohasem lehet; nagy csak az, amit nagyon szeretünk. Ha Isten gondolatait nem szeretjük, azok is eltörpülnek. Tehát szeretettel kell átkarolni az Isten gondolatait. Az ember szeretettel gondol szülőjére, jegyesére, hazájára; e szeretet által lesz az asszonyból anya és jegyes, a földből haza. A magyar földre a dán, a norvég is gondolhat, de nem gondol rájuk a haza szeretetével. Az Úr Jézusra is gondolhat hitetlen, zsidó, pogány, de azzal a gondolattal, mely lelkeket vonz, fűz és forraszt hozzá, csak a szerető lélek gondol rá: «Senki sem jöhet hozzám, ha Atyám nem vonzza őt». Lelkünket is megszerethetjük; de más a földi élet szeretete, más az az aggódó szeretet, mely végtelen kincset lát benne és Krisztus vérét őrzi benne. Gyönyörködhetünk az életben, a tavaszban, de más az örök élet öröme. Gondolatainkban úszhatunk a titokzatos lét örvényei fölött; de más az az élvezet, mely a titkok örvényei fölött a halhatatlanság reményével telik el. Goethéről is hirdetik, hogy harmónikus lélek volt, de sír, szenvedés, örök vágy, halál, örök élet nincs e harmóniába olvasztva s így e szerény csalogányéneket siró viharok nyelik el. Ó Szentlélek, te kiemelsz ünneplő, fölényes magaslatokra; benned nem zavarja meg semmi sem örömünket: sem halál, sem szenvedés, sem vihar, sem éj. — Élvezzük magunkban a szentlelkes lélek diadalát.

c) Mindezt csak az Isten Lelke adja. Az ember imádkozhatik s vágyódhatik utána és ugyan ki ne tenné,

miután biztat rá a bölcsnek tapasztalata: « Könyörögtem s belém jött a bölcseség lelke ». (Böles. 7, 7.) Ó igen, imádkozni fogok az édes Lélekért. Az Úr is kívánja őt nekünk s Ő is imádkozik Lélekért számunkra. Biztosan megnyerjük. A szegény, kevély világ nem nyeri meg « az igazság Lelkét, kit e világ nem vehet, mert nem látja s nem ismeri őt ». (Ján. 14, 17.) Beledisputálja magát a sötétségbe és összes értelmi energiájával kételyt s éjt teremt. Visszaviszi a szellemi világot a chaoszba, ahonnan az Isten szelleme ép azáltal emelte ki, hogy világosságot teremtett.

* * *

« *És kezdének szólani különböző nyelveken, amint a Szentlélek ad vala szólaniok.* » (Ap. Cs. 2. 4.)

A pünkösd a legmélyebb értelmű ünnep, mert jóllehet minden ünnepen szellem és lélek ünnepel, de itt az áttüzesedett Lélek árad ki; innen indul hódítani, alakítani, teremteni... Különösen *három nagy kegyelem alakjában*:

a) Az első *a szeretet*. A Szentlélek a szeretet lelke és a pünkösd a szeretet legfölségesebb kinyilatkoztatása. Megjelenik mint gyermekszeretet karácsonykor, szenvedő szeretetté fokozódik a Golgothán; izzó, hódító, diadalmas szeretetté pünkösdkor... Szeretet, mely a legjobbat adja (datum optimum), a lelki életet s a leghathatósabban adja. Jézus lehelte (insufflavit) és viharzó impulzusokban megy végig a világon; kigyúlad Pálban, Ágnesben, Perpetuában, Teréziában, Ferencben, néri Fülöpben... Mint lávafolyam, mely nem hül ki soha... « Caritas diffusa », a kiömlött, tüzes szeretet. Ó, én is szeretek s szeretni akarok mindjobban; aki szeret, az erős; azért erős, mert szeret; aki gyönge, azért gyönge, mert nem szeret.

b) A második kegyelem *a buzgóság*. Jézus keresztségnek nevezi, tűzkeresztségnek. A szeretetnek hódítania kell. Jézus tüzet hozott és akarta, hogy égjen; parazsat hullatott szivünkre; de hogy a parázsból tűzláng legyen,

ahhoz szító, viharos fuvalom kell, « spiritus vehemens »; így lesz belőle « nagyobb » szeretet (diligis *plus* his). Ez a tűz ég az egyház ereiben, ettől « suspirat et aspirat ad sanctitatem », fohászkodik és törekszik a szentségre. Nincs nyugta. Kibocsátja rajait: apostolokat, kik szent Pállal bemutakoznak, hogy « kitágult a szivem felétek, korinthusiak »; « kitágult szív » jellemzi az apostolt, belefér a világ. A szeretet tágította ki s buzgóságra nevelte... « suspirare, aspirare » tanította.

c) A harmadik pünkösdi kegyelem *az imádság lelke*. Az ima a Szentlélek atmoszférája. Ima várta, ima hívta, ima kísérte és a Lélek maga « imádkozik bennünk kifejezhetetlen nyögésekkel », « gemitibus ». « Gemitus », ha ez az igazi szó, olyan mint gerlebúgás és esti harangszó! Bensőséges, mély, lágy érzelem! Nincs bensőségesebb, mint a hő ima. Hogy fest, hogy sugárzik, hogy lágyít, hevít s boldogít! Mel et oleum, méz és olaj! Enyhít és édes. Az ima lelkét kérnünk kell és féltékenyen óvnunk kell; mikor megnyertük, meg kell köszönnünk; ha nélkülözzük, utána kell járnunk. « Spiritus gratiae et precum », az egy; a kegyelem és imádság együtt jár. A szentek az ima stilítesei! Tehát imádkozzunk, vagyis vágyódjunk, törekedjünk, fohászkodjunk, esedezzünk, alázódjunk meg mélyen, hogy lehajoljon hozzánk az Ur!

* * *

« *A vigasztaló Szentlélek pedig, kit az Atya az én nevemben küld, az titeket megtanít mindenre és eszetekbe juttat mindent, amiket nektek mondottam.* » (Ján. 14, 26.)

a) Megtanít arra, amit nem értettetek meg; tanításától a dogma érzéssé, a hit életté, a remény gyakorlattá válik bennetek. Nem tanokra, hanem életre tanít. A Lélek nem iskolamester, hanem életelv; tudománya nem betü, hanem érzés, lelkesülés és erő. E tekintetben a Szentlélek arra törekszik, hogy a hit eleven életté,

a tan érzéssé és tapintattá váljék bennünk, hogy fölkent, lelkes emberek legyünk, kik egyéniségükkel bizonyítják az Urat. Tehát át kell élned a hitet és a tant az életről és erényről, akkor lesz a tied. Míg csak fogalmaid vannak róla, addig nem hat akaratodra igazán; nincs tapasztalatod. A fogalom, a képzet is csak akkor erős, ha érzéseket ébreszt; az újra és újra átélt érzés a hatalom. Azért tehetetlen a tan, hit, elv, melyet értünk, de érzéssé, tapasztalattá nem változtatunk. Onnan az ür a beszéd és a tett közt; máskép beszélnek és máskép tesznek; « die ewige Melancholie des Besserwissens und Schlechtermachens ».

b) « *Én kérem az Atyát és más Vigasztalót ad nektek... Nem hagylak árván titeket.* » (Ján. 14, 16, 18.) A Szentlélek « paraclytus », segítő lélek. Megvéd és megvigasztal, bátorságot önt belénk az igazság öntudatos átélése által, fölemel, emancipál a világ illuzióinak s lázainak gyöngesége alól. Azután megóv az elzüllléstől, melyet az élet értéktelenségének kisértete hoz reánk. Megsegít, hogy érezzük létünk s lelkünk végtelen értékét s ne vessük el magunkat; hogy mindenekfölött becsüljük a szívbeli tökéletességet s a belső értéket. — A világgal szemben is megvéd, mert rámutat jócselekedeteinkre, melyeket lehet tagadni, de nem lehet súlyukat nem érezni. Ez a lélek legyen segítőm s forraljon föl; a vízből is akkor lesz feszítő energia, ha forró; a vér, a lélek is úgy van.

c) « *Mikor pedig eljövend a Vigasztaló, kit én küldök nektek az Atyától, az igazság lelkét, ki az Atyától származik, ő bizonyságot tesz felőlem.* » (Ján. 15, 26.) Az a szív, amely a Szentlelket vette, nagy fogalommal bir Jézusról s forrón szereti őt, áthasonul hozzá s föltünteti magán képét. Ezek a kipusztíthatatlan Krisztus-képmások ráutalnak a krisztusi élet mélységeire; ezek a folyton hajtó és zamatos gerezdeket termő szőlővesszők a tüzes, mézes szőlőtőke örök erejére. Aki tehát a Szentlélek erejét életté változtatja, az tanuságot tesz

Krisztusról. — Bennem is tanuskodik a Szentlélek bűnről és igazságról; hűségesen meg akarom fogadni tanuságát s aszerint itélek.

* * *

a) « *Altissimi donum Dei* », a Szentlélek a « fölséges Isten ajándéka » nekünk is ajándékot hoz; élettel kedveskedik, édes, szép, gyöngyélettel. A földi élet akkor édes, ha nem üres s ha nincs telve mulandósággal. A mulandóság fájós érzéssel tölti el öntudatunkat s ez telíti a világias lelket. Nem szeret szétnézni; magaslatokra nem emelkedik; a jövőbe nézni fél, a mélységet kerüli; ha pedig tényleg a mélybe néz, borzad s elváltozik arca. Amily mértékben nőnek rajta a mulandóság öreg estéjének árnyai, abban a mértékben vigasztalan. Van-e szomorúbb látvány, mint egy ledér öreg embernek arca? Ellenben a Szentlélek a legmélyebb, a legerőteljesebb, a legöntudatosabb életnek lelke... Ő is édes élettel kedveskedik, de ajándékai az élet teljét hozzák; életet ad az Isten s megeleveníti; egészséget ad; erő megy ki belőle s a vérfolyásos lelkek, kiknek életük szétfolyik, meggyógyulnak; tiszta vért ad; szemvilágot ad: « respice », nézz rám s ismerj föl. Hitet ad, erőt, megindulást, megolvadást, ad könnyeket, lelkesülést, halhatatlan reményt.

b) Tűzzel jön a világ szelleme is; de tüze emészt; füstös és sötét; szenvedélyes; energiákat ébreszt; erőlködéseket végez; nagy port ver föl; nagy lármát csap. Az emberek dolgoznak, lótnak-futnak, de kiélik magukat s minden ilyen élet olyan, mint a pásztortűz helye a virágzó rét közepén. Másnak juttatják életük erejét; az ifjúkor a gyönyörnek, a férfikor az érdeknek él s miután kiadták erejüket, nem marad nekik más, mint a bánat s blazirtság. Szegény, leperzselt lelkek. Ellenben a Szentlélek tüze, a bensőség melege, a lelkesülés heve, az élet jótékony melege kiégeti a salakot, a rosszat! Emészti azt, amit a Szentirás rossz értelemben testnek

mond; mert ahol az uralkodik, ott meg nem marad; nem marad meg lelkem az emberben — mondja az Úr — mert test; de ezt a testi embert elpusztítom majd s kiöntöm lelkemet a nehézkes, érzékies emberekre s prófétákat nevelek; kidörzsölöm szemeikből az álmot s mámort. Ez a tűz ég bennünk, belénk ég s nem akarunk szabadulni jótékony melegétől. Ez az élet melege!

c) A világ lelke is akar világot teremteni, megujítani, átváltoztatni s nagy kultúrmunkát végezni, nagy intézményeket teremteni; de a földbe növeszti őket, «és elfordítják elméjöket és lesütik szemeiket, hogy ne lássák az eget». (Dan. 13, 9.) A «horror futuri saeculi» veszi körül őket. Munkájuk inkább fáradtságot, mint szabadságot hoz s gépeikhez köti őket, ezek által akartak uralkodni, de a nagy erők, melyeket ők szabadítottak föl, szolgáikká tették őket. Személytelen zsarnoki hatalmakká válnak, külön pszichológiával, temperamentummal s elgyötrik az emberiséget: a szenvedélyes törtetést tüzik ki életfeladatul nagy logikai következetességgel, de pszichológiai képtelenséggel. Ellenben az Isten lelke a világot belülről, belső elveiből, a jóság s igazságból akarja kialakítani s azért aztán szépségbe fejleszti. Lelkeket szabadít föl szabadságra, melyek keyéssel beérik s a világot, a munkát, az észt s vívmányait csak arra használják, hogy a lélek élete szépen, nemesen kifejlődjék. Méltóságot, lázas önemésztést sehol, soha. Igy kell járni a világban istenszerető, igénytelen lélekkel; úgy kell nézni minden virág szemébe, hogy mondja: azért vagy, hogy én is ily szép legyek; úgy kell leülni a forrás mellé az árnyékos pázsitra s szeretettel gondolni az isteni mélységek forrásaira, melyek bennünk mint gondolatok s érzések fakadnak.

* * *

«*Ne szomorítsátok meg az Isten Szentlelkét.*» (Ef. 4, 30.) *a*) Megragadja a lelkemet a gondolat, hogy megszomoríthatjuk őt. Ha megszomoríthatjuk, akkor hát

szeret, törődik velünk. S valóban mily mélyek megszomorodásai! Első a pokol, az ő «elbúsult haragja»; második a halál, mely a szép életre akarata ellenére szállt; harmadik a bűn, mert a «fegyelem Szentlelke elriasztatik az érkező hamisságtól». (Bölcs. 1, 4.) Ha őt megszomorítjuk, akkor voltakép magunk szomorodunk el; elvesznek lassanként igazi örömeink, melyek az Istennel telt lelkekben fakadnak; érzékünk, hajlamaink földízüek lesznek. Lélek, szellem, kegyelem átlátszó ködképekké válnak s kiverődnek rajtunk az unalom s az öregség vonásai; meghasonlunk. Isten ments; szolgáljunk az Úrnak «in laetitia».

b) «*A lelket el ne oltsátok*». (I. Tess. 5, 19.) A Szentlélek tűzláng, de a tüzet is ki lehet oltani; ki lehet ölni a lelket. A bocsánatos vétkek gyakori s könnyelmű elkövetése ki-kioltja a bensőség s ragaszkodás érzetét, lehűti ezt a finom, kenyes lelket; «res delicata Spiritus». Nem csoda, ha a könnyelmű lélek, mely kis bűnökkel nem törődik, halálos bűnbe is esik. Azért vigyázok s minden készakaratos istenmegbántást kerülök; kényesnek kell lennem életemre.

c) El ne riasszátok a lelket... alacsony, nemtelen viselkedéstek által. Átérzem, hogy a Szentlélek figyelmet, készséget, előzékenységet érdemel s nekem mindig az előkelő érzés e magaslatán kell állnom. A lélek is eldurvulhat, elvesztheti az érintetlenség méltóságát s a korrektség szépségét s a Lélek indításait alig érzi meg. Ime, érzékenységem által a Szentlélek organuma lehetek s ő bennem lakik, eszköze lehetek s ő általam dolgozik; de lehetek tört lant s eliszaposodott laguna is. Figyelek tehát a Szentlélek indításaira s sugallataira!

* * *

«*Szellem és élet.*» *a*) Pünkösd van, a Lélek ünnepe. Lejött az égből a fergeteg szárnyain, a szél zúgása az ő beharangozása, villámait lehozta s tüzes nyelvekké olvasztotta; angyalait fönthagyta, de cherubos, szeráfos,

bátor lelkeket állított a világba, apostolokat; tüzes szavak, ihletett arcok, megindult tömeg az ő művei. Pünkösd van. Ez a Lélek a hitnek lelke s ugyancsak az isteni szeretetét, a tisztult lelkiségé, a remeklő erkölcsiségé; caritas et spiritualis unctio.

1. A Lélek nem tudomány. Sokat tudhatunk s még sincs lelkünk. A Lélek az bensőség, melegség, indulat, meggyőződés, életöröm, tetterő, mely az embert áthatja és emeli.

2. A Lélek nem műveltség; az irás-olvasás, a kultúrművek hidegek, nem húznak, nem töltenek ki; hidak, gépek, emlékek inkább terhek, melyek gyakran lenyomnak igénytelenségünk érzetébe. A Lélek az teltség, élvezet, édesség, lendület.

3. A Lélek nem külvilág, akár pompa, hír, érvényesülés legyen; szép városok, boulevardok, szobrok, diadalívek, mindez szürke és hervadt lehet; feledjük vagy rászokunk; a Lélek az a belső világ, az öntudat az isteni életről s erőről.

4. A Lélek nem haladás; a haladás ködös, görögös út, mérhetetlen perspektivákkal, telve rejtelemmel, de céltalansággal is; a Lélek pedig az én édes jelenem s tavaszi reménységem. A haladás az emberiségre nézve olyan, mint a viruló ákácfasor, melyen át a gyorsvonat vágtat s virágos ágaiba leheli fojtó füstjét; e fojtó füstöt érzem s e virágos ákác olyan nekem, mint a menyasszony fátyola, melyet szemföldőből csináltak. Ellenben fejleszti s azt odaadásában teljesen neki adja át; üresnek meg s biztos vagyok halhatatlan jövőjéről!

5. A Lélek nem test, nem érzék, nem érzéki öröm és élvezet; az mind gyorsan hervadó virág s hozzá még könnyen kábító s mérges virág; a Lélek test s érzék fölött álló, saját útjain járó, a végtelen Isten felé törekvő hatalom, mely a tisztaságban, az erényben, az öntudat harmóniájában birja szépségét, mely ezt a szépségét az Istennel való érintkezésből, az ő befolyásából

fejleszti s azt odaadásában teljesen neki adja át; üresnek érzi magát nélküle.

6. A Lélek nem te..., nem ő. Nem világ, sem család; nem atya, anya, gyermek, nem az a másik, ha még oly közel áll is hozzám. A Lélek az az «én», az az enyém. Az én valóságom, öntudatom világa; ahogy én hiszek, élek, tűrök, küzdök, bizom... én, én magam,... egymagam úszva a vihartól elragadott léghajón... vagy egymagam az óceán hajóroncsán... vagy egymagam elevenen eltemetve. Én, kiben az Isten él; én, ki önmagamban s önmagamon át Istenre nyitok s vele egy vagyok.

7. A Lélek nem theológia, sem tudományos iskola. A theológja igyekszik az isteni létnek s életnek valamiféle kifejezést adni. Azt megérteni s formulázni. Ez az igyekvés többé-kevésbbé csütörtököt mondhat; a formulák elégtelenek lehetnek. De theológiai szisztemáktól független a titokzatos, isteni élet. Mennyi szisztematikus theológia van az Isten szentjeiben? Nagyon kevés.

b) Ezt a belső világot a Szentírás mennyországnak, Isten országának is hívja. Az Isten országa, az az isteni belső világ, melyet lelkemben a Szentlélek formál: erényesség, béke és öröm. Az erényesség fény is, erő is, szépség is, összhang és forma, fegyelem és arányosság; átélem ezt a belső valót erényes aktusaimban; hitben, reményben, szeretetben, bizalomban, áhitatban, küzdelmes, törekvő, bátor, Istenhez ragaszkodó, nemes, tiszta, áldozatos, türelmes, készséges, finom, kíméletes, jóindulatú, érdeklődő, nagylelkű, elnéző, alázatos, igénytelen, fennkölt lelkületben. E lelkületet élvezem, mint békét s édes örömöt. Ez istenországnak végtelen sok kiadása lehet; de mindegyikét a Szentlélek ihleti s élteti. A lélek ez állapotát kegyelmi állapotnak hívjuk s azt mindennél többre kell becsülnünk: az isteni élet az igazi kincs.

c) Kiesünk ez állapotból a halálos bűn által. Aki halálosan vétkezik, annak lelkéből az Isten lelke kivonul

s a bensőséges szeretet kapcsa Istennel megszakad; kiesik belőle lelki életének szépsége, az a sajátos, isteni szépség, isteni forma, isteni harmónia. Ha tudóssá, ha hiressé válnék is, ha angyal adná át neki szépségét, nem használna neki, mihelyt a végtelen élettel megszakadt összeköttetése; az örök isteni élet tőkéjéről le van tépve e venyige; gyümölcsöt, vagyis isteni értéket s érdemet nem hoz élete. Honnan hozza, ha gyökere nem az Isten többé? Nélkülem semmit sem tehettek..., ami latba esik nálam, azt nélkülem nem tehetitek. Ha halálos bűnben vagytok, segítlek titeket, hogy térjetek meg, hogy tartsátok meg a törvényt, de isteni élet, melyet velem való édes öntudatban, egyesülésben élhetnétek, melyet a szivemből adok s osztok meg veletek, az nem lesz bennetek. — Vannak azután kisebb bűnök is. Ezekre azt mondom: Nézzetek a Szentlélekkel egyesült isteni lélek arcába, teljetek el szépségével s ne borítsatok rá árnyat. Aki bocsánatosan vétkezik, egykedvűen, nem törődve a lélekkel, az megszomorítja a Lelket. Ne szomorítsátok meg a lelket. Ne zavarjátok meg ezt a tiszta szemet, ne borítsatok hervadást és lelketlenséget e felhőtlen arcra. Ne durvítsátok el; oly átlátszó, hát ne homályosítsátok el; oly lágy, érzékeny, amellett erős és ruganyos, ne mérgezzétek meg erejének forrásait.

* * *

« *Amint pedig e szózat lőn, sokaság gyülekezék egybe... Álmékodának pedig mindnyájan és csodálkozának egymás között, mondván: Vajjon mi lesz ebből? Mások pedig csúfolódva mondák: Ezek tele vannak musttal. Ekkor előállván Péter a tizeneggyel, fölemelé szavát és szóla nekik...* » (Ap. Cs. 2, 6. 12, 13, 14.)

a) A Szentlélek beszédre is s figyelemre is indít; arra, hogy adjunk s arra is, hogy vegyünk. Indít arra, hogy mások lelkes gondolatait szivesen fogadjuk és azokat hasznunkra fordítsuk. Mások buzdításából és prédikálásából mindig lehet hasznot meríteni, ha nem a

szónokot, hanem önlelkünket kritizáljuk. « Nincsen az a rossz prédikáció, amelyből valamiféle hasznot nem meríthetnénk », — mondja szent Teréz, egyike a legszellemesebb nőknek. Ha épületes olvasmányt olvasunk, ne nézzünk arra, hogy ezt másokkal is közöljük, hanem, hogy őszintén megalázódva lelki hasznot merítsünk belőle. Istenről, lélekről, szent életről, az Isten nagy dolgairól beszéltek az apostolok, mert ezzel voltak tele; mások a világias életet dicsérik, mert az isteni belsőséget és mélységet önmagukban nem ismerik. Ássunk mélyebben; mily nyomorult az ember, kinek a világ, az arasznyi lét imponál s saját nagyságának öntudatára nem ébred: A Szentlélek önmagunkba fordít s végtelen világokba int.

b) « *Álmélkodának pedig mindnyájan s csodálkozának egymás között, mondván: Vajjon mi lesz ebből? Mások pedig csufolódva mondák: Ezek tele vannak musttal.* » (Ap. Cs. 2, 12.) Ime két benyomás s két itélet; álmélkodás és csúfolódás egy és ugyanazon jeleneten. A Lélek a maga hangulatai szerint veszi benyomásait; objektív és szubjektív elem van azokban. A reflektáló léleknek szét kell ezeket szednie, nem szabad egyoldalúan a szubjektív impulzust követnie, különben önmagának bohócává válik. A világ tele van szubjektívizmussal és mégis kevés benne az igazi szubjektum, a reflektáló, emancipált, tisztult egyéniség; az ilyen szétszakítja a szubjektív benyomások illuzióit s nem itél anélkül, hogy előbb objektíve informálódni ne próbálna. Ne üljünk fel benyomásainknak; mondjuk mindig: ilyen a benyomásom, de utána nézek, nem nagyon relatív és szuggesztív-e?

* * *

« *És hozzájuk álla az napon mintegy háromezer lélek.* » (Ap. Cs. 26, 41.)

a) Keresztény vagyok és reflektálok az elvekre, melyek által azzá lettem. Kereszténnyé lettem azáltal,

hogy Krisztusban *az isteni tekintélyt* fölismertem és magamat neki átadtam, ő vezet, ő nevel engem. Az *igazságot* illetőleg a *Mester* isteni tekintélyét követem; a lelki élet fejlesztését, növelését illetőleg a Megváltó kegyelemszereit használom; a hiveknek, testvéreimnek összműködéseit illetőleg a kormányzó, intéző, *apostoli tekintélynek* hódolok. Mindezt az isteni tekintélyt az egyházban találom föl. Isten fektette az egyházba; ő áll jót; ő gondozza e nagy vezérlő, intéző hatalmat. Nem is csoda. Hisz ez az ő intézménye. A levegőt nem lehet a chémiára bízni és a vizet nem lehet a laboratóriumok szűrőiben előállítani; a termést nem szabad üvegházaktól várni s az anyai szeretetet sem felsőbb leánynövendéktől; más forrásokból kell ezeknek a létet fönntartó elemeknek áramlaniok; ép úgy az összeköttetést az Isten és az emberi lelkek közt nem lehet a tudománytól, nem a kathedráktól várni, annak oly általánosnak kell lennie, mint a napvilágnak és levegőnek: ez az egyházban megörökített, isteni tekintélyre van bizva. Hiszek s örvendek! Nem nézem az embert; a pápában nem nézem, hogy olasz-e vagy francia; nem kutatom az egyház történelmében is érvényesülő ármányt és politikát. Mindez emberi, de a tekintély döntése s iránya isteni; nekem ez elég!

b) Kereszténnyé lett mindenki nem a « rabbi » tanán való kedvtelés, nem filozofálás által, hanem az apostoli tanítókhoz kellett szegődnie, ha keresztény akart lenni s nekik engedelmeskednie. Hogy mit mond a Mester, azt az apostoloktól kellett megtudnia; aki okosabb akart lenni, az megszünt kereszténynek lenni; kizáratott. Ime a kereszténység nem tan, hanem tény, a meggyőződést követő fölvétel az egyházba s magában az egyházban hódolás, engedelmesség, ragaszkodás az apostoli tekintélyhez. Ime a nagy tény: ragaszkodni a tekintélyhez s élni belőle! Mint ahogy az Oriens népeinek élete a tradíciók hatalma alatt ma is olyan, amilyen volt a pátriárkák korában; úgy az egyház, amennyiben a hitet

és erkölcsi elveket hordozza, a változatlan folyton élő régiség. Élő és el nem muló évezredek! E tekintély alatt élek s halok..., e tekintély révén közel vagyok Krisztushoz; van « szentséges atyám », van lelki atyám. Jó nekem! Ha Európa a változatok szintere, leghatalmasabb intézménye mégis a változatlan tekintélyen álló egyház. A népek életét az hordozza; a lelkek világát is az gondozza. Az összeköttetést az örök régiókkal az eszközli; jó nekem itt lenni! Élek, élek ragaszkodó hűségben s ha Krisztust keresem, az egyházhoz fordulok. Hogy mit kell hinnem, azt itt veszem; hogy mit kell éreznem bűnnel, erénnyel szemben, azt itt merítem. Lelkem ez otthonának intézményeit s szokásait tisztelem; nem járok azok nyomaiban, kik az okoskodástól élni és örvendezni elfelejtenek. « Itt az Isten háza és az égnek kapuja ». A kapu előtt nem kell ácsorogni, hanem be kell szaladni s magát otthonosan érezni!

c) Keresztényé lett mindenki a szentek nagy közösségének földi kiadásáért, az egyházért való lelkesülés által. Fölséges, isteni alkotás: Krisztus szemefénye; az elites lelkek gyülekezete. Mindenkinek égnie kell javáért s becsületéért. Legyen nagy, fölséges dóm az Isten egyháza; az evangélium és a sacramentum foglalatja; Krisztus való, igaz ábrázatának kerete és az ő kenetes lelkének Grál edénye. Legyen egységes, egyetlen egyház; előbb nemzeti egyházakat akartak. Bossuetnek írja De Bausset: « Eminenciád, nekünk független, szabad (nemzeti) egyház kell; ez az a pont, ahol elválunk ». Nem, nem; nekünk egységes, krisztusi egyház kell. Legyen szent, szellemmel és lélekkel telt; ez legyen ambíciója. Előbb az volt a tendencia, hogy az egyház úr legyen s nagyhatalom s az állam fölött is uralkodjék. Mi ezzel nem bibelődünk; a mi vágyunk az, hogy az anyaszentegyház minél több és minél szebb lelket öleljen föl szívére. Szeressük az egyházat úgy, mint a zsidók Jeruzsálem városát: « Ha elfeledkezem rólad, Jeruzsálem, legyen elfeledve jobbkezem. Torkomhoz ragadjon nyelvem, ha

meg nem emlékezem rólad, ha nem teszlek fővigasságomnak ». (Zsolt. 136, 5. 6.)

* * *

A Pünkösd szelleme szemben a Karácsony s a Husvét szellemével. a) Az első Karácsonykor künn Bethlehemben nem volt ünnep, hanem inkább vásár; nagy sokadalom hömpölygött az utcákon és Őt, ki már köztük járt nem vették észre. Azután beállt az éj s lett nagy, mély, éjjeli csend, nem várta őt senki. Ellenben a Pünkösd ünnep, nagy nap, a törvény ünnepe, ünnepélyes, délelőtti óra Jeruzsálemben. Benn pedig várják, imádkoznak és ime akkor tör le zúgó viharban a magas égből s leszáll és kigyúl az apostoli gyülekezet fölött. Ezzel jelzi: 1. hogy várjuk őt lelkendezve. Várjuk, ő majd eljön és ad kegyelmet; mi meg nem teremthetjük az erőt, de ő adja ezt és magát adja; készítsünk neki helyet; az alázat vonzza őt. 2. Vágyódjunk utána: Veni, Veni, ez a lélek vágya. Hogy kivánkoztak ők és ki ne kivánkoznék? Mily dicső s bőséges ez a Szentlélek! Vágyik a lélek az ő atyja, tanítója, mestere után. Hisz ő atyánk; születtünk Szentlélekből, megkereszteltetünk Lélekben, megerősödünk a Lélek által. A Lélek imádkozik bennünk *kifejezhetetlen vágyakodással;* búgunk, mint galambjai. Hogyne jönne hozzánk?

b) A Husvét a győzelem, a diadal ünnepe, de a szivek még nem veszik be. A szinen vérfoltok, keresztek éktelenkednek, no meg a kifordított sírkő. Vert hadsereg az Úr csapata, melyet ármány, hazugság s erőszakoskodás félelemmel és rémülettel tölt el. Az élet már föltámadt a sírból, de csak tanítványainak jelent meg, ereje még külre nem áradt. Ellenben a Pünkösd a diadalmas s kiáradó élet ünnepe; a magas égből lezúg ereje és tért foglal. Tüze gyujt; mécseséből tűzoszlopok indulnak világgá. Ah, nézzétek, e diadalmas Lelket! Lelkem neki kristályhasáb, melyben sziporkázva töri meg sugarait, ragyog, vakít. Villanásokkal, sziporkázásokkal be

nem éri, neki tűzvész kell. Tüzet fog tőle az apostolok lelke, a vértanuk szíve, a szűzek vére. Minden testet meg akar emészteni; « kiöntöm lelkemet minden testre »; elváltoztatom «a sziklát üde ligetté és a pusztát oázissá» és énekelni fognak « juxta dies juventutis suae » jegyesi éneket. Ó Lélek, test, szikla, puszta vagyok én is s néma is vagyok, énekelni nem tudok; segít s taníts!

* * *

« *Az első keresztények állhatatosak valának az apostolok tanításában, a kenyérszegés közösségében és az imádságokban.* » (Ap. Cs. 2, 42.)

a) A Szentlélek rámutat az apostoli egyház lelki életének három jellemvonására. Egyszerű erőkön épül föl a szép világ; egyszerű elvek teremtik meg a keresztény élet zsenge tavaszának szépségét. Kitartóknak kell lennünk az apostolok tanításában. Forma, arány, keret kell mindenekelőtt a szép élethez; kell gazdag tartalom, melyből a lélek kialakítja világát; kell termékeny talaj, melyből gyökerei táplálkozzanak. Ezeket az apostoli tan nyujtja. Gazdag forrásokat, áldott rétegeket nyujt. Önmagunkra hagyatva sötétben tapogatódzunk, téves irányban indulunk s szuggesztióinknak s illuzióinknak leszünk áldozatai. Terméketlenül, meddőn állunk a világban. Az apostoli tan nyujt nekünk eszményi, erkölcsi irányt s erőt. Bármily tehetség és tűz legyen bennünk, foglaljuk le bizvást az élet és szépség és boldogság e telepeit; hajtsunk ki tavaszi pompában. Ne imponáljon a sok kontár, ki mind eredeti a kudarcban!

b) « *A kenyérszegés közösségében.* » Az élethez kenyér kell; kell folyton friss vér, üde lélek; ezt Krisztusból vesszük. Ő a mi kenyerünk; életünkké, erőnkké válik. Hányszor fordult azóta a világ; milyen más a liturgia most, mint volt akkor; a templom és az ember most, mint volt az apostoli időkben; de az oltáron a szentség ugyanaz és az oltár előtt térdeplő éhség is ugyanaz. Kenyeret kérek; Jézus életét veszem; ez az

apostoli egyház s a XX. századbeli krisztusi élet kulcsa.

c) « *És az imádságokban...*» Jól tudtak imádkozni; gyakran olvassuk, hogy mikor imádkoztak, lejött rájuk a Szentlélek; látni való, hogy az ő imádságuk eget ostromló, erőszakos imádság volt. Én is buzgón akarok imádkozni, úgy, mint aki valamire szorul és csak könyörgés s esdés útján juthat hozzá. El akarok érni valamit imámmal; nem szokásból, hanem kiáltó szükségből imádkozom. Tudom, hogy azonkívül bele kell fektetnem életembe egész valómat s a természet erőit époly buzgalommal kell kifejtenem, mint a lélek imaenergiáját. Igy érvényesül természet és kegyelem s nem megfordítva, hogy aki imádkozik, az mindent Istentől vár és meg nem feszül és aki megfeszül, mindent a természettől vár s nem imádkozik. Ezek torzulások és elfajulások.

* * *

Paulus, apostolus. a) « *Nem tudjátok-e, hogy kik a szentélyben foglalkoznak, a szentélyből valókat eszik...? Én pedig ezek egyikével sem éltem.* » (1. Kor. 9, 13.) Szent Pál kitárja lelkét. Nem kenyérkereset viszi. Ő apostol szenvedélyből s nem hivatalból. Az ő apostolsága hév és tűz, életét a lelkek üdvözítésére szentelte és a lelkeket azért kell üdvözítenie, mert szereti Krisztust. Neki nemcsak az lebeg szeme előtt, hogy a lelkek pokolba ne jussanak, hanem ösztönzi őt az Úr szeretete, mintha így szólna hozzá: Pál, szeretsz-e? ó, ha szeretsz, akkor tudod, hogy mit tégy? ments, üdvözíts! Ez a szeretet ragadja őt, ez a szeretet az ő ura s ő a szolgája. Szent Ágoston ezt « luminosissima, flagrantissima caritas, ineffabilis potestas »- nak nevezi. S hogy mennyire hatalmas ez erő s heves e szenvedély, azt Szent Pál találóan jellemzi, mikor azt szükségességnek mondja. « Necessitas mihi incumbit.» Látjátok, hogy dolgozom, buzgólkodom, égek; de ne csodálkozzatok. Nekem ezt kell tennem, ragad a hév. Annyira megy, hogy azt mondja: « Mert ha jókedvvel

cselekszem azt, jutalmam vagyon; ha pedig kényszerűségből... Micsoda tehát az én jutalmam?» Nekem ebben érdemem nincs. Ne dicsérjetek mindezért a munkáért, mert úgy vagyok vele, hogy édes kényszerűségből teszem, oly élvezet ez nekem, hogy repülök feléje; s mit dicsérjetek ezért? Én ragadtatom. Azt mondhatnók erre Festussal: Pál, félrebeszélsz; a szeretet megzavart téged! Az ösztön kényszerűségét máshol fölpanaszolta, mikor mondta: más törvényt érzek tagjaimban és véremben, nem azt teszem, amit akarok; de a szeretet kényszerűségének örül s az égő, a lángoló szeretet alattvalójának vallja magát. A szeretet tesz velem, amit akar; ne dicsérjetek. Infelix ego homo! kiáltott föl az előbbi törvény említésénél, most pedig mi kiáltjuk: o felix homo! Mily boldog ember, aki így szeret. Szent Pált a buzgóságra, a lelkek iránti hevülésre az Úr Jézus iránti szeretet izzítja. Ha valaki buzgó akar lenni, annak sok mindenféle motívumból lehet kiindulnia. De a legtermékenyebb motívum a szeretet az Úr Jézus iránt. Ha valakit hevít az Úr Jézus, ha a szeretet ragadja, annak van mérhetetlen, kifogyhatatlan buzgósága.

b) «*Mert midőn mindenkitől független valék, mindenki szolgájává tettem magamat, hogy annál többeket nyerjek meg.*» (I. Kor. 9, 19.) Szent Pál ezt a buzgalmat a teljes odaadással azonosítja. Ő mindenét, egész életét fekteti bele apostoli munkájába; örömeit, gondjait, szabadságát; mindenkihez alkalmazkodik, hogy mindenkit megnyerjen. Ezt is azért említi föl, hogy lebilincselje a szíveket s Krisztushoz vezesse; független voltam és senkire sem szorultam, de lemondtam szabadságomról s mindenkinek szolgájává lettem. Élhettem volna mint tisztességes farizeus, elvonultságban; nem tettem; szolgálni jöttem s szolgálatba fektettem bele életemet. Lehetnék anachoreta, élhetnék magamnak; most pedig mindenkinek élek, mindenkinek szolgálok, hogy mindenkit Krisztushoz vezessek. Máshol elmondja, hogy olyan mint a dajka, nem is édesanya, hanem szolgáló dajka.

Dajka, aki tejével táplálja Krisztus gyermekeit; aki odaadásból és nem bérért teszi. Miféle aranyos, felséges ragyogó lélek lehetett ez a szent Pál! Hogy kell itt e tűznél melegednünk, hogy kell ide iskolába járnunk! Csak akkor leszünk teljesen boldogok, ha ezt eltaláljuk, ha vérünkkel, életünkkel iparkodunk másokat segíteni és mindenkit segíteni, akit lehet. Mily áldott hivatás apostolnak beválni s a boldogságot a lemondásban föltalálni. De ez a lemondás gazdag boldogsággal s élvezettel teljes.

c) «*Jobb nekem meghalnom, mintsem hogy valaki az én dicsőségemet meghiúsítsa.*» (9, 15.) Szent Pál teljes önzetlenségében mutatja be magát. Azokra fáj a szive, akik gyanusítják, hogy keres valamit. Nem keresek semmit, pedig a törvény azt mondja: «Non alligabis os bovi trituranti», a nyomtató ökörnek be nem kötöd száját és Cézár katonái is zsoldot kapnak s különben ő maga is vallotta, hogy akik az oltárnak szolgálnak, az oltárról egyenek és mindezek után mégis azt tartja: nekem az sem kell. Inkább meghalok, semhogy le ne foglaljam a teljes önzetlenség dicsőségét. És mi lesz végre is dicsőségem, koszorúm? Nem egyéb, mint az evangélium maga; én boldognak érzem magam, ha az evangéliumot hirdethetem. Önzetlenség legyen lelkületünk. Az önzés degradál; a hőst lefokozza béressé. Maradjon a sas sasnak, a hős hősnek, ne keressen alábbvalót! Az én glóriám, hogy én csakis titeket szeretlek és tőletek semmi szolgálatot nem fogadok el; én szolgálok nektek.

d) És mikor ily hévvel és tűzzel és teljes odaadással és önzetlenséggel szolgál a «Paulus insaniens», ugyanakkor olyan alázatos, mint a gyermek. Nem bízik magában s a hős és apostol lelkének legragyogóbb vonása a gyermekded alázat: «Úgy futok, úgy vívok, sanyargatom testemet, nehogy, midőn másokat tanítok, énmagam elvettessem.» (9, 27.) Ezek a termékeny lelkek; lelkek, melyek égnek, de amellett alázatosak; hősök, de amellett aggályosak; nem mintha kételkednének Istenben, de

mert tudják, hogy bennük lakik az « inferior homo », akinek mindig sarkantyú, fegyelem, önmegtagadás és letörés kell. — Tanuljunk e nagy léleknek izzó szivétől lelkesülést, buzdulást. Ha megcsappan buzgalmunk s az emberi hálátlanság kioltja a szent tüzet, ha a nagyvilágnak posványos légköre veszéllyel fenyegeti az apostoli önfeláldozást, olvassuk szent Pál leveleit s dolgozni fogunk önzetlenül, odaadással Krisztusért.

* * *

« *Háromszor verettem meg vesszőkkel, egyszer megköveztettem, háromszor hajótörést szenvedtem, sok utazást tettem, gyakran forogtam folyóvizek veszedelmében, veszélyekben a pusztákon, veszélyekben a tengeren...* » (II. Kor. 11, 25.)

a) Miért kellett szent Pálnak annyit szenvednie? Először azért, mert Krisztus ezeket az utakat taposta ki apostolai számára. Az Úr Jézus a szőlőtőke, melynek venyigéi aranyos gerezdekkel ékeskednek, kavicsos földben a karóhoz, a kereszthez van kötve. Aki a venyigét karóhoz nem köti, gyümölcsöt nem remélhet. Minden tökéletességi fokon kíván az Úr Jézus áldozatot; az apostoli munkásoktól még nagyobb önmegtagadást vár. Krisztusi típusok azok. Ezen krisztusi arcon a méltóság kifejezése ül, de van rajta szent ború is, a gond árnyéka. Minden apostol szenved és aggódik; siratja gyönge gyermekeinek botlásait, bántja őt visszaesésük s a világ érzéketlensége. Aggasztja a lelkek üdve s elszomorítja azok kárhozata. S hozzájárul az a belső munka, a lelkekért való tépelődés s önemésztés. Áldozat, áldozat kell neked, buzgó lélek, a tökéletesbülésnek minden fokán; akár a tisztulás útján jársz, akár a fölvilágosulás útján, akár haladó vagy, akár már az egyesülés magaslataira törsz, mindez az út küzdelmes út, áldozatok nélkül nem járhatsz rajta.

b) Áldozatot kell hozni, mert az apostol embereket munkál, lelkekkel dolgozik, szenvedélyekkel küzd s ez

az anyag porphyrnál keményebb; a lelkek nehezen kezelhetők, a szenvedélyek a vadállatoknál vérszomjasabbak. Ha porphyr-követ munkálunk meg, sok acélvéső csorbul ki benne s aki lelkeket munkál meg, sokat izzad, szenved, gyötrődik; szikrázik és csorbul s az mind fáj! Kell sokat és buzgón imádkoznia, magát mélyen megaláznia, számolnia az emberi lelkeknek változékonyságával. Nem lehetünk egészen nyugodtak, míg a haldoklónak le nem csuktuk a szempilláit s nem vittük át szinte kezeinkben lelkét a föloldozás kegyelméből az Isten színe elé. Ó mily munka és gond; de megéri. Mert ha intézeteket emelsz s szegényeket segítesz, nem teszesz oly nagy jót, mintha egyetlen egy lelket üdvözítesz! Az apostol sem akar más dicsőséget mint azt, hogy lelkeket menthet. « Ti vagytok a mi dicsőségünk, ti », mondja szent Pál a hivekről. Nem akarok más virágot, mint azt, amelyet szeretetemnek tüze nevelt.

c) Hol nyílnak pedig ezek a virágok? Mindenfelé, a népek szenvedő rétegeiben csak úgy, mint a királyi udvarokban. Nyomorult földből fakadnak, sárból, de az Isten kegyelmének s a gondos nevelésnek erejében, melyben én részesítem, őket, fejlenek. Ne fokozza le buzgóságunkat sok nyomorult példának szemlélete. Gondoljunk az apostolokra, akik a világot mozgatták s a szent kereszténységet nevelték, vérrel, verejtékkel. Csont és vér termékenyítette meg a világ szántóföldjét. Az apostolok örökébe akarunk mi is lépni s buzgó és lánglelkű keresztények akarunk lenni

* * *

Az egyház egyik legfölségesebb, leggyönyörűbb ünnepe a « Mindenszentek »; Apotheosis és Apológia. A « szentek községe» ez, mely a zúgó, zajló chaotikus « profánok községéből » kiválik.

a) A világ lelke nyugtalan, forrongó, tolakodó lélek; a jobbat keresi; ez ösztöne is, kisértete is. Igaza van, kell törekednie, mert durva, alacsony az ösztönös

ember; troglodita volt, kannibál volt, vad volt. Azután iszonyú történeten gázolt át s most ide ért s itt lakik Bécsben, Pesten, Párisban; itt épít városokat, színházat, itt ápol művészetet s töri fejét, hogy mi legyen még belőle. E nyugtalan, törtető áramlatnak élére oda tízi a kereszténység a legjobbat: « Dii estis », istenek vagytok s rá is mutat a szentek közösségére: ime ezek nem földi emberek, hanem « istenek ». Jézus Krisztus áll elől, a megtestesült Isten, a szent Szűz..., liliomos leányok..., koszorús ifjak..., áldozatos, tiszta, egyszerű lelkek..., hősök és napszámosok..., itt megy végbe az istenülés folyamata; a végtelenül szerető Isten szerelmes a lelkekbe, életük kincs neki (érdem minden), utolsó lehelletük neki klenódium (pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius). Bennük él kegyelmével és az örök élet vágyát éleszti! Vita... vita aeterna, az evangélium kadenciája. Itt már ismerik az élet vizeit s a szép boldog élet a nyolc boldogságban mutatkozik be. Ó Krisztus, szeretem az életet, az örök ifjúságot s tudom, hogy ezt csak általad nyerhetem... testvéreimhez kell hasonulnom, kiket szeretek.

b) Mondják, hogy *ez bánatos élet,* hogy nem szereti a virágos földet, a kék eget, az illatos rózsát, a csillámló márványt, hogy nem mosolyog s halállal álmodik. Ellenkezőleg; szereti ezeket, de mivel a kék ég elborul, a rózsa elhervad, a márvány elporlik, szeretete ezeken túl terjed s harmóniát teremt föld és sír, idő és örökkévalóság, rózsanyilás és elmúlás közt. Mélyebben szállt le s az örök élet erédójának sirályszárnyain emelkedik föl. Nyolc boldogságba foglalja a lélek s az élet minden emancipációját, hívják bár szegénységnek, könynek, vértanuságnak, üldözésnek! Ó fölséges, vigságos, harmónikus élet; csak az haragszik rád, ki arcodba nem nézett. Én ismerlek és szeretlek!

c) Azt gondolták, hogy *alacsony és nemtelen élet:* hogy önmagát utálja és gyülöli, hogy önmagát tisztátalannak s bűnösnek tartja s kéri, hogy tapossanak rá. Fla-

gelláns lesz s nem mosakodik; házat nem épít, hanem lyukakat kotor a hegyoldalba. — A külsőség nem szentség; a lelki élet pszichológiájában is vannak kórtünetek s van divat, ahhoz semmi közöm. Annyi tény, hogy eredeti bűnben születünk s magunk is vétkezünk, de ezt csak azért vesszük szívünkre, hogy megdicsőüljünk s bánatban, penitenciában is dicsőségért dolgozzunk. Különben a lelki élet is olyan, mint az építési telek: mészgödrök, homok-, kő-, téglarakások közt csákány s kalapács dolgozik, csak azután áll elő a ház, a templom. Lelkünk építési telek; tűz, vas, könny, vér dolgozik rajta és lesz belőletek, ha majd gyarlóságaitokból kinőttök: « Isten temploma ».

d) Azt gondolták, hogy *gyönge és gyáva.* Gyönge, mert irgalmas, szereti a szenvedőt, a nyomorultat. Könyörületről szól és búsul. Életét éleszti a szegénynek, a koldúsnak, elérzékenyül. Igen; de ezt szeretetből teszi, mely erős, mint *a halál;* leereszkedik, de azért, hogy fölemeljen. « Fortis ut mors », kegyelemmel teljes; ez az isteni elem dolgozik benne s ez erőben megküzd a világgal s nem fél!

e) S hol teremnek a lelkek? A szentek községében. Ott van hit, a kegyelem hét forrása, a szentségek; az áldozat, a kulcsok az örök kapukhoz, a vállvetett munka a nagy föladatokra, az önsegély (érdem) és közsegély (ima, szeretet, közbenjárás, búcsúk). Tehát ideál és erő a szentek községében! Lelkesüljünk és tegyünk, mondjuk: Ha nekik sikerült, miért ne sikerülne nekem. Van a lélek életében *örök tavasz,* ebben állnak a megdicsőült lelkek; de van *örök halál* is, melyben a letört élet él, örök kínja önmagának. Van a léleknek nyara is, amikor gyümölcsöt hoz, érdemet szerez s az a földön van, de van a lélek életében ősz is, a szegénység, a szomorúság, melancholia, a levélhullás, a csupaszság időszaka s ez az ősz ott túl a tisztító tűz élete.

* * *

Hiszem a szentek közösségét. a) Az emberi életben három hatalom van, mely községeket alkot, nyelvet formál, otthont épít, kincseket gyüjt; ez a három: a test és vér, — a tudás és művészet, — az Isten s az örök élet. A test és vér családot s nemzetet alkot, melyben bár vannak szellemi szálak, tiszta erkölcsi elvek, mégis a szeretetet s hagyományokat a vérrokonság hordozza: édes otthont, illatos légkört, erőteljes és boldog életet ismer, sok küzdelemmel, sok csalódással. A test és vér otthonai s közösségei fölött állanak a szellem s a gondolat közösségei; nagyszerű községek új élettel, ragyogó atmoszférával; a gondolat egysége ignorálja a test és vér különbségeit, a nemzeti különállást, országa a határkövek s a vámfák között terjed; Kárpátok, Lajta, Rajna, Alpesek, a Lamanche-csatorna számára nem léteznek. Valamint a napsugár nem ismer nemzeti határokat, hanem egyaránt kiömlik Párisra s a Kárpátok irtásaira, az Andrássy-útra és a Hortobágyra, úgy a szellemi élet a családok, a nemzetek otthonaitól függetlenül egy más otthont épít, más nyelven beszél, más kincseket nyujt. Hatalma a tudás, mely nem külön-út, hanem egyesít; legyőzi a természet féktelen erőit; megállítja a villámot, föltárja a földet, gyógyforrást nyit, betegségeket gyógyít! Nézzétek a szellem közösségét! E közösségnek országa a gondolat, ereje a feltalálás, kincse a tudás s vágya a haladás...

b) Haladni? Hová? A gondolat világa is, amily magas, oly elégtelen; szűk a természet kerete; kevés nekünk a fizikai erők leigázása, szerény a haladás, mely a halállal végződik, mert lelkünkben a végtelennek s az örökkévalónak érzéke s a halhatatlan életnek gondolata él. Lelkünk nem test és vér, nemcsak tudás és gondolat, hanem isteni lét és szeretet... Az igazán szép lelkek nem testből, sem tudásból, hanem Istenből születtek... s az Isten gyemekeinek községét alkotják. E község irányzata a Végtelen; feszülése az Istenszeretetnek ere-

je, atmoszférája az örök élet vágya, nyelve az igazi anyanyelv, az örök boldogság nyelve; kincsei halhatatlan érdemei; házai templomok, kerevetei zsámolyok, sírjai oltárok, testtartása a térdenállás, a pihegő mell, a ragyogó szem, a tiszta homlok, a félig nyilt ajak, az áhitat melegében kipirult arc; élete az erény, tendenciája a fölszabadulás halál s enyészet alól; ideálja a tökély, köteléke az Isten s a felebaráti szeretet. Tágas, mint az Isten országa, országok, nyelvek, népek eltünnek benne; időkön, századokon át hömpölyog életfolyama; mély, az eszmék s a gondolatok, a szív s az élet bensőségétől s érvényesül az ember összes viszonyaiban. Az új nemzedék, a « tertium genus » az ő lakossága, új nemzedék, a « filii lucis », kik legyőzik a világot, kikre a világ nem méltó.

c) Nézd e sort: Jézus, a szent Szűz, a ragyogó lelkek; fény és hő, szeretet és fölség az atmoszférájuk! Jézus szájából kétélű kard, az Isten igéje villan elő, feléje röpülnek, — a vadgalamb rohamos repülésével — akik szeretnek! Gyönyörű lelkek, az eleven Te Deum laudamus; nem ajakkal énekelnek, himnuszuk *életük;* a legszebb, a legédesebb harmónia; Isten dicsősége ragyog föl rajtuk: nem napfény, hanem erény! Hatalmad győz bennünk, nem karddal, a kard nem bír velük; sem kard, sem örvény, sem halál. Illatos lelkek: rosa et lilium a viráguk; tiszta magaslatokon laknak, erdők leheletéből élnek.

d) Mi lesz velünk? Mily közösségbe tartozunk? A test és vér közösségéből származunk, de abban végleg meg nem maradunk; fészket ott csak az élet tavaszára s nyarára rakunk. A szellem s a gondolat közösségében is élünk, a tudomány örömünk, kincseit élvezzük, ünnepeit üljük, de ez a fény maga utat mutogat nekünk ki e községből; a szentek közösségébe utal, ahol Isten lakik, ahol a hit egyesít, a szeretet hevít, ahol a tiszta érzések nyelvén beszélnek, ahol a legszebb lelkek nyílnak; velük hitben, érzelemben, erényben össze-

forrunk: cor unum et anima una. Példájuk kincsünk, kegyelmük erőnk, segítségük bizalmunk!

* * *

A hadak útján hősies alakok járnak. Az Úr Jézus szavainak a « spiritus et vita »-nak eleven kiadásai. Szótlan győzelmi ének hangzik ajkaikon, amilyen a szférák éneke! Vannak különböző énekei az Istennek: minden virág, cserje, csillám, hullám egy-egy dala; de a szentek az ő győzelmi énekei! Ha reájuk gondolok, úgy érzem magam, mintha magas, csendes hegycsúcsokon járnék. Jöjjetek e hegyekre, vessük föl tekintetünket a szentekre!

a) Az ember nagysága eszméitől függ. Vannak alacsony és vannak magas gondolatok. A legmasabb, az utólérhetetlen eszme a « verbum Dei », az Isten örök, személyes képe; és belőle van a többi: « Fons sapientiae, Verbum Dei in excelsis! » (Eccli. 1, 5.) Krisztus az Isten dicsősége, a « splendor gloriae ». Feléje közelítenek a többi szentek, a « montes Dei»; belenyúlnak az égbe, az örökkévalóságba... Meredek vonalak az ő körvonalaik; nehezek az ő útjaik; kúsznak föl az égbe. Lent van a lapály, a közönséges, hétköznapi fölfogás, a tucatemberek unalmas gondolkozása; de e köznapi érzület láthatára fölött uralkodnak az óriások, merész, erőteljes egyediséggel, nemes, kifejlett erénnyel. Csoda-e, hogy öntudatlanul is tiszteljük őket, vonzódunk feléjük, az Isten e dicsőséges világa felé?! Ezek a hegyek is vonzanak, az Isten teremtésének összes szépségeit bámuljuk rajtuk!

b) Ha földünk sík volna, mindenütt kétségbeejtő egyformaság uralkodnék; a hegyek nem fognák föl a szeleket és a felhőket; a szelek örökké egyformán száguldanának a föld körül; folyók nem folynának, hanem tespedő mocsár és pusztaság váltakoznék a világon; lomha, buta világ volna az. De most a víz a hegyekről és fönsíkokról szakad le; a felhőket hegyek fogják föl;

tagozott, szép a világ. — Az eszmék hegyei és fönsíkjai a szentek. Küzdelmeket állítanak be a világba, megakasztják és föltorlasztják az energiákat. Megbolygatják a testiség kényelmes egyensúlyát, fölzavarják a lelkiismeretek temetői csendjét. Hegyekről jönnek le ragyogó arccal, mint Mózes és kereszteshadakat indítanak nemcsak a szent sírért, hanem elsősorban az örök életért. Ó fölséges testvéreim, rajtatok emelkedem és buzdulok én is. Ragyogjatok bele lelkembe és segítsetek.

c) A hegyek keletkezésében is megtalálom a hasonlatosságot. A szentek azért magasak, mert mélyek. Mély erők emelik ki a hegyeket is. Tűz és a tenger mélye az ő bölcsőjük. A szentek lelkét is a magány, az önmagábatérés, az odaadás és lelkesülés vájja mélyre és a tűz dolgozik bennük, mely magával sodor néha fél világot. Assziszi szent Ferenc, szent Domonkos, szent Klára a középkori vallásos lelkesedésnek útjelzői. Mily nagy ereje volt szent Margit példájának; az ő műve, hogy hazánk akkor a vallásos ihletnek malasztjában egysorban halàdt a kereszténység más hű országaival. Ne féljünk hát a mélységtől, az önmagábatéréstől; «evezz ki a mélyre »; lelked a mélység; ha az sekély, akkor neked az Isten sem mély.

* * *

A tisztító tűz lelkeiről. A sírhant virágain játszik a napsugár, fönt az ágon madár énekel, a mezők jókedve elkacag a sírok fölött, de a hit komoly s a síron túl fölséges világot láttat, a lelkek világát. Komoly világ, a halhatatlanság, örökkévalóság, a szépség és szentség s az erkölcsi tisztaság stílusában! Milyenek azok a tisztuló lelkek?

a) Mi még nem tekintettünk oly szembe, mely az örökkévalóságot szemléli és nem ismerünk lelket, mely átéli a halhatatlanság öntudatát. Igaz és mély értelmű az a szó, hogy « más világ ». Mi földön járunk, míg a tisztuló lélek lábai alatt nincs talaj. Időben és térben

élünk; ők is időben élnek, de a halhatatlanság érzetében nincs végük; fáradságot, gyöngeséget, elhalást nem szenvednek; a korlátokból kiemelkedve az örökkévalóság benyomásai alatt állnak. A legmélyebb kérdések előttük meg vannak oldva; a legmélyebb filozófia s a legmasabb theológia problémáin túl vannak. Más fényben és légben, más világban élnek. — Milyen ezzel szemben a mi életünk? Valóságos álcák vagyunk; begubózva függünk a lét szálán; tompán és renyhén érzünk, valami elmosódott fény hat el elborult lelkünkbe; várjuk, mikor lesz már több világosság!

b) Föllép ott a túlvilágon maga pompájában a végtelen szentség, mint fény, mely vakít, mint szépség, mely minden fogalmat meghalad, mint nagyság, melynek méretein a gondolat kifárad. Szemben állnak a lelkek az Istennel, mint a lét óceánjával, mint emésztő tűzzel, melytől világok zsugorodnak s lehelletétől hamuvá válnak. Ez a végtelen Isten veti latba a fejletlen lélek súlyát, de Krisztus vérét s a kegyelem zománcát látván rajta, kegyelmez neki, bár a tökétlenséget tűzzel veszi ki belőle. Az Isten megnyitja a lélek szemét, hogy lássa saját alaktalanságát, csúfságát, nyomott, alacsony lelkületét; e szemlélettől lesz igazán alázatossá és bűnbánóvá. Mint a művészek körébe tévedt palatáblás gyermek szegényesen áll a perspektívának s a szinek harmóniájának titkaival szemben: úgy áll ügyefogyottan az elköltözött lélek Istennel szemben. Izleli nyerseségét s érzéketlenségét a természetfölötti világban; ki nem forrt gondolata mindmegannyi bütyök rajta; szenvedélyei durvák, érzelmei faragatlanok; szatócs-, kofa-stilus, királyi koncepciókhoz nem szokott; kicsinyes, töpörödött. Érzi, hogy az Isten távol van tőle és a szeretet húrjai meg vannak eresztve; alacsony, keskeny homlokán nincs meg az áhitat kenete.

c) A túlvilág fölséges atmoszférájában érzi át a lélek az erkölcsi tisztaság nagy kötelességét s elmaradottsága, mint nagy szomorúság verődik ki arcán. Mit csinál-

jon? Mindenre kész volna, hogy mulasztását jóvá tegye. Itt ismeri föl, hogy szenvedés által közelítheti meg Istent és törülheti le foltjait és azért ez isteni célok öntudatában, a boldogság vágyától üzetve, szivesen megy a szenvedés tüzébe! Szenved a végleg boldogulni s tisztulni akaró lélek szenvedélyével s áldozatkészségével. Szenved mohón, szenved lelkesen, mert ki akar irtani mindent, ami rossz; ki akar égetni minden foltot, szennyet, hogy az Isten szeme ne akadjon fel rajta. Pedig az Isten élesen lát, lát a lélek fenekére. Ha az ember gondolatai szerint való átalakuláshoz annyi kín, annyi tűz és a könnyeknek annyi választó vize kell: mennyi kell az Isten gondolatai szerint való átalakuláshoz! Ők már értik a keresztény tökéletesség jelszavát; törd meg magad s az elegettevő Krisztussal tudnak tűrni és szenvedni.

* * *

Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus! a) Azt a nagy, azt az igazi királyt, azt a fölényes hatalmat, mely halált nem ismer, jöjjetek imádjuk. Hozzá futamodunk, hogy neki hódoljunk. Aki ugyanis e hatalmat fölismeri s ahhoz híven ragaszkodik, az hasonlóképen halált nem ismer. E nagyhatalom alá tartozik a mi Istent ismerő, Isten felé vágyó lelkünk. Isten és halhatatlanság úgy függnek össze, mint Isten és az ő vetülete, a lélek. Ó mily hatalom ez elgörbülő koronák, elfakult koronázási palástok, hervadó nemzetek fölött; mily magasan s impozánsan áll s mily tavaszi üdeségben! Mily lágy s vigasztaló vonzalmat gyakorol a halottak estéjének homályában. Szemünkbe néz, mintha mondaná: Nem ismersz, nem érted meg önmagadat? Ilyen király, ily nagyhatalom kell futamodó lelkednek! Sirok közt botorkálsz, pislogó mécseket gyujtasz, jól van, jól; de kedélyed e megnyugtatása után jöjj felém: «Altiora canamus!»

b) Az örök élet e nagy hatalmának kezei közé kerülnek a lelkek. A halálban megérinti őket s levetkőzik

gubójukat és kibontják szárnyukat. Maguk is fölényesen nagyok lesznek. A halál portáján áthaladva a térből ki, egy új világba lépnek. Előbb az érzéki lét apró látószögei szerint voltak beállítva a mindenségbe; most a látószög oldalai szétlebbentek, szög már nincs, hanem a fény s a lét és a mindenség óceánja ömlik belejük. Mi egy ilyen lélekkel szemben a király a maga trónján, Ráfael a maga Madonnái előtt, Michel Angelo a maga Mózesének lábainál? Új, hatalmas, nagy világ! Mi a tojás a belőle kibújt s a napsugárba merült sasfiókkal szemben, mely az égen úszik? Mi a szerény, alaktalan magocska a belőle kinőtt, színpompás virággal szemben?

c) S mily benyomásokon ment az a lélek keresztül, melyen egy ily új mindenség tükrözött? Mily benyomásokat vett, midőn az élet és a rendeltetés erkölcsi fölsége, a szabad akarat nagy felelősségével rendítette meg öntudatát? Midőn a szentség s a tökély itélőszéke elé lépett, hogy Krisztus szemébe nézzen s arcáról leolvassa a tetszés, vagy nem tetszés örök itéletét? Ah mily komoly, nagy lelkek ezek! Hogy kivedlettek a földi érzés és fejletlenség báb- és álcaszerűségéből! De ami őket mindenekelőtt jellemzi, az az örök üdvösség és az örök hála kifejezése arcukon. A lelkek, kik kegyelem állapotában halnak meg, az örök boldogság, a célbaérés győzelmes öntudatával teljesek: immortalitate pleni; átharsog rajtuk a végleges diadalnak néma éneke. Az egész föld öröme és szenvedélye, szerelme és élvezete csak a novemberi éjnek ködfoszlánya az élet s az öröm ez elragadtatásával szemben. Ezek alapjában mind exstatikus lelkek. A végtelen boldogság énekének húrjai már föl vannak hangolva bennük; várják a szerető jegyesnek, az Istennek kezét, hogy közéjük nyúljon.

d) De az Isten késik; az ének még néma; tudják ők jól hogy miért. Érzik tökéletlenségüket s bűneik és gyarlóságaiknak nagy adósságát. Halálos bűn nélkül is egy gyönge, gyarló, bűnös élet elégtétele nyomja őket. S ők eleget akarnak tenni. Nem hogy készteti őket az

Isten igazságossága, nem; ők maguk égnek a vágytól, hogy eleget tegyenek, hogy lelkükről a foltot, az árnyat letörüljék, hogy szívük nagy, nagy fájdalmát oltsák s a sokszor megvetett, ignorált és gyávaságban meg nem követett Istent megengeszteljék. Mert hiszen épp e lelki nagyságban és fölényben s az élet erkölcsi föladatainak átérzésében járja át őket és zúzza össze őket tökéletlenségük öntudata. Ó, hogyan adjunk elégtételt neked, neked imádott isteni szépség, melyet ignoráltunk s annyiszor megvetettünk? Hogyan törüljük le e szomorú öntudat árnyát lelkünkről? Mit tegyünk? Hah, tenni, tenni itt már különbet nem lehet, mint a legnagyobbat, amit a szeretet tehet: a szenvedés tüzében valamiképp megsemmisülni és a lángon keresztül az imádott jegyes karjaiba megtisztulva repülni kívánnak! Az exstatikus szeretet meg akar semmisülni foltjaiban, salakjában, hogy megdicsőülten s szerelemittasan nézzen az örök szeretet szemébe. Van itt tűz, van itt exstazis, van itt vulkanikus szenvedély az istenülni kívánó lelkekben. Szeretetet és áldozatot lehelnek. Azért nagylelkű és epedő vággyal rohannak a szenvedés lángjaiba!

e) S mit teszünk mi, kik e «divina comoedia» szemlélői vagyunk és kik bennük testvéreinket tiszteljük és szeretjük? Amily mohó vággyal akarnak szenvedni, hogy Istennek elégtételt nyujtsanak, éppoly mohón kívánják hogy az elégtételt értük mi is Istennek bemutassuk, hogy szenvedéseinkkel, bőjtjeinkkel, imáinkkal segítségükre siessünk. Igen, segítsük őket! Lábainknál a virágok, a jócselekedetek, melyekből koszorút köthetünk nekik. Hatalmunkban áll levenni fejükről a gyászfátyolt és levonni lantjukról a szemfedőt. Testvéri kézzel elsimíthatjuk arcukról a szent szomorúságot és fölajánlhatjuk nekik a vígság olaját. Hozzuk hát elő a liliomos jegyesi öltönyt, kenjük föl fejüket olajjal, koszorúzzuk meg őket, mirtuszt a hajukba, pálmát a kezükbe s zörgessünk a mennyország kapuin; megnyilnak nekik. Egy lelkes tekintet az örök hazába, egy

mély lélegzés az örök tavasz leheletéből, az megoldja némaságukat s ők rázendítenek az örök ifjúság és az isteni élet énekére! — Szent tehát és üdvös cselekedet a holtakért imádkozni, hogy megszabaduljanak bűneiktől.

* * *

A tisztító tűz élete. A lelki világban nagy ellentétek vannak: szenvedés és öröm, félelem és remény, vágy és megnyugvás együtt járhatnak. A legnagyobb ellentéteknek, de épp azért a mélységesen mély s bensőséges életnek világa a *tisztító tűz*. Édes, fölséges istenszeretet jár ott együtt mély, sötét szenvedéssel, nagy, örök béke szenvedélyes bánattal, lelki szépség és kegyelem mély szomorúsággal. Az élet e nagy ellentéteivel találkozunk Jézus szivében s... a tisztító tűzben. Ezt a felséges theológiát tanítja génuai szent Katalin.

a) A tisztító tűzben szenvedő lelkeket mélységes öröm tölti el, öröm, csendes, szelíd, nyugodt, mély érzelem. Dante rányitott a lelkek pszichológiájára, mikor ecseteli, hogy könnyen síklik a purgatorio vizein a bárka, nem is fodrozza tükrét s a lelkek nyugodtan ülnek benne s énekelnek: In exitu Israel de Aegypto... kimenekültünk Egyiptomból, számüzetésünk födjéről, haza megyünk..., győztünk, Isten szeret minket; leányai vagyunk, kik a menyegzőre készülünk. Gondolatai rólunk irgalmas gondolatok, tervei ragyogó praedestináció. E lelkek érzései testből s világból kiemelkedett, kristálytiszta érzelmek. Nincs lélek a földön, mely oly közel járna s állna az Úrhoz...! Ez érzésből fakad a béke, béke a szenvedésben is. Tudja, hogy tisztulásában szépül meg. « Ha egy lélek tisztulás nélkül jutna Isten szemléletére, tizszer többet szenvedne, mert látná a nagy ellentétet önmaga s a ki nem elégített isteni igazság közt; a végtelen jóságot ily állapotban el nem viselné. » « Nem hiszem, hogy létezzék mélyebb megnyugvás s mélyebb megelégedettség az égen kívül, mint a tisztító tűzben. Nincs az a nyári esti tájkép, nincs az az erdei csend,

nincs az a kerti illatban zsongó zümmögés, mely oly megnyugtató volna, mint a lelkek nyugodt, édes békéje a tisztító tűzben.» Ezek annak a szép theológiának nyilatkozatai. Ó fölséges, lelki világ, tisztító tűz..., de hogy is nem jutottam én e gondolatra, hogy ahol istenszerető s boldogságukról biztos lelkek élnek, hogy ott az érzés, a béke mélységei is nyilnak. Szeretlek titeket, fölséges lelkek.

b) S e mély, szent, békés öröm mellett ott sötétlik a szenvedés. A lélek abban a pillanatban, melyben a világból kilép, belátja egész valóját, tökéletlenségeit, rovásait. Félelmes fölségben emelkedik föl előtte az Isten szentsége, mellyel szemben a szent Szűz tisztasága is csak árnyék; ha nem is sötét árnyék, de olyan, mint az akácfa gyenge árnyéka. Érzi, hogy itt a végleges leszámolás órája s szívéből kitör a legideálisabb bánat, mely reá száll, mint ahogy sűrű felhő száll virágos hegycsúcsra. Lát akadályokat önmaga és Isten közt, melyeket csak a tisztító tűz elégtétele háríthat el s magára veszi a fájdalmat, melyet Isten ró ki rá, hogy eleget tegyen mindenért. Szivesen szenvednek s az imát, a szentmiséket, a jócselekedeteket is, melyeket értük fölajánlunk, Isten kezei közé teszik; szenvednek, míg neki tetszik. Ó vértanui lelkek, ti már szert tettetek arra a nagylelkű érzésre, mely magát felejti Istenért; tanítsatok rá minket is; akkor mi sem felejtünk el titeket.

* * *

Álljunk alázatos hittel a «*másvilág*» *zárt kapui elé;* sejthetünk sokat, de tüzetes fogalmunk nincs róla. Az isteni kinyilatkoztatás tanít rá, hogy van ott túl egy tisztuló s szenvedő világ is, — hogy van ott bensőséges, mély lelki élet, melynek motívumát a szenvedés adja s hogy az az élet mérhetetlenül lelkesebb, izzóbb, erőteljesebb, mint ez itt, hol a napsugár s a fájdalomtól való idegenkedés alkot és alakít.

a) Ezt elhiszem, sőt valamikép értem is. Értem, hogy jólétben s örömben a lélek sekélyebbé válik, elpuhul könnyen s elveszti a mélység érzetét, az alázatot. Érzékies vagy kevély lesz. Vannak tiszta, isteni örömök, de ezekben is könnyen elveszíthetjük nyomoruságunk érzetét. A fájdalom az érzékiség s a kevélység ellen is jó; az érzékiségen végigcikkázik, mint a láng a pókhálószálak közt; megtisztít s ugyanakkor alázatra tanítja az embert. Mily alázatos a szenvedő; érzi gyöngeségét; mily alázatos betegágyán a haldokló; mily alázatos az ostorozott Krisztus, szinte összekuporodik. A szenvedés tehát az alázat szellemét leheli. Ez a szellem való a mennyország tornácába; ilyen tisztulás vezet a boldogságba! Ez alázatos, tisztuló lelkekért imádkozunk mi. Megszeretjük őket s megesik a szivünk rajtuk: « Ave pia anima, sit tibi terra levis... » mondta már a latin! De kivált a kinyilatkoztatásban mily szép a Memento a megholtakért: « a megenyhülés, a világosság és béke hazáját » kívánja nekik. A tisztító tűz környéke mindig mélyen alázatos imára hangol; térdenállva imádkozunk alázatos, szenvedő testvéreinkért. Fölöttünk ellebbennek őrangyalaik, az ő arcukon is átszellemült alázat tükrözik! Ó szent, alázatos gyülekezet!

b) A tisztulásnak *szenvedésben* való eszközlése megfelel az isteni igazságosságnak is. Azt lehetne tán mondani, hogy a lelkek ott túl tulajdonképen a belső szeretet által tisztulnak. Mikor lefoszlik róluk testük vályogos háza s leesik szemeikről a szemfödő; mikor tiszta fény övezi őket, akkor kigyúlad szivükben a tisztuló szeretet. Ó bizonnyal ők szeretik Istent. Ha mi a földön szeretjük Istent, mennyivel inkább most ők. Minek tehát a szenvedés? Bizonyára e nélkül is lehetne tisztulnunk; de a fölséges isteni igazságosság kielégítésére, a lelki szépség föltüntetésére, a lelki élet kimélyesztésére, az isteni szeretet szenvedélyességének fokozására Isten a szenvedést rótta ránk. A lélektől is bűnért szenvedő szeretetet kívánt az Úr. Szenvedje Jézussal a bűn ideiglenes bün-

tetését. Ezt a jótéteményt meghagyta nekünk azért is, hogy könnyelműek s fölületesek ne legyünk, hanem bensőségesek és mélyek. A nagystílű engesztelő szeretet miatt van a tisztító tűz.

c) Mi mindnyájan a purgatórium ösvényén járunk; amennyiben szenvedve, megtagadva magunkat tisztítjuk lelkünket. Fogadjuk az erre való készséget s vágyat a purgatórium lelkeinek ajándékául. A lelkiség öntudatossága ezzel halad! Annál inkább lélek valaki, minél tisztább kíván lenni! Amplius lava me!

d) S mivel minél inkább lélek, annál közelebb áll az Úrhoz, ne csodálkozzunk azon sem, hogy annál hevesebb, izzóbb s emésztőbb az engesztelés vágya és kínja; hiszen az Úr magáról mondja, hogy « emésztő tűz », mely « elemészt minden bűnt ». « Colabit filios Levi. » Nem hiszek annak, aki mondja: Szeretem az Istent, de szenvedni nem akarok érte. A hit szenvedni akar itt a földön már csak azért is, mert itt érdemszerző az engesztelő szenvedés s közvetlenül szeretetből fakad.

e) Az istenszeretet rávesz minket arra, hogy szenvedjünk s tegyünk minél többet megholtjainkért s kivált a szentmisét s a búcsúkat ajánljuk föl értük.

* * *

A modern ember könnyen botránkozik a két tüzön, mellyel Isten a maga fölségét s szentségét megvilágítja, *a pokol s a tisztítóhely* tüzén. Bizonyára ez a tűz nem a fa vagy kőszén elégési folyamata, de valamelyes fizikai ható, mely tűzféle.

a) Nem szabad az önszeretet s a szubjektív fölfogás és érzés lágy, meleg szuggesztióira hallgatnunk, mikor a végtelen erkölcsi tökély rendjéről van szó. Az ember elfelejti, hogy teremtmény és szolga s kényes úri gyermeknek tartja magát; elfelejti, hogy Isten az abszolut végcél s minden érte van; félreérti az örök szeretet akcentusait s az isteni irgalmat, mely szintén csak a tökéletességet szolgálja. Egyoldalúan, érzelmei szerint

itél, melyek csupa lágyság s erőtlenség s nem gondolja meg, hogy a szépségnek telítve kell lennie erővel. A hársfa nemcsak illat, hanem keménység is; a tölgy nemcsak lombkoszorú, de fejszével dacoló hatalom is; a fenyő nemcsak olaj, de árbóc is; az oroszlán nemcsak puha szőr, de szaggató fog és karom is; a levegő nemcsak zefir, hanem vihar is; a tenger nemcsak kagylókat öblöget, de elsöpör continenseket is. Ő az Úr... a nagy Úr; Ő az erő s szépsége nem egyéb, mint az erőnek virága. Kemény a hit a pokol tüzéről, de lelket erősít és szépít.

b) Az Isten a teremtő, alakító, remeklő elv; szeretetből dolgozik, de minden műve az örök bőkeség kisugárzása. Tökéletesnek kell lennie a maga módja szerint a nagy világnak, de tökéletesnek az erkölcsi világnak is. Sőt ami ott tökéletlen, az itt pótlékát s kiegészítését nyeri. A léleknek tehát vissza kell tükröznie az isteni szentség s fölség szeplőtelenségét. Minden lélek visszfénye lesz a szentségnek, mely Istenből árad; minden léleknek vissza kell térnie az Úrhoz teljes odaadással..., vissza az állításba minden tagadás nélkül; vissza a szentségbe minden hiány nélkül! — Mily ártatlannak kell tehát a léleknek lennie, hogy Istent visszasugározza! Mily simának e tükörnek folt és sávok nélkül; mily tökéletesen összehangoltnak, mily teljesen átszellemültnek, fénytől átjártnak. A szívnek minden érzelme, mely nincs összhangban az Isten iránt való szeretettel, ott tisztul; a lélek ragaszkodásai, melyek lehűtik a teremtményekhez való vonzalommal az Isten szeretetét, — a hajlamok, melyek nem egészen őszinték és tiszták, bár a szív legtitkosabb redőiben rejtőzzenek, — a leglágyabb ellenkezések, a leggyöngébb ellenszegülések, minden, ami a cél föltétlen érvényesülésével, a lét alfájával s az uralom omegájával ellenkezik, — minden kivettetik. Ó örök világosság, mely áthatsz mindenen, mint a sötét sugarak, — ó villamos áram, mely átfutsz

a testen s nincs akadályod, világosítsatok föl, hogy szent az Isten. — Irgalmazz nekem!

c) Értjük-e már az Isten igazságának két cherubját, melyet az égi paradicsom elé állított? Mindkét tűzlángból hallom a szózatot: Vesd le saruidat! Tisztulj! Tűz által is. Örök tűz s ideiglenes tűz által érvényesül a Végtelen uralma s kikerülhetetlen akarata. Az Isten a valóság, az igazság, a szentség; ami van, ami erő, szépség, erény, tökély van, az az övé; ami nincs, ami tagadás, ami ellenkezik vele, az meg nem áll előtte. Már most gondoljuk el, mennyi bűnünk van ebben a világításban s mily érdemesek vagyunk a büntetésre; csak az erényes, erős élet segít rajtunk.

* * *

Van a lélek életében örök tavasz, ebben állnak a megdicsőült lelkek; van *örök tél,* a « secunda mors », melyben a « halál él »... örök kínja önmagának; de a túlvilágban van *ősz is,* a szegénység, a szenvedés, a szomorúság, a melancholia, a levélhullás, a csupaszság szaka s ez az ősz ott túl a tisztító tűz élete.

a) A halottak napját őszkor, novemberben üljük. Őszi a hangulatunk. Azért is, mert egy elmult, elsárgult, elhervadt életre emlékeztet a természet; de azért is, mert a hit rámutat arra a földöntúli állapotra, mely a lélek ősze! A tisztító tűzben szenvedő lelkek az örök élet őszében állnak; gyümölcsöt már nem hoznak; virágjaikra, lelkük indulataira nem száll le az érdem hímpora, nincs termékenyítés; a lélek, mely a földön ezer pórussal szívta a kegyelmet, csupaszul áll; szomorú, terméketlen földön, melyen nem lejtnek patakok, nem szivárognak források; napfénye fátyolos; az öröm, a lelkesülés homályos körvonalakban, elmosódva, mint a távoli élet int feléje. E szomorúságot énekli Ezechiás: « Az én napjaim közepén megyek az alvilág kapuihoz, keresve esztendeim maradványait... Életem elvétetik és összegöngyöltetik, mint a pásztorok sátra. » (Izai. 38, 10.) Ha

kevés a napfény, elhervad az élet; ha a nap alant száll, az éj csókja. deres s e dértől borzong a természet; hasonlókép elhervad és szomorú a lélek, ha távol van Istene! Mennyivel jobb nekünk, kik az Isten napfényében szép életet élhetünk, kik ismerjük igazi értékét. Foglalkozásunk kedves lesz, könnyen viseljük el csipcsup bajainkat, mint ahogy kedves lesz szobánk s tudunk örülni ezer apróságon, mely környékez, mikor a szegénység kunyhóiból hazavetődünk.

b) Az ősz szegény, díszeit egymásután leszedi az enyészet; kérlelhetetlen s megtörhetetlen hatalom malomkövei őrlenek meg mindent. Az Isten igazságossága ily kérlelhetetlen hatalom. Egy idege sem rándul meg. Követeli s megveszi a lelken tartozását. — Itt a földön is érvényesül, de szigora szeretettel párosul és inkább elenged, mint behajt, A másik világban azonban kérlelhetetlen; ráborul a lélekre s megveszi szenvedésében a tartozás utolsó fillérjét. E szigorú istenarc lehellete éleszti a tisztító tüzet, vele szemben állnak szegényen a lelkek. E szigorú istenarccal már itt a földön is találkozunk a szenvedésben, betegségben, halálban; vonásai kemények s nem födözünk fel benne a mienkhez hasonló szeretetet. Ott túl is az arcba néznek a lelkek, melyen a kérlelhetetlen és megsértett erkölcsi rend szigora tükrözik. « Iratus Dominus, tradidit illum tortoribus... » Ki ne könyörülne e lelkeken? Kivált ha gazdag kegyelem özönli körül; érdemeket gyüjthet lépten-nyomon!

c) Azonban ez a szomorúság szép szomorúság. Hiszen ezek szép lelkek; úgy képzelem őket, mint angyalarcokat lefátyolozva, gyászba borítva. Vannak olyanok, kik angyaloknál magasabban állnak! Szép, szomorú arcok! Továbbá, ez a szomorúság az örök boldogság tornácában ül, szivében hordozza az örök öröm öntudatát! Ó mily nemes; szent szomorúság az, mikor a boldogság szomorkodik. Ez is egy neme annak az érthetetlen lelki mélységnek, mely ellentéteket rejt magában. Hasonlít Jézus Szive érzelmeihez, aki boldog és szomorú, keresi

az embert, bár megvan Istene; így a tisztuló lélek szomorú és boldog. Ha arra gondol, hogy övé a dicsőség és nincs hatalom, mely kiragadja, mintha már készülne diadalmi énekéhez; de boldogító szeretetére szívének árnyékai esnek, melyeket föl kell világosítania, át kell tüzesítenie tűzzel és a boldog szomorúság kész arra is! — Tartsuk szemeink előtt e szép, szomorú lelkeket, kik oly méltóságos fölségben alázatosan kérnek minket: Segítsetek! Egy hálás tekintet e szenvedő boldogoktól, egy meleg kézszorítás az Istent szerető szomorkodóktól, kárpótol mindenért. Ne felejtsük el e szép, szomorú lelkeket.

* * *

A tisztító tűzben élő lelkek pszichológiája. a) Öntudatára ébrednek örök rendeltetésüknek; az örökkévalóság súlya, a « pondus aeternitatis » nehezedik a lélekre s kiváltja legmélyebb és leghatalmasabb energiáit, mindenekelőtt a halhatatlanság és az örök élet öntudatát. Ez öntudat, mint új tavasz hajnalhasadása örvények fölött! S bár erőteljes s győzelmes érzettel jár, de jár egyszersmind mélységes, hasító fájdalommal a világias, földies érzés, az elbabrált idő és az örök hivatás szégyenletes s nyomorult ignorálása fölött. Mily értékeket hordoztam, mily erőket rejtettem magamban s mily bambán s bután éltem! Ó föld, te szomorú csillag, az ignorált halhatatlanság s a félreértett örökkévalóság szemfödője borul rád! Te előkelő idegenek úszó szigete, kik érzik, hogy idegenek, de előkelőségükre rongyaikban nem ismernek. Föld, föld, hogy néznek rád a lelkek, melyek hajdan rajtad tipegtek; fejletlenségük tojáshéjaival vagy tele, mint a kotlós tyúk fészke! A léleknek ez ébredés keserves. Vajudás ez neki. Az örök élet szülési fájdalma járja át. Itt vagyok hát az örök élet révpartján, — mondja a villámszerű öntudat. — itt vagyok, tisztára Isten kegyelméből! És fölharsog benne a boldogság imája: Deo gratias! Itt állok az örökkévalóság magasla-

tán — rebegi ájuldozva, és látom a férgek kavargó örvényeit lenn a földi élet homokjában; emberek világa; én is ott vergődtem. Ah, mily élet az, mily élet az, melyen az örökkévalóság érzete át nem tör; mily szerencsétlen öntudatlanság, melyre a világias élet korlátlansága ráül, mint lávakéreg az olajfás berekre! Most látok, a végtelenség tornácaiban kitágult kilátásom; az Isten hegyein állok s a végtelen öröm s erő élete leng felém. Deus meus et omnia! mondom; szerafikus szent leszek e hegyeken én is, megtanulok szeretni és Istenben végtelen boldogságot élvezni. De hozzátok is van szavam — mondja az elköltözött nekünk, — ébredjetek, míg éltek! Föl, föl, e hegyre lelkek; csapjon meg a másvilág szenteket és hősöket nevelő óceános lehellete; hozzátok öntudatotokra, hogy kik vagytok ti, ti, a mulandóság álruhájában járó örökkévalóságok! Ah, édes elköltözött, juttasd ez érzést nekem, megdicsőült barátságunk és összetartozandóságunk zálogául! Emelj magadhoz; nézz reám, hogy megnyiljék az én szemem is!

b) Öntudatára ébrednek a lelki világ és a lelki élet nagy stílusának. Ah, az a stilizálatlan, kontár, földi élet, telve léhasággal és falusi pletykával! Mint aki romok közt nevelkedik és vályogos házak alacsony mestergerendái alatt görnyed, ha egyszerre remek dómok ívei alá kerül, hol a kő kicsipkézve s ágba és lombba átvarázsolva a megkövült őserdő igézetét leheli lelkébe, bizonyára hódolatos elismeréssel és lelkesen szemléli a szellem nagy stílusát: úgy az Isten kegyelmében elhalt hívek lelkei a közönséges, lapos életből kibujdosva, a túlvilág nagy méreteit szinte el nem birják. Ah mily kicsinyek voltunk, mondják, mint a szakajtóba lefogott csirkék sipogtunk, tipegtünk és nézzétek, mily sasszárnyalásra való erő és lendület volt lefogva bennünk. Kár, kár érted, elhanyagolt isteni élet! Kár, kár érted, te elfogult, önmagad ismeretére nem ébredt lélek! Félre a deszkafalakkal, félre a gondatlanság gyermekszobáival; halljad az apostolt: « isteni nemzedék vagytok » és szent

Jánost: semen Dei, Isten lesz belőletek. Ó fejlesszétek ki magatokban az isteni életet; fogadjátok meg a nagy stílt, Krisztus követését!

c) Azután megcsendülnek lelkükben az elhanyagolt, a félreértett, a megvetett Istennek panaszai; megszólalnak a Szentlélek szemrehányásai. Ha a földre vetik szemüket, hangos lesz a teremtés remekműve, mely telítve van az Isten szeretetével s epedő költészetével; hangos lesz s zúgó orchesterré válik a megváltás s megszentelés bűvös, szédítő, kegyelmi világa. Ah, szegény, szegény, vak, süketnéma lelkem Isten kórházának dédelgetett betegje! Természetes, mint beteg, mint rekonvalescens jártál te az Isten csodái közt. Ezek környékeztek és nem hallgattál himnuszaikra s nem vetettél ügyet az örök szépség és szeretet pihegésére; hideg voltál s ah hacsak az lettél volna, de hálátlan, kegyetlen, barbár voltál. No, de az édes, lágy s erős, örök szeretet mégis ide emelt és álmomból az örök élet csókjával ébresztett föl. Szemembe nézett s én az övébe s láttam, amitől szinte megsemmisültem, láttam a szemrehányó fájdalom kifejezését az Isten arcán! Ah ez nekem szólt. Ó finom, érzékeny, lelki Lélek, szent, szent, megszomorított Lélek árnyékodba borulok, a te nagyságod s erőd árnyékában húzom meg magam. Te teremtesz semmiből és újjáteremtesz most durvaságom, érzéketlenségem semmiségéből üdvözült lélekké. Te teszed ezt, te, aki mindent teszesz, aki mindent alkotsz, vályogból embert és léha vályogvetőből üdvözült lelket. Ó, a te kezed bennem lét s rajtam üdvösség. « Posuisti super me manum tuam »... Alleluja!

* * *

Az egyház is, meg szivünk is buzdít: törlesszétek *a szenvedő lelkek* büntetését, engeszteljétek meg az Isten haragját. Bár minden jócselekedettel segíthetünk rajtuk, mégis kiváltkép kettőt gyakorol e részben az egyház: ez a szentmise és a búcsú. A búcsú nem bűnbocsánat, hanem formális büntetés-elengedés.

a) A búcsúban az egyház fölhasználta hatalmát, azt, hogy «amit megoldasz a földön, meg lesz oldva a mennyben is»; fölhasználja vergődő gyermekei számára, kik hozzá folymodnak, hogy segítse meg elégtelenségüket. Az egyház nem az elengedésen s nem a búcsúmegadáson kezdte, hanem hősies erőlködéseket vitt végbez; penitenciát teremtett, mely fölzaklatta az önmaga iránt való szigort, medret vájt a könnyeknek, alázatba és zsákba öltöztette bűnbánóit és több hamut szórt 300 év alatt híveire, mint a próféták évezredek alatt. De ez a komoly, bűnbánó sereg ugyanakkor az egyházra fordította könnyes szemeit és kérte, hogy pótolja ki hiányait és gyámolítsa penitens fiait. Ez a bizalom egyre kiáltóbb lett: Egyház segíts, oldozz föl. Törekszünk bűnt bánni, de gyámolíts, segíts! Gyönyörű egyház, Krisztus egyese, kincstárosa, kinek kezeire Krisztus vérének gyöngyei bizvák... ó segíts! Nem kimélem magamat, vért, könnyet adok én is; ciliciumot töviskoszorúdhoz, keresztedhez szenvedéseim vándorbotját kötöm: de kérlek. — A penitencia szelleme megmaradt; de hozzákapcsolódott a vágy az egyház enyhítő közbelépése után! Ezt az alázatos, bizó lelket az Úr és sáfárja iránt kell a búcsúkban látnunk.

b) A búcsú ily gyakorlatában az ember megszereti az egyházat és áldott, anyai hatalmát. Látja, hogy ez a hatalom a szív minden igényének megfelel; gyermekeit megtanítja hinni, bízni; lelkesülni; lépcsőket váj a tökéletesség magaslataira; megindítja a bátor, a hősies lelkek sorait; de a szív sebeit is gondozza; letérdeltet a tisztító hely párkányaira s imádkozik; emlékezzél meg szenvedéseidről s szentjeidnek érdemeiről és engedd el kevésbbé jó gyermekeid, sőt hálátlan híveid büntetését. Ó kedves, szép egyház, engedd, hogy hozzád simuljak, te nemes, édes anyám! Engedd megcsodálnom érzelmeidet, gyermekeidet el nem felejtheted; hisz Krisztus vérével tápláltad, adtál nekik tejet és bort, édesebbet, mint Engaddi szőlőiből. Hogyne szeretnéd tieidet ott túl

is; hiszen gyermekeid, megismered arcukat, hangjukat; emlékszel, hogy énekeidet énekelték, evangéliumodat hallgatták, relikviáidat tisztelték; kebledre rejtették arcukat; te birtad őket csitítani, te egyedül; most is segíts rajtuk.

c) Továbbá a búcsú gyakorlata által megszeretjük a lelkeket, kik iránt szimpátiánk ébred úgy is, mint kedves szenvedők iránt, úgy is, mint testvéreink iránt. A búcsú szemeink elé állítja az Isten után vágyódó lelkeket s beletanulunk vágyaikba és kiérezzük azt, hogy segítenünk kell rajtuk. A világi fölfogás legföllebb ijesztő, üres, átlátszó árnyaknak gondolja őket; elvonatkozik szivünktől, a halál érzéketlenségét viszi át rájuk s ha megemlékezik róluk néha, ravatalról veszi szineit s vonásait; kisérteteket alakít. A segitő szeretet ellenben szerencsés ecsettel dolgozik; a hit inspirálja; eléjük áll, a kegyelem állapotában levő, szerető, izzó, de bünhődő lelkek elé. Nem kisértetek azok, hanem édes, szent szenvedők. Igy lesz áhitata lágy, bensőséges. Hogy is ne, mikor évek hosszú során ily vágyódó és türelmes szenvedésnek angyalarcai körítik?! Ez úton teszünk szert mi is arra a bensőséges, természetfölötti természetességre, Isten, Krisztus, a szentek s a lelkek iránt.

* * *

A tisztítótűz szemléletében. a) Megszeretjük lelkünket igaz szeretettel. Az önhittség s kényesség elpuhít, beleringat sok hamis nézetbe, helytelen, hiú életbe, elbízzuk magunkat, hogy szeretjük az Istent, sőt buzgóknak látszunk. Elfelejtjük, hogy mily kevéssé fejlett ki bennünk az ellenkezés a rosszal szemben s mily nagy a hamis szeretet önmagunk s a hálátlan hidegség Isten iránt s mennyire vagyunk a krisztusi szeretet viszonzásától. Aki ezt elgondolja, az megérti, hogy mi szerepe van a tisztítótűznek; az megérti, hogy ép az a tűz, az a kín biztosít, hogy üdvözülni fogunk; mert Isten gondoskodott róla, hogy az ily tökéletlen teremtések is végtelen

boldogságra jussanak, de föleszmélve s kiábrándulva a «tűz által». Mily alázat leng a tisztító tűz felől! A lelkek érzik, hogy mit érdemelnek; a tisztító tűz telítve van fölséges alázattal.

b) De ugyanebből a meggyőződésből fakad az őszinte buzgalom, mert hiszen a tisztítótűz lángjainál fölismerjük lanyhaságunkat, kényességünket, hanyagságunkat! Észrevesszük, hogy ájtatosságainkban mennyi a megszokás s a formalitás. Mily buzgóknak kellene lennünk gyónásainkban, penitenciáinkban, szentáldozásainkban! Mily tisztaságra törnénk, ha a szívtisztaság kötelmét Isten a tisztítótűz lángjaival ébresztené öntudatunkra! Ime a tisztítótűzben szenvedő lelkekért fölajánlott búcsúink. Áhitatunk pszichológiája szeretetre, buzgóságra, alázatra figyelmeztet; szeretetre az egyház, a lelkek s az önmegtagadás iránt. Ki nyer hát többet, mikor értük imádkozunk? Mi vagy ők? Ők büntetés-elengedést, mi bűn-és büntetésbocsánatot, kegyelmet, buzgalmat s erényt. Gondolom, hogy mi nyerünk ezzel is többet.

* * *

Úrnap. Zöldesütörtökkel be nem értük; az nyomott, bánatos nap; a hivőknek pedig örömünnep kellett; mert fölujjongott a lelkük abban a tudatban: Itt van Jézus; itt van köztünk! Ezt hirdeti a három evangélium s szent Pál, ezt a katakombák homálya, ezt a győzelmes, klaszszikus, vértanúi nemzetség s az alázatosan hivő s gót dómokat épitő középkor. Ezt mi! Forró ez a nap, nem a napsugártól, hanem az áhitattól; illatos, nem a mezők virágaitól, hanem a szivek fakadásától; «solemnis dies».

a) Ünnepel hitünk, mert diadalt ül. Ki akarják küszöbölni az Istent, feledni s feledtetni, félreértik, elsötétítik, mind hiába; köztünk él, közénk áll s mondja: Itt vagyok. Nem emléke van itt, hanem ő, ő maga. Folyton van itt, hitetlenség, hűtlenség, hálátlanság, nemértés dacára. A valóságos Krisztus, a rejtett Isten. Itt

van az Úr..., beszéljünk s félrebeszélünk örömünkben. Itt van. Éreztük, sejtettük, hogy így lesz valahogy s ime így van; sejtettük, hogy bár végtelen, mégis közel lesz, — hogy érthetetlen s mégis érezhető lesz, — hogy sokat, mindent elvisel s mégis rettenthetetlenül kitart köztünk! Ah, a hit ünnepel és csodál és élvez. Mint ahogy a sas a magas égen úszva gyönyörködik a mélységen: úgy úszunk mi a magasban s gyönyörködünk Istenünkben; mint ahogy szárnya feszül s mégis élvez: úgy vagyunk mi; értelmünk elapad, de érzésünk tengerré dagad. Credo, credo...

b) Ünnepel reményünk, mely bátorsággá fokozódik az Oltáriszentség közelében. S rászorulunk. Sokszor megszáll a csüggedés. A lelki élet nélkülözi a lármás, izgató motívumokat, melyeket a közélet s. a tömegpszichológia nyujt. A világ benyomásaiból sem meríthetünk rokonérzést és buzgalmat. Roppant sok kisértésünk láttára félelem, aggodalom, csüggedés szállná meg lelkünket; de az Oltáriszentség atmoszférájában gyöngeségünk vész s erőnk ébred s az erő s öröm merészséget, bátorságot önt belénk, felemeli fejünket s énekelni tanít. Szent Terézia mondja, hogy a lelki életben éppoly szükséges az alázat, mint a bátorság. Mind a kettőt a szent áldozásban fejlesztjük hatalmakká. Oroszlánokká, sasokká nevel. « Sumam de medulla cedri sublimis... et plantabo in montem excelsum ». (Ezech. 17.) Együnk a cedrus velejéből s hegyeken lakunk majd; a nagy érzések magaslatain.

c) Ünnepel szeretetünk. A szeretet szava, accentusa, éneke visszhangzik az Oltáriszentségben. A szeretet a hitnek királyi áhitata; mikor a hit uralomra jut, szeret. Itt ugyancsak uralkodik, tehát szeret. A szeretet boldogság; az öntudat, hogy Jézus van s hogy itt van, végtelenül boldogít s e boldogságunkban szeretünk s másokat is boldogítani igyekszünk. — Szeretetet lehelünk Isten, emberek, Jézus s az egyház iránt. De különösen ünnepel szeretetünk a heroizmus kikezdéseiben, melyek

a jó áldozókban jelentkeznek. A szeretetnek odaadás, áldozat kell, anélkül nem biznék meg önmagában; akkor ül diadalt, ha áldozatot hoz, tehát ha hősies érzületű. A szent áldozás odaadást eszközöl; belőle való a bátor, törekvő, nagylelkű érzés; belőle a szentek heroizmusa.

Aki pedig így érez, az ifjúságot élvez. Erejének s szépségének titka az Eucharistia. Az az egyház, mely az Eucharistiát őrzi s szellemét leheli, nem öregszik; arcán nincs szeplő, nincs redő, hanem szép és üde. Az eucharistikus lélek is ilyen!

* * *

Koporsója, sírja, temetése-e Jézusnak az Oltáriszentség? Nem; mert jóllehet áldozatáról emlékezünk meg vételénél, de Jézus hangulatát az Oltáriszentségben ki nem meríti sem a zöldcsütörtök, sem a nagypéntek, kell oda még egy jellemző vonás, a diadal s azt ez az ünnep jelzi. Az ünnep hangulata diadalmas érzést inspirál.

a) Bátorságot... A lelki életet lépten-nyomon követi valamiféle szent csüggedés, szent panasz s elégiás érzület. Nemcsak elégedetlenek, de csüggedők is vagyunk; lenyom gyarlóságunk, győzelmeink sem lendítenek rajtunk s kudarcaink száma nagy. Kísérteteink mint hiénák, mint karvalyok követnek s nem kell sötét világnézet ahhoz, hogy fölpanaszoljuk a sikertelenséget. A dogmatika kigyózó, keskeny ösvényt mutat a boldogulásnak s ahhoz merészség, bátorság kell. Kell ének és himnusz, mely dicsőíti az Urat s igazat ad neki az élet minden körülményei közt, nyomoruságainkban is s ugyanakkor tudja, hogy azokon is győzünk. Hogyne győznénk, hisz itt van, köztünk van. Jézus van itt. Titokzatos jelenléte az egyházat az Úr seregévé avatja, mint a frigyszekrény a zsidó népet! Nem szabad félnünk. Több ő diadalmas seregeknél.

b) A bátorságon kívül tetterő kell. Kellenek nagy indítóokok, melyek törekvéseinkben, mozgalmainkban

lelkesítenek; különben elfáradunk és elernyedünk. Kellenek energiák, melyek duzzadásától a nehézségek kérgei s rétegei megszakadnak, mint kőfalak a gyökerek tavaszi duzzadásától. A legnagyobb tettérő a tökéletességhez kell. Ha az alázat az első kegyelem, mely alapja a lelki életnek, bizony éppoly szükséges a tetterő! Ezt az Oltáriszentségből merítjük; világfeledést s vigaszt s kárpótlást azért amit elhagytunk.

c) Áhitatot. Az Oltáriszentség szeretete, a hitnek királyi áhitata, rózsája és illata. A hit gyökér, de dogmái az Oltáriszentségben virágoznak ki; pl. hogy az Isten szeret, hogy el nem hagy, hogy elvisel, hogy nem kegyetlen; hogy az Isten országa elrejtett kincs, hogy az egyház közösség Istennel; hogy velünk az Úr, hogy királyunk. Az Oltáriszentség szeretete építi a dómokat; kinő belőle gyönyörű stilben az istentisztelet. Hol az az eget átható imádság? Hol az az istentisztelet? Hol a főpap? Hol az áldozat, mely Istennek tetszik? Térdelj le az Oltáriszentség előtt; itt van mindaz.

d) Nagy bizalmat. Az ember elvész az Istenben, mint csepp a tengerben, mint levél az orkánban, mint lehellet a kemény éjszakában. A filozófia beszél Istenről, providenciáról..., de ez még mindig jégkéreg vagy tarló; a hóvirág, mely áttöri a kérget, a hajtás a tarlóból, az a hit, melyet Jézus hoz és hordoz, melyet szive lehel s bennünk kipusztíthatatlan bizalmat ébreszt, akár bűnösök, akár igazak legyünk. Nagy, exstatikus szeretettel járt köztünk; szívvel, melyben senki sem kételkedhetett. Elváltozott színében a Táboron, elváltozott a föltámadásban; de nem változott el szivében. Mennybemenetele után sem változott el. Hűségének bizonysága az Oltáriszentség. Elfonnyadna a hit gyökere, ha nem birná virágait kihajtani; virága pedig a halálon is győzedelmeskedő szeretet. A halál sem változtat rajtam; ime, látjátok, hűséges, tapadó, emberséges szeretetemben egészen a régi vagyok. Ezt fejezi ki az Oltáriszentség! A hit csak alacsony, tengő moszat vagy lengő vízfonál,

ahol nem hajt ki az Oltáriszentségig! Azért a hit ide vágyik.

e) Nagy szeretetet az egyház iránt. Az egyház Jézus gondolata, ő tervezte, ő építette, ő fejlesztette, ékesítette. Mint művész dolgozott rajta. Hogy folynak ajkairól a legszebb hasonlatok. Az Úr szereti az egyházat... szereti, hogy szép, szeplőtelen, kedves legyen az ő háza, az ő pihenője, otthona legyen. Nagy közösség az Istennel. Azért oly szent benne minden. Szent közösség. S hol e közösségnek lelke, hol a szivek szent kapcsa? Maga Jézus itt e szent község kebelében a « vinculum perfectionis », az egyesítő, összekötő karminvörös fonál, Jézus az Oltáriszentségben. Valóban, csak az egyház birja őt, az juttatja nekünk; lehet valaki buzgó keresztény, de ha Oltáriszentsége nincs, legédesebb kenyere hiányzik, idegenben jár. Ez az egyház diadémje, ez kincse, kezeiben tartja az Evangéliumot s ölében az Oltáriszentséget! Azért ez Oltáriszentség szeretetet inspirál az egyház iránt. Megérezni rajta az Urat, mindenütt van valami abból a melegből. Szellemén ragyognak az Úr erényei, rendelkezésein észrevenni az Úr jelenlétét, az ő erejét... s ragaszkodni hozzá, mint a zsidók Jeruzsálemhez. Lojalitást is nevel bennünk s nagylelkűséget.

* * *

Az Oltáriszentség iránti áhitatunk négy követelménye.

a) Az első követelmény a szívtisztaság; ez a legigazibb, legédesebb istentisztelet, úgyis mint előkelő, nemes lelkület, mely egyedül méltó arra, hogy az Úrhoz közeledjék, úgyis mint tökéletesség, mint lelki mű és szellemi munka. Megtiszteljük az Urat márványtemplomokkal, aranyos oltárokkal, virágos szőnyegekkel; akarjuk, hogy az Úr háza különb ház legyen; de a legdrágalátosabb hely, mű, remek, a legkiválóbb valami a tiszta szív. Mennyi fokozat van ebben, a falusi hivő lelkétől szent Teréziáig, az iskolás fiútól szent Alajosig! Aki az

Oltáriszentséghez buzgón járul, abban a tiszta szív finom érzékké, a tisztaság féltékeny kincsé fejlik. Tisztulási folyamatok indulnak meg bennünk; minden szent áldozás egy-egy beoltás a lélekfertőzés ellen. Legyen is úgy; érezzük át, hogy á hitet meg nem tagadhatjuk, a szentséget meg nem törhetjük; tehát szentek legyünk. Azzá kell lennünk.

b) A második követelmény a mély alázat. A lélek bár tiszta, mégis az az érzés tölti be, hogy nem tud hová lenni a leereszkedő Krisztussal szemben. «Unde hoc mihi?» mondogatja. «Domine, non sum dignus». Az alázat a Szentnek, a fölségesnek jár. Az angyalok nagyok, mégis elfödik arcukat; a próféták hatalmas szellemek, mégis földre borulnak; az ember bár tiszta, mégis mélyen elfogódik a hegyláncok lábánál, a tenger partján s a csillagos ég alatt. Alázat kell belénk is a nagy Isten közelében; le kell sütnünk szemünket, meg kell hajtani térdünket, össze kell kulcsolnunk kezeinket... ez az Isten-udvariszolgálat!

c) A harmadik a gyengéd, édes vonzalom az Úr felé. Illuc feror, quocunque vehor... feléje tartok, bármerre járok. Ő vonz; emlékét édességében s vigaszaiban hagyta ránk s mi oda vágyunk, ahol jó nekünk. Ki a Tisza vizét issza, vágyik annak szive vissza: mennyivel inkább vágyik az Isten vigaszainak folyamához. « Melior est dies una in atriis tuis super millia »... egy nap a te közeledben többet ér, mint ezer nélküled!

d) Negyedik követelmény az engesztelés szelleme. Akit úgy szeretünk, annak fölajánljuk összes szimpatiánkat... bántalmait is szivünkön viseljük. Itt az Oltáriszentségben kell Jézust megkövetnünk, itt ahol szeret, itt ahol bántják. Mit csináljunk a bűnök sárözönével? Könny és vér, az akasztja meg e pusztító, szégyenletes árt; lángoló, résztvevő szeretet, az apasztja ki dagályát. Mintha vadrózsakoszorút kötnénk az Oltáriszentség aranyos tartóira, virágos tövist s tövises virágot. Ilyen a mi áhitatunk; virágos is, illatos s fájdító

is. Mindegy; a lélek is, mely ez érzelmeket ápolja, szép, kedves, bájos s Isten szemeiben oly elegáns, mint a vadrózsának erőteljes tavaszi hajtása!

* * *

Az Oltáriszentségből való a katholikus áhitat. A szentirás az áhitatot, a kellemet, az Isten előtt való kedvességet olajhoz hasonlítja; az « unctio » Istenhez való közeledés. Puhul, vidul, hajlik tőle lelkünk. Virágkelyhekből való. De nem minden virág egyaránt olajos; éppúgy nem minden hittitok egyformán áhitatos. A szent Szűz liliom, a szent kereszt illatos fa, de az áhitatnak legolajosabb virága az Oltáriszentség. Ez fő áhitatunk; katholikus ájtatosság.

Azért a legáhitatosabb: *a*) mert itt van legközelebb a valóságos Krisztus hozzánk. Isten mindenütt van, réten, mezőn is van; Krisztushoz is mindenütt imádkozhatunk, de az a köztünk járó « realis et substantialis » Úr Jézus itt van köztünk s hozzánk legközelebb. « Ego sum», mondja itt s elvárja a folytatást; « et procidens adoravit eum ». « Ez az én testem », mondja a pap s rögtön térdet hajt, imád. Méltán; ha itt van Jézus, akkor itt van helyén a benső, meleg vallásosság; ha itt fekhelyén van a király, « rex in accubitu », akkor a szivem neki illatozik: « nardus mea dedit odorem suavitatis ». Ne kételkedjél; ha lehetséges volt Bethlehem és Golgotha, miért nem volna lehetséges az Eucharistia?! Aki az egyikét spiritualizálja, az a másikát is tagadhatja.

b) Azért a legáhitatosabb ájtatosság, mert Krisztusnak is szelleme s hivatása az imádás. Aki a mélybe hatol, imádkozik. Aki Istent élénken sejti, hát még aki látja, az imádkozik. Jézus lelke legközelebb állt Istenhez. Azért tölti el őt az ima szelleme s aki feléje tart, annak a tömjénfüst az arcába csap. Jézus magával ragad s imádkozunk. Az élő, izzó Krisztust megérezzük. Elgondoljuk születésében, szineváltozásában, verejtékezésében; elgondoljuk, hogyan terül el, térdel, borul le..., elgon-

doljuk, hogy lelke mint a kiöntött olaj..., hogy nincs az a balzsamos, fűszeres sziget, melynek atmoszféráját össze lehetne hasonlítani a Krisztustól lakott oltárok környezetével; tömjén s mirrha telíti azokat. Az imádkozó Úr Jézusnak nagy s mély érzelmei, azok a színtelváltoztató s lelket áttüzesítő érzelmek s ugyanesak az imádkozónak nagy kegyelmei, melyeket régen kiosztott s melyeket most is osztogat, képezik az Oltáriszentségben imádkozó Jézusnak gazdagságát. Mily tartalom, mily tűz és meleg! Nagy tisztelettel s nagy gondolatokkal akarunk eltelni az Oltáriszentség iránt: kívánjuk, hogy ez a csend kiáltó csenddé, hogy ez a mozdulatlanság izgalmas tevékenységgé váljék... Legyen a mi szentélyünk Szentlélekkel s szellemmel teljes..., öntse ki ránk az Úr keneteit, « oleum laetitiae ». Legyen imádásunk mély, mint a patriarkák imája; küzködő, mint Mózesé; izzó, mint a prófétáké.

c) Nevezetesen pedig elgondolhatom azt, hogy az Oltáriszentségben egybe van foglalva Bethlehem, a Tábor és Golgotha, *az édes, a fényes, a könnyes* imádság. Mert Bethlehemben kelt szárnyra Jézus szívéből az az ima, mely Ádám imája óta ismét önmagáért volt kedves az Úrnak. Erre nézve tudnunk kell, hogy a tényleges, isteni rend szerint a bűnbeesett ember megváltás nélkül nem segíthetett volna magán s így természetesen a bűnbeesett ember imáját önmagában nem kedvelte az Úr: Non est mihi voluntas in vobis..., nem telik kedvem bennetek. Ezüsthárfám voltál, ártatlan tiszta ember; de elbuktál, húrjaid elpattantak s összetörtelek. De ime, megjelenik a földön a megtestesült Isten, Krisztus s benne az Istennek kedves ember! Megjelenik az, ki Istennek tetszően imádkozni tud, « aki énekelni tud, mint ifjúsága napjaiban » (Oz. 2, 15.), mint a fölszabadulás, az ascensio napjaiban. Ah, ez a szív tud emelkedni... Ó kedves Bethlehem, rendesen megakadunk barlangodon, csillagodon, angyalaidon s elfelejtjük a nagy imádkozónak, a gyermek Jézusnak szivét. S úgy-e

oltárszekrényünk is Bethlehem, hol a kenyérszíne alá leereszkedő Úr Jézus imádkozik, imádkozik úgy, mint az első karácsonyi éjben?

d) Ugyancsak az Oltáriszentségben folytatja táborhegyi imáját. A Táboron folyt le a színtelváltoztató imádság. « Amidőn imádkozék, ábrázata másszínű lett». (Luk. 9, 29.), Úgy-e itt is elváltozik színében, mialatt szeret, lángol értünk?! A szive lángol, a lelke fényes, kegyelem s áldás áramlik belőle. Jó nekünk itt lennünk! Mennyi kegyelem áradt mindig Krisztus imájából az egyházra, kezdve az apostolok megválasztásán (Luk. 6, 12.), szent Péter Krisztusmegvallásán (Luk. 9, 19.), a Szentlélek leküldéséig. (Ján. 16, 7.) Az itt említett mozzanatokban a szentírás kiemeli, hogy Krisztus imádkozott s hogy az apostolokat s az egyház kőszálát, Pétert s a Szentlélek lejövetelét imájának köszönhetjük. Hogy kell nekünk is imádkoznunk a régi ember elváltozásáig!

Végül itt folytatja a küzködő, a kiáltó imát. Legkiáltóbb imája a verejtékező, könnyező imádság a kertben s a kereszten; « könyörgéseit s esedezéseit nagy kiáltással s könnyhullatásokkal bemutatta.» (Luk. 5, 7.) Érezzük ki mély, bús szenvedélyét e nagy kiáltozónak az Oltáriszentségben is. Látja a nagy pusztaságot s a pusztuló lelkeket. Oltáraink ma is az ő Gethszemani kertje s Golgotája. Puszta neki a világ; kiált; aki ezt érzi, az meghallotta szavát.

* * *

Hármas fényöv veszi körül az Oltáriszentséget: a hit mélysége, a szeretet bensősége s az engesztelés buzgalma. A röpülő szeráf is két szárnyával födte magát, kettővel repült, kettővel védte fejét.

a) Hit nélkül mit látsz a világban s magadban? Igénytelenséget. Csupa tünemény, tehát lepel borítja a valóságot, hogy ne lásd; csupa szín, tehát látszatosság, hogy ne érj az alatta lappangóhoz. De a hitben mily

új világ nyilik meg előtted; mily mélység s mily erő! A hit mélységének egész hatalma, mint az óceán gazdagsága, emelkedik ki belőle; bámulatos, csodálatos világ, élet és erő, mely párját nem leli. A világtörténelem a kereszténységnek új csoda-életét lépteti föl; elénk tárja a megváltoztatott föld színét s e keretnek közepébe teszi az Oltáriszentséget. A szellem s az erény pompáját mint új paradicsomot lépteti fel köztünk s a lelki virágzás forrásait az Oltáriszentségben leli föl: onnan fakad a szentek ereiben s szivében fölpezsdülő vér, a Krisztus vére. Fölléptet hősöket, akik mind hasonlítanak arcban, fiziognómiában, akcentusban, termetben; Krisztus testéből valók s az ő vére lüktet bennük. Mily fölséges hit ez, mely élni és halni kész, mely az élet odaadásával csügg a titkon, a szeretet s az erő titkán; hit, mely szenvedni s meghalni is tud, mert tudja, hogy a halálban is győz.

b) Honnan kell ezt az erős meggyőződést vennünk, azt, hogy Krisztus itt van s értünk van itt? Minden dolgot okaiból kell megértenünk. Az Isten műveinek oka a szeretet; « úgy szerette Isten a világot ». Széress s megérted. A szeretet így okoskodik: Aki szeret, meg nem csal; Krisztus is szeret; ha tehát szeret s mondja, hogy itt van jelen; elhiszem neki. A szeretet *az ösztön csalhatatlanságával* nyugszik meg benne. Igy tesz mindenütt. Bemegyünk a kórházba, betegek vagyunk; hoznak orvosságot, nem tudjuk mi az, nem elemezzük; bevesszük; méreg-e vagy élet? Nem kételkedünk, hisz itt szeretnek minket. Fáradtan az úttól barátunk karjaiba dőlünk; szivéhez szorít, örül, hogy lát, megveti ágyunkat szobájának másik sarkába; csakhamar lehajtjuk fejünket, édes álom kerülget, de nem zavar a gondolat, hogy ez meggyilkol téged. Vajjon a csecsemő kételkedjék-e, hogy édesanyja emlője nincs-e méreggel bekenve? Nem gondolkozik; a természet nem is hagyja gondolkozni, hogy szörnyet ne gondoljon, ami szentségtörés volna; ösztönét a szeretet vezérli: a szeretet pedig nem csal. A

keresztény hit nagy dolgokat mond: Krisztus van itt; az ő valóságos szent teste és vére s élő teste mintha szellem volna, az van itt. Nagy igényeket támaszt e tan az emberi ésszel szemben, hódolatot követel! S miért higyjünk? Azért, mert az apostoli egyháztól körülvéve a búcsuzó Úr Jézus kezeibe vette a kenyeret, mondván: « Ez az én testem; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre! » Az apostoli egyház lehajtja fejét s azt suttogja: az Úr mondja, tehát hiszem. Nem kemény beszéd ez? Dehogy kemény; nincs oly puha beszéd! Puha, mint a szeretet; lágy, mint a szerető szív suttogása; puha és édes, mint a búcsuzó édesanya ölelése. Nem, nem kemény az Úr, hisz szeret. Szeret, « in finem », mindhalálig. Akkor rendelkezik, mikor már megolvadt a szive, mikor lelkére már árnyat vetett szenvedése s véres keresztje. Mikor ezt mondja, akkor tudja, hogy holnap ilyenkor már édesanyja ölében fekszik s nem lélekzik; szeme akkor már kék, ajka szedres, arca véres, keze s szive sebes lesz... szeretetből! Mi a jegyes szeretete, a barát hűsége, a kedves testvér ápolása, az édesanya lelkendezése ezzel szemben! Isten küldte őt szeretni, adott neki szivet a szeretet apoteózisának kialakítására, hogy megolvassza a jéghideg világot s örök tavaszt fakasszon rajta.

Ez a szeretet mondja: « *Ez az én testem* », ahogy a kórházi ágyról mondja az irgalmas szeretet: ez az én ágyam, s tudjuk, hogy nem kínpad; ahogy a vendéglátó nyughelyről mondja a baráti szeretet: ez az én nyughelyem s tudjuk, hogy nem ravatalunk; ez az én emlőm, mondja az anya s tudjuk, hogy nem méreg, hanem az élet forrása. Mindezek nem csalnak s mi nem csalódunk s úgy vagyunk Krisztussal. Azért nem kételkedett szent Pál, hanem hirdette: In fide vivo filii Dei, qui dilexit me! Szeretett, tehát, hiszek neki! Azért nem kételkedett az őskereszténység; átérezte, hogy Krisztus szeretett, tehát meg nem csalta. Ez a hit belenőtt a katakombák földtúrásaiba; vérrel öntözte s megtermékenyítette azo-

kat. Kiverődött festményeiken; a pálma, a lyra s a gyűrű szeretetről és hűségről beszélt. Ott áldoztak, ott dobogtak a szivek, melyek minden pereben vértanúságra készen voltak; ott járt Perpetua, ott Ágnes... onnan ment ki Tharsicius, onnan indultak ki a diakonusok a mamertini börtönbe. Onnan mint fénylő mécsesek az éjbe! Az eucharistia világított... s az angyalok mind térdet hajtottak előttük. Ah, édes Uram! hiszek neked. Kinek hinnék, ha nem neked. Hiszek s veszlek s viszlek, beleállítlak életembe! Boldog vagyok, hogy Krisztus él bennem s köztünk. Ő a mi életünk.

* * *

Jézus velünk. a) A legnagyobb áldás az, hogy Isten velünk. Az izraelitákkal a pusztában volt s éjjel mint tűzoszlop őrködött fölöttük. A pusztító éj megszünt rémes lenni, a sátrak alatt lakó nép föl-fölriadva álmából a vadállatok ordításától, megnyugodott, midőn látta a tűzoszlop vörös fényét: velünk az Úr — mondogatták, — nem félünk. Jákob idegen földön járva, kövön pihenteti fejét s álmában látja az égig érő lajtorját; ime, itt az Úr háza — mondogatta, — s az ég kapuja; közel van az Isten. — Ezt hirdették Mózesnek a csipkebokor s Sinai sziklái, ezt Pharan és Nun hegye; ezt minden prófétának a küldetes szózatai. Mennyire kell ez neküink; de be is érjük vele.

Az Oltáriszentség ezt nyujtja. Látogassuk gyakran, hogy beszéljünk vele, hogy hódoljunk neki, hogy tanácsot s erőt kérjünk tőle, hogy meneküljünk hozzá s elsírjuk szivébe bajainkat. Itt van a mi Istenünk, atyánk, testvérünk, pásztorunk, királyunk, fejünk; helyezkedjünk el hozzá a kellő viszonyba.

b) Istenhez való természetfölötti viszonyunkat az Oltáriszentség jellemzi igazán. «Már nem vagytok vendégek s jövevények, hanem polgárok és Isten háznépe.» Istennek városa az egyház, a háza pedig az Oltáriszentség. A városban nem vagytok jövevények s e házban

nem vagytok vendégek. Én, e város polgára, otthon vagyok Jézusnál. Mily édes, erős kapocs ez a bensőséges viszony, mely egyszersmind az ima szellemének forrása; érzem a tisztelet, hódolat kötelességét s ugyanakkor szent öröm fakad lelkemben. Ezek erős, friss érzések; mintha üde, harmatos, virágos alpesi völgyben állnék, hol minden érintetlen s erőteljes, hol a szökellő patak fáradtságot nem ismer s a hegyek mint óriás hullámok lejtenek s emelik a lelkemet ég felé; majd ismét mintha hegycsúcsokon járnék fölséges csendben, hol köznap nincs, csak vasárnap, vagy tengeren úsznék, sejtve a mélységnek csodáit. Jézus lelki világát kontemplálom; vele emelkedem, örvendek és sírok.

c) Az édes otthon éneke ez: Ugyan ki választhat el Krisztus szeretetétől? Senki, soha! Akik otthon vannak, külre nem gravitálnak; nem kell őket bezárni, sem lekötni. Ezer gyökeret ver a lelkük az édes szeretetbe. Tudják, hogy magas, fölséges várban laknak, a «Magasságbelinek oltalmában», hol nincs cselszövény, sem ármány. Itt lehet pihenni s ez a pihenés töltekezés s erő. — Jézus szeretete emel s a világra s esélyeire, a szívre s nehézségeire mintegy végtelenül kitágult látókör központjából nézünk le. Ez az Isten gyermekeinek fölényes önérzete; eltelnek e ház, e környezet, e kiváló helyzet nagyrabecsülésével s Jézus föltétlen híveivé s megbízható háznépévé nevelődnek.

* * *

Isten velünk. a) Az ember könnyen elhagyatva s magányosnak érzi magát; nem érti a világot, sem önmagát s gyötrelmei fenyegetik hitét. A «solitudo» s a «silentium» sehol sem szállnak lelkünkre oly félelmesen, mint éjjel... Mily nagy az Isten a térben, hol én mint pont sötétlem s az időben, hol mint perc percegek. Mily szuverén és szent; megsemmisülünk törpeségünk s bűnösségünk öntudatában előtte. Szigor és erő az Úr! Túl nagy, túl szent, túl igazságos, sem hogy hozzá

bizalommal emelkedjünk. Ilyenkor megriadt gondolataink elvetődnek a szomszéd templomba s mérhetetlen bizalom száll vissza szivünkbe; ah, itt az Isten s valóságos jelenlétével bizonyítja, hogy a jóság s az irgalom az ő sajátságai. Nem hagyta el az Úr a földet; itt maradt; az eucharistia az inkarnációnak koronája. Ez az öntudatos katholikusnak pszichológiája: Jézus közel, Jézus köztünk, Jézus bennünk, hiszünk s bízunk s örvendünk.

b) Az « Isten velünk »-nek kell áthatnia társadalmi életünket. Egyenlőségre nevel, mellyel szemben minden külömbség szétfoszlik. Nézzétek a szent áldozáshoz egymás mellé térdelt embereket: gazdagok és szegények, hatalmasok és gyöngék; mind egyformák az elevenek és holtak szuverén bírája előtt s mind egyesülnek szent testvériségben. Sok nemes érzés gyullad ki sziveikben. Isten érinti s gyújtja föl azokat; nemcsak igazságra, jogi szolgálatokra, hanem szeretetre s áldozatra hevíti. Ez az igazi szabadság útja. Világosságot s erőt önt a nép szivébe s kenetességétől megerősödik minden viszony s minden kötelék. Uram, légy velünk s testvérek, szabadok s egymáshoz méltók leszünk.

* * *

a) Jézus hozzánk jön mint Megváltó. Magas hegyről jön le, a Golgotáról, ahol vérét kiöntötte s a szeretet bíborába öltözködve jött le a világba, hogy azt meghódítsa, megvígasztalja s fölemelje. Minden szivbe oltárról jön, az áldozatnak, a Megváltónak érzelmeivel s a szent áldozás részvétel magában Jézus áldozatában. Az áldozat érzelmeivel van jelen köztünk: minden tabernákulum az első nagypéntek emlékeivel van telítve. Hát ha ily áthevült, a világváltság érzelmeitől áthatott szívvel jön, mit tegyek, mit adjak, mit mondjak neki? Hozzam öntudatomra, hogy mily őserős értelmi s érzelmi világ központja a szent ostya s hogy mily dagályai az indulatoknak, mily kitörései a vágyaknak töltik el azt. Fény- s

tűzcsóvák ezek sötét s hideg lelkek közt, akárcsak a déli jégsarknak fölséges csendben égő vulkánjai!

b) Jézus orvosunk. Jézus számára a föld egy orientális város végtelen sikátora, betegekkel sövényezve s Jézus jár benne; ez az ő sétája. Holdkórosok és ördöngősök hozzátartozói, haldoklók s rimánkodó rokonaik, kananaei asszonyok s leányaik... Én is kiteszem betegeimet, szenvedő gondolataimat s vágyaimat; én is kifektetem sebesültjeimet, szívemnek gyötrelmes érzelmeit s bízom. Jézus megy el köztük, világosságot, fényt s erőt árasztva. Belső melegre van szükségünk, hogy lelkünk ne fázzék s ne hüljön meg; ez rossz hüdés!

c) Jézus tanító. Tanít, nemcsak tant ad elő, de tehetséget ad hozzá. Szemet ad, hogy lássunk s értelmet, hogy értsünk. Vegyük ezt szószerinti értelemben. Kegyelmétől a szavak értelmet s a belső világ valóságot nyer; új fény ömlik el rajtunk. Valamint van érzéki s értelmi világosság, úgy van kegyelmi, természetfölötti fény, melyben lelkünk összeköttetésbe lép Istennel, mint Atyjával, mint az őt kitöltő örömmel s erővel. Ez a tanító életet ad.

* * *

Jézus az Oltáriszentségben a mi husvétunk.

a) Jézus él köztünk; élete a föltámadás utáni élet. Titokzatosan van jelen köztünk; érezteti magát velünk, megmutatja magát a lelkes hit s szeretet édes viziójában, azután eltünik. Az Oltáriszentség a husvéti Krisztus életének folytatása; belőle árad a megdicsőült, erős életnek szelleme. Körülötte izgatott, kapkodó, sírhoz futó emberek, bánatban és elragadtatásban élő Péterek, Jánosok, Magdolnák mozognak a szinen; mialatt az Oltáriszentségben a köztünk megjelenő, minket vígasztaló s vonzó Krisztusnak évezredekre kinyujtott husvéti élete folyik. — Adj husvéti lelket Uram, hogy ne nézzem szentségi léted igénytelenségét, hanem lássam az istenit. A hit szemével nézzek. Iparkodom magas szempontokra,

hogy átnézetem legyen világon, történelmen, Jézus művén, vágyain, érzelmein s ne legyek «stultus et tardus», bornírt, nehézkes lélek, hanem váltsam ki hitemet imádásban, szeretetben, hódolatban... husvéti érzelmekben.

b) Ugyanő a mi pünkösdünk. Jézus forró, égő szeretettel van itt jelen; a pünkösdi lelket önti ránk. Minden templom s oltár e lélekkel van fölkenve; ha e lelket bírjuk, áttörünk a látszaton, a tüneményen, a kérgen s eljutunk az esszenciáig, a cél fölismeréséig a tudásban, a lelki szépség fölismeréséig a művészetben, eljutunk az élet tartalmas, erőteljes kialakításáig a világ chaoszán át. Csak akkor lesz vigaszom s örömöm. Ezt a vigasztaló lelket kérem áldozásaimban. Ó rendíts meg, gyújts meg, oldd meg nyelvemet, hogy énekeljek s örüljek neked!

c) Ő a mi ünnepünk. Minden ünnep öröm és örömünk, tehát ünnepünk van, midőn Jézushoz közeledünk. Krisztust hordozni, bírni, Krisztussal élni szívtisztaságban a legmélyebb öröm. Itt vannak a világoskodó fényes lelkek, a látók a sötétségben. Sötétség a lét s «honnan legyen örömöm, ki az ég világosságát nem látom», mondja Tóbiás; azonban Jézust bírva látom az ég világosságát, van tehát örömöm. Látom az örömtelen embereket: sötétségben s az élet igájának kényszerében élnek; nincsenek megelégedve, nincs örömük. A kultúra sok munkát, nagy terhet rak ránk. Azt elviselni nem lehet mély hit, édes béke, élettartalom nélkül. — Ha van is műveltség és jó nevelés, de az életnek nem lesz tartalma és öröme Jézus nélkül. Nem lesz tisztaság s önbecsülés benne. — A fenkölt, szent, erős öröm az igazi ünnep; ezt adja Jézus az Oltáriszentség vételében, misztikus csókjával!

* * *

a) Jézus az Oltáriszentségben az egyház kincse. Mikor azt mondom: szivem kincse, indulataimra, örömeimre, ragaszkodásomra utalok. «Schätze schafft die Liebe».

Mint ahogy a munka kincset termel, úgy, a szív munkája is. Jézus thesaurus noster, az azt jelenti, hogy kimondhatlan sok szeretet, bensőség, öröm, lelkesülés áradt ki szívünkből rá. Ha nem szerettük volna, nem volna kincsünk; de mi szeretjük és csókoljuk sebeit, keresztjét s könnyekkel öntözzük lélekben lábnyomait. S ugyanesak mennyi lendület, bensőség, föléledés veszi körül az Oltáriszentséget, hány porban és vágyban elnyúlt lélek végzi előtte adorációit! Itt vannak a legnagyobb motívumok, melyek szivekre hatnak. A nagypéntek siralmát, a nagyszombat temetői csendjét, a husvét tavaszi dalát itt élvezem. Lelkem panaszával s reményeivel ide nőttem. Hát hogyne volna kincsem! Szeretem, óvom, becsülöm, mint kincsemet.

b) Jézus az Oltáriszentségben az egyház gyöngye. Nemesak kincse, hanem ékessége, tehát gyöngye. Van sok ellenszenv az egyház ellen; hatalmi vágyról, papi érdekekről beszélnek; rámutatnak az egyház « foltjaira ». Valóban van ott árny és folt is, de ezt emberek borítják rá; mialatt ő szeplőtelen. Az ő szépsége a fátyol alatt is ragyog; ez az ő örök természetfölötti jellege. E fátyol borítja királynői termetét; alóla sugárzik ki arcának komoly szépsége; fehérlenek erős, szép, művészi kezei, melyek a szent Grált viszik és benne a gyöngyöt, a « pretiosa margaritá»-t. S e gyöngy sugárzatát látom minden választott lélek homlokán a szent Szíztől kezdve Ágostonig, Ágostontól lüttichi Juliannáig s assziszi szent Ferencig, assziszi szent Ferenctől Néri szent Fülöpig, onnan Ligouri szent Alfonzig s szent Alfonztól az arsi plébánosig. — Ne panaszkodjam a foltokra, hanem váltsam ki erős szeretetben az Oltáriszentség kegyelmét; legyen gyöngye lelkemnek.

c) Az Oltáriszentség a cédrus sasoknak való veleje. Ezechiel látja, hogy a sasok a Libanon cédrusának velejét eszik. — A Libanon magaslatai, a cédrus eleje és a sasok egymásnak megfelelnek; verebeket más összeköttetésben kellene emlegetnünk; itt nem ezekről

van szó! Jézus s az Oltáriszentség, a Libanon és a cédrusok veleje sasokat hívnak emlékezetünkbe. Ő a magaslat s a titokzatos energia egyben. — Emelkedjünk munkával, gondolattal, érzéssel a magaslatra. Aki hegyre mászik, nagy munkát fejt ki; én is nagy munkát végzek, mikor Jézus gondolataiba szívvel-lélekkel belefúrom magamat, mint a pacsirta a napsugaras égbe. Nem a világ homályába, hanem Jézus szemeibe nézek s a magaslatok tisztább, kristályosabb világossága, a «limpidezza» vesz körül. E friss, tiszta fuvalomban lelkesülök, lendülök, bátorságot nyerek, hogy megküzdjek az értelmi s erkölcsi chaosszal, mely ott lent ijeszt. Ime sassá válok és őt eszem! Mint sas, örvényektől sem félek, a halál örvényétől sem; ételem az erősöknek, a szárnyalóknak étele.

* *

Belső világom. Jézus egyszerű belső világot hozott és állított közénk a földre, az istenközelség és az isteni erőnek világát. Közel állt Istenhez a lelke; Istené volt lényeges egyesülésben, azért kiváltotta a lélek legszebb életét.

a) Tényleg kimondhatlanul közel, személyi egységben állt lelke Istenhez. A végtelen teliti, nagysága feszíti, mint a gőz a katlan dugattyúit; izzítja, mint villamfolyam a sodronyt. Mélység s magasság benne imádássá és érzéssé válik, abból meríti világnézetét, lelkesülését, kedélyvilágának harmóniáját, akaratának lendületét. — A külvilággal szemben egy belső világot kell kialakítanom magamban. Jellegei: az, hogy enyém, hogy... váram, kertem; további jellege, hogy a külső világgal érintkezik, de felülről leereszkedve; végül, hogy természetfölötti s benne ragyog a kegyelem; a hitnek e fényében ismerem föl a lélek értékét.

b) Jézus odaadja magát, leköti őt a nagyság; foglya lesz. A szépség vonzza lelkét; belőle, érte él s teljesen elváltozik Istenbe. Friss és üde; kísértések, szomorúság,

lemondás nem veszik el szépségét. — Lelki világomat ez útra tereli az Oltáriszentség; szenvedélyem, hogy Istenhez közeledjem egyre jobban. Ez a közeledés tisztulásban, tökéletesbülésben, szeretetben megy végbe, szeretetben az áldozatig.

c) Áldozat..., ez a krisztusi tipus, mely Jézusban a legnagyobb crescendót érte el, mert nagyobb szeretete senkinek sincs, mint aki lelkét odaadja barátaiért, még pedig úgy, mint azt Krisztus tette. S ez a szenvedély, mert lángoló tűz, átcsap azokra is, kik lelkét megközelítik, Magdolnára, az apostolokra, Pálra, Jézus nyomaiban járnak az elmélyedő (imádkozó), az odaadó (szüzies), a hősies (vértanu) lelkek. Az áldozat szikráit magamban tűzzé szítom; ne aludjanak ki!

* * *

Megszentesülésem forrása. Jézus egyik diadala az Oltáriszentségben: a tiszta nemzedék. Az egyház szervezeti jellegei az «unitas, catholicitas, apostolicitas», a «sanctitas» pedig a szelleme. Ha ezt megteremti, győzött; ha ezt nem bírja, akkor vereséget szenvedett. A szent, tiszta erkölcsiséget semmi által sem képes úgy megteremteni, mint a penitenciatartás s az Oltáriszentség által. Kivált az Oltáriszentség emel az erkölcsi tisztaság magas fokára, mert átérezteti velem, hogy

a) *lelkem szent Gráledény,* melyben Krisztus teste pihen. Szent Bernát mondja: Ha Krisztus vérének egy cseppjét bízták volna rád, hogy őriznéd a keresztes vitézek elszántságával s szembeszállnál megszentségtelenítőivel: nos, benned van vére is, teste is: lelked a szent edény; ne profanáld azt önmagad. A loretói litánia ránk is vonatkozik: lelki edény, tiszteletes edény, ájtatosságnak jeles edénye... Művészi a formája is lelkemnek, mikor kegyelemben vagyok; a szerénység, az átlátszóság, a szemérem, a harmónia szépsége van rajta... Különös báját képezi érzékenysége, melynél fogva a külvilág nemtelen benyomásaival szemben úgy csukódik be, mint

a virág éjjel. Ime mennyi szépség s előkelőség a lelken s ez mind elvész, ha vétkezem és mind elborul, ha öntudatos, erkölcsi életet nem élek. Igénytelen legyek bár mindenben, de érzületemre nézve előkelőnek kell lennem.

b) *Tiszta, angyali léleknek minősít.* Mint *tiszta lélekhez közeledik hozzám az angyalok kenyere*, angyalinak föltételez. Barátjának tekint, ki a rossz világon a Krisztushoz ragaszkodó hűség érzelmeivel megy végig és ellentáll a rothadásnak. Ez öntudat a lelket friss, életadó atmoszférával köríti, utálatra neveli a bűn és a bűnre vezető alkalmakkal szemben; nemkülönben érzékennyé teszi rossz társak, képek, olvasmányok, társalgások, színdarabokkal szemben. Nem hagyja magát inficiáltatni, hanem mennyországot hordozván magában, dezinficiál minden idegen árút: minden gondolatot, képzeletet, irányt, elvet, melyet a szellemi világ forgalma vet lelkébe; « malo mori, quam foedari ».

c) Az Oltáriszentség úgy tekinti az embert, mint alakulófélben levő szentet. Dante leírja azoknak az elkárhozottaknak kínját, kikre kígyók csavarodnak s mint fába a repkény, beléjük nőnek; egyre mélyebben hatolnak beléjük és végre teljesen fölszívják őket. Arcuk kígyófejjé, testük a kígyó tekervényeivé válik, földön kúsznak s földet esznek; elváltoztak! Nekünk Krisztussá kell változnunk; azért járulunk hozzá, hogy minél többet vegyünk belőle, hogy gondolatai tért foglaljanak lelkünkben, hogy érzelmeit osszuk és így egész lényünkben Krisztushoz hasonlítsunk. Nagy és fölséges feladat; higgyük, hogy testvérei lévén, hozzá hasonlítani hivatásunk; bennem van teste-vére, hiányozhatik-e típusa és lelke? Az áldozónak föladata a hálaadásban az Úr Jézus vonásait önmagára átvinni; sorba kell vennie gondolatait, érzéseit, viszonyait és föl kell vetnie a kérdést: Hogyan gondolkoznék, hogyan érezne, hogyan tenne ilyen körülmények közt Jézus? Ez is jó és praktikus áldozás.

* * *

Az Oltáriszentség szeretetünket neveli. Az Úr Jézus iránt való szeretetünknek erősnek, lelkesnek, élesnek, gyengédnek kell lennie, szeretetnek kell lennie, amilyen a szívből fakadni szokott. Nevezetesen két jellege van: az egyik a gyengéd, mondjuk *passzív*, a másik a rohamos, a küzködő, mondjuk, *aktív* jelleg.

a) A szeretet gyengéd, finom, érzékeny, lágy érzelem s ép azért szenvedni, résztvenni, sírni, örvendezni tud. Caritas patiens est. E lelkület élő kommentárjai a szentek. Ők a szív bensőségével fordulnak Jézus felé; úgy szeretik az Urat, mint ahogyan szeretni szoktunk: gyengéden, tapadóan, tisztelettel, félően... Félnek, hogy nem szeretnek eléggé s mindig jobban akarnak szeretni; félnek, hogy meghidegülnek, hogy az Úr nincs velük megelégedve, hogy elvonul tőlük. Gondolataik úgy járnak feléje, mint szemeik: « oculi nostri semper ad Dominum » s e szemekben annyi önfeledés s a szeretetnek oly lázas tükrözése ég. E szemek a mélységbe hatnak s érzik, hogy beléjük ég a szeretőnek édes arca. Úgy járnak a világban, mint az alvajárók, a lelkük másfelé van; járnak, mint éneklő lelkek, kik az Énekek énekének harmóniáira felelnek; járnak, mint csodálatos médiumok, telve az Isten illetésével... E lelkek telve vannak részvéttel Isten iránt, fáj nekik a bűn, kínjuk az Isten megbántása; szenvednek; engesztelnek; fölajánlják szenvedéseiket a világ bűneiért. Jézus is ily szeretettel járt köztünk, koronatanú rá az Olajfák kertje s az engesztelő szeretet evangéliumát tűzte föl a keresztre! Ő kívánja, hogy égjünk, hogy részvéttel viseltessünk bántalmai, testvéreink bűnei iránt, hogy a szimpatikus szeretet szellemétől nedvesedjék a szemünk. Ez érzelmek vezessenek az Oltáriszentség imádására, kivált a farsangban! Ó elfeledett, ó megvetett Jézusom, mit tegyek, mit adjak? Szivet úgy-e, mely mint a nardusz illatozzék neked? Lelket úgy-e, mely beteged legyen, mint assziszi Ferenc, limai Róza, Pazzi Magdolna, Alacoque Margit? Könnyeket úgy-e, melyektől kizöldüljön a közöny-

nek parlagja. Nem élnék, ha nem éreznék; titokzatos tested élő tagja nem volnék, ha nem fájna minden régi s új sebed!

b) A szeretet második jellege a küzdelmes, tevékeny, aktív irányzat. Szükséges ezt szem előtt tartanunk, hogy fájdalmainkban s részvétünkben el ne ernyedjünk, hogy bús, gyönge, megtört lelkekké ne váljunk. Nem értenők föl igazán a mély részvét forrását, a szeretetet, ha ily érzés környékezne meg minket. A szeretet erő s mikor szenved, erejéből nem veszít, hanem a szenvedés az ő fölszított, kicsapó lángja. Megolvad, de nem hogy szétfolyjon, hanem hogy égjen, mint ahogy a gyertya olvad, hogy égjen s a vas olvad, hogy izzásában új alakot öltsön. Ily szívvel járt köztünk szent Pál, ez a gyengéd s vágyódó, ez a síró s panaszkodó, de erős s tevékeny lélek; viharok szántották; szenvedett, csüggedett, elborult, kiderült, de el nem fáradt s ha 195 botütés alatt görnyedt is a háta, utána ismét kiegyenesedett. Így kell tennünk; nem szabad csüggednünk; hisz a szeretet hódító, alkotó, kitartó erő; csak ha teszünk Istenért s dolgozunk ügyéért, akkor tudunk szeretni igazán.

* * *

Az áldozatnak és az engesztelésnek szelleme. a) A földön járó Jézus szelleme az áldozat szelleme volt. Szemei előtt lebegett küldetése, érezte a nagy terhet, mert vitte a világ bűneit s e nagy föladathoz megfelelő lelkület járta át szivét; « keresztséggel kell megkeresztteltetnem és míly nehezen várom, míg be nem teljesedik». (Luk. 12, 50.) Szívszorongva jár az Úr. Beszél kenyeréről, melyet mások nem látnak, kelyhéről, melyet innia kell; mint áldozati bárány jár, kinek torkára szegezve van a kés; érzi s fölajánlja magát. Szive az a tüzes gyökér, mely már-már kivirágzik öt piros rózsában; lelke pedig kifeszíti szárnyait, hogy árnyékával oltalmazza a bűnös földet, addig is, míg engesztelő vérével meghinti

göröngyét. Ó édes, szent, nemes, könnyes lelke Krisztusnak..., nyomaidban akarunk járni!

b) S a megdicsőült s köztünk titokzatosan élő Krisztusnak ugyanez a szelleme. Az eucharisztia ugyanis először áldozat; a szerető Jézusnak égretörő, meg-megujított fölajánlása, melyben a véres, régi keresztáldozat tüzével, érzelmeivel, szeretetével lép Isten elé. Átadja magát érettünk s halálát s véres áldozatát ez emlékbe foglalta. Szent és fölséges, szinte ijesztő titok; vért s halált s mindent összetörő szeretetet emleget. Ó bár tudnánk a legnagyobb szív legünnepélyesebb s legszentebb kitöréseinél lángra gyúlladni s tisztelni s imádni őt a szentmisében úgy, mint ahogy azt a pillanatok szentsége sugallja! Ó bár meg ne szoknók a legnagyobbat, mely oly közel áll hozzánk!

c) De ez áldozat után is köztünk marad az Oltáriszentségben s bár akkor már nem áldozat, de megvan rajta az áldozat illata; tódul kezeinek, lábainak, oldalának rózsájából. Megérzik kezein a tömjén..., ujjairól mirrha csepeg... ruhái véresek... Izsák megérezi Ézsau ruháin a virágzó mező illatát: Jézus is a mirrha s a tömjén hegyéről jön. A bevégzett áldozat illata köríti az eucharisztiát. S az eucharisztiában az áldozat s az engesztelés életét éli az Úr. Baboeuf mondotta: «A halhatatlanság álmába merülök»; Jézus az áldozatos szeretetnek álmát alussza az Oltáriszentségben.

d) Az Oltáriszentség tehát az engesztelés szellemét leheli. Bűnös földön áll az oltára; ólmos fölötte az ég; de mikor feltör az imádás, engeszteléssé válik. Jézus most is, itt is, bűnnel áll szemben; a bűn az ő bántódása; szerető szivének kínja; kín a boldogságban is. Gondolj arra, mikor az Oltáriszentség előtt térdelsz: ez a nagy Jézus itt látja e város bűneit, látja azokat, kik halálos bűnben térdelnek előtte; kiknek nyomora szánalmat, de talán utálatot is kelt benne. Iszonyú kórház a világ; az eucharisztia szentélye e kórház kápolnája... miserere, suttogja benne a mi lelkünk főpapja. Ki bírja

elviselni a látványt: a lebújok, a matróz-korcsmák, a bűnbarlangok... a világ bűneinek látomását? Szomorú prófétának kell annak lennie, ki e romokon ül és sír s engesztel! Aki e környezetbe belép, azt megszállja Krisztus lelke; 1. engesztel ő is. Szeretete a szerető szívnek segítségére siet; szive melegével melegít a hideg világban, a szép lélek kellemével enyhíti a világ kietlenségét; meleg szivet, tiszta vért, ragyogó lelket ajánl föl; megsajnálja s kéri: felejts, ne nézz oda, tekints rám. Emlékezetünkbe hívja híveit, szentjeit; rámutat a csillagkoszorúra, mely e szentség köré lelkekből kötődik. Azt állítja oda a sötétséggel szembe. A feledést emlékezéssel, a hűtlenséget hűséggel pótolja; sajnálkozik és sír. 2. Azután végre is nem bír magával; szeretete áldozattá nő. Akiben megvan az engesztelő szeretet, az áldozatra szánja rá magát: dolgozni, küzdeni, szenvedni akar Jézusért. Az élveteg világ nem érti azt az éneket, melyet e lelkek zengedeznek: « Croce e delizia ». « Aut pati, aut mori. » Mondogatom, próbálgatom én is, hogy megértsem.

* * *

Eucharistia és engesztelés. a) Krisztus Urunk életének jellege az engesztelés; ez az érzés uralkodik lelkén, mely lényének legmélyebb mélységeiből való. Sok titka van a kinyilatkoztatásnak; a legfőbbek: a természetfölötti rend, élet felléptetése Ádamban és a kibukás belőle; utána jött a visszahelyezés abba Krisztus által, még pedig kereszthalála révén. A legsötétebb ezek közül az eredeti bűn, a legmerészebb Krisztus helyettesítő áldozata. Krisztus az új ember, a különb, az Istent lángolóan, sőt a keresztáldozatáig szerető s lelkülete által őt a bukott emberért is megengesztelő ember. Ez embernek nagyon, vagyis lángolva, szenvedve, tönkremenve kell szeretnie. Ha lábát letette a földre, szenvednie kellett; az imádás tömjénfüstjének, az önmegtagadás érzéseinek s az égő áldozat lángjainak kellett szivéből

kicsapniok. Ezt az engesztelő életet élte át; ez érzelmek mélységei nyiltak meg éjjeli imáiban hegyeken, völgyekben; e víziókkal járt Táboron s a genezárethi partokon... Ecce adsum..., suttogta; itt vagyok... Helyettük állok, élek, halok... S ugy-e te is engem várs, engem kívánsz? Jövök, jövök!

b) Ez érzelmekkel zárkózott az Oltáriszentségbe, ezekkel kinyilatkoztatja magát, hogy hasonló érzelmekre neveljen. Az engesztelés a bánat virága, a nemes, nagylelkü bánatnak kivirágzása, mely nem éri be bűneinek törlesztésével, hanem jóvátenni iparkodik azokat. Áhitat, hála, szent bosszú van benne. Igy bánkódott Magdolna; nemcsak bűnt törleszteni akart, de kárpótolni akarta az Urat hűtlenségéért. Igy Juliana Falconieri, ki nem tud aludni, miután istenkáromlást hallott. Igy éreztek Iimai Róza, Oignies Mária, keresztről nevezett szent Pál, avellinói András. Ezek a lelkek értik, hogy mit akar, mint szeret az Úr s rémületes tapasztalatból tudják, hogy mit nyer cserébe; óriási benyomások alatt állnak, elolvadnak a gondolattól, «monte sicut cera» s széttörik szivüket alabastrom edényekként, hogy Bethánia olaját öntsék az Úr Jézus lábaira. Van valami fölséges tragikum a szentek pszichológiájában: minél jobban szeretnek, annál inkább szenvednek. Organumai s folytatói Krisztus szenvedésének; de ez áldozati sors boldogságuk.

c) Csak az szenved Jézussal, aki közel áll hozzá lélekben, vagyis aki megérti őt; aki megérti, hogy mi az isteni szeretet s mi a bűn; kinek érzéke van Jézus nagy küldetése s hivatása iránt. Nevelnünk kell érzékenységünket az Isten s Jézus nagy érdekei iránt; lelkesülnünk kell érte s mivel annyi a hideg, kegyetlen ember, föl kell magunkat ajánlanunk kárpótlásul s engesztelésül. Átvisszük e törekvéseket érzésünkbe; melegen, lángolóan érzünk Krisztussal; leborulunk a földre, megcsókoljuk, könnyeinkkel áztatjuk azt; megtagadjuk magunkat s engesztelő imánk szárnyaival betakarjuk a hálátlan nemzedék lelki ocsmányságát. «Omnia suffert..., plus

anhelat. » Mindent elviselünk... s többre fölkinálkozunk; csak Urunkról vegyük le a gyalázatot s édesítsük ki kelyhét.

* * *

Jöjjetek, barátim, üljetek le s egyetek ebből mindnyájan, mert ez az én testem. Az Úrvacsora hangulata ez:

a) egymással élni,
b) egymásból élni,
c) egymásban élni.

a) A legmélyebb, a legédesebb közösségbe akart minket belevonni az Úr Jézus. Együtt élni, vagyis velünk, köztünk. Az Oltáriszentség nemcsak szentség, hanem jelenlét. Pszichológiai momentuma abban áll, hogy Jézus, az üdvözítő és vezető istenember titokzatosan ugyan, de mégis valóságban itt van, mint ki köztünk él s közénk való. Az Istentől krisztusi kiadásban többé nem szabadulunk. Lelkünkbe, vérünkbe, létünkbe van oltva. Közösségtek lelke vagyok, testvériségtek szive, közös éltetek idege: én köztetek! Ti boldog hivek! Ha kidől a fa a sűrű erdőben, rést vág a szomszédok lombsátorán: épúgy ha kiszakad testvérünk, megérezzük. Barátim, — mondja Jézus, — én veletek összenőttem, szivem belétek forrt, ha kiszakadnék közületek, elborulna világotok, elsorvadna életetek; rideg, hideg, kegyetlen enyészet környezne. Nincs fogalmatok, hogy hogyan változnék el a kereszténység szelleme, ha Jézus édes, közvetlen jelenlétének öntudata kiveszne a lelkekből. Csak annak lehet erről halvány sejtelme, aki mélyen át van hatva az Oltáriszentségnek kedves és bensőséges szellemétől; akinek a Krisztust szerető szivek ritmusa hangzik fülében. Az ilyen azután mély meggyőződéssel hajtogatja: igen, igen, Krisztusnak köztünk kellett maradnia..., köztünk..., jelenléte nélkül nincs központunk..., kiesnék keblünkből szivünk.

b) Egymásból élni, azaz hogy belőle, azért közli velünk gondolatait s érzéseit s mi elfogadjuk s átéljük azokat s megnyugszunk bennük. Mily édes és fölséges öröm az, hogy megpihenhetünk nagy művészek gondolataiban; az ő nagy lelkük napsugaras világ nekünk s érzéseik mint a hegyek s az erdők fuvalma. Hát még mily édes és győzelmes érzés az, hogy megpihenhetünk s elmerülhetünk Jézus gondolataiban s átélhetjük a magaslatok s mélységek kedélyhangulatát s az ő szép, gazdag, erőteljes belső világát. Mily új élet az, hogy átélhetjük az ő szerető gondolatait, amilyenek Bethlehem, Názáreth, a puszta, a Tábor, Genezareth tava, az Úrvacsora, Bethánia, a husvét reggele, Emmaus; oltárainknak minden tabernákuluma egy-egy Bethlehem, Názáreth és Bethánia; a megnyugvás, az egymásba olvadás, az egymásból való élet háza!

Mily édes, hogy megpihenhetünk az Úr biztató gondolataiban, hogy el nem hagy s erősít, hogy ő a tőke s mi a vesszők s azután a győzelmes gondolatokban, hogy ne féljünk. A világ, az őrjöngő világ, az ugyan üldöz, de ő gondol ránk s gondunkat viseli: Atyja házában lakást rendez s ott leszünk mi is, ahol ő végleg otthon van.

c) Egymásban élni..., vagyis jó, jó a pszichológia, jó a lelkek harmóniája, a szivek ritmusa; de neki több kell; ő hozzám akar jönni úgy, hogy bennem legyen. Magamhoz veszem s amit a csók, az egyesülés szimboluma jelent, az itt ténnyé lesz. Az Eucharistia nemcsak szimbolikus, hanem szubstanciális csók; akit ajkaim érintenek, az szivembe száll. Ajkaimban lelkem nyilt meg s Krisztust elcsókolva, őt, életét zárta magába. Ah, osculum Domini... titokzatos drága, csodálatos csókja az örök szeretetnek, te boldogítasz, te kielégítsz; te isteni vagy, mert Istent adsz; nem vágyban csak, hanem valóságban; nem biztatásban, csak, hanem az isteni élet óceánjának belémszakadásában. Hála neked, szerető Úr Jézus, hogy ennyire méltatsz és boldogítsz!

* * *

Mire céloz a szent Szív tisztelete? a) Fölvonul egünkön mint ragyogó csillagzat, hogy besugározza lelkünkbe Jézus nagy alakját s fölséges imádandó egyéniségét. Szeretett titeket — hirdeti — s viszont hálás megemlékezésteket kérte. A szent Szív tisztelete bevezet Jézus belső világába, melyből a legszebb élet fakadt s az evangélium forrásozott s lelkesüléssel akar eltölteni iránta; akarja, hogy szeressük, tiszteljük, imádjuk, engeszteljük s kérjük kegyelmét s ugyanakkor utánzását sürgeti, mintha csak azt mondaná: aki boldogulni akar, az teremtsen magában szivet; « sursum corda ».

b) A szent Szív tisztelete nevezetesen a hit szellemének elsajátítására segít. Minden istenismerethez szív kell. Hit inspirált gondozás nélkül nincs. Szemek, melyek Jézust látni akarják, a szív tüzétől legyenek megvilágítva. Minden nagy gondolatainkban a szív lelkesülése lüktet. Azért kíván az apostol a hivőknek: « illuminatos oculos cordis »; azért jött Jézus s adott nekünk érzéket, « dedit nobis sensum », mintha csak azt mondta volna az evangélium: adott szivet. — Jézus a jó, nemes, tiszta érzület útjaira, a jó szív útjaira tereli az Isten kegyelme keresőit. Szivünkben a hitből « Herzensglaube » lesz.

c) Jézusi életre segít. Ez életnek a szent Szív volt organuma; a szükséges nagy s finom motívumokat, az erős, szerető, indulatos akaratot a szív szolgáltatja. Apostolokat csak a szív nevel s csak a szív ismer föl igazán. Vértanúi csak a szívnek vannak. Nagy törekvések, harcok és győzelmek a szív inspirációiból valók. « Schätze schafft die Liebe »; amit nem szeretünk, az nem érték nekünk. Ha Istent nem szeretem, nincs Istenem; ha Jézust nem szeretem, nincs Megváltóm; tehát ha nem szeretek, poklot hordozok magamban itt s elmerülök benne ott túl. — Szeress nagyon, szívvel-lélekkel szolgálj, küzdj, dolgozzál. Így szereted legjobban önmagadat.

* * *

Jézus szive tisztelete a mi tanulmányunk. Akinek megnyilatkozik, az úgy néz bele lelkébe, mint ahogy hegyről nézünk nagy, szép, fölséges vidéket. Nemcsak szemünk lát, de a lelkünk telik el a magasság érzésével. Egy ilyen bepillantást enged királyi lelkébe, midőn paraboláiban mondja: Én vagyok a jó pásztor, ki vérét odaadja, — ki a pusztában egy juhocskája után is étlen-szomjan tud járni, ki 99-től, amely megvan, nem tudja felejteni az elveszett századikat s ki ha megtalálja, becézi s vállára veszi s úgy indul vissza, hogy nem érez fáradalmat. Öröme nagy, oly nagy, hogy hallja az angyalok énekét; tudja, hogy az ő öröme az angyalok öröme a mennyországban. Ez nagy stíl; ez a jellem, ez a kedély, ez az érzelmi világ; ez a pusztában is virágos, belső világgal járó s egész erejét, életét fölszánó lélek, ki nekem él, nekem a « perditá »-nak s azután ha megtalált, úgy örül, hogy a homok csikorgása lábai alatt angyali énekké olvad lelkében. Ah, ez a lélek, melynek világa erő és virág, ifjúság és tűz; királyi fölény s gyermeki vonzalom. Végtelen perspektíváiban, melyekben Istent látja, megjelenik fájdalmának víziója, az « elvesztett » s az adja meg neki az útirányt s buzdítja őt: járj, járj az elveszett után; most terhed ő, mikor nem a tied; akkor nem terhed, ha majd válladon lesz, mert akkor a tied lesz; addig, míg töröd magad, légy erős, hogy miután eléred, amit keressz, erőd örömöddé váljék.

Ezt a nagy stílt utánozzuk; *a*) össze nem töpörődni a mi apró kis méreteinkbe s kereteinkbe, hanem a minket környékező, nagy végtelenség felé tárva-nyitva hagyni az útirányt. Érzékkel bírni az Isten nagy gondolatai iránt, még ha ellenkeznek is nyárspolgári modern gondolatainkkal. Tudni, hogy azokban is sok a divat. Mindig magunkból ki, azok felé s ezek fölé iparkodni, kifelé gravitálni, de nem úgy s nem annyira, hogy elszakadjunk s megszakadjunk. Gravitáljunk Isten felé az ő gondolatainak alázatos elfogadása által, mint ahogy a rügy gravitál kifelé, mikor kipattan; mint ahogy a

virág, mikor kivirágzik s a forrás, mikor kibuggyan; hiszen mind kifelé vágyik, hogy annál inkább magában maradjon. A léleknek is a végtelen nagy felé kell kilengenie, kinyujtózkodnia; szivesen kell fogadnia az Isten nagy gondolatait: azt, hogy teremtett, jóllehet végtelen s ránk nem szorult; hogy megváltott..., hogy itt van az Oltáriszentségben; hogy a végtelent bírni lehet, közvetlen jelenlétét élvezni lehet. Ezen örülni kell s nem kételkedni. Minek van szárnya a madárnak, ha lépes vesszőre ül s minek van hulláma a folyónak, ha fenékig fagy s minek van napsugár, ha pincékbe zárkózunk?

b) A nagyot, a fölségest, az erőt, a lelkesülést át kell élni s tettekbe átvinni. Aki kételkedik s szétrág mindent, az diszharmónikus, aszimmetrikus lélek. Gondolatai mint koloncok vetődnek lábai közé s nincs jól egyensúlyozva; az rosszul épített hajó, mely mihelyt vízre kerül, oldalt fekszik. Lehet rosszul építeni hajókat s lehet rosszul nevelni lelkeket egyensúly, szimmetria nélkül. A jól nevelt lélek olyan, mint az óceánra kifutott hajó vagy mint a szárnyaló madár; a végtelenségtől meg nem billen, a mélységektől meg nem riad, halad, repül, célt ér. Az ilyen lelkeknek egyenes, bizó lelkületük van; nyilt, tiszta a tekintetük s praktikus az érzékük. Úgy tudják, hogy a gondolatnak a tett az édes gyermeke, a szó csak mostohája. Azért az ilyen lélek tesz, a szent hitet gyakorolja s a formáktól el nem pártol, de nem gépiesen végzi azokat, hanem öntudattal s bensőséget önt beléjük; — misére jár, de úgy, mint aki az utolsó vacsora hangulatát tudja átélni; rózsafüzért tud mondani, de úgy, hogy titkaiba elmerül s azokban föléled.

* * *

Cor super cor... Borulj szivemre s forrj velem egybe. Szív jelezze *hűségedet.*

a) Aki szeret, az hű tud lenni; sőt a hűség az ő szive vágya s szenvedélye. Hű vagyok Uram hozzád a

vétek elkerülésében; a caritas fidelis sugallataira hallgatok. Hű a kicsiben is, akár küzdelem, akár szolgálat legyen; hű az eszközöknek használásában; kivált önmegtagadásban, szemfékezésben, szerénységben. Hű az etikában és etikettben; fegyelmezett és készséges!

b) Jelezze a szív érzékenységedet. Megérezni, hogy mily szolgálatot vár tőlünk a szent Szív. Érzékenyek legyünk az ima, a szentáldozás végzésében, az Oltáriszentség látogatásaiban. Valami meghittebb léleknek kell lennem vele szemben, aki érti őt, akit nem bottal kergetnek. Olvasóm van zsebemben, lelki olvasmány kezemben. Nem vagyok már az a faragatlan lélek. Van érzékem, van szemem hozzá; megérzem közeledését s átjár s megfog a gondolat lépten-nyomon, hogy hogyan is tenne Jézus itt és most, az én helyemen. Ez édes szenzóriumom új világba vezet bele s amely mértékben fejlik, abban a mértékben válik finommá, nagylelkűvé, érzővé a lelkem. Noblesse oblige.

c) Lássátok egész valómon, hogy a nagy Krisztus szive tanítványa vagyok: lendületes lelkületben; vir cordatus; A szellem ruganyosságának megfelelően. Ne hagyjuk magunkat lelohasztani sem a rosszal, amit látunk, sem a bajokkal, melyek megnehezítik életünket. Ezeket Isten kezéből fogadjuk s nem nézünk rájuk mint ellenségünkre. Tudjuk, hogy ennek így kell lennie a világterv szerint. A rosszat pedig, az erkölcsi rosszat zárjuk ki magunkból s másokból. Ne sokat szimatoljunk az élet posványai, pletykák s romok körül; ne szívjuk magunkba a miazmát akár olvasmányok, akár beszélgetések révén. Tiszta levegőt; inkább ki a mezőkre, mint nyilt temetőkbe. Szítsuk föl buzgalmunkat, acélozzuk erényünket, tegyük többoldalúvá nézeteinket. S ne teljesedjék rajtunk Kempis panasza: Quoties inter homines fui, minor homo redivi; ahányszor emberek közt voltam, mindig kevesebb ember lettem.

* * *

Jézus buzgó szive. Miből fakad buzgalma?

a) *Az Isten szentségének mély felfogásából.* A szentség az Isten fölségének, erejének s jogainak kifejezése: szent, szent, szent; szuverén és kifogástalan; ellenkezik mindennel, ami bűn. E meggyőződést bele kell állítanunk a sürgő-forgó világba, mint sziklát a tengerbe, mint csillagot az éjbe. Meredjen, ragyogjon, kiáltson. A bűnnel való ellenkezés szent, isteni papság; ezt kell képviselnünk; ne veszekedjünk, de dolgozzunk az Isten gondolatainak térfoglalásán. Meggyőződésünk nyugalmat s ihletettséget kölcsönöz; arcvonásainkon is a küzdőnek ereje és a szenvedőnek átszellemültsége tükrözik majd. Csak egész, hatalmas férfiak valók apostoloknak.

b) *Igaz szeretetből* s erőből fakad, mely lélek, mely nem harap, nem öl, nem szaggat. Jóindulatot sugároz s az ellenfélben is sok jót lát; nem gyűlöl senkit s azon motivumok szerint tesz, melyek az ellenfélben a belátást, a méltányos érzést segítik s a jobbnak győzelmét előmozdítják. Vonzani kell kellemmel; ha tiszta és üde lélek, ha lelkiséget sugároz, akkor vonz. A világ az ilyen lélekhez mint oázishoz vonzódik; élvezi a lélek magaslatainak hegyi levegőjét. A Tábor harmatos völgyének lehellete nem bájol el annyira, mint az ilyen lelki lélek. Ezt különösen a nagylelkűség s a jóindulat adja.

c) *Türelemből* fakad a buzgóság, mely erős kifeszült lélek. Nem törik, de hajlik; szivós s alkalmazkodó; ellentáll és sokoldalú. Ez az erő a magasból való; klímája az ideális élet; de ugyancsak a mélyből is való; áhitat, bensőség, Istennel való érintkezés kell hozzá. Az apostoli lélek sokszor csikorog és ropog, de nem veszti el lelki békéjét s nem tompítja el érzékét. — Uram, adj eszményszeretetet; adj szerencsés, finom érzéket s erős kezet, akkor hasonlítunk majd hozzád, ki tűrni, kitartani, vonzani s hódítani tudtál!

* * *

Jézus szivének jellegei. a) Az Isten nagy, virrasztó gondolatai aureolaként körítik e szivet. Az élet terhének

komolysága s a halálba mélyedt tekintet emelik fölségét. Arcán mulandóság, végesség, de egyszersmind erő, új világ, örök élet tükröződnek. Nem tudást, nem művészetet, nem kultúrát hoz — azok dirib-darabok s részben divatok — hanem életet hoz, kedvet, üdeséget, friss életáramot s bemutatja magát mint egész, új, isteni embert. Az egész életet beönti ez alakba s mikor ily istenileg remek, akkor szivünkre köti, hogy az ő élvezete az emberek fiai közt lehetni. Lelke mint a tüzes bor; azért erős, mert édes.

b) Hatalmas szív. Két szárnya van; az egyik a világot átfogó ismeret, a másik a világot emelő, isteni érzés, — tehát a mélység érzete s a magaslatok vágya. A mélységből kiált; senki úgy, mint ő; hegyekről néz végig, páratlanul. Érzi, hogy mire született: testis veritatis. Tudatában van missziójának s hatalmának: adatott nekem minden hatalom... Tűz ég a lelkében, melyet szór: tüzet jöttem bocsátani... Van lelke, mely mint pünkösdi vihar, megújíthat világokat... Sciens, quia ex Deo exivit, tudja, honnan szakadt ki, Istenből. Ő biztató, szárnycsattogtató sas, te, ki a megközelíthetlen napfénybe mereszted szemedet... Vir propheta... Hatalmas szóban, tettben. A te szellemed az apostolok, vértanúk, szentek lelke... Te erős, fegyveres férfiú: fortis armatus... lelki világunk pitvarában állj; őrizz, segíts, óvj!

c) Türelmes szív. A türelem lelki reakció; erő a ránk szakadó teherrel szemben. Ellentállni, kitartani, nem engedni, még pedig rendületlenül..., ez jellege. Jézus a nagy teherhordó; a világ holt terhe alatt görnyed; az ő föladata egyszersmind kínja is. Mélyen érez, de érzelme tűzben, a viszontagságos, küzdelmes élet tüzében kipróbált színtiszta érzület. Ha nem is vehetjük le töviskoszorúját, de a lelke ugyanakkor tölgykoszorúsnak mutatkozik be nekünk. Tavaszi frisseség rejlik a szenvedésben. Ez kell nekünk; a türelem nemcsak tűrés, de győzelmes erő is; azért mikor tűrünk, ébresszük fel magunkban az erő öntudatát.

* * *

Jézus szívének képe. a) Jézus szívéből lángok törnek elő, jelzik szeretetét, mellyel e nagy kórházban jár és cseppekben gyógyszerként saját lelkét és életét csepegteti a haldokló lelkekbe; önmagát adja, hogy mindnyájan éljünk. Azért szive a szeretet iskolája is; így kell szeretni; adni, áldozni kell. — Lángjai jelképezik a mi lelkünk szenvedélyeit is, ellentétjeit az ő lelki életének s a lángok kínozzák őt. Mennyi korom van szívünk lángjaiban, mennyi homály és megzavarodás. A szentáldozás szentségi kegyelme a piszkos lángot tiszta izzássá változtatja.

b) Szivét töviskoszorú köríti; ez szenvedéseit és keserűségeit, a mi tövises lelkünket jelenti. Az önszeretet másoknak tövis, másokba szúr; az istenszeretet mások szúrását elviseli, magába fordítja töviskoszorúját. — Van tövisünk nekünk is: betegségeink, melyektől tán nem szabadulhatunk, gondjaink, bajaink, keserűségeink. Viseljük e koszorút; 1. győződjünk meg, hogy ez is jóra van; 2. szemléljük a szenvedést Istenben; 3. enyhítsük vele lelki nyomorúságunkat érdemet szerezve; 4. viseljük el bizalommal, jólelkűen.

c) Kereszt nő ki szivéből, szent kereszt. A mienk mindannyiszor nem szent, valahányszor nem Isten kezéből, bűneinkért s megdicsőülésünkre fogadjuk; ilyenkor a kereszt teher, nyomasztó s esztelen. Észszerű a kereszt csak akkor, ha az isteni szeretetben gyökerezik; akkor virág is s gyümölcs is van rajta; különben száraz fa, bitófa.

d) Szivén seb tátong; minden vére kiszivárgott rajta és vitte szerteszéjjel a kegyelmet. E sötét seb tehát a kegyelem forrása; itt merítünk, itt üdülünk. — Szivünkön is sok a seb s élet is szivárog ki rajtuk, ami azonban nálunk életveszteséggel, elhalással jár. Ezek a sebek erjednek, gennyesek; nem a szabadság, hanem a szolgaság jegyei. Jézus sebei ellenben dicsőségesek. Szeretem Jézust, kinek szivét megsebeztem; szeretetemtől heged megint sebe.

* * *

Jézus irgalmas Szive. a) A nagy szív sohasem rideg, hanem meleg; kigyúlt benne az érzés, mint a napban a fény s onnan árad ki reánk is. — Testvérnek, az emberiség szenzóriumának érzi magát; azért irgalmas is. Jézus programmja az irgalmas szamaritán, nem pedig a rideg pap, sem a szívtelen s segíteni rá nem érő levita. Nem nézi ő a ruhát, sem az állást; az elsőbbséget annak adja, ki tevékenyen szeret. « Irgalmat akarok », « legyetek irgalmasok »; ezt hirdeti. Szent szivének miséje is e szóval kerdődik... Van imádó, hódoló, ünneplő, boldog, megnyugvó szeretet; Jézusé az irgalmas szeretet. — Legyetek irgalmasok nevezetesen a gyöngeség iránt, hogy ne legyen ez álnokká, hazuggá, orvultámadóvá. Emeljétek. — Ne degradálja patkányokká, ne rongyokká társadalmatok a szegényeket. Társadalmi irgalmat is akar. Irgalom által ereszkedett le közénk a nagyság, a fölség s hirdette, hogy van joguk az élethez s életre is támasztotta a szenvedőket. Harcba is vitte ez irgalmas szeretetet a vértanúkban és megtörte vele a római világ klasszikus keménységét. Sőt assziszi szent Ferenc az irgalmas szeretettől sugalmaztatva, a szegénységet királynőjének vallotta.

b) Átadta szeretetét s irgalmát a kereszténységnek és zárt, illatos édenkertté lett a testvérek közössége. Nem soká ugyan, mert azután konkolyos búzaföldé lett. De a régi tradíciókat sürgeti az Úr és amikor föléledneknek, mintha kiömlenék ismét az irgalmas szamaritán olaja. Ez az olaj el nem fogy. Engem is fölken vele; áldozásaimból az irgalmas szamaritán nyomaiba térek s gyakorlom az irgalmat a megholtakkal, a betegekkel, éhesekkel, rabokkal. Ezeket az irgalmas cselekedeteket most szociális míveknek hívják; kár az új elnevezésért, mert a régieken Krisztus védjegye van rajta; az irgalmas szamaritán parabolájában vettük programmjukat.

c) Jézus szivének irgalmát mimagunk kivált irgalmassági cselekedeteinkben érezzük meg; megérezzük mint csodás, jótékony meleget; átjárja szivünket a tudat,

hogy amit mással mi teszünk, azt az Isten velünk szászszorosan teszi. Tudatára ébredünk annak is, hogy mily sokan gyakorolnak velünk irgalmat; mindazok, kik valamikép szolgálnak nekünk s hogy mi erre az Isten s ember szolgálataiból szőtt életre, erre a nagy irgalomra érdemesek nem vagyunk. Irgalom éltet, irgalom tart fönn; ó mily jól esik hát irgalmasnak lennem.

* * *

Jézus Szive Isten felé való eligazodásunk vezére. *a*) « Initiator fidei », ki számunkra kitapossa a hitnek Isten felé vezető útjait és azért először is mély alázatba öltözik. A végtelen Istennel szemben álló öntudatos lelke mindig kimondhatatlanul alázatos volt s az imádás s hódolat vágya töltötte be s nyujtotta el lelkét. Legmélyebb lett alázatos imádása az Olajfák kertjében s a kereszten! Az Isten ezt az imádkozó lelket hallgatta meg és általa minden mást. « Meghallgattatott tisztelete miatt. » Mily alázatos s tapadó lehetett a lelke! Velser Philippina képén is látom ezt az alázatos, esdő tekintetet. Sóhaja, epedése, indulata egy-egy kocsánya lelkének, mellyel fölfelé kúszik. Ez adoráció telíti Jézus szivét az Oltáriszentségben...

b) Jézus lelkét inspirálja az Istenség az önfelajánlásra. Kegyelmei közt ez az uralkodó irányzat; ezért felel rá: Ime jövök; jönni, magát odaadni, ez szenvedélye. Odaadni magát azokért, kik nem szeretik s kik holt terhe lelkének; ezért panaszkodik: meddig viseljelek el titeket? Az Isten szivesen veszi Jézus lelkének ez érzelmeit: Ime, — gondolja magában a végtelen Isten, — fiam ruháin megérzem a virágos mező illatát, a szebb földnek, a virágos lelki világnak lehelletét és halála « kellemes illatú áldozat » nekem. E biztató tudatban közeledem az Úrhoz; Jézus szive áldozatos érzelmeiben bízom, általuk győzök; Isten kegyelmét megnyerem és magamat is áldozatra tanítom.

c) Jézus szive nemcsak áldozni akar, hanem tízáldozat akar lenni, « holocaustum », egészen el akar égni

és megtörődni. Kemény és kegyetlen szándék a test és vérnek. Az Isten mint szentség és igazság és Jézus lelke mint szótalan, áldozati bárány állnak szemben; sujts, törj össze... Te igaz vagy... Mutasd be magadat áldozatomban is az elkábult embernek. Jézus szenvedése a heroikus léleknek világa, szebb mint az Alpesek s a Cordillerák faciese. Ez erkölcsi világ — Krisztus élete s halála, — Istennek époly bemutatkozása, mint a teremtés. A legnagyobb szeretet inspirálja. Lelke nem sötét; nem veszni induló gladiator, de nem is csak hős ő, hanem lélek, mely legforróbban szeret és azért áldoz. « Atyám, bocsáss meg nekik...! »

* * *

Engeszteljük a szent Szivet. a) Az első péntek erre való: engesztelni... Jézus engesztelt. Tűz volt a szive; buzgalom a lelkülete; a pozdorját fölégette, a jeget megolvasztotta. Ezt leheli, ezt árasztja... ez az ő illata. Hogy járt itt ezzel az engesztelő, áldozatos szeretettel hegyeken, kivált egy hegyen a Golgotán; járt köznapokon s ünnepeken, kivált nagypénteken. Van-e valami váltakozás mostani életében? Van-e most is vasárnapja? Van péntekje? Van most is; no hát ma péntek van. Engeszteljetek egész nap; lihegjetek, buzduljatok, égjetek. Reggel engesztelve áldoztok; este megkövető ájtatosságot tartotok és közben sem tehettek mást lélek szerint! « Odor Christi »... az engesztelő szellem illata környez s azért « cum odore suavitatis » emelkedik égbe engesztelésetek.

b) Mária engesztel. Első engesztelője a szent Szívnek, úgy is, mert szépségén megenyhül az Úr tekintete, úgy is, hogy szive eltanulta Fia lelkének nyelvét. Hogyne, hisz egy vér, egy lélek! « Midőn a király (Jézus) pihent, ez a nárdus (Mária) illatozott neki.» Hathatós engesztelő a szent Szűz: rózsás szeretet, liliomos tisztaság a lelkülete! Igy engesztelünk, mi is *a*) lelki szépségünkkel, *b*) reflexiv aktusainkkal, áldozatainkkal.

c) Sok engesztelő van most is a világon, kivált női szivek, Magdolna nyomaiban, szűz Mária tradicióival. Katalin, Pazzi Magdolna, Julianna Falconieri, Merici Angela és sok ezer névtelen. Olajat csepegtetnek Jézus sebeire; könnyekkel öntözik a piszkos, bűnös földet. Mint ahogy az éj harmattal megmossa s napsugárral letörli az erdőt, a mezőt: úgy a Jézust szerető lelkek égi imákkal s a résztvevő áhitat könnyeivel permetezik s mossák meg a bűnös világ útjait. Ha reggel harmatos rétek közt misére mégysz, gondolj erre a megtisztított, megszentelt földre s megszentelőire.

* * *

A szent Szűz születése napja örömnap *a*) az égben. Isten ismét teremtett egy lelket, melyet a bűn nem homályosított el. Ez a teremtése nem romlik; ez a remeklése érintetlen. A teremtő Isten ismét mondhatja. Tota pulchra, egészen az enyém s ez a szép lélek ma indul meg az élet útjain. A legnagyobb kegyelem, külön őrangyal, különös gondviselés kisérik. Salve, salve virgo gloriosa!

b) Örömnap ez a földön, hajnalhasadás. Éjben álltunk s hiába vártuk a napot, végre ránk hasadt ez a leheletszerű, királyi biborba öltözött hajnal; ez napot jelent. S mint az erdő madarai énekelnek a pirkadásban, úgy ébred lelkeinknek imádó, hálaadó éneke. Csakhogy eljöttél édes, szép hajnal, életünk reménye! Mily erő s bizalom sugárzik belőled!

c) Örömnap a kereszténységben; megszületik végre az első Istengyermek, a született királynő; a mi Kisasszonyunk. Első is, legszebb is s leghatalmasabb; szemünk fénye s dicsőségünk, soraink elé áll. Mit tesznek a népek a saját vérükből eredt s történetükkel összeforrt királynőkért? Vitam et sanguinem pro rege et domina Maria!

d) Örömnapja az életnek; most fakad az erős, szeplőtelen, romlatlan életnek bimbaja; ez az az «inclyta

vita », a kitünő élet, « illustrans ecclesiam », mely fényt áraszt ránk. Őszkor születik, mikor a természet halni készül, mintha jelezné, hogy az elhaló természetben kigyúlad a kegyelmi élet s hogy ne féljenek hervadástól, kik Istenből élnek. Azért tehát örvendünk e kedves őszi ünnepen, melynek igénytelenségében őserő s örök élet lüktet. « Nem halok meg, — énekli a lelkem — hanem élni fogok. »

* * *

Mária neve. A név csak jel a gondolat, az érzés, az akarat, a szenvedély és szenvedés országában. Jel, mely fényt vagy sötétséget áraszt, édes örömöt vagy keserűséget ébreszt. Mit jelent hát nekem a név: « Mária ? »

a) Fényességet, világosságot; a lelki világ hajnalfényét; minden erénynek, alázatnak, egyszerűségnek, engedelmességnek, elvonultságnak, Isten akaratán való megnyugvásnak sugárzatát; de különösen jelenti azt az érintetlen, fölséges tisztaságot, mely arcán, lényén, egész valóján elömlik, a megtestesült s megkoszorúzott szüzességet. Ez az érzékies, tisztátlan világnak tűzoszlopa. Romlott természetünkben egyre támadnak testi kívánságok; sokszor föllobog a tisztátlanság sötét tüze; kisért gondolatban, vágyban, szóban; belopódzik szemeinkben, belopódzik mosolyogva, hizelegve, bűbájosan s a szégyenérzet megnehezíti e bűnök gyónását. Minél inkább szeretjük a szent Szüzet, kinek neve is tiszta sugárfény, annál mélyebb utálat s irtózat fog el a tisztátalansággal szemben. A szentírás hangoztatja hatalmát: Ki az a szép s az a félelmetes, akár a seregek csataéle s honnan ez ereje? 1. Lelkének szépségéből s ragyogásából, mellyel legyőz mindent. Hódolunk neki s azáltal fölszabadulunk. « Mint a pálma nőttem föl »... 2. Közbenjárásából; ő az Isten gyermekeinek anyja s oltalma.

b) « Mária » annyit tesz, mint keserűség. Ő a keresztrefeszítettnek az anyja; tehát maga is oda volt

szegezve. Illett reá a név: «Mária!» Keserűségének gondolatánál megszállja lelkünket a részvét s a fájdalom. Halkan suttogjuk nevét: «Mária, tenger keserűsége», ó fogadd köszönetemet, sokat szenvedtél, sokat tűrtél, mert édesanyám lettél. Neved hallatára a tenger keserűsége jut eszembe, de neved mégis édes nekem. Ha keserű lesz valamikor életem, akkor a szent Szűz nevére gondolok, az biztat s vigaszt ad.

c) «Mária» annyit is tesz, mint úrnő, uralkodó. Midőn az izraeliták a Vörös-tengeren átkeltek és az egyiptomiak a hullámokba vesztek, Mária, Mózes nővére énekelte el a győzelmi éneket s utána vonultak az aszszonyok mind dobokkal, énekkarokban. Ez a Mária előképe szűz Máriának, aki ugyancsak tud győzni s himnuszt énekelni. Győzött a bűnön, mely őt soha meg nem zavarta s hatalmas volt az Isten fia szeretetétől, ki alávetette magát neki. Úrnője a nemzedékeknek, melyek neki hódolnak s őt boldognak mondják, hozzá futnak s nála megnyugodnak. Mária az én asszonyom. Un Dieu, un roi, une Dame.

* * *

A szent Szűz bemutatása a templomban. a) Édes az a bensőség, mely a szent Szüzet kisleánykora óta kiséri s figyelemben részesíti s gyengédséggel őrzi emlékét s azért bemutatásának is a templomban nov. 21-én külön ünnepet szentel. Kedvünk telik azon, hogy az Isten a Szűzet mint kis leányt siet magának lefoglalni. Pedig több-e neki egy gyermekfej, mint a szőke kankalin vagy a százszorszép? De ő világoknál többre becsülte *ezt* a gyermeket s nevelője, mestere lett. Szerette őt; tetszett neki: «sola sine exemplo placuisti»: senki úgy, mint ő s tetszése annyit jelentett, hogy senki sem nyert annyit kegyelemből, bensőségből, lelkiségből, finom érzékből, mint épen a Szűz. — Az én lelkem is Istené; elég ezt tudnom, hogy becsüljem, szeressem s neveljem azt.

b) Nevelkedett a templom légkörében. A templom szelleme is más, mint a családi köré; törekvőbb, kemé-

nyebb s hősiesebb. A sas fészke is máskép van rakva, mint a pelyhes, puha stiglicfészek. Az istenes életben is vannak elszántabb, keményebb irányzatok, teljesebb odaadások, magányosabb s magasabbra törő utak; ezekre tisztelettel s szeretettel tekintsünk, e hivatásokat ápoljuk. — Ne mondjuk: « Minek az, hisz a közönséges életben is lehet az ember szent? » Hogyne lehetne, de ki fogja a művészt tartóztatni, hogy el ne mélyedjék s ki a lelket, hogy Istenbe ne merüljön! Merüljön bátran.

c) Szent Erzsébetet már 4 éves korában vitték el Wartburgba, hogy tanítsák szeretni Lajost, jegyesét; a szent Szüzet is korán vitték és adták át a templomszolgálatra. Korán hív az Isten, boldog, aki hallja szavát. Gyümölcsöt keres az Úr, melyen még az éj lehelete s virágot, melyen a reggel csillogó könnye van; nem vesz piacról, kofától. « Veni de Libano », jöjj, az érzés tiszta magaslatairól; nem fagysz meg; « coronaberis », megkoszorúzlak. Ne félj, hogy életed sivár lesz. A Libanontól Szíria felé sivatag van, de a tenger felé illatos tamarinfa s cédruserdők illatoznak! Mily nemtelen dolog végiggázolva a világon, prostituált szívvel állni az Úr elé.

d) Készséggel megy föl a kis leány a templom lépcsőin; nemes szive érzi, hogy hol van ő otthon. Megy, mint Eszter királyné; bevezetik, mint az Úr jegyesét, sőt mint a frigyszekrényt; be, mint a szent Grált; itt van az ő helye. — Fogadja őt a templom angyala, a szentély angyala s éneklik: « ecce tabernaculum Dei », ime, ez az Úr igazi hajléka, templomnál is szentebb.

* * *

Mária-Mercedes. Van egy kedves Madonna-arc, a Mária-Mercedes. Spanyol szűz Mária, minőt Murillo fest. Ez a szent Szűz megjelenik három szent férfiúnak nehéz álmaikban, hogy buzdítsa őket a szaracénok és mórok keze alatt nyögő keresztények kiváltására, ha kell, saját szabadságuk árán is.

a) Hogy képzelem el magamnak ezt a szent Szűzet? Ég az arca, szent tűz hevíti keblét, segíteni jön s gondolom, hogy gyorsan jön, mint egykor «cum festinatione». A szent szeretet sürgeti, a könyörület lágyítja el szivét. Szemei előtt a mórok pincéi, azokban sok hervadó szív, sok elkeseredett s fohászkodó ember. Ave Maria..., suttogják, ó segíts, ki minket nyomorogni látsz. Láncok csörömpölését hallja s azalatt más rabságra is gondol, melybe a szenvedés, a kétely, a kétségbeesés taszítja az embert. Mi lesz velünk? Elfonnyad a lelkünk is..., o clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria. A szent Szűz ezt el nem birja, imádkozik s jelenésben közli szent szivének *lágy, erős s tevékeny* szeretetét.

b) Szeretete lágy. Sokan látják az élet éjszakai oldalait, hallják a panaszt, de lelkük nem veszi be. Nincs érzékük, gyengédségük. Mások nyögnek alatta, álmodnak vele, égeti őket az embernek kínja. Mi ez? — Nehéz megmondani; alighanem finom, nagylelkű természet s gyengéd, mélységes kegyelem. Nevelik ezeket a körülmények, benyomások, tapasztalatok. Gondoljunk szent Pálra, amiensi Péterre, Claver szent Péterre. Sürgeti, hajtja, édesen kínozza őket Krisztus szeretete.

c) Szeretete erős; áttör a nagy tömeg érzéketlenségén s fönn nem akad rajta, hogy csak kevesen tesznek, dolgoznak, áldoznak. Sebaj; ösztönszerűen tudja, hogy érző, lelkes szivek a haladás tűzhelyei s hogy nemes lelkekből sugárzik a fény a nagy tömegek szellemi éjébe. A géniusz nem mindenkit csókol meg, az Isten sem. De aki érzi csókját, az nem panaszkodik ezért... Osculetur me osculo oris sui... Csókolj meg, Uram, adj lelket, gyúlaszd föl szivemet; ha megszenvedek is érte, mégis boldog leszek. Zászlómon a jelszó: «Auspicium melioris aevi»; harcaim, küzdelmeim biztatnak, hogy jobb lesz majd a világ, legalább az, amelyikért szenvedünk s áldozunk.

d) Szeretete tevékeny; nem tűr akadályt. Hisz lelkek szenvedése öntözi s a nyomorúság földjére süti le

szemét. Amit látott, az bele van égetve lelkébe; attól serken vére, szivárog könnye. Tövises az ilyen Illések és Pálok útja s párnájuk kereszt és szegek. De az Isten gyönyörködik bennük; lelkük illat neki s ha kilehelik lelküket, szivébe fogja föl azt...!

* * *

Magyarország Nagyasszonya. « Salve Regina », ez a köszöntés hangzik minden nyelven. A hivő lovagias középkor pajzsra emelte az « Úr szolgálóleányát » s megadta neki a címet: « Regina », « Fölséges Asszony ». Fölség ő tényleg lélekben, nemes, érintetlen erőben; Fölség koronás szépségében, mellyel a többi közül kiválik; nevezetesen pedig

a) *Angyali Fölség;* tiszta, szeplőtelen, ragyogó fénynyel átjárt; angyalarcok mosolya tükrözik rajta; angyalszárnyak zománca ragyog körülötte. A « diadema speciei », a szépség koszorúzza. Bernadette látta a lourdesi Szüzet, azóta elhalt szemeiben minden földi szépség! A szépség nagy, kiváló hatalmasság a világon. Van igazság, van jóság is, de az aligha győzne szépség nélkül. Ez érvényesül, ez hódít kellemben, gráciában; a « gratia » ereje van a Szűzben. Hódító erő; előtte térdrehull mindenki. Nem az az erőtlen szépség, mely azt mondja: « In mir ist keine Kraft, nur Schönheit ». Tota pulchra es, electa ut sol!

b) *Apostoli Fölség;* buzgó, lelkeket szerető és mentő hatalom, ki az Istenért lánggal égett; egy sem úgy, mint ő! Szent István apostoli Fölség lett, de ő csak az apostolok nyomán járt; de az apostolok maguk az apostoli erőt ott a Sion hegyén, a szent Szűzzel való imában nyerték. Az apostolok koronája a tüzes nyelv, az a tűz, melyet a Szentlélek gyujt s mi így gondoljuk, hogy ez a tűz pünkösdnapján a szent Szűz szép fejére szállt alá s onnét verődött szét a tizenkettőre. Mint a napsugár, mikor a tükörre vetődik s ott megtörik s tört sugarainak szivárványos sziporkázásával bomlik szét. Hol

keressük hát az apostoli Fölséget? Akire leszáll a Lélek s akit a kegyelem szivárványos koronájával megkoronázott, az ő!

c) *Vértanui Fölség.* A vér azáltal lett nemes és királyi, hogy harcokon folyt, sebhelyekből szivárgott a nagy, szent ügyért, a nemzetért, a gyöngékért. A királynak oda kell adni életét nemzetéért; akkor lesz igazán király, ha az áldozat dicsfénye vegyül bele koronája ragyogásába. A szent Szűz vértanui Fölség: Regina martyrum; Salve virgo gloriosa, Martyrumque prima rosa! Ez a vérpiros lélek, mely hét tőrrel van átdöfve, hogy fájdalmában sokak édesanyjává legyen! Ez a fölséges asszony a mi asszonyunk. Ezt állítja elénk s emeli trónra maga az Úr; fölkente; adott neki hatalmat. Prospere procede et *regna!* Hódíts s uralkodjál!

Salve regina! hódolunk, mert hatalmad meghódított. Hódolunk az angyali, az apostoli, a vértanui Fölségnek.

* * *

a) *A szent olvasót* nyomja a kezünkbe a pápa, kihez a lelkek zarándokolnak, mert neki adta az Úr a mennyország kulcsait; hitünk úgy köt hozzá, mint Péterhez; buzdít: Imádkozzátok az olvasót. S ime, a köves Abruzzók vagy a szűk Hernád-völgy falucskáiban, ahol nehézkesen prüszköl az esti vonat, a Kárpátok irtványain, az alföldi tanyákon és az Alpesek sajtos gulibáiban, Formosa-, Szent-Móric- és a Sandvich-szigeteken peregnek a rózsafüzér szemei, mert a pápa a keresztényeknek atyja, buzdítja hiveit. Buzdítja valamennyit, legyenek bár laposfejű indiánok, mulattok, négerek; tengődjenek bár a kínai folyók deszkakunyhóiban vagy legyenek elárusítóleányok japán legyezősboltokban. Sokat igér: *az egyház s a társadalom bajaira írt;* rózsaolajat, illatosabbat Bagdad rózsakertjeinek olajánál, csepegtet szíveinkbe. Igéri, hogy valamint az eretnekek s a török-tatár elleni küzdelmekben segített az Olvasós Szűz Mária, úgy megsegít most is. — Azután igéri, hogy az ima által meg-

erősbül hitünk; az Isten gyermekeinek érzülete vesz erőt lelkünkön. — Igéri, hogy erősek leszünk kisértéseinkben. Nézd, hányan küzdenek s győznek. — Szentkereszttől Körmöcre három órán át a rengetegben vezetett egy asszonyka Lutilla faluból, egy kendőt vitt magával és olvasóját kezében; «Ezzel megyünk mindenhová — mondotta, — hogy ne féljünk». Legyen hát imánk a hit imádsága, mert a hitbeli tekintélynek, szent Atyánknak szavára fogtunk hozzá! Örvendünk annak a nagy közösségnek is, melybe olvasónkkal beléptünk, az atyjuk szavát fogadó keresztények gyülekezetének!

b) Az Úr Jézus a hitből való imának csodaerőt igért. Gyönyörű, egyszerű szavak ezek: Ha hitetek olyan lesz, mint a mustármag, azt mondjátok az eperfának: mozdulj s dobd magad a tengerbe s meglesz! A hitben erős ima a szentek fegyvere, lelkük erőssége, kihatásaik titka. Ó ha tudnánk hitből imádkozni! Hitből imádkozunk, ha Krisztusba elmélyedünk. Ezt tesszük a szent olvasóban, melynek legfőbb kelléke, hogy elmondása közben az illető hitcikkelyekkel foglalkozzunk. Krisztus személye, élete, halála, a benne megnyilatkozó szeretet és fájdalom, az ő küzdelme és győzelme lebeg szemeink előtt. Ez alázatos szemléletünk szivünket puhítja, alakítja, könnyekkel öntözi, hajlékonnyá teszi. Csoda-e, ha ez alázatunkban szives örömest foglalkozunk e titkokkal, ha azoknál időzünk, ha reményünket rajtuk élesztjük, ha érzelmeinkkel, vágyainkkal, örömeinkkel, alattuk megvonulunk. A hit e képekkel álmodik, rajtuk vigasztalódik. Egyre azt hajtogatja, hogy az Isten ember lett, köztünk élt és szenvedett s hogy megújította a világot s föltámadásában legyőzött minden rosszat. Nézi, mily alázatos, szelid és édes az az Úr. Majd meg megdermed, mikor szenvedni látja s egyre csak azt dadogja: Értem, értem szenved; megyek én is vele. Megfordul Istenével istállóban és názárethi házban, templomban, hegyen-völgyön, kertben, éjben, ostorok, tövisek közt; sírját húsvéti fényben látja és elviszi a glóriát haza és a mennybe-

menet aranyporával hinti be a levegőt. Ez imádkozó lélekbe Krisztus képe nyomódik bele. Bár nyomódnék bele mélyen! Tízszer gondolom el, mialatt egy tizedet elmondok, hogy hogyan is volt az, hogy mit is gondolt, mit is érzett az a szent Szűz, aki Istent foganta, hordozta és szülte...; lelkem, ne felejtsd el őt soha!

c) Azok a nagy eredmények, hatások és remények, melyek a rózsafüzérrel vannak összekötve, csak a kegyelem erejére utalhatnak. — A természetfölötti rend új világ s e világnak melege és harmata, villamossága és delejessége a kegyelem; az épít és éltet. Mint ahogy a napsugár szövi a lombot az ágak szövőszékén, levegőből és harmatból: úgy a kegyelem kifejti a lelket. De a kegyelmet magát a hitből való ima szerzi. Azért a szívek meghódolását is az ilyen imának igéri az Isten. Azt mondotta a szent Szűz szent Domonkosnak: hadd el a szóharcot, nem az a szivek kulcsa; *imádkozzál hitből* s tanítsd az embereket hitből imádkozni. A hit alázata a megtérésnek és az Isten-keresésnek kulcsa. Az *arsi plébános* nem disputált, hanem gyóntatott, alázatra és imára tanította az embereket. A lourdesi Szűz is penitenciára, magábatérésre szólít föl. S igazán ez kell; élő, való, meleg, lelkes hit kell nekünk. Ezen nagy valóság előtt lehajtja fejét az ember és egy új világ sejtelme szállja meg.

* * *

Nagyboldogasszony. «*Kívánok elválni s Krisztussal lenni.*» (Filip. 1, 2. 3.)

a) A szent Szűz vágya évek haladtával Krisztus után nőttön nőtt. Az angyali köszöntésnek és Bethlehemnek éjjele csillagaival folyton tükrözött lelkén; a Kálvária és a mennybemenet hegye s a pünkösd emlékei mint viharok tűzvésszé szították föl hozzávágyó szeretetét. Megjött végre halálának napja s ezzel a hazavágyó vágynak tetőpontja; lelke röpült mint a galamb,

mint a szeráf s az apostollal imádkozta: « Kívánok elválni s Krisztussal lenni ». Ki mondhatta azt inkább?

b) Idegenben született, tehát haza vágyott. A Szeplőtelen Fogantatás földje idegen e világban; nincs itt helye; úszó sziget. Minél nagyobb és finomabb a lélek, annál inkább érzi, hogy innen mennie kell; ki érezte ezt édesebben, mint a Szűz?

c) Csupa eszményi, túlvilági cél és törekvés milieujében élt. Jézus volt mindene, ki az utat mutatta a teljesebb, gazdagabb világba. — Lelke, mint a nyilt tenger tükre, az eget tükrözte. Tiszta volt vize s mély s vonzotta az eget. Levonta a Szentlelket, le az Igét s most az ég vonzotta s ragadta őt, ki Istennel teljes volt; szivében folyton visszhangzott Simeon éneke: Most bocsátod el Uram a te szolgádat békességben.

d) A világ nem vonzotta őt, mert nem szereti Krisztust; sőt mert a világ hálátlanságának s bűneinek céltáblája az Úr: jel, melynek ellene mondanak. Az ilyen világ nem kell a Szűznek. Különben is neki a világ keresztre volt már feszítve. — Az első vértanuk forró véreseppjei gyöngyök és virágok voltak ugyan neki a földön, de hát hisz azok is a túlra mutattak.

e) A végtelen sok kegyelem, mely lelkét elárasztotta, az örök jóságba gravitált. A tengernyi érdem koszorút sürgetett. A jegyes jegyeséhez, az anya fiához készült menni s az Isten is mondta: « Veni sponsa, coronaberis »; gyere édes lélek, Leányom, megkoronázlak. — Igy készült a szent Szűz haza. A halálra az készül legjobban, aki lélek szerint él.

* * *

« *Fölvétetett Mária a mennybe, örvendeznek az annyalok.* » *a*) Legillatosabb a rét, mikor kaszálják; a « Titkos értelmű rózsa » pedig akkor volt legillatosabb, mikor letörte az Úr; eltelt illatával és bájával a föld és mi mindnyájan ittasak lettünk tőle. Ma szakadt ki a legszebb lélek a földről az égbe, kiesett a világ gyöngye az

Isten ölébe. — Halála nem volt gyötrelem, sem rettegés. Mi görcsösen kapaszkodunk az élethez és félünk a jövendőtől; ellenben a szent Szűz halála az ő szive vágya; nincs mitől félnie. Halála nem sötét kapu, hanem diadalív; sírja nem örvény, hanem virágos rét; ő megy haza igazán és Isten csókolja el lelkét, «in osculo Domini». Iparkodjunk a földön járva Istenhez hasonulni, kegyelmét növelni; így egyre feléje tartunk s a halál nem rémít majd.

b) A szent Szűz a legszebb halott; nincs benne romlás. Jézus akarta így; akarta, hogy amint neki dicsőséges, úgy anyjának virágos sírja legyen; amint neki föltámadása volt harmadnapon, úgy anyjának is legyen; amint neki mennybemenetele, úgy anyjának mennybefölvétele legyen. Szép halott, «frigyszekrény». Nem rothad; a szeplőtelen test külön gondviselés alatt áll; a fölséges lélek laka nem lesz porrá. — Ime, hogy kell testet nevelni és nemesíteni! Csakis lélekkel, a fegyelem s a szépség lelkével!

c) Dicsőséges lelkétől átszellemült teste s elváltozott szinében; arca ragyogott mint az angyal arca; a szeplőtelen leánynak szépsége s az istenanyának bája párosult a megdicsőült királyné fölségével. Nincs koszorúja, nincs koronája; koszorú és korona szépséget kölcsönöz, de a szent Szűzből maga a szépség sugárzott, ő az Isten legszebb remeke. — Jézus jön érte; ő mondta: ismét eljövök és elviszlek; viszi anyját. Mihály az «erős asszonyt», Gábor a «malaszttal teljest» üdvözli; az angyalok pedig csodálva kérdik: Ki az, aki fölkel s emelkedik, mint a hasadó hajnal? Ah, ez bevonulás! Mily trón és hatalom lett osztályrésze! Mennyországunk első csillaga a dicsőséges asszony!

* * *

«*Sancte Michael, defende nos in praelio.*» Szent Mihály, segíts a küzdelemben!

a) Szent Mihály a küzdő szellem, a küzdő lelkek vezére. Mily hadsereg ez kezdet óta: «a sanguine

Abel justi », akik a jobbat akarták. Óriási a sor s a toborzó egyre járja: « Aki utánam akar jönni, vegye föl keresztjét ». Isten szemeit gyönyörködteti ez a « revue » ezen a nagy vérmezőn: « Omnes sancti, quanta passi sunt tormenta »... «Te gloriosus apostolorum chorus, Te prophetarum laudabilis numerus, Te martyrum candidatus laudat exercitus.» Némely korban rémségesen kigyúlad a lelki harcok csóvája s lángba borítja a szellemi világot, akkor, — gondolom, — szent Mihály megforgatja kardját s jelt ad vele, merre tartsunk. Ha sötétségen át, ha villámok közt vezet is történésünk, bátran induljunk utána! E mai világban is ádáz harc dúl, a legmélységesebb, a legradikálisabb harc, a harc a világnézetért; bátran mondhatjuk: Pro aris et focis. A világtörténelem rámutat a harc kiélesítésére a középkortól kezdve fölfelé! Ó te, a küzdő lelkek vezére, taníts küzdeni, vezérletedben bízni; inspirálj és fegyverezz! Értelmed villáma világosítsa föl sötétségünket, akaratodnak szerető, heroikus hűsége inspirálja szivünket, hogy kitartsunk az egyház harcaiban. Add, hogy megértsük a fejlődés irányait s megóvjuk a változó viszonyok közt a régi bensőséges hitet és szeretetet.

b) A harc a körül folyt, fönnálljon-e még a keresztény hiten s szereteten épülő szellemi, erkölcsi, társadalmi világ. Sokan kimondták rá a halálos ítéletet. Kimondták pedig azt teóriákat produkáló filozófok, kik egymás filozófiáit temetik el; kik a keresztény világrenden épülő társadalom kenyerét eszik s levegőjét szívják s kik maguk képtelenek reális életet nevelni; szó-és gondolatszátyárok, búvészek, kik semmit sem produkálnak szemfényvesztésen kívül. Azaz, hogy mégis valamit: hitgyengeséget, kételyt, blazirtságot. Hiveik az eszmék sápkórságában szenvednek s akik kezeikből kiszabadultak, azok is reconvalescensek... őszi legyek! Ó fölséges, édes, szent kereszténység, a te eged fénnyel telített, a te légköröd átlátszó, finom s mégis imponderábilis erőkkel van átitatva, foglalj le minket; borulj reánk, hogy

nagy elveid ősereje őserdős, üde, friss életet váltson ki belőlünk. Erőket, nem szavakat — életet, nem teóriákat szomjazunk, — nem vérszegény tengődés, hanem diadalmas öntudat kell nekünk... Archangele Michael defende nos in praelio...

c) Hogy hullnak a lelkek, mint a legyek az élvezetvágy légyvesztőin! Falu s város versenyez az idegek s érzékek ingerlésében. Ettől dagad, mint piszkos utcák árkaiban felhőszakadáskor a tisztátlanságnak árja. Mit használ szociálpolitika, munkásvédelem, béremelés, ha nincs lélek, vagyis takarékosság, mértékletesség, önmegtagadás, fegyelem, tisztesség, hűség; mit használ a szociálpolitika remeklése, ha állatokkal van dolga? Aszkézis kell, ellenállás kell, önmegtagadás kell az ingerlő rosszal szemben... Archangele Michael, defende nos in praelio...

d) Ezek hát a te fegyvereid, dicsőséges Szellem! Végigvívtad a korszakok harcait. Ismered az ész s a szív lázait; a kevélységet s petyhüdtséget, a gyűlöletet és közönyt. Lelkemet neked ajánlom életem küzdelmeiben s halálom óráján. Te vezesd be, te a «Praepositus paradisi», az örök életbe. Harcaid az örök élet útjai. Ezeken küzdök én is.

* * *

Szent István. a) Szent Istvánban a középkori mély, alázatos kereszténység lépett föl a magyar történelem színterére. Az a kereszténység mélységes törekvés volt a végtelenbe s örökkévalóba, mely az egész európai emberiséget lefoglalta egyházával, római császárságával, királyságaival, énekeivel, művészetével, társadalmával, könyörületességével, góth dómjaival, keresztes-hadaival s mely tetőpontra emelkedett főleg a XII., XIII. században. István király a XI. századbeli kereszténység megtestesülése volt; papja, királya, prófétája népeinek; kinek hitéből s buzgalmából milliókra áradt élet. Azoknak a radikális embereknek fajtájából, kiket Renan az újkor szociáldemokratáihoz mert hasonlítani, kik egy

gondolatnak élnek s annak az egész világot meg akarják hódítani.

b) A középkori kereszténység a lelki szegények vallása, azoké az embereké, kik fölértették, hogy a Végtelennel szemben senki sem gazdag; mindnyájan koldúsok vagyunk. Nemcsak koldúsok, de bűnösök is, kiknek egy reményük van, a kegyelem; boldogulásukhoz egy útjuk, az ima s az erény. Ezek az emberek gyöngédek lettek a kereszt tövében, mint a gyermekek; tudnak sírni, mint a veronai síkon az a 20.000 ember, kik Vicenzai János beszédét hallgatták s egymás nyakába borulva kibékültek. Az a harcias középkor szeretett sírni; sírni énekeiben, sírni góth dómjaiban; azoknak a hősöknek, kik embert egy csapással kettészeltek, megrepedt a szivük Jeruzsálem láttára. Az első ezredvég kiváltkép a penitenciának korszaka volt; István király korában várták a világ végét s a kereszténységen végigvonaglott az önsanyargatás vágya. Szent István a kereszténység ez ünnepélyes hangulatában ült a királyi trónon; koronája emlékeztette őt Krisztus töviskoszorújára; kormánypálcája pedig arra a győzelmes fára, mely a menny kapuit megnyitja. Szent István király e gyöngéd, bánkódó, engesztelő kor gyermeke volt. Szomjúhozza a megalázatást; éjjel titkon körüljár, végzi az irgalmasság gyakorlatait; félreismerik, gyalázattal borítják, ez mennyei örömmel tölti el szivét. Kezeit csókolta becsmérlőinek s mély tiszteletből Krisztus szegénysége iránt a koldusoknak. Szent testvériségben simult a barátokhoz és valamint a középkor legnagyobb lovagja s királya, IX. Lajos, távol Afrikában haldokolva, szülőföldje szent pásztorleányának, Genovévának ajánlja lelkét: úgy a koronát szerző, trónt alapító, törvényt alkotó István a szegények imáiba ajánlja magát, koronáját pedig a szent Szíznek!

c) S amily keresztény király, oly vitéz harcos és hős volt Szent István. Nincs eszme, mely oly hősöket állított a világba, mint a kereszténység. A kardra áldást

az Istentől kértek s fegyvereiknek biztos győzelmet böjtben és imában kereséstek. Montforti Simonnal rohantak egyenlőtlen harcokba, ha mondhatták vele: «Az egész egyház imádkozik értem, nem hátrálhatok». Ők állítottak föl eleven sáncokat domború mellükkel a barbárság előnyomulása ellen; a középkori csaták az eretnekség, pogányság, tatár, török s a mórok ellen egyaránt a kultúra s a kereszténység ünnepei, keresztény hősök vérével pirosra festve a történelem nagy naptáraiban. — Magyar kereszténység, ilyen a te apostoli királyod, Szented, hősöd! Ime, angyalomat küldöm neked, ki vezessen, — mondja róla is az Isten. Ajkairól hangzik a patriarkális áldás, mely boldogságot igér, ha a jelenbe belevisszük a multnak hitét, erkölcsét, erejét, a hit fényét..., az erény termékenységét..., a jellem erejét.

* * *

Szent Imre herceg. a) Az Isten a magyar nép elé nemcsak szent, dicső királyt, hanem szent, királyi ifjút is állított. A szent király az országra emlékeztet, melyben szent a törvény, szent a kormány, szent az igazság; de a szent ifjú a szent családra utal; nem a názáretire, hanem az első, Árpád véréből való, királyi családra. Családokból áll az ország s a gyermek a család virága; a szent család az ország boldogságának föltétele.

b) Valóban csodálatos dolog, hogy amint első ember az országban a király s első család a királyi család, a legelső királyi családnak első gyermeke, *a nemzet első fia*, egy szüzies ifjú, szent Imre herceg. Isten adta, hogy a többi is ilyen legyen. Szent Imre azt hirdeti: Népem, ha élni akarsz, tiszta ifjúságod legyen. Ha folyik ereidben magyar vér, akkor az tiszta, szűzi vér legyen; nézd az első magyar ifjút! S az Isten azt a gondolatot a majdan törekvő nép szivébe bele akarta vésni azzal is, hogy szent Imre még a házasságban is megóvta szüzességét. De hisz akkor magva szakad István családjának s nem lesz, ki a trónon Imrét kövesse?... Félre, emberi

gondolatok! Szent Imre hivatása más; ő eszményt hirdet; példája kihat századokra s nemzetének nagyobb szolgálatot tesz, ha az erény uralmát benne biztosítja, mintha az országot a maga arasznyi uralmával boldogítja.

c) Eszményt keres, sürget mindenki; az eszmények pusztulását siratja a hazafi. De ne használjunk üres szavakat, mert az eszmények ragyogó lárvák a keresztény hit és erkölcs tartalma nélkül. Ne eszményeket csak, hanem szenteket keressetek; ne eszményekhez, hanem szentekhez vezessétek fiaitokat. A szentek erényében megtestesült eszményeket megértik s megszeretik. Hit, remény, szeretet nélkül néznek a század fiai a kétes jövőbe; a szabadság, mely éltethette volna vallásosságukat, elpusztította ezt s ez a Számum nem keletről, hanem nyugatról fújt! Isten azonban gondoskodott rólunk; Ő szeretett minket; Ő tüzte elénk az eleven ideálokat. Nevelni, menteni, lelkesíteni akartok? Rajta, járuljunk mindnyájan ifjúságunk Isteneihez és hitéhez; való eszmények csak e talajon nőnek.

* * *

Szent László. a) A magyar eszmény Lászlóban lett kereszténnyé és szentté. Szent László nem tanít; ő nem apostol; de ő küzd, harcol s győz a kereszténységért. A nép hajlamait, harci hagyományait, bátorságát, vitézségét lépteti be az eddig inkább csak tűrő, szenvedő, csöndes megadású kereszténységbe s ezzel vezeti be az egyházat a magyar népéletbe A népnek ugyanis a hős, a dalia, a vitéz harcos tetszik. Az ősi diesőség pogány egén ott ragyogtak a hősök, a magyar kar, a bátor szív, melytől egy világ reszketett, nem szünt meg lelkesíteni a népet s eddig ez mind hiányzott a kereszténységben; az emberek meg voltak ugyan keresztelve, de a nép lelke még nem; mert a nemzet akkor válik kereszténnyé, mikor eszményeit keresztelik meg. A régi vitézséget szent László tüntette föl önmagán; e jellemvonása által

szivén ragadta meg a nemzetet; öröme s eszménye László lett; dicshimnuszt zeng a legenda róla; alakjába beleszövődik a keresztény lelkesülés minden nagy gondolata s meleg érzelme.

b) A kereszténység ezentúl már nemzeti életté, a keresztény király a nép hősévé vált. Szent István koronája a hős szent László fején a keresztény királyságnak s e királyságot megalapító vallásnak szimboluma lett, mely minden más csillagot elhomályosít, mely vízválasztó magaslatot von szent László kora óta a pogány s a keresztény Magyarország közé. Ez az a férfiú, ki alatt Magyarország végleg kivívta függetlenségét s belső békéjét, ki alatt nagyot haladt polgári s egyházi szervezkedésében s hatalommá vált Kelet Európában. Szent László dicsőséges alakja rámutat a nemzet életében érvényesülő világosságra. A vallás élet legyen, nemzeti élet is legyen. Erőteljes, dicsőséges nemzetek a vallásosság s a tiszta, szigorú erköles életét élik; erejüket onnan merítik; szemeiket odafüggesztik, bajaikra gyógyfüvet ott keresnek. Tegyük nemzetivé a keresztény erkölcsöt, azt a szigorú, tiszta erkölcsöt, melyet szent László élt s törvényeiben védett; természetesen nem a betű, hanem a szellem szerint.

c) László király vallásos, buzgó, szent, azért csodák körítik; bárdjában, kardjában természetfölötti erő is megnyilatkozik. Kettéhasad a sziklabére, hogy a tátongó örvény elválassza őt üldözőitől; arany-ezüst értéktelen pitykövekké válik, hogy vitézeit az ellenség üldözésétől el ne vonja; ő röpíti el a nyílvesszőt, mely mikor lehullik, megmutatja a dögvész ellen a szent László-füvét. Gyomláljuk, szántsuk, műveljük szent László példájára a keresztény életet. Építsünk templomokat, mint ő; tiszteljük a római pápában szent Pétert, mint ő, aki az egyház leghatalmasabb titáni harcában, melyet függetlenségért és szabadságért vívott, a jognak s az erkölcsi hatalomnak harcában a nyers hatalom ellen, VII. Ger-

gely pápa pártján állt. Tehát az egyház szabadságharcának egyik zászlósa is volt.

* * *

Szent Erzsébet. a) A női szív összes bájaival és vonzalmaival s a középkor mély kereszténységének szigorával, változatos fiatal élet varázsával s az égbe emelkedő erény érettségével lép elénk. Tizenhárom évvel már hitves, tizenkilenccel özvegy, huszonnégy évvel halott lett Erzsébet, a kereszténység öröme és dicsősége. A keresztény asszony-ideál, szent Ferenc « nővére », Fra Angelico ecsetjének alakja, « spectaculum mundo et angelis ».

b) S mily réven lett a wartburgi leánykából a világ szentje s ünnepeltje? A szerencsésen hangolt, minden jóra hajló, gyöngéd nőies, *aranyos szive* s e szívre hulló *bő kegyelem által*. A hitből vett benyomások iránt csupa érzékenység, csupa lélek volt.

Gyermeksége óta indult ő meg e szerencsés irányban. Kis gyermekkorában midőn még olvasni nem tudott, ott térdel a templomban megfordított könyvvel; játék közben egy lábon ugrálva kerülte meg a kápolnát s úgy tett, mintha odaesett volna falához, hogy azt megcsókolhassa; zálogot kiváltani nem csókkal, hanem « Üdvözlégy»-gyel kellett. Hibáit érző szívvel teszi jóvá; ha szemeit mise közben Lajoson felejti, mindjárt a vértől csepegő Úr Jézus jut eszébe, akinek áldozatánál ő most jelen van. A templomban nem imazsámolyra, hanem földre térdelt; leveszi fejéről koronáját, mert megakadt szeme Krisztus Urunk töviskoronáján. Megvan benne az Istenfélelem s a hozzávaló vonzódás érzéke, az Isten jelenlétének érzéke, az áhitat s a felebaráti szeretet érzéke, a könyörület s az odaadás érzéke. S ezt a finom, bensőséges életet hintette szét környezetére is a «kedves szent Erzsébet », sőt most is ott lebeg Erzsébet emlékével ez a hangulat Wartburg várán és vidékén. Csupasz és mohos a magas wartburgi kápolna, de mily meleg

szinben jelenik meg sötétlő, mohos fala lelkünkben a kis Erzsébet áhitatától. Ijesztő a régi keresztkép az eisenachi templomban; a töviskoszorúról s a véres erekről szinte borzadva vonjuk el tekintetünket; előtte szent Erzsébetünket mély részvétben elolvadva látjuk. Hideg ott lenn a temető; dűlt keresztjei, behorpadt sírjai, zörgő avarja nem vonzanak; de ragyogó dicsőségben látjuk minden sírból fölemelkedni Krisztusnak hithű és szerető testvéreit, ha szent Erzsébet gondolataival megyünk végig rajta.

c) Emellett ez az érzékeny lélek nem szentimentális. Kemény fegyelemben tartja testét; hideget-meleget tűr; utazik lóháton hegyen-völgyön s a bűnbánat ostorát suhogtatja maga fölött, ő, fiatal jegyes s később boldog anya. Mezítláb jár a körmenetekben; szegény asszonynak öltözve látogatja nagypénteken Krisztus koporsóját. A hit ez örök poézise dacára Erzsébet mindig a földön jár; emberek körítik; anyósának nehéz a szive rá, sok irigy s tüskés-szivű ember veszi körül. Erzsébet tűrni tud s tud kedves feleség s előkelő asszony lenni. Erzsébet nem valami a világról fogalommal nem biró, kis zárdanövendék. Egyszerűen öltözködik s az egyszerűség s kedvesség mezei virágai szebben ékesítik őt, mint a gyöngyök a «francia királynét». Juditnak Isten ad szépséget, szent Erzsébetnek is; mikor gyapjúruhában megjelenik a magyar követség előtt, — mert selymén s bársonyán már túladott, — elbűvöli a magyar urak lelkét.

d) Igy élt boldogan, szive férjén függött, háromszor lett áldott, boldog anya; de mivel hősies volt s nemcsak izzó rózsa, forró szivű feleség, hanem tiszta lélek, tehát hóvirág is volt: azért hóban, fagyban, kegyetlenkedésben, emberek részéről szívtelenségben kellett megpróbáltatnia s megnyílnia. A Wartburg-várból istállóba került, midőn kiutasíttatva, három gyermekével az eisenachi koresmának istállójában húzta meg magát; onnan indult templomba, midőn éjféli zsolozsmára ha-

rangoztak a barátok s kérte őket, hogy e nagy kegyelemért, e Krisztus-hasonlatosságért, hogy Wartburgból téli éjben istállóba kerülhetett, Te Deumot zengjenek.

e) Szent Ferencnek köpenyét küldte el neki IX. Gergely pápa; azóta nem kellett neki II. Frigyes koronája, aki kezét kérte; ott maradt a marburgi szegényházban, melyet ő alapított; ott szolgált, ott halt meg s három év mulva kiemelték sírjából; a hét választófejedelem vitte koporsóját s II. Frigyes rátette a koporsóra azt a koronát, melyet Erzsébet elfogadni vonakodott életében.

Mit csodáljunk benne? Azt az örökszép hitéletet, mely őt a világból felsőbb, tisztább fénybe emelte, vagy azt a fesztelen, kedves lelkületet, mely erőszak nélkül mindent eligazít, eltűr s kellemével bilincsel és győz? Mit csodáljunk benne, azt, hogy gyermek maradt végig s huszonnégy évvel már a paradicsomot s a Golgothát bejárta? Azt-e, hogy szent Ferenc köpenyét II. Frigyes koronájánál többre becsülte? Mit csodáljunk benne? Azt a Te Deumot az éjjeli, téli csöndben, vagy azt az éneket, melyet halálakor a legenda szerint Marburg vidékének éneklőmadarai zengtek a halottasház szerhaján? Harmónia, Glória, Te Deum az egész élet. Ime az Istennel egyesült, gazdag fogékony léleknek élete; a tudomány szétszedi elemeit, a bölcsészet kommentálja; de azt megalkotni egyik sem képes: az Isten kertjében szokott az nőni, ott feslik, ott virul és illatozik. A magyar egyháznak alig van más emléke szent Erzsébettől, mint egy darab száraz fa a nyoszolyájából az esztergomi székesegyház kincstárában; bár virágoznék ki a hétszázéves emlékeknek száraz fája szent Erzsébet erényeinek követésében; bár éledne föl köztünk szelleme, a gyakorlati hit, mely az égbe néz, midőn a földön jár, mely nemcsak lát, de tesz is.

* * *

Szent Margit. a) Minden korszak megtalálja bajaira a gyógyfüvet; a XIII század is ráakadt. Magas, rideg

sziklákon termett; igénytelen, de zamatos és illatos volt; csupa tűz és olaj. Ez a gyógyfű a hitéletnek s a vallásos bùzgalomnak elmélyedése volt, melyet szent Domokos és szent Ferenc föllépése jelez. Krisztus jegyesét, a szent szegénységet szent Ferenc újra bevezette a világba s ime számtalan lovagja támadt, kik szolgálatára elszánták magukat s szent Ferenc ideális kereszténységében s szent Domokos hitbuzgóságában hódítólag járták be a világot.

Csodálatos idők, midőn a költők a szent szegénységre himnuszokat szereztek; midőn Giotto szent Ferenc eljegyeztetését a szent szegénységgel megfestette s az édes szellemet a nagyok palotáiba bevitte; midőn Asszisziszi völgyeiben a szent szegénységnek ötezer önkéntese táborozott, földön aludt s kenyeret evett; midőn IX. Lajos Porciunkula ajtaján kopogott s örömét lelte abban, hogy a koldustarisznyát nyakába akaszthatta; mikor szent Ferenc haldokolva kérte társait, hogy adják oda valakinek köpenyét, hogy teljesen szegényen halhasson meg! Ó, ti csendes Appeninek, mi lett exstatikus koldusaitokból?! A tarisznya megmaradt; de a koldusság sokban a szívre vetődött, azt senyveszti. Keljetek föl Umbria zárdái s leheljétek a lemondás illatát a kábult világba! Ez a csodálatos bensőség, ez az elmélyedés, ez a költészet és lelkesülés föllépett a magyar királyi családban is. Liliomos, szűzi lelkek hulltak szent Domokos fehér gyapjúruhájára; királyleányok zárkóztak el szent Ferenc zárdáiba; ő, az isteni szeretet trubadúrja, ragadta el őket. Szent Margit, szent Jolánta, magyarországi és aragóniai szent Erzsébet tünnek föl e szent patriarkák nyomaiban s ezek közt egyike a legszebbeknek: szent Margit.

b) Ime a Margitszigeten méláz az az egy-két rom, a híres, világmegvető szent Margit emléke; itt, a hullámoktól körülvéve, a kontempláció mélyeibe fejlett ragyogó gyönggyé. Nem kell neki korona, sem királyi vőlegény; neki áldozat, penitencia, szeretet kell; áldozat

ifjú életének huszonharmadik évében való elhervadásig; de illata bűbájos, évszázadokra terjed. Minden szentbeszéd között, melyeket hallott, — írja a legenda — ez a mondat hatotta meg leginkább: Istent szeretni, önönmagát megutálni; senkit meg nem utálni, senkit meg nem ítélni. « A szentséges szűz oly igen hozzá vonó ez tanulságot, hogy ez időtől fogva az Úr Istennek szerelmében, mennyire teheti vala, gerjedősb vala, hogy nem ezelőtt. » Szivében az önmegtagadás nem fojtotta meg a szeretetet; tudta szeretni szülőit, családját; szomorkodik az egyház bajain, sebeit érzi s gyötrődik miattuk « szivének mélységében ». « Metélik tagjait, mikor az egyház szenved »... ez szent Margit érzése. Szeretete csak érdemet keres; ez az ő önzése. Föllángol a lelke, midőn « veszi vala Krisztusnak szent testét nagy, édességes ájtatossággal ». Ő tartja a keszkenőt az áldoztatásnál, mert minél közelebbről kívánja látni Krisztus szent testét. S végre a legenda szerint: « meggyúlada a menynyei jegyes szerelmében, kit kíván vala, kit szeret vala, kinek szerelméért atyját, anyját, világi országának birodalmát elhagyta, az ő ártatlan lelkét ajánlván Teremtőjének, az ő édességes, kívánatos jegyesének, elnyugovék sírban. »

c) Ez Magyarország Margaritája, vagyis gyöngye. Kifejlik, virágzik s elhervad; de fiatal élete mégsem vész el, sőt a fiatalság emlékében örökös, örök tavaszban áll; arca bájaiból az örök szépség vonását hatszáz év el nem törülte. Szelleme erő, szinte erőszak, de csak a szeretet erőszaka; iránya meredek, az örökkévalóság sarkcsillaga felé tart; élete szigorú önmegtagadás és penitencia a lélek tisztulásának vágyában. Életet nem becsült; hirt nem keresett; tenni, alkotni nem kívánt; rejtőzött s élete mégis tett, kihatás, áldás, dicsőség egyben.

* * *

Hamvazó szerdára. Hamut szór fejünkre az egyház, bőjtbe s Krisztus kínszenvedésének benyomásai alá állít;

mindezzel mély megtörődést s penitenciát sürget, valamint nagylelkű szeretetet a szenvedő Jézus iránt.

a) Meg akarunk alázódni hamuban; a hamu halálunkat hirdeti, hirdeti éltünk elhervadását, érzékiségünk s testiségünk elporladását s bűnösségünk büntetését: por vagy, porrá leszesz! A halál az ember műve; szerencsétlen művész; az első halott a testvérgyilkos áldozata. Ádám rémülten tekintett e műre! A halál is életről beszél, életről, melyet éltünk s melyet élni fogunk. Nagy kegyelem az életre a halál átérzett jelenlétében visszapillantani. Ha az élet jó volt, akkor a halál olyan szép, mint az alkony, telve az erdők s mezők illatával s a munkás emberek fáradt, de bízó szemefényével. Ha pedig az élet rossz volt, akkor a halál olyan, mint a romokat takaró, csillagtalan éj. De ez is, az is magábatérést sürget; ó hisz élsz még, kezedben van még az életfordulás kegyelme! Keveset éltem, sokat elfecséreltem, de még az enyém az élet, a szép élet, mindjárt kezdem.

b) Azért szállunk lélekben halálunk percébe, hogy erőteljesebben s örvendezőbben éljünk. Nem hogy búsuljunk s elhervadjunk, hanem hogy föllelkesedjünk s kivirágozzunk. Szenvedélyem, hogy a jónak morzsáját se hanyagoljam el, hanem földolgozzam, mert még van időm. Ime, e gondolataimban édes érzelem tölti el a szivemet s a csúnya halálváz szép testet s angyalszárnyakat ölt s az Úrhoz emel föl, ki a lét s elmulás váltakozásaiba állított, de csak azért, hogy gazdagabban éljek. Elrontottam-e életemet? Előmunkása voltam-e annak a halálnak, mely torzulás és enyészet? A haláltól tanulok szépséget s az enyészettől életet.

c) Bőjtölni akarok Jézussal, ki negyven napig bőjtölt s megteszem ezt szivesen, mert az egyház, a fegyelmezett lelkek tanítója, parancsolja. Ez önmegtagadásban kitünő nevelő és fegyelmező eljárás rejlik; mert parancsol a szemek, az íny vágyainak, fölemeli a lelket s testem is tisztább s hajlékonyabb lesz: az a sűrű, állati,

ösztönös vér hígabb, üdébb, energikusabb lesz s bűneimért penitenciát gyakorolok bőjtömben.

d) Az önmagábatérés s tisztulás szellemével bele akarok hatolni Jézus szenvedésébe. Ehhez lélek, érzékeny nemes, nagystilű lélek kell. Érteni az áldozat szeretetét s átérezni, hogy ez értem van. Ó, mily elfogódottan ereszkedem e tüzes léleknek, a szenvedő Jézusnak párás, tropikus érzelmi világába; hogyan nézek ez örvényekbe s ez égbemenő csúcsokra; hogyan várom epedve s imádkozva, hogy a bensőség s az elérzékenyülés gyógyító vizeit kavarja föl bennem is a részvétnek angyala! Le a sarukkal; a hely szent föld; lábadjon könnybe szemem, hogy többet lássak s verjen gyökeret térdem, hogy gyorsabban haladjak a keresztúton. Igazán szent idő; meg akarom szentelni!

* * *

Keresztfelmagasztaltatás. a) Isten magasztalta föl a keresztet s mint dicsőséges, áldást hintő, örök győzedelmet jelentő szent jelet tűzte a világ homlokára; vigaszunknak, erőnknek, reményünknek jele; kincs és emlék egyben. Nagy a kereszt, mert gyökere Jézus szive. Jézus szivéből, szent akaratából, szeretetéből nőtt ki a kereszt. Képét lelkében hordozta, dajkálta; emléke dobogtatta meg szivét. Ó, hogy vágyom — kiáltotta, — lelkem előtt lebeg művem! Fáj is s vonz is. Árnyéka lelkének s szivének prése lett az Olajfák kertjében; akkor nehezült rá úgy, hogy vérét kipréselte. Vessünk mindig mély tisztelettel keresztet.

b) Nagy a kereszt, mert gyümölcse az örök élet. Jézus érdemei rajta hajtottak ki s koszorúkká lettek; ez érdemekből van kegyelmünk, érdemünk s örök életünk. Minden lélek Jézus keresztfáján úszik ki a hajótörés tengeréből, mindegyik e fán megy el a pokol örvénye fölött. A mennyországot ez a kulcs nyitja. Ez ekével szántotta föl Krisztus a köves, átkozott földet s ezen a fán kúsznak föl a szőlőtőkének, Krisztusnak venyigéi,

mindnyájan. A vértanuk, a szüzek, a hősök, a szentek koszorúi borítják ezt a fát; dicsőséges fa. A kereszt erő nekem; rettég tőle a legyőzött szellem! Az én pajzsom, az én kardom, az én vándorbotom.

c) Nagy a kereszt, Jézus szenvedése, pihegő melle, reszkető teste, fájós feje, imái, fohászai, könnyei miatt. Ezt a fát karolta át, csókolta meg s vitte vállán az Úr; e fára feküdt s rajta terjesztette ki halaványkezeit. Ezen a fán emelték föl; rajta szivárgott le cseppenként a vére; szive dobogását, teste reszketését ez a fa fógta föl; karjaival ez tartotta s emelte magasra az elkínzott örök áldozatot. Megrendülve nézem a római San Lorenzo templomban szent Lőrinc márványkövét, azokkal a véres égési foltokkal; ó Istenem, mily kín nyomta azokat ide! S mi volna velem, ha látnám Krisztus ősi keresztjét, ha homlokomat szoríthatnám bárdolatlan fájához s mondhatnam: ezen a fán reszketett, kínlódott s imádkozott Krisztus értem?! Testvérek, magasztaljuk föl a keresztet, koszorúzzuk meg; ne boruljon rá az elfajult keresztények árnyéka! A keresztet csak életünkkel magasztalhatjuk föl igazán.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Tájékoztató bevezetés .	7
I. Advent.	
Mi az Advent?	15
Az Advent homálya . .	16
Az Advent Krisztusvárás	18
Adventi erőszak . . .	20
Adventi programm. Az eszmélődő s a külre tevékeny élet (Vita contemplativa et activa) .	22
Az Advent várakozásteljes, sejtelmes idő. Jellegei a várakozás, keltegetés, kikezdés . . .	24
Istenkeresésem szenvedélyei	26
Keresztelő szent János, a hirnök	28
A puszta embere . . .	29
« Tartsatok bűnbánatot »	30
A gyakori gyónás haszna	32
A bűnbánat megtérés s magábatérés	34
Az Isten országa . . .	36
Az « ország » Ura . . .	37
«Elközelgetett a mennyeknek országa. » (Máté 3, 2.) A mennyország mibennünk	39
Az Isten országa a világban	41
A bennünk való mennyország további kifejlődést sürget	42
« Az Úr közel vagyon » (Filip. 4, 5.)	45
« Viperák fajzati » (Máté 3, 7.)	47
Mi kell a modern embernek?	49
« Mester, mit cselekedjünk? » (Luk. 3, 10.) .	52
A szigorú, büntető Isten	54
Lelkünk tisztítása . . .	56
« Illés vagy-e te? Próféta vagy-e te? » (Ján, 1, 19.)	58
« Miért keresztelsz tehát?» (Máté 1, 21.)	60
« Egyenesítsétek meg az Úr útját » (Ján. 1, 22.)	61
S ki vagyok én? . . .	62
Az eredeti bűnről . . .	64
« Ellenkezést vetek közötted s az asszony között» (Gen. 3, 15.)	65
Közeledik a mennyek országának újjáalakítója	66
Az Isten országa a szeplőtelen Szűzben . . .	68
A szent Szűz egyénisége	69
A szent Szűz psychológiája	71
A szent Szűz arca . .	74
Az érintetlen szépség . .	76
Csak egy van, aki páratlan és szeplőtelen . .	78
Hogy szereti Isten a szent Szüzet? . . .	80
Immaculata	81

Oldal

« És nagy jel tünék fel az égen » (Jel. 12, 1.) . . 83
« Lábai alatt a hold » . 84
A nagy jel az égen az asszony 85
A Szeplőtelen Fogantatás kihatásai 86
« Küldeték Gábriel angyal az Istentől» (Luk. 1, 26.) 87
« Küldeték Istentől » . 90
«Üdvözlégy malaszttal teljes » 91
« Ime fogansz és fiat szülsz » 92
« És az Ige testté lőn » (Ján. 1, 14.) 93
«És az ő teljességéből vettünk mi mindnyájan malasztot malasztért » (Ján. 1, 16.) 96
« Mert a törvény Mózes által adatott; a malaszt s igazság Jézus Krisztus által lett » 97
Jézus első imádója a szent Szűz 99
Jézus lelke a vallásos lélek mintaképe 100
« Fölkelvén Mária, sietve méne a hegyes tartományba » (Luk. 1, 39.) 102
« És beméne Zakariás házába » 103
« És mondá: Magasztalja az én lelkem az Urat » 104
« Eljegyezve lévén Mária Józsefnek, mielőtt egybekelének, úgy találtaték, hogy méhében fogant a Szentlélektől » (Máté 1, 18.) 106
A várandós Szűz . 107

Oldal

II. Karácsony.

« Lőn pedig ama napokban, parancs adaték ki Augusztus császártól, hogy irassék össze az egész világ. Fölméne pedig József is Galileából Judeába » (Luk. 2, 1.) 107
« Nem vala helyük a szálláson (Luk. 2, 7.) . . 108
A szent Szűz karácsonyestéje 110
Három visszapillantás a szent éjbe 111
Kilátások a barlang szájából 113
« Lőn pedig, mikor ott valának, elérkezék az idő, hogy szüljön» (Luk. 2, 6.) 114
« És betakará őt pólyákba és a jászolba fekteté » (Luk. 2, 7.) 115
A szent Szűz és a gyermek 118
A karácsonyéj cherubja 119
A legmagasabb égből lelép a földre 121
Jézus lelkének főindulatai 122
Jézus hármas szeretete 124
Jézus lelkének élete . . 125
Az Isten, a szent Szűz s Jézus lelkének karácsonya 126
« És pásztorok valának azon tartományban, virrasztván » (Luk. 2, 11.) 127
« S ez lesz nektek a jel » 129
Miért hívja a pásztorokat? 129
« És azonnal mennyei

Oldal

sereg sokasága jön az angyalhoz» (Luk. 2, 12.) 131
Mi által leszek boldog? 132
«Jesu Gaudium Angelorum!» 134
«A pásztorok szólának egymáshoz: Menjünk el Bethlehembe» 135
Szent István vértanú napjára 136
Az első diákonus . . . 137
Evangélista szent János ünnepe 138
A legnemesebb imádság a hála imája 140
Adjunk szívből hálát az Úrnak . . 141

III. Jézus gyermekkora.

«És minekutána eltelt a nyolcadnap, hogy körülmetéltessék a gyermek» (Luk. 2, 21.) 145
Hivaték az ő neve Jézusnak (Luk. 2, 21.) 146
Jézus szent neve . . . 148
Jézus neve hit, remény és szeretet . . . 149
Jézus 150
A gyermekek szeretete . 152
«És minekutána elérkeztek az ő tisztulásának napjai, Mózes törvénye szerint Jeruzsálembe vivék őt» (Luk. 2, 22.) 154
Purificatio et oblatio . . 156
Gyertyaszentelő 157
«És ime egy ember vala Jeruzsálemben, Simeon nevű» (Luk. 2, 25) . 159
Mi az áldozat? 163

Oldal

«Mikor tehát született Jézus Júda Bethlehemében, ime bölcsek jövének napkeletről Jeruzsálembe» (Máté 2, 1.) . 164
«Láttuk csillagát napkeleten» (Máté 2, 2.) . . 165
Jeruzsálem előtt eltünik a csillag 167
«Hol vagyon, ki született, a zsidók királya?» (Máté 2, 2.) 168
«S elküldvén Heródes a bölcseket Bethlehembe» (Mát. 2, 8.) 170
«És ime a csillag előttük méne, mígnem oda eljutván» (Luk. 2, 9.) 171
A mágusok ajándékai . 172
Missziók 173
Vízkereszt... az egyház katholicitásának ünnepe 175
«És feleletet vevén a bölcsek álmukban... más úton tértek vissza tartományukba» (Luk. 2, 16.) 177
«az Úr angyala megjelenék Józsefnek, mondván: Kelj föl, vedd a gyermeket és anyját és fuss Egyiptomba... és menj Izrael földjére» (Máté 2, 12, 19.) 178
Jézus fölmegy szüleivel a jeruzsálemi templomba 179
Jézust eleveszítik szülei . 181
«És jöve Názáretbe és engedelmes vala nekik» (Luk. 2, 51.) 183
«És Jézus növekedék bölcseségben és idöben és

Oldal

kedvességben » (Luk. 2, 52.) 185
Éljünk mint a nagy családapa gyermekei . 186
«Lakik a városban, mely Názáretnek neveztetik» (Máté 2, 23.) 188
Ecce fidelis servus . . . 189
Szent József Krisztus közelében 190

IV. Jézus nyilvános működése. (Előzmények.)

« És kiméne Keresztelő Jánoshoz egész Judea » (Márk 1, 5.) 192
«Jézus is megkereszteltetvén és imádkozván, megnyilott az ég s leszálla a Szentlélek » (Luk. 3, 21.) 194
« János pedig ellenzé... Felelvén pedig Jézus, mondá: Hagyd ezt most, mert így illik teljesítenünk minden igazságot » (Máté 3, 13.) . 196
Jézus bőjtöl a pusztában s megkisértetik . . . 198
« És látván (Ker. János) Jézust ott járni, mondá: Ime az Isten Báránya. És hallá őt két tanítvány és követék Jézust » (Ján. 1, 36.) . . 202
« Menyegző vala Galilea Kána nevű városában» (Ján. 2, 1.) 203

V. Az első húsvéttól a másodikig.

Nikodémus Jézusnál . . 205
Jézus Jákob kútjánál . 211
Jézus Galileában meggyógyítja egy királyi ember fiát 214
Jézus fölszólítja Pétert, Andrást, Jakabot és Jánost, hogy kövessék . 218
Jézus, a hatalmas tanító 220
Jézus meggyógyítja Péter napáját 221
Másnap kora reggel a pusztába megy imádkozni 222
A csodálatos halfogás . 229
Jézus meggyógyít egy bélpoklost 230
Jézus meggyógyít egy inaszakadtat 232
Jézus követésre szólítja Mátét 233
Jézus a vámosok között 234

VI. A második húsvéttól a harmadikig.

Jézus a fürdőtónál meggyógyítja a 38 év óta szenvedő beteget . . 238
Jézus « az egész éjszakát Isten imádásában töltė » (Luk. 6, 12.) . . . 239
Jézus tizenkét apostolt választ 243
Jézus hegyi beszéde. — A nyolc boldogság . . 244
«Ti vagytok a föld sava» (Máté 5, 13.) 249
« Nem jöttem felbontani

Oldal

a törvényt, hanem teljesíteni» (Máté 5, 17.) 251
Jézus a haragról . . . 254
Jézus a paráználkodásról 256
Jézus a lélek egyenességéről 261
Óvakodjatok, hogy igazságtokat ne cselekedjétek az emberek előtt» (Máté 6. 5.) 262
Jézus «Miatyánkra» tanítja apostolait . 265
A lelki emberről . . . 269
Az aggságos gondokról 270
A fölényes jóindulatról . 272
Hasonlatosság a vak vezetőről 274
A szoros kapu s keskeny út 275
A hamis prófétákról . . 276
A puszta hit nem üdvözít 278
Jézus meggyógyítja a kafarnaumi százados szolgáját 280
«Uram, ha akarod, megtisztíthatsz engem» (Máté 8, 1.) 282
Jézus föltámasztja a naimi özvegy fiát . . 283
Keresztelő szent János két tanítványt küld Krisztushoz 286
Jézus bizonyságtétele Ker. szent Jánosról 287
Jézus és Magdolna a farizeus házában 293
Jézus, Anyja s atyafiai . 294
Példabeszéd a magvetőről 296
Példabeszéd a jó magról s a konkolyról . . 298

Oldal

Példabeszéd a mustármagról 229
Példabeszéd a kovászról 301
Példabeszéd az elrejtett kincsről 302
«És hozzájárulván egy írástudó, mondá: Mester, követlek, bárhová mégy... Más pedig mondá: Engedd meg, hogy előbb atyámat eltemessem... Más pedig: Engedd meg, hogy előbb búcsút vegyek» (Luk. 9, 61.) 304
Jézus a gerazénusok tartományában ördögöket űz 307
Jézus föltámasztja Jairusz leányát 309
A vérfolyásos asszony . 311
Jézus Názáretben . . . 314
«Óvakodjatok az emberektől, mert föladnak titeket..., mikor pedig átadnak titeket, ne gondolkodjatok, miképen s mit szóljatok» (Máté 10, 17.) . . . 315
«Ne féljetek azoktól, kik a testet megölik ...» (Máté 10, 28.) 317
«Ne véljétek, hogy békét jöttem hozni a földre, nem békét, hanem fegyvert» (Máté 10, 34.) . 318
Heródes tömlöcbe veti s megöleti Ker. sz. Jánost 319
«Jertek külön egy puszta helyre s pihenjetek meg egy kissé» (Márk 6, 31.) 321

Oldal

Ötezer ember csodás táplálása a pusztában . . 322
Jézus a genezáreti tavon hajózó tanítványinak megjelenik, a tó hullámain járván 324
Krisztus megigéri Kafarnaumban az Oltáriszentséget . . . 326

VII. A harmadik húsvéttól a negyedikig.

« A szívből erednek a gonosz gondolatok, ezek fertőztetik meg az embert » (Máté 15, 19.) . 332
Jézus s a kananaei aszszony 333
Jézus a tíz-város határában siketnémát gyógyít 335
« Vigyázzatok s óvakodjatok a farizeusok kovászától » (Máté 16, 6.) . 336
Péter Jézust Istenfiának vallja 338
« Te Péter vagy és e kőszálon fogom építeni anyaszentegyházamat » (Máté 16, 18.) 340
Jézus szava az önmegtagadásról 343
« Aki életét meg akarja tartani, elveszti azt » (Máté 16, 25.) . . 345
A lélek értékéről . . 347
Jézus szineváltozása . . 351
Jézus egy holdkóros gyermekből ördögöt űz ki . 354
« Kit tartasz nagyobbnak mennyeknek országában? » (Máté 18, 1.) 357

Oldal

« Ha nem lesztek olyanok, mint a kisdedek . . . » (Máté 18, 3.) 340
Példabeszéd a könyörületlen szolgáról 363
Jézus 72 tanítványt küld ki 366
«Mester, mit cselekedjem, hogy birjam az örök életet?... Szeressed a te Uradat, Istenedet » (Luk. 10, 25.) 368
Szeressed Uradat, Istenedet 370
Jézus Márta s Mária nővérek vendége . . . 372
Jézus s a házasságtörő asszony 373
Jézus meggyógyítja a vakonszülöttet 376
Munkálkodjunk, míg nappal van 378
A 72 tanítvány visszatér Jézushoz 379
« Boldogok a szemek, melyek látják, amiket ti láttok » (Luk. 16, 23.) . 381
« Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradoztok » (Máté 11, 28.) . 382
Jézus imádkozni tanít . 385
Jézus a fösvénységről . 387
Halálra készen lenni . . 389
A bűnbánat szükségessége 390
Az Isten s az ember szerepe a bűnben . . . 391
« És ime az utolsók elsőkké lesznek s az elsők utolsókká » (Luk. 13, 29.) 394
Jézus s a vízkórságos ember 396

Oldal

Jézus, a jó pásztor . . . 399
Példabeszéd a tékozló fiúról 402
Példabeszéd a hűtelen sáfárról 406
A hamisság mammonjáról 408
Senki sem szolgálhat két úrnak 409
Példabeszéd a dúsgazdagról s a szegény Lázárról 410
Remélni igen, bizakodni soha 415
Lázár föltámasztása . . 416
A tiz poklos tisztulása . 420
Hálaadás a sz. gyónás után 423
Példabeszéd az istentelen bíróról 424
Példabeszéd az imádkozó farizeusról s vámosról 425
« Szabad-e az embernek feleségét elbocsátani?» (Máté 19, 3.) 426
A szüziesség fölényessége 429
Jézus s a kisdedek . . . 430
« Devócio » Isten iránt . 431
Jézus s a gazdag ifjú . . 433
« Akkor felelvén Péter mondá: Íme mi mindent elhagytunk... mi lesz velünk? » (Máté 19, 27.) 435
Példabeszéd a családos emberről s a szőlőmívesekről (Máté 20. 1.) . . 437
Jézus tanítványait alázatosságra inti 440
Zebedeus fiainak s anyjuknak kérelme . . . 441
Jézus Jerikóhoz közeledvén, egy vakot gyógyít 442

Oldal

Jézus és Zakeus 444
Példabeszéd a gírákról . 445
Jézus Bethániában Mária által megkenetik . . . 447

VIII. A nagyhét.

Jézus ünnepélyes bevonulása Jeruzsálembe . . 448
Megsiratja a várost . . . 450
A pogányok látni akarják Jézust 451
Jézus az árusokat a templomból kiűzi 453
Jézus tanítványait erős hitre oktatja 456
Példabeszéd a szőlőről és a gyilkos szőlőmívesekről 458
Példabeszéd a szőlőbe küldött két fiúról . . . 461
Példabeszéd a menyegzőt szerző királyemberről . 462
Szabad-e adót fizetnünk a császárnak? 466
Jézus feddő beszéde a képmutatók ellen . . . 470
Jézus jövendölése Jeruzsálem pusztulásáról s a világ végéről 477
Az utolsó ítéletről . . . 474
«Béketűrésben birjátok lelketeket » (Luk. 21. 19.) 480
« Nézzétek a fügefát » (Luk. 21, 29.) 481
Jézus példabeszéde a tiz Szűzről 483
A talentumokról . . . 485
Az utolsó vacsora, Jézus hangulata 487

Oldal

Jézus az Oltáriszentségben 490
Jézus vére a mi erőnk . 492
Jézus imádó, hálátadó, engesztelő, esedező érzelmei az Oltáriszentségben 493
«Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre» . . . 494
Az Úrvacsora életközösséget jelent 495
Kell áldozat s Krisztus az 499
A méltatlan áldozásról . 500
Előkészületünk a szentáldozáshoz 502
Hálaadás a szentáldozás után 503
Jézus «új parancsolata» 505
Jézus folytatólag búcsúbeszédet intéz tanítványaihoz 507

IX. Jézus kínszenvedése.

Jézus az Olajfák-kertjében 523
Krisztus kínszenvedésének szelleme 524
Részvét és szánalom . . 531
«Keljetek föl, menjünk» (Máté 26, 46.) . . . 533
Jézust elfogják 534
Hamis tanuk, halálos ítélet 536
Péter megtagadja Jézust 538
Jézus megcsúfoltatása . 541
Jézus Pilátus előtt . . 542
Jézus Heródes előtt . . 544
Jézus újra Pilátus előtt . 545
Jézus némasága s türelme 548
Jézus megostoroztatása . 549
Jézus töviskoronáztatása . 551
«Ime az ember!» . . . 552

Oldal

Fekete lelkek. A két plebiscit 554
Jézus szeretete a kereszt iránt 555
Jézust a vesztőhelyre vezetik 557
Jézus a penitencia királya 559
Jézus lélekben s testben tart penitenciát . . . 560
Mennyi kín s energia a kínszenvedésben . . . 561
Jeruzsálem siránkozó lányai 562
Jézus a Golgotán; epével vegyített borral kínálják s levetkőztetik . . 565
Jézus keresztrefeszíttetése 566
A kereszt alatt . . . 568
Így szeretett az Isten . . 570
Jézus ellenségeiért imádkozik 571
Jézus és a latrok . 573
A fájdalmas anya . . . 574
A fájdalmas szent Szűz . 576
A gyászba borult világ . 579
Jézus meghal 581
A szerető lélek kínjai 582
Sponsus sanguinum 585
Jézus temetése . . . 586
Szálla alá poklokra 588

X. Jézus föltámadása és mennybemenetele.

Kelj föl, dicsőségem . 589
«A sírok megnyilának» 591
Krisztus valósággal feltámadt 594
Jézus megjelenik Szűz anyjának 595
A szent asszonyok Jézus sírjánál 598

Oldal

Jézus és Mária Magdolna 600
« Azok pedig elfutának a sírtól, mert elfogta őket a rettegés és félelem » (Márk 16, 7.) 602
Az emmauszi tanítványok 603
A husvétesti megjelenés 606
Jézus megjelenik az apostoloknak Tamás jelenlétében 611
Negyven nap alatt megjelenvén nekik és szólván az Isten országáról» (A. Cs. 1, 3.) 616
Jézus megjelenik hét tanítványának Tiberius tavánál 618
Jézus megjelenik Galileában a hegyen 622
Jézus kivezeti tanítványait Bethánia felé az Olajfák hegyére és mennybemegy 626
« És mennybe viteték » (Luk. 24. 51). . . . 629
Krisztus másvilágba ment 633

XI. A Szentlélek lejövetele.

« Maradjatok a városban, mígnem felruháztattok erővel a magasságból » (Luk. 24. 49.) . . . 634
« Leszálla mindenikre közülük » (A. Cs. 2, 3.) 642
« És eloszlott nyelvek jelenének meg nekik » (2, 3.) 643
« S betölté az egész házat » 646
A Szentlélek világosság és tűz 647
A pünkösd három nagy kegyelme 649
« Altissimi donum Dei » 652
« Ne szomorítsátok meg az Isten Szentlelkét » (Ef. 4, 30.) 653
« Szellem és élet » . . . 654
« Amint pedig a szózat lőn, sokaság gyülekezék egybe » (A. Cs. 2, 6.) . 657
«És hozzájuk álla mintegy 3000 lélek » (2, 6.) . . 658
Az első keresztények . . 662
« Paulus apostolus » . . 663
Szent Pál áldozatos élete 666

XII. Különálló ünnepek.

Mindenszentek. A szentek erőteljes élete 667
Hiszem a szentek közösségét 670
A hadak útján 672
A tisztítótűz lelkeiről . 673
« Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus» 675
A tisztítótűz élete . . . 678
A « másvilág zárt kapui előtt 679
A pokol s a tisztítótüz . 681
A lélek ősze 683
A tisztítótűzben élő lelkek pszichológiája . . 685
A szenvedő lelkek segélyzése 687
A tisztítótűz szemléletében 698
Úrnap 690
Az Úrnap diadalünnep . 692
Az Oltáriszentség iránti áhitatunk négy követelménye 694
Az Oltáriszentségből való a kath. áhitat . . . 696

	Oldal
Hármas fényöv	698
Jézus velünk az Oltáriszentségben	701
Jézus az Oltáriszentségben Megváltónk, orvosunk, tanítónk . . .	702
Jézus az Oltáriszentségben a mi husvétunk, pünkösdünk, ünnepünk	704
Jézus az Oltáriszentségben az egyház kincse, gyöngye, ereje	705
Belső világom s az Oltáriszentség	707
Megszentesülésem forrása	708
Az Oltáriszentség neveli szeretetünket	710
Az áldozat és engesztelés szelleme	711
Eucharistia és engesztelés	713
Az Úrvacsora hangulata	715
Mire céloz a szent Szív tisztelete?	717
Jézus szive tisztelete a mi studiumunk	718
« Cor super cor »	719
Jézus buzgó szive . . .	721
Jézus szivének jellegei .	721
Jézus szive képe . . .	723
Jézus irgalmas szive . .	724
Jézus szive a mi vezérünk	725
Engeszteljük a szent szivet	726
A szent Szűz születése napja	727
Mária neve	728
A szent Szűz bemutatása a templomban	729
Mária Mercedes	730
Magyarország Nagyasszonya	732
A szentolvasó	732
Nagyboldogasszony . . .	735
Szent Mihály	737
Szent István	739
Szent Imre herceg . .	741
Szent László	742
Szent Erzsébet	744
Szent Margit	746
Hamvazószószerdára . .	748
Keresztfelmagasztaltatás	750

A vasárnapi evangéliumokról szóló elmélkedések.

		Oldal
I. adventi vasárnap:	Luk. 21, 25—33.	481
II. » »	Máté 11, 2—10.	286
III. » »	Ján. 1, 19—28.	58
IV. » »	Luk. 3, 1—6.	28
Vasárnap karácsony után:	Luk. 2, 33—40.	159
I. vasárnap vízkereszt után:	Luk. 2, 42—52.	179
II. » » »	Ján. 2, 1—11.	203
III. » » »	Máté 8, 1—13.	282
IV. » » »	Máté 8, 23—27.	306
V » » »	Máté 13, 24—30.	298
VI. » » »	Máté 13, 31—35.	299
Septuagesima vasárnap	Máté 20, 1—6.	437
Sexagesima »	Luk. 8, 4—15 (v.ö. Márk 4, 3.)	296
Qinquagesima »	Luk. 18, 31—41.	442
I. bőjtvasárnap	Máté 4, 1—11.	198
II. »	Máté 17, 1—9.	351
III. »	Luk. 11, 14—28.	386
IV. »	Ján. 6, 1—15. (v.ö. Márk 8, 1.)	322
V. »	Ján. 8, 46—51.	374
Pálmavasárnap	Máté 21, 1—9.	448
I. vasárnap husvét után:	Ján. 20, 19—31.	606
II. » » »	Ján. 10, 11—16.	399
III. » » »	Ján. 16, 16—22.	515
IV. » » »	Ján. 16, 5—14.	514
V. » » »	Ján. 16, 23—30.	383
VI. » » »	Ján. 15, 26, 27	514
I. vasárnap pünkösd után:	Máté 28, 18—20.	622
II. » » »	Luk. 14, 16—24.	398
III. » » »	Luk. 15, 1—10.	401
IV. » » »	Luk. 5, 1—11.	225
V. » » »	Máté 5, 20—24.	254
VI. » » »	Márk 8, 1—9.	322
VII. » » »	Máté 7, 15—21.	276

				Oldal
VIII.	»	»	Luk. 16, 1—9.	406
IX.	»	»	Luk. 19, 41—47.	450
X.	»	»	Luk. 18, 9—14.	425
XI.	»	»	Márk 7, 31—37.	335
XII.	»	»	Luk. 10, 23—37.	368
XIII.	»	»	Luk. 17, 11—19.	420
XIV.	»	»	Máté 6, 24—33.	270
XV.	»	»	Luk. 7, 11—16.	283
XVI.	»	»	Luk. 14, 1—11	396
XVII.	»	»	Máté 22, 34—46.	468
XVIII.	»	»	Máté 9, 1—8. (v.ö. Márk 2, 3.)	232
XIX.	»	»	Máté 22, 1—14	462
XX.	»	»	Ján. 4, 45—53.	214
XXI.	»	»	Máté 18, 23—35	363
XXII.	»	»	Máté 22, 15—21.	466
XXIII.	»	»	Máté 9, 18—26.	309
XXIV.	»	»	Máté 24, 15—35;	477

Ünnepekről szóló elmélkedések.

December	8.	Szeplőtelen fogantatás	65
»	25.	Karácsony	107
»	26.	Szent István vértanú	136
»	27.	Szent János evangelista	138
»	31.	Szent Szilveszter	131
Január	1.	Újév	143
»	6.	Vízkereszt	164
Január	II.	vasárnapján Jézus neve	146
Január	III.	vasárnapján Szent család	183
Hamvazószerda			748
Február	2.	Gyertyaszentelő Boldogasszony	154-165
Március	19.	Szent József	189
»	25.	Gyümölcsoltó Boldogasszony	86-95
Husvét			598-610
Áldozócsütörtök			626-633
Pünkösd			638-661
Úrnap			690-716

		Oldal
Szent Szív ünnepe		717-726
Június	27. Szent László	742
»	29. Péter és Pál	338-343
Július	2. Sarlós Boldogasszony	102
»	13. Szent Margit	746
Augusztus	15. Nagyboldogasszony	735
»	20. Szent István király	739
Szeptember	1. vasárnapján Őrangyalok ünnepe	357
»	8. Kisasszony	727
Kisasszonyutáni vasárnap Mária neve		728
Szeptember	14. Keresztfölmagasztaltatás	750
»	23. Mária Mercedes	730
»	29. Szent Mihály	737
Október	I. vasárnapján Rózsafüzér ünnepe	733
»	II. vasárnapján Magyarország Nagyasszonya	737
November	1. Mindszentek	667-673
»	2. Halottak napja	673-690
»	5. Szent Imre	741
»	19. Szent Erzsébet	744

Nihil obstat. Dr. MICHAEL MARCZELL, censor dioecesanus.

Nr. 3171. IMPRIMATUR. Strigonii, die 23 Julii 1938.

Dr. Zoltanus Meszlényi, episcopus tit., vicarius generalis.

Editio septima

Tip. «Ars-Graf» - Roma - Via Banchi Vecchi, 12 - Tel. 52.576